

วารสาร
สันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร
JOURNAL OF MCU
PEACE STUDIES



E-ISSN : 2539-6765

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2565)
Vol.10 No.7 (November-December 2022)



Group 1





วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2565)

Vol. 10 No. 7 (November-December 2022)

E-ISSN: 2539-6765

● **วัตถุประสงค์**

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 7 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม, ฉบับที่ 4 มิถุนายน, ฉบับที่ 5 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 6 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 7 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May, 4th June, 5th issue July - August, 6th issue September - October and 7th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **บรรณาธิการบริหาร**

พระครูปลัดปัญญาวรรณ, ศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● **Executive Editor**

Prof.Dr. Phrakrupaladpannavoravat
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● กองบรรณาธิการ

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นายสุชนา ศิริธัญญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.นิศานาจ โสภภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา

สถาบันพระปกเกล้า

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

พระมหามงคลวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

● Editorial Board

Dr.Phrakhruvinaithonsuriya suriyo

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr.Phra Pramote Vadakovid

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Mr.Suchaya Siritanyaporn

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom

Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew

Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman

Suan Dusit University

Dr.Sanya Kenaphoom

Rajabhat mahasarakham University

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana

Mahidol University

Dr.Chalat Pratheuagrattana

King Prajadhipok's Institute

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Asst.Prof.Dr.Phramaha Maghavin Purisuttamo

Mahamakut Buddhist University

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว),
มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725
อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th
ดร.ประดิสสิษฐ์ ประคองสาย,
มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456
อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Coordination and Management

Phra Somporn Pasanno (Langkeaw),
Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725
Email: Somporn.lang@mcu.ac.th
Dr. Pradisist Prakongsai,
Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456
Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน (โสมมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanno (Langkaew)
ดร.ประดิสสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม

ฉบับที่ 4 มิถุนายน

ฉบับที่ 5 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็น
เอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>



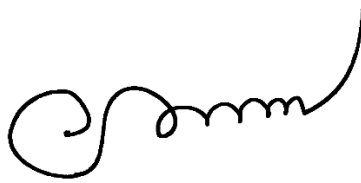
บรรณารักษ์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นคว้าและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุตองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 7 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 10 ฉบับที่ 7 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2565) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญก้าวหน้าอยู่อย่างอารยณียิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอขอบคุณไว้ด้วยความยินดี



(พระครูปลัดปัญญาวรรวัฒน์, ศ.ดร.)
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
Using Service Design Principles for Creative Community-Based Tourism Development: A Case Study in Ban Pangha, Koh Chang Sub-district, Chiang Rai Province.....	2763-2775
<i>Narathip Amtiengtrong</i>	
Design Conceptual and Analysis of Tie and Knot Techniques in Product, Furniture and Decorative Art.....	2776-2786
<i>Korakot Arumdee and Eakachat Joneurairatana</i>	
บทความวิจัย: Research Articles	
การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม: The Development of Learning Management Model in the Opportunity Expansion Schools Under Lifelong Learning Concept Through Community Participation.....	2787-2802
<i>เกวลิณ งามพิริยกร, นิลภา จิระรัตนวรรณ และ วัฒนชัย ขวาลำธา:</i>	
<i>Geawalin Ngampiriyakorn, Ninlapa Jirarattanawanna and Wattanachai Kwalamtha</i>	

เรื่อง	หน้า
กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย: Strategies of School Administrative Reinforcement to Excellence by School- Based Management to Development the Local School of Department of Local Administration, Sukhothai Province.....	2803-2812
ชุตินา เหมชาติลือชัย, พญพตพิพล พญพตพิกุล และ ปรีชา แก้วกอก: <i>Chutima Hemmachatluechai, Pruettipol Pruettikol and Preecha Kaewkor</i>	
นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอกรั้วโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน: Innovation for the Development for Little Economist Green Way in the Group of Schools Expanding Educational Opportunities, Bantthi District, Lamphun Province.....	2813-2824
มนัสวี บุโปคำ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และ เพ็ชรี ฐะปะนวิเชตร: <i>Manassavee Pupokham, Chetthapoom Wannapaisan</i> <i>and Petcharee Roopawichetr</i>	
นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนประถมศึกษาในสังคมวิถีใหม่: Learning Innovation in Social Studies to Develop Digital Citizenship Skills of Primary School Students.....	2825-2838
วรารณ ชนะจันทรตา และ ชรินทร์ มั่งคั่ง: <i>Waraporn Chanachanta and Charin Mangkhang</i>	
กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์: Temple Management Strategy for Community Strengthening in Nakhon Sawan Province.....	2839-2852
พระครูนิพัฒน์พัฒน์วงศ์, ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ และ สมภาพ เจริญนาค: <i>Phrakhu Nipunphatthanawong, Saran Wongkhamchantra,</i> <i>and Sompap Chermkhuntod</i>	

เรื่อง	หน้า
การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3: Educational Resource Management Affecting Academic Administration of School under the Office of Secondary Educational Service Area 3.....	2853-2865
สุชาดา บรรณกิจ และ จันทรีศม์ ภูติอริยวัฒน์: <i>Suchada Bannakit and Jantarat Phutiariyawat</i>	
การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาเพื่อส่งเสริม ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6: Problem-Based Learning in STEM to Enhance Creative Problems Solving Ability in the Topic of Polygon for 6 th Grade Students.....	2866-2879
ปิยาภรณ์ ขาวทอง และ ธิติยา บงกชเพชร: <i>Piyaporn Khaowthong and Thitiya Bongkotphet</i>	
ตามรอยพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สู่การปฏิบัติของผู้นำองค์กรภาครัฐ: Inspired by the Great Leadership of King Rama 9 to the Practice of the Leader of Government Administrative.....	2880-2892
วิชชุกร คำจันทร์ และ อภิรัตน์ กังสดารพร: <i>Witchukorn Khamchan and Apirat Kangsadanporn</i>	
กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรมไทยลื้อ: Strategies for Converting Knowledge into Practice for Community Economic Development Based on Tai Lue Cultural Wisdom.....	2893-2906
ศุภมร ชมพุ่มิ่ง และ ภาณุวัฒน์ รักดีวงศ์: <i>Supamorn Chompooming and Panuwat Pakdeewong</i>	
ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตเมืองจังหวัดชลบุรี: Impact of New Normal towards Informal Workers in Chonburi's Urban Area.....	2907-2919
สุนทร สุวรรณละออง: <i>Sunate Suwanlaong</i>	

เรื่อง	หน้า
ภูมิปัญญาและองค์ความรู้การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านในตำบลชมพู อำเภอมะปราง จังหวัดพิษณุโลก: Wisdom and Knowledge of Folk Healers for Medicinal Plants Utilization: A Study of Folk Healers in Tumbon Chompoo Subdistrict, Noenmaprang District, Pitsanulok Province..	2920-2935
สายจิต สุขหนู, สิทธิศักดิ์ ตีคำ, หนึ่งฤทัย ศรีใจป้อ และ อัญญาเรศ ขมินเครือ: Saychit Suknoo, Sitthisak Tikham, Nuengruethai Srichaipor and Unyaret Khaminkrua	
นวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ: A Buddhist Intergaated Innovation for the Development of a News Anchor to Become a Storyteller in the New Age.....	2936-2948
วิดา พีรรัฐกุล: Wiyada Peerarattakun	
การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงพุทธบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน: Integrated Buddhist Learning Management of Civic Duty to Promote Creative Problem-Solving Skills for High School Students.....	2949-2960
พระวิสาร ญาณวิโร (กิตติพนาไพร) และ ชรินทร์ มั่งคั่ง: PhraWisan Yanveiro (Kittipanapri) and Charin Mangkhang	
รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็้อย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1: The Relationship of the Causal Structure Model of Factors Affecting to Competitive Advantage for the Sustainable Success of Hotel Business in the Upper Northeastern Province 1.....	2961-2975
ถนอมศิลป์ จันคณาภิติกุล และ นิสารัตน์ โชติเชย: Thanomsilp Jankanakittikul and Nisarat Chotechoei	

เรื่อง	หน้า
ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อตุงล้านนา: Senses to a State of Mind: New Imagery from Beliefs of Tung Lanna.....	2976-2989
เปศล อัครปรมิตชัย และ ทิพวรรณ ทั้งมั่งมี: <i>Pesol Usavaporamitchai and Tipawan Thungmhungmee</i>	
มโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์: Marketing Concept of Service in Creative Identity Café Business.....	2990-2999
อาทิตย์ ลัญญากร, จอมขวัญ สุวรรณรักษ์ และ เปรมระพี อูยมาวีร์ทัญญู: <i>Artit Sanyakorn, Jomkhwan Suwannarak and Premraphi Ooaymaweerahirun</i>	
การพัฒนาสันตสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณี ตำบลสวายอำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ: The Development of Holistic Peaceful Well-Being of the Elderly by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Sawai Subdistrict, Prangku District, Sisaket Province.....	3000-3011
รัสรินทร์ ชุตินันท์: <i>Rasarin Chutivibunchat</i>	
แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย: Guidelines for the Promotion of Buddhists among Thai Buddhists in Australia.....	3012-3021
อุดมศักดิ์ นิภาเกษม, พระครูธรรมธชัยวิชิต ชยาภินนโท และ พิลิษฐ์ โคตรสุโพธิ์: <i>Udomsak Nipakasem, Phrakhrudhammathorn Chaiwichit Jayabhinnando and Phisit Kotsupho</i>	
บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน: Land and Resource Management in Case of Role of Local Government in Mae Hon Son Province.....	3022-3035
ปณิธิ บุญสา และ พิรานันท์ จันทาพูน: <i>Paniti Bunsu and Piranun Juntapoon</i>	

เรื่อง	หน้า
อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิต วิถีใหม่: The Scenario of Monks Teaching Morality to Raise the Level of Teaching Buddhism in New Normal Society.....	3036-3049
ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, ชนนภรณ์ อารีกุล, พระศรีธรรมภาณี, พระมหาพงศ์พร คลังสอน และ ขวัญตระกูล บุธิจักร Khanthong Watanapradith, Chananporn Areekul, Phra Sridhammaphane, Phramaha Phongsathorn Klongson and Khwantrakun Butthichak	
รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู: A Model for Developing High-Order Thinking Process Skills in Pre-Service Teachers.....	3050-3067
วินัส ภักดีนรา: Venus Paknara	
การพัฒนาแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับ นักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร: Development of a Model on Administration Enhancing the 21st Century Life Skills of Primary Education Students of Schools under the Bangkok Metropolitan Administration.....	3068-3078
เพ็ญภา ชมเดช, สนั่น ประจงจิตร, กานดา สกุลธนศักดิ์ มัวร์ และ สุพจน์ เกิดสุวรรณ: Penpa Chomdej, Sanan Prachongchit, Kanda Sakulthanasakdi Moore and Supod Koedsuwan	
ผลการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นหลักที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในตนเอง: กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้ใน รายวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาล: The Results of Applying the Concepts of Contemplative Learning Integrated with Problem-Based Learning for Self Transformation: Selected Topic of Ethics and Laws in Nursing Profession Subject.....	3079-3094
ศรินยา พลสิงห์ชาญ, อุทุมมชญาณ์ อินทเรือง และ คมวัฒน์ รุ่งเรือง: Sarinya Polsingchan, Utchaya Intharueang and Komwat Rungruang	

เรื่อง	หน้า
การประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่: A Mindfulness-Based Communication Approach to Reducing Conflict in Marriage.....	3095-3105
ธตวรรษ หินซุย, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ: <i>Thatarot Hinsui, Khantong Wattanapradith</i> <i>and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño</i>	
การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข: An Application Mindfulness to Strengthen Relationships for Peaceful Family.....	3106-3116
กรรติดา เดียวเจริญ, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ: <i>Kornthida Delchroen, Khantong Wattanapradith</i> <i>and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño</i>	
ปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร: Problems of Criminal Liability for Implementation of Discretion of Government Officer to Issue an Identification Card and Adding a Name to Civil Registration.....	3117-3128
ทศพร จินดาวรรณ และ สมชาย บุญคงมาก: <i>Tossaporn Jindawan and Somchay Boonkongmark</i>	
การพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร: The Development of Learning Modules by Using Research Base Learning to Enhance Special Education Classroom Research Competency for Student Teachers in Sakon Nakhon Rajabhat University.....	3129-3139
รัชดาพรรณ อินทรสุขสันติ และ อัญชลี สารรัตน์: <i>Ratchadapan Intarasuksanti and Unchalee Sanrattana</i>	
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา: Community Strengthening through Culture of Peace of Tai Doeng Ethnicity in Nakhon Ratchasima Province.....	3130-3142
พระมหาณัฏฐ์ สติเวปุโล และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Phramaha Nat Sativepullo and Khantong Wattanapradith</i>	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา: The Management Model for Work Integrated Learning of School under Office of Vocational Education Commission.....	3143-3155
ฉัตรชัย พุ่มชูศักดิ์, จิตติมา วรรณศรี และ สธิรพร ชาวน้ำชัย: <i>Chatchai Phoomchusak, Jitima Wannasri and Sathiraporn Chaowachai</i>	

บทความวิชาการ : Articles

การพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประเทศไทย: Thailand's Labor Skills Development for Increased Competency.....	3156-3169
ประสงค์ ศิริมณฑล, สุพัตรา ยอดสุรางค์, วรสิทธิ์ เจริญพัฒน์ และ ชาวกฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์: <i>Pongsakorn Vongkaew, Supatra Yodsurang, Vorasit Chareonputch and Chawarit Chaosaengrat</i>	
การพัฒนาการเมืองท้องถิ่นด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามวิถี ประชาธิปไตย: The Development of Local Politics Through the Participation Process of the People's Sector in a Democratic Way.....	3170-3180
สุพัฒพงศ์ แยมอิม: <i>Suphatpong Yamim</i>	



วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Using Service Design Principles for Creative Community-Based Tourism Development: A Case Study in Ban Pangha, Koh Chang Sub-district, Chiang Rai Province^{*}



Narathip Amtiengtrong

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: aj.narathip@gmail.com

Abstract

This research article was a case study in Ban Pangha, a small village in Chiang Rai Province. The objectives included, in brief; 1) investigating tourism elements and characteristics in Ban Pangha; 2) applying service design to development of a creative community-based tourism model; and 3) developing a guideline and strategy for creative community-based tourism in Ban Pangha. The study was conducted as a multidisciplinary, multimethod qualitative study. Theoretical perspectives from service marketing, including service design, 7Ps and design thinking, were combined with theoretical perspectives from tourism, including creative and community-based tourism and sustainable development. The double diamond model of design development was employed to structure the process of data collection, analysis and synthesis of the service design and guideline. Multiple stages of qualitative research were conducted, including site visits, expert opinion surveys, in-depth interviews with regional visitors, community leaders and people as well as tourism experts, and a co-creation workshop. Analysis of the data collected during these periods included content analysis and synthesis.

The research results found that (based on the research objectives):

1. Ban Pangha has multiple existing small-scale tourism sites, most of which are creative in nature. These sites focus on mulberry production and the related saa paper making, along with local homestay tourism and local artistic and cultural performances. These tourism sites and activities have generally trended toward creative tourism (for example the Jinnaluck Miracle of Saa attraction), but there is no coordinated service design and management of the sites.

2. A draft service design was developed for Ban Pangha tourism using a community-based tourism model. This draft service design, which was based on insights from tourism experts, visitors and community leaders and local people, is called the PPMM model (standing for People, Product, Management, Marketing). Each of these dimensions is developed to

^{*}Received June 5, 2021; Revised December 8, 2022; Accepted December 30, 2022

address specific needs and values of tourists, while at the same time providing for community sustainability.

The draft service design was tested in a second round of in-depth interviews and refined to develop a product guideline and strategy for the community. The refined service design incorporates sustainability value for the community and tourism service value for the visitor, using several focal points. The guideline plans the customer journey, front stage and back stage activities required to develop creative community-based tourism (CBT) in Ban Pangha, Chiang Rai province.

Keywords: Service Design; Creative Tourism; Community-Based Tourism; Chiang Rai

Introduction

1. Background and Context

Tourism in Thailand is one of the country's major industries. In 2019, Thailand was the world's fourth-largest country by tourism receipts, earning a total of USD63 billion in tourism revenues and growing at a rate of 5% per annum, and received about 39.9 million international visitors (World Travel Organization, 2019). Like much of the world, the tourism industry in Thailand was severely affected by COVID-19. According to one estimate, international tourism arrivals in Thailand reached only 6.7 million in 2020, with just under 7,000 tourists arriving in December 2020 compared to 3.95 million in December 2019 (Thanthong-Knight & Chuwrich, 2021). Thus, the tourism industry in Thailand, like other places around the world, has had a severe economic shock.

2. Theories and Literature

This study draws on three theoretical bases – service marketing, service design and sustainable tourism – to explore possible routes to recovery for Thailand's tourism industry, especially smaller locations which did not have a strongly established tourism sector.

Service marketing is the practice of developing and marketing services to consumers (Ray, Das, & Kumar, 2018). This study uses the 7Ps marketing mix framework (Kotler & Armstrong, 2012). The 7Ps is a pragmatic marketing framework developed from earlier marketing frameworks. It includes seven dimensions of the service that should be addressed within a marketing plan, including: product (or service), pricing strategy, price (or marketing and distribution channels), promotional strategy, people, process and physical evidence. This marketing mix is designed to address the key ways in which services are different from goods, which is that they are assessed based on the individual experience instead of through shared or objective measures (Blythe, 2013). The 7Ps framework was used in this study to establish what elements a tourism service should have and how it can be developed to meet the needs of visitors to a destination. These components of the service can be developed to meet the needs of visitors through a process of service design, in which a designer uses processes of



storytelling, senses, and sophistication to create compelling services that are not just functional, but are true experiences (DASTA, 2018). Tools like the double diamond model of design innovation (Design Council, 2021) can be used to develop services using the service design approach.

The second theory of interest here is that of creative tourism. Creative tourism includes tourism activities focused on the creative experience, which includes production and consumption of creative products (Richards, 2009, 2011). Some examples of creative tourism include watching craftspeople at work, visiting museums and galleries, participating in creative activities (for example art classes) and other learning activities. For tourists, the experience aspect of creative tourism is the most prominent element, but production and consumption activities may also be included in the experience (Tan, Kung, & Luh, 2013). Richards (2009, 2011) traces the development of creative tourism to the 1990s, when growth in mass tourism spiked and some tourists began to look for activities outside the mainstream. Tan, et al. (2013) explains that participation in creative tourism is driven by specific intellectual and self-fulfilment needs, which can be fulfilled through exploration and experience of the creative experience. Perceptions of the individual's own internal creativity, as well as interaction with the environment and with the available products/services for creative tourism, drive the tourist's positive experience of creative tourism (Tan et al., 2013).

Although creative tourism has historically been situated in cities and urban environments, more recently it has become commonplace in smaller communities, especially those that can draw on traditional craft and artisanship traditions to attract visitors (Richards, 2020). This raises the question of whether creative tourism can play a role in the development of a sustainable tourism industry. Sustainability, as expressed in the sufficiency economy model, is about balancing the needs of tomorrow with those of today by applying principles of moderation, reasonableness and prudence (Ubonsri & Pannun, 2013). Sustainable tourism is a tourism strategy paradigm that balances the needs of communities, tourists and the environment, and seeks to mitigate the impact of tourism on communities and the environment in the short and long term (Griffin, 2012). In practice, sustainable tourism theories tend to concentrate more on ecosystem effects of tourism than on community effects (Hall, 2019). Thus, there is an incomplete understanding of how tourism can affect communities, especially in the long term, and therefore how it fits into the conceptual framework.

Community-based tourism (CBT) is a broad theory of tourism development that is intended to address the needs of communities alongside the needs of tourists and the environment (Okazaki, 2008). Okazaki's model of community-based tourism specifies that tourism can be considered as community-based depending on the degree of involvement of the community (which ranges from manipulation and non-participation to citizen control) and the use of specific collaboration practices throughout the planning activity. Thus, CBT is not so much a perspective on sustainability *for* the community, as a participatory process in which



the community itself (or its representatives) decide what kind of sustainable tourism industry should be developed. There are some known problems in implementing CBT which need to be considered (Blackstock, 2005). For example, CBT can deliver tourism plans that are ineffective for communities, that assume that the community only has a single set of needs and that leaders of the community speak for everyone, and that plans can be unworkable because they do not consider structural constraints. Despite these limitations, CBT is considered an appropriate approach for addressing types of tourism where the community's own resources, such as its heritage, are inherent (Virginija, 2016). As explained next, this research is exactly such a situation, making the CBT approach appropriate for the study conducted here.

This research uses the case of Ban Pangha, Village No. 1 of the Koh Chang Sub-district of Chiang Rai Province. The Koh Chang Sub-district is located in the Mae Sai District, consisting of about 29,693 rai (47.35 square kilometers). The Sub-district consists of 13 villages, which as of 2005 had a population of 9,964 people. According to village leaders, this population has been slowly decreasing due to migration of younger people to cities, which is driven by a relative lack of existing opportunities. Ban Pangha and its surroundings have an economy mainly driven by agriculture, including mulberry growing. In the area there are several artisanal production and craft industries, including the production of traditional mulberry saa paper, fans and face masks. These arts and crafts industries have begun to develop into a creative tourism sector, which combines craft centers like Jinnaluck miracle of Saa (a local arts and crafts tourism and experience center), homestay tourism with community members, and other small-scale creative tourism experiences. However, there is not yet an organized tourism service design or plan for the area, and relatively few members of the community participate in the creative tourism sector.

The motivation for conducting this research was to apply the principles of service marketing, particularly service design, to the development of a sustainable tourism in Chiang Rai. Focusing on the case of Ban Pangha, the study is oriented toward developing creative tourism in the region by using a CBT model. This study is practical in nature, intended to apply theoretical principles of service design to a real-world tourism problem. It is also intended to address a real problem encountered in Ban Pangha, which is the interruption of its developing creative tourism sector and how it can recover from this in the wake of COVID-19. (Richards, 2020).

Objectives of the Research

1. To examine the tourism elements and characteristics (actual and potential) present in Ban Pangha, Chiang Rai, Thailand;
2. To apply service design to development of a creative community-based tourism (CBT) model in Ban Pangha; and

3. To develop a guideline and strategy for creative CBT in Ban Pangha.

Research Methodology

The study used a multi-method, multi-stage qualitative research design. This design was selected because of the need for several different types of stakeholder involvement, and different stages of the planning process. The study took place in four stages, which addressed different aspects of the research: literature review, Objective 1, Objective 2 and Objective 3.

The initial process of literature review set out the theoretical bases of the study, which are discussed briefly above. This literature review was multidisciplinary, including main disciplines of design and service design, service marketing and design thinking, along with tourism theories of creative tourism, sustainable tourism, and community-based tourism. The research design was structured using the double diamond design process tool, which is an iterative process of discover, define, develop and deliver to establish a solution to a particular problem (Design Council, 2021).

The primary research for Objective 1 began with a site visit, where data was collected through observation of Ban Pangha and its surroundings and informal interviews with local leaders, tourism development experts and participants in the tourism industry. Case study sites were then reviewed using documentary information. In-depth interviews with tourism experts, tourists to the region, and community leaders and people from Ban Pangha followed this process. This data was analyzed using content analysis to provide inputs to the second phase of the research.

To address Objective 2, a co-creation workshop was held with the researcher, community leaders and people, tourists and experts. This co-creation workshop was a collective process in which creative tourism objectives were set and opportunities for meeting the needs of multiple groups were explored. The co-creation workshop was followed by a model development process, in which the researcher prepared a draft service design model for creative tourism.

The final stage of research addressed Objective 3 through development and validation of the Service Marketing Plan Guidebook (the final implementation guideline). The development process began with the draft service design model developed through the co-creation workshop. This model was distributed to an expert panel, which assessed the model and made recommendation for improvement. These recommendations were incorporated into the model. Following, a service guideline was developed which synthesized the data from the previous stages, identifying the process for service delivery in the creative tourism sector in Ban Pangha.

Research Results

The first research objective was to examine the tourism elements and characteristics of Ban Pangha. Several key existing creative tourism sites, especially the Jinnaluck Miracle of Saa attraction and independent artisans, were identified as already existing in the industry, and serve as the basis for the tourism guideline process.

There were five key tourism elements identified through tourist interviews and interviews with local people. These included 1) authenticity; 2) ‘Thainess’ and way of life of the community; 3) storytelling; 4) sustainability; and 5) regional aspects. The tourist insights showed that authenticity, as reflected in interactivity and perceived traditional ways of life, was one of the main reasons why tourists visited. ‘Thainess’, as expressed in customs, food, and artistic and creative activities, was also one of the main pull factors identified by tourists. Narrative and storytelling was an aspect that was particularly important for creative tourists, as visitors interested in creative tourism were also interested in the stories. This interest in stories extended to the wider community, not just the crafts themselves. Both the community and tourists were concerned with sustainability of tourism for Ban Pangha. Tourists were concerned largely about their own environmental impact, while community leaders and members were also concerned with the effect of tourism on the community. Broader factors that influenced creative tourism included the landscape and environment, good tourism management and hospitality service, were also relevant to the study.

The second research objective was to apply service design to develop a creative CBT model for Ban Pangha. To develop the service design, the researcher investigated the tourist perspective on creative tourism, problems and constraints, management of creative tourism through the co-creation workshops. The double diamond model was applied to understand the community and tourism needs (Figure 1).

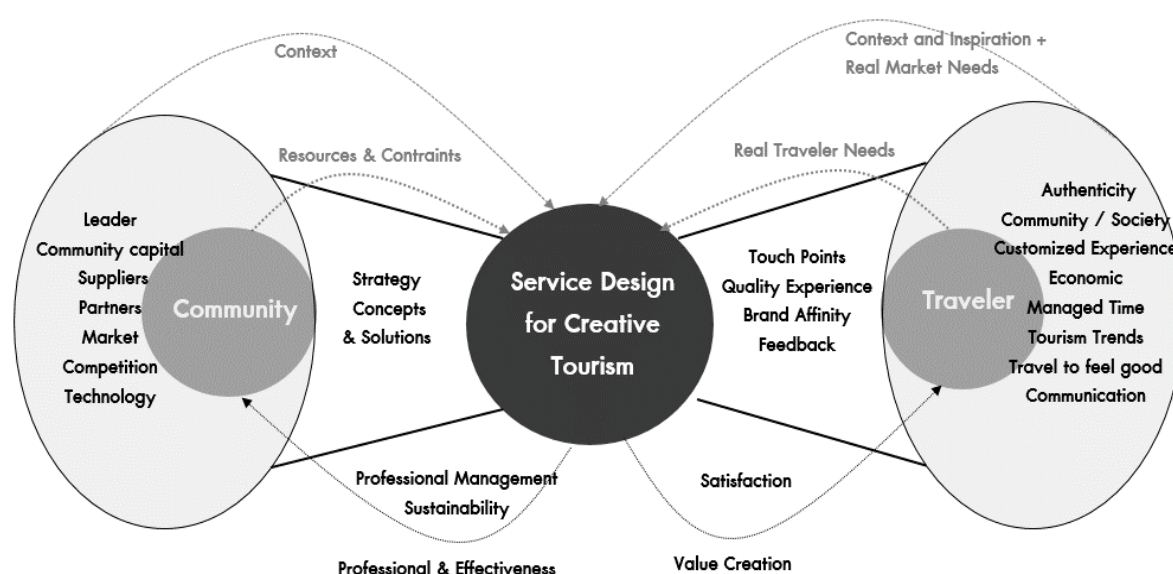


Figure 1 Application of the double diamond model to the problem of creative tourism in Ban Pangha



Analysis of the workshop findings outcomes and application of the double diamond model resulted in a model called the PPMM model (standing for People management, Product development, Marketing and Management) (Figure 2). This is a comprehensive and holistic model. Each of the dimension has several processes which it incorporates, which are used to develop the services requirement. The concerns from the community side (including leaders, community capital suppliers like craftspeople and artisans, tourism partners, the market, competition conditions and technology) included the context, resources and constraints, strategy concepts and professional management and sustainability, leading to professional and effective tourism services. On the tourist side, the concern is value creation, including the tourist touchpoints, quality experience, brand affinity and feedback. This aspect of the model is also associated with several key concerns, including authenticity, community and society, customized experience, economic and time conditions, communication, travelling to feel good, and tourism trends. There are also practical concerns, especially issues like tourism infrastructure and transport, that need to be accounted for.

Finally, the research identified several touchpoints for tourist and community along the customer's journey. These touchpoints addressed the communication channels used by both the customer and the community, many of which were online and social media based. These touchpoints were incorporated into the PPMM model, as they represent part of the communication opportunities for the community.

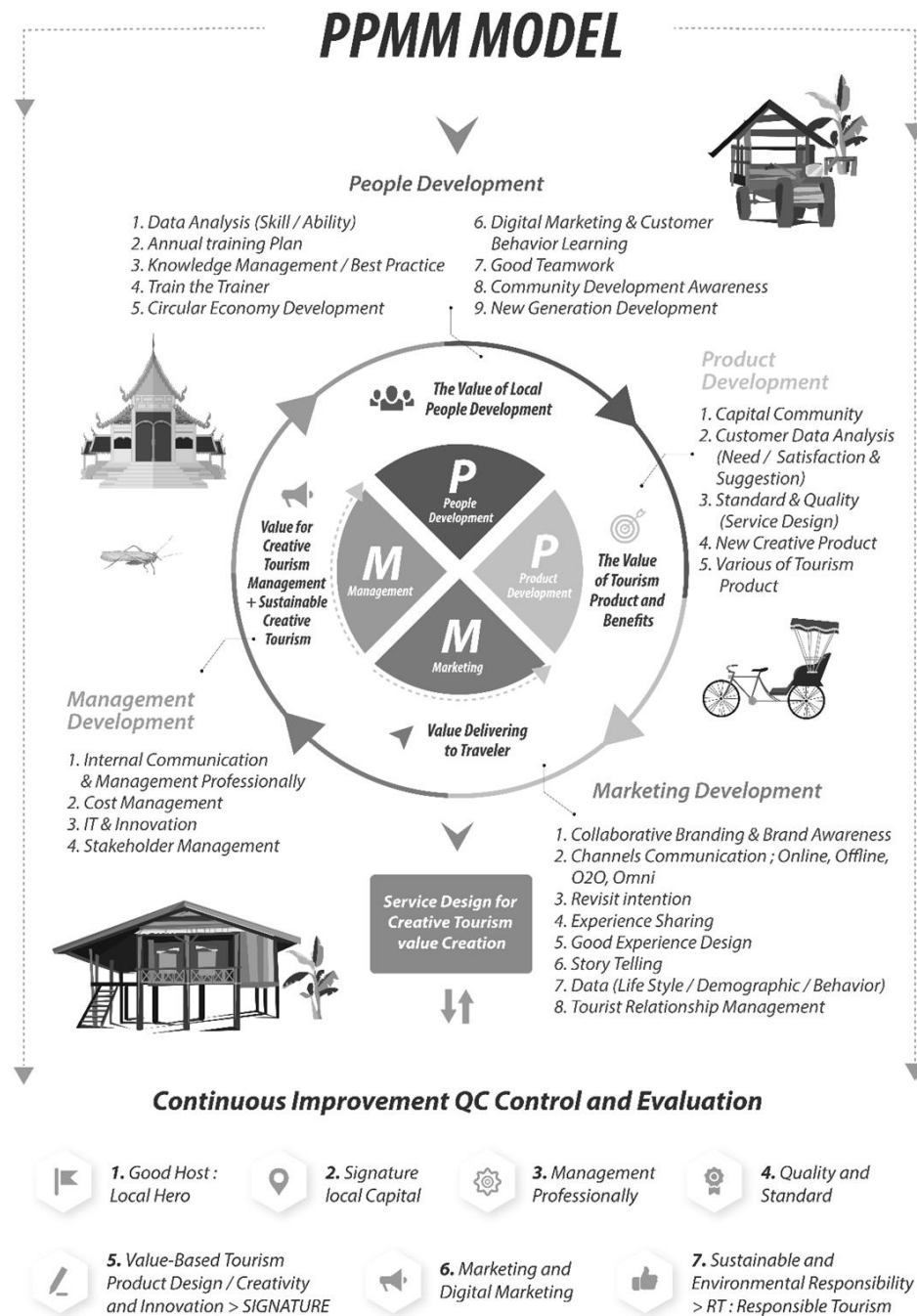


Figure 2 The PPMM Model

The third research objective was to develop a guideline and strategy for creative CBT in Ban Pangha. This guideline and strategy, developed through synthesis of the previous objectives, constitutes the new body of knowledge of this study. It is presented in the next section.



The New Body of Knowledge

The guideline for sustainable development of creative tourism (Figure 3) was the final outcome of the research, addressing Objective 3. This guideline identifies ten key principles for establishing an effective creative tourism industry in the context of the needs of tourists and communities today. These ten principles include:

1. Creating happiness, or intangible service experience used to guide tangible services;
2. Hygiene: systematic planning for hygiene measures that meet or exceed standards;
3. Empathy: Personalization and protection of privacy;
4. Impressive experience through service design;
5. The environment and nature: preservation, restoration and creation of sustainable environments;
6. Relationships and society: relationship- enhancing activities within the local community;
7. 'Thainess': Continuation of local tradition;
8. Communication design: coordinated internal and external communications;
9. Charm: Creation of charm that creates value for tourism; and
10. Risk planning: Tourist destinations must assess and evaluate risk.

While this guideline was developed for Ban Pangha, it could be applied to creative tourism in other markets as well. Thus, this is the main contribution to knowledge that stems from this research.

Discussion of Research Results

With regard to the findings of Objective 1, this research showed that Ban Pangha has several existing sites, like the Jinnaluck Miracle of Saa location, which are already serving the needs of creative tourists by offering creative experiences and encounters. This is consistent with the literature on creative tourism, which suggests that such sites have emerged without deliberate strategic planning due to interest in creative tourism activities (Richards, 2009, 2011). Such sites fill needs of tourists and help create happiness. However, tourists are also interested in other aspects of sustainability at Ban Pangha, including their impact on the environment and ecosystem. This is also consistent with the literature on sustainable tourism, which argues that tourists are meeting multiple needs, not only a single needs (Richards, 2009, 2011).

With regard to Objective 2, this research showed that is a need to consider whether creative tourism is meeting the needs of the community and whether the resulting plan is practical, as has been identified in the literature (Blackstock, 2005). Without involving the community, it is possible to develop a plan that is unworkable, but at the same time there is also that possibility if the community is involved. The service design paradigm (DASTA, 2018) was incorporated into the CBT model (Okazaki, 2008) and the sufficiency economy model of sustainability (Ubonsri & Pannun, 2013). This integrative approach helped to make sure that

the resulting design both met the requirements of the community in terms of sustainable development and met the requirements of tourists for creative tourism, while at the same time acknowledging the barriers and context of tourism in the region.

In regard to Objective 3, the research developed a guideline for creative tourism in the Thai context. This guideline drew on concepts of sustainable tourism (Griffin, 2012; Hall, 2019; Ubonsri & Pannun, 2013) and community-based tourism (Okazaki, 2008), which helped to position the community's needs in the centre of the planning process. At the same time, tourist needs are also incorporated into the model, especially the needs of creative tourists for intellectual interest and self-fulfilment (Richards, 2009, 2011; Tan et al., 2013). It is important to note that these needs of respective stakeholders are not in conflict. In fact, creative tourists are known to be concerned with sustainability of their own tourism activities, including both the environmental and social sustainability and impacts (Richards, 2020). Thus, it is not surprising that there is shared concerns and overlaps between these two stakeholder groups. The guideline developed here can be used in other markets to develop tourism sectors that are responsive to the needs of both tourists and the communities they value.

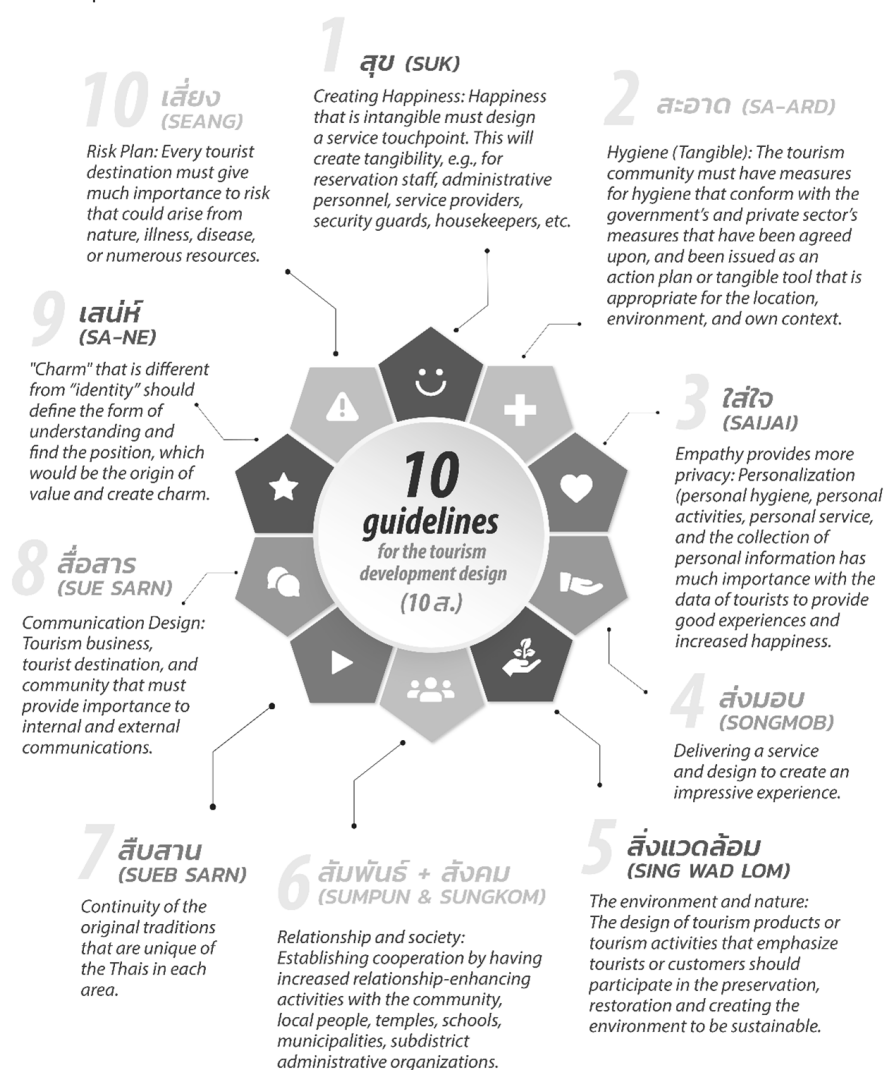


Figure 3 Guidelines for tourism development design

Conclusion

COVID-19 and the sudden cessation of the tourism industry offers an opportunity to re-imagine the tourism industry, step back and develop long-term strategies to promote sustainable tourism. This study was a pragmatic research project, designed to address a difficult problem in the community of Ban Pangha: how could the developing tourism industry in the village, which is very important to its economy and long-term sustainability, continue to grow? The study used a combination of service marketing and service design theories and theories related to sustainable tourism, creative tourism and community-based tourism (CBT).

The study found that Ban Pangha has a developing tourism industry, including rural homestays and a small creative tourism sector focused on craft production sites. These production sites offer visitors a unique experience and opportunity to encounter the crafts of the region. However, there is no centralized planning or strategy for craft tourism development.

The researcher worked with several stakeholder groups, including tourists, community leaders and community members, and tourism experts, to develop a draft plan for creative tourism using the service design approach. The resulting PPMM model used a core principle of community development for sustainability to address areas including people management, product management, management for creative tourism and marketing for creative tourism. Additionally, the researcher and collaborators developed a guideline for service experience to be used in Ban Pangha's creative tourism industry, including representative customer journeys and frontstage and backstage processes to support the journey. This guideline is intended to improve existing services and for use in new service development.

In conclusion, the application of the service design approach to creative tourism in Ban Pangha has successfully developed a guideline for service implementation that balances the needs of tourists and community in a sustainable way. There are several suggestions for implementation and for future development, which are discussed next.

Suggestions

From the research, there were several suggestions developed for Ban Pangha and for further research.

1. Suggestions from the research

From the results of the first objective, several aspects and elements were identified that were key to the tourist experience, as summarized above. Therefore, the first objective is that these aspects should be integrated into the community-based tourism service design for Ban Pangha.

From the results of the second objective, it can be recommended that there are several areas for improvement that specifically address the area of authenticity, including

professional management, people development, and service and communications management. Therefore, it is recommended that these areas should be improved.

From the results of the third objective, it is recommended that the service plan and strategy guideline produced here should be incorporated into future creative tourism service planning for Ban Pangha. The recommended strategy encapsulates the above two suggestions, since these areas were found prior to the strategy development process.

2. Suggestions for future research

The study also offers opportunities for further research. One of these opportunities is conducting in-depth research into community identities and the history of crafts such as Saa paper making, jade making and innovative craft activities, in order to incorporate these activities more fully into the creative tourism planning process. Another recommendation is to investigate the potential health or wellness benefits of the community's craft production, which would provide additional support for new tourism segments. For example, if products such as silk or charcoal have known or traditional health benefits, these could be added in the form of spa experiences. More generally, the service design approach and the PPMM model could be adapted to other sites in the region during the development of CBT initiatives in these areas, to identify the unique tourism offerings of these sites and promote sustainable tourism planning.

References

- Blackstock, K. (2005). A Critical Look at Community Based Tourism. *Community Development Journal*, 40 (1), 39–49.
- Blythe, J. (2013). *Consumer Behaviour*. (2nd ed.). London: Sage.
- DASTA. (2018). *Creating Creative Tourism Toolkit*. Retrieved March 19, 2021, from https://tis.dasta.or.th/dastaknowledge/wp-content/uploads/2019/01/ct-toolkit_th.pdf
- Design Council. (2021). *What Is the Framework for Innovation? Design Council's Evolved Double Diamond*. Retrieved March 15, 2021, from <https://www.designcouncil.org.uk/news-opinion/what-framework-innovation-design-councils-evolved-double-diamond>
- Griffin, T. (2012). *An Optimistic Perspective on Tourism's Sustainability*. In Williams, P., Harris, R., & Griffin T. (Eds.). *Sustainable Tourism: A Global Perspective* (pp. 24–34). New York: Taylor & Francis.
- Hall, C. M. (2019). Constructing Sustainable Tourism Development: The 2030 Agenda and the Managerial Ecology of Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 1044–1060.
- Kotler, P., & Armstrong, G. M. (2012). *Principles of Marketing*. (14th ed.). London: Pearson.
- Okazaki, E. (2008). A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 511–529.



- Ray, N., Das, D. K., & Kumar, R. (2018). *Tourism Service Marketing: A Dynamic Approach*. Watertown, NJ: Apple Academic Press.
- Richards, G. (2009). *Creative Tourism and Local Development*. In *Creative Tourism: A global Conversation* (pp. 78–90). New Mexico: Sunstone Press.
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism. The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253.
- Richards, G. (2020). Designing Creative Places: The Role of Creative Tourism. *Annals of Tourism Research*, 85, 102922.
- Tan, S. K., Kung, S. F., & Luh, D. B. (2013). *A Model of “Creative Experience” in Creative Tourism*. *Annals of Tourism Research*, 41, 153–174.
- Thanthong-Knight, R., & Chuwirich, P. (2021). *Thai Tourist Arrivals at Decade Low as New Wave Clouds Outlook*. Retrieved April 22, 2021, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-25/thai-tourist-arrivals-at-decade-low-as-new-wave-clouds-outlook>
- Ubonsri, B., & Pannun, A. (2013). A Study of Applying Sufficiency Economy to Lifestyles and Use of Resources at Community Levels. *Procedia Environmental Sciences*, 17, 976–983.
- World Travel Organization. (2019). *International Tourism Highlights*. (2019 Edition). Retrieved May 21, 2021, from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

Design Conceptual and Analysis of Tie and Knot Techniques in Product, Furniture and Decorative Art*



¹Korakot Arumdee and Eakachat Joneurairatana

¹Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: aromdee_k@su.ac.th

Abstract

What factors retain the knotting and tie local craft heritage and valuable in daily life and economic benefit? The fishermen's lifestyles focused on the interest of living with muddy slopes along the seaside area. Such traditional skills and techniques of tying the rope with various knots to the bamboo trunk, which can absorb and withstand the natural wind and wave force, is a method preserved to create a catcher. Therefore, the decoding of ancestry wisdom and common routine practices, to combination of procedure techniques, and suitable materials, would require to create a contemporary craft design with sustainable products worthy of higher quality for future development. Since, handicraft variation in various regions is scattered with specific quality and market needs, the producer must develop to support the commercial growth and success for pertaining cultural preservation as well as responsibility for the environment. This research intended to develop contemporary art and design perception and value from a tie and knotting with an appropriate material such as bamboo ligament. The objectives have committed to investigating the original Knotting history and process. This paper used the Practice Led Research approach as the primary method for this dissertation with mixed research objectives. This research provided the method and process of used tie and knotting to create creative decoration furniture by divided into four phases: exploration, inspiration and ideate, implementation, and delivery. To clarify the relationship between handicrafts to contemporary designs and created the new design process model. This paper also demonstrates how to shifted local handicraft to contemporary designs. To sum up, this research will increase handicrafts in the local Thai community and preserve the Thai local.

Keywords: Tie; Knot; Hitch; Furniture; Handicraft

Introduction

The fishermen's lifestyles focused on the interest of living with muddy slopes along the seaside area. Such traditional skills and techniques of tying the rope with various knots to the bamboo trunk, which can absorb and withstand the natural wind and wave force, is a

*Received June 10, 2021; Revised December 8, 2022; Accepted December 30, 2022



method preserved to create a catcher. As a daily routine by bringing food in the household, a learning culture combined with practices as if the crafts become a natural seasonal translation resulted in memories, records, adapting, applying methods, making different ways, and adapting as a tool designed to sustain a living. From living nature Come to life by producing four factors for sustenance Human beings, therefore, create "Crafts" (Crafts, Handicrafts) as a means of living (Kongkhunthian, 2020) . Toolmaking utensils are aligned with the notion of the catch. Using the terms for making sea life catchers, building shelter, fishing boat tether, making utensils for drying fish for storage or for preserving food. Moreover, making wreaths and bindings to make beliefs, medicine and faith until every four requisites is fulfilled (Kongkhunthian, 2020) .

From the direct experience in kite structure and tying technique, the Jula and Pukpoung kite artistry, became the choice of using simple knot and materials based on bamboo and rope. These two selected materials lead to further analysis in woven crafts, seaman netting, agricultural tools, as well as furniture. All mentioned hold an explorative possibility from the indigenous level to the development where the researcher demonstrated the methods and providing the materials categorization idea to the use of product reflecting the setting and the level of water. However, the way of employing bamboo for weaving basket and art pieces, must reconnect, described as the material choice, represent the valid structure when woven, bamboo is now targeted as wonder materials, with multiple purpose used by local in various manners of which comprised of different fiber structure and numerous characteristics. Not that bamboo becomes less effective in the design industry, but the core of its quality lies within the keen use of the fiber, thickness selection, where the spinning technique by the local will eventually reveal the bamboo true nature of its benefits.

Seaman's way of life pertains an interesting factor to be considered. The notion of life by the seaside, closed to sill and mud clay, bamboo shoot stock absorbing the harsh wind and ocean wave, thus methods in tying various rope fastened with selective bamboo stem for fish trap and netting that brought food upon household. As human continues this daily routine, cultural knowledge occurs along with the nature cycle of climate change that generate memory, records, and apply the ways of adaptive survival to make a living. "As human changes the way to live, rely on nature that alter to living with 4 life Factors, man then created arts Crafts, Handicrafts) as tools to make a living (Candy, 2006a). Seaman's life will pertain the relationship with rope tying, tool making, and ocean's life equipment by using various knots for such objects, for habitat construction, boat chain connector, fishing equipment, racks for drying fish, or preserving the cooked food, as well as woven talisman, medical case and spiritual beliefs until all 4-life factor is completed.

In addition, Wiboon mentioned that wicker technique is considered a local wisdom deemed for importance for living sustainment for people. In supportive way of life and moral value from the existing aesthetic, the articulate practices and the notion of indigenous



connection that would bring the pride to the broader spectrum and capability to extend career for further achievement (Leesuwan, 2015).

To provide a context of Thai craft and folk arts, wisdom of knots and tie also to clarify the relationship between handicrafts to contemporary designs. This research goal needs an appropriate design process to demonstrate the value of wisdom from ancestors and step by step manufacturing processes until it can be passed on to knowledge that the future generations can apply in contemporary design. In addition, how to preserve traditional crafts? Form the research problems the main approach for crafts conservation it can be possible in two ways together.

Firstly, served to maintain knowledge with the understanding of the importance of keeping knowledge as self-worth regardless of the immediate benefits that can arise, for example, this approach has been applied in a manner worth mentioning in Japan. The government recognizes the historical value of activities such as drama, music, techniques, crafts, which guarantees protection and legal preservation. Artists and craftsmen with unique skills are recognized as They are "living national treasures" and receive annual compensation in order to continue managing their crafts and to train their successors and pass on the legacy. In addition, the state conducts workshops to ensure knowledge transfer between generations. Which is in the same style as Thailand.

Secondly, using traditional crafts to gain profit and to preserve the local craftsmanship. In this case, crafts are made for trade or tourism. This approach is applied in many places around the world t is clear that handling crafts for commercial purposes is often taken as a starting point, from the very beginning to the market demand. And draws on traditional social and cultural contexts as well as traditional qualities expressed in the form of design symbolic colors and more. Under this situation it is very difficult to maintain the validity of conventional wisdom. Although it is reasonable to keep the traditional way of working. In other words, even if the final product loses its traditional properties. But the manufacturing method may be similar to that of a traditional product. This claim is not true in all cases and raises the question of whether are " some similarities in manufacturing methods" enough to constitute a preservation of craftsmanship?

A preservation point of view gives importance to the conservation or innovation of traditional handicrafts for cultural values. In contrast, a commercial view emphasizes the adoption of traditional handicrafts for better production capacities for better economic sustainability. Unfortunately, these contradictory viewpoints appear to hinder sustainable development of the entire sector. Besides, both methods share a common problem, which is an unsteady demand for handicraft products

Therefore, the decoding of ancestry wisdom and common routine practices, to combination of procedure techniques, and suitable materials, would require to create a contemporary craft design with sustainable products worthy of higher quality for future



development. Since, handicraft variation in various regions is scattered with specific quality and market needs, the producer must develop to support the commercial growth and success for pertaining cultural preservation as well as responsibility for the environment.

Objectives of the Research

1. To investigate the original Knotting history and process including the related material for knotting such as bamboo, rope and paper.
2. To determine the Knotting techniques integrated with materials from Thai kite works, fishing nets, basketry handicrafts and furniture.
3. To construct the new design perception of creative decorations and design art from knotting techniques.

Research Methodology

The use of Practice Led Research approach as the primary method conducted for this dissertation with mixed research objectives. As Candy mentioned in Practice Led Research Practice-led Research is concerned with the nature of practice and leads to new knowledge with operational significance. The main focus of the research is to advance knowledge about practice or to advance knowledge within practice. In a doctoral thesis, the results of practice-led research may be fully described in text form without creating a creative outcome. Such research includes practise as an integral part of its method and often falls within the general area of action research. The doctoral theses that emerge from this type of practice related research are not the same as those that include artefacts and works as part of the submission (Candy, 2006).

Preecha Taothong, a national artist, also mentions that Practice-led and Practice-Based Research are defined as creative work by providing practice as a tool to lead to new knowledge in the field. That is expressed by the uniqueness of the creative design work or the development of knowledge in creative performance in a particular field. (Taothong, P, 2011)..

This research design process of this research can be divided into 4 major stages: Exploration, Inspiration & Ideate, Implementation and Delivery respectively.

DISSERTATION DESIGN RESEARCH PROCESS

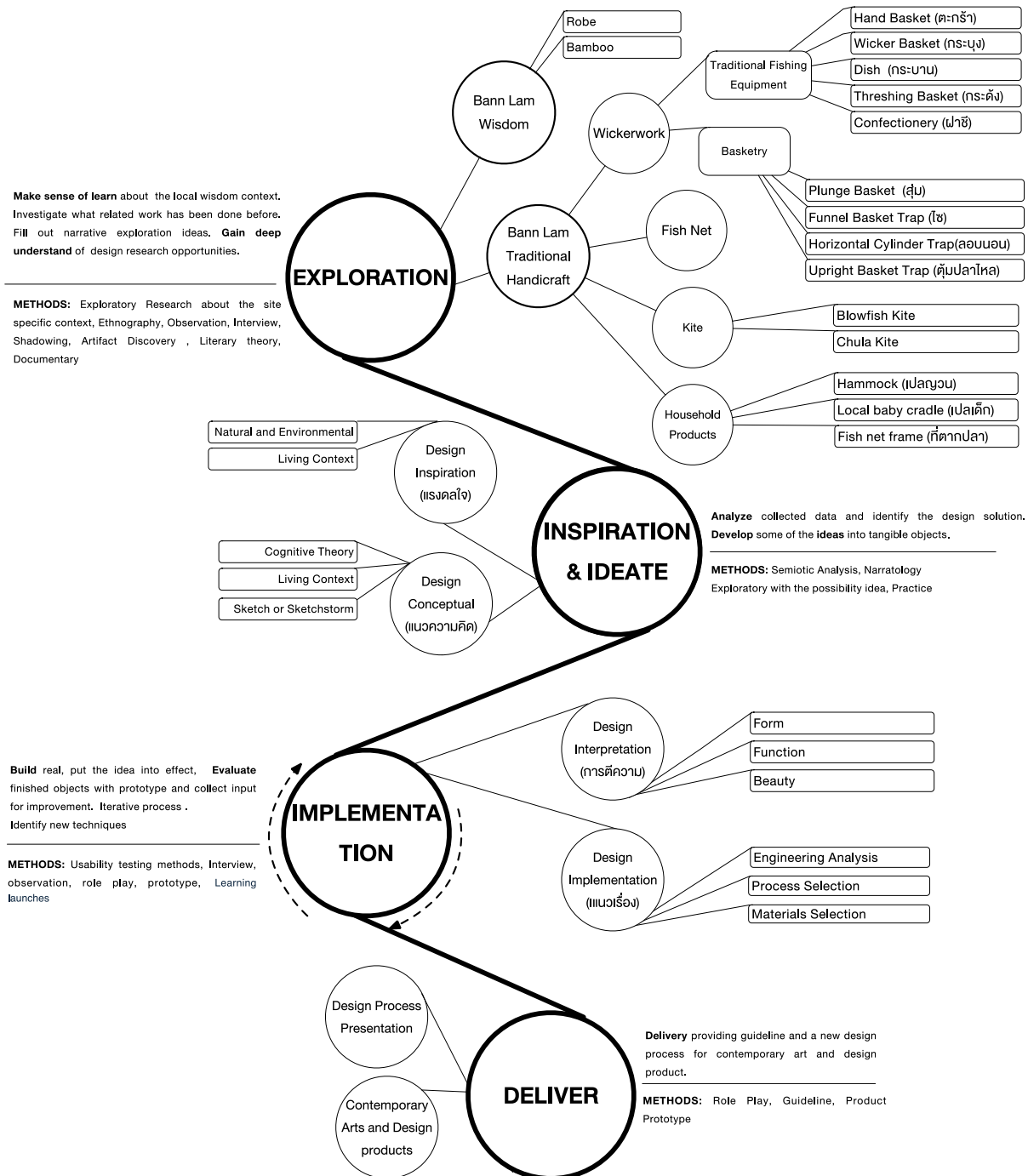


Figure 1 Dissertation Design research Process

To tackle the real research problem and figure out the feasibility of the design approach, the researcher begins the design process from Exploration, whose objective is to rationalize learning of the local wisdom context through investigation on what related pieces of work have been done before. This contributes to fill out of narrative exploration ideas and gain a deep understanding of design research opportunities. The methods that are used in this



stage include exploratory research through the site-specific context, ethnography, observation, interview, shadowing, artifact discovery, literary theory, documentary. To sum up, the exploration stage aims to develop concepts more clearly, establishes priorities, develops operational definitions, and improves the final research design. Moreover, there is a need to study new phenomena or situations. Exploration is often, however, given less attention than it deserves.

Research Result

The design approach has to be ensured that the approach is contemporary, modern, and easily applicable for daily usage. In addition, it can be used for the area exhibition or symbolic work to create memories of the previous time that is still usable in the modern context. Therefore, bundling approach can be extended and differentiated from conventional way of home decoration. This includes self-doing or instructing handymen to build or adjust their techniques to create jobs in the community or academic purposes.

Using of skills, techniques, and methods that belong to communities, researcher utilized these techniques for creation and ideation of work, especially for product design and decoration. This has been done by the concept from nature and surrounding to create bundling technique to create shapes and forms. This is bundling and knotting are actually basic steps for community productions when leveraged the pieces of work can be used for decoration and for living in the modern societies. This can be used and the handcraft that gives different experiences.

Based on such creation approach, application of this can be utilized in societies and installed for the for use in the real areas. From the process that research worked to create products, researcher came up with opinions and feedbacks that can be used as the guidelines, such as; preparation of materials, production, and planning for logistics, edition, completion, travel to sites, and onsite installation. These processes contribute to the completion of work pieces with the considerations of surrounding communities to provide moderate illumination. The result can be summarized as table below.



1) Art Object: Fruit tray TR001



Concept of this creation of the fruit tray number 1 was inspired by playing football. Researcher saw the dented football, therefore, utilized the shape to create fruit tray as well as see the stadium from foreign country so developing the fruit tray that was done by smashing with stainless hammer. Mixture of stuffs creates new dimension for decoration. The edge of the fruit tray was completed with basketry technique, bundling, knotting and connecting with the line of wood making it an oval shape.

2) Furniture: Day Bed



Figure 4 Day Bed: Concept Comparing

Concept for the creation of this product “Daybed Sapata No. 1” was inspired by the making of sparrow nest to create structure, frame, and the utilization of spacing to make a semi-function of daybed that uses for relaxation and nap for domestic purpose. This can help create relaxation atmosphere and art piece that can be used with characteristics. The use of the nest shape can serve in number of purposes.

3) Decorative Art: Wall Decoration

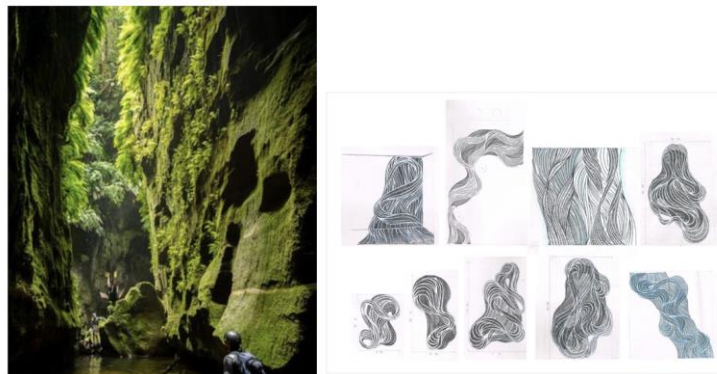


Figure 5 Wall Decoration: concept idea

Bundling can be applied to relate to wall or ceiling artworks or the decoration pattern in the hall or with the pillar that gives feeling of space as followings;



Figure 6 Project progress and Installation of work



Figure 7 Installation phase

Concept in developing of this product- wall decoration was inspired by plant type that covers cliff, cave wall, ivy in the jungle. The creation of the work shows complexity with the bamboo work to create beauty and character for the hotels or resorts of this decoration.

The New Body of Knowledge

Korakot Eclectic Model is the summary of the knowledge that I can deduct from this PhD thesis. It is the finding that we should not attach to the past but rather learning and understanding the knowledge of that time and the way they perceived. The development of Local Traditional Handicraft that resulted in Modern Contemporary Product Design requires the basic understanding of aesthetics and history of arts combined with comprehension of nature and its context.

Eclectic believes that we should not be attached to any sets of ideas or knowledge for designing. The work of this thesis has mixed the remaining thoughts in the past. The study of the past is not attaching with the past but understand the way they saw world at that time.

Korakot Eclectic Model is the concept that we do not attach with style or fashion of particular timing. The behind conception of this is based on the design that takes different features of things, natures and surrounding contexts and patterns for decorations with shaping, color, composition to come up with the prospects to create beauty and suitability focusing on mixing and matching.

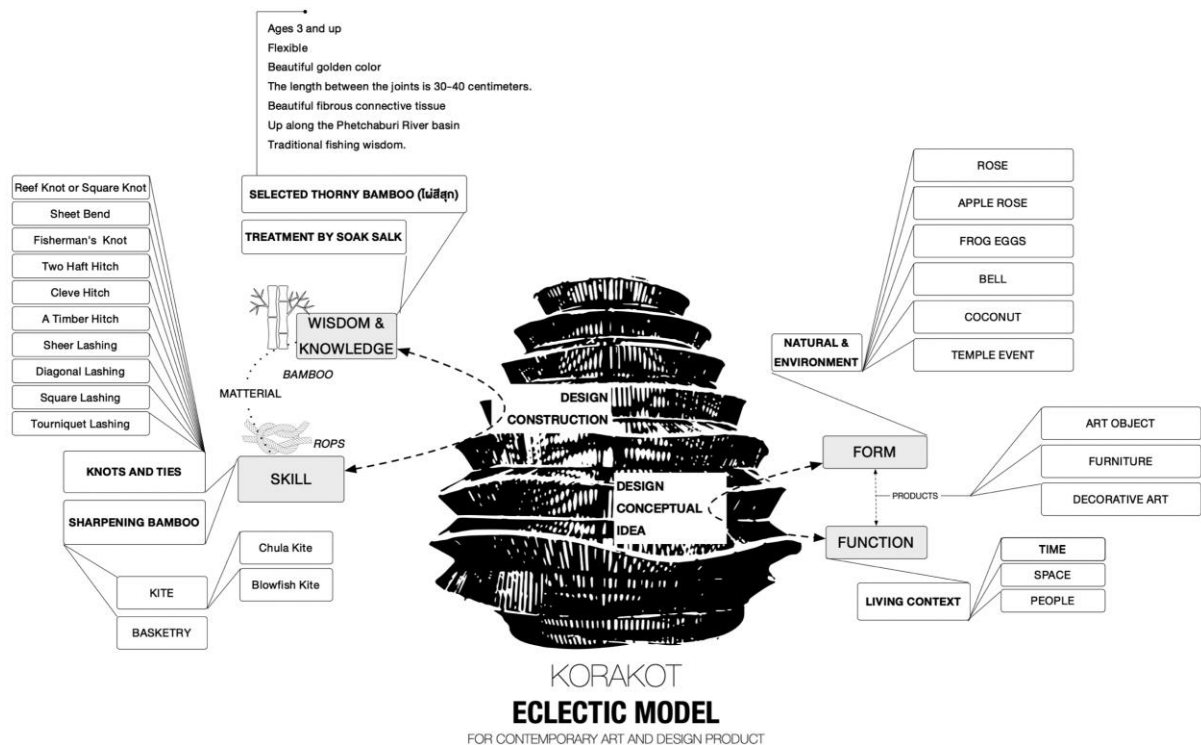


Figure 8 Korakot Eclectic Model

The Discussion of the Research

Benefits of utilizing of local skills is that constructors can easily talk to the handymen easily with symbol. With the large open area and space, the area can be used for many activities, camping, restaurants, tourist spots, to stop deforestation in the mangrove forest. This will also protect aquatic animals' nursery in the area.

Visitors to this area will have opportunity to consume fresh seafood. Fishermen boat with this style is good and very close to nature.

Working with local techniques indicates local wisdom that was repeatedly experimented time to time for bunting.

Fishery tools and kites are foundation in creating of bamboo work of researcher that later became 'KORAKOT' brand of the researcher. Number of world-class masterpieces like Hermes, Louis Vuitton that was used for restaurants, hotel, resort all around the work decoration were inspired by the work pieces of local fishery and were exhibited in Maison and Object in France, one of the biggest design exhibitions worldwide.

Inspiration from local handicraft has made researcher to create bamboo work that has interesting characteristic from knowledge, wisdom, and understanding of material.

In addition, this research also created jobs for the community by bringing the children of fishers to Bann Lam to absorb in the ancestor's fishing net tying method, tying, tying in the blood of all fishermen. When people in the community come to work together, they can see their grandparents since childhood, so they can adapt to the technique very quickly, resulting in income generation and occupation that helps preserve the old-time assets.

This research has indicated the linkage background of the invention of fishing tools of the local Bann Lam villagers that are linked with the community. The local fishery work in Bann Lam is connected with the local business of production of hemp rope in Bang Khun Srai that is used for the production of fishing tools, and the bamboo is used to create pontoon that comes from Kan Krachan district, Non Ya Pong in the area of the mountain range of Tranow Sri. The bamboo sellers will create the pontoon with bamboo to the end of the Petch river and buy the seafood on the way back. The takeaway from this is that the economic activities can well narrate the living in history in an exciting manner.

References

- Bahadur, M. (2013). *The Art of Bamboo: Bamboo in Manipuri Cultural Life India, Bangladesh and Myanmar: Cane and Bamboo Crafts of NE India, Bangladesh, Myanmar and Thailand*. Mutua Museum.
- Baht, B. (2010). *Baht & Brains: Build the Thai Economy with Creativity*. Thailand Creative and Design Center.
- Candy, L. (2006a). *Practice Based Research: A Guide*. University of Technology, Sydney.
- Center, T. C. D. (2017). *Made: from Thai Creativity*. Thailand Creative & Design Center.
- Wirakitti, C., & T. C., Thailand Creative and Design Center. (2013). *Northeastern (Material) Assets*. Thailand Creative and Design Center.
- Komaratat, C. (2011). *Northeastern Thai Folk Sport*. Bangkok: Sathaporn Books.
- Kongkhunthian, S., B. M., & Siriyong, K. (2020). *Suwan Kongkhunthian: Craft Lives*. Bangkok: Issaraphap Design.
- L'architecture, l. c., les chefs-d'œuvre. (2006). *Tout le Quai Branly*. Beaux Arts.
- Leesuwan, W. (2015). *Craft Dictionary Folk Tools*. Muang Boran Publishing House.
- Nimsamer, C. (2009). *Stream of Life*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Co., Ltd.
- _____. (2014). *Composition of Art*. Bangkok: Amarin Printing.
- Panklam, P. (2010). *Wisdom Good Intellectual Product*. Bangkok: Plan Printing Co., Ltd.
- Richard, N. (2007). *Handicrafts and Employment Generation for the Poorest Youth and Women*. UNESCO.
- Sangarun, R., & Nij Hinchiranan. (2008). *Laksana Thai (Thai Characters)*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Sangkaew, S., A. T., & Jindawong, K. (2011). *Bamboo of Thailand*. Bangkok: Baanlaesuan.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม*

The Development of Learning Management Model in the Opportunity Expansion Schools Under Lifelong Learning Concept Through Community Participation

¹เกวลิน งามพิริยกร, ²นิลภา จิระรัตนวรรณ และ ³วัฒนชัย ขวาลำธาร

¹Geawalin Ngampiriyakorn, ²Ninlapa Jirattananawanna and ³Wattanachai Kwalamtha

^{1,2,3}สถาบันวิจัย พัฒนา และสาธิตการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

^{1,2,3}Educational Research Development and Demonstration Institute,
Srinakharinwirot University, Thailand.

³Corresponding Author's Email: watlamthan.swu@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก 2. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการด้วยตนเอง มีพื้นที่วิจัยคืออำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีหน่วยการวิเคราะห์ระดับองค์กร สามารถแบ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 2 แห่ง (2) กลุ่มครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย พ่อ/แม่เด็ก ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน จำนวน 30 คน และ (3) กลุ่มบุคลากรหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน 4 คน ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และงานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ตามบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และ (2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการใช้รูปแบบการเรียนการสอนข้างต้นนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของรายวิชาและสถานการณ์โดยทั่วไป เมื่อวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่งมีลักษณะการพัฒนารูปแบบที่คล้ายกัน โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย 2) ขั้นตอนออกแบบการวิจัย 3) ขั้นตอนดำเนินการวิจัย และ 4) ถอดบทเรียน โดยทั้ง 4 ขั้นตอนหลัก สามารถแบ่งได้อีก 12 ขั้นตอนย่อย เพื่อนำมาสู่การจัดการเรียนรู้ที่แก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา; รูปแบบ; การจัดการเรียนรู้; โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the learning management model in the opportunity expansion schools in Ongkharak District, Nakhon Nayok Province; and 2) to develop the learning management model in the opportunity expansion schools under lifelong learning concept through community participation. The study used participatory action research with a focus on the independent research process that the target group undertook. The research area was Ongkharak District in Nakhon Nayok Province. The stakeholders of the learning management can be categorized into 3 groups: (1) Two opportunity expansion schools; (2) Family and community group comprising parents, community leaders, and community committee, for a total of 30 persons; and (3) Government officials within the area, for a total of 4 persons. The obtained data were analyzed using content analysis. This study has passed the approval of the Ethic Committee at Srinakharinwirot University.

From the study, it is found as follows: Both two opportunity expansion schools have the learning management that are based on the roles of teachers and students, which can be divided into two styles: (1) Teacher-based learning management; and (2) Student-based learning management. The context of each subject and the overall situation determine which of the two styles will be used. From analyzing the development of learning management model, it is discovered that both schools share common features, which can be classified into four main stages: 1) the preparedness prior to the start of the research; (2) the design of the research; (3) the conduct of research; and (4) lesson learned. All of these four stages can be divided into twelve sub-stages, which results in area-based approaches of learning management that can respond to the community need efficiently, as well as fostering a culture of lifelong learning among schools and communities.

Keywords: Development; Model; Learning Management; The Opportunity Expansion Schools

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย เห็นถึงปัญหาในด้านระบบการศึกษา และคุณภาพการศึกษาไทยในปัจจุบัน จึงพยายามปฏิรูปการสอนหรือแผนการสอนของครู ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นผู้เรียน แบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มากขึ้น โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้และจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษ ที่ 21 ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน (Office of the Basic Education Commission, 2019) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกในวงกว้าง จึงมีนโยบายให้โรงเรียนสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่

โดยจังหวัดนครนายกเป็นอีกหนึ่งจังหวัดพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จึงได้จัดทำ



แผนปฏิบัติการตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐ ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) โดยมุ่งเน้นการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อขับเคลื่อนจังหวัดนครนายกให้มีคุณภาพและยกระดับการศึกษาของจังหวัดนครนายกให้ดียิ่งขึ้น (Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office, 2020)

อย่างไรก็ตามผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า จำนวนเด็กนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก ซึ่งสอดคล้องกับอัตราการเกิดมีชีพของประชากรไทย ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา (Ministry of Public Health, 2018) สะท้อนให้เห็นว่ามีเด็กน้อยลงทุกๆ ปี ประกอบกับค่านิยมของคนในปัจจุบันที่นิยมส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนเอกชนมากยิ่งขึ้น โดยคาดหวังผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ดีกว่าโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก นอกจากนี้ยังพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก มีผลที่ไม่น่าพึงพอใจ โดยเฉพาะโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน (Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office, 2017) ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาสยังไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และยังขาดความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในแผนพัฒนาจังหวัดนครนายก ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เกิดเป็นความร่วมมือเชิงพื้นที่และสร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่คนทุกช่วงวัยสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างการเรียนรู้จากบริบทแวดล้อมรอบตัวได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน (Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office, 2020)

บทความวิจัยนี้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทาง ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก และกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายกให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และให้มีความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ชาติ โดยอาศัยการร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ทั้ง ครอบคลุม ชุมชน หน่วยงานราชการในพื้นที่ ในการส่งเสริมให้การศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสในจังหวัดนครนายก มีคุณภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทาง ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการด้วยตนเอง มีพื้นที่วิจัยคือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก และมีโรงเรียนที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาจำนวน 2 แห่ง โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ เพื่อสร้างเป็นโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ ให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง โดยในระยะนี้โรงเรียนที่เข้าร่วมมีบทบาทในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ภายในโรงเรียน เพื่อแสวงหาอุปสรรคและปัญหาที่จำเป็นต้องพัฒนา จากนั้นออกแบบและวางแผนเป็นโครงการวิจัยต่อไป โดยคณะผู้วิจัยมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ

ระยะที่ 2 ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เป็นการดำเนินงานโดยโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา นำโครงการวิจัยที่เขียนขึ้นจากการวิจัยระยะที่ 1 มาดำเนินการร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ และหาแนวทางการพัฒนาร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้บุตรหลานของคนในชุมชนมาการศึกษาที่ตอบโจทย์และความต้องการของชุมชน โดยโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ คณะผู้วิจัยมีหน้าที่สังเกตการณ์และให้คำแนะนำ

ระยะที่ 3 สรุปผลและสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม

มีเป้าหมายเพื่อประเมินกระบวนการดำเนินโครงการทั้งก่อนดำเนินโครงการ ขณะดำเนินโครงการ และหลังดำเนินโครงการ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดโครงการทั้งหมด ได้แก่ (1) โรงเรียน (2) ชุมชน (3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก (สพป. นครนายก) และ ยังเป็นการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่ได้จากการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ในโครงการย่อยที่ 2 มาสู่การพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยมีโรงเรียน หน่วยงานราชการในพื้นที่ และ คณะผู้วิจัย ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 1 พื้นที่และหน่วยการวิเคราะห์

การวิจัยนี้ใช้การเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก จากนั้นเลือกโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่แบบเจาะจง จำนวน 2 โรงเรียน จากโรงเรียนขยายโอกาสในพื้นที่ทั้งหมด 10 โรงเรียน จากระดับความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยและความพร้อมของบุคลากรในพื้นที่ โดยมีหน่วยวิเคราะห์ ระดับองค์กร (Organization Level)

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มเป้าหมายและประชากร

ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ (1) กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่เข้าร่วมการวิจัย จำนวน 2 แห่ง (2) กลุ่มครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย พ่อ/แม่เด็ก ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ในพื้นที่ จำนวน 30 คน และ (3) กลุ่มบุคลากรหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 3 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนฯ ได้แก่ (1) ผู้บริหารโรงเรียน (2) ครูในโรงเรียน (3) ครอบครัวนักเรียน และ (4) คณะกรรมการชุมชน เพื่อค้นหาอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จในโรงเรียน เพื่อนำมาสู่การสร้างเป็นโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ใช้เทคนิค SWOT ประกอบด้วย (1) Strengths (จุดแข็ง)

วิเคราะห์จุดแข็งขององค์กร การบริหารจัดการ บุคลากร ทุนและศักยภาพ (2) Weaknesses (จุดอ่อน) วิเคราะห์จุดอ่อนขององค์กร การบริหารจัดการ บุคลากร ทุนและศักยภาพ สิ่งที่คุณยังขาดอยู่ (3) Opportunities (โอกาส) วิเคราะห์โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร หรือการบริหารจัดการที่ดีกว่า โดยจะใช้ควบคู่กับ Strengths เช่น ถ้าศูนย์ฯมีจุดแข็งแบบนี้ มันจะสามารถขยายไปยังโอกาสใหม่ๆ อย่างไรได้บ้าง และ (4) Threats (ภัยคุกคาม หรืออุปสรรค) วิเคราะห์ภัยคุกคามจากภายนอกองค์กร การขัดขวาง สิ่งที่เป็นปัญหายากต่อการควบคุมและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับพื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ (1) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เช่น บันทึกข้อมูลประจำวัน หรือรายงานประจำปีของโรงเรียน ประมวลผลการเรียนของนักเรียน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ตลอดจนการตั้งประเด็นคำถามในการเก็บข้อมูลพื้นฐานและปัญหาของชุมชน เริ่มตั้งแต่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2564 ถึง 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 รวมเวลา 3 เดือน และ (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริง เริ่มตั้งแต่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 รวมเวลา 6 เดือน โดยก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย โรงเรียน ได้ประสานงานขอความร่วมมือกับ กลุ่มครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย พ่อ/แม่ เด็ก ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อบันทึกหมายเวลาสัมภาษณ์ และขณะสัมภาษณ์ได้ทำการจดบันทึกสนทนา เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้การสังเกตการณ์ อาศัยการสังเกตลักษณะทั่วไปของโรงเรียน และชุมชน รวมถึงบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวคิดของ Miles, and Huberman (1994) ซึ่งมีองค์ประกอบในการวิเคราะห์อยู่ 3 ประการ ได้แก่ (1) การจัดระเบียบข้อมูล และตารางเปรียบเทียบ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบและเป็นระบบ ง่ายต่อการใช้งาน มีการจัดเก็บและการเรียกมาใช้ เมื่อต้องการทางเนื้อหา ทั้งนี้เพื่อเป็นการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูล จัดลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ของข้อมูล พร้อมทั้งจะนำเสนอได้อย่างเป็นระบบ (2) การแสดงข้อมูล เป็นกระบวนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง แบบรูปภาพ และตารางกับความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่จริงจากสนทนารวมถึงการแสดงคำพูดของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ในบริบทดังกล่าวได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และ (3) หาข้อสรุป และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัย เพื่อหาข้อสรุปจากปรากฏการณ์ทางสังคมโดยพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสรุปข้อมูลเป็นตารางและทำเป็นรายงานสรุปผลและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อเสนอให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจในการกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก (สพป. นครนายก) เพื่อพิจารณาและร่างเป็นนโยบายต่อไป

จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขที่ 328/2564 ลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2564 คณะวิจัยได้ชี้แจงข้อมูลรายละเอียดการวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสามารถปฏิเสธการให้ข้อมูล โดยไม่มีผลกระทบต่อการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน ข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับ และเผยแพร่ผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการนำเสนอผลการวิจัยครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานและปัญหาเชิงพื้นที่ (2) ถอดบทเรียนโครงการวิจัยเชิงพื้นที่ และ (3) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม รายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานและปัญหาเชิงพื้นที่

พื้นที่อำเภอองครักษ์ เป็นหนึ่งในสี่อำเภอของจังหวัดนครนายก มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และมีทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักคือ การทำนา สวนไม้ดอกไม้ประดับ และปศุสัตว์ โดยที่จุดเด่นที่น่าสนใจในพื้นที่องครักษ์ คือ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีการเพาะปลูกในเขตอำเภอองครักษ์ ผู้ประกอบการมากกว่า 250 ราย ในพื้นที่กว่า 900 ไร่ มีการเพาะกล้าไม้จำหน่ายทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวนกว่าพันชนิด จนถือได้ว่าเป็นแหล่งเพาะกล้าไม้ดอกไม้ประดับที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...คนแถวนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ชาวนากันเกือบทั้งหมด เพราะเติบโตมากับไร่นา ใช้น้ำของป่าเยอะมาก ปลูกข้าวมาตลอด แต่ช่วงหลัง ๆ ก็มีแบ่งไปทำสวนบอนสีบอนต่างเหมือนกันนะ เพราะตรงตลาดคลอง 15 ป่าให้น้องสาวดูหน้าร้านที่ขายอุปกรณ์การเกษตรอยู่ คนแถวนี้ก็ทำไม้ดอกไม้ประดับเยอะขึ้นมาก เพราะขายได้ราคาดีกว่าข้าว...”
[ผู้ปกครองนักเรียน, สัมภาษณ์ 29 พฤศจิกายน 2564]

ในส่วนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า มีทั้งหมด 10 โรงเรียน ได้แก่ (1) โรงเรียนชุมชนวัดเขี้ยวโอสถ (2) โรงเรียนบ้านชุมพล (อันารศึกษาการ) (3) โรงเรียนบ้านคลอง 14 (4) โรงเรียนวัดประสิทธิเวช (5) โรงเรียนวัดอรุณรังษี (6) โรงเรียนวัดพลอยกระจำศรี (บุญยังราษฎร์นาวิอุปถัมภ์) (7) โรงเรียนวัดเข้มทอง (8) โรงเรียนบ้านดอนกลาง (กิตารศึกษาการ) (9) โรงเรียนวัดสุนทรพิชิตาราม และ (10) โรงเรียนวัดโพธิ์แทน โดยในการวิจัยนี้มีโรงเรียนที่เข้าร่วมการวิจัยจำนวน 2 โรงเรียน ทั้งสองโรงเรียนถือเป็นโรงเรียนขนาดกลาง (มีนักเรียนตั้งแต่ 120 – 719 คน) ที่มีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากร ทรัพยากร และนักเรียน ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...ครูยินดีมากที่ทางมศว มาให้ความรู้และมอบโอกาสในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่องครักษ์ของเรา เด็ก ๆ คนดีใจมากที่ได้จะเห็นรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพราะบางทีครูในโรงเรียนก็ภาระงานเยอะ จนไม่มีเวลาคิดและออกแบบการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ครูขอบคุณอีกครั้งนะค่ะ...” [ครูโรงเรียนแห่งที่ 1, สัมภาษณ์ 6 ธันวาคม 2564]

โดยในการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ผ่านการประชุมหารือร่วมกับโรงเรียนที่เข้าร่วมทั้งสองแห่ง พบว่า ประเด็นปัญหาที่รุนแรงที่สุดของโรงเรียนทั้งสองแห่ง คือ Covid-19 และการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (ตารางที่ 1) ส่วนใหญ่พบว่าการแพร่ระบาดของ Covid-19 ส่งผลให้โรงเรียนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบปกติได้ ทางโรงเรียนจึงจำเป็นต้องประชุมและจัดทำแผนการเรียนการสอนใหม่ ทั้งกระบวนการ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดในขณะนั้น โดยผลการประชุมโรงเรียน ประกอบกับการประกาศมาตรการรับมือกับการแพร่ระบาดของ Covid-19 มีมติให้โรงเรียนทั้งสองแห่งจัดการเรียนการสอนรูปแบบแบบออนไลน์ 100 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามด้วยเงื่อนไขเชิงพื้นที่หลายประการ ทำให้การจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ ไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ทางโรงเรียนตั้งไว้ เช่น ปัญหา

ด้านทักษะการใช้สื่อการเรียนแบบออนไลน์ของครูผู้สอนและนักเรียน ปัญหาความพร้อมของอุปกรณ์การเรียน และสัญญาณอินเทอร์เน็ต หรือแม้แต่ปัญหาความพร้อมของผู้ปกครองในการเฝ้าดูแลนักเรียนระหว่างการเรียนการสอน จากผลการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ร่วมกัน ระหว่างคณะวิจัยและโรงเรียนทั้งสองแห่ง นำมาสู่การสร้างเป็นโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...ช่วงสองปีมานี้โควิดระบาดหนักมาก โรงเรียนไม่ได้เปิดเลยคะ พวกครูก็ลำบาก ไม่รู้จะสอนเด็ก ๆ ยังไง อย่างที่เราทราบกันดีว่าเด็กส่วนใหญ่ที่นี้ค่อนข้างยากจน เด็กหลายคน พ่อแม่แยกทางกัน ลำพังครูจะสอนออนไลน์อย่างเดียว ไม่ได้ผลอะไรเลยคะ เด็กไม่เข้าเรียน บางคนไม่มีมือถือจะเรียน สงสารมาก เลยคิดกันว่าจะทำวิจัยเพื่อรับมือกับการกลับมาของเด็ก ๆ ให้พวกเขาได้กลับมาเรียนได้อย่างมีความสุขขึ้น...” [ครูโรงเรียนแห่งที่ 2, สัมภาษณ์ 8 ธันวาคม 2564]

ตารางที่ 1 ข้อมูลประเด็นปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ จำแนกตามระดับความรุนแรงที่โรงเรียนได้รับผลกระทบ

ลำดับ	ประเด็นปัญหา	ระดับความรุนแรง*	
		โรงเรียนแห่งที่ 1	โรงเรียนแห่งที่ 2
1	สถานการณ์ Covid-19	5	5
2	การเรียนการสอนแบบออนไลน์	5	5
3	ความร่วมมือของผู้ปกครอง	3	4
4	ความร่วมมือของนักเรียน	2	3
5	การติดตามพฤติกรรมนักเรียน	3	3
6	การประเมินผลการเรียน	2	1

* ระดับความรุนแรงที่โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาประเมินด้วยตนเอง

รุนแรงมากที่สุด 5 คะแนน รุนแรง 4 คะแนน ปานกลาง 3 คะแนน
 รุนแรงน้อย 2 คะแนน รุนแรงน้อยที่สุด 1 คะแนน

2. ถอดบทเรียนโครงการวิจัยเชิงพื้นที่

จากผลการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่ นำมาสู่การสร้างโครงการวิจัยเชิงพื้นที่ 2 โครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจาก Covid-19 และ การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ดังนี้

2.1 โครงการเตรียมความพร้อมเพื่อฟื้นฟูทักษะวิชาการ ประจำปีการศึกษา 2565

โครงการวิจัยนี้ดำเนินงานโดยโรงเรียนแห่งที่ 1 มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้นักเรียนได้ฟื้นฟูทักษะและองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ (2) เพื่อเป็นเวทีประกวดผลงานหัวข้อ “เด็กไทยสู้ภัยโควิด” (3) เพื่อให้นักเรียน ครู และชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการอย่างสร้างสรรค์ และ (4) เพื่อให้นักเรียนสามารถกลับเข้าสู่การเรียนการสอนแบบปกติได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูทักษะวิชาการ ประจำปี 2565 จำนวน 60 คน (2) ครูและบุคลากรของโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 15 คน (3) ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ที่สนใจ จำนวน 10 คน ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ (1) นักเรียนได้ฟื้นฟูทักษะและองค์ความรู้ทางด้านวิชาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อกลับเข้าสู่การเรียนการสอนแบบปกติได้อย่างมีคุณภาพ (2) นักเรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ผ่านกิจกรรมและเวที

ประกวดวาดภาพพระบายสีหัวข้อ “เด็กไทยสู้ภัยโควิด” (3) นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการอย่างสร้างสรรค์ และสามารถส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอนภายใต้ยุค Next Normal ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 โครงการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย ประจำปีการศึกษา 2565

โครงการวิจัยนี้ดำเนินงานโดยโรงเรียนแห่งที่ 2 มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย (2) เพื่อให้นักเรียน ครู และชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันผลิตสื่อการเรียนรู้สร้างสรรค์ (3) เพื่อให้นักเรียนสามารถกลับเข้าสู่การเรียนการสอนแบบปกติได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) นักเรียนระดับชั้นปฐมวัยของโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม “หนูน้อยชอบสิ่งใด” จำนวน 5 คน (2) ครูและบุคลากรของโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 5 คน (3) ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ที่สนใจ จำนวน 5 คน ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ (1) สถานศึกษาได้สื่อการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและชุมชน (2) นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการอย่างสร้างสรรค์ และสามารถส่งเสริมรูปแบบการเรียนการสอนภายใต้ยุค Next Normal ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมทางการเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถกลับเข้าสู่การเรียนการสอนแบบปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ถอดบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยทั้ง 2 พื้นที่

ด้วยความจำเป็นมาจากปัญหาเชิงพื้นที่ 2 ประการคือ Covid-19 และ การเรียนการสอนแบบออนไลน์ นำมาสู่การออกแบบและดำเนินโครงการวิจัยของโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง มีขั้นตอนการดำเนินโครงการที่คล้ายกัน สามารถจำแนกออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก 12 ขั้นตอนย่อย รายละเอียดดังนี้

1) ขั้นแรก ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

1.1) การประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง การดำเนินงานช่วงนี้ทางโรงเรียนดำเนินการประชุมร่วมกับคณะวิจัยในการสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน โดยมีการกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขเร่งด่วนที่สุด จากนั้นกำหนดวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย ในการประชุมเป็นไปอย่างราบรื่นโดยทั้งสองโรงเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

1.2) การประชุมย่อยเฉพาะโรงเรียน การดำเนินการขั้นนี้โรงเรียนเป็นผู้จัดประชุมย่อยระหว่างผู้อำนวยการในการตัดสินใจ/กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระ และครูผู้สอน เพื่อหาข้อสรุปจากที่ประชุมหลักร่วมกับคณะวิจัย

1.3) การประชุมร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อโรงเรียนได้ข้อสรุปแล้ว จึงนำเข้าสู่การพิจารณาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา ในการสร้างข้อตกลงและแผนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...จริงๆในฐานะคณะกรรมการสถานศึกษา เราประชุมหารือกันกับทางโรงเรียนเป็นประจำอยู่แล้ว แต่ครั้งนี้ทางโรงเรียนค่อนข้างให้ความสำคัญกับการประชุมมาก มีการชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงเรียน ทำให้เราสามารถนำไปบอกลูกบ้านได้ว่าโรงเรียนมีกิจกรรมอะไรบ้างตอนนี้...” [คณะกรรมการสถานศึกษา, สัมภาษณ์ 11 ธันวาคม 2564]

2) ขั้นสอง ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

2.1) **ร่างโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้** ในขั้นนี้เป็นการดำเนินงานโดยโรงเรียนในการร่างโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ โดยมีคณะวิจัยเป็นผู้ให้คำแนะนำตลอดกระบวนการ เพื่อให้โครงการวิจัยของโรงเรียนมีความชัดเจนและเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...ผ่านมามากหลายปีแล้วกับการทำวิจัย ครูหลายๆคนในโรงเรียนก็ล้มไปกันหมดแล้วค่ะ ส่วนเด็ก ๆ บรรลุใหม่ก็ยังทำไม่ค่อยเป็น ต้องชื่นชม มศว ที่มาชวนทำโครงการแบบนี้ค่ะ ให้คุณครูได้รู้พื้นความรู้วิจัย และครูเด็ก ๆ ก็จะได้ฝึกทำวิจัยไว้ขอผลงานในอนาคตด้วย ...” [ครูโรงเรียนแห่งที่ 1, สัมภาษณ์ 7 ธันวาคม 2564]

2.2) **ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้** เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ ทางโรงเรียนจึงมุ่งเน้นการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาเชิงพื้นที่ โดยในโครงการวิจัยมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบุตรหลานของตนเอง ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...เมื่อเรารู้ปัญหาในพื้นที่แล้ว เราก็จะเอามาจัดเป็นโครงการวิจัยที่แก้ไขปัญหานั้น ได้ตรงประเด็น...” [ครูโรงเรียนแห่งที่ 2, สัมภาษณ์ 7 ธันวาคม 2564]

3) ขั้นสาม ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

3.1) **ประชาสัมพันธ์** ทางโรงเรียนจะนำโครงการวิจัยที่ผ่านมามากแบบและวางแผนเรียบร้อยแล้ว ประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาสัมพันธ์โครงการที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองของนักเรียนรับทราบ และเข้าร่วมโครงการวิจัยที่กำลังจะดำเนินการต่อไป

3.2) **ดำเนินโครงการ** ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ทางโรงเรียนดำเนินโครงการวิจัยที่ตนเองได้ออกแบบไว้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และนักเรียน เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของโครงการ อันจะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...ดีใจครับที่ได้มาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน เพราะปกติเราก็เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกอย่างอยู่แล้ว ทั้งวันพ่อ วันไหว้ครู วันปีใหม่ แต่อันนี้ผมได้ข่าวว่าให้ผู้ปกครองมาช่วยกันออกแบบว่าอยากให้ลูกเราได้เรียนแบบไหนยังงี้บ้าง ผมคาดหวังมากเลยว่าจะได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนการสอนของลูกผม อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้บ่อย ๆ ครับ...” [ผู้ปกครองนักเรียน, สัมภาษณ์ 18 กุมภาพันธ์ 2565]

3.3) **ประเมินผลการดำเนินโครงการ** หลังจากดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยที่โรงเรียนจัดขึ้นเรียบร้อยแล้ว ทางโรงเรียนดำเนินการสรุปผลการจัดกิจกรรม โดยมุ่งเน้นการสรุปผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งวิเคราะห์ผลและประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการวิจัยร่วมกับคณะวิจัย เพื่อนำไปสู่การหาข้อเสนอแนะต่อไป

4) ขั้นสี่ ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

4.1) **ถอดบทเรียนร่วมกับชุมชน** หลังจากทางโรงเรียนได้ผลสรุปโครงการและผลการประเมินโครงการวิจัยเรียบร้อยแล้ว มีการนัดประชุมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการได้แก่ (1) คณะกรรมการสถานศึกษา และ (2) ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อชี้แจงผลการดำเนินโครงการและหารือข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...หลังจากสรุปผลว่าเราทำอะไรไปบ้าง ได้อะไรบ้าง ตรงตามวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดที่เราตั้งไว้หรือเปล่า รวมถึงการประเมินโครงการวิจัยจากแบบประเมินความพึงพอใจของคนเข้าร่วม โดยเราจะนำผลตรงนี้มาเสนอให้พ่อแม่ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาทราบในวันที่นัดประชุม ว่าพวกเขาเห็นด้วยหรือเปล่า อยากจะเสนอไอเดียอะไรเพิ่มให้ เพื่อให้ลูกหลานของพวกเขาได้เรียนอย่างมีความสุข...”

[ครูโรงเรียนแห่งที่ 2, สัมภาษณ์ 24 กุมภาพันธ์ 2565]

4.2) วิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของโครงการวิจัย โดยมีผู้เข้าร่วมการวิเคราะห์ 4 ส่วน ได้แก่ (1) โรงเรียนที่เข้าร่วม (2) หน่วยงานราชการในพื้นที่ (3) ผู้เชี่ยวชาญ และ (4) คณะวิจัย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของพื้นที่ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT พบว่า จุดแข็ง (S) ของโรงเรียนทั้ง 2 แห่งเหมือนกัน คือ ความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ทำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น จุดอ่อน (W) มีความแตกต่างกัน โดยโรงเรียนแห่งที่ 1 มีจุดอ่อนด้านที่ตั้ง เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ห่างจากเขตชุมชนและหน่วยงานราชการอื่น ๆ ทำให้การเดินทางมาร่วมกิจกรรมของผู้ปกครองและชุมชน จำเป็นต้องมีการนัดหมายล่วงหน้าหลายสัปดาห์ ทรัพยากรบุคคล ขณะที่โรงเรียนแห่งที่ 2 มีจุดอ่อนด้านทรัพยากรบุคคล เนื่องจากจำนวนครูต่อจำนวนนักเรียนมีมากถึง 1:38 ทำให้การจัดการเรียนการสอนในช่วงการแพร่ระบาดเป็นไปด้วยความยากลำบากและดูแลนักเรียนได้ไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร โอกาส (O) ทั้งสองโรงเรียนได้รับโอกาสทางส่วนงานที่หลากหลายทั้งในด้านทุนทรัพย์และความร่วมมือ จากทางคณะวิจัย หน่วยงานราชการในพื้นที่ และชุมชน เพื่อให้โครงการวิจัยบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ อุปสรรค (T) ในการวิจัยนี้อุปสรรคสำคัญที่เกิดขึ้นตลอดทั้งกระบวนการที่ทั้งสองโรงเรียนพบเหมือนกันคือ สถานการณ์การแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ส่งผลให้กระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนติดขัดถึง 2 ครั้ง อย่างไรก็ตามเมื่อสถานการณ์ผ่อนคลายลง ทางโรงเรียนสามารถกลับมาดำเนินการได้เป็นปกติ

4.3) สร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในส่วนนี้เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานราชการในพื้นที่ เพื่อหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วม และเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชน โดยมีคณะวิจัยเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งผลการสร้างข้อเสนอพบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่งมีแนวคิดเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การเสนอให้ผู้บริหารโรงเรียนจัดกิจกรรมและโครงการวิจัยในลักษณะนี้ทุกปี เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนและยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...เป็นแนวทางที่ดีในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของโรงเรียนเรา หากทำได้ทุกปีก็
อยากจัดค่ะ อยากเสนอให้ผู้บริหารหน่วยงานพิจารณาเป็นพิเศษเลยคะ (หัวเราะ)...”

[ครูโรงเรียนแห่งที่ 2, สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2565]

4.4) สรุปผลการวิจัย เมื่อทางโรงเรียนได้ดำเนินการวิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้ว ทางโรงเรียนดำเนินการสรุปผลการวิเคราะห์บทเรียนตามระเบียบวิธีวิจัย 5 บท เพื่อจัดทำเป็นเล่มโครงการวิจัยสำหรับเผยแพร่ในโรงเรียน และให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการจัดทำเล่มโครงการวิจัยเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและนำไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...โรงเรียนทำเป็นเล่มวิจัยไว้ก็ดีครับ เพราะเป็นประโยชน์หลาย ๆ อย่าง สามารถ
ทำเป็นไฟล์ออนไลน์เผยแพร่ในเว็บไซต์ของโรงเรียนได้ หรือง่ายต่อการที่หน่วยงาน
ในท้องถิ่นอย่างพวกผมจะเรียกข้อมูลมาใช้งาน ดีและสะดวกมากครับ...” [หน่วยงาน
ราชการในพื้นที่, สัมภาษณ์ 18 เมษายน 2565]

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุปได้ 4 ชั้นหลัก 12 ชั้นย่อย ได้แก่ (1) ชั้นเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย แบ่งได้ 3 ชั้นย่อย คือ (1.1) การประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ (1.2) การประชุมย่อยเฉพาะโรงเรียน (1.3) การประชุมร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา (2) ชั้นออกแบบการวิจัย แบ่งได้ 2 ชั้นย่อย คือ (2.1) ร่างโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ (2.2) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ (3) ชั้นดำเนินการวิจัย แบ่งได้ 3 ชั้นย่อย คือ (3.1) ประชาสัมพันธ์ (3.2) ดำเนินโครงการ (3.3) ประเมินผล และ (4) ถอดบทเรียนและสรุปผลการวิจัย (4.1) ถอดบทเรียนร่วมกับชุมชน (4.2) วิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ (4.3) สร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (4.4) สรุปผลการวิจัย (ภาพที่ 1) ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้างต้นนี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาหรือโรงเรียนที่สนใจ เพื่อนำไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ได้



รูปภาพที่ 1 : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย รายละเอียดดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่ง มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ตามบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน ตามแนวคิดของ Arends (2015) ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง (teacher-centered model) และ (2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered model) ซึ่งทั้งสองโรงเรียนมีการใช้รูปแบบการเรียนการสอนข้างต้นนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของรายวิชาและสถานการณ์โดยทั่วไป ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 ทางโรงเรียนขยายโอกาสทั้งสอง มุ่งเน้นการใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลาง โดยที่ครูแต่ละสาขาวิชา มีบทบาทสำคัญในการเตรียมเนื้อหาการเรียนการสอน ตลอดจนการกำกับติดตามทุกกระบวนการในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การจัดการเรียนการสอนที่มีครูเป็นศูนย์กลางมีทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งผลกระทบเชิงบวกของการเรียนการสอนที่มีครูเป็นศูนย์กลางสามารถช่วยกระตุ้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ หากมีการนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการแสดงออก ทักษะ และศักยภาพบางส่วน ของนักเรียน ขณะที่ผลกระทบเชิงลบที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ผ่านการสอนแบบบรรยาย เพื่อให้นักเรียนทำโจทย์ และแบบฝึกหัด ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ทักษะ และศักยภาพอย่างรอบด้าน (Wongsuwan, and Ruangjaroon, 2020; Panluek, and Thipjarasmetha, 2020; Sa-e-dee, and Charumanee, 2020; Chombuathong, 2019)

นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 ผ่อนปรนลง ทางโรงเรียนขยายโอกาสทั้งสองกลับมาใช้การจัดการเรียนการสอนแบบเดิม ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่ครูมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกด้านองค์ความรู้และแนวทางการทำงานเท่านั้น โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) และรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning) ถูกนำมาใช้บ่อยที่สุด สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก (พ.ศ.2563-2565) ที่มุ่งเน้นการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง (Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office, 2020) ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หากโรงเรียนกำหนดกิจกรรมที่เปิดโอกาสผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติ จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จะทำให้ครูจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าหากโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้กับความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น (Pupaeng, 2020; Pichaisenanarong, Siriwat, and Wongsuwan, 2020; Chotchuang, 2021) อีกทั้งยังช่วยให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนทุก ๆ วัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีกระบวนการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนหลัก 12 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1) **ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย** มุ่งเน้นการประชุมปรึกษาหารือการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการวิจัย ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ (1) การประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ (2) การประชุมย่อยเฉพาะโรงเรียน (3) การประชุมร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัยมีประโยชน์ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างผู้วิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เพื่อให้เห็นวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ไปในทิศทางเดียวกัน และการประชุมเตรียมความพร้อมมีผลกระทบเชิงบวกต่อผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายการวิจัย (Chotratanasak

et al. 2020; Songkram, 2021) **2) ขั้นตอนการวิจัย** มุ่งเน้นการร่างและออกแบบโครงการวิจัย การจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ (1) ร่างโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ (2) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกแบบการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการออกแบบ เป็นประโยชน์อย่างมากในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมืออันดีระหว่างผู้วิจัยและชุมชน พื้นที่วิจัย ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบงานวิจัยทั้งกระบวนการ ช่วยทำให้เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้วิจัยและชุมชน (Arthan, Oragu, Jeerasombat, and Pengrat, 2020; Thongkhum, and Jeerapattanatorn, 2021) **3) ขั้นตอนการวิจัย** มุ่งเน้นการ ประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม เพื่อหาข้อสรุป และข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่จากผู้เข้าร่วม ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ (1) ประชาสัมพันธ์ (2) ดำเนินโครงการ (3) ประเมินผลการดำเนินโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในขั้นตอนนี้ การเกิดโอกาสให้ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม ถือเป็นประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากมีเป้าหมายเพื่อหาข้อเสนอเชิงพื้นที่ ที่สะท้อนจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของ บุตรหลาน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือเพิ่มขึ้นในทุกด้าน ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน (Chantakham, and Chitnan, 2020; Gerdmeesuk, 2021) **4) ขั้นตอนบทเรียนและสรุปผลการวิจัย** มุ่งเน้นการถอดบทเรียน ร่วมกับชุมชนและวิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบาย ในการผลักดันรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับชุมชนและท้องถิ่น ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ (1) ถอดบทเรียนร่วมกับชุมชน (2) วิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ (3) สร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (4) สรุปผลการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในที่สุดท้ายของกระบวนการวิจัยคือการถอดบทเรียนและสรุป ผลการวิจัย โดยทางโรงเรียนต้องสังเคราะห์บทเรียนและข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็น ประโยชน์อย่างมากในการผลักดันนโยบายการจัดการเรียนรู้ให้ผู้บริหารโรงเรียนต่อไป โดยกระบวนการถอด บทเรียน มีประโยชน์ต่อการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่ตอบสนองพื้นที่หรือท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chuthong, 2020; Nua-amnat, Brahmakappa, Samahito, and Aumjui, 2021)

สรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ คือ สถานการณ์ Covid-19 และ การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ทำให้โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ที่ปรับให้สอดคล้องกับบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบ การเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และ (2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการใช้รูปแบบการเรียนการสอนข้างต้นนี้ ทางโรงเรียนได้จัดการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่กับบริบทของรายวิชาและ สถานการณ์โดยทั่วไปของโรงเรียนในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ โรงเรียน พบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่งมีลักษณะการพัฒนารูปแบบที่คล้ายกัน โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย 2) ขั้นตอนการวิจัย 3) ขั้นตอนการวิจัย และ 4) ถอดบทเรียน โดยทั้ง 4 ขั้นตอนหลัก สามารถแบ่งได้อีก 12 ขั้นตอนย่อย เพื่อนำมาสู่การจัดการเรียนรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหา เชิงพื้นที่ และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความร่วมมือ ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเกิดเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลางและใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางต่างมีจุดเด่นและจุดด้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และสถานการณ์โดยทั่วไป เช่น ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 ควรมุ่งเน้นการใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลาง โดยที่ครูแต่ละสาขาวิชาามีบทบาทสำคัญในการเตรียมเนื้อหาการเรียนการสอน ตลอดจนการกำกับติดตามทุกกระบวนการในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ (1) สำรวจความต้องการของพื้นที่เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม (2) ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสุขในการเรียนเป็นสำคัญ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนหลัก 12 ขั้นตอนย่อย ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้างต้นนี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาหรือโรงเรียนที่สนใจ เพื่อนำไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ (1) ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ และตอบสนองความต้องการของชุมชน จำเป็นต้องมีการสร้างความร่วมมือระหว่าง สถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานราชการในพื้นที่ เพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับทุกส่วนงาน ให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อันจะนำมาสู่การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง และตอบสนองความต้องการของพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาของตนมีการจัดโครงการวิจัยอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยสามารถจัดควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่แล้วในรอบปี เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาเชิงพื้นที่ในแต่ละปี โดยมีบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ เป็นผู้ดำเนินงานหลัก เพื่อนำไปสู่การผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายจากโครงการวิจัยเชิงพื้นที่ สู่นโยบายการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) ที่สำคัญ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแห่งอื่น ๆ โดยเฉพาะในจังหวัดนครนายก ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยควรให้ความสำคัญกับ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนเป็นหลัก สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรและแผนการเรียนการสอนเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรเชิงพื้นที่ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ “ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2564” คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ให้ทุนสนับสนุนหลักในการดำเนินโครงการวิจัย ตลอดจนการเอื้ออำนวยการสนับสนุนในการดำเนินงาน และสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการวิจัย ขอขอบคุณโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งสองแห่ง ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ที่ให้ความ



ร่วมมือในการให้ข้อมูลและดำเนินการวิจัย ตลอดจนผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือจนโครงการวิจัยนี้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบคุณยิ่ง

References

- Arends, R. (2015). *Learning to Teach*. (10th ed.). Dubuque, Iowa: McGraw-Hill.
- Arthan, A., Oragu, U., Jeerasombat, S., & Pengrat, S. (2020). Participatory Learning Model Between School and Community in Organic Agriculture Using Organic Principles of Environmental Education to the Consciousness Development in the Local Community. *Journal of Education Rajabhat Maha Sarakham University*, 17(1), 157 - 170.
- Chantakham, P., & Chitnan, T. (2020). The Guideline of the Learning Resource Development by Community Participatory Approach for Schools Under the Office of Mahasarakham Primary Education Service Area 1. *Journal of Roi Et Rajabhat University*, 14(1), 98 – 108.
- Chombuathong, S. (2019). English Communication Problem Solving by Focusing on Problems in the Digital Economy. *Journal of MCU Social Development*, 4(1), 86 – 100.
- Chotchuang, C. (2021). The Development of Learning Achievement and Satisfaction on the Investigation Instructional in Prominent Literary Course. *Journal of Modern Learning Development*, 6(3), 342 – 354.
- Chotratanasak, S. et al. (2020). Developing a Preparation Activity Model for Language and Culture Exchange Program Towards a PDCA Cycle for Promoting Thai Language and Cultural Learning: A Case Study of the Language and Culture Exchange Program in Indonesia. *Journal of Information*, 18(2), 117 – 131.
- Chuthong, K. (2020). Development On Cooperative Learning Management in Order to Model After the Lesson About the Sufficiency Economy Philosophy on Making Thai Sweets Used in Festivals and Auspicious Events Career and Technology Substance of Learning Group, Matthayom 2 (Secondary 2). *Sripatum Chonburi Journal*, 17(1), 136 – 174.
- Gerdmeesuk, P. (2021). Parents' Participation in The Educational Management of The Preschool Child Development Center in Wat Puranawad Community in Thawi Watthana District, Bangkok Metropolis. *Journal of Buddhistic Sociology*, 6(1), 119 – 132.
- Miles, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ministry of Public Health. (2018). *Public Health Statistics A.D. 2017*. Bangkok: Ministry of Public Health.
- Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office. (2017). *Annual Performance Report for Fiscal Years 2017*. Nakhon Nayok: Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office.

- _____. (2020). *Basic Education Quality Development Plan of Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office (2020-2022)*. Nakhon Nayok: Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office.
- Nua-amnat, R., Brahmakappa, A., Samahito, S. P., & Aumjui, S. (2021). Lesson Learned on Huay Namta- Ke: The Dirextion of Learning Centre Based on The Participation of The Community. *Journal of MCU Social Science Review*, 10(2), 14 – 24.
- Office of the Basic Education Commission. (2019). *Guidelines for Supervision to Develop and Promote Proactive Learning Management; According to the Policy to Reduce Study Time, Increase Learning Time*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education.
- Panluek, N., & Thipjarasmetha, T. (2020). The Development of Achievements on About Good Citizenship Through Democraticof Mathayomsuksa 2/ 1 Students Using Cooperative Learning with Problem-Based Learning (PBL). *SSRU Academic Journal of Education*, 4(1), 64 – 72.
- Pichaisenananarong, W., Siriwat, C., & Wongsuwan, N. (2020). The Development of Achievement of The Participatory Teaching on Social Studies of the 1st School Students of Phrapariyattidhamma Watmahasawat Witthaya School, Nakhon Pathom Province. *Journal of Teaching Social Studies*, 2(2), 69 – 80.
- Pupaeng, W. (2020). The Development of Instructional Model to Enhance Achievement and Scientific Reasoning of Mathayom Suksa 1 Students Municipal School 4 (Ban Chiangrai), Lampang. *Journal of Educational Technology and Communications*, 3(7), 187 – 198.
- Sa-e-dee, Y., & Charumanee, N. (2020). Achievement on English Grammar and Opinion Towards the Use of Teacher-Fronted Instruction and Peer Teaching Strategy. *Journal of Yala Rajabhat University*, 15(3), 319 – 327.
- Songkram, P. (2021). Demand for Covid-19 Vaccine and Factors Relating to the Readiness of Health Workers for the Provision of Vaccination Services, Khon Kaen Province. *Journal of Health Science*, 3(2), 199 – 207.
- Thongkham, A., & Nakunsong, T. (2020). The Role of Teachers in Learning Focused on Learners is the Importance of Schools Under MahaSarakham Municipality' Mahasarakham Province. *Journal of Social Science, Law and Politics*, 3(1), 60 – 70.
- Thongkhum, A., & Jeerapattanatorn, P. (2021). A Participatory Community-Based Learning Model for Developing Community – Based Tourism Management of Nonthaburi Province. *Kasetsart Educational Review*, 36(3), 12 – 20.
- Wongsuwan, W., & Ruangjaroon, S. (2020). Task-Based Lesson Plan Development for Writing Opinion Essays in Thai. *The Academic Journal: Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhonsawan Rajabhat University*, 7(1), 112 – 124.

กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ตามแนวทางการบริหาร
โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียน
ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย*

Strategies of School Administrative Reinforcement to Excellence by
School-Based Management to Development the Local School of
Department of Local Administration, Sukhothai Province

¹ชุตินา เหมชาติลือชัย, พงศทิพ พลพตติกุล และ ปรีชา แก้วกอ

¹Chutima Hemmachatluechai, Pruettipol Pruettikol และ Preecha Kaewkor

¹คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

¹Kamphaeng Phet Rajabhat, University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: chutimah_h@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย (2) เพื่อเสนอร่างกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย (3) เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย เป็นการวิจัยและการพัฒนา โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม จำนวน 18 ท่าน การตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม จำนวน 48 ท่าน การสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 19 ท่านและประเมินกลยุทธ์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ พบว่า การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ
2. การนำเสนอร่างกลยุทธ์ดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกันพิจารณาตรวจสอบความเป็นไปได้ตามความเหมาะสมของกลยุทธ์ได้ 4 ประเด็นกลยุทธ์ ประกอบด้วย 15 กลยุทธ์ และ 29 โครงการ
3. กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ที่มีความเหมาะสมประกอบด้วย 4 ประเด็นกลยุทธ์คือ 1) การพัฒนา และยกระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ให้สูงขึ้น 2)

การปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพบุคลากรในสถานศึกษา 3) การระดมทุน และทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา 4) ปรับปรุงระบบการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียน

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ; การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore the statue, problems, and factors affecting the strategies for enhancing school management towards excellence by school-based management in the local development of schools under local government organization in Sukhothai Province; 2) to propose the draft strategies for enhancing school management towards excellence by school-based management in the local development of schools under local government organization in Sukhothai Province; and 3) to examine the strategies for enhancing school management towards excellence by school-based management in the local development of schools under local government organization in Sukhothai Province. The research and development method was used in the study by studying documents and related research works. The data were collected through an in-depth interview with key informants from two groups totaling 18 people, a questionnaire with key informants from two groups totaling 48 people, a group discussion with 9 experts, and connoisseurship with 19 people. Thirty key informants evaluated the strategies in three areas: propriety, feasibility, and utilization.

From the study, the following results are found:

1) From exploring the statue, problems, and factors affecting the strategies, the results found that the management of formal, non-formal, and informal education are involved with the way of life and personal development to the fullest extent possible.

2) Experts examined the draft strategies for propriety and feasibility and discovered 4 strategic issues comprising 15 strategies and 29 projects.

3) The strategies for enhancing school management towards excellence by school-based management in the local development of schools under local government organization in Sukhothai Province are found to be of propriety which consist of 4 strategic issues: (1) development and enhancement for better learning achievement; (2) improvement and development of school personnel quality; (3) funding and educational resources for educational improvement; and (4) improvement of the school management system.

Keywords: Strategy; School Administration toward Excellence; School-Based Management

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 41 เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้อง จัด

การศึกษาให้กับประชาชนทุกคนในท้องถิ่นให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ คือคนเก่ง คนดี และมีความสุขโดยได้โดยพัฒนาการจัดการศึกษาให้อยู่ในรูปแบบการบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น (school based management for local development: SBMLD) ด้วยการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพของ คนในท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงต้องให้ความสำคัญ ดังนั้น เด็ก เยาวชน และประชาชนที่มีความถนัดหรือมีศักยภาพด้านใด ต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีความเป็นเลิศในด้านนั้น (Kaewkor, 2016)

นโยบายเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ จัด การศึกษาในรูปแบบบูรณาการที่เน้นการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ส่งเสริมและสนับสนุน สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาสถานศึกษา กระจายอำนาจ สร้างวัฒนธรรมท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต นำเทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน สร้างความ เข้มแข็งของคณะกรรมการสถานศึกษา จัดหลักสูตรที่หลากหลาย มีแผนพัฒนาศักยภาพ และวิชาชีพบุคลากร อย่างเป็นระบบ (Waraphanphinit, 2013) แต่ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งไม่มีศักยภาพ ความ พร้อมและความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนที่ได้รับการถ่ายโอนใหม่ ทั้งในด้าน งบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านการบริหารบุคคล ในขณะที่ครู และประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นว่าจะจัด การศึกษาให้ได้ และมีมาตรฐานเท่ากับกระทรวงศึกษาธิการ เพราะไม่มีประสบการณ์ และไม่ใช่มืออาชีพ โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ ความสามารถ หรือวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งที่ขาด ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ส่งผลต่อความรู้สึกรังเกียจ ทั้งในเรื่องขวัญ กำลังใจ เงินเดือน สวัสดิการ และผลประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ ตลอดจนความมั่นคง และความก้าวหน้าในชีวิตราชการ และที่สำคัญจะทำให้การจัดการศึกษาขาดความเป็นเอกภาพ หรือถอยหลังไป ปัจจุบันพบว่าจุดอ่อนที่สำคัญ ของผู้บริหารส่วนใหญ่อยู่ที่การวางแผน หรือการจัดทำกลยุทธ์ และความสามารถในการนำกลยุทธ์ที่ได้กำหนด ขึ้นไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลรวมถึงวิสัยทัศน์ขององค์กรไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่สิ่งที่ เข้าใจ และปฏิบัติได้ (Khokpho, 2017)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย และติดตามการใช้หลักสูตร ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ยึดหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ประกอบกับแผนพัฒนา การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคนในสังคม และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ มีความชัดเจน ทั้ง เป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการจัดทำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติที่มีความ ชัดเจนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (Ministry of Education, 2008) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้เพิ่มนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการจัด การศึกษาตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น School Base Management for Local Development ตามหนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่ มท 0816.3/ว 1520 ลงวันที่ 10 เมษายน 2562 เรื่องสำรวจข้อมูลการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลักสูตร พัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศ ด้วยปัจจุบันโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดการศึกษาที่มี

แผนการจัดการเรียนรู้/หลักสูตร/จุดเน้น ที่หลากหลาย และมีโรงเรียนหลายแห่งได้มีหลักสูตรพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศสาขาต่างๆ เช่น หลักสูตรความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ หลักสูตรความเป็นเลิศทางด้านดนตรี หลักสูตรความเป็นเลิศทางด้านกีฬา เป็นต้น

จากปัญหาและหลักการตลอดจนข้อค้นพบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเห็นว่าผลการวิจัยบ่งชี้ว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการบริหารงานของผู้บริหารเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแนวคิดที่จำเป็นต้องนำมาปฏิบัติเพื่อกระตุ้น และเอื้ออำนวยให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถร่วมกันสร้างองค์กรให้บรรลุตามนโยบายและตามภารกิจของสถานศึกษาที่วางไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อเสนอร่างกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วย เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎี แนวคิดและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์งานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพ ปัญหา และปัจจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 9 โรงเรียน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ ครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งสิ้น 18 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) มาจัดสร้างเครื่องมือด้วยการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อนำมาจัดลำดับความรุนแรงของปัญหาสำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น จากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปหาคุณภาพแบบสอบถาม โดยนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Concurrence)

ขั้นตอนที่ 4 นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมายของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตภาคเหนือ จำนวน 30 โรงเรียน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยวิธีประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ผู้บริหารเท่ากับ 0.982 และค่าสัมประสิทธิ์ครูผู้สอนเท่ากับ 0.995

ขั้นตอนที่ 5 นำเครื่องมือแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย จำนวน 24 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมาย นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาส (Opportunity) และภาวะคุกคาม (Threat) จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนำมาจับคู่รายการประเมินสถานการณ์โดยใช้ TOWS Matrix เพื่อเสนอร่างกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 6 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบร่างกลยุทธ์ที่ได้จากผล การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และปัจจัยด้วยการจับคู่ รายการประเมินสถานการณ์โดยใช้ Tows Matrix ตารางการคิดแบบ Tows ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 ท่าน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 7 จัดประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) รับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบกลยุทธ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการกองการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 19 ท่าน

ขั้นตอนที่ 8 นำกลยุทธ์ที่ได้จากการจัดประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ไปทำการประเมินความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ของกลยุทธ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 ท่าน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นผลการวิจัย กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับปรุง และพัฒนางานสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์ พบว่า การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตามความต้องการของประชาชน และความเหมาะสมกับพื้นฐานสภาพชีวิตและสภาพสังคมของคนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ศาสนา การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีการเรียนรู้ทุกช่วงวัยตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย และมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

วัตถุประสงค์ที่ 2 การนำเสนอร่างกลยุทธ์ ดำเนินการโดยนำผลจากการนำแบบสอบถามมาจัดทำ SWOT เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภาวะคุกคาม โดยการจับคู่ TOWS Matrix เพื่อจัดทำร่างกลยุทธ์ แล้วจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบใน 7 ประเด็นกลยุทธ์ ซึ่งประกอบด้วย 15 กลยุทธ์ 29 โครงการ โดยจัด

ให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีการปรับปรุงแก้ไขได้เป็น 4 ประเด็นกลยุทธ์ ซึ่งประกอบด้วย 15 กลยุทธ์ 29 โครงการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ตรวจสอบกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย พบว่า การจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีการประเมินกลยุทธ์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือโครงการจัดหาสวัสดิการให้กับครู และบุคลากรเพื่อสร้างขวัญ และกำลังใจ ($\bar{X}=4.85$, $SD=0.65$) ด้านความเป็นไปได้ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือโครงการประชุมผู้ปกครองและผู้นำชุมชนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ($\bar{X}=4.86$, $SD=0.65$) และด้านความเป็นประโยชน์ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น ($\bar{X}=4.89$, $SD=0.64$)

องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 1 Huy Model

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นทั้งหลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา การศึกษาที่บุคคลได้รับแบ่งได้ 3 ประเภท คือการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งแต่ละระบบการศึกษาจะมีการบริหารงานแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย คือ

1. การบริหารงานด้านวิชาการ มุ่งเน้นในการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

2. การบริหารด้านงบประมาณ มุ่งเน้นให้โรงเรียนมีความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

3. การบริหารด้านบุคลากร มุ่งเน้นให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถมีความก้าวหน้าในอาชีพ

4. การบริหารงานทั่วไป มุ่งเน้นในเรื่องการประสานงาน การส่งเสริมสนับสนุน การอำนวยความสะดวก ให้บริการทางการศึกษา

ในทุกๆ กิจกรรมใช้วงจรควบคุมคุณภาพ (PDCA Cycle) หรือวงจรเดมมิง (Deming Cycle) คือ แนวคิดการพัฒนาการทำงานเพื่อควบคุมคุณภาพงานให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง PDCA เป็นอักษรนำของ ศัพท์ภาษาอังกฤษ 4 คำ คือ

1. Plan (P) กรอบแผนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการบริหารงานที่ได้ผลงาน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การพัฒนาสิ่งใหม่ มีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

2. Do (D) ดำเนินการเพื่อให้ได้ตามแผนที่กำหนดไว้

3. Check (C) ทำการประเมินผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่

4. Action (A) นำผลประเมินที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแผนในการปรับปรุงต่อไป

การวางแผนกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นตัวช่วยในการปรับตัวเชิงรุกต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการตัดสินใจช่วยให้ผู้บริหารกล้าเผชิญกับความท้าทายอย่างสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาสู่ความเป็นเลิศต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมภายใน (2S 4M) ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างและนโยบาย ด้านระบบบริการ ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการซึ่งด้านการบริหารจัดการมีการดำเนินงานมาก เนื่องจากการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นระบบโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบตลอดจนสร้างวัฒนธรรมคุณภาพในการทำงาน สภาพปัญหาที่พบมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการใช้ระบบเทคโนโลยีไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ Vesaraj (2000) กล่าวถึงการบริหารจัดการที่ดี กลไกการทำงานของหน่วยงานใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ระบบราชการ หรืออะไรก็ตามที่มีรูปแบบวิธีการบริหารจัดการที่ดี โดยพิจารณาถึงสามเรื่องหลัก ๆ ได้แก่ หลักการที่ดี วิธีการที่ดี และผลลัพธ์ที่ดีมีคุณภาพด้วยคือจะต้องมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผลเป็นธรรม โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ ซึ่ง Suwanmongkhon (2004) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีจะต้องมีความโปร่งใส ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามกฎหมาย และตามความคาดหวังของประชาชนโดยที่การปฏิบัติหน้าที่นั้นสามารถที่จะตรวจสอบได้ทั้งภายในและภายนอกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ความโปร่งใส (Transparency) การปฏิบัติงานผู้บริหารหรือคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นไปอย่างเปิดเผย สามารถให้ทุกฝ่ายตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งและหลังจากที่พ้นตำแหน่ง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดทำร่างกลยุทธ์ (ร่างที่ 1) จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วยการจับคู่รายการประเมินสถานการณ์โดยใช้ TOWS Matrix เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษามุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยร่างเป็นกลยุทธ์ได้ 7 ประเด็นกลยุทธ์ ประกอบด้วย 15 กลยุทธ์ และ 29 โครงการประกอบด้วย 1) การพัฒนาและยกระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ให้สูงขึ้น 2) การพัฒนาวิชาชีพบุคลากรในสถานศึกษา 3) การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบุคลากรในสถานศึกษา 4) การกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา 5) การระดมทุน และทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา 6) ปรับปรุงระบบการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา 7) การประชาสัมพันธ์ การบริหารงานของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Wingwon (2013) กล่าวว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกในเรื่องจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) แล้วก็นำข้อมูลทั้งหมด มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์หรือจับคู่โดยใช้ตารางที่เรียกว่า TOWS Matrix ซึ่งแต่ละคู่ดังกล่าวสามารถดำเนินการวางกลยุทธ์ได้ ซึ่ง Siriniran, Saichu (2009) ได้เสนอว่าการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันจะมีอยู่ 4 ลักษณะคือ 1) การสร้างความพึงพอใจของลูกค้า (Customer satisfaction) โดยส่งมอบคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ให้กับลูกค้าและสร้างตำแหน่งกลยุทธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ 2) การสร้างความเหนือกว่าคู่แข่ง 3) การตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่นได้ตลอดเวลา และ 4) การสร้างความแตกต่างด้านคุณลักษณะโดยจะต้องทำการศึกษาทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ก่อนเป็นอันดับแรกเพื่อสร้างจุดแข็งและโอกาสให้มากที่สุดขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงอุปสรรคและลดจุดอ่อน ให้เหลือน้อยที่สุดจากนั้นจึงสามารถกำหนดแนวทางนโยบายและกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย พบว่าจากการดำเนินการจัดให้มีการสนทนากลุ่ม และจัดสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบนั้น มีความสมบูรณ์ถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็นกลยุทธ์ 15 กลยุทธ์ 29 โครงการ จากนั้นนำไปประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์โดยผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 30 โรงเรียน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากลยุทธ์ที่นำเสนอสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย อย่างแท้จริง เนื่องจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชิญมาให้ข้อมูล ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลในการตรวจสอบกลยุทธ์เป็นคนในจังหวัดสุโขทัย และปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้น ดังนั้นกลยุทธ์ที่นำเสนอจึงมีความเหมาะสมกับการเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนมีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย สอดคล้องกับ Aramrun (2012) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การประเมินกลยุทธ์พบว่า กลยุทธ์ที่นำเสนอมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์

สรุป

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตมุ่งสู่ความเป็นเลิศในทุกๆ ด้านตามความสามารถของผู้เรียนตามหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น มีความต้องการและจำเป็นในการพัฒนาทุกด้าน ดังนั้นทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกัน ชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน

ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัดจะต้องมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาภายใต้การสนับสนุนงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมาย เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และวางแผนเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการถอดบทเรียนหรือประสบการณ์จากการปฏิบัติ (Best Practice) เกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการนำเอาบทเรียนที่ดีไปเผยแพร่ให้ความรู้แก่โรงเรียนในสังกัด และโรงเรียนอื่นๆ ได้เลือกใช้ตามความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งควรนำกลยุทธ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการหรือกิจกรรมในการเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำกลยุทธ์การเสริมสร้างการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่การปฏิบัติโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ควรมีการนำกลยุทธ์ไปทดลองใช้ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นของโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

References

- Aram, C. (2012). *Academic Administration Strategy of Basic Education Schools under Kamphaeng Phet Service Area Office 1 and 2*. (Doctoral Dissertation). Kamphaeng Phet Rajabhat University. Kamphaeng Phet.
- Keawkor, P. (2016). *Strategy Project Management in the School; Using the School as a Base Management for Local Development Northern Region*. (Doctoral Dissertation). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.
- Khokpho, P. (2017). Guidelines for Local Educational Management: A Case Study of Don Klang Sub-District Administration Organization, Kosum Phisai District in Maha Sarakham Province. *Local Administration Journal*, 10(2), 112-113.
- Ministry of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum B.E. 2008*. Bangkok: Ministry of Education.
- Siriniran, S. & Saichu, P. (2008). *MBA Handbook*. (9th ed.). (in Thai). Bangkok: C & N Part., Ltd.



- Suwanmongkhon, P. (2004). *Thai Local Government in the Context of the Constitution of the Kingdom of Thailand*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press.
- Vesaraj, P. (2002). *The Principle Managing Education*. Bangkok: Education reform's Office.
- Waraphanphinit, P. (2013). *Proposed Policy for Excellence of Basic School Under the Local Government Organizations*. (Doctoral Dissertation). Khon Kaen University. Khon Kaen.
- Wingwon, B. (2013). *Entrepreneurship in the Age of Globalization*. Bangkok: Chulalongkorn University.

นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจน่อยวิถีเขียวในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน*

Innovation for the Development for Little Economist Green Way in the Group
of Schools Expanding Educational Opportunities,
Banthi District, Lamphun Province

¹มนัสวี ปุโปคำ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และ เพ็ชรี รูปะวิเชตร
¹Manassavee Pupokham, Chetthapoom Wannapaisan
and Petcharee Roopawichetr

¹มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: manassaveepoopokam@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจน่อยวิถีเขียวในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือผู้บริหารและครูผู้สอนสาระสังคมศึกษาจำนวน 6 ท่าน ได้แก่โรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบและโรงเรียนบ้านห้วยไซตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน โดยการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ เพื่อคิดค้นนวัตกรรมจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจน่อยวิถีเขียว การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจน่อยวิถีเขียวคือแผนการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์แบบบูรณาการเข้ากับกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพเรื่อง “กล้วยรักโลก” มีขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรม 6 ขั้นตอน คือ 1. สำรวจปัญหาการเรียนการสอนสาระเศรษฐศาสตร์ 2. การกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดสร้างและพัฒนานวัตกรรม 3. การศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดในการสร้างและพัฒนานวัตกรรม 4. การคิดค้นและสร้างนวัตกรรม 5. การทดสอบความสอดคล้องและประสิทธิภาพ 6. การเผยแพร่และนำนวัตกรรมไปใช้ และแบบฝึกทักษะ 5 ขั้นตอนได้แก่ 1. ขั้นนำฝึกให้นักเรียนเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่นักเรียนเคยรู้มาก่อนหรือการตั้งคำถามคำถามทรัพยากรในชุมชนของนักเรียน 2. การวิเคราะห์ ฝึกการสำรวจทรัพยากรและการตัดสินใจเลือกทรัพยากรและอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและท้องถิ่น 3. ขั้นเรียนรู้ลงมือปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้และฝึกฝนจากแหล่งเรียนรู้ 4. ขั้นการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึง การอนุรักษ์และเป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5. ขั้นการฝึกประยุกต์ใช้นวัตกรรมเศรษฐกิจน่อยวิถีเขียวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: นวัตกรรม; เศรษฐกิจน่อย; วิถีเขียว; กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The research article aimed at creating innovation for the development of green little economists in the opportunity expansion schools in Banthi District, Lamphun Province. The study employed a mixed-method research which included both quantitative and qualitative methods. The target group was administrators and social studies teachers, totaling 6 people, who were from Wat Pa Tueng Huai Yap School and Ban Huai Sai School in Huai Yap Subdistrict, Banthi District, Lamphun Province. Interviews were used to collect the data, which were then used to analyze economics learning management issues and create learning management innovation to develop future green little economists. The research results were presented in a descriptive method.

From the study, it is found that the innovation for the development of green little economists refer to economics learning management plans that are integrated with occupational skills activity on “Guay Rak Loka.” There are 6 steps for developing the innovation: (1) investigating economics teaching and learning problems; (2) establishing goals for building and developing innovation; (3) investigating problems and limitations in building and developing innovation; (4) building innovation; (5) testing the congruence and efficiency; (6) spreading and utilizing the innovation. There are 5 steps for practicing skills: (1) leading students to connect their existing knowledge or to inquire about the resources available in the student community; (2) investigating and selecting resources and occupations that are appropriate for oneself and one's surroundings; (3) implementing based on learning management plans and practicing from learning sources; (4) designing and developing products in a creative manner while keeping conservation and a friendly approach toward nature and the environment; and (5) applying innovation of green little economists with the sufficiency economy philosophy.

Keywords: Innovation; Little Economists; Green Way; Opportunity Expansion Schools

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมว่าสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและ

ค่านิยมที่เหมาะสม (Ministry of Education, 2008) นอกจากนี้ในสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส 3. 1. เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ารวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพและ มาตรฐาน ส 3. 2. เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็น ของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ (Ministry of Education, 2008) จะเห็นว่าสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ยัง เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการจัดการทรัพยากรในการผลิตการบริโภค ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเข้าใจระบบเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำอรรถกถาโบราณของพระบรมราชาธิราชที่ 1 ในสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ในหลวงรัชกาลที่ 10 ในการสร้างพื้นฐานให้แก่ นักเรียน ด้านการมีงานทำมีอาชีพประกอบกับแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ. ศ. 2560–2579) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์หนึ่ง คือเพื่อให้คนทุกช่วงวัย ได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยโดยนักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างมี คุณภาพทั้งความรู้ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน (Office of Academic Affairs and Educational Standards, 2011) ประกอบกับสำนักงานนโยบายและ ยุทธศาสตร์สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัด การศึกษาในสถานศึกษาขึ้นโดยได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตและตระหนักในสำคัญของการดำเนิน ชีวิตตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงและ 3) ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงโดยให้ สถานศึกษาพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษา (Ministry of Education, 2011) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จัดการเรียนการสอนของ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ จัดการเรียนการสอนเข้าสู่สถานศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ดี อันจะส่งผลให้นักเรียน สามารถได้เรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สืบไป

กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดทำการเรียนการสอนในระดับชั้น อนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือโรงเรียนที่เปิดทำการเรียนการสอนในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนมีจำนวน 2 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านห้วยไซ และโรงเรียนวัดป่าตึง ห้วยยาบ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ว่าเป็นองค์กรจัดการศึกษาที่มุ่ง พัฒนาทักษะอาชีพและกำหนดเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียนว่านักเรียนมีทักษะอาชีพ ดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและได้จัดให้มีกิจกรรมชุมนุมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพให้กับนักเรียนและเป็นทักษะ อาชีพที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เช่น โครงการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนเรื่อง “กล้วยรักษ์โลก (Banana leaf bio packaging) การแบ่งเป็น 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 ต้นน้ำ ปลุกต้นกล้วย (กล้วยน้ำว้า) กิจกรรมที่ 2 กลางน้ำจัดกิจกรรมในรูปแบบหนึ่งห้องเรียนหนึ่งโครงการอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วย กิจกรรมที่ 3 ปลายน้ำ ร้านค้าสหกรณ์ ซึ่งทั้ง 3 กิจกรรมจะส่งผลให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพจาก การฝึกปฏิบัติจริงเรียนรู้ทักษะกระบวนการอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ฐานสมรรถนะที่มีการกำหนดจุดประสงค์การปฏิบัติ (Performance Objective) หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยให้ความรู้และการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะสามารถปฏิบัติงานได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดและการ

ประเมินผลต้อง สอดคล้องกับเกณฑ์การปฏิบัติจึงจะเกิดการเรียนการสอนและการประเมินผลแบบฐานสมรรถนะ เพราะใช้สมรรถนะเป็นตัวกำหนดตั้งแต่การจัดการเรียนการสอนจนถึงการประเมินผลซึ่งการประเมินผล สามารถใช้รูปแบบที่หลากหลายได้แก่การสังเกต (Observation) การสาธิตและตั้งคำถาม (Demonstration and Questioning) แบบทดสอบและข้อสอบอัตนัย (Pen and Paper Test and Essays) ซึ่งใช้ประเมินด้านความรู้การสอบปากเปล่า (Oral Test) การทำโครงการ (Projects) สถานการณ์จำลอง (Simulations) แฟ้มผลงาน (Portfolios) การประเมินผลโดยใช้คอมพิวเตอร์ (Computer-Based Assessment) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นเครื่องมือในการสร้างแบบทดสอบและบันทึกผลได้ (Pathumlangkar, 2019) นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่แก่นักเรียน พัฒนาสู่อาชีพที่ยั่งยืน เกิดความรู้ในด้านการตลาด Online พร้อมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาด Online เพื่อความยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะ 3 ด้าน คือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 2) ทักษะสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี 3) ทักษะชีวิตและอาชีพ (Kay and Greenhill, 2011)

ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนรายวิชาเศรษฐศาสตร์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างและพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจนอยวิถีเขียว การเรียนรู้สาระเศรษฐศาสตร์โดยการบูรณาการ การเรียนการสอนเข้ากับกิจกรรมชุมชนทักษะอาชีพโครงการกล้วยรักโลก โดยการใช้หลักการศึกษาวิเคราะห์และคำนวณต้นทุนตั้งแต่ต้นน้ำ (การปลูกกล้วยน้ำว้า) กลางน้ำ (กระบวนการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์) และปลายน้ำ (การกำหนดราคาและหาตลาด) ผู้วิจัยเชื่อว่าการใช้วิธีการแบบเศรษฐศาสตร์บูรณาการจะเป็นการส่งเสริมการเป็นเศรษฐกิจนอยวิถีเขียว แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาของกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ที่ได้รับการเรียนการสอนด้วยนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิถีเขียว ผ่านกิจกรรมชุมชนทักษะอาชีพจะเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มการดำเนินธุรกิจขึ้นมาเป็นของตนเองมีการวางแผนการดำเนินงานและดำเนินธุรกิจทุกด้านด้วยตนเอง โดยใช้ต้นทุนปัจจัยการผลิตที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้วัสดุธรรมชาติที่มีในชุมชนท้องถิ่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกระบวนการผลิตทั้งระบบกล่าวคือมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ต้นทุน ปัจจัยการผลิต การออกแบบ รูปแบบการผลิตและการทำการตลาด ทรัพยากรการผลิตและผลลัพธ์คือผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนและนอกจากนี้เมื่อนักเรียนได้รับการเรียนการสอนด้วยวิธีนี้จะทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เพิ่มขึ้นต่างจากการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์โดยวิธีอื่นๆ และพัฒนาทักษะการเป็นเศรษฐกิจนอยวิถีเขียวได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิถีเขียวในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎี หลักการ

การวิเคราะห์สภาพการณ์เป็นขั้นตอนของการสำรวจว่าในทางวิชาการมีพัฒนาเรื่องนี้ไว้อย่างไร มีใครที่เคยประสบปัญหาการพัฒนาการเรียนรู้หรือการบริหารสถานศึกษาเช่นเดียวกันนี้มาก่อนและคนที่มีความปัญหาเช่นเดียวกันนี้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาในห้องเรียนของตนเองอย่างไร เพื่อให้ได้แนวคิดและแนวทางที่จะนำมาแก้ปัญหาของตนเองต่อไป โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแสวงหาแนวคิดและหลักการการศึกษาเอกสารงานวิจัยและประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง และศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน



หลักสูตรแกนกลางสาระการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์และหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพต่างๆ ของแต่ละโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

การวิจัยในครั้งนี้ทำการศึกษาในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน จำนวน 2 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบและโรงเรียนบ้านห้วยไซ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลสำคัญ

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการเลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 ท่าน และครูผู้สอนสาระสังคมศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 4 ท่าน ของกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ได้แก่โรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบและโรงเรียนบ้านห้วยไซ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบโดยวิธี Check List

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของนวัตกรรมที่เหมาะสมเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามมีผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 คน ครูผู้สอนสาระสังคมศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมจำนวน 4 คน โดยการจัดประชุม (Focus Group) สรุปได้ลักษณะของนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ดี ดังนี้

1. เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็น
2. มีความน่าเชื่อถือและเป็นไปได้สูงที่จะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. เป็นนวัตกรรมที่มีแนวคิดหรือหลักการทางวิชาการรองรับจนน่าเชื่อถือ
4. สามารถนำไปใช้ในห้องเรียนได้จริง ใช้ได้ง่าย สะดวกต่อการใช้และการพัฒนานวัตกรรม
5. มีผลการพิสูจน์เชิงประจักษ์ว่าได้ใช้ในสถานการณ์จริงแล้วสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ

การจัดการเรียนรู้ได้อย่างน่าพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลการพิจารณาคัดเลือกลักษณะนวัตกรรมที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาเศรษฐศาสตร์เข้ากับกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพ โดยศึกษาถึงรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อที่จะสร้างและดำเนินการตามขั้นตอน และหาความสอดคล้องและประสิทธิภาพของนวัตกรรม IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรม การเรียนการสอนจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิสูจน์ว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้และเมื่อนำไปใช้จะได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่สามารถแก้ปัญหาในชั้นเรียนหรือพัฒนาผู้เรียนได้จริงหรือไม่ หลังจากที่ได้หาความสอดคล้องและประสิทธิภาพของนวัตกรรมแล้วจึงได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงนวัตกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในห้องเรียนต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน เพื่อนำนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอกระบบวิถีชีวิตในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยสรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์แบบบูรณาการชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพเรื่อง“กล้วยรักโลก”เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถและความต้องการ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งทางด้านสติปัญญาทักษะและจิตใจให้ดีขึ้นและสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันอย่างเต็มศักยภาพ

ประเด็นที่ 2 ขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการประกอบด้วย 6 ขั้นตอน

1. **Problem การระบุปัญหา** ผู้วิจัยได้สำรวจปัญหาของการเรียนการสอนสาระเศรษฐศาสตร์พบว่านักเรียนยังไม่เข้าใจเนื้อหาจึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนและส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ ผู้วิจัยจึงคิดหาวิธีการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหานี้ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

2. **Objective การกำหนดจุดมุ่งหมาย** ผู้วิจัยได้กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดสร้างและพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติและลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

3. **Constraints การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ** ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ ที่จะสร้างและพัฒนานวัตกรรมการนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ได้จริง

4. **Innovation การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม** ผู้วิจัยได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและใช้ ประสบการณ์ที่เคยสอน มาปรับปรุง ดัดแปลงเพื่อใช้ในการคิดค้นนวัตกรรมทางการเรียนรู้ที่มีรูปแบบใหม่ๆ โดยใช้เป็นแบบฝึกทักษะเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง

5. **Experimentation การทดลองใช้** เมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมทางการศึกษาแล้ว ต้องทดลองนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีความมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น

6. **Dissemination การเผยแพร่** เมื่อมั่นใจในนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

ประเด็นที่ 3 ได้นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอกระบบวิถีชีวิต คือแบบฝึกทักษะ 5 ขั้นตอน

1. **ขั้นนำ Warm up** ฝึกให้นักเรียนเชื่อมโยงกับความรู้เดิมๆ ที่นักเรียนเคยรู้มาก่อนอาจจะมีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน การเล่นเกมหรือการถามคำถามทบทวนในชุมชนของนักเรียน

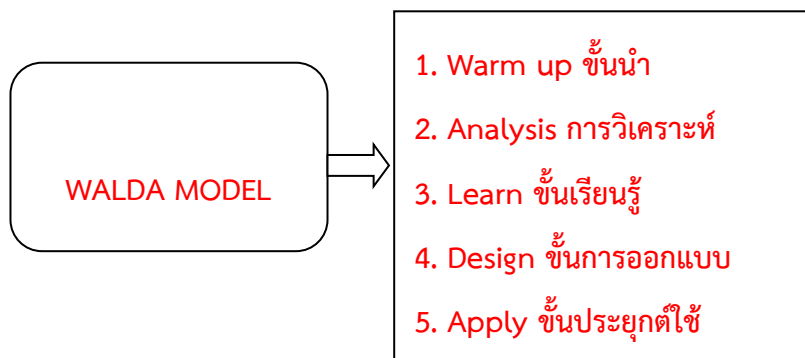
2. **การวิเคราะห์ Analysis** ฝึกการสำรวจทรัพยากรและปัญหาในท้องถิ่น วิเคราะห์เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกทรัพยากรและอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและท้องถิ่นและระดมสมองหาแนวทางแก้ไขปัญหาการแสวงโอกาสทางธุรกิจศึกษาแนวทางการประกอบอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นำมาเป็นแนวทางในการบูรณาการกับทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปสู่การประกอบอาชีพ

3. **ขั้นเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ Learn** ศึกษาเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้และฝึกฝนจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาทักษะการประกอบธุรกิจตามแนวของเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวเพื่อให้เข้าใจเข้าถึงการทำธุรกิจแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4. **ขั้นการออกแบบ Design** ฝึกการออกแบบพัฒนาผลผลิตผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการนำทรัพยากรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. **ขั้นประยุกต์ใช้ Apply** ฝึกการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประกอบอาชีพ/สร้างธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ด้วยตนเองบนพื้นฐานความพอเพียงอย่างยั่งยืนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

องค์ความรู้ใหม่



รูปภาพที่ 1 นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียว

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยซึ่งสรุปเป็นลักษณะ โมเดล คือแบบฝึกปฏิบัติเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะเริ่มต้นจากการให้นักเรียนเชื่อมโยงกับความรู้เดิมๆ ที่นักเรียนเคยรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากรในชุมชนของนักเรียน ฝึกให้วิเคราะห์ สำรวจทรัพยากรและปัญหาในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกทรัพยากรและอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและท้องถิ่นและระดมสมองหาแนวทางแก้ไขปัญหาการแสวงโอกาสทางธุรกิจศึกษาแนวทางการประกอบอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นำมาเป็นแนวทางในการบูรณาการกับทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปสู่การประกอบอาชีพ ให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ และฝึกฝนจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาทักษะการประกอบธุรกิจตามแนวของเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวเพื่อให้เข้าใจเข้าถึงการทำธุรกิจแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมฝึกการออกแบบพัฒนาผลผลิตผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการนำทรัพยากรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ฝึกการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประกอบอาชีพ/สร้างธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ด้วยตนเองบนพื้นฐานความพอเพียงอย่างยั่งยืนมีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิธิเขียวในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ผ่านกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพซึ่งเป็นการนำเอากิจกรรมโครงการกล้วยรักโลกมาบูรณาการเข้ากับการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ผ่านกิจกรรม ดังที่ Sattayatham (1980) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนแบบบูรณาการว่า หมายถึงลักษณะการสอนที่นำเอาวิชาต่างๆ เข้ามาผสมผสานกัน โดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลักและนำเอาวิชาต่างๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตามความเหมาะสมและเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ตรงเข้าใจความหมายการเรียนรู้ได้ดีดังที่ Rungruangtham (1983) กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการหมายถึงการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ที่มีความหมายให้เข้าใจลักษณะความเป็นไปอันสำคัญของสังคมเพื่อตัดแปลงปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เข้ากับสภาพชีวิตได้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แผนการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ที่บูรณาการเข้ากับการกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพเรื่องกล้วยรักโลกผู้วิจัยยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น เศรษฐกรน้อยวิธิเขียว กล่าวคือให้เป็นผู้ที่คิดริเริ่มการดำเนินธุรกิจขึ้นมาเป็นของตนเองมีการวางแผนการดำเนินงานและดำเนินธุรกิจทุกด้านด้วยตนเอง โดยใช้ต้นทุน ปัจจัยการผลิตที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเอาใจใส่ต่อผู้บริโภคซึ่งสอดคล้องกับ Chang and Fong (2010) ได้ศึกษาเรื่องความใส่ใจของผู้บริโภคที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่พบว่า การสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่พยายามตอบสนองความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคจะนำไปสู่การสร้าง ความจงรักภักดีหรือความสัมพันธ์อันดีของลูกค้า ทั้งนี้เนื่องมาจากบริบทของสังคมไทยที่พฤติกรรม ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังเท่าที่ควร การที่ผู้บริโภคจะเลือกเข้ามาสู่การใช้ สินค้าสีเขียวได้นั้นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่ง มีต้นทุนค่าใช้จ่าย การจะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ต้องอาศัยการปลูกฝังในระยะยาว สิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการคือการให้ความรู้และเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแก่ผู้บริโภคอย่างจริงจัง นอกจากนี้ธุรกิจในอนาคตการผลิตรายใหญ่เป็นการผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อของลูกค้าจากต่างประเทศ ซึ่งมีการระบายผลิตรายใหญ่ในด้านต่างๆ มาแล้วจึงไม่ได้เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สีเขียว ทำให้การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์สีเขียวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกกับคุณภาพความสัมพันธ์กับลูกค้า นอกจากนี้การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์สีเขียวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกกับประสิทธิภาพในการแข่งขันและนวัตกรรมเศรษฐกิจนอยวิธิเขียวยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Alhadid and Abu-Rumman (2014) เรื่องการสร้างสรรคนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวซึ่งพบว่านวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กรหรือประสิทธิภาพการทำงานที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนโยบายประเทศไทย 4.0 มุ่งสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างตื่นตัวในการนำนวัตกรรมสีเขียวดังกล่าวมาใช้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อธุรกิจอุตสาหกรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม และชุมชน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จึงเน้นเรื่องการนำเอาแนวคิดเรื่อง “นวัตกรรมสีเขียว” มาใช้ในภาคอุตสาหกรรม โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนในการดำเนินงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การนำนวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อให้การใช้วัตถุดิบพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ผลิตภัณฑ์สีเขียวที่ลดการเกิดมลพิษและลดการเกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต จะเห็นได้ว่านวัตกรรมสีเขียวก่อให้เกิดผลดีต่ออุตสาหกรรมมากมายใน

ด้านความคุ้มค่าในการช่วยลดต้นทุนทั้งวัตถุดิบและพลังงานในภาคอุตสาหกรรมแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในอนาคตต่อไป (Office of the National Environment Board, 2020)

ประเด็นที่ 2 ขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมประกอบด้วย 4 ขั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนานวัตกรรมเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจาก 1. การระบุปัญหา ได้แก่สำรวจปัญหาการจัดการเรียนรู้ 2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย ได้แก่การจัดทำและพัฒนานวัตกรรมให้มีรูปแบบและลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายและมีประสิทธิภาพ 3. การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ ได้แก่การศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรม 4. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม ได้แก่การสร้างพัฒนานวัตกรรมโดยมีแนวคิดหลักการ แนวทาง ระบบรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิคและเทคโนโลยี เป็นต้นที่สอดคล้องกับปัญหาและจุดมุ่งหมายตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 5. การทดลองใช้ นวัตกรรมเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข ซึ่งผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป 6. การเผยแพร่และการนำนวัตกรรมไปใช้ให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Khaemmanee (2004) ได้ให้หลักการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาไว้ว่าต้องมีการสำรวจปัญหาการเรียนการสอนให้ชัดเจน มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของพัฒนานวัตกรรมและมีรูปแบบที่ตรงตามจุดมุ่งหมายมีการศึกษาข้อจำกัดต่างๆ และบริบทของการใช้นวัตกรรมผู้จัดทำหรือนวัตกรรมจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความริเริ่มสร้างสรรค์เมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมทางการศึกษาแล้ว ต้องทดลองนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข เมื่อมั่นใจนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่ Malithong (2000) ได้เสนอแนะว่าการนำนวัตกรรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้ 1. นวัตกรรมที่นำมาใช้นั้นต้องมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนกว่าวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด 2. นวัตกรรมนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่กับระบบหรือสภาพที่เป็นอยู่ 3. มีกรณีวิจัยหรือการศึกษายืนยันแน่นอนแล้วว่าสามารถนำมาใช้ได้ดีในสภาพสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน 4. นวัตกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้ใช้อย่างจริงจัง

ประเด็นที่ 3 นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียว คือ แบบฝึกทักษะ 5 ขั้น ซึ่งผู้วิจัยได้คิดค้นพัฒนาขึ้นมาเพื่อฝึกทักษะเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวได้แก่ 1. Warm up (ขั้นนำ) ฝึกให้นักเรียนเชื่อมโยงกับความรู้เดิมๆ ที่นักเรียนเคยรู้มาก่อนอาจจะมีการทำแบบทดสอบก่อนเรียน การเล่นเกมหรือการถามคำถามทรัพยากรในชุมชนของนักเรียน 2. Analysis (การวิเคราะห์) ฝึกให้นักเรียนสำรวจทรัพยากรและปัญหาในท้องถิ่น วิเคราะห์เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกทรัพยากรและอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและท้องถิ่นและระดมสมองหาแนวทางแก้ไขปัญหาการแสวงโอกาสทางธุรกิจศึกษาแนวทางการประกอบอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นำมาเป็นแนวทางในการ บูรณาการกับทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปสู่การประกอบอาชีพ 3. Learn (ขั้นเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ) ให้นักเรียน เรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้และฝึกฝนจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาทักษะการประกอบธุรกิจตามแนวของเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวเพื่อให้เข้าใจเข้าถึงการทำธุรกิจแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4. Design (ขั้นการออกแบบ) ฝึกให้นักเรียนออกแบบพัฒนาผลผลิตผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการนำทรัพยากรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 5. Apply (ขั้นประยุกต์ใช้) ให้นักเรียนฝึกการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเศรษฐกิจน้อยวิถีเขียวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประกอบอาชีพ/สร้างธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ด้วยตนเองบนพื้นฐานความพอเพียงอย่างยั่งยืนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าการสอนแบบบูรณาการเป็นฝึกให้นักเรียนมีความรู้และทักษะหลายๆ ด้าน ดังที่ Tongrayab et al. (2015) ทำการวิจัยเรื่อง ผลการใช้แบบฝึกทักษะเรื่องความน่าจะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนรู้ตาม

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแบบฝึกทักษะเรื่องความน่าจะเป็น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนรู้ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเชื่อว่าแบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาเศรษฐกรน้อยวิถีเขียวจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะมากขึ้น ดังที่ Jithreenit (2021) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดทำชุดวีดิทัศน์ฝึกทักษะอาชีพ เรื่องการตัดผม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุดวีดิทัศน์ฝึกทักษะอาชีพ เรื่องการตัดผม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 และมีคุณภาพด้านเนื้อหาอยู่ในระดับดี 4.37 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.50/81.33 (2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ (3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดวีดิทัศน์ฝึกทักษะอาชีพ เรื่องการตัดผมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 อยู่ในระดับมากที่สุด และดังที่ Lertwathawawanit (2017) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้โครงงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพและคุณลักษณะในการประกอบอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาพบว่าผลการทดลองจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเรื่องของดีบ้านแพ้วจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงาน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ให้ความรู้ พื้นฐาน 2) เลือกหัวข้อที่สนใจ 3) วางแผน 4) ลงมือปฏิบัติ 5) นำเสนอและอภิปราย และ 6) การวัดและประเมินผล นักเรียนสนใจและตั้งใจในการสร้างสรรค์เป็นผลงานโครงงานอาชีพและผลการประเมินและปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนพบว่านักเรียนมีทักษะอาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี นักเรียนมีคุณลักษณะในการประกอบอาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเห็นควรให้มีการปรับปรุงกิจกรรมให้มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

สรุป

การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกรน้อยวิถีเขียวของกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์แล้วจึงจัดทำแผนการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์แบบบูรณาการและเลือกกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพของนักเรียนเรื่อง กล้วยรักษ์โลกมาบูรณาการ และพิจารณาเลือกนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้โดยศึกษาและมีการกำหนดขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรม 6 ขั้นตอนได้แก่ 1. การระบุสภาพปัญหาของการเรียนการสอนให้ชัดเจน 2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนานวัตกรรม 3. การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ ของการพัฒนาและนำนวัตกรรมไปใช้ 4. การเลือกประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนและผู้เรียน 5. การตรวจสอบและทดสอบหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม 6. การเผยแพร่และการนำนวัตกรรมไปใช้ จากการดำเนินการพัฒนานวัตกรรมทั้ง 6 ขั้นตอนนั้นจึงได้นวัตกรรม คือแบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาเศรษฐกรน้อยวิถีเขียว 5 ขั้นตอนได้แก่ 1. ขั้นนำการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักสำรวจความรู้เดิมที่ตนเองมีและเชื่อมโยงกับความความรู้ใหม่ๆ 2. ขั้นการวิเคราะห์ คือการฝึกให้ผู้เรียนวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีในแหล่งชุมชนของตนเอง 3. ขั้นเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ คือการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติในแหล่งเรียนรู้ในชุมชนตนเอง 4. ขั้นการออกแบบ คือการฝึกให้ผู้เรียนออกแบบผลิตภัณฑ์ 5. ขั้นประยุกต์ใช้ คือการฝึกให้ผู้เรียนได้บูรณาการความรู้และประยุกต์ใช้กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประกอบอาชีพสร้างธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ด้วยตนเองบนพื้นฐานความพอเพียงอย่างยั่งยืนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิธิเขียวในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้วิชาเศรษฐศาสตร์แบบบูรณาการชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมชุมนุมทักษะอาชีพเรื่อง “กล้วยรักโลก” เป็นนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิธิเขียวและผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมเป็น 5 ขั้นตอน คือการระบุปัญหา การกำหนดจุดมุ่งหมาย การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ การเลือกประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม การทดสอบหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม และได้ WALDA โมเดล เป็นนวัตกรรม แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิธิเขียว 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นนำ ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นเรียนรู้ลงมือปฏิบัติ ขั้นการออกแบบ ขั้นประยุกต์ใช้ ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา เขต 1 ลำพูนควรสนับสนุนให้กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในจังหวัดลำพูนและจังหวัดอื่นได้นำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโอกาสต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์แบบบูรณาการของนักเรียนในโรงเรียนทุกช่วงชั้นอื่นๆ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาการนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์
2. การศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจนอยวิธิเขียวกับนวัตกรรมการเรียนอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนการสอนในรายวิชาเศรษฐศาสตร์

References

- Alhadid, A. Y., & Abu-Rumman, A. H. (2014). The Impact of Green Innovation on Organizational Performance, Environmental Management Behavior as a Moderate Variable: An Analytical Study on Nuqul Group in Jordan. *International Journal of Business and Management*, 16(2), 34-46.
- Chang, N. J., & Fong, C. M. (2010). Green Product Quality, Green Corporate Image, Green Customer Satisfaction and Green Customer Loyalty. *African Journal of Business Management*, 2(3), 56-68.
- Jithreenit, K. (2021). Video Program on Teaching Hair Cutting for Primary School Students. *Mahachula Academic Journal*, 8(1), 34-46.
- Khaemmanee, T. (2004). *Teaching Sciences*. Bangkok: Dansutha Publishing Co., Ltd.
- Kay, K., & Greenhill, V. (2011). “Twenty-First Century Students Need 21st Century Skills. In Wan, G. & Gut, D. M. (Eds.)”. Bringing Schools into the 21st Century. New York: Springer.
- Lertwathawawanit, S. (2017). *The Development of Activities for Learner's Development by Project Based Learning to Enhance Career Skills and Career Attitudes for High School Students. Department of Curriculum and Instruction Graduate School, (Master's Thesis)*. Silpakorn University. Nakornpathom.
- Malithong, K., (2000). *Educational Technology and Innovation*. (2nd ed). Bangkok: Arun Printing.

- Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum 2008*. Bangkok: Agricultural Cooperative Society of Thailand Printing House.
- Ministry of Education. (2011). *Strategies for Driving Sufficiency Economy Philosophy to Educational Institutions (2010 - 2014)*. Due to the Initiative of the Office of Student Affairs Development and Special Affairs.
- Office of Academic Affairs and Educational Standards. (2011). *Life Skills Development in the Basic Education System*. Bangkok: Ministry of Education.
- Office of the National Environment Board. (2020). *Green Innovation Industry Friendly*, Retrieved May 10, 2021, from <https://www.prachachat.net/columns/news-225865>
- Pathumlangkar, S. (2019). *Knowledge of Competency Based Curriculum*. Retrieved July 20, 2020, from <http://www.atsn.ac.th/images/Upload/file/CBCApplications.pdf>
- Rungruangtham, S. (1983). *Teaching Strategies*. Bangkok: Roongtham.
- Sattayatham, P. (1980). *Integration for Teaching and Life*. Bangkok: Mitr Khru 24.
- Saengkham, W. (1999). *Comparison of Learning and Democratic Personality Attitudes of Prathomsuksa 6 Students Who Received Integrated Instruction in Lardiza*. (Master's Thesis). Graduate School: Burapha University. Chonburee.
- Tongrayab. T., Krasae. Th., & Namsawat, W. (2015). Effects of Exercises on Probability of Mathematic Learning Activities Based for Matthayomsuksa 3 Students by Using Constructivist Theory Learning. *Academic Journal Buriram Province*, 7(2), 13-24.

นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ของนักเรียนประถมศึกษาในสังคมวิถีใหม่*

Learning Innovation in Social Studies to Develop Digital Citizenship Skills of Primary School Students

¹วราภรณ์ ชนะจันทรตา และ ชรินทร์ มั่งคั่ง

¹Waraporn Chanachanta and Charin Mangkhang

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Faculty of Education, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: waraporn.chanachanta@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา และ 2. พัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้และประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นตัวอย่างการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแนวทางการเรียนรู้สังคมศึกษา 2) กลุ่มประเมินความเหมาะสมแนวทางการเรียนรู้ ได้แก่ คณาจารย์และครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง 3) กลุ่มทดลองใช้แนวทางการเรียนรู้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 ห้อง 178 คน โดยใช้วิธีการเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย 1. แบบแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง 2. แนวทางการจัดการเรียนรู้ 3. แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเรียนรู้ นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดย วิเคราะห์ข้อความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. นวัตกรรมเรียนรู้วิถีใหม่ ควรจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ผสมผสานการเรียนรู้โดยการรวมเอาการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับการเรียนรู้จากเทคโนโลยีต่างๆ มารวมเข้าด้วยกัน โดยการใช้การเรียนรู้แล้วการใช้ สื่อในทางที่ถูกต้องโดยเกิดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ซึ่งจะต้องมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ (2) สื่อการเรียนรู้วิถีใหม่ (3) การประเมิน 2. พัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้และประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ พัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่เป็นแผนการจัดการ เรียนรู้ ประกอบด้วย (1) เนื้อหาการสอน (2) เนื้อหาการสอนสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ (3) เหมาะสมกับผู้เรียน ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนช่วยส่งเสริมความเป็น พลเมืองดิจิทัลของนักเรียน นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายขึ้นด้วยการจัดการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ในการเรียนที่ทันสมัยและใช้สื่อในทางที่ถูกต้องในพื้นฐานความเป็นพลเมืองดิจิทัล

คำสำคัญ: นวัตกรรมเรียนรู้; สังคมศึกษา; พลเมืองดิจิทัล; สังคมวิถีใหม่

Abstract

The objectives were (a) to study the innovation of learning in a NEW NORMAL way for social studies and to develop digital skills in social studies of primary school students, and (b) to develop learning innovative management and to assess the learning rights in social studies in a NEW NORMAL way to develop digital citizenship. This research article was participatory action research. The sample group used in the study was divided into 3 groups: 1) informants for social studies learning guidelines; 2) learning guideline appraisal groups, consisting of 5 faculty members and teachers in social studies, religion, and culture using the purposive selection method. 3) The learning approach experimental group consisted of Prathom Suksa 2 of 5 classrooms, 178 students at Regina Coeli College, Chiang Mai Province by using a simple random sampling method. The research tools used to collect data as tool consisted of 1. Unstructured Interview Form 2. Learning Management Guidelines and 3. Appropriateness Assessment Form for Social Studies Innovation Learning Management Guidelines Based on Digital Projects. The data was analyzed by expert concordance index as mean and standard deviation.

The results showed that 1. The innovative way of learning should provide problem-based and Blended learning by combining classroom learning with learning from various technologies. together with knowing how to use the type of studying and type of using media in the right way to develop digital citizenship. There were 3 elements: (1) a New Normal Learning Management Plan (2) a New Normal with media Teaching and (3) Assessment, 2. Develop learning management innovations and assess learning efficiency in New Normal social studies to develop digital citizenship in social studies students. It was found that the New Normal Learning Management Plan was a learning management plan consisting of (1) content for teaching, (2) Teaching content consistent with learning outcomes, and (3) suitable for learners. The results of using the learning management plan showed that learning management helped promote a sense of belonging for students as digital citizens to learn and understand the content of the subject more easily by teaching and learning causing students to Relearn modern learning and use the media in the right way in the fundamentals of digital citizenship.

Keywords: Innovative Learning; Social Studies; Digital Citizen; A New Normal Society

บทนำ

จากการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีใหม่โดยพัฒนาทักษะดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกิดขึ้น ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยพบปัญหาในช่วงที่ผ่านมาเป็นเวลาหลายเดือนแล้ว นับตั้งแต่รัฐบาลได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินกรณีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 หรือ COVID 19 แต่เมื่อถึงปัจจุบันเรารู้ได้ว่าผลกระทบของสถานการณ์ทั้งในไทยและทั่วโลกมีมากเพียงใดที่มีการแพร่ระบาดไม่หยุด และผู้วิจัยก็มีการกระทบต่อการสอนเป็นอย่างมาก จึงศึกษาวิธีการสร้างสื่อวัตกรรมการเรียน เป็นเรื่อง

ที่ได้รับความสนใจ มานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับว่านวัตกรรมมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรมยังมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์และ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลต่อทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน และเพิ่มพูน ความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นวัตกรรมมีรากศัพท์มาจากคำว่า innovate ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา (Luang Pirom, 2014)

การสอนที่รองรับกับยุคการเรียนรู้วิถีใหม่ การจัดการเรียนรู้ให้เข้ากับยุคสมัยการเรียนรู้วิถีใหม่ (New normal) มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความพอเพียง และ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจึง เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะออกแบบการเรียนรู้ให้มี การออกแบบ การเรียนรู้ใน New normal มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่ ให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างสูงสุดในการเรียนรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวม และการเรียนรู้วิถีใหม่ (New normal) และวิธีการเรียนรู้ ที่หลากหลาย ตอบสนอง Passion ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนใช้พื้นที่ การเรียนรู้ของตนเอง 5 ประการ และนำไปสู่ การเรียนรู้เชิงลึก ซึ่งเป็น คุณภาพของการเรียนรู้ ส่วนคุณค่าแท้ของการเรียนรู้คือการนำสิ่งที่ ได้เรียนรู้ไปทำ ประโยชน์ต่อส่วนรวม การออกแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ (New normal) ผู้สอนพยายาม ค้นหาสิ่งกระตุ้นของ ผู้เรียน แล้วนำสิ่งกระตุ้นนำมาออกแบบการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย ผู้เรียนทุกคนมีพื้นที่ การเรียนรู้ของตนเองในลักษณะ การเรียนรู้วิถีใหม่ (New normal) ผู้สอนเปิดพื้นที่การเรียนรู้อันมีคุณค่าให้กับผู้เรียน แทน การครอบครอง ไว้ที่ตนเองแต่เพียงผู้เดียว (Wongyai, and Phat Tha Phl, 2019)

การเลือกใช้สื่อดิจิทัลเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีที่ได้รับการยอมรับคือผลิตภัณฑ์จาก Google นำมาพัฒนาสื่อแล้วใช้ประกอบการสร้างบทเรียนที่น่าสนใจ และเกิดการพัฒนาการสอน เข้ามาสร้างช่วย บทเรียนโดยกำหนดห้องเรียนขึ้นมาใหม่ในรูปแบบออนไลน์รวมไว้ในห้องเรียน Google classroom การ ออกแบบมาเพื่อช่วยให้ครูสามารถสร้างและเก็บงานสอน ใส่ข้อมูล เพื่อให้ผู้เรียนกลับมาเรียนได้เสมอและครู สามารถดูได้อย่าง ตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นและให้คะแนนโดยตรงได้แบบ เร็วทันใจใน Classroom เสมือนเรียนในห้องเรียนจริงที่นั่งเรียนจริงตามปกติ แต่เปลี่ยนเป็นผ่าน Google Apps for Education เป็นชุด เครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่ห้องเรียนสำเร็จรูป Classroom และมีการเรียนการสอนและระบบ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – Based Learning) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตาม แนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) โดย ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่จากการใช้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริงเป็นบริบทของการเรียนรู้ เป็นการค้นคว้าด้วยตนเองโดยให้นักเรียน ช่วยกันคิดแก้ปัญหา ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ และผู้สอนเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือในการ เรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์และ การแก้ปัญหา รวมทั้งได้ความรู้ตามศาสตร์ในสาขากลุ่ม สารที่ตนศึกษาด้วย ดังนั้นการเรียนรู้โดยใช้ 14 ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ต้อง อาศัยความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาคือหลัก แล้วเป็นรูปแบบการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่ประยุกต์ ที่นำมาใช้ ในการเรียนรู้ ในยุคแห่งสังคมสารสนเทศในปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะการผสมผสานรูปแบบเนื้อหาการสอนที่เน้น สถานการณ์ปัญหาเป็นฐาน ฝึกการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา เกิดการเรียนรู้ ทั้งผสมลักษณะอิเล็กทรอนิกส์ เฝื่อนหน้า และการเรียนผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ในการสร้างองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลาย ปัจจุบันรูปแบบ การเรียนการสอนแบบนี้ ได้ถูกนำมาใช้กันในการจัดการเรียนรู้ในทุกระดับการศึกษา เพื่อลด ช่องว่างหรือความ เหลือล้ำทางการศึกษา ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นอย่างเต็มศักยภาพอัน นำไปสู่การเรียนรู้ ตลอดชีวิตการเรียนการสอนแบบผสมผสานหรือไฮบริดจึงเป็นวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่มี ความเหมาะสมต่อ การพัฒนาคุณภาพของการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี (Atikat and Santhuenkeaw, 2019)

การเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนต้องมีการพัฒนาไปพร้อมกับการเรียนรู้ในด้านการรักษาความปลอดภัย สิทธิและความรับผิดชอบ รวมถึงโอกาสและความท้าทายแห่งยุคสมัย ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่สมบูรณ์ ในโลกดิจิทัลที่เราเวียนว่ายอยู่ในข้อมูลที่ท่วมท้น ทักษะกับความรู้ดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับการเข้าถึง ประเมิน ใช้ และสร้างสรรค์ข้อมูล มีความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้น การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยจะช่วยให้เราใช้ชีวิตในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่โดยห่างไกลจากภัยออนไลน์ ในฐานะพลเมืองที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคม การเรียนรู้และเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบออนไลน์ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่ดี นอกจากนั้น การเรียนรู้เกี่ยวกับโอกาสแห่งศตวรรษใหม่ที่เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจ การเมือง และการเรียนรู้ ผ่านกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ จะช่วยให้เราจินตนาการถึงสังคมเศรษฐกิจดิจิทัลที่พึงปรารถนาและร่วมสร้างสรรค์มันขึ้นมาได้จริง สุดท้าย พลเมืองดิจิทัลจะต้องเข้าใจและเตรียมรับมือกับความท้าทายในยุคดิจิทัล อาทิ ความเป็นกลางของเครือข่าย (net neutrality) ช่องว่างดิจิทัล (digital divide) เพื่อให้อินเทอร์เน็ตเป็นพลังที่สร้างสรรค์ทั้งกับตัวเราเองและสังคมในศตวรรษที่ 21

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เห็นความสำคัญต่อการใช้นวัตกรรมการสอนนี้จะช่วยสร้างบทเรียนที่น่าสนใจและเกิดการ พัฒนาการสอน กระตุ้นผู้เรียนเกิดความสนใจ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยเลือกใช้นวัตกรรมการเรียนรู้วิถี ใหม่ เลือกสอนในบทเรียนเพื่อการพัฒนาแบบการสอน โดยการใช้สื่อการสอนดิจิทัล แล้วที่เคย ปัญหาการ สอนในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด ไม่สามารถเรียนในห้องเรียนได้ โดยอนาคตอาจเกิดโรค อื่นๆอีก แล้วไม่ สามารถเรียนในห้องได้หรืออาจเรียนได้ แต่เชื่อว่าสื่อการสอนดิจิทัลจะเป็นประโยชน์ต่อการ สอนสังคมศึกษาเป็นอย่างมากทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และส่งงานได้ตรงตามความต้องการ มี ประสิทธิภาพในการ พัฒนาการเรียนการสอนในทางที่ดีและสร้างการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ตามยุคสมัยและเน้น ผู้เรียนที่เก่งเทคโนโลยี แล้วให้ความสำคัญในด้านนี้มากและการเรียนที่ดีจะต้องให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้สังคม วิถีใหม่ โดยมีการพัฒนา นักเรียนเป็นพลเมืองดิจิทัลจะต้องเข้าใจและเตรียมรับมือกับความท้าทายในยุคดิจิทัล อาทิ ความเป็นกลางของ เครือข่าย (net neutrality) ช่องว่างดิจิทัล (digital divide) เพื่อให้อินเทอร์เน็ตเป็น พลังที่สร้างสรรค์ทั้งกับตัว เราเองและสังคมในศตวรรษที่ 21 นำมาใช้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม ความสนใจและถนัดของ ผู้เรียนและรองรับการเรียน การสอนในหลากหลายรูปแบบให้เกิดประสิทธิภาพที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของ นักเรียนชั้นประถมศึกษา
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้และประเมินสภาพนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถี ใหม่ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research)

ค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานวัตกรรมการ เรียนรู้สังคมวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลองโดยใช้วิธีการใช้แนวคิดการ เรียนรู้วิถีใหม่ เป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือโรงเรียนเรณูนาคะวิทยาลัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด ดังนี้

- 1) แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง
- 2) แผนการจัดการเรียนรู้
- 3) แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้
- 4) แบบประเมินความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์คะแนนค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลจากเว็บไซต์ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมวิถีใหม่ดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบไปด้วย 2 กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประเมิน ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ผู้บริหารและครู จำนวน 10 คน และ 2) นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 35 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน ซึ่งคณะผู้วิจัยทำการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อให้สะดวกแก่ การเก็บข้อมูลและเพื่อให้ได้ ข้อมูลจากตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้มีคุณวุฒิทางการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาสังคมศึกษา หรือปฏิบัติการสอนใน สถานศึกษามากกว่า 5 ปี จำนวน 10 คน
- 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 35คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

- 1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเรื่อง พัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ชั้นประถมศึกษา
- 2) แบบประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ พัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิชาสังคม ศึกษาของนักเรียน เพื่อใช้สำหรับการตรวจสอบคุณภาพองค์ประกอบ และเนื้อหาของหลักสูตรสังคมศึกษาที่ พัฒนาขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

- 1) การศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary Study) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสาร ทั้งที่เป็นทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ประเด็น การศึกษา

- 2) การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) แบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่ ควรจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – Based Learning) ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบได้แก่ (1)แผนการจัดการเรียนรู้ใหม่ (2)สื่อการเรียนสอนวิถีใหม่ (3)การประเมิน วิเคราะห์ สภาพการณ์ (Situational Analysis) เป็นการเก็บข้อมูลเชิง คุณภาพ โดยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และ นักเรียน โดยมีเครื่องมือที่ใช้คือ การวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1)แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง 2)แผนการจัดการ เรียนรู้ 3)แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ 4)แบบ ประเมินความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิเคราะห์ข้อมูลเชิง ปริมาณโดยการวิเคราะห์คะแนนค่าเฉลี่ย □ □ ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมือง ดิจิทัลของนักเรียน

ระยะที่ 2 ศึกษาผลประเมินนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงงานดิจิทัล การจัดการเรียน จัดการเรียนรู้ผู้เข้าร่วมการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในการศึกษาข้อมูลและใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ของตนเอง และรู้จักการใช้ความคิดสร้างสรรค์สร้างสื่อดิจิทัลด้วยตนเอง

ประเมินทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลของผู้เรียน ระดับประถมศึกษาของผู้เรียนเมื่อพิจารณาเป็นด้าน ผลการประเมินการรับรู้ทักษะผลการเรียนสังคมศึกษาที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล ระดับประถมศึกษาทุกด้านมีความสอดคล้องอยู่ในระดับด้านความรู้ (K) ผลการประเมินด้านทักษะกระบวนการ (P) ผลการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A) ผลการประเมินด้านการมีส่วนร่วมต่อสังคม (S) เป็นมาตรฐานการรับรู้ทักษะผลการเรียนสังคมศึกษาที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล ระดับประถมศึกษา มีความสอดคล้องอยู่ในระดับผลการประเมินการรับรู้ทักษะผลการเรียนสังคมศึกษาที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ผลมากที่สุด การรับรู้ทักษะผลการเรียนสังคมศึกษาที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล ระดับประถมศึกษา

ระยะที่ 3 สรุปผลการวิจัยเมื่อสิ้นสุดการทดลองใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้กระบวนการสอน BASICLY Model ในด้านต่างๆ ที่ได้รับการเรียนรู้จากประเมินแบบการรับรู้ผลการใช้นวัตกรรม โดยการประเมินทักษะผลการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาที่ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานโครงการดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล และผลการจัดการเรียนรู้ทักษะ KPAS ด้านความรู้ (K) ด้านทักษะกระบวนการ (P) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A) ด้านการมีส่วนร่วมต่อสังคม (S) เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปประเด็นตามกลุ่มข้อมูลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบประเมิน มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีความเหมาะสม เป็นการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ จะวิเคราะห์ผลเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนในวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์คะแนนค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยผู้วิจัยดำเนินพัฒนาศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมและพัฒนาเครื่องมือวิจัยและสร้างการตั้งคำถามของบทเรียนทางเครื่องมือวิจัยโดยใช้เทคนิคที่ถูกต้องตามหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางและเทคนิคการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยทางสังคมวิทยา (Wannapaisan, 2019) และการเรียนการสอนนับแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องพึ่งพาเทคนิคการสอนและทักษะการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นกระบวนการที่วางแผนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อให้เกิดเทคนิคการสอนและทักษะการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (Mangkhang, 2018) เพื่อใช้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามการเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา และ 3) แบบสอบถามผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงการเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะพลเมืองดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา เพื่อใช้ศึกษาผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงการเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะพลเมืองดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดย

แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Buosonte, 2009)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ได้รับความรู้ พฤติกรรม ทักษะ คุณค่าหรือความพึงพอใจที่เป็นสิ่งแปลกใหม่ด้วยวิธีการถ่ายทอดหรือวิธีการสอนที่หลากหลาย รูปแบบให้เหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียน รูปแบบการเรียนการสอนที่มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการจัดการเรียนการสอน กระบวนการสอนที่เหมาะสมกับแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนรูปแบบของบทเรียนออนไลน์ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับวิธีสอน ตามหลักการจัดการเรียนการสอนได้ถูกต้องตามกระบวนการ พร้อมทั้งจะช่วยให้เป็นระบบ ระเบียบในการนำเสนอข้อมูลทางการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และบทเรียนออนไลน์ การเรียนจัดการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีการออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ และมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การจัดการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจนจัดการเรียนการสอนตามหลักทฤษฎีทางการศึกษาหลักการ เรียนรู้ และจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งนำเสนอบทเรียนในลักษณะสื่อหลายมิติ ทั้งนี้การใช้เครื่องมือ ที่เรียกว่า “บทเรียน” ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นการสื่อสารกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และทุกรูปแบบของเทคโนโลยี ที่สามารถเชื่อมต่อระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาความเป็พลเมืองดิจิทัลของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาหลักสูตรดิจิทัลสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยการบูรณาการในการจัดการเรียนรู้และ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สามารถพัฒนาความรู้นี้เนื้อหาสาระและสมรรถนะ ความสามารถในการใช้ เทคโนโลยี การเสริมสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ผู้เรียนสามารถเลือกและใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อค้นหาความรู้ ติดต่อสื่อสาร ออกแบบ สร้างชิ้นงานดิจิทัล และนำเสนอชิ้นงานได้อย่างสะดวกและเหมาะสมกับชิ้นงานเช่น ใช้เทคโนโลยีสื่อสังคมในการเผยแพร่ชิ้นงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีคุณธรรมจริยธรรม รู้จัก เคารพสิทธิ สามารถแสดงความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและบุคคลทั่วไปผ่านเครือข่ายออนไลน์ด้วยวาจาสุภาพ และมองเห็นความสำคัญของการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ พัฒนา วิชาชีพให้แกครูและผู้บริหารให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถเชิงบูรณาการ สามารถทำแผน เชิงยุทธศาสตร์ มีความรู้ความสามารถเชิงลึกในการแก้ปัญหาใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สร้างครุต้นแบบสำหรับเป็นตัวอย่าง ในการพัฒนาวิชาชีพครู สร้างชุมชนการเรียนรู้ระหว่างครูที่ปฏิบัติในวิชาชีพเดียวกัน (Professional Based Learning) ด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning Environments) ในศตวรรษที่ 21 โดยจัด สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงความรู้หรือแลกเปลี่ยน ความรู้กับชุมชน สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การเตรียมพลเมืองดิจิทัลต้องมีความพร้อมเริ่มตั้งแต่ผู้สอนส่งมอบส่งนักเรียน ถ้าผู้สอนมีความพร้อมในการเป็น พลเมืองดิจิทัล จะส่งผลทำให้นักเรียนสามารถจะเกิดการเป็นพลเมืองที่ดีในการสร้างบุคลากรที่ดีให้แก่ประเทศชาติ แล้วจึงจะช่วยให้ผู้เรียนใช้สื่อดิจิทัลได้ถูกต้อง จะช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้ นวัตกรรมวิถีใหม่มีดังนี้ มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การสอน มอบหมายงาน การ

ทำงานร่วมกัน รวมทั้งเสริมแรงใน ทางบวก เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพ สร้าง บทเรียนออนไลน์ การเรียนรู้ที่เรียนออนไลน์สอดคล้องกับศตวรรษที่21 และประกอบด้วยสื่อออนไลน์ และ ผู้สอนจะต้องมีการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับความพึงพอใจการใช้สื่อนวัตกรรม เพื่อปรับการเรียนการสอน ให้ เหมาะสมกับการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและจัดการเรียนที่มีขั้นตอนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยผู้วิจัย ใช้กำหนดโมเดลนี้ ชื่อว่า GOLDCAR M MODEL เป็นแนวทางการ ดำเนินการวิจัย



งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยกำหนดโมเดลนี้ ชื่อว่า GOLDCAR MODEL เป็นแนวทางการ ดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

G จากคำว่า Generate interest สร้างความสนใจและความต้องการในการเรียนรู้ ขั้นนี้เป็นขั้นแรกของการเรียนรู้ตามแนวการสอนนี้ เป็นขั้นที่ครูผู้สอนจะต้องร่วมมือกับผู้เรียนในการกำหนดและตั้งประเด็นการเรียนรู้ ในหัวข้อที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแผนที่ยึดโยงกับหลักสูตร ผู้เรียนจะต้องรับรู้ถึงจุดหมายและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้บทเรียน โดยผู้สอนสามารถเลือกใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเล่าเรื่อง การศึกษาจากบทความหรือคำประพันธ์ หรือ การชมวีดิทัศน์ วีดีโอ ข่าวต่าง ๆ เพื่อการนำเข้าสู่บทเรียนและการเรียนรู้ แล้วพยายามให้นักเรียนเกิดความสนใจ เกิดคำถามและข้อซักถามต่าง ๆ

O จากคำว่า Objective กำหนดประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนตั้งประเด็นที่ต้องการรู้ และการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนด้วยกิจกรรม ซึ่งจุดที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือการที่ผู้เรียนต้องสามารถตั้งประเด็นอภิปรายได้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในขั้นถัดไป

L จากคำว่า Link บูรณาการ การประสานกลมกลืนกันของการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับสู่การเชื่อมโยงไปยังวิชาต่างๆ การบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ เกิดความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันให้เกิดการเรียนรู้ที่เรียกว่าและใช้ในทักษะชีวิตในสังคมหรือชีวิตประจำวันที่มีประสิทธิภาพ

D จากคำว่า Do การลงมือปฏิบัติทำซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ความรู้โดยตรงจากการลงมือทำด้วยตนเองผ่านวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสำหรับการสอนในขั้นนี้ ครูควรให้ความรู้พื้นฐานกับผู้เรียนเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ แนวทางการสืบค้นความรู้เพื่อให้ได้ความรู้ที่ต้องการ ส่วนที่ 2 คือ ศาสตร์ สาขา ขนงความรู้และแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้อง และ ส่วนที่ 3 คือ การเรียบเรียงข้อมูล ค้นพบ ความคิดเห็น และการให้เหตุผลโต้แย้งและสนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจถึงกระบวนการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งได้ ซึ่งครูผู้สอนจำเป็นต้องมีเทคนิคในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การระดมสมอง และ การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นต้น โดยเน้นไปที่กระบวนการคิดเป็นหลัก

ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าตามประเด็นความรู้หรือหัวข้อที่ตกลงกัน โดยครูผู้สอนจะทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

C จากคำว่า Conclusion ซึ่งเป็นการที่ผู้เรียนสามารถสรุปองค์ความรู้หรือสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ตามความคิดและภาษาของตนเองได้ โดยขั้นนี้จะเป็นการที่ผู้เรียนจะนำผลการอภิปรายและสาธิตที่เป็นผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มากำหนดเป็นความคิดหรือองค์ความรู้ใหม่ และสรุปออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเขียนแผนผังโครงการ บทความ การทำรายงาน การบรรยาย หรือ การสรุปองค์ความรู้ในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งครูผู้สอนจะทำหน้าที่ในการประเมินองค์ความรู้ของผู้เรียนเพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้และความสมบูรณ์ขององค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับที่มีประสิทธิภาพ

A จากคำว่า Assess Results วัดประเมินผล กระบวนการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนการประเมินการปฏิบัติงานที่สัมพันธ์กับสถานการณ์แวดล้อมที่ถูกกำหนดขึ้น หรือที่เป็นบริบทจริง และผลิตภัณฑ์ หรือชิ้นงาน มี การตีความหมาย ทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน และการให้และใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงการเรียนรู้และการสอนในอนาคต

R จากคำว่า Reflect ซึ่งเป็นการที่ผู้เรียนนำผลการเรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ เผยแพร่ความรู้สู่ครอบครัว ชุมชน และสังคมต่าง ๆ ซึ่งขั้นนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่อนั้นมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งหลังจากนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้แล้ว ก็ควรที่จะเผยแพร่องค์ความรู้ไปยังครอบครัว ชุมชน และสังคม หรืออาจเผยแพร่ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ก็ได้ เกิดความคิดสะท้อนได้หลากหลายรูปแบบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการแสดงศักยภาพสะท้อนในตัวเองออกมาสู่การใช้ชีวิตประจำวันและสังคมให้เกิดประสิทธิภาพ

จากองค์ประกอบทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ในขั้นที่หนึ่งถึงขั้นที่สี่นั้น จะเป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเอง ในขณะที่ขั้นที่ห้าถึงขั้นที่เจ็ดนั้นจะเป็นเรื่องของการทำงานที่ผู้เรียนนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่สู่สาธารณะ ซึ่งจากขั้นตอนทั้งหมดที่กล่าวมานี้ นับได้ว่าเป็นแนวการสอนมีความสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างดี

การสอนแบบ GOLDCAR MODEL นั้น นับเป็นแนวการสอนที่ช่วยฝึกให้ผู้เรียนกล้าตั้งคำถาม กล้าคิด กล้าแสดงออก และกล้าตัดสินใจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนจากการที่ผู้เรียนไปแค่ผู้รับฟังเพียงอย่างเดียว ไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองแบบร่วมมือ ซึ่งกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจใฝ่รู้ และรู้จักเรื่องรู้เพื่อแก้ปัญหา สามารถตกผลึกองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตัวเองโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และสนับสนุนให้ผู้เรียนนำองค์ความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้ และนำเสนอสู่ภายนอก เพื่อให้เกิดประโยชน์หรือความเข้าใจแก่บุคคลอื่นในระดับสาธารณะและยังเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถสืบค้นความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มีมากมายในโลก จากทั้งสถานที่จริง และการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากในโลกยุคปัจจุบัน โดยการสอนแบบ GOLDCAR M MODEL นับว่าเป็นแนวการสอนสมัยใหม่ที่มีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพราะถ้าสามารถนำแนวการสอนนี้มาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันได้ การพัฒนาการศึกษาไทยเพื่อไปสู่การศึกษาในศตวรรษที่ 21

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงการเรียนรู้วิถีใหม่ ต้องมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นทักษะพื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนในศตวรรษที่ 21 การผสมผสานการมีความฉลาดทางดิจิทัลซึ่งถือเป็นทักษะร่วมของทุกคนในสังคมเกิดอัตลักษณ์ดิจิทัล (Digital Identity) ความสามารถในการสร้างและจัดการตัวตนออนไลน์ของผู้ใช้งาน การรับรู้ตัวบุคคลในสื่อออนไลน์ และการมีส่วนร่วมในการจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสื่อออนไลน์ ทักษะนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) การเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizen)

(2)การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ดิจิทัล (Digital Co-Creator)

(3) การเป็นผู้ประกอบการดิจิทัล (Digital Entrepreneur)และการรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy)

ความสามารถในการค้นหา การใช้ประโยชน์ การประเมิน การสร้างเนื้อหา และการแบ่งปัน รวมถึงการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งทักษะนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

2) การสร้างเนื้อหา (Content Creation)

3) การคิดเชิงคำนวณอย่างมีระบบ (Computational Thinking) ตามแนวคิดของ (Chusaengnil, 2019) ที่กล่าวว่า ความฉลาดทางดิจิทัล เป็นผลจากศึกษาและพัฒนาของ DQ institute หน่วยงานที่เกิดจากความร่วมมือกันของภาครัฐและเอกชนทั่วโลกประสานงานร่วมกับ เวลต์อีโคโนมิกฟอรัม (World Economic Forum) ที่มุ่งมั่นให้เด็ก ๆ ทุกประเทศได้รับการศึกษาด้านทักษะพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพและใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์อย่างปลอดภัยด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความฉลาดทางดิจิทัล เป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมของความสามารถทางเทคนิคความรู้ความเข้าใจและความคิดทางสังคมที่มีพื้นฐานอยู่ในค่านิยมทางศีลธรรมที่ช่วยให้บุคคลที่จะเผชิญกับความท้าทายทางดิจิทัล ความฉลาดทางดิจิทัล มีสามระดับ 8 ด้าน และ 24 สมรรถนะที่ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและค่านิยม โดยบทความนี้จะกล่าวถึงทักษะ 8 ด้านของความฉลาดดิจิทัลในระดับพลเมืองดิจิทัล ซึ่งเป็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อในรูปแบบที่ปลอดภัยรับผิดชอบ และมีจริยธรรม ดังนี้

1. เอกลักษณ์พลเมืองดิจิทัล (Digital Citizen Identity) เอกลักษณ์พลเมืองดิจิทัล เป็นความสามารถสร้างและบริหารจัดการอัตลักษณ์ที่ดีของตนเองไว้ได้อย่างดีทั้งในโลกออนไลน์และโลกความจริงอัตลักษณ์ที่ดีคือ การที่ผู้ใช้สื่อดิจิทัลสร้างภาพลักษณ์ในโลกออนไลน์ของตนเองในแง่บวก ทั้งความคิดความรู้สึก และการกระทำ โดยมีวิจารณญาณในการรับส่งข่าวสารและแสดงความคิดเห็น มีความเห็นอกเห็นใจผู้ร่วมใช้งานในสังคมออนไลน์ และรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำ ไม่กระทำการที่ผิดกฎหมายและจริยธรรมในโลกออนไลน์ เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์ การกลั่นแกล้งหรือการใช้วาจาที่สร้างความเกลียดชังผู้อื่นทางสื่อออนไลน์

2. การบริหารจัดการเวลาบนโลกดิจิทัล (Screen Time Management) การบริหารจัดการเวลาบนโลกดิจิทัล เป็นความสามารถควบคุมตนเอง ความสามารถในการจัดสรรเวลาในการ ใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล และอุปกรณ์เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้งานสื่อสังคม (Social Media) และเกม ออนไลน์ (Online Games) ด้วยความรับผิดชอบต่อตนเอง สามารถบริหารเวลาที่ใช้อุปกรณ์ยุคดิจิทัล รวมไปถึงการควบคุมเพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างโลกออนไลน์ และโลกความเป็นจริง อีกทั้งตระหนักถึงอันตราย และสุขภาพจากการใช้เวลาหน้าจอมากเกินไป และผลเสียของการเสพติดสื่อดิจิทัล

3. การจัดการการกลั่นแกล้งบนไซเบอร์ (Cyberbullying Management) การจัดการการกลั่นแกล้งบนไซเบอร์ เป็นความสามารถในการป้องกันตนเอง การมีภูมิคุ้มกันในการรับมือและจัดการกับสถานการณ์การกลั่นแกล้งบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างชาญฉลาด การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือหรือช่องทางเพื่อ



ก่อให้เกิดการคุกคามล่วงละเมิดและการกลั่นแกล้งบนโลกอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ โดยกลุ่มเป้าหมายมักจะเป็นกลุ่มเด็กจนถึง เด็กวัยรุ่น การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์คล้ายกันกับการกลั่นแกล้งในรูปแบบอื่น หากแต่การกลั่นแกล้งประเภทนี้จะกระทำผ่านสื่อออนไลน์หรือสื่อดิจิทัล เช่น การส่งข้อความทางโทรศัพท์ ผู้กลั่นแกล้งอาจจะเป็นเพื่อนร่วมชั้น คนรู้จักในสื่อสังคมออนไลน์ หรืออาจจะเป็นคนแปลกหน้าก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ผู้ที่กระทำจะรู้จักผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งรูปแบบของการกลั่นแกล้งมักจะเป็นการว่าร้าย ใส่ความ ชูทำร้าย หรือใช้ถ้อยคำหยาบคาย การคุกคามทางเพศผ่านสื่อออนไลน์ การแอบอ้างตัวตนของผู้อื่น การแบล็กเมล์ การหลอกลวง การสร้างกลุ่มในโซเชียลเพื่อโจมตีโดยเฉพาะ

4. การจัดการความปลอดภัยบนระบบเครือข่าย (Cybersecurity Management) การจัดการความปลอดภัยบนระบบเครือข่าย เป็นความสามารถในการสำรวจ ตรวจสอบ การป้องกัน และ การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลในระบบเครือข่าย ป้องกันข้อมูลด้วยการสร้างระบบความปลอดภัยที่เข้มแข็ง และ ป้องกันการโจรกรรมข้อมูลหรือการถูกโจมตีออนไลน์ได้ มีทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกออนไลน์การรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกไซเบอร์ คือการปกป้องอุปกรณ์ดิจิทัลข้อมูลที่จัดเก็บและข้อมูลส่วนตัวไม่ให้เสียหาย สูญหาย หรือถูกโจรกรรมจากผู้ไม่หวังดีในโลกไซเบอร์

5. การจัดการความเป็นส่วนตัว (Privacy Management) การจัดการความเป็นส่วนตัว เป็นความสามารถในการจัดการกับความเป็นส่วนตัวของตนเองและของผู้อื่น การใช้ข้อมูลออนไลน์ร่วมกัน การแบ่งปันผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งรวมถึงการบริหารจัดการ รู้จักป้องกันข้อมูลส่วนบุคคลของตนเอง เช่น การแชร์ข้อมูลต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือดิจิทัล การขโมยข้อมูลอัตลักษณ์ เป็นต้น โดยต้องมีความสามารถในการฝึกฝนใช้เครื่องมือหรือวิธีการในการป้องกันข้อมูลตนเองได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงปกปิดการสืบค้นข้อมูลต่างๆ ในเว็บไซต์ เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวความเป็นส่วนตัวในโลกออนไลน์ คือสิทธิการปกป้องข้อมูลความเป็นส่วนตัวในโลกออนไลน์ของผู้ใช้งานที่บุคคลหรือการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว รวมถึงการใช้ดุลยพินิจปกป้อง ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่เป็นความลับของผู้อื่น

6. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึงความสามารถในการตัดสินใจของบุคคลว่าควรเชื่อ ไม่ควรเชื่อ ควรทำ หรือไม่ควรทำบนความคิดเชิงเหตุและผล มีความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะระหว่างข้อมูลที่ถูกต้องและข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่มีเนื้อหาเป็นประโยชน์ และข้อมูลที่เข้าข่ายอันตราย ข้อมูลติดต่อทางออนไลน์ที่น่าตั้งข้อสงสัยและน่าเชื่อถือได้ เมื่อใช้อินเทอร์เน็ตทราบว่ามีเนื้อหาใดมีประโยชน์ รู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ สามารถวิเคราะห์และประเมิน ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายได้ เข้าใจรูปแบบการหลอกลวงต่าง ๆ ในสื่อดิจิทัล เช่น ข่าวปลอม เว็บไซต์ปลอม ภาพตัดต่อ ข้อมูลอันที่เท็จ เป็นต้น

7. ร่องรอยทางดิจิทัล (Digital Footprints) ร่องรอยทางดิจิทัล เป็นความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติของการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลว่าจะหลงเหลือร่องรอยข้อมูลทิ้งไว้เสมอ ร่องรอยทางดิจิทัล อาจส่งผลกระทบในชีวิตจริง ที่เกิดจากร่องรอยทางดิจิทัลเข้าใจผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการจัดการกับชีวิตบนโลกดิจิทัลด้วยความรับผิดชอบ ข้อมูลร่องรอยทางดิจิทัล เช่น การลงทะเบียน อีเมล การโพสต์ข้อความหรือรูปภาพ ไฟล์งานต่าง ๆ เมื่อถูกส่งเข้าโลกอินเทอร์เน็ตแล้ว จะทิ้งร่องรอยข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานไว้ ให้ผู้อื่นสามารถติดตามได้ และจะเป็นข้อมูลที่ระบุตัวบุคคลได้อย่างง่ายดาย

8. ความเห็นอกเห็นใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นทางดิจิทัล (Digital Empathy) ความเห็นอกเห็นใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นทางดิจิทัล เป็นความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น การตอบสนองความต้องการของผู้อื่น การแสดง ความเห็นใจและการแสดงน้ำใจต่อผู้อื่นบนโลกดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม มีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อคนรอบข้าง ไม่ว่าพ่อแม่ ครู เพื่อนทั้งในโลกออนไลน์และในชีวิตจริง ไม่ด่วนตัดสินผู้อื่นจาก

ข้อมูลออนไลน์แต่เพียงอย่างเดียว และจะเป็นกระบอกเสียงให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในโลกออนไลน์ จะเห็นว่าความฉลาดดิจิทัลในระดับพลเมืองดิจิทัลเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับนักเรียน และบุคคลทั่วไปในการสื่อสารในโลกออนไลน์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งเอกลักษณ์พลเมืองดิจิทัล การบริหารจัดการเวลาบนโลกดิจิทัล การจัดการการกลั่นแกล้งบนโซเชียล การจัดการความปลอดภัยบนระบบเครือข่าย การจัดการความเป็นส่วนตัว การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ร่องรอยทางดิจิทัล ความเห็นอกเห็นใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นทางดิจิทัล หากบุคคลมีทักษะและความสามารถทั้ง 8 ประการจะทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตในการบริหารจัดการ ควบคุม กำกับตน รู้ผิดรู้ถูก และรู้เท่าทัน เป็นบรรทัดฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม เรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด และปลอดภัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าการจัดการเรียนรู้รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลภาพรวมและประเมินประสิทธิภาพนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ ซึ่งสอดคล้อง (Thongkeaw, 2020) ที่กล่าวว่าด้านการเรียนการสอน การปรับแนวทางการเรียนการสอน ที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ ที่เรียกว่าสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่ครูและผู้บริหารต้องปรับบทบาทในการสอน การบริหาร และวิธีการสอน การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในมิติแบบใหม่ ที่ผสมผสานการสาธิตสุขกับการจัดการศึกษาในระบบใหม่ ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาแนวคิดแบบใหม่ (Design Thinking) การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skill) ในภาวะวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ในด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และกระบวนการทางความคิด (Mindset) ผลกระทบจาก COVID-19 ก่อให้เกิดชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) คือ รูปแบบใหม่ในการจัดการศึกษา ในระหว่างการระบาดของ COVID-19 บนหลักการและพื้นฐานตามมาตรการทางสาธารณสุขของรัฐบาล ซึ่งการจัด การศึกษาได้มีการปรับตัวบนเงื่อนไขในเวลากำลังระบาดหรือสถานการณ์วิกฤติ (During Crisis) มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การดำรงชีพปัจจุบัน ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร การเว้นระยะห่างทางสังคม การเงินในรูปแบบใหม่ และการเตรียมการหลังการยุติการแพร่ระบาด COVID-19 (After Crisis) การออกแบบการศึกษาในชีวิตวิถีใหม่ คือ การออกแบบเพื่อการปรับตัว หรือพิมพ์เขียว ทางการศึกษาในอนาคต ที่ให้ความสำคัญกับการปรับแนวคิด ความเชื่อของบุคลากรว่า จะต้องปรับตัวอย่างมาก และสร้างพลังใจในการพัฒนาตนเอง บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเรียกว่า Growth Mindset เป็นเรื่องสำคัญ ผู้บริหารและครูในการขับเคลื่อนการเรียนการสอน การใช้เทคโนโลยีในการบริหาร หรือในการจัดการศึกษา เช่น การเรียนการสอนออนไลน์ การทำงานที่บ้าน การประชุมออนไลน์ การสื่อสารความสัมพันธ์กับชุมชน ระบบฐานข้อมูล และเทคโนโลยีสารสนเทศ จะเป็นกลไกสำคัญ สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างการเรียนรู้วิถีใหม่ ทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้บทเรียนออนไลน์ผ่านทักษะดิจิทัล ซึ่ง Graham, Allen, and Ure (2005); Allan (2007) ได้กล่าวว่า ในทศวรรษที่ผ่านมาการเรียนรู้ตามแนวคิดการใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน (Technology-based Approach) ทั้งในรูปแบบที่ผสมผสานกันระหว่างเทคโนโลยีต่างๆ และรูปแบบที่ผสมผสานเทคโนโลยีกับการเรียนรู้ที่ใช้ห้องเรียนเป็นฐาน (Classroom-based Learning) เป็นการเรียนรู้ที่นิยมนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างแพร่หลายเนื่องจากเป็นแนวคิดที่ช่วยพัฒนาการสอน เพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ และมีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ และการศึกษาของ Tanthong (2020) ได้เสนอการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเป็นการเรียนรู้ที่นำเอาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนในหลากหลายรูปแบบ โดยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นไปตามแนวคิดของทฤษฎีเชื่อมโยงความรู้คือ ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชื่อมต่อโหมดต่างๆ ที่มีอยู่มากมายในอินเทอร์เน็ต เป็นเครือข่ายความรู้แบบออนไลน์ จากนั้นตีความการเชื่อมโยงหรือเครือข่ายนั้นแล้วสร้างความรู้ขึ้นภายในตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ที่มีกระบวนการให้ผู้เรียนเชื่อมต่อโหมดต่างๆ ในเครือข่ายออนไลน์นั้นคือการเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยเป็นการเรียนรู้ที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาผสมผสานกับการเรียนรู้แบบเผชิญหน้า

ซึ่งมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในหลายลักษณะ ทั้งนี้แม้การเรียนรู้แบบผสมผสานจะสัมพันธ์กับทฤษฎีเชื่อมโยงความรู้ และมีข้อดีที่เหมาะสมสำหรับสภาพสังคมปัจจุบันหรือโลกยุคดิจิทัล แต่การจัดการเรียนรู้นั้นก็ยังมีข้อจำกัดที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงและหาทางจัดการหรือป้องกันเพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สรุป

การศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่านวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การสอน มอบหมายงาน การทำงานร่วมกัน รวมทั้งเสริมแรงใน ทางบวก เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพ สร้างบทเรียนออนไลน์ การเรียนรู้ และประกอบด้วยสื่อออนไลน์ และผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล จากผลการประเมินความเหมาะสม แผนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเชิงการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา พบว่าการจัดการเรียนรู้นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่ องค์ความรู้ด้านการเข้าใจ การเข้าถึงบทเรียนออนไลน์ และการพัฒนา การจัดการเรียนรู้มีความครอบคลุมการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ทักษะ การคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนรู้มีบทเรียนออนไลน์ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การจัดการการเรียนรู้มีกิจกรรมบทเรียนออนไลน์ หลากหลายและเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้มีการใช้บทเรียนออนไลน์ เพื่อส่งเสริมทักษะดิจิทัลการจัดการเรียนรู้มีการทักษะดิจิทัลและบทเรียนออนไลน์พัฒนาเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนเชิงการเรียนรู้วิถีใหม่ การจัดการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะด้านพุทธพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การจัดการเรียนรู้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่มีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ถ้าผู้สอนมีความพร้อมในการเป็นพลเมืองดิจิทัล จะส่งผลทำให้นักเรียนสามารถจะเกิดการเป็นพลเมืองที่ดีในการสร้างบุคลากรที่ดีให้แก่ประเทศชาติ และยังจะช่วยให้ผู้เรียนใช้สื่อดิจิทัลได้ถูกต้อง จะช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้

1.2 ผู้สอนมีความพร้อมในการใช้เครื่องมือดิจิทัลใช้ร่วมการเรียนการสอน นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาวิถีใหม่ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาขั้นตอนเทคนิคการสร้างนวัตกรรมการเรียนที่หลากหลาวิธี แล้วนำมาประยุกต์ใช้สื่อบทเรียน เพื่อการสร้างนวัตกรรมการเรียนที่กระตุ้นการเรียนรู้ผู้เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ๆที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ศึกษาผลการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ ควรสังเกตการพัฒนาของผู้เรียน หลังจากการใช้สื่อนวัตกรรมการจัดการเรียนเกิดประสิทธิภาพที่ดีมากขึ้นกว่าเดิม

References

- Barlow, R. (2010). *An Experimental with Learning Contracts*. The Journal of High Education. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Buosonte, R. (2009). *Research and Development of Education System*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Chusaengnil, C. (2019). *Using Technology Wisely*. Nakhon Si Thammarat: Mahachulalongkornrajavidya University.
- Graham, A., & Ure A. (2007). *Technology-Based Approach*. Jacksonville: University of North Florida University.
- Luang Pirom, N. (2014). *Innovation Management and the Development of Innovative Capability Model of the Researchers*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Mangkhang, C. (2018). *Knowledge of Curriculum and Teaching in Social Studies*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Tanthong, S. (2020). *The Model of Integration of Learning Activities Using Digital Technology to Create Innovations that Enhance the 21st Century Learning Skills of Students in the Faculty of Education*. Rajabhat Maha Sarakham University.
- Thongkeaw, T. (2020). *Design-Based New Normal*. Bangkok: Khurusaha.
- Wannapaisan, C. (2019). *Social Studies Research Tools*. Chiang Mai: Research Management Center Chiang Mai University.
- Wongyai, T., and Phat tha Phl, T. (2019). *Development of the Growth Mindset of the Learners in the 5G*. Bangkok: Srinakharinwirot University.

กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์*

Temple Management Strategy for Community Strengthening in Nakhon Sawan Province

¹พระครูนิพนธ์พัฒนางศ์, ศรีณย์ วงศ์คำจันทร์ และ สมภพ เจริญขุนทด
¹Phrakhu Nipunphatthanawong, Saran Wongkhamchantra,
and Sompop Chermkhuntod

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

¹Kamphaengphet Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: phisarn_sarn@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ 2) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์ และ 3) เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแบบสำรวจแก่เจ้าอาวาสวัด ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัด ผู้นำชุมชนทั้งหมดจำนวน 348 รูป/คนวิเคราะห์ข้อมูลค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์จำนวน 10 รูป/คน การสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 15 รูป/คน และประเมินและตรวจสอบกลยุทธ์ นำเสนอผลวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์พบว่า ขาดการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ขาดการวางแผน ขาดความชำนาญเฉพาะด้าน ขาดวิสัยทัศน์ ขาดกระบวนการกำกับติดตามต่อพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับนอกจากนี้ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำ และด้านการควบคุม ยังไม่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์พบว่า เจ้าอาวาสมีทักษะ ประสบการณ์ และวุฒิการศึกษา ที่น่าเชื่อถือ ศรัทธา มีการสร้างวิสัยทัศน์ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรบุคลากรภายในวัดได้รับการศึกษาที่ดี แต่ยังคงขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัย ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ 2. การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า มีกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัด ได้แก่ 1) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแผนพัฒนาวัด 2) ความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ 3) การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และ 4) การพัฒนากระบวนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและให้ได้มาตรฐาน และ 3. การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการบริหาร



จัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ ตัวชี้วัด และมาตรการ มีความสอดคล้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: กลยุทธ์การพัฒนา; การบริหารจัดการวัด; ชุมชนเข้มแข็ง; จังหวัดนครสวรรค์

Abstract

This research aims to 1) study problems and factors related to temple management in building a strong community in Nakhon Sawan Province 2) develop a temple management strategy for building strong communities and 3) assess temple management strategies for building strong communities in Nakhon Sawan Province. This is a mixed method research. For the quantitative method, the questionnaires were distributed to the abbots, the abbot's employees, temple committee, and community leaders, a total of 348 people. The data was analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation. For the qualitative method, it included the interview of 10 people, focused group of qualified experts including 15 people both monks and lay people, then assessed and verify the strategy and presented the results with descriptive analysis.

The results of the research were as follows: 1. Problems of temple management in building a strong community in Nakhon Sawan Province, it was found that they lacked the information survey, plan, specific speciality, vision, and monitoring of the 6 aspects of mission of the monks. For other related factors in overall level is high. In addition, the planning, the organization management, leadership and control have not adjusted to be in line with the Buddhism Reform Strategic Plan. As for the factors related to the development of temple management in building a strong community in Nakhon Sawan, it was found that the abbot had skills, experience, remarkable educational background and vision that has been created to encourage monks and novices and personnel within the temple to get a good education. But still lack of modern materials and equipment, including the budget support from the government. 2. the development of the strategy for temple management in building a strong community in Nakhon Sawan Province, it is found that there were 1) enhancing the management efficiency of the temple development plan 2). collaborating within the networks for effective performance 3) developing a good governance system and 4) developing a process for controlling, supervising, monitoring and evaluating the measures of management to be effective and to meet the standards. 3. the assess of the development strategy of temple management in building a strong community in Nakhon Sawan Province, it is found that the vision, mission, goals, issues, strategies, indicators, measures were consistent, suitable, possible and useful.

Keywords: Development Strategy; Temple Management; Community Strengthening; Nakhon Sawan Province

บทนำ

ปัจจุบัน กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งทางความเจริญด้านเทคโนโลยี กระแสสังคมโลกาภิวัตน์ ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครองที่มีลักษณะประชาธิปไตย ด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญ และด้านการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ ส่งผลทำให้สภาพภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไป กระแสของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบและเป็นแรงผลักดันให้สภาพการจัดการประเทศเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านการพัฒนาบุคลากรรูปแบบการจัดการ การบริหารจัดการ และการปรับกลยุทธ์ การบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการ เพื่อเตรียมทรัพยากรอันมีค่าของประเทศออกสู่ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นการยกระดับองค์ประกอบบุคลากรให้มีคุณภาพ ให้มากขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมาได้ยกระดับทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้คนหลายกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Gilbert, 1999) ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวดที่ 16 การปฏิรูปประเทศ ซึ่งบัญญัติให้มีเป้าหมายของการปฏิรูปประเทศในการสร้างความสงบ รียบร้อย ประองตองพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และดุลยภาพระหว่างการพัฒนาในด้านวัตถุและจิตใจ เพื่อให้สังคมและประชาชนมีความสุขบนพื้นฐานที่สงบร่มเย็นให้ชุมชนที่เข้มแข็ง คือ 1) มีตัวชี้วัดกลไกความเข้มแข็งของชุมชน 2) มีตัวชี้วัดสะท้อนความเข้มแข็งของปัจจัยที่เอื้อหรือก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน 3) มีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน 4) มีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และ 5) ดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Chatreewisit et al., 2010)

วัดในทางพระพุทธศาสนาจัดตั้งขึ้นมาในลักษณะขององค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุดแต่ด้วยสภาพการบริหารจัดการของวัดส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังขาดกลยุทธ์แผนการพัฒนางานองค์กรที่ชัดเจน จึงไม่สามารถที่จะนำแผนหรือนโยบายไปสู่ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านสาธารณูปการ ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณสงเคราะห์ สามารถสรุปได้ คือ ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านการก่อสร้าง ปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม ปัญหาด้านขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ปัญหาด้านการขาดความเชื่อถือและการยอมรับของสังคมชาวบ้าน ปัญหาด้านขวัญกำลังใจในการทำงาน และปัญหาด้านการกำหนดแผนและนโยบาย แผนและโครงการพัฒนาวัดและการปฏิบัติงานประจำปี (Boonchaiming, 2017) เพราะฉะนั้น วัดในปัจจุบันส่วนมากจึงอยู่ในลักษณะค่อนข้างอ่อนแอและขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมาก อีกทั้งการนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในยุคอดีตที่เรียกว่า “บวร” มาปรับใช้ในเชิงกลยุทธ์การพัฒนาบทบาทของวัดได้ในปัจจุบันในยากเพราะได้เปลี่ยนบริบทไปจากเดิมอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามวัดก็ยังเป็นจุดศูนย์กลางในหลายวัดโดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัดที่มีรูปแบบวิถีชีวิตผูกพันกับวัด

การพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรมีการกล่าวถึงไว้จำนวนมากที่ได้รับความสนใจจากผู้บริหารองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรสาธารณกุศล องค์กรรัฐวิสาหกิจ หรือแม้กระทั่งองค์กรของวัดในทางพระพุทธศาสนาก็สามารถนำองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กรใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำ และด้านการควบคุม (Bartol and Martin, 1998) โดยเฉพาะวัดเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม ควบคู่กันให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของวัดกับชุมชนโดยภาพรวมยังถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงมีระบบการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบเครือญาติ รวมทั้งยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความสามัคคีต่อกัน เช่น ระบบความเชื่อ ลักษณะนิสัยชุมชน บทบาทของพระสงฆ์และวัด นโยบายพัฒนาชุมชนของวัดและโรงเรียน เป็นต้น เพราะฉะนั้น องค์กรของวัดเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ดำเนินงานโดยไม่หวังผลกำไรมีความผูกพันกับ เพราะ

วัดเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคม เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา แหล่งเรียนรู้วิชาการ เป็นสถานที่อบรมประชาชนทั่วไปให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในสังคมไทยจึงเกิดขึ้นที่วัด (Phra Sripariyatmolee, 2004) และเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาชุมชนสังคม ให้เป็นที่พึงทางใจให้กับประชาชน

การกำกับดูแล และส่งเสริมกิจการต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สังกัดสำนักงานนายกรัฐมนตรี มีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม พัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง ทั้งด้านสาธารณูปการ ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษา สงเคราะห์ ด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้บทบาทของวัดกลับมามีความเข้มแข็งและสามารถเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของชุมชนได้เหมือนในอดีตที่ผ่านมา ทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงดำเนินโครงการวัดพัฒนาต้นแบบเพื่อกำหนดให้มีกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยให้ครอบคลุมทั่วประเทศเนื่องจากมีการตั้งเป้าไว้ว่าภายใน 5 ปีจะต้องมีวัดต้นแบบทั่วประเทศจำนวน 35,000 วัด จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ระหว่างตอนบนของภาคกลางกับตอนล่างของภาคเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 9,597 ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์อีกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีจำนวนวัดมากในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 มากถึง 811วัด แบ่งออกเป็นสังกัดมหานิกาย จำนวน 793 วัด สังกัดธรรมยุต จำนวน 18 วัด นอกจากนี้ ยังแบ่งวัดพระอารามหลวง จำนวน 4 วัด วัดราษฎร์ จำนวน 807 วัด (Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism, 2019)

เพราะฉะนั้น องค์กรวัดในจังหวัดสวรรค์เป็นที่น่าสนใจของประชาชนทั่วไปที่ต้องการให้วัดเป็นศูนย์การพัฒนาในทุกมิติ ด้วยเหตุผลนี้คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์จึงจำเป็นต้องหากลยุทธ์ในการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีระบบการประเมินที่ดีและมุ่งพัฒนาวัดในจังหวัดนครสวรรค์ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติและการวางแผนดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่จะนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการวัดเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสำรวจแบบสำรวจแก่เจ้าอาวาสวัด ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัด ผู้นำชุมชน รวม 4 กลุ่ม ทั้งหมดจำนวน 348 รูป/คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์

เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัด โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งค้นคว้าจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ ศึกษาสภาพบริบทของวัดในพื้นที่การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดนครสวรรค์และข้อมูลจากเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัดทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำเครื่องมือแบบสอบถาม นำหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งด้านสาธารณูปการ ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยปรับให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทสภาพปัญหาการบริหารจัดการของวัดในจังหวัดนครสวรรค์จัดทำเป็นเครื่องมือร่างแบบสำรวจ ทั้งนี้การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของคำถามที่ใช้โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อนำมาคำนวณหาค่า IOC (Index of item objective congruence)นำมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปแจกแก่ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัด และผู้นำชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ จำนวน 348 ตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 การสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ผู้ศึกษาวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป/คน อย่างเป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเจ้าอาวาสวัด ไวยาวัจกรวัด กรรมการวัด และผู้นำชุมชน โดยกำหนดประชากรเกี่ยวกับข้องกับวัดที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน จำนวน 2 แห่ง คือ วัดตากฟ้า พระอารามหลวง และวัดวรนาถบรรพต พระอารามหลวง ที่ได้รับรางวัล วัดพัฒนาดีเด่นในการบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำ และด้านการควบคุม

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบ วิเคราะห์สังเคราะห์ อธิบาย ตีความ นำข้อมูลที่ได้อีกมากำหนดเป็นกรอบออกแบบเพื่อยกร่างกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ว่ามีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ ตัวชี้วัด มาตรการ โดยบูรณาการหลักการแนวคิดทางด้านการบริหารจัดการวัด

ขั้นตอนที่ 6 การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 รูป/คน ร่วมอภิปรายหรือวิพากษ์กร่างกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ว่ามีวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ ตัวชี้วัด มาตรการ ผ่านรูปแบบของพันธกิจสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ขั้นตอนที่ 7 ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงและการตรวจสอบกลยุทธ์การบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์โดยใช้แบบสอบถาม ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยประเมินผลและตรวจสอบกลยุทธ์ ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านการบริหารจัดการวัด พระสังฆาธิการ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์ ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการด้านชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้และประสบการณ์ จำนวน 10 รูป/คน ทั้ง 4 ด้านความสอดคล้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์และข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

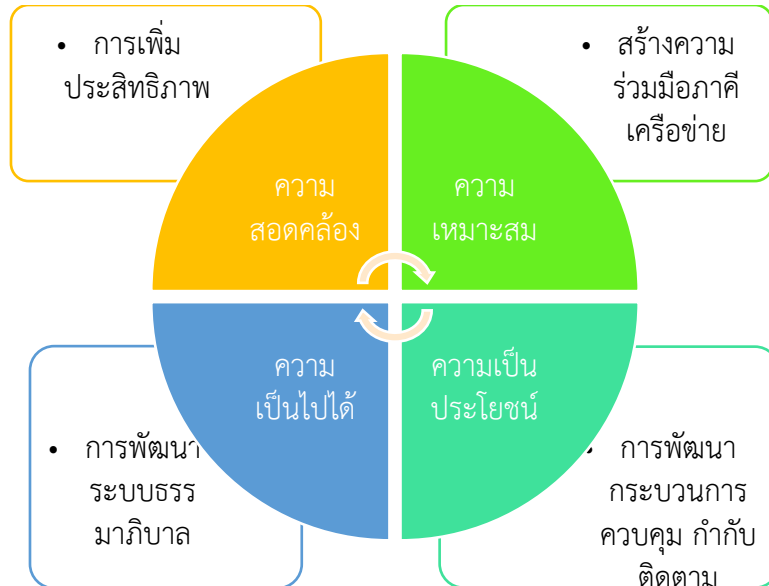
ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับบริบทการบริหารจัดการวัดในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแผนการทำงาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งด้านสาธารณูปการ ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ และน้อยที่สุด คือ ด้านสาธารณสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังพบว่า ขาดการสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่แท้จริงจำนวนวัด ทั้งวัดที่จัดตั้งใหม่ ที่พักสงฆ์ หรือสำนักสงฆ์ มีอุปสรรคต่อการวางแผนและการบริหารจัดการวัด ส่วนเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ขาดการวางแผนการปฏิบัติงานตามแผนยุทธศาสตร์ การกำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละตำแหน่งในการบริหารจัดการวัดยังไม่สอดคล้องกับความชำนาญเฉพาะด้าน ระดับเจ้าอาวาส พระสังฆาธิการ ยังขาดวิสัยทัศน์ทางด้านสังคมที่เปลี่ยนผ่าน ขาดการตระหนักถึงความสำคัญกับการจัดการวัด และดำเนินการอย่างจริงจัง และขาดกระบวนการกำกับติดตามที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ปัจจัยการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งซึ่งวัดส่วนใหญ่มีการวางแผนการบริหารจัดการที่ดี วัดราษฎร์ วัดหลวง มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ขึ้นตรง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม รัฐมนตรีประสานงานกฤษฎมนตรี วัดส่วนใหญ่มีการกระตุ้นจิตใจให้บุคลากร ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการวัดตามแผนพัฒนา ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมาภิบาล และมีแนวทางการควบคุมเพื่อการบริหารจัดการวัด การควบคุมติดตามการเก็บข้อมูลหลักฐานวัด ชุมชนจากแหล่งต่าง ภายในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากลยุทธ์การพัฒนการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า **มีวิสัยทัศน์ว่า** “วัดในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นวัดที่มีคุณภาพ มีการบริหารจัดการที่ดี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน พุทธศาสนิกชน นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” **มีพันธกิจ** ได้แก่ 1. พัฒนาและวางแผนให้ครอบคลุมภารกิจสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านเผยแผ่ 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ไปสู่การพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางด้านพระพุทธศาสนา 2. บูรณาการความร่วมมือวัดกับชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 3. พัฒนาขีดความสามารถศาสนบุคคล ให้มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ 4. ควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน 5. เน้นการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ใช้เทคโนโลยี และบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล และ 6. จัดสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะกับการประกอบศาสนกิจ ตระหนักและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน **มีเป้าประสงค์** ได้แก่ 1. พัฒนาและวางแผนพัฒนาวัดให้ครอบคลุมภารกิจสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน สู่การเป็นพัฒนาพุทธมณฑล ศูนย์กลางด้านพระพุทธศาสนา 2. ความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการวัด 3.ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ให้ชุมชนเข้มแข็ง 4. ระบบ กลไกและกระบวนการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพ 5.เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการวัด ปฏิรูปจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้ประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในบริหารการจัดการ **มีกลยุทธ์หลัก** ได้แก่ 1. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแผนพัฒนาวัด 2. ความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผล 3. การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และ 4. การพัฒนากระบวนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย 1. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

แผนพัฒนาวัด 2. ความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผล 3. การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และ 4. การพัฒนากระบวนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน ที่พัฒนาขึ้น พบว่า ผลการประเมินกลยุทธ์ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันในระดับมาก ($\bar{x} = 4.23$) ผลการประเมินความสอดคล้อง มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้



ภาพที่ 1 ผลการประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และนำไปใช้ประโยชน์
ของวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์

กลยุทธ์การบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 1 การเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาการบริหารจัดการแผนจัดการวัด ประกอบด้วย การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดกลยุทธ์นี้มีความสำคัญเพราะจากผลการศึกษาสภาพการบริหาร จัดการวัดด้านการวางแผนจัดการวัดของวัด จังหวัดนครสวรรค์มีการประชุมวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการวัดเพื่อทำความเข้าใจระหว่างผู้นำชุมชน กรรมการวัด ไวยาวัจกรศาสนบุคคลภายในวัด ซึ่งเป็นไปใน ลักษณะของการวางแผนจัดการวัดที่เกิดจากกระบวนการภายในของวัดพระสังฆาธิการศาสนบุคคลผู้นำชุมชนมีการจัดทำแผนพัฒนาบริหารจัดการวัด เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง จัดการแหล่งทุนงบประมาณ รับผิดชอบเพื่อบริหารจัดการศาสนสมบัติให้มีประสิทธิภาพ สร้างภาคีเครือข่ายภาครัฐเอกชนความร่วมมือให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ส่งเสริมวัดธรรมเชิงพุทธ เป็นวัดพัฒนาต้นแบบ

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 2 การเสริมสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผล บูรณาการความร่วมมือวัดกับชุมชน เพื่อสร้าง ความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา และสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการวัดให้ครอบคลุมภารกิจ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ผ่านความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

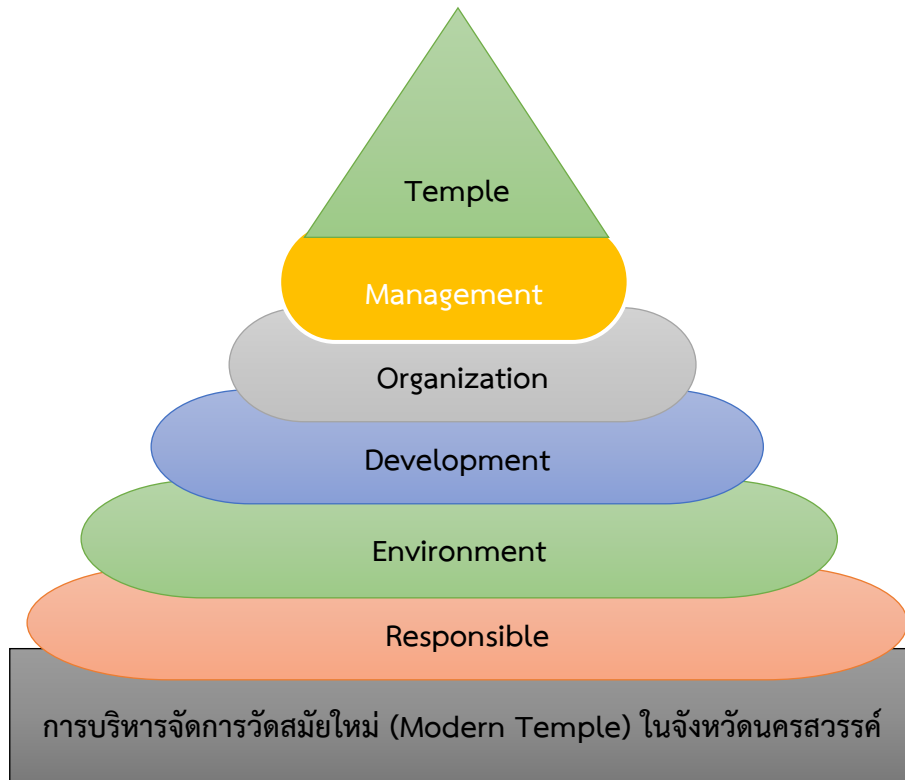
ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศาสนบุคคล มิวสิคทัศน์ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม จัดทำแผนพัฒนาวัดและศาสนบุคคลเพื่อการเผยแผ่กิจการในพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องภารกิจสงฆ์ 6 ด้าน ปลุกศรัทธาในพระพุทธศาสนา ขับเคลื่อนเป็นวัดพัฒนาต้นแบบ โดยเน้นหลัก บวร ส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธนวัตเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาบริหารจัดการวัด

ให้เป็น Smart Temple ครอบคลุมภารกิจ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ไปสู่พุทธมณฑลเป็น ศูนย์กลางด้านพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยทั้งทางธรรมและทางโลกยกระดับกระบวนการ ตรวจสอบ กำกับประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกร่วม ต่อการบริหารจัดการ วัดและชุมชน

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนากระบวนการควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผลการบริหารจัดการ วัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน มีกระบวนการควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผลการบริหารจัดการ วัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในการวางแผนดำเนินการ ตรวจสอบ ติดตามผล สรุป และประเมิน

องค์ความรู้ใหม่

สภาพสังคมและเทคโนโลยี รวมไปถึงศาสตร์แห่งการบริหารองค์กรย่อมมีอิทธิพลต่อกระบวนการทัศน์เชิง ความคิดของผู้นำวัดในสังคมไทยอย่างมาก หากไม่สามารถปรับตัวต่อกระบวนการดังกล่าวก็จะทำให้เกิด ปัญหาต่อการบริหารจัดการวัดขึ้นในวัดนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นระบบการวางแผนการพัฒนา วัด การจัดโครงสร้างทางอำนาจ คุณลักษณะของตัวผู้นำวัด หรือแม้กระทั่งการขาดการตระหนักถึงความสำคัญ กับการจัดการวัด และดำเนินการอย่างจริงจัง และขาดกระบวนการกำกับติดตามที่มีความสำคัญต่อ ความสำเร็จของ การบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมสร้างอุปสรรคอย่างใหญ่ต่อ กระบวนการบริหารจัดการสมัยใหม่ อันทั้ง คุณลักษณะผู้มีส่วนได้ส่วนยังไม่สามารถยกระดับฐานความรู้เชิงการ บริหาร ความคิดถึงเป้าหมายของการทำงานร่วมกัน ความเชื่อต่อบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าและพฤติกรรมทางบทบาท ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสมอระหว่างกัน ทำให้เห็นภาพของอุปสรรคและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัดในสังคมไทย ดังนั้น การบริหารจัดการวัดสมัยใหม่ (Modern Temple) จำเป็นต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาด้วยการร่วมคิด ร่วม พัฒนาวัด การมอบหมายผู้มีความรู้ความสามารถผนวกกับศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับต่อ ประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ให้เข้ามาทำงานช่วยเหลือกิจการให้มากขึ้นโดยตัวของเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด และผู้นำชุมชนต้องคอยเกื้อกูลการทำงานให้เกิดเป็นเอกภาพและมีความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้วิจัยได้ค้นพบมุมมองใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นหลักการสำคัญที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนการใช้กลยุทธ์การ พัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ให้ประสบความสำเร็จและมี ประสิทธิภาพสูงสุด ดังต่อไปนี้



ภาพที่ 2 หลักการบริหารจัดการวัดสมัยใหม่ (Modern Temple) ในจังหวัดนครสวรรค์

หลักการแนวคิดองค์ความรู้ใหม่ของการบริหารจัดการวัดสมัยใหม่ (Modern Temple) ในจังหวัดนครสวรรค์ แนวคิดหลักนี้จะสามารถประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยต้องปฏิบัติตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. Management: การบริหารจัดการวัด ได้แก่ การปรับรูปแบบการบริหารให้ทันสมัยโดยเฉพาะเจ้าอาวาสและเจ้าคณะผู้ปกครองอาจต้องปรับวิธีการบริหารวัดแบบปกครองให้เป็นการบริหารวัดด้วยศาสตร์และศิลป์มากขึ้นที่เน้นไปที่การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมของคณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร ผู้นำชุมชน และประชาชนควรได้รับโอกาสในการแสดงเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาวัดให้เกิดระบบความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชนหรือที่เรียกว่า **“บวรวัฒน์”**

2. Organization: โครงสร้างองค์กร ได้แก่ ปัจจุบันวัดมีโครงสร้างการใช้อำนาจที่ขึ้นอยู่กับพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำให้มีความเป็นเอกลักษณ์แบบเดียวกันมักจะถูกควบคุมไปด้วยแนวคิดเก่าๆ จึงยากต่อการพัฒนาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ดังนั้น จึงต้องปรับระบบโครงสร้างการบริหารวัดที่ใช้พระธรรมวินัยนำ และตามด้วยกฎหมายบ้านเมืองมากกว่า จะทำให้ชาวพุทธไม่ละทิ้งเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา หากเอากฎหมายนำก็จะทำให้วัดยึดกฎหมายมากกว่า **“พระธรรมวินัย”** ทำให้เป้าหมายของวัดคลาดเคลื่อนได้ง่าย

3. Development: การพัฒนาแบบองค์รวม ได้แก่ ความตื่นตัวและกระตุ้นเตือนให้กับพระสงฆ์ ไวยาวัจกร ผู้นำชุมชน และประชาชนว่าต้องได้รับการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ไปพร้อมๆ กัน จะสามารถปรับจูนความคิดในเป็นไปในลักษณะทิศทางเดียวกันได้ที่เน้นความถูกต้องและเหมาะสมของการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนางาน ที่เรียกว่า **“ความเสมอภาค”** ซึ่งจะพัฒนาประเด็นอะไรได้บ้างที่สามารถดูแล รักษาและพัฒนาวัดให้ทันสมัยให้ เช่น บทบาทเจ้าอาวาสนอกจากนี้สามารถเผยแผ่ธรรมได้ ก็ยังจำเป็นต้องความรู้เรื่องการ

บริหารจึงต้องศึกษาเรื่องการบริหารและการเป็นผู้นำที่ดี เก่งและมีคุณธรรม พร้อมทั้งงานด้านการบริการประชาชน บทบาทไวยาวัจกร จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องกฎหมายวัดและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเลื่อนขั้นตนเองไปสู่ความนิคกรวัด บทบาทผู้นำชุมชนจำเป็นต้องมีความรอบในการเป็นเจ้าหน้าที่ดูแล ปกป้องวัดและประชาชนให้เกิดความสงบและปลอดภัย และบทบาทของประชาชนจะได้รับประโยชน์ในทางพระพุทธกรรมตามธรรมและให้ความร่วมมือกับทีมการบริหารจัดการวัด จึงเรียกว่า “ขบวนการพัฒนาวัด”

4. Environment: ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลก ได้แก่ ความก้าวหน้าทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้วัดต้องปรับตัวไปสู่กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ตามรูปแบบทางเป้าหมายให้มากขึ้น อาจจะเป็นการปรับเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการวัดให้ทันสมัย การแต่งตั้งประชาชนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามาทำงานในบางเรื่อง การพัฒนาระบบการสื่อสารธรรมแบบสมัยใหม่ การพัฒนาระบบการบริการบุญและกุศลแบบออนไลน์ การสร้างธรรมนูญของวัดเพื่อเพิ่มสิทธิวัดกับชุมชน การจัดระบบการศึกษา นักธรรมควบคู่กับการศึกษาสมัยใหม่ เป็นต้น จึงจะเรียกว่า “มองตน มองโลกอย่างเข้าใจ”

5. Responsible: ความรับผิดชอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อความรับผิดชอบต่อที่มีผลสืบเนื่องมาจากการบริหารจัดการวัดร่วมกัน ไม่ละเลยการทำงานให้กับวัดและประชาชนโดยเฉพาะการยึดเป้าหมายทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักใหญ่ การมีจิตสำนึกและตระหนักในการเป็นผู้รับและผู้ให้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและสังคม และการทุ่มเทการทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ยังมีความทุกข์ทางจิตวิญญาณได้ และการเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนในยามที่สังคมเกิดความสับสนทางวิชาความรู้ และไม่นำพาประชาชนไปสู่กิจกรรมที่ส่งผลต่อความมั่งคั่งอันผิดหลักการทางพระพุทธศาสนาจึงจะเรียกว่า “รู้จักรับผิดชอบชั่วดี”

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 6 ด้านในภาพมีค่าเฉลี่ยในระดับมากทั้งนี้เพราะปัญหาการบริหารจัดการวัดยังไม่ปรับวิธีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูประภัสร์วชิรกิจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวพุทธในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ไม่มีการตั้งคณะทำงาน ชุมชนไม่สามารถศึกษาปัญหา ไม่สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ไม่ได้กำหนดผู้รับผิดชอบงานในแต่ละด้าน ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เจ้าอาวาสมี ทักษะ ประสิทธิภาพ และวุฒิการศึกษาที่น่าเชื่อถือศรัทธา มีการสร้างวิสัยทัศน์ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรบุคลากรภายในวัดได้รับการศึกษาที่ดี (Phrakru Praphatvachirakit, 2013) สอดคล้องกับพระครูพิศาลเขตคณารักษ์ และคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมสมัย พบว่า วัดที่ประสบความสำเร็จต้องมีการ บริหารตน บริหารคน และบริหารงานโดยมีหลักคุณธรรม วัดยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการด้วยการทำงานเป็นทีม มีแรงจูงใจและมีภาวะผู้นำเป็นตัวสนับสนุน (Phrakru Pisanketkanarak et al, 2016) และสอดคล้องสาธิต พนารี ได้ศึกษาทำวิจัย เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่การบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า โครงสร้างของวัด มีการบริหารจัดการวัดไว้อย่างเป็นระบบ มีการบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีระบบการดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างมั่นคงถาวร และมีการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างคุ้มค่า และช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง (Panaree, 2013)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาการบริหารจัดการแผนจัดการวัด ทั้งนี้เพราะสามารถพัฒนากลยุทธ์การเสริมสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผล บูรณาการความร่วมมือวัดกับชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา กลยุทธ์การพัฒนากระบวนการบริหาร เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการควบคุมกำกับ ติดตาม และประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิศาลเขตคณารักษ์ และคณะวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย พบว่า กระบวนทัศน์ใหม่การบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วย ประเด็นคือ 1) วัดต้องเป็นสถานที่ทำหน้าที่ฝึกอบรมพระสงฆ์รวมทั้งเยาวชนในชุมชนให้ทำหน้าที่สืบสานพระพุทธศาสนาและสร้างความดีงามให้กับชุมชน 2) พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องเป็นผู้นำชุมชนที่เข้าถึงประชาชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ 3) วัดต้องเป็นแบบอย่างด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สามารถสร้างความสุข สงบ สามัคคีให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง และให้มีความสอดคล้องกับกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจไปสู่พุทธมณฑล (Phrakru Pisanketkanarak et al, 2016) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิสุทธาณันทคุณ วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา พบว่า การบริหารจัดการในองค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ความสำคัญกับจริยวัตร เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม (Phrakru Wisutthanantakhun, 2014) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอานวย หมอกเมฆ วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาสำหรับเจ้าอาวาสวัดราชฎารามในเขตเหนือ ภาค 4 พบว่า เจ้าอาวาสมีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส แต่ยังไม่ให้ความสำคัญกับหลักความประหยัด ความคุ้มค่า และการทำงานเป็นทีมน้อย จึงนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ เรียกว่า “ปัญจบริหาร” ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การถือธรรมเป็นใหญ่ 2) กลยุทธ์การป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง 3) กลยุทธ์ปฏิบัติหน้าที่ศีลธรรม 4) กลยุทธ์การทำงานที่ดีให้สำเร็จความประสงค์ และ 5) กลยุทธ์การสงเคราะห์สิ่งอันเป็นความเอื้อเพื่อเกื้อกูล (Mokmok, 2013)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 24 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่เข้าร่วมการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบ กลยุทธ์ และผู้เชี่ยวชาญอีกส่วนหนึ่ง โดยการใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และนำไปใช้ประโยชน์ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์ สามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการวัดได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับผลการวิจัย ของอดิเรก ฟันเขียว ที่ได้ศึกษายุทธศาสตร์การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ ชายแดนไทย-เมียนมาร์ พบว่า ด้านความสอดคล้องของวิสัยทัศน์ ค่านิยมร่วม พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด และมาตรการมีความสอดคล้องในระดับมาก ความเหมาะสมในระดับ มากที่สุด ความเป็นไปได้ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์ในระดับมาก (Fankheiyw, 2014) และสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ที่ได้สรุปหลักเกณฑ์ในการประเมินกลยุทธ์ไว้ 3 ประการ คือ ประการแรก หลักเกณฑ์ความเหมาะสม ของกลยุทธ์คู่กับเรื่องของ SWOT Analysis ประการที่สอง หลักเกณฑ์ความเป็นไปได้ ของกลยุทธ์ที่มีโอกาสจะประสบความสำเร็จบนพื้นฐาน ของทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรและพื้นฐานของสภาพแวดล้อม และประการที่สามหลักเกณฑ์การ ยอมรับได้ และนำไปใช้ประโยชน์ของกลยุทธ์ที่

ใช้จะมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จึงสรุปได้ว่า กลยุทธ์ ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ (Phakaphatwiwat, 2010)

สรุป

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์” ยังสภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ เช่น ขาดการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ขาดการวางแผนด้านภาระหน้าที่ยังไม่สอดคล้องกับความชำนาญเฉพาะด้าน วัดยังขาดวิสัยทัศน์ทางด้านสังคมที่เปลี่ยนผ่าน ขาดกระบวนการกำกับติดตามต่อพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน นอกจากนี้ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการนำ และด้านการควบคุมยังไม่ปรับวิธีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เจ้าอาวาสมีทักษะ ประสบการณ์ และวุฒิการศึกษา ที่น่าเชื่อถือศรัทธา มีการสร้างวิสัยทัศน์ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรบุคลากรภายในวัดได้รับการศึกษาที่ดี แต่ยังมีขาดวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ 2. การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า มีกลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการวัดได้มี 1 วิสัยทัศน์ 6 พันธกิจ 5 เป้าประสงค์ 4 กลยุทธ์ 43 ตัวชี้วัด และ 82 มาตรการ โดยเฉพาะกลยุทธ์หลัก ทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแผนพัฒนาวัด 2. ความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผล 3. การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล และ 4. การพัฒนากระบวนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน ยังต้องการนำไปสู่ภาคการปฏิบัติในรูปของการบริหารจัดการของวัดให้มีประสิทธิภาพที่สามารถตอบสนองต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้หากวัดในจังหวัดนครสวรรค์การบริหารจัดการวัดสมัยใหม่ (Modern Temple) ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) Management: การบริหารจัดการวัดด้วยการปรับรูปแบบการบริหารให้ทันสมัยอยู่เสมอที่เรียกว่า “บวรวัฒน์” 2) Organization: การปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อการใช้อำนาจของวัดกับชุมชนให้มากขึ้นผ่านการยึด “พระธรรมวินัย” 3) Development: การพัฒนาวัดแบบองค์รวม ด้วยการสร้างความตื่นตัวและกระตุ้นเตือนให้กับพระสงฆ์ ไวยาวัจกร ผู้นำชุมชน และประชาชนว่าต้องได้รับการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ไปพร้อมๆ กัน ที่เรียกว่า “ขบวนการพัฒนาวัด” 4) Environment การสร้างปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างเข้าใจที่เรียกว่า “มองตน มองโลกอย่างเข้าใจ” และ 5) Responsible : ความรับผิดชอบต่อความรับผิดชอบต่อที่มีผลสืบเนื่องมาจากการบริหารจัดการวัดร่วมกันและรู้จักแยกแยะเหตุผลมากขึ้นที่เรียกว่า “รู้จักผิดชอบชั่วดี” ที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทางสังคมและประเทศได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

1. คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรก่อน เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันว่าองค์กรมีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคสอดคล้องกับ สภาพปัญหาในพื้นที่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงมากควรวางแผนการปรับปรุงให้เหมาะสมและแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

2. คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรวิเคราะห์สถานการณ์หรือทบทวนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ เพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนผ่านความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. คณะสงฆ์และวัดควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของวัดโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง

4. คณะสงฆ์และวัด ควรพิจารณาเลือกมาตรการที่มีความสอดคล้องกับ บริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งต่อการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาโดยชุมชนเป็นต้นแบบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยการนำกลยุทธ์ไปสู่การบริหารจัดการวัดที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน
2. ควรทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เน้น บ้าน วัด โรงเรียน
3. ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีกระบวนการมีส่วนร่วมการวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการวัด
4. ควรศึกษายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา

References

- Bartol, K. M., & Martin D. C. (1991). *Management*. New York: McGraw-Hill.
- Boonchaiming, J. (2017). The Study of Strategies for Temple Development in Construction and Renovation in Phayao. *Dhammathas Academic Journal*, 16(1), 56.
- Chatreewisit, R. et al. (2010). *Strategic Management: Strategic Management*. (2nd edition) Bangkok: Tangsap.
- Fankheiyw, A. (2014). Strategies for Managing Higher Education in the Area Thai-Myanmar Border. *Journal of Education Naresuan University*, 7(2), 116.
- Gilbert, A. D. (1999). *Human Resource Management*. Australia: Melbourne of University.
- Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism. (2019). *Number of Temples in the Sangha Administrative Region 4*. Retrieved January, 30, 2019, from <http://nsn.onab.go.th.com>
- Phakaphatwiwat, S. (2010). *Strategic Management: Scripture to Excellence in Administration Management*. Bangkok: Amarin.
- Phra Amnuay Mokmok. (2013). *Buddhist Temple Administration Strategies for the Abbots in Common Temples, the Northern Region 4*. (Doctoral Dissertation). Department of Higher Education Administration. Graduate school Central University.
- Phra Sripariyatmolee. (2004). *Contemporary Buddhism 1*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.



- Phrakru Pisanketkanarak, Samakkee, P. & Jongchitsirijirakal, W. (2016). Model Development for Upgrading the Quality of Temple Management in Modern Times. *Journal of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Social Sciences Periscope*, 5(3), 81.
- Phrakru Praphatvachirakit. (2013). *Strong Community Development Strategies According to the Buddhist Principle in Kamphaeng Phet Province*. (Doctoral Dissertation). Administration and Development. Graduate School Kamphaeng Phet Rajabhat University.
- Phrakru Wisutthanantakhun. (2014). *Temple Management for the Stability of Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3*

Educational Resource Management Affecting Academic Administration of School under the Office of Secondary Educational Service Area 3



¹สุชาดา บรรณกิจ และ จันทรศรัณ ภูติอริยวัฒน์

¹Suchada Bannakit and Jantararat Phutiariyawat

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Faculty of Education, Srinakharinwirot University.

¹Corresponding Author's Email: suchadabannakit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 2) ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 3) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้คือผู้บริหารและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 346 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสมการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ การบริหารวัสดุอุปกรณ์ การบริหารบุคคล การบริหารอาคารสถานที่และการบริหารการเงิน 2) ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศภายในสถานศึกษา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 3) การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาทุกด้านร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา; การบริหารงานวิชาการ; สถานศึกษา; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the level of educational resource management of schools under the office of secondary educational service area 3; 2) to explore the level of academic administration of schools under the office of secondary educational service area 3; and 3) to study the educational resource management affecting academic administration of schools under the office of secondary educational service area 3. The study employed a quantitative research method by using questionnaires as a tool to collect data. The research sample consisted of 346 administrators and teachers from schools under secondary educational service area 3 during the academic year B.E. 2563. The statistics used to analyze data were percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis.

From the study, it is found as follows: 1) The management of educational resources is at a high level overall and in each of its aspects, as shown by the sequence from high to low of average: equipment management, personnel management, building management, and financial management; 2) The level of academic administration of schools under the office of secondary educational service area 3 is at a high level overall and in each of its aspects, as shown by the sequence from high to low of average: school curriculum development, research to develop educational quality, the development of media innovation technology and learning resource, the development of learning process based on school curriculum, measurement evaluation and transfer of academic performance, supervision within schools, the development of internal quality assurance system and educational standards; and 3) The educational resource management affects the academic administration as all parties are involved in predicting the academic management of schools under the office of secondary educational service area 3.

Keywords: Educational Resource Management; Academic Administration; Schools; Office of Secondary Educational Service Area 3

บทนำ

สภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศทั้งด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ (The Secretariat of the Education Council, 2018) การจัดการศึกษาของชาติจะต้องทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้เรียน อันเป็นผลจากการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา จนถึงการอุดมศึกษา สถานศึกษามีอิสระในการกำหนดแนวคิด ปรัชญาและวิสัยทัศน์ของการจัดการศึกษา ให้เป็นอัตลักษณ์และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตามความถนัดของผู้เรียน หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการสนับสนุน กำกับ ติดตาม ประเมินและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นการตรวจสอบได้ มีระบบการบริหารจัดการทั้งด้านผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากร หลักสูตรการเรียนการ

สอน สื่อ เทคโนโลยีดิจิทัล ทรัพยากร สิ่งสนับสนุนการศึกษาและการประเมินที่เหมาะสมตามแต่ละระดับและประเภทการศึกษา (The Secretariat of the Education Council, 2018) ในขณะที่ผลการจัดการศึกษาของประเทศในทุกระดับยังคงมีปัญหา ทั้งในด้านคุณภาพของคนไทยที่ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ ที่ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา คุณลักษณะ และทักษะอยู่ในระดับที่ยังไม่น่าพึงพอใจ (The Secretariat of the Education Council, 2018)

เป้าหมายของการจัดการศึกษา (Aspirations) เพื่อให้ระบบการบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 6 ว่าด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา มีเป้าหมายข้อหนึ่งที่ระบุว่า กฎหมายและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษารองรับลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการกำลังแรงงานของประเทศตามลำดับ (The Secretariat of the Education Council, 2018) โดยรัฐบาลมีหน้าที่ดำเนินการให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลตามความถนัด ความต้องการและความสนใจ เพื่อให้มีอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้และดำรงชีวิตอยู่ในสังคม อย่างมีความสุข (The Secretariat of the Education Council, 2018) หน่วยงาน สถานศึกษา และสถาบันการศึกษาทุกแห่งสามารถบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีระบบการจัดสรรและใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่ก่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุศักยภาพและขีดความสามารถของตน และส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2562 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนนทบุรี เปรียบเทียบค่าสถิติคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบ O-NET นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระดับประเทศและระดับจังหวัด ปีการศึกษา 2562, 2561 พบว่า ค่าสถิติคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ รวม 4 กลุ่มสาระ คือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ลดลงร้อยละ 1.20 และระดับจังหวัด ลดลงร้อยละ 1.51 (Office of Education, Nonthaburi Province, 2019 และรายงานทิศทางการพัฒนาการศึกษาระดับภาคการศึกษา (กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1) พ.ศ. 2560 – 2569 จากการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านการศึกษาของกลุ่มจังหวัด (SWOT Analysis) ได้พบปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวิชาการในประเด็นสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ขาดภาวะผู้นำทางวิชาการ สถานศึกษาส่วนใหญ่มีครูผู้สอนไม่ตรงวิชาเอก ขาดการประสานงานอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา ผู้เรียนขาดเป้าหมายในการเรียนคุณภาพผู้ที่จบการศึกษายังไม่เป็นตามความคาดหวังของสังคม การเรียนรู้ด้านอาชีพไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีนักเรียนบางส่วนอ่านไม่คล่องเขียนไม่คล่องความรู้ความสามารถของผู้เรียนต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาไม่ทันสมัย การวัดผลและประเมินผลไม่สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น การกระจายอำนาจทางการศึกษายังไม่เป็นรูปธรรม การผลิตครูยังไม่มีคุณภาพตามความคาดหวังของสังคม สภากรรมการทางการแข่งขันและการลงทุนทางการศึกษาที่สูงขึ้น ขาดกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่เป็นระบบและจริงจัง การอพยพเคลื่อนย้ายของแรงงานต่างถิ่น และแรงงานต่างด้าว และประชากรแฝงก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษา (Office of Education Region 4, 2015) รวมถึงแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2563 – 2565) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ได้ทำการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมขององค์กร ได้พบปัญหา ในประเด็นคือ โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 บางส่วนที่มีทรัพยากรทางการศึกษาไม่เพียงพอครูผู้สอนส่วนหนึ่งของโรงเรียนในสังกัดสอนไม่ตรงกับสาขาวิชาเอก ทำให้นักเรียนขาด

โอกาสในการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง นักเรียนบางส่วนขาดทักษะการอ่านและการเขียน การคิดอย่างเป็นระบบ เป็นต้น (Secondary Education Service Area Office, District 3, 2020)

งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาจากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา (Wongnutararot, 2010) แต่สภาพปัจจุบันวิกฤตเกี่ยวกับการศึกษาข้อหนึ่ง คือ ขาดการระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา สังคมโดยรวมขาดการติดตามและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Boonpirom, 2009)

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเป็นกระบวนการจัดกิจกรรม การทำงานอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ทรัพยากรทางการศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และมีผลทำให้สถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เพราะเมื่อมีการปรับปรุงการใช้ทรัพยากรการศึกษาในการกิจ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร จะมิผลทำให้การบริหารวิชาการหรือการจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Tantirachanawong, 2010)

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา เพราะการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาที่ดีจะสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนได้มากที่สุด และเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ตามเป้าหมายของสถานศึกษาในทุกระดับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3
3. เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนได้มากที่สุด และเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ตามเป้าหมายของสถานศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1.1 ศึกษาทฤษฎี เอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

1.2. ประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษา นำประเด็นมาสร้างแบบสอบถามการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหา ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและนิยามศัพท์

ขั้นตอนที่ 2 นำแบบสอบถามที่ได้ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ กับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาแล้วนำไปหาค่าความ

เชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .946 โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเท่ากับ .927 และค่าความเชื่อมั่นของการบริหารงานวิชาการเท่ากับ .923

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ประชากรทั้งหมดจำนวน 3,468 คน จาก 47 โรงเรียน กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์จากตารางสำเร็จของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 346 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยเริ่มจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นระดับชั้น (Strata) จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของผู้บริหารและครูแต่ละโรงเรียนจำนวน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า 5 ระดับ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence หรือ IOC) ของข้อคำถามในแต่ละข้อ และเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60-1.00 เป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งค่า IOC ของแบบสอบถามเท่ากับ 1.044

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) และสรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.36) พิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ การบริหารวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X}$ = 4.47) การบริหารบุคคล ($\bar{X}$ = 4.36) การบริหารอาคารสถานที่ ($\bar{X}$ = 4.33) และการบริหารการเงิน ($\bar{X}$ = 4.32) ตามลำดับ

ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.24) พิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.35) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.31) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.29) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.28) การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}$ = 4.25) การนิเทศภายในสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.20) และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.06) ตามลำดับ

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารอาคารสถานที่ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ในภาพรวม

ตัวแปรพยากรณ์	การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา				
	B	Std.Error	Beta	T	p-value
Constant	2.974	0.371		18.023*	0.000
การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา					
- การบริหารบุคคล	0.237	0.048	0.336	7.048*	0.000
- การบริหารการเงิน	0.181	0.047	0.210	4.249*	0.002
- การบริหารวัสดุอุปกรณ์	0.115	0.031	0.246	3.852*	0.003
- การบริหารอาคารสถานที่	0.053	0.037	0.245	3.627*	0.012
R = 0.841 R² = 0.340 Std.Error = 0.154 F = 16.086* p-value=.000					

หมายเหตุ * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 1 พบว่าการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาทุกด้านส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ซึ่งมีอำนาจการพยากรณ์เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการบริหารบุคคล (T= 7.048) ด้านการบริหารการเงิน (T= 4.249) ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (T= 3.852) และด้านการบริหารอาคารสถานที่ (T= 3.627) ตามลำดับ ค่า R = 0.841 ค่า R² = 0.340 ค่า Std.Error = 0.154 ค่า F = 16.086* และค่า p-value=.000

องค์ความรู้ใหม่

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม คำนึงและเกิดประโยชน์กับตัวผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในสถานศึกษาและจากชุมชน สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ตามความคาดหวังของสังคม การที่สถานศึกษาสามารถบริหารทรัพยากรทางการศึกษาได้เป็นอย่างดีก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายทางการศึกษา ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของผู้เรียนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารอาคารสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 มีอำนาจหน้าที่ในการประสานการปฏิบัติราชการกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ในเขตพื้นที่การศึกษา มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการดำเนินการจัดหาเงิน รายได้และระดมทุนจากทุกภาคส่วนอย่างเพียงพอเพื่อนำมาบริหารจัดการในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ส่งเสริมให้ครูรู้จักใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์จากท้องถิ่นรวมถึงมี

อาคารสถานที่เพียงพอที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Seehaphot (2010) ความสำเร็จการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเป็นการเร่งระดมทรัพยากรจากบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรภาครัฐและเอกชนมาใช้ในการจัดและพัฒนาศึกษา เพื่อให้โรงเรียนมีทรัพยากรในการจัดและพัฒนาศึกษาอย่างเพียงพอ รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของ Chaiheng (2011) ความสำเร็จการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปได้และจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินงานขององค์กรทั้งด้านของปริมาณและคุณภาพ งานวิจัยของ Duangchak Na Ayudhya (2015) เรื่องการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอปากช่อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 ผลการวิจัย พบว่าสภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอปากช่อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ขณะเดียวกันงานวิจัยของ Hanaphan (2014) เรื่องการศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 31 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 โดยรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ การนิเทศภายในสถานศึกษา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทและเล็งเห็นความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และยังเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประกอบกับผู้บริหารและครูมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงในรื้อนโยบายและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน โดยมีการกำกับติดตาม ส่งเสริม สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Kaoian (2014) สรุปไว้ว่างานวิชาการเป็นหัวใจของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร สื่อการสอน การวัดประเมินผล การประกันคุณภาพการศึกษา และงานอื่นๆที่สนับสนุนให้งานวิชาการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด การบริหารจัดการกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หลักสูตร สื่อ การวัดประเมินผล และการบริหารสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพที่สุด และสอดคล้องกับแนวคิดของ Tarasrisuth (2007) สรุปไว้ว่างานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญ เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและความสำเร็จของโรงเรียน ซึ่งพิจารณาจากคุณภาพของผลผลิต คือนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saensuk (2013) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

3. การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารอาคารสถานที่ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

3.1 บริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารบุคคลส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารบุคคลเป็นปัจจัยเกี่ยวกับบุคคลที่ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา การให้วิทยากรภายนอกผู้เชี่ยวชาญภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้แก่ครูและนักเรียน สร้างเครือข่ายบุคลากรแกนนำจากภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา ประสานงานกับสถานศึกษาอื่นในการแลกเปลี่ยนบุคลากรมาร่วมจัดการเรียนรู้เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆกับผู้เรียนและยังทำให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้นในการเรียน ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพเพราะการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเป็นหัวใจของการบริหารงานวิชาการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tantirachanawong (2010) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารบุคคลไว้ว่าบุคคลเป็นผู้ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษารวมทั้งส่งเสริมการศึกษา ให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เป็นผู้ที่ทำให้สถานศึกษามีทรัพยากรที่เพียงพอในการจัดการศึกษา เช่น งบประมาณ วัสดุ อาคารสถานที่ เป็นต้น ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Pathombun (2013) ความเป็นการบริหารบุคคลเป็นกระบวนการในการจัดการทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ให้สามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดการเกี่ยวกับบุคคล การประสานงาน การควบคุมงาน การกำหนด อัตรากำลัง การสรรหา การจัดสรรหน้าที่ การประเมินการปฏิบัติงาน การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาบุคคล รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nonphla (2008) เรื่องแนวทางในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษามีการใช้ทรัพยากรบุคคลร่วมกันมากที่สุด โดยมีแนวทางปฏิบัติ คือ โรงเรียนสำรวจความต้องการใช้บุคลากร และแสวงหา/สรรหาบุคลากรในโรงเรียนใกล้เคียงที่มีความรู้ความสามารถเป็นแกนนำ สร้างความเข้าใจร่วมกันถึงความจำเป็นและประสานขอความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการศึกษาร่วมกันก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการจัดการศึกษาอย่างมาก

3.2 การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารการเงินส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารการเงินมีความสำคัญและเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารงานวิชาการ แต่ทรัพยากรของหน่วยงานมีจำกัด จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการจัดหาเงิน รายได้ และระดมทุนจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เพียงพอต่อการจัดการศึกษา และต้องใช้เงินอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ได้เล็งเห็นว่าการจัดสรรเงิน รายได้ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการด้านวิชาการของสถานศึกษา จะช่วยให้เกิดการใช้จ่ายเงินได้ตรงตามเป้าหมาย เกิดประโยชน์ เกิดความคุ้มค่าต่อการบริหารงานวิชาการ ส่งผลให้การดำเนินการบริหารงานวิชาการเป็นไปตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของ Ministry of Education (2007) ความเป็นการบริหารงบประมาณ เป็นสิ่งสนับสนุนที่ช่วยให้การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และมีหลักฐานครบถ้วนถูกต้อง คุ้มค่าประหยัดและเกิดประโยชน์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Phanlor (2010) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phanrat (2019) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านงบประมาณเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา และงานวิจัยของ Mae (2011) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนวมินทราชูทิศสวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 ผลการวิจัยพบว่าด้านการจัด

งบประมาณเป็นด้านที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนวมินทราชูทิศสวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4

3.3 การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีแผนงานในการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนการจัดการศึกษา ดำเนินการขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานที่หลากหลาย นำวัสดุอุปกรณ์จากท้องถิ่น ชุมชน มาใช้ในการจัดการศึกษา ทำให้การบริหารงานวิชาการเป็นไปอย่างราบรื่น มีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Sarobol (2007) ความว่าเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์คือ ปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินการเป็นไปตามแผน หากขาดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ การดำเนินงานจะไม่สามารถสำเร็จได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Pahe (2012) ความว่าการนำเอาวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาเป็นกลยุทธ์แนวทางที่ช่วยแก้ไขปัญหาและอุปสรรคทางการศึกษาหมดไป เช่น ปัญหาผู้ด้อยโอกาสทางการเรียนชนบทห่างไกล การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่าย บรรลุผลตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ประหยัดเวลาและทรัพยากรการลงทุนต่างๆ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khongsri (2014) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41

3.4 การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารอาคารสถานที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาคารสถานที่เป็นส่วนที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับงานวิชาการ สถานศึกษามีการกำหนดแนวทาง เป้าหมาย และแผนงานการใช้อาคารสถานที่ สรรวจข้อมูลความต้องการใช้ และความเพียงพอของอาคารเรียน อาคารประกอบ จัดหาอาคารเรียน อาคารประกอบ ให้เพียงพอกับความต้องการใช้ในการจัดการศึกษา โดยการสร้างเครือข่ายการใช้อาคารสถานที่ เพื่อการศึกษาร่วมกันกับสถานศึกษาอื่น มีให้บริการด้านอาคารสถานที่กับบุคคล ชุมชนและสถานประกอบการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องรวมถึงการระดมทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปรับปรุง ซ่อมแซมและพัฒนาอาคารสถานที่อีกด้วย จะเห็นว่าการมีอาคารสถานที่เพียงพอเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะพัฒนาการบริหารวิชาการให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Runcharoen (2012) ความว่าการบริหารงานในสถานศึกษามีความสำคัญกับบริบทและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เกิดความสมบูรณ์ทุก ๆ ด้าน เพราะอาคารสถานที่ที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งผู้บริหารมุ่งเน้นให้การเรียนการสอนบรรลุผลอย่างสมบูรณ์มาก ยิ่งจำเป็นต้องมีอาคารสถานที่ให้อยู่ในสภาพดี เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด และสอดคล้องกับแนวคิดของ Phinthuphan (2011) สรุปไว้ว่าอาคารสถานที่ ปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thawornchat (2016) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านอาคารสถานที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 และงานวิจัยของ Mala (2011) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเทศบาลสังกัดเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่าด้านความพร้อมของอาคารสถานที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเทศบาลสังกัดเทศบาลเมืองกำแพงเพชร

สรุป

การบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาที่ดีจะสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนได้มากที่สุด และเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข ผลการวิจัยพบว่าระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารอาคารสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ การนิเทศภายในสถานศึกษา และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารอาคารสถานที่ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 เพราะฉะนั้นการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาจึงเป็นกระบวนการจัดกิจกรรม การทำงานอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ทรัพยากรทางการศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ และมีผลทำให้สถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ทั้งด้านการบริหารทั่วไป ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร จะมีผลทำให้การบริหารวิชาการหรือการจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรพัฒนาระดับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาให้โดดเด่นทั้ง 4 ด้าน เพื่อการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

1.2 ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการบริหารงานวิชาการและมีการติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1.3 สถานศึกษาควรสนับสนุนให้มีการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมและขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ควรให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานวิชาการ นำผลการวิจัยเหล่านี้ไปใช้เพื่อวางแผนปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

1.5 สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการให้กับสถานศึกษามีความเข้มแข็งและยั่งยืนอันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมต่อไป

1.6 สถานศึกษาควรมีแผนและนโยบายในการพัฒนาบุคลากรภายนอกให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นฝ่ายสนับสนุนครูในด้านการจัดการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารบุคคลส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 สูงที่สุด จึงควรมีการศึกษาวางงานใดบ้างในการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารและครูที่ส่งผลให้งานวิชาการของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.3 ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

References

- Boonpirom, S. (2009). *Academic Administration*. (1st ed.). Bangkok: Book Point.
- Bunkua, S. (2008). *Administrative Factors Affecting the Quality of Academic Operations of Private Schools under the Office of Educational Service Areas in District 9, Saraburi Province*. (Master's Thesis). Thepsatri Rajabhat University. Lopburi.
- Chaiheng, S. (2011). *Development of Educational Resource Management Strategies of Small Primary Schools in Urban and Rural Areas*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Duangchak Na Ayudhya, S. (2015). *Educational Resource Management in Basic Education Institutions, Pak Chong District, under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office, District 4*. (Master's Thesis). Nakhon Ratchasima College. Nakhon Ratchasima.
- Hanaphan, P. (2014). *The Study of Problems and Guidelines for Solving Educational Resource Management Problems of School Administrators under the Office of Secondary Education Service Area 31*. (Master's Thesis). Nakhon Ratchasima Rajabhat University. Nakhon Ratchasima.
- Kaoian, J. (2014). *Techniques of Academic Management in Educational Institutions, Strategies and Guidelines. Practice for Professional Managers*. Songkhla: Suburb of Printing.
- Khongsri, K. (2014). *Factors Affecting Academic Administration of Large Educational Institutions. Under the Secondary Education Service Area Office 41*. (Master's Thesis). Kamphaeng Phet Rajabhat University. Kamphaeng Phet.
- Mae, S. (2011). *Factors Affecting Academic Administration of Nawaminthrachinuthit Suankularb Wittayalai Pathumthani School under the Office of Secondary Education Service Area, Region 4*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.
- _____. *Factors Affecting Academic Administration of Municipal Schools under Kamphaeng Phet Municipality*. (Master's Thesis). Kamphaeng Phet University. Kamphaeng Phet.
- Ministry of Education. (2007). *Administration of Basic Educational Institutions as a Juristic Person*. Bangkok: Ministry of Education.

- Nonphla, K. (2008). *Guidelines for the Sharing of Educational Resources of Educational Institutions in Phetchaburi Educational Service Area 1*. (Doctoral Dissertation). Khon Kaen University. Khon Kaen.
- Office of Education, Nonthaburi Province. (2019). *Report of National Basic Educational Test (O-NET) Academic Year 2019*. Retrieved August 20, 2020, from <https://sites.google.com/a/ssps4.go.th/npeo-nonthaburi/information>
- Office of Education Region 4. (2015). *Report on educational development direction at the semester level (Upper Central Province Group 1) 2017 - 2026*. Retrieved August 7, 2020, from <http://www.reo2.moe.go.th/web/images/download/2558-reo4-str-report-direction-edu.pdf>
- Pahe, S. (2012). *Thai Education and the ASEAN Community: Potential and Systematic Readiness*. Retrieved August 17, 2020, from <http://www.flipbooksoft.com/upload/books/02-2012>
- Pathombun, U. (2013). *A Study of the Problem of Management Resources for Teaching Chinese in Welfare Education Schools under the Office of Private Education Promotion Commission in the Eastern Region*. (Master's Thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Chanthaburi.
- Phanlor, M. (2010). *Factors Affecting Academic Administration in Private Vocational Schools in the Upper Northeast Region, Group 1*. (Master's Thesis). Udon Thani Rajabhat University. Udon Thani.
- Phanrat, A. (2019). *Factors Affecting Academic Administration of Educational Institutions under Secondary Education Service Area Office 9*. (Master's Thesis). Nakhon Sawan Rajabhat University. Nakhon Sawan.
- Phinhuphan, H. (2011). *Educational Resource Management*. Retrieved August 17, 2020, from <http://www.scribd.com/doc/76573227/Educational-Administration>
- Polburi, T. (2008). *Mind Factors Affecting the Academic Administration of the School Administrators under the Nong Bua Lamphu Educational Service Area Office*. (Master's Thesis). Udon Thani Rajabhat University. Udon Thani.
- Runcharoen, T. (2012). *Professionalism in the Organization and Administration of Education in the Educational Reform Era*. (7th ed.). Bangkok: Sorghum.
- Saensuk, N. (2013). *Factors Affecting Academic Administration of Schools under the Secondary Educational Service Area Office, Area 26*. (Master's Thesis). Kamphaeng Phet Rajabhat University. Kamphaeng Phet.
- Sarobol, P. (2007). *Administrative Factors Influencing Educational Quality of Chulachomklao Royal Military Academy*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Secondary Education Service Area Office, District 3. (2020). *Information for Academic Year 2020*. Retrieved July 16, 2020, from <http://www.secondary3.go.th/main/sites/default/files/bookdata2563-finish5-6.pdf>



- Seehaphot, S. (2010). *Resources and Resources for Learning*. Retrieved August 17, 2020, from <http://evesu.multiplay.com/journal/item/29>
- TaraSrisuth, P. (2007). *Academic Organization and Administration*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Thawornchat, S. (2016). *Factors Affecting Academic Administration in the Institute under Office Nakhon Sawan Primary Education Area, Region 2*. (Master's Thesis). Nakhon Sawan Rajabhat University. Nakhon Sawan.
- The Secretariat of the Education Council. (2018). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Office of the Education Council Secretariat.
- Wongnutararot, P. (2010). *Academic Administration*. Bangkok: Bangkok Media Center.

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา
เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

Problem-Based Learning in STEM to Enhance Creative Problems Solving
Ability in the Topic of Polygon for 6th Grade Students

¹ปิยาภรณ์ ขาวทอง และ ธิติยา บงกชเพชร

¹Piyaporn Khaowthong and Thitiya Bongkotphet

¹มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: hellovilla07@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม 2) ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม ที่จัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ผู้เข้าร่วมการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 24 คนในจังหวัดกำแพงเพชร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ และแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสถิติบรรยายค่าเฉลี่ย ร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ควรใช้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับรูปหลายเหลี่ยมที่มีแนวทางการแก้ไขหลายแนวทาง และบูรณาการกับสะเต็มศึกษาได้ ครูจัดเตรียมแหล่งพื้นที่ในชุมชนที่นักเรียนสามารถลงพื้นที่จริงได้ อีกทั้งครูควรกระตุ้นให้นักเรียนประยุกต์ใช้หลักการทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหาโดยใช้คำถามปลายเปิด และเปิดโอกาสให้นักเรียนเขียนวิธีแก้ปัญหาของตนเองและแลกเปลี่ยนวิธีแก้ปัญหากับสมาชิกในกลุ่ม

2) ผลการศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ตามองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความสามารถในการทำความเข้าใจปัญหาอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 45.83 ความสามารถในการสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหาและการเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการอยู่ในระดับดี ร้อยละ 50.00 และ 41.67 ตามลำดับ และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 41.67

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน; สะเต็มศึกษา; การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์; รูปหลายเหลี่ยม

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the problem-based learning management in STEM to enhance creative problem solving ability in the topic of polygon; and 2) to explore creative problem solving ability in the topic of polygon by using problem-based learning in STEM. The action research method was used in the classroom, and the participants were 24 students from the 6th grade in Kamphaeng Phet Province. The research tools included learning management plans, a form that reflected learning management results, and an assessment form that tested creative problem solving ability. The obtained data were analyzed by content analysis and descriptive statistics such as mean and percentage.

From the study, the following results are found:

1) The problem-based learning management should use everyday problems by relating to polygons in a way that there are multiple ways to solve problems in order to improve creative problem solving skills and integrate with STEM. Teachers should prepare areas in the community where students can actually go on the field, as well as encourage students to apply mathematics to solve problems by using open ended questions. Students should be given opportunities to write their own problem-solving strategy and exchange it with others in their group.

2) From exploring students' ability to creatively solve problems based on the 4 components, it is found that most students have a high level of ability to understand problems with a percentage of 45.83, a high level of ability to build approaches to solve problems with a percentage of 50.00, a high level of ability to prepare for implementation with a percentage of 41.67, and lastly, a medium level of ability to plan for implementation with a percentage of 41.67.

Keywords: Problem-Based Learning Management; STEM; Creative Problems Solving; Polygon

บทนำ

ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะช่วยพัฒนาและส่งเสริมความสามารถของนักเรียน โดยเฉพาะทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนในสภาพบริบทจริงในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด และเป็นยุคที่มีการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ ดังนั้นการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 จะมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ ทำทาย และซับซ้อน เป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเต็มไปด้วยสิ่งท้าทาย ที่น่าตื่นเต้น เพื่อให้นักเรียนมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ปัญหาที่มีวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายแนวทาง จนทำให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดเพื่อค้นหาวิธีการหาคำตอบหรือวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลาย และสร้างสรรค์ ที่ทำให้สามารถดำรงอยู่ในศตวรรษนี้ได้ อย่างมีคุณภาพและเท่าทันโลก (Jinwan, 2011)

การวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์มีความเชื่อมโยงกับการประเมินนักเรียนในระดับนานาชาติ PISA เมื่อพิจารณาลักษณะของแบบทดสอบ PISA ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนอ่านและคิดวิเคราะห์ โดยข้อคำถามสามารถหาคำตอบได้หลายแบบ บางส่วนให้นักเรียนต้องตีความหรือประเมินผลลัพธ์ของคำตอบ เป็นการแฝงด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในการหาคำตอบ จากผลการประเมินของ PISA 2003 ที่เน้นการประเมินสมรรถนะการแก้ปัญหา มีนักเรียนไทยกว่า 41% ที่มีระดับสมรรถนะการแก้ปัญหาอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน (ต่ำกว่าระดับ 1) จากผลการประเมินของ PISA ในครั้งต่อมา ในปี ค.ศ. 2012 2015 และ 2018 ตามลำดับพบว่า ระดับสมรรถนะการแก้ปัญหาของนักเรียนไทยมีระดับการแก้ปัญหาต่ำเป็นสัดส่วนที่สูง ซึ่งอยู่ระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน และยังสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีความล้มเหลวในด้านการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ทำให้นักเรียนขาดการคิดแก้ปัญหาที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน ไม่สามารถหาแนวทางการแก้ปัญหาที่หลากหลายได้ (The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2015)

เมื่อพิจารณาถึงบริบทในชั้นเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นส่วนที่แฝงอยู่ในทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนต้องแสดงออกมา เพื่อแสดงวิธีหาคำตอบหรือตัดสินใจเลือกคำตอบที่ถูกต้อง จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขั้นพื้นฐาน (O-Net) วิชาคณิตศาสตร์ของโรงเรียนปีการศึกษา 2562 ในสาระที่ 2 การวัด สาระที่ 3 เรขาคณิต และสาระที่ 6 ทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ (บูรณาการ) พบว่า ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 39.22 ร้อยละ 11.76 ร้อยละ 44.12 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าระดับประเทศ (National Institute of Educational Testing Service, 2019) มีสาเหตุมาจาก ครูใช้วิธีสอนเชิงบรรยาย เน้นเนื้อหาจากบทเรียนมากเกินไป ไม่เน้นการฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาที่หลากหลาย และไม่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนขาดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Chiangkul, 2016)

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาเป็นการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่สามารถส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดขั้นสูงในการแก้ปัญหา โดยใช้ปัญหาหรือวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการเรียนรู้เป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนต้องสืบค้น รวบรวมข้อมูลและบูรณาการความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ (Silver, 2004 as cited in Katwibun, 2018) นำมาใช้ในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการแก้ปัญหา โดยนักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้รายบุคคลและรายกลุ่มได้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมมือกัน มีการอภิปราย บันทึกข้อสรุปแนวทางที่ได้ รวมทั้งความรู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของตนหรือกลุ่ม การจัดกิจกรรมนี้เป็นการผสมผสานการปฏิบัติระหว่างครูและนักเรียนที่ร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้การแก้ปัญหาเกิดประสิทธิผลโดยครูร่วมเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและชี้แนะแนวทางให้กับนักเรียน (Lou et al., 2011: 199)

รูปหลายเหลี่ยม เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในสาระการเรียนรู้เรขาคณิต ที่มีสำคัญเรื่องหนึ่งในวิชาคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษา ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวเป็นพื้นฐานความรู้ในการเรียนเรื่องอื่นๆ โดยนักเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง รูปหลายเหลี่ยม ได้แก่ บอกลักษณะและชนิดของรูปหลายเหลี่ยม การหาความยาวรอบรูปและพื้นที่ บอกรูปหลายเหลี่ยมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดสามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้หลากหลายแนวทางและตระหนักถึงความสมเหตุสมผลของคำตอบ (Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development (2008)) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง รูปหลายเหลี่ยม โดย

ใช้กิจกรรมที่มีสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ให้นักเรียนได้หาแนวทางการแก้ปัญหาที่หลากหลาย เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนในระดับที่สูงขึ้นในอนาคต

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (2000) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ คือ ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นปฏิบัติ (Act) ขั้นสังเกต (Observe) และขั้นสะท้อนผล (Reflect) โดยดำเนินการ 3 วงจรปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ที่สอดคล้องต่อการจัดการเรียนรู้ในเรื่อง เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

งานวิจัยนี้ได้ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (2000) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ คือ ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นปฏิบัติ (Act) ขั้นสังเกต (Observe) และขั้นสะท้อนผล (Reflect) โดยดำเนินการ 3 วงจรปฏิบัติการ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ถึงขั้นสะท้อนผล จะนำข้อมูลที่ได้มาสรุป เพื่อปรับปรุงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ของวงจรปฏิบัติการถัดไป เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดกำแพงเพชร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 24 คน ได้ผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่องรูปหลายเหลี่ยม ได้แก่ 1) ใบกิจกรรม 2) แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยได้รับการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน ประกอบด้วย อาจารย์ภาควิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และครูประจำการในโรงเรียน ได้ตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือ และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of

Congruence: IOC) ผู้วิจัยพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป ขึ้นไป และนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม เป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนละ 4 ชั่วโมง จำนวน 12 ชั่วโมง โดยแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ นำขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาของ Lou et al. (2011) ทั้งหมด 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการยืนยันปัญหา 2) ขั้นการชี้แจงปัญหา 3) ขั้นการวางแผน 4) ขั้นการวางแผนฉุกเฉิน 5) ขั้นการปรับปรุงแผน 6) ขั้นการประเมิน และได้กำหนดสถานการณ์ปัญหาในแต่ละแผน ได้แก่ 1) พมรีพายต้องการออกแบบลายกระเบื้องโดยใช้รูปหลายเหลี่ยมมาเรียงต่อกันได้สนิทและมีมุมที่จุดยอดรวมเท่ากับ 360 องศา ถ้านักเรียนเป็นนักออกแบบภายในที่พมรีพายจ้าง นักเรียนจะออกแบบลายกระเบื้องได้อย่างไร 2) โรงเรียนเกิดปัญหาขยะที่มีจำนวนมากจากถุงนม/กล่องนมที่ถูกนำไปทิ้งและเผา ทำให้เกิดมลภาวะในชุมชน ถ้าหากนักเรียนเป็นนักออกแบบผลิตภัณฑ์จะช่วยเหลือโรงเรียนในการนำถุงนม/กล่องนมมาประดิษฐ์เป็นเบาะรองนั่งที่มีลักษณะเป็นรูปหลายเหลี่ยมและมีความยาวโดยรอบของเบาะเหมาะสมกับการใช้งานให้คนนั่ง 1 คนได้อย่างไร 3) หลุมหมามีที่ดิน 1 ไร่ที่มีลักษณะเป็นรูปหลายเหลี่ยม ซึ่งหลุมหมามีต้องการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ ถ้าหากนักเรียนเป็นเจ้าหน้าที่ดังกล่าว นักเรียนจะออกแบบที่ดินอย่างไร สำหรับรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ องค์ประกอบของ STEM และเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

ชื่อ สถานการณ์	องค์ประกอบของ STEM				เวลา (ชม.)
	วิทยาศาสตร์	เทคโนโลยี	วิศวกรรม	คณิตศาสตร์	
ออกแบบ ลาย กระเบื้อง	สมบัติทางกายภาพของ วัสดุและสถานะของสาร	การสืบค้น รวบรวม ข้อมูลและการ เลือกใช้วัสดุ	กระบวนการ ออกแบบ วิศวกรรม	ลักษณะและมุม ภายในของรูป หลายเหลี่ยม	4
เบาะรองนั่ง รักษ์โลก	สมบัติทางกายภาพของ วัสดุ	การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ อย่างปลอดภัย	กระบวนการ ออกแบบ วิศวกรรม	ความยาวรอบ รูปของรูปหลาย เหลี่ยม	4
พื้นที่ สร้างสุข	โครงสร้างและลักษณะ ของสิ่งมีชีวิตที่เหมาะสม กับการดำรงชีวิต	การสืบค้นและ ตัดสินใจเลือก ข้อมูลที่จำเป็น	กระบวนการ ออกแบบ วิศวกรรม	พื้นที่ของรูป หลายเหลี่ยม	4

2. แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยและครูผู้ร่วมสังเกตที่มีประสบการณ์การสอนรายวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้เพื่อสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้หลังจากจัดการเรียนรู้ในแต่ละวงจรปฏิบัติการเกี่ยวกับความเหมาะสม จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาและข้อเสนอแนะในแต่ละขั้นของการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนรู้ในวงจรถัดไป

3. ใบกิจกรรม เป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียน เป็นลักษณะให้นักเรียนเขียนตอบเป็นรายกลุ่มโดยมีสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมากระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีข้อคำถามเพื่อวัด 4 องค์ประกอบ (Trefferinger et al. 2010) ได้แก่ การทำความเข้าใจปัญหา การสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา การเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการ และการวางแผนการปฏิบัติ

4. แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นข้อสอบอัตนัย จำนวน 3 สถานการณ์ สถานการณ์ละ 5 ข้อ ได้แก่ การออกแบบลายผนัง หาเงินค่าเทอม และหาพื้นที่แต่ละห้องในบ้าน ที่ครอบคลุมความสามารถตามองค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยชี้แจงและอธิบายแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย
2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม โดยใช้เวลาทั้งหมด 12 ชั่วโมง
3. ในระหว่างการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนทำใบกิจกรรมเป็นรายกลุ่ม เพื่อศึกษาผลความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในแต่ละวงจรปฏิบัติการ
4. ผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตใช้แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาในแต่ละวงจรปฏิบัติการ โดยนำผลการสะท้อนที่ได้จากวงจรที่ 1 มาปรับปรุงเพื่อวางแผนในวงจรที่ 2 ต่อไปจนครบ 3 วงจร
5. หลังเสร็จสิ้นการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยม เป็นรายบุคคล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ จะวิเคราะห์จากแบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตในชั้นเรียนโดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและตีความในประเด็นของความเหมาะสม จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อสรุปแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยการใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Resource triangulation) เพื่อสรุปเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาผลความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระหว่างการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากใบกิจกรรมเป็นรายกลุ่มและแบบวัดความสามารถเป็นรายบุคคล ตามลำดับ โดยนำข้อมูลมาเทียบกับเกณฑ์การวัดความสามารถที่ปรับปรุงมาจากงานวิจัยของ Phoonsawat (2019) ที่มี 4 ระดับ คือ ดีมาก ดี พอใช้ และปรับปรุง ซึ่งจะประเมินตามองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Method Triangulation) เพื่อทำการวิเคราะห์และพิจารณาผลสรุปการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่า

ขั้นที่ 1 ขั้นการยืนยันปัญหา ครูควรใช้สถานการณ์ปัญหาที่เชื่อมโยงในชีวิตประจำวัน สามารถบูรณาการความรู้กับสะเต็มศึกษาได้ และพานักเรียนลงทัศนศึกษาดูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนหรือชุมชน จะทำให้นักเรียนเข้าใจปัญหานั้นมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับนอกจากนี้ในทุกวงจรปฏิบัติการ ควรใช้คำถาม "จากสถานการณ์ข้างต้น นักเรียนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นของสถานการณ์นี้คืออะไร" โดยในวงจรปฏิบัติการที่ 1 ผู้วิจัยใช้สถานการณ์ปัญหาการออกแบบลายกระเบื้อง จากการดูคลิปวิดีโอ ซึ่งนักเรียนบางส่วนไม่ตั้งใจฟัง ทำให้

นักเรียนไม่เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ใช้สถานการณ์การทำเบาะรองนั่งจากถุนนม/ถ้องนม ผู้วิจัยได้พานักเรียนลงพื้นที่ดูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากถุนนมจำนวนมากที่มาจากโรงเรียน และใช้คำถามกระตุ้นความคิดนักเรียน เช่น “นักเรียนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นของสถานการณ์นี้คืออะไร” “ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อใคร อย่างไร” เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจปัญหาของนักเรียน และในวงจรปฏิบัติการที่ 3 ใช้สถานการณ์การแบ่งพื้นที่ที่ดิน ผู้วิจัยพานักเรียนลงพื้นที่การทำเกษตรกรรมของคนในชุมชน และใช้คำถามเช่นเดียวกับในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ผู้วิจัยพบว่านักเรียนเกิดความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีที่จะทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับผู้ร่วมสังเกตในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ที่กล่าวว่า “...การไปดูสถานที่จริงดีต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนเข้าใจปัญหามากขึ้น และเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากจะทำปัญหานั้นจริงๆ...”

ขั้นที่ 2 ขั้นการชี้แจงปัญหา ครูใช้คำถามกระตุ้นความคิดนักเรียน เช่น “จากปัญหาที่นักเรียนระบุไว้ คิดว่ามีสาเหตุมาจากอะไร” “จากสาเหตุดังกล่าวจะนำมาตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับ 4 วิชาได้อย่างไรบ้าง” เปิดโอกาสให้นักเรียนพูดคุยชี้แจงสาเหตุภายในกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปของปัญหา และครูแนะนำให้นักเรียนหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มากกว่า 2 แหล่งข้อมูล โดยวงจรปฏิบัติการที่ 1 ผู้วิจัยให้นักเรียนระบุสาเหตุของปัญหาโดยใช้ความรู้ทั้ง 4 สาขาวิชา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถระบุความรู้ได้ เนื่องจากนักเรียนไม่ได้เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยจึงใช้คำถามกระตุ้นความคิดให้กลุ่มนักเรียนหาสาเหตุของปัญหา และนักเรียนตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับ 4 วิชาเพื่อใช้ในการวิธีการแก้ปัญหาในขั้นต่อไป และหลังจากตั้งคำถามแล้ว ผู้วิจัยให้นักเรียนสืบค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มากกว่า 2 แหล่งข้อมูล ตามคำแนะนำของผู้ร่วมสังเกตในวงจรปฏิบัติการที่ 1 ที่กล่าวว่า “...แหล่งข้อมูลที่สืบค้น น่าจะมีมากกว่า 2 แหล่ง ให้นักเรียนได้สืบค้น เช่น สอบถามจากผู้รู้โดยตรง หนังสือจากห้องสมุด เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการหาวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น...” เพื่อใช้ในการชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นนำไปสู่การแก้ปัญหาในขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 3 ขั้นการวางแผน ครูจัดเตรียมและแสดงอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างชิ้นงานให้นักเรียนทราบ พร้อมแสดงเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนให้กับนักเรียนเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสร้างสรรค์ชิ้นงานที่หลากหลาย และให้นักเรียนวางแผนการแก้ปัญหาโดยแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม สอดคล้องกับผู้ร่วมสังเกตในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ที่กล่าวว่า “...นักเรียนควรระดมความคิดโดยการพูดโต้ตอบกัน เพื่อวางแผนหาแนวทางแก้ปัญหากับเพื่อนๆในกลุ่มให้มากกว่านี้...” และครูต้องเน้นย้ำนักเรียนให้นำความรู้ทางคณิตศาสตร์เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมมาช่วยในแก้ปัญหา โดยวงจรปฏิบัติการที่ 1 และ 2 นั้น นักเรียนมีวางแผนหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ไม่หลากหลายเท่าที่ควร ทำให้ในวงจรปฏิบัติการที่ 3 ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มเขียนแนวทางการแก้ปัญหาของตนเองลงในกระดาษ เพื่อวางแผนหาแนวทางที่เป็นไปได้ของกลุ่มที่จะนำมาแก้ปัญหาคือต่อยอดการแก้ปัญหาจากของเพื่อน ทำให้แนวทางการแก้ปัญหามีมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เดินสำรวจแต่ละกลุ่มเพื่อสอบถามการวางแผนในการหาแนวทางการแก้ปัญหา ว่ามีการใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมมาช่วยในวางแผนหรือไม่

ขั้นที่ 4 ขั้นการวางแผนฉุกเฉิน ครูควรเน้นย้ำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของแผนการสำรองว่าจะช่วยให้นักเรียนแก้ปัญหาข้อผิดพลาด ปรับปรุงชิ้นงานหรืออุปกรณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ ผ่านการระดมความคิดภายในกลุ่มเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการสร้างชิ้นงาน ในวงจรปฏิบัติการที่ 1 พบว่า กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่จะวางแผนสำรองที่เกี่ยวกับจำนวนอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ ทำให้ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยจึงเน้นย้ำให้นักเรียนวางแผนสำรองโดยนำหลักการทางคณิตศาสตร์มาช่วยแก้ปัญหา และให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดกันเพื่อคาดการณ์ปัญหาที่อาจเกิดล่วงหน้ากันมากขึ้น ตัวอย่างจากการสอบถามกลุ่มนักเรียนที่ 2 เช่น “ถ้าใช้ถุนนมแบบเดิมๆ ในการประดิษฐ์ จะใช้จำนวนเยอะ เพราะมีความยาวและกว้างน้อย ดังนั้นเวลาประดิษฐ์จะตัดส่วนที่ติดกันออก 3 ด้าน เพราะทำให้มีความยาวและกว้างเพิ่มขึ้น”

ขั้นที่ 5 ขั้นการปรับปรุงแผน ครูให้ตัวแทนกลุ่มมารับอุปกรณ์ตามใบสั่งซื้อเพื่อนำไปสร้างชิ้นงาน โดยระหว่างการสร้างชิ้นงานครูควรพูดคุย ซักถามและสังเกตการทำงานของนักเรียนว่ามีการสร้างชิ้นงานตามแผนที่วางไว้หรือปรับปรุงข้อผิดพลาดที่พบหรือไม่ และยืดหยุ่นเวลาในการสร้างชิ้นงานให้กับนักเรียน ในวงจรปฏิบัติการที่ 1 กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่ซื้ออุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการสร้างชิ้นงาน จึงมาขอผู้วิจัยซื้อเพิ่มเติมภายหลัง และไม่มีการตรวจสอบชิ้นงานของกลุ่มตนเองตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทำให้ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยจึงให้นักเรียนสร้างชิ้นงานจากอุปกรณ์ที่แต่ละกลุ่มได้สั่งซื้อไว้ จะไม่สามารถซื้อเพิ่มได้ภายหลังจากการพูดคุยและสังเกตของผู้วิจัยพบว่านักเรียนมีการสร้างชิ้นงานตามแผนที่วางไว้ และมีนักเรียน 2 กลุ่มที่เกิดปัญหา คือ จำนวนถุงนมที่ซื้อไม่เพียงพอต่อการทำเบาะ นักเรียนแก้ปัญหาโดยการนำถุงนมมาตัดออก 3 ด้าน ทำให้ใช้ถุงนมน้อยลง นอกจากนี้ผู้วิจัยให้นักเรียนสามารถสร้างชิ้นงานนอกเวลาเรียนได้ ทำให้นักเรียนสามารถสร้างชิ้นงานที่มีความสมบูรณ์ตามแนวทางที่นักเรียนได้วางแผนไว้

ขั้นที่ 6 ขั้นการประเมิน ครูทบทวนประเด็นที่จะให้นักเรียนนำเสนอตามเกณฑ์ เปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับสะเต็มศึกษาของกลุ่มที่นำเสนอแล้วได้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ร่วมสังเกตในวงจรปฏิบัติการที่ 1 ที่กล่าวว่า “...นักเรียนมีการตั้งคำถามที่ดีในการถาม แต่การให้คะแนนนักเรียนจะให้คะแนนเพื่อนของตนเองมากกว่ากลุ่มที่เหลือ...” ในวงจรปฏิบัติการที่ 1 พบว่านักเรียนถามคำถามกลุ่มได้ แต่บางส่วนยังมุ่งเน้นที่ความสวยงามเป็นหลัก ทำให้ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยและนักเรียนร่วมกันทบทวนรายการประเมินและเกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานแก่นักเรียนทุกกลุ่มทราบเพื่อให้เป็นไปอย่างยุติธรรม และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับสะเต็มศึกษา เช่น “ทำไมพื้นที่ส่วนที่ทำสระน้ำของกลุ่ม 3 อยู่ระหว่างนากับที่ปลูกผักผลไม้หรือ” “ทำไมกลุ่ม 3 ถึงแบ่งพื้นที่ได้แบบนี้ มีวิธีการแบ่งพื้นที่อย่างไร”

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ระหว่างการจัดการเรียนรู้ในแต่ละวงจรปฏิบัติการ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากใบกิจกรรมเป็นรายกลุ่ม โดยพิจารณาตามองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนกลุ่มนักเรียนตามระดับความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ระหว่างการจัดการเรียนรู้ในแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบ	วงจรปฏิบัติการ	จำนวนกลุ่มนักเรียนจำแนกตามระดับความสามารถ			
		ระดับ			
		ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
การทำความเข้าใจปัญหา	วงจรที่ 1	-	-	1	3
	วงจรที่ 2	-	1	2	1
	วงจรที่ 3	1	2	1	-
การสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา	วงจรที่ 1	-	-	1	3
	วงจรที่ 2	-	1	2	1
	วงจรที่ 3	2	2	-	-

องค์ประกอบ	วงจรปฏิบัติการ	จำนวนกลุ่มนักเรียนจำแนกตามระดับความสามารถ			
		ระดับ			
		ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
การเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการ	วงจรที่ 1	-	-	-	4
	วงจรที่ 2	-	-	2	2
	วงจรที่ 3	-	2	2	-
การวางแผนการปฏิบัติการ	วงจรที่ 1	-	-	1	3
	วงจรที่ 2	-	-	3	1
	วงจรที่ 3	1	2	1	-

จากตารางที่ 2 พบว่า จำนวนกลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่ในแต่ละองค์ประกอบมีพัฒนาการดีขึ้นตามลำดับ โดยการทำความเข้าใจปัญหา กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุง พอใช้ ไปสู่ระดับดีได้ตามลำดับ กล่าวคือ นักเรียนสามารถอธิบายปัญหาได้ และมีการระบุปัญหาที่ตรงประเด็นและอธิบายความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาได้ครอบคลุม ดังตัวอย่างคำตอบของนักเรียนจากใบกิจกรรม เรื่อง พื้นที่สร้างสุข เช่น “ปัญหาเกิดจากโรคโควิดระบาด ทำให้ลงหยุดงาน จึงกลับมาทำเกษตรที่บ้าน แต่ลงหาไม่สามารรถจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนได้ และไม่รู้จักการหาพื้นที่แต่ละส่วน” การสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุง พอใช้ ไปสู่ระดับดีและดีมากได้ กล่าวคือ นักเรียนสามารถเขียนแนวทางการแก้ปัญหามากกว่า 2 แนวทาง เนื่องจากในระหว่างการจัดการเรียนรู้กลุ่มนักเรียนมีการเขียนแนวคิดที่หลากหลายลงในกระดาษของตนเอง ระดมความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหา การเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการ กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุง พอใช้ และพัฒนาไปสู่ระดับดีได้ โดยกลุ่มนักเรียนเลือกแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม พร้อมระบุเหตุผลได้ แต่เหตุผลที่นักเรียนระบุนั้นไม่เป็นไปตามหลักการทางคณิตศาสตร์ โดยส่วนใหญ่บอกเหตุผลที่เกี่ยวกับความยากง่ายของวิธีการแก้ปัญหานั้น ดังตัวอย่างคำตอบของนักเรียนจากใบกิจกรรม เรื่อง เบาะรองนั่งรักษาสภาพ เช่น “เลือกวิธีการที่ 1 เพราะ ง่ายต่อการคำนวณหาความยาวรอบรูป” และการวางแผนการปฏิบัติการ กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่พัฒนาจากระดับปรับปรุง พอใช้ ไปสู่ระดับดีและดีมากได้ โดยกลุ่มนักเรียนสามารถอธิบายและแสดงขั้นตอนการแก้ปัญหาที่ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหาได้ชัดเจนและเหมาะสมกับการนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

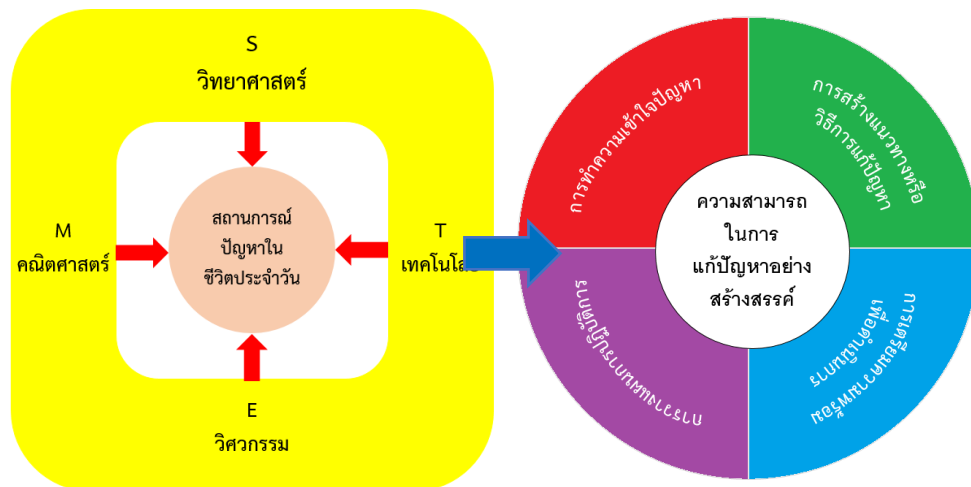
2. ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังการจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดความสามารถเป็นรายบุคคล โดยพิจารณาตามองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนนักเรียนตามระดับความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังการจัดการเรียนรู้ในแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบ	จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับความสามารถ (ร้อยละ)			
	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
การทำความเข้าใจปัญหา	11 (45.83)	6 (25.00)	6 (25.00)	1 (4.17)
การสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา	4 (16.67)	12 (50.00)	5 (20.83)	3 (12.50)
การเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการ	1 (4.17)	10 (41.67)	7 (29.17)	6 (25.00)
การวางแผนการปฏิบัติการ	4 (16.67)	7 (29.17)	10 (41.67)	3 (12.50)

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์หลังการจัดการเรียนรู้แต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียดดังนี้ การทำความเข้าใจปัญหา มีนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 45.83 โดยนักเรียนสามารถอธิบายปัญหาของสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้อย่างครอบคลุม ดังแสดงตัวอย่างคำตอบของนักเรียนจากแบบวัดความสามารถ เช่น “จะออกแบบผนังห้องทั้ง 2 ห้องอย่างไรให้ตรงตามเงื่อนไข ให้ห้อง 1 ใช้รูปหลายเหลี่ยมชนิดเดียวกันมาเรียงต่อกัน และห้อง 2 ใช้รูปหลายเหลี่ยมต่างชนิดกันมาเรียงต่อกัน โดยมุมที่จุกยอดรวมเท่ากับ 360 องศา” การสร้างแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหาและการเตรียมความพร้อมเพื่อดำเนินการ มีนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ 50.00 และ 41.67 ตามลำดับ เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่สามารถระบุวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างน้อย 2 แนวทางขึ้นไป และสามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมพร้อมบอกเหตุผลของตนเอง และหาข้อดี ข้อเสียของแนวทางที่ตนเองเลือกได้ ดังแสดงตัวอย่างคำตอบของนักเรียนจากแบบวัดความสามารถ เช่น “เลือกวิธีที่ 1 เพราะสามารถหาพื้นที่ได้รวดเร็วเนื่องจากมีพื้นที่เท่ากัน 2 ห้อง หาพื้นที่ 1 ห้องแล้วนำไปคูณด้วย 2 ซึ่งมีข้อดีคือ หาพื้นที่ทั้งหมดได้รวดเร็ว และมีข้อเสียคือ ถ้าคำนวณผิด 1 ห้องจะทำให้คำตอบผิด” และการวางแผนการปฏิบัติการ มีนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น ร้อยละ 41.67 เนื่องจากรูปหลายเหลี่ยมต้องมีจำนวนการหาพื้นที่และใช้การดำเนินการทางคณิตศาสตร์ในการคำนวณหาคำตอบ ทำให้นักเรียนบางส่วนมีการคำนวณหาคำตอบที่ผิดพลาด ใช้สูตรในการหาพื้นที่ผิดรูป ส่งผลให้คำตอบสุดท้ายไม่ถูก และในองค์ประกอบนี้มีนักเรียนเพียงร้อยละ 16.67 ที่อยู่ในระดับดีมาก ที่สามารถหาคำตอบได้อย่างถูกต้อง

องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 1 แสดงการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาและความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษาที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ครอบคลุมทั้ง 4 องค์ประกอบย่อยนั้น โดยครูต้องใช้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน พานักเรียนทัศนศึกษาดูปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือชุมชนที่เชื่อมโยงกับความรู้ทางคณิตศาสตร์ได้ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจปัญหาได้อย่างแท้จริง จนนำไปสู่การหาแนวทางการแก้ปัญหาที่หลากหลายแนวทาง โดยการบูรณาการความรู้ทั้ง 4 วิชาที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของนักเรียน ในวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์ รวมทั้งครูส่งเสริมให้นักเรียนมีการเตรียมความพร้อมและวางแผนการเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาโดยลงมือปฏิบัติจริง ตามวิธีแก้ปัญหาของตนเองที่เลือกไว้ โดยมีครูคอยให้คำแนะนำและติดตามแนวคิดในการทำงานของนักเรียนขณะลงมือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตจริงของเด็กนักเรียนได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยควรใช้สถานการณ์ปัญหาที่เชื่อมโยงในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับรูปหลายเหลี่ยม เช่น ออกแบบลายกระเบื้อง แบ่งพื้นที่ห้องในบ้าน เป็นต้น ที่มีแนวทางการแก้ไขได้หลายแนวทาง และสามารถบูรณาการความรู้กับสะเต็มศึกษาได้ เพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถได้วิเคราะห์ ประยุกต์ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของการนำคณิตศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับที่ Supap (2018) กล่าวว่า จุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามแนวทางสะเต็มศึกษา คือ ส่งเสริมให้นักเรียนรักและเห็นคุณค่าของการใช้แนวคิดและทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ผสมผสานกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิศวกรรมศาสตร์ และเห็นว่าคณิตศาสตร์นั้นเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้วิจัยกระตุ้นให้นักเรียนประยุกต์ใช้หลักการทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหา โดยครูเดินสำรวจความรู้ ฟังสิ่งที่นักเรียนพูด เพื่อดูแนวคิดของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Smith, Margaret, and Stein (2011) ที่กล่าวว่า ระหว่างที่นักเรียนกำลังแก้โจทย์ปัญหาในกลุ่ม ครูต้องหมั่นเดินตรวจตรา และฟังสิ่งที่



นักเรียนพูดคุยกัน ว่ามีความคิดในการแก้โจทย์ปัญหาอย่างไรบ้าง ถ้ากลุ่มนักเรียนใดมีคำถามให้นักเรียนถามกันเองภายในกลุ่มก่อน แต่ถ้านักเรียนหาคำตอบไม่ได้หรือไม่มีข้อสรุป ครูอาจเข้าไปแนะนำแหล่งค้นหาความรู้ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อคำถามแทนการบอกคำตอบนักเรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยควรจัดเตรียมอุปกรณ์ สื่อของจริงที่หลากหลาย และแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถลงพื้นที่จริงได้ ซึ่งจะส่งเสริมความเข้าใจให้กับนักเรียนและช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจอยากหาแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับ Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development (2008) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ที่นำมาสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรเป็นสื่อที่หลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆที่มีในท้องถิ่น ตลอดจนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ของนักเรียนส่วนใหญ่มีความสามารถในการทำความเข้าใจปัญหาอยู่ในระดับดีมากเพียงองค์ประกอบเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นักเรียนสามารถระบุปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้ และทำใบกิจกรรมที่มีข้อคำถามให้ระบุปัญหา และตั้งคำถามที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดโดยบูรณาการความรู้ทั้ง 4 สาขาวิชานั้น จะช่วยให้ นักเรียนมีเป้าหมายในการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาจากสถานการณ์ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thammawongsa (2018) และ Khongyam (2017) ที่กล่าวว่า การถามคำถามปลายเปิดเป็นหนทางพานักเรียนไปสู่แนวคิดที่ดีได้ ทำให้นักเรียนมั่นใจในตนเองและพิสูจน์ความคิดเห็นของตนเองอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติเป็นเพียงองค์ประกอบเดียวที่อยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น ซึ่งต่างจากระหว่างการจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนร่วมกันทำงาน ที่นักเรียนได้มีการปรึกษาและอธิบายร่วมกันเกี่ยวกับความรู้ที่นำมาใช้ และร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของขั้นตอนที่แสดงวิธีการแก้ปัญหานั้น ทำให้เมื่อทำแบบวัดความสามารถรายบุคคลที่นักเรียนต้องทำด้วยตนเองจึงไม่สามารถพูดคุยหรือปรึกษากันได้ ผลออกมาจึงแตกต่างจากการทำงานเป็นกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jituaflua (2020) กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม มีความสำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมหรือชิ้นงาน ซึ่งจะต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์แล้ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในทีมสำคัญมาก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางใหม่ที่จะร่วมกันวางแผนในการสร้างนวัตกรรม โดยอาศัยความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์มาสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหา

สรุป

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์เรื่อง รูปหลายเหลี่ยมนั้น ควรใช้สถานการณ์ปัญหาที่นักเรียนสามารถพบเจอได้ในชีวิตประจำวัน เช่น ลายกระเบื้อง/ผนัง พื้นที่ทำเกษตรกรรม เป็นต้น และการพานักเรียนทัศนศึกษาดูปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือชุมชนที่เชื่อมโยงกับรูปหลายเหลี่ยมได้นั้น จะทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง อีกทั้งครูมีส่วนสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนประยุกต์ใช้หลักการทางคณิตศาสตร์ในการแก้ปัญหา โดยใช้คำถามปลายเปิด มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการอภิปรายภายในกลุ่มเพื่อนำความรู้ไปใช้และหาแนวทางการแก้ปัญหา ที่ผ่านการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณร่วมกัน จนได้แนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมสู่การลงมือปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้นั้น ควรเริ่มจากครูควรมีพื้นฐานความรู้ใน 4 สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิศวกรรมและเทคโนโลยี โดยส่งเสริมตนเองจากการศึกษาหาความรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสะเต็มศึกษา สอบถามครูในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสะเต็มศึกษา เพื่อที่จะสามารถกำหนดสถานการณ์ปัญหาและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบที่ครูควรคำนึงถึงและระวัง คือ องค์ประกอบการวางแผนการปฏิบัติการ เพราะเป็นองค์ประกอบที่นักเรียนจะต้องแสดงขั้นตอนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ได้อย่างละเอียด ดังนั้นครูควรตรวจสอบความรู้พื้นฐานของนักเรียนก่อนการจัดกิจกรรม เช่น ทำแบบทดสอบ แบบฝึกหัดรายบุคคล ซึ่งจะทำให้ทราบพื้นฐานความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา สามารถส่งเสริมหรือพัฒนาความสามารถอื่นที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้ เช่น ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม (Collaboration teamwork) เนื่องจากระหว่างการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านักเรียนมีการระดมความคิด แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมมือในการทำงานเป็นทีมที่ดีขึ้นในแต่ละวงจรปฏิบัติการ จนสามารถสร้างชิ้นงานได้

2.2 การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่จะส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ในการวิจัยครั้งถัดไป ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการตรวจสอบความรู้พื้นฐานก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ครูได้ทราบพื้นฐานความรู้และแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน เพื่อเตรียมสถานการณ์ปัญหาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของนักเรียน

References

- Chiangkul, W. (2016). *The State of Education Report 2014/2015 How Can We Transform Thai Education to Catch up with the World in the 21st Century?*. (1st ed.). Bangkok: Pimdee Printing.
- Jinwan, W. (2011). *Cognitive Load Reduction Web-Based Instruction Model Using Creative Problem Solving Techniques Model upon Cognition and Creativity of Undergraduate Students. Doctor of Philosophy in Technology Technical Education*. (Master's Thesis). King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Bangkok.
- Jituafula A. (2020). The Development of Science Student Teacher's STEM Literacy Through the Community Participation Combined with Local STEM Education Camp in Surat Thani. *Journal of Education Naresuan University*, 22(2), 302-315.
- Katwibun, D. (2018). *Problem-Based Learning for Mathematics Teacher*. (1st ed.). Chiang Mai: Jarusprint.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2000). *Participatory Action Research In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), Handbook of Qualitative Research*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.



- Khongyam, K. (2017). *Instruction Package Using Open-Ended Questions for Encouraging Creative Thinking in Mathematics of Secondary Education Students at Khlungratchadapisak School*. (Master's Thesis). Burapha University. Chon Buri.
- Lou, S. J., Shih, R. C., Diez, C. R., & Tseng, K. H. (2011). The Impact of Problem-Based Learning Strategies on STEM Knowledge Integration and Attitudes: An Exploratory Study Among Female Taiwanese Senior High School Student. *International Journal of Technology and Design Education*, 10798(21), 199.
- Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D.2008)*. (1st ed.). Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand. Limited.
- National Institute of Educational Testing Service (Public Organization). (2019). *Test Report Educational at the National Basic Level*. Retrieved July 10, 2020, from http://www.newonetresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/School/ReportSchoolBySchool.aspx?mi=2/SbjStatbySchool_2562_P6_1062020079%20.pdf
- Phoonsawat, N. (2019). *Problem-Based Learning Activity for Developing Students' Creative Problem Solving Ability and their Learning Achievements on Cells and Cellular Respiration of Secondary Students at the 10th Grade*. (Master's Thesis). Rajabhat Maha Sarakham University. Maha Sarakham.
- Smith, Margaret S., & Stein M. (2011). 5 Practices for Orchestrating Productive Mathematics Discussions. Reston. *The National Council of Teachers of Mathematics*, 111(5), 367-369.
- Supap, W. (2018). Mathematics Learning Based on STEM Education: Approach, Expectation, and Challenge. *Journal of Education Naresuan University*, 20(4), 302-315.
- Thammawongsa, B. (2018). *Encourage the Child to Think Critically the Teacher Had to Stop Asking If He Understood or Not Hurry to Answer the Answer*. Retrieved August 7, 2020, from <https://www.aksorn.com/en/think-critically>
- The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2015). *Problem Solving Capacity for the World of Tomorrow*. Bangkok: The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.
- Treffinger, D. J., Isaksen, S. G., & Dorval, K. B. (2010). *Creative Problem solving (CPS Version 6.1™) a Contemporary Framework for Managing Change*. Sarasota, FL: Center for Creative Learning. Retrieved July 25, 2020, from: www.creativelearning.com/images/freePDFs/CPSVersion61.pdf

ตามรอยพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สู่การปฏิบัติของผู้นำองค์กรภาครัฐ*
Inspired by the Great Leadership of King Rama 9 to the Practice of the
Leader of Government Administrative



¹วิชชุกร คำจันทร์ และ อภิรัตน์ กังสดารพร

¹Witchukorn Khamchan and Apirat Kangsadanporn

¹วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

¹College of Social Innovation, Rangsit University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: witchu5@yahoo.com

บทคัดย่อ

การบริหารที่เป็นผู้นำองค์กรภาครัฐจะต้องมีความรับผิดชอบสูงกว่าผู้บริหารองค์กรภาคเอกชนส่วน พระอัจฉริยภาพด้านผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่เหนือกว่าผู้นำทั่วไปเพราะเป็นต้นแบบ ของผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาพระอัจฉริยภาพ นำเสนอ รูปแบบพระอัจฉริยภาพ และแนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพ ความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลผ่าน การวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักผู้ทำงานและมีประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จำนวนทั้งสิ้น 14 คน เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมี ประเด็นคำถามแบบมีโครงสร้าง สรุปข้อมูลที่ได้นำมาอภิปรายผลตามทฤษฎีและปรากฏการณ์ เพื่อค้นหา ข้อสรุปและข้อเสนอแนะวิเคราะห์และนำเสนอผลแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า พระอัจฉริยภาพด้านผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พบว่า พระอัจฉริยภาพเชิงทฤษฎี 9 รูปแบบ พระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน 15 รูปแบบผู้นำของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านจิตกรรม ด้านประติมากรรม ด้านการช่าง นวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้าน การถ่ายภาพ ด้านการกีฬา ด้านดนตรี และอื่นๆ รูปแบบพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำ และด้านการทรงงาน แนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีแนวทางดังนี้ 1) การบูรณาการ 2) การทำ Benchmarking หรือ การเลือกคุณลักษณะเด่นของพระอัจฉริยภาพ 3) การสร้างองค์กรต้นแบบตามรอยพระอัจฉริยภาพ โดยใช้ องค์กรที่รับสนองงาน 4) การกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้นำองค์กรภาครัฐเรียกว่าทฤษฎี Phumipol Theory

คำสำคัญ: พระอัจฉริยภาพ; ผู้นำ; พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร; การปฏิบัติของผู้นำองค์กรภาครัฐ

Abstract

Leaders in the public sector should take more responsibilities than leaders in the private sector. King Rama 9 was an exceptional leader who stood out from all other leaders because he was an example of someone with a range of knowledge and skills. This research article aimed at exploring the genius of King Rama 9, presenting forms of his genius, and the approaches for developing leadership development for public sector leaders based on the great leadership of King Rama 9. The study used a qualitative research method, collecting data through documentary research and interviews with 19 key informants who worked for King Rama 9. In-depth interviews with structured questions were used to collect data. The collected data were discussed using theories and phenomena to reach a summary and suggestions. The research findings were presented in a descriptive manner.

From the study, the following results are found:

The genius of King Rama 9 consists of nine theories and fifteen forms of work. His leadership in various areas includes painting, sculpture, craftsmanship, innovation and technology, photograph, sport, music, etc. There are 9 approaches for developing leadership development for public sector leaders based on the great leadership of King Rama 9 as follows: 1) integration; 2) benchmarking; 3) building model organization based on his genius; and 4) determining the strategic plans for developing public sector leaders called 'Phumipol Theory.

Keywords: Genius; Leader; His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great; Practice of Public Sector Leaders

บทนำ

จากกระแสโลกาภิวัตน์มาสู่ยุคดิจิทัล (Digital Disruptive) ส่งผลให้ประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรภาครัฐจะต้องเพิ่มศักยภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของระบบสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง (Suksomboon, 2008) ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารที่เป็นผู้นำองค์กรภาครัฐจะต้องมีความรับผิดชอบสูงกว่าผู้บริหารองค์กรภาคเอกชน เนื่องจากงบประมาณในการบริหารองค์กรภาครัฐนั้นมาจากภาษีของประชาชน ดังนั้นผู้บริหารองค์กรภาครัฐจึงต้องบริหารองค์กรด้วยความโปร่งใสและมีหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้ ผู้บริหารองค์กรภาครัฐต้องมีความสามารถประยุกต์การบริหารงานสมัยใหม่ที่อิงการใช้ข้อมูลสารสนเทศและความรู้พหุคูณของข้อมูล เพื่อให้เกิดความเป็นเลิศในเชิงคุณภาพของงาน

ปัจจุบันการบริหารองค์กรภาครัฐบริหารที่พัฒนามากว่ายุคก่อนมากมีการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ในการบริหารที่ชัดเจนขึ้น มีลักษณะของการบริหารงานเชิงรุกที่ดำเนินการในรูปการบริหารเชิงกลยุทธ์ หรือการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่หน่วยงานมีการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อกำหนดทิศทางในเชิงของผลสัมฤทธิ์ ตามตัวชี้วัดผลงานและกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานตามภารกิจที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานได้กำหนดทิศทางและกลยุทธ์การดำเนินงานที่ชัดเจน และมีการผลักดันให้มีการดำเนินงานตามกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิผลจนเกิดความยั่งยืนนั้น องค์กรจำเป็นต้องดำเนินการสร้างการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ที่ครอบคลุมและทั่วถ้วนทุกระบบงานย่อยขององค์กร

ซึ่งในปัจจุบันนี้องค์กรต่างๆ นิยมที่จะดำเนินการโดยประยุกต์กรอบแนวคิด เทคนิควิธีการบริหารที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารที่เป็นเลิศมาเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน (Karawekpan et al., 2017)

การวิจัยในครั้งนี้จึงได้นำมาแบบอย่างการเป็นผู้นำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งพระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย โดยพระองค์ได้แสดงภาพของผู้นำการเปลี่ยนแปลงผ่านพระราชกรณียกิจ พระราชดำรัส และพระราชวินิจฉัยหลายครั้งตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์นานถึง 70 ปี ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงมิได้ผูกขาดหรือจำกัดอยู่ในเงื่อนไขของระบอบการปกครองหรือทางการเมืองเพียงประการเดียว บทบาทอันมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างโดดเด่นนี้ไม่ได้รับการยอมรับเพียงแค่ว่าสภานิกายในประเทศเท่านั้น หากแต่ยังทรงได้รับการยอมรับและสดุดีจากนานาประเทศทั้งในระดับบุคคลและองค์กรระหว่าง 70 ปีแห่งการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีประมุขศิลป์ (Leadership) หรือภาวะผู้นำที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว หากวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ (Modern Leadership Theories) จะพบว่าไม่มีทฤษฎีภาวะผู้นำทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่สามารถอธิบายประมุขศิลป์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ครบถ้วน จึงต้องอาศัยหลายทฤษฎีประกอบกัน เนื่องจากทรงมีประมุขศิลป์ที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว ประการแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงใช้ประมุขศิลป์แบบบารมี (Charismatic Leadership) ซึ่งเป็นบารมีที่ผู้คนพบเห็นหลงรัก ยกย่อง ศรัทธา เป็นบารมีที่เกิดจากการกระทำ มิได้เกิดจากอำนาจบังคับ ประการที่สอง ทรงใช้ประมุขศิลป์แบบผู้ช่วยเหลือ (Servant Leadership) ดังแนวคิดของกรีนลีฟ (Robert Greenleaf) ที่ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ช่วยเหลือ และประการสุดท้าย ทรงใช้ประมุขศิลป์แบบผู้นำการปฏิรูป (Transformation Leadership) ภาวะผู้นำลักษณะนี้ Bass and Riggio (2006) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้นำที่ดีต้องทำให้ผู้ตามเชื่อมั่น เคารพและศรัทธาผู้นำด้วยจิตใจ และมีอิทธิพลต่อผู้ตามด้วยใจ สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้ตามได้ ทำให้ผู้ตามเห็นความสำคัญของส่วนรวม เห็นความสำคัญของสิ่งที่ตนเองทำงานในหน้าที่อยู่ให้ดีที่สุด ทำให้ผู้ตามพยายามบรรลุความฝันอันสูงสุดได้ (Sakwarawit, 2017)

แม้ว่าที่ผ่านมาปัญหาของภาครัฐ ได้แก่ ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง ความไม่ต่อเนื่องในระดับนโยบาย และการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งหากได้ผู้นำภาครัฐที่ดี จะช่วยนำพาประเทศไปในทางที่ส่งเสริมเกื้อกูล ปัจจุบันประเทศไทยมีภาคเอกชนที่เข้มแข็งเป็นฐานที่ดี หากแนวนโยบายของรัฐสนับสนุนภาคเอกชนได้ ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ก้าวหน้าก้าวไกล ซึ่งตามจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 คือ ให้ระบบราชการมีขนาดพอเหมาะกับการดำเนินนโยบายภาครัฐ ต้องสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาปฏิบัติงานในระบบราชการ ต้องลดการทุจริตคอร์รัปชัน ต้องส่งเสริมความโปร่งใส พัฒนากฎหมายไม่ให้ล้าสมัย สร้างความน่าเชื่อถือในระบบราชการ ทำให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และเปลี่ยนกรอบความคิดเห็น ผู้นำที่โดดเด่น ควรจะประกอบด้วย ค่านิยมหลัก เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต มีเป้าหมาย (Sense of Purpose) มีความกล้า และรู้ว่าอะไรที่สมควรที่จะต้องรีบทำโดยด่วน (Sense of Urgency) มีการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง มีทักษะการสื่อสารที่ทำให้ผู้ร่วมงานเข้าใจง่าย มีความเข้าใจในเทคโนโลยีและข้อมูล (Data Literacy) ดังนั้นการที่จะให้ได้คนดีคนเก่งเข้ามาเป็นผู้นำองค์กรภาครัฐจะต้องมีแผนสืบทอดตำแหน่ง (Succession Plan) สรรหาคนที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นตัวเลือกเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้นำภาครัฐ ควรสรรหาคนทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรมาเป็นตัวเลือก และทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมทำให้เป็นองค์กรที่มีคนต้องการเข้ามาทำงานในระบบราชการ แนวทางการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน คือ การไม่อยู่นิ่งเฉยต้องพัฒนาตลอดเวลา เป็นผู้อำนวยการความสะอาดให้ทุกภาคส่วนได้รับการพัฒนา ฉลาดใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการ

ทำงาน รู้จักสร้างและใช้ข้อมูล (Big Data) สํารวจและเสริมสร้างทักษะความรู้ที่จำเป็นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสู่ยุค Thailand 4.0

นอกจากนี้ ผู้นำองค์กรจะละเลยปัญหาเล็กน้อยที่เกิดขึ้นในองค์กรมิได้ เพราะปัญหาจุดใดจุดหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบหรือกระบวนการทำงานในอีกจุดหนึ่งได้ ดังที่ Edward Lorenz ที่เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีความโกลาหล (Chaos Theory) ได้กล่าวว่า ความผิดพลาดเพียงเล็กน้อยก็สามารถสร้างความแตกต่างอย่างใหญ่หลวงให้เกิดขึ้นได้ เปรียบได้กับการกระพือปีกของผีเสื้อ (Butterfly Effect) ผู้นำองค์กรที่ดีจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงธรรมชาติขององค์กร ธรรมชาติของงาน ธรรมชาติของคน กลุ่ม และสังคมภายในองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดประเด็นปัญหา ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ก่อนปัญหาเล็กน้อยจะลุกลามยกระดับความรุนแรงจนเป็นอันตรายต่อองค์กร (Kuapan, 2012)

ปัจจุบันพบว่า ผู้นำองค์กรภาครัฐมักจะมีประพฤติกรรมไปในทางที่ไม่เหมาะสม และไม่ใช่ว่าแบบอย่างที่ดีกับผู้ตาม ดังจะเห็นได้บ่อยครั้งที่มีการลงโทษผู้บริหารองค์กรที่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่ยุติธรรมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร และการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์ส่วนตน ไม่เสียสละ อุทิศตนเพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กร รวมทั้งการไม่ทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ใช้แนวความคิดของตนเองในการบริหารงานมากกว่าการค้นคว้าวิธีการใหม่ๆ มากระตุ้นพฤติกรรมการทำงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ นักวิชาการหลายท่านได้มีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารในองค์กรภาครัฐเพื่อศึกษารูปแบบผู้นำที่ดีขององค์กรต่างๆ เช่น งานศึกษาของ Pantaroong (2012) และ Sanakhum (2017) ที่พบว่า ผู้นำเชิงบริหารมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร งานศึกษาของ Sathachatmongkhon and Dhampaiboon (2016) ซึ่งได้ศึกษาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อการความสำเร็จและนำพาองค์กรไปสู่สถานการณ์ใหม่ที่ดีขึ้น โดยใช้วิธีการบริหารการเปลี่ยนแปลงของ John Kotter และ Kurt Lewin มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาของ Pamchajan (2012) ที่พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำแบบไฟบริการหรือภาวะผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือ เป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่มีความเหมาะสมกับผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

จากที่มาและความสำคัญข้างต้น เป็นที่ประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่มีต่อประชาชนชาวไทยและนานาชาติ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาแนวทางการเป็นผู้นำที่ดีของผู้บริหารองค์กรภาครัฐ โดยนำแนวทางการปกครองประเทศตามพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และน้อมนำหลักการทรงงานของพระองค์ไปปรับใช้ เพื่อตามรอยเบื้องพระยุคลบาทให้เกิดประโยชน์ในการบริหารองค์กรภาครัฐของไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อนำเสนอรูปแบบพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้บริหารองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลผ่านการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภาวะผู้นำสามแนวคิด คือ 1) ผู้นำที่เป็นผู้ช่วยเหลือ (Servant Leadership) 2) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) และ 3) ผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดและตัวแบบในการวิจัยต่อไป กำหนดสมมุติฐานการวิจัยว่าโครงการพระราชดำริได้สะท้อนพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 อย่างไร โดยมีแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งมีแนวคิดผู้นำที่เป็นผู้ช่วยเหลือและผู้นำเชิงบารมีเป็นแนวคิดในลำดับถัดมา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่ทำงานและมีประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และผู้อำนวยการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคล จำนวน 14 คน แบ่งออกเป็นสองกลุ่มประกอบด้วย กลุ่มแรก กลุ่มผู้ที่ทำงานและมีประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รวม 6 คน กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มผู้อำนวยการภาครัฐ รวม 8 คนโดยสัมภาษณ์ผู้ที่ทำงานและมีประสบการณ์การทำงานสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และผู้อำนวยการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การสัมภาษณ์ โดยพัฒนากรอบแนวคิดให้เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีประเด็นคำถามแบบมีโครงสร้าง จำนวน 18 ข้อ เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ตรงตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการวิจัยในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจากการจดบันทึกและบันทึกเสียงสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้นำมาเรียบเรียงแยกประเด็นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปข้อมูลที่ได้นำมาอภิปรายผลตามทฤษฎีและปรากฏการณ์ เพื่อค้นหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะวิเคราะห์และนำเสนอผลแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 รูปแบบพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีรูปแบบความเป็นผู้นำ 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำ (Leadership Genius) และด้านพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน (Work Genius) ประกอบด้วย



พระอัจฉริยภาพเชิงทฤษฎี

- 1) เป็นต้นแบบของวิสัยทัศน์ที่เป็นเลิศ (A role model of Excellent Vision)
- 2) เป็นต้นแบบของคุณธรรมและจริยธรรม (A role model of Morality and Ethics)
- 3) เป็นต้นแบบด้านความเสียสละ (A role model of Sacrifice) ที่ทรงเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
- 4) เป็นต้นแบบความศรัทธา และบารมี (A role model of faith and prestige)
- 5) เป็นต้นแบบของความมุ่งมั่นและความเพียร (A role model of determination and perseverance)
- 6) เป็นต้นแบบของอัจฉริยภาพทางความคิด (A role model of thinking genius) ทั้งความคิดเชิงระบบ ความคิดเชิงประยุกต์ และความคิดเชิงนวัตกรรม
- 7) เป็นต้นแบบอัจฉริยภาพด้านการถ่ายทอดความคิดสู่การปฏิบัติ (A role model for Conveying ideas into action) ด้วยการลงมือทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง
- 8) เป็นต้นแบบของผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย (A role model of a knowledgeable and well-rounded)
- 9) เป็นต้นแบบของผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต และจริงใจ (A role model of honest and sincere)
- 10) เป็นต้นแบบของผู้มีทัศนคติเชิงบวก (A role model of positive mindset)

พระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน (Work Genius)

- 1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Cooperation network building)
- 2) การใช้อำนาจเชิงคุณธรรม (Moral power)
- 3) มีการทรงงานที่ยืดหยุ่น (Flexible work)
- 4) การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกื้อกูลกันทุกฝ่าย (Working with mutual benefits)
- 5) การทรงงานด้วยความสุขและส่งผลต่อความสุข (Happy work and forward happiness)
- 6) การทรงงานที่เน้นความสามัคคีแบบมีส่วนร่วม (Focused on cooperative harmony)
- 7) การทรงงานที่เน้นการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Focus on research and development)
- 8) การทรงงานที่ใช้การประนีประนอมในการแก้ปัญหา (Focus on compromise to solve problems)
- 9) การทรงงานที่เน้นการใช้เทคโนโลยี (Technology-oriented work)
- 10) การวางแผนแบบมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (Participatory planning from bottom to top)
- 11) การศึกษาปัญหาเชิงประจักษ์ (Study of empirical problems) โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา
- 12) การมุ่งพัฒนาความเข้มแข็งภายในเพื่อความยั่งยืน (Internal development for sustainability)
- 13) การมองปัญหาในภาพใหญ่แต่เริ่มแก้ไขจากจุดเล็กๆ (Look at the big picture, but start to fix from a small point)
- 14) การทรงงานที่มุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Focuses on efficiency and effectiveness)

15) การทรงงานที่ใช้หลักยุติธรรมมาก่อนกฎหมาย (Justice comes before the law) ซึ่งสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้



ภาพที่ 1 รูปแบบพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผลการวิจัยพบว่า

คุณลักษณะผู้นำทั้งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คุณลักษณะผู้นำที่ได้จากการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงทั้งในส่วนของผู้รับสนองงานและผู้นำองค์กรภาครัฐ ล้วนตั้งอยู่บนกรอบของคุณลักษณะผู้นำสองส่วนคือ “การครองตน” และ “การครองงาน” แต่การสร้างตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐโดยการตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประยุกต์ใช้ มีการปรับให้สอดคล้องรวมถึงแยกแยะเป็นแนวทางที่เหมาะสมดังนี้

1) การบูรณาการ (Integrated) เชื่อมโยงทั้งคุณลักษณะของแนวคิดทฤษฎีผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือ (Servant Leadership) ผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) กับพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำ (Leadership Genius) และพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน (Work Genius) เข้าด้วยกัน รวมถึงแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ เช่น ทฤษฎีด้านการจัดการ ทฤษฎีด้านประสิทธิภาพในการทำงาน ทฤษฎีจิตวิทยาองค์กร ฯลฯ

2) การทำ Benchmarking หรือการเลือกคุณลักษณะเด่น ของพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำ (Leadership Genius) และพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน (Work Genius) ออกมาเป็นตัวแบบสำคัญของผู้นำองค์กรภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าพระอัจฉริยภาพทั้งสองด้านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีหลายประการที่ทั้งทฤษฎีผู้นำและเงื่อนไขที่องค์กรภาครัฐไม่มีหรือมีในระดับที่ต่ำ เช่น เป็นต้นแบบของคุณธรรมและจริยธรรม (A role model of Morality and Ethics) เป็นต้นแบบด้านความเสียสละ (A role model of Sacrifice) ที่ทรงเสียสละประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นต้นแบบความศรัทธาและบารมี (A role model of faith and prestige) เป็นต้นแบบของความมุ่งมั่นและความเพียร (A role model of determination and perseverance) เป็นต้นแบบของอัจฉริยภาพทางความคิด (Model of cognitive genius)

3) การสร้างองค์กรต้นแบบตามรอยพระอัจฉริยภาพ โดยใช้องค์กรที่รับสนองงานในพระราชดำริของโครงการหลวงต่างๆ เป็นองค์กรนำร่องเนื่องจากมีภารกิจที่สามารถต่อเนื่องในพระราชดำริของพระองค์และมี

พื้นฐานวัฒนธรรมในการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผู้นำองค์กรมีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกับพัฒนาการขององค์กรที่ต่อยอดมาจากแนวพระราชดำริได้เป็นอย่างดี

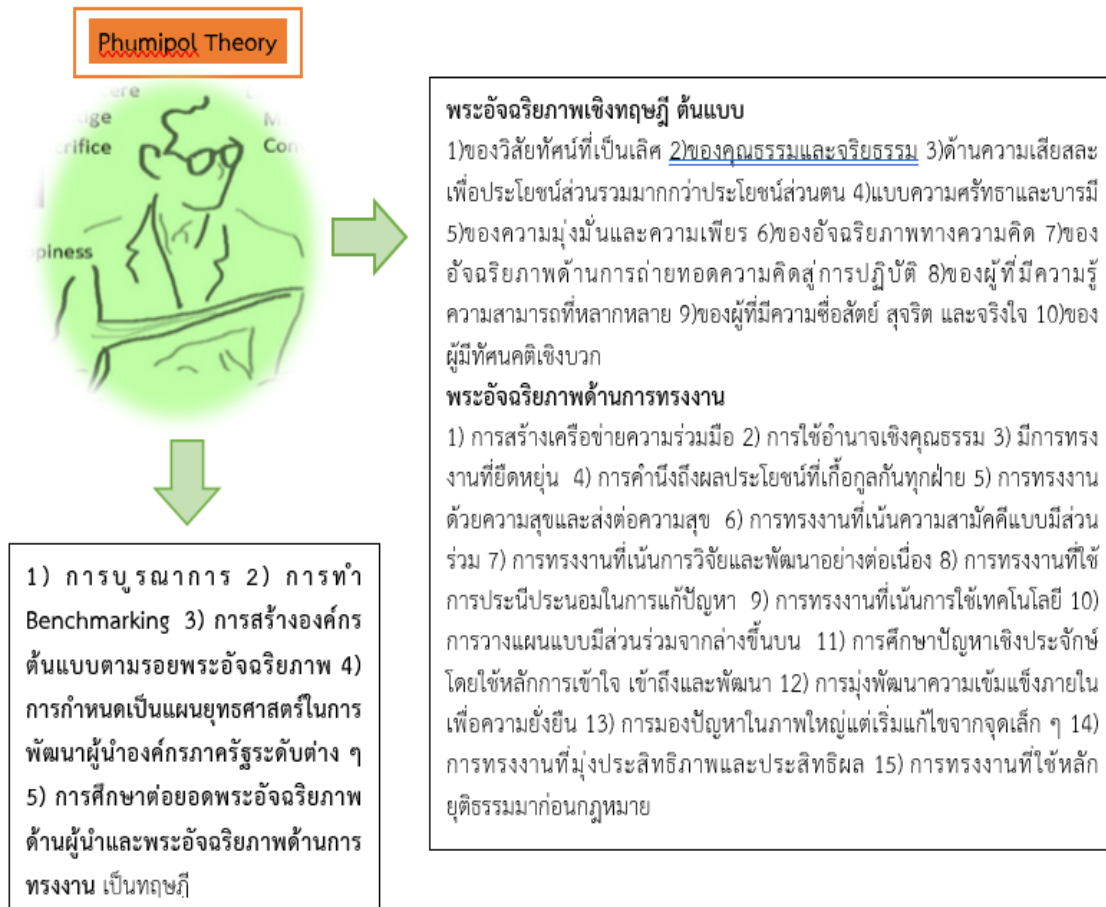
4) การกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้นำองค์กรภาครัฐระดับต่างๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน โดยมีเป้าหมายในการสร้างผู้นำตามรอยพระอัจฉริยภาพในลักษณะใด ระดับใดและจำนวนเท่าใด โดยทำควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านอัจฉริยภาพผู้นำของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 อย่างเป็นระบบ

5) การศึกษาต่อยอดพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำและพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานเป็นทฤษฎี Phumipol Theory เพื่อสร้างอิทธิพลทางความคิดและองค์ความรู้ด้านอัจฉริยภาพของพระองค์ให้เกิดการยอมรับอย่างแพร่หลายและเป็นวิชาการ รวมทั้งการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรในการพัฒนาข้าราชการที่จะขึ้นเป็นผู้นำองค์กร

จากการศึกษาพบว่าพระอัจฉริยภาพทั้งสองด้านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำที่มีความเป็นเลิศอย่างมาก การพัฒนาเป็นต้นแบบผู้นำองค์กรภาครัฐหากตีความในความหมายกว้างย่อมหมายถึงการนำไปใช้พัฒนาผู้นำได้อย่างครอบคลุมตั้งแต่ระดับที่เล็กที่สุดหรือระดับหมู่บ้านจนถึงองค์กรขนาดใหญ่ระดับกระทรวงและรัฐบาล

องค์ความรู้ใหม่

ต้นแบบผู้นำชั้นสูงเชิงทฤษฎีต้นแบบผู้นำเชิงผลสัมฤทธิ์ และต้นแบบผู้นำเชิงสัญลักษณ์ คุณลักษณะผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แสดงให้เห็นถึงสถานะขององค์ความรู้ของพระองค์ที่ปรากฏอยู่ในเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างไปดังนี้ พระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำเชิงทฤษฎีผ่านโครงการพระราชดำริพบว่าคุณลักษณะผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ปรากฏทางทฤษฎีแนวคิดผู้นำทั้งสามทฤษฎีนั้นประกอบไปด้วยคุณลักษณะผู้นำมากถึง 20 ประการ เมื่อผนวกกับหลักทศพิธราชธรรมอันเป็นหลักพื้นฐานในการดำรงฐานะของพระมหากษัตริย์แล้วทำให้มีคุณลักษณะในทางทฤษฎีถึง 30 ประการ ถือว่าเป็นคุณลักษณะที่ละเอียดและครอบคลุมพระจริยวัตรของพระองค์ในการปฏิบัติต่อประชาชนและสังคม ในขณะเดียวกันยังประกอบด้วยคุณค่าทางสังคมที่เป็นบรรทัดฐานที่รองรับไว้อีกด้านหนึ่ง เช่น หลักคำสอนทางศาสนาพุทธซึ่งพระองค์ทรงเป็นองค์พระศาสดูปฐมภิกขุ หลักจารีตประเพณีและวัฒนธรรมรวมถึงค่านิยมทางสังคมอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าต้นแบบผู้นำที่ศึกษาผ่านพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นเป็นต้นแบบผู้นำชั้นสูงในเชิงทฤษฎีซึ่งมีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและมีความยากในการปฏิบัติอยู่ในตัวเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้นี้ยังกระจัดกระจายและยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาเป็นทฤษฎีอย่างชัดเจนแม้จะมีการพยายามนำเสนอองค์ความรู้นี้ภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า “ศาสตร์พระราช” ก็ตามเพราะเป็นเพียงแค่การรวบรวมผลงานโดยทั่วไปเท่านั้น ควรมีการสังคายนา ประมวลผลและวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยต้นแบบผู้นำอย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยขอตั้งเป็นแนวทางไว้ว่าเป็น “ทฤษฎีศาสตร์พระราชแนวใหม่” เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการศึกษาครั้งนี้



ภาพที่ 2 แสดงทฤษฎีศาสตร์พระราชานวนใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 อิทธิพลต่อผู้ได้บังคับบัญชา: กุญแจสำคัญของการสร้างตัวแบบผู้นำในองค์กรภาครัฐ พบว่า แนวคิดทฤษฎีผู้นำเชิงบารมีแนวคิดทฤษฎีผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารแต่ละคนมีความเข้าใจตรงกันว่าผู้ได้บังคับบัญชาจะเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานได้ต้องมีแรงจูงใจซึ่งมีผลสัมพันธ์กันระหว่างผลของการปฏิบัติงานกับความก้าวหน้าในการทำงานซึ่งงานวิจัยของ Phawakanan (2012) ได้ศึกษาลักษณะผู้นำองค์กรในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2539-2554 ที่พบว่ากลุ่มองค์กรรัฐบาลนั้นผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ ผู้นำที่เน้นการมีวิสัยทัศน์การวางแผนเพื่ออนาคตพร้อมทั้งต้องเน้นการมุ่งมั่นให้ประสบความสำเร็จไปด้วยกัน โดยต้องหาทางหลีกเลี่ยงการเสี่ยงต่อสิ่งที่ไม่คาดหมายที่อาจเกิดขึ้นได้ มีการสร้างผู้นำทดแทนนี้สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องผู้นำเชิงบารมี พบว่า ผู้นำองค์กรภาครัฐระดับสูงต่างตระหนักและให้ความสำคัญกับการสร้างผู้นำในระดับที่อยู่ใต้บังคับบัญชา นอกจากนี้ Dennis ได้กล่าวไว้ว่า การทำงานที่ทุ่มเทของผู้บริหารระดับต้นนั้น อาจเกิดจากการสร้างแรงบันดาลใจ การสร้างกลุ่มหรือทีม การสนับสนุนช่วยเหลืออย่างจริงใจ ความไว้วางใจ การมอบอำนาจนั้นคือการรับใช้ผู้ได้บังคับบัญชาที่ทำงานในทุกๆ ด้านโดยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ของผู้นำที่เป็นผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือ โดยในแต่ละองค์ประกอบล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพนักงานโดยตรง จึงทำให้พนักงานมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานสิ่งที่ได้ก็คือความสัมพันธ์กับพนักงานและผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในลักษณะ

เดียวกันที่พบว่าภาวะผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือ การทำงานเป็นทีม และการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Dennis, 2004)

แนวคิดทฤษฎีผู้นำเชิงบารมี ใช้อธิบายความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณลักษณะของผู้นำที่เกี่ยวกับแบบอย่างเชิงพฤติกรรม (Behavior) และแบบอย่างเชิงจิตใจซึ่งการจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับรู้ได้นั้นผู้นำจะต้องไม่ยึดติดแต่เพียงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ ซึ่ง Pantaroong (2012) ได้ศึกษาความมุ่งมั่นของผู้นำในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่าคุณลักษณะผู้นำแบบมีบารมีเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาชุมชนในบริบทของสังคมไทยโดยมีการเสนอการปรับใช้และผสมผสานแนวคิดผู้นำบารมีของโลกตะวันออกและของไทยเข้าไปกล่าวคือ คุณลักษณะภาวะผู้นำบารมีเป็นการสร้างตัวแปรแบบสามเส้า ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำบารมีแบบตะวันตก 17 ทฤษฎี อาทิ เช่น ทฤษฎีภาวะผู้นำบารมี (Bass, 1990; Nadler & Tushman, 1990) ทฤษฎีการพัฒนาคุณลักษณะบารมี (Du Brin, 1998) และทฤษฎีคุณลักษณะการปรุงแต่งของภาวะผู้นำบารมี เป็นต้น 2) ภาวะผู้นำบารมีแบบตะวันออก (พุทธศาสนา) ได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และการเว้นจากอคติธรรม ฯลฯ เป็นต้น

การวางตนเป็นต้นแบบเพื่อสร้างบารมีแสวงหาผลสัมฤทธิ์ขององค์กร พบว่า ผู้บริหารองค์กรภาครัฐส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาและการลดช่องว่างของระดับหรือตำแหน่งในการทำงานที่เป็นโครงสร้างทางการให้เกิดความยืดหยุ่นและเป็นกันเอง มีการเอาใจใส่ รับฟังความคิดเห็น โดยชยพล เพชรวิมล ได้ศึกษาเรื่องทฤษฎีบารมีซึ่งพบว่ามียอดประกอบของผู้นำที่มีบารมีทั้งสิ้น 10 ประการด้วยกันประกอบด้วย 1) การบำเพ็ญสั่งสมบารมี 2) ความเที่ยงธรรมโปร่งใส 3) ความสามารถในการสื่อสาร 4) ความมีส่วนร่วม 5) ความเอื้ออาทร 6) ความอดทน 7) การมีสัจจะ 8) ความซื่อสัตย์ 9) ด้านนิติธรรม 10) ความรับผิดชอบ โดยองค์ประกอบทั้งสิบข้อนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้นำได้รับการยอมรับและพัฒนาให้ผู้นำมีบารมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับผู้นำในการ “ครองตน” และ “ครองงาน” โดยมีเงื่อนไขตั้งแต่องค์ประกอบแรกคือ บารมีของผู้นำจะต้องสั่งสมและใช้เวลาไม่สามารถสร้างขึ้นในระยะเวลาสั้นๆ สอดคล้องกับ (Petpimol and Chenaksara, 2015) เช่นเดียวกับงานศึกษาของณัฐณารณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ เรื่อง ภาวะผู้นำทางการบริหารการพัฒนา ได้ข้อสรุปว่าบุคคลสามารถเรียนรู้และฝึกฝนให้เป็นผู้ผู้นำที่มีบารมีได้ ความเป็นผู้นำที่มีบารมีจะก่อให้เกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพสูง และจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเต็มใจทุ่มเทปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ผู้นำที่มีบารมีจะมีบทบาทสูงและช่วยแก้ไขปัญหในสถานการณ์บางสถานการณ์ได้ดี (Aeknarachindawat, nd.)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พบว่า คุณลักษณะผู้นำทั้งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คุณลักษณะผู้นำที่ได้จากการศึกษาผู้นำสองส่วนคือ “การครองตน” และ “การครองงาน” แต่การสร้างตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐโดยการตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประยุกต์ใช้ 1)การบูรณาการเชื่อมโยงทั้งคุณลักษณะของแนวคิดทฤษฎีผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือ ผู้นำเชิงบารมี ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำและพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานเข้าด้วยกันรวมถึงแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ 2) การทำ Benchmarking คือการเลือกคุณลักษณะเด่นของพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำ และพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน ออกมาเป็นตัวแบบสำคัญของผู้นำองค์กรภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าพระอัจฉริยภาพทั้งสองด้านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีหลายประการที่ ดังที่ Wongwatanapong (2017) ซึ่งสิ่งสำคัญในการทำ Benchmarking หน่วยงานต้องตอบคำถาม 4 ข้อ คือ เราอยู่ที่ไหน ใครเก่งที่สุด เขาทำอย่างไรจึงสำเร็จ และ

เราจะทำให้ดีกว่าเขาได้อย่างไร ส่วนปัญหาในการนำเครื่องมือ Benchmarking มาใช้ในภาครัฐ คือ การสร้างแรงจูงใจในการแข่งขัน ความยากในการค้นหาองค์กรที่เป็นเลิศ เป้าหมายขององค์การขาดความชัดเจน และปัญหาในการนำไปปฏิบัติจริง 3) การสร้างองค์กรต้นแบบตามรอยพระอัจฉริยภาพ โดยใช้อำนาจที่รับสนองงานในพระราชดำริของโครงการหลวงต่างๆ เป็นองค์กรนำร่องเนื่องจากมีภารกิจที่สามารถต่อเนื่องในพระราชดำริของพระองค์และมีพื้นฐานวัฒนธรรมในการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผู้นำองค์กรมีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกับพัฒนาการขององค์กรที่ต่อยอดมาจากแนวพระราชดำริได้เป็นอย่างดี 4) การกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้นำองค์กรภาครัฐระดับต่างๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างผู้นำตามรอยพระอัจฉริยภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านอัจฉริยภาพผู้นำอย่างเป็นระบบ 5) การศึกษาต่อยอดพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำและพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานเป็นทฤษฎี Phumipol Theory

สรุป

จากการศึกษาการตามรอยพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สู่การปฏิบัติของผู้นำองค์กรภาครัฐ รูปแบบพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีรูปแบบความเป็นผู้นำ 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำ 10 อย่าง และด้านพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงาน (Work Genius) มี 15 อย่าง ส่วนแนวทางการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้นำองค์กรภาครัฐตามรอยพระอัจฉริยภาพความเป็นผู้นำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คุณลักษณะผู้นำสองส่วนคือ “การครองตน” และ “การครองงาน” และจะต้อง เช่นตามแนวทางดังนี้ 1) การบูรณาการ (Integrated) 2) การทำ Benchmarking 3) การสร้างองค์กรต้นแบบตามรอยพระอัจฉริยภาพ โดยใช้อำนาจที่รับสนองงาน 4) การกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้นำองค์กรภาครัฐระดับต่างๆ ของรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) การศึกษาต่อยอดพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำและพระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานเป็นทฤษฎี Phumipol Theory เป็นพระอัจฉริยภาพด้านผู้นำที่มีความเป็นเลิศอย่างมาก ทำให้ทราบถึงในอดีตพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่เป็นแบบอย่างที่ดีผู้นำในระดับชาติควรนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหาร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่ารัฐบาลควรมีกระบวนการพัฒนาหรือสังเคราะห์พระอัจฉริยภาพของพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อยกระดับเป็นตัวแบบทฤษฎีผู้นำองค์กรภาครัฐโดยแบ่งเป็นสามกระบวนการสำคัญดังนี้

1.1 การสังคายนาข้อมูลด้านพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ควรทำการรวบรวมข้อมูลสำคัญนับแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์จนสิ้นรัชกาลเพื่อจัดแยกเป็นหมวดหมู่ดังนี้ 1) พระราชดำรัส 2) พระบรมราโชวาท 3) พระราชนิพนธ์ 4) พระราชปฏิสันถาร 5) พระราชดำริ 6) ข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 7) ข้อมูลโครงการส่วนพระองค์

1.2 การสังเคราะห์เป็นทฤษฎีตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐ

ควรมีการนำแนวคิดทฤษฎีอื่นเข้ามาประกอบเพื่อพัฒนาเป็นตัวแบบที่สมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดทฤษฎีที่นำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ทั้งสามทฤษฎีอื่นได้แก่ 1. ทฤษฎีผู้นำที่เป็นผู้ช่วยเหลือ

(Servant Leadership) 2. ทฤษฎีผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) 3. ทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) ล้วนเป็นแนวคิดทฤษฎีแบบตะวันตกซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากเงื่อนไขทางสังคมและบริบทแวดล้อมที่แตกต่างจากสังคมไทยที่มีรากฐานความเป็นสังคมตะวันออกประกอบกับลักษณะของปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แตกต่างกันในรายละเอียด

1.3 การนำไปปรับใช้เป็นทฤษฎีตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐ

ในทางปฏิบัติเนื่องจากองค์กรภาครัฐมีหลายประเภทและผู้นำองค์กรภาครัฐมีหลายระดับตามโครงสร้างการบริหารงานการนำทฤษฎีศาสตร์พระราชานี้ไปใช้อาจทำได้ด้วยการสร้างเป็นแบบจำลองหรือ Model ให้สอดคล้องกับผู้นำองค์กรภาครัฐแต่ละระดับ อาทิเช่น

1) ตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐในระดับปฏิบัติการ

องค์กรภาครัฐส่วนใหญ่จะมีกลุ่มงานระดับล่างประกอบไปด้วยระดับปฏิบัติเป็นหน่วยงานเล็กๆ จำนวนมากจำเป็นต้องการตัวแบบผู้นำด้วยเช่นกัน การพัฒนาตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐจาก ทฤษฎีศาสตร์พระราชานี้ ในส่วนนี้อาจสกัดเอาสาระสำคัญหรือแก่นของความเป็นผู้นำให้เหมาะสมกับขอบเขตของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ หรืออาจจะเรียกว่าตัวแบบผู้นำองค์กรเบื้องต้นก็ได้

2) ตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐระดับกลาง

ความสำคัญของผู้นำองค์กรภาครัฐระดับกลางนี้คือกลุ่มเจ้าหน้าที่จำนวนมากหรือมากที่สุดที่อยู่ในเป้าหมายของการพัฒนาไปสู่ผู้นำองค์กรในระดับบริหารหรือระดับสูง การนำทฤษฎีตัวแบบผู้นำจากทฤษฎีศาสตร์พระราชานี้ไปใช้คือการยกระดับและขยายความจากตัวแบบในระดับปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมของการเป็นผู้นำองค์กรในอนาคตนั่นเอง

3) ตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐระดับสูง

การใช้ทฤษฎีตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐจาก ทฤษฎีศาสตร์พระราชานี้ ในระดับนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะต้องทำความเข้าใจถึงปรัชญาแนวคิดเรื่องพระอัจฉริยภาพผู้นำของตัวแบบผู้นำขั้นสูงเชิงทฤษฎีแล้วยังต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหรือหลักสูตรในการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงจากโครงการพระราชดำริต่างๆ และมีแบบทดสอบความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้กับองค์กรที่ผู้นั้นเป็นผู้นำได้จริง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าตัวแบบผู้นำองค์กรภาครัฐที่ได้จากการศึกษาพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผ่านความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะของ Bhumipol's Theory นี้ยังสามารถปรับใช้เพื่อนำไปเป็นตัวแบบผู้นำองค์กรภาคเอกชน และเป็นตัวแบบผู้นำชุมชนหรือภาคประชาชนได้อีกด้วย อีกทั้งควรได้รับการเผยแพร่ไว้ในรูปแบบผลงานวิชาการและนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการในระดับประเทศและระดับนานาชาติและหรือควรบรรจุไว้เพื่อให้ผู้สนใจศึกษาในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องต่างๆ อีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเชิงสำรวจเพื่อยืนยันข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ในมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง เช่น ประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากโครงการตามพระราชดำริต่างๆ เพื่อให้ทราบความคิดเห็นต่อการประกอบพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ต่อความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะต่างๆ

References

- Aeknarachindawat, N. (nd.). *Development Management Leadership*. Suan Sunandha Rajabhat University.
- Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational Leadership*. (2nd ed.). Washington, DC: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. Washington, DC.
- Conger, J. A., & Kanungo, R. (1987, July). Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings. *Academy of Management Review*, 12, 637-647.
- Dennis, R. S., & Bocarnea, M. (2004). Development of the Servant Leadership Assessment Instrument. *Leadership & Organization Development Journal*, 26(8), 600-615.
- Du Brin. (1998). *Leadership Research Finding: Practice and Skills*. Boston: Houghton.
- Karawekpan, B. et al. (2017). *A New Approach to Government Administration*. “King Prajadhipok's Institute (October)”. Retrieved March 25, 2020, from <http://www.wiki.kpi.ac.th/>
- Kuapan, S. (2012). *A Study of Guidelines for Applying the Mentoring System to Human Resource Development in the Core Department of the Office of the Council of State*. (Doctoral Dissertation). Mahidol University. Nakhon Pathom.
- Nadler & Tushman. (1990). Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change. *California Management Review*, 32(2), 77.
- Pamchajan A. (2012). *Develop a Model of Servant Leadership for Educational Service Area Administrators*. (Doctoral Dissertation). Sripatum University. Bangkok.
- Pantaroong, N. (2012). *Research Report on Model of Performance Development of Academic Support Personnel Suan Dusit Rajabhat University Bangkok*. (Research Report). Suan Dusit Rajabhat University.
- Petpimol, C. & Chenaksara, N. (2015). Charismatic Theory. *Silpakorn Educational Research Journal*, 7(1), 217-229.
- Phawakanan, U. (2012). Characteristics of Organizational Leaders in Thailand During 1996-2011. *Journal of HR Intelligence*, 7(1), 6-20.
- Sakwarawit, A. (2017). *Descriptive Statistics, Exploratory Data Analysis, and Statistical Graphic with Basic R Programming*. (2nd Edition). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Sanakhum, T. (2017). Leadership Characteristics Affecting the Success of Domestic Non-Profit Organizations. *Thai Southeast Bangkok Journal*, 3(1), 79-97.
- Sathachatmongkhol, N. & Dhampaiboon, A. (2016). Leading the Change in the Globalization Era to Sustainable Development. *Business Journal Review*, 8(1), 167-182.
- Suksomboon, W. (2008). *Globalization, Human Rights and International Justice: Issues and Political Theoretical Perspectives*. (1st edition). Bangkok: Green Print Co., Ltd.
- Wongwatthanaphong, K. (2017). Application of Benchmarking Tool in Public Administration. *Journal of Management Sciences*, 34(1), 135-159.

กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ*

Strategies for Converting Knowledge into Practice for Community Economic Development Based on Tai Lue Cultural Wisdom

¹ศุภมร ชมพูมิ่ง และ ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์

¹Supamorn Chompooming and Panuwat Pakdeewong

¹มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: kru_supamorn@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการศึกษาวิจัย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การยกร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ มีการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม ใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน ประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 การยกร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ตอนที่ 2 การตรวจสอบร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินร่างกลยุทธ์ ใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน และตอนที่ 3 ประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ที่ปรับปรุงแล้ว ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน ประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และการใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ 2) การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ 3) การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไทลื้อ 4) การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ 5) การสร้าง Startup บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ และกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาจากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ มีความสอดคล้องกันในระดับมาก และเหมาะสม ความเป็นไปได้และการใช้ประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: กลยุทธ์การแปรความรู้; เศรษฐกิจชุมชน; ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม; ไทลื้อ

Abstract

The research article aimed at presenting strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom. The study used a mixed-method approach, with the following three phases: 1) drafting strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom. Two workshops were conducted: the first one was to analyze the environmental factors by using a population and sample group of 25 persons, the second one was to draft the strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom; 2) examining the draft strategies by using connoisseurship with 7 experts; and 3) assessing the revised strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom by 25 experts to check the congruence, propriety, feasibility, and utilization.

From the study, it is found that there are five strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom which are: 1) designing the products from local wisdom of Tai Lue culture; 2) producing products from local wisdom of Tai Lue culture; 3) building a startup based on local wisdom of Tai Lue culture. The strategies for transforming local wisdom into practice for community economy development based on Tai Lue cultural wisdom have a high level of congruence, propriety, feasibility, and utilization.

Keywords: Strategies for Knowledge Transformation; Community Economy; Cultural Wisdom; Tai Lue

บทนำ

สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทั้งทางตรง และทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนวัยแรงงานลดลง ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศประกอบกับ เกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นโรคระบาดที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลกหยุดชะงักพร้อมกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจทุกประเทศทั่วโลกและคาดว่าเศรษฐกิจไทยในปี 2020 นี้อาจจะจะหดตัวถึงเกือบร้อยละ 9 ซึ่งเป็นการหดตัวที่รุนแรงที่สุดตั้งแต่วิกฤติต้มยำกุ้งในปี 1997 และเศรษฐกิจไทยอาจจะหดตัวรุนแรงมากที่สุดประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน และมีแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา COVID เกือบสามล้านคน

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกในครั้งนี้ ประเทศไทยได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จากบทความวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันของธนาคารแห่งประเทศไทยได้กล่าวถึงเศรษฐกิจของสังคมไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อประชาชนในทุกระดับของสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับความผันผวนทางเศรษฐกิจ (Bank of Thailand, 2020) ค่าครองชีพที่สูงขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยมีความไม่แน่นอน กลุ่ม

อาชีพเกษตรกรรม กลุ่มแรงงาน เป็นต้น จากสถานการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศส่งผลกระทบต่อประชาชนในทุกระดับ ซึ่งเศรษฐกิจระดับชุมชนเป็นระดับที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมากที่สุด จากข้อมูลศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจชุมชน ปี 2563 ปรับตัวลดลงรายการที่สำคัญ ดัชนีทุกรายการยังทรงตัวต่ำกว่าค่ากลางที่ 50 สำหรับสิ่งที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (National Economic and Social Development, 2020) ประกอบด้วยการพัฒนาสินค้าชุมชนเพื่อให้มีช่องทางการตลาดมากขึ้น ลดราคาต้นทุนวัตถุดิบ เพิ่มเงินทุน ดอกเบี้ยต่ำกระตุ้นใช้จ่ายในประเทศ ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ลดการเก็บภาษีซ้ำซ้อนและแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน

ปัญหาดังกล่าว ควรมีการนำนวัตกรรมหรือเครื่องมือมาแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ ในประเทศไทยให้หลุดพ้นจากปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจที่ดีที่สุดก็คือ กลยุทธ์ อันหมายถึงแนวทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือเกิดการได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจได้ ดังเช่น การฟื้นฟู (Turnaround) เป็นกลยุทธ์ที่องค์กรนำไปใช้ในกรณี ที่ประสบปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ หรือกลยุทธ์ด้านการตลาด (Marketing Strategy) เป็นวิธีการที่องค์กรเลือกดำเนินการเพื่อสร้างความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทางการตลาดขององค์กร กลยุทธ์การตลาดจึงเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ต่อสู้กับคู่แข่งเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาด ทั้งนี้ ฝ่ายการตลาดจะเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดแผนการตลาดโดยเสนอกลยุทธ์การตลาดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ส่วนประสมการตลาดได้แก่ผลิตภัณฑ์ราคาช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาดให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย

การนำกลยุทธ์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จ ทำให้ได้เห็นว่าการแก้ปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ควรจะนำกลยุทธ์มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อแก้ปัญหาตลาดแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยการศึกษาสิ่งใกล้ตัวที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งใกล้ตัวของคนในชุมชนนั้นก็คือภูมิปัญญา ซึ่ง Buason (2009) ได้สรุปไว้ว่า ภูมิปัญญานั้น เกิดจากรากฐานทางความคิด ความเชื่อองค์ความรู้ต่างๆ รวมไปถึงวัฒนธรรมประเพณี ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นสู่กระบวนการสืบทอด เชื่อมโยงจากประสบการณ์การจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งในระบบสังคม มาปรับปรุง ปรับใช้ พัฒนาการดำเนินชีวิต ภายในสังคม หรือชุมชนของตนซึ่งสอดคล้องกับข้อความของ Sahakun and Sukna (2018) ที่กล่าวไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanhom (2016) ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยจากการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ชาวไทยทรงดำทั้งชุมชนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ตามกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายจากสังคมภายนอกด้วยการนำองค์ความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอและผู้วิจัยมาร่วมกัน สร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ด้วยหลักของศิลปะการออกแบบได้ จำนวน 20 รูปแบบ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมท้องถิ่น ประเภทผ้าทอ ตลอดจนมีข้อมูลในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ในการนี้ Vieng-ngoen et al. (2019) ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับผ้าทอไทลื้อ: ภูมิปัญญาบนลายผ้าของชุมชนบ้านป่าปี ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ผ้าทอไทลื้อของกลุ่มผ้าทอไทลื้อบ้านธิ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การทอผ้านั้นถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่คนรุ่นหลังได้มาจากประสบการณ์ที่สั่งสมกันมา ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์ในพื้นที่และนอกพื้นที่ และสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

การใช้ภูมิปัญญาของชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นอยู่ดีและการนำกลยุทธ์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จ จะทำให้การแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น เช่น กลยุทธ์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์งานฝีมือและหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน (Khongkaew, Jaiman and Pongsakornrungsilp, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ CharoenPool (2016) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การตลาดส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางผ่านระบบโมบายคอมพิวเตอร์ โดยใช้แบบสอบถามจากผู้ที่มีประสบการณ์ในการซื้อเครื่องสำอางผ่านระบบโมบายคอมพิวเตอร์จำนวน 400 คน ผลการศึกษางานวิจัยพบว่า ปัจจัย ส่วนประสมทางการตลาด 4C ส่งผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางผ่านระบบโมบาย คอมพิวเตอร์ และงานวิจัยของ Phuthes (2013) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าสังคมจะอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนนั้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการล่มสลายของครอบครัว ชุมชนโดยส่วนรวมในที่สุด และยังช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกับ สิทธิชัย สมานชาติ ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมานาน ซึ่งปัจจุบันได้เป็นสินค้าสิ่งทอร่วมสมัยที่สร้างรายได้จำนวนมากให้ชุมชน เช่น ผ้าทอชาติพันธุ์ผู้ไทยเป็นภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิมที่เคยย้อมทับสีผ้าสโรงแรงไหมให้เข้มขึ้นด้วยการหมักโคลน มาประยุกต์กับการทำผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลน และผ้าทอชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นผ้าทอที่มีชื่อเสียงมากและมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ชาติพันธุ์ไทลื้อหรือไตลื้อ เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ ที่พูดภาษาตระกูลไท มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การใช้ภาษาไทยลื้อ การแต่งกาย ศิลปะและประเพณี มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของประเทศจีนและได้ย้ายถิ่นมายังดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย กระจายกันอยู่ตามจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน พะเยา น่าน และแพร่ (Inya, 2015) ซึ่งจังหวัดแพร่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาศัยอยู่ ณ ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นชุมชนไทลื้อเล็กๆ ที่คนในชุมชนมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร ซึ่งเรียกว่า ภาษาไทลื้อ มีเครื่องแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ ไม่เหมือนใคร มีลีลา การฟ้อนรำ มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมทอผ้า และการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ที่สวยงาม ซึ่งวิถีชีวิตที่ไม่เหมือนชุมชนอื่นเป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากสถานการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศส่งผลกระทบต่อประชาชนในทุกระดับ ซึ่งเศรษฐกิจระดับชุมชนเป็นระดับที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมากที่สุด สิ่งที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขสถานการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจนี้ได้ก็คือ กลยุทธ์อันหมายถึงแนวทางที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และสิ่งที่ใกล้เคียงที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งได้แก่ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม จึงได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาจากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชนและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ที่ผู้วิจัยผสมผสานองค์ประกอบของการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายความกว้างและความลึกและยืนยันผลการวิจัย โดยใช้การรวบรวมข้อมูลที่ต้องนำมาตีความหรือวิเคราะห์ร่วมกัน และผู้วิจัยกำหนดวิธีการศึกษา 3 ตอน แต่ละตอนมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตอนที่ 1 การยกร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เรื่อง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ในวันที่ 13 มิถุนายน 2563 ณ ห้องประชุม สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เวลา 09.00–11.30 น.

2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดเป็นเกณฑ์/คุณสมบัติ ว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจและสามารถให้ข้อมูลในเรื่องนั้นๆ ได้ลึกซึ้งดีที่สุดในผู้นำ ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทลื้อ จำนวน 25 คน และประสานงานเป็นการส่วนตัว ชี้แจงจุดประสงค์ขั้นตอน และวิธีการจัดส่งข้อมูลประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยตนเองก่อนล่วงหน้า เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้เตรียมตัว เตรียมข้อมูลจัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้าเกี่ยวกับการพิจารณาวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมใน ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก และจัดทำกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3. ดำเนินการวิจัย โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ในวันที่ 13 มิถุนายน 2563 ณ ห้องประชุม สำนักงานเทศบาล ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ เวลา 09.00–11.30 น. โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยในตอนต้นที่ 1 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบ เพื่อประกอบการพิจารณา ได้แก่

1) บริบทและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

2) สภาพเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่

3.2 ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 25 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทลื้อ จำนวน 10 คน ร่วมกันวิเคราะห์สภาพและปัญหาของชุมชนไทลื้อ บ้านถิ่น จังหวัดแพร่ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สภาพและปัญหาของชุมชนไทลื้อ ตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่ โดยมี ผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

3.3 ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ในสภาพและปัญหาของชุมชนไทลื้อ ตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่ ในข้อ 2 มาจัดลำดับความสำคัญต่อประเด็นต่างๆ ใน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

3.4 ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ นำข้อมูลที่ได้จากการจัดลำดับความสำคัญต่อประเด็นต่างๆ ใน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค มากำหนดตำแหน่งของกลยุทธ์

3.5 ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการนำข้อมูลจากข้อ 2-4 มาจัดทำร่างกลยุทธ์โดยใช้ เทคนิค SWOT Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์ เชิงปรับตัว กลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงรับ และกลยุทธ์ เชิงป้องกัน จากนั้น ที่ประชุม

ร่วมกันร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ และมาตรการ

3.6 ผู้วิจัยสรุปผลการจัดทำร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ที่ได้เข้าร่วมประชุมตามกิจกรรมในข้อ 5 และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบทบทวนปรับปรุงรวมทั้งเพิ่มเติมร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ให้เกิดความสมบูรณ์ เวลา 11.30–14.00 น. จำนวน 15 คน และให้ผู้วิจัยรวบรวมดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 ผู้วิจัย จัดประชุมเชิงปฏิบัติการตามกำหนดการ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกและการสร้างกลยุทธ์ จะเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์มาเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกและบันทึกเทป

4.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT และจัดทำกลยุทธ์โดยใช้เทคนิค TOWSจากการประชุมเชิงปฏิบัติการมานำเสนอเป็นกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

5. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 ผู้ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสภาพและปัญหาของชุมชนไทลื้อ ตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่ ตามกระบวนการวิเคราะห์ SWOT และดำเนินการจัดทำกลยุทธ์

5.2 ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสภาพและปัญหาของชุมชน ไทลื้อ ตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่ ตามกระบวนการวิเคราะห์SWOT และจัดทำกลยุทธ์

ตอนที่ 2 การตรวจสอบร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ดังนี้

1. การจัดการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ซึ่งจัดในวันที่ 13 มิถุนายน 2563 ณ ห้องประชุม สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองจังหวัดแพร่ เวลา 15.00–16.30 น.

2. ขอบเขตบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่ การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ จำนวน 7 คน ซึ่งมีคุณสมบัติอย่างน้อยข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1) ตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหาร เทศบาลตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่
- 2) เป็นนักวิชาการ ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในด้านการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ
- 3) เป็นนักวิชาการที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการพัฒนากลยุทธ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัย จัดการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ตามกำหนดการทั้งนี้ในการตรวจสอบร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญา

ทางวัฒนธรรมไทลื้อ จะเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์มาเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) นำไปวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลในด้านความสอดคล้องของวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ แล้วนำมาปรับแก้ร่างกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ตอนที่ 3 การประเมินตรวจสอบความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

ผู้วิจัยดำเนินการประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ดังนี้

1. ประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณโดยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ด้วยแบบประเมินกลยุทธ์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เกี่ยวกับ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์

2. บุคคลผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการที่มีความชำนาญการด้านกลยุทธ์ จำนวน 25 คน ซึ่งมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งดังนี้

1) ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารเทศบาลตำบลบ้านถิ่น จังหวัดแพร่
2) เป็นนักวิชาการ ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในด้านการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

3) เป็นนักวิชาการที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการพัฒนากลยุทธ์

3. ผู้วิจัยประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญโดยทางโทรศัพท์และจัดส่งแบบประเมินพร้อมเอกสารประกอบการพิจารณาไปให้ผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้นผู้วิจัยรวบรวมแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในตอน ที่ 2 ร่วมประเมินด้วย ดำเนินการตรวจสอบความเรียบร้อย และนำไปวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลในความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการส่งแบบประเมินกลยุทธ์ไปทางไปรษณีย์ การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ 5 กลยุทธ์ และ 14 มาตรการ ดังนี้

วิสัยทัศน์ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

พันธกิจ ยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

เป้าประสงค์ ชุมชนสร้างรายได้จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

กลยุทธ์ที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

มาตรการ

1. การปลูกพืชสำหรับการทอผ้า
2. การย้อมสีจากพืช
3. การออกแบบลายผ้าทอจากวิถีวัฒนธรรมไทลื้อ
4. การออกแบบการถนอมอาหารไทลื้อ

กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

มาตรการ

1. การทอผ้าลายวิถีวัฒนธรรมไทลื้อ
2. การออกแบบเสื้อผ้าให้สอดคล้องกับการออกแบบลายผ้าทอจากวิถีวัฒนธรรมไทลื้อและมีความทันสมัย
3. สร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ
4. การคำนวณต้นทุนในการผลิตสินค้าเพื่อกำหนดราคา

กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไทลื้อ

มาตรการ

1. การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน
2. การเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ
3. การจัดช่องทางการจำหน่ายสินค้าภายในประเทศและต่างประเทศ

กลยุทธ์ที่ 4 การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

มาตรการ

1. สถานการณ์การขายในปัจจุบัน
2. ความต้องการของตลาด
3. วิธีการบริการลูกค้า

2. ผลการประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ

ผลการประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ จากผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของกลยุทธ์ ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 25 คน

ที่	กลยุทธ์	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	การใช้ประโยชน์
1	การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ	3.68	4.04	4.12
2	การสร้างผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ	3.52	3.96	3.76
3	การสร้างผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ	3.52	3.96	3.76
4	การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ	3.96	3.88	3.52
5	การสร้าง Startup บนฐานภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมไทลื้อ	3.96	3.80	3.52
รวมเฉลี่ย		3.73	3.93	3.74
เฉลี่ย			3.80	

จากตาราง 1 พบว่า ผลการประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ จากผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ได้ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หากมีการออกแบบที่เหมาะสมจะสร้างรายได้กับชุมชน เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายออกแบบลายผ้าทันสมัย การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติก็เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

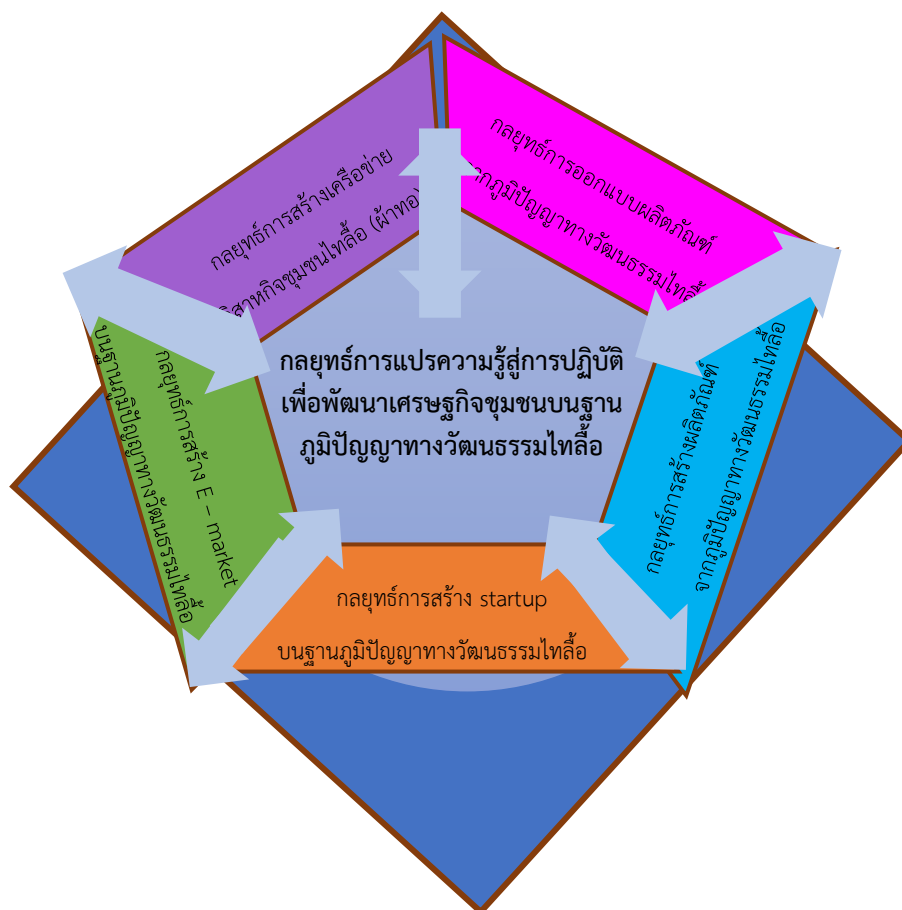
กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เกิดรายได้ ออกแบบผ้าทอไทลื้อให้ทันสมัย การจัดช่องทางในการจำหน่ายในประเทศให้ทั่วถึงลือ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้จริงในวิถีชีวิตไทลื้อ กลยุทธ์การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การจัดตั้งกลุ่มเชื่อมโยงหน่วยงานของรัฐ และจัดช่องทางจำหน่าย สามารถทำได้แบบเป็นรูปธรรม เพราะเมื่อผลิตแล้วไม่มีตลาดจำหน่ายการสร้างเชื่อถือนักกับสินค้าและเป็นช่องทางจำหน่ายสินค้าการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้กับเข้มแข็งการเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานของรัฐ

กลยุทธ์ที่ 4 การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นแนวทางในการสร้างการตลาดในชุมชนออนไลน์ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการซื้อขายบน

ออนไลน์มากกว่าในตลาดจริง และพัฒนาให้กับคนในชุมชนที่ขาดความรู้ ในการตลาดออนไลน์ เพราะทั้งสองกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติจริง การสร้างE-market เป็นแนวทางที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมาก เพราะเป็นการสร้างความเชื่อถือในกับสินค้าและเป็นช่องทางจำหน่ายสินค้า

กลยุทธ์ที่ 5 การสร้าง Start-up บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แต่ยังเป็นเรื่องไกลตัว



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ และ 14 มาตรการ อภิปราย ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จะพบว่าการออกแบบ เป็นกิจกรรมของมนุษย์ ที่ควบคู่กับการดำรงชีวิต เพราะในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น จะต้องมีการกำหนด มีการวางแผนเป็นขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้บังเกิดความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แนวคิดในเรื่อง วิถีจักรของผลิตภัณฑ์ ชี้ให้เราเห็นว่ารระดับของผลกำไรจะไม่คงที่อยู่ตลอดไปโดยไม่ลดลง สินค้าใดๆ ก็ตามย่อมจะต้องถึงจุดอิ่มตัวและถดถอยเหมือนกันหมด ด้วยเวลาและความเร็วที่ต่างกันออกไป ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงเป็นแนวทางให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคต่อไปไม่สิ้นสุด



กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้จริงในวิถีชีวิตไทลื้อ กลยุทธ์การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน Ajinsamajarn (2008) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่ดี คือ ภูเขาสู่ความสำเร็จของตลาด ผลิตภัณฑ์เป็นตัวแทนของความคาดหวังของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ตอบสนองความพึงพอใจของสังคม ผลิตภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จประกันถึงความส่งเสริมตัวเอง ถ้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นั่นก็คือ ผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับตลาด ผลิตภัณฑ์ที่ดีควรก่อให้เกิดความกระตือรือร้น 10 เพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญต่อองค์การตลาด มันให้ความอิสระแก่ตลาดในการตัดสินใจ สำหรับนักการตลาด ความหมายของผลิตภัณฑ์ถูกตัดสินโดยความต้องการของผู้บริโภค Tantiwongwanich, et al. (2003) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง การผสมผสานของสินค้า และบริการที่ กิจการเสนอต่อตลาด เป้าหมาย ประกอบด้วย ความหลากหลาย คุณภาพ การออกแบบ รูปแบบ ตรา ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การบริการ

กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยชุมชนให้เหตุผลว่า เพราะเมื่อผลิตแล้วไม่มีตลาดจำหน่ายการสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับสินค้าและเป็นช่องทางจำหน่ายสินค้า การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้กับเข้มแข็งการเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 มีเจตนารมณ์เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตลอดจนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับที่สูงขึ้น

กลยุทธ์ที่ 4 การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นการสร้างความเชื่อถือในกับสินค้าและเป็นช่องทางจำหน่ายสินค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaimun (2011). ได้ศึกษาพฤติกรรมของคนวัยทำงานในอำเภอเมืองเชียงใหม่ในการซื้อเครื่องสำอางออนไลน์ผลการศึกษาพบว่า การซื้อเครื่องสำอางส่วนใหญ่ชอบซื้อผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์สำหรับแต่งหน้า และนิยมซื้อเครื่องสำอางออนไลน์จากเว็บไซต์ร้านค้าออนไลน์ (E-Shop Website) เหตุผลที่ซื้อเนื่องจากเห็นว่ามียาราคาถูกกว่าการซื้อด้วยวิธีอื่น วัตถุประสงค์ในการซื้อคือเพื่อใช้เอง และส่วนใหญ่ตัดสินใจซื้อเองในโอกาสที่พบสินค้าถูกใจ โดยชำระเงินด้วยวิธีการโอนเงินผ่าน ธนาคาร หลังจากซื้อเครื่องสำอางออนไลน์และได้รับเครื่องสำอางแล้ว ผู้ตอบส่วนใหญ่มีความพึงพอใจระดับมาก ปัจจัยส่วนผสมการตลาดออนไลน์ผู้ตอบให้ความสำคัญต่อยัง 6 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก

กลยุทธ์ที่ 5 การสร้าง Start-up บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แต่ยังเป็นเรื่องไกลตัวควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อชุมชนสามารถสร้างธุรกิจของตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jiamtragarn (2013) ที่ศึกษาเรื่อง ความท้าทายของธุรกิจสตาร์ทอัพในยุคไทยแลนด์ 4.0 พบว่า ธุรกิจสตาร์ทอัพเป็นรูปแบบธุรกิจที่ได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการมากในไทยแลนด์ 4.0 ทั้งการได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่พร้อมใช้และการเห็นตัวอย่างการประสบความสำเร็จจากบริษัทที่มีชื่อเสียง ปัจจุบันรัฐบาลไทยให้การสนับสนุน ธุรกิจนี้อย่างมากเนื่องจากมองว่าเป็นอนาคตของเศรษฐกิจประเทศไทยที่จะช่วยให้ประเทศสามารถ ก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางได้

2. ผลการประเมินกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการใช้ประโยชน์ของกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับเกณฑ์ประเมินพบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และการใช้ประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไทลื้อบ้านถิ่น โดยการจัดประชุมสัมมนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) มีการมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก (SWOT Analysis) และการยกร่างกลยุทธ์ และกระบวนการวิจัยในขั้นตอนการตรวจสอบกลยุทธ์ โดยการประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้งกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ของผู้วิจัย เป็นไปตามหลักและทฤษฎีการพัฒนากลยุทธ์ เป็นไปตามแนวคิดของ Phakaphatwivat (2003) ที่กล่าวไว้ว่า การวางแผนกลยุทธ์จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในและยังเป็นการวางแผนอย่างมีระบบ หมายถึง การวางแผนที่มีการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นการเชื่อมโยงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ตามลำดับที่กล่าวข้างต้นส่งผลให้ผลการประเมินกลยุทธ์การจัดทาแผนชุมชนของหมู่บ้านที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการยอมรับได้ อยู่ระดับมากและมากที่สุดทำให้สามารถสรุปได้ว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

สรุป

กลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1 การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไทลื้อ กลยุทธ์ที่ 4 การสร้าง E-market บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ กลยุทธ์ที่ 5 การสร้าง Startup บนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ และกลยุทธ์การแปรความรู้จากภูมิปัญญาสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการใช้ประโยชน์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานของรัฐควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อ ให้มีจำนวนมากขึ้น

1.2 หน่วยงานของรัฐควรมีการจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการส่งออกของเยาวชนในการแสดงออกถึงการสืบสานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทลื้อในลักษณะต่างๆ เพิ่มเติม

1.3 หน่วยงานของรัฐควรมีการถอดองค์ความรู้จากตัวปราชญ์ชาวบ้านออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งสำหรับเยาวชนและชุมชนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง



2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาช่องทางอื่นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย

2.2 ควรมีการขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากรในกลุ่มที่กว้าง และสามารถเปรียบเทียบความสัมพันธ์และความแตกต่างได้

2.3 ควรเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและออกแบบสอบถามเฉพาะกลุ่ม โดยแยกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจน และมีความถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

References

- Ajinsamajarn, C. (2008). *Management Theory According to the Concept of the Western Princess*. Bangkok: Wisdom.
- Bank of Thailand. (2020). *Economic and Business Information Exchange Program Between the BOT and the Business Sector*. Retrieved August, 20, 2020, from ns/Pages/BLP.aspx
- Buason, R. (2009). *Research and Development of the Educational Process*. Bangkok: Samai.
- Chanhom, Th. (2016). Development of Woven Fabrics, the Wisdom of the Thai Song Dam People in the Western Region of Thailand. *Journal of the Researchers Association*, 21(1), 181-192.
- CharoenPool, Al. (2016). *Marketing Strategies Affect Processes Make a Decision to Buy Cosmetics Through a Mobile Commerce System*. Bongkok: Dhurajit Pumdut University.
- Economic and Social Development Plan. (2020). *National Economic and Social Development*. Bangkok: Economic.
- Hutanuwat, N. (2008). *Think of Strategies as Well SWOT*. (7th edition). (Update No. 2). (Master's Thesis). Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani.
- Inya, W. (2015). *Kidney Study*. Nan: Nan Offset Plant.
- Jiamtragan, Y. (2013). *Cybersecurity for Business in Large- Scale Industry*. Science and Technology. National Defense College.
- Jaimun, S. (2011). *Behavior of Workers in Muang Chiang Mai District in Online Cosmetics Trading*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Khongkaew, M., Jaiman, P., & Pongsakornrungsilp, S. (2015). Creative Economy Strategy for Manual Skill and Handicraft Community Products. *Ratchaphruek Journal*, 13(2), 41-49.
- Phakaphatwiwat, S. (2003). *Strategic Management*. Bangkok: Amarin Book Center.
- Phonwichai, Th. (2012). *Guidelines for Improving Village and Community Capacity Development (SML)*. Bangkok: Economic and Business Forecasting Center. University of the Thai Chamber of Commerce.
- Phuthes, U. (2013). *Development of Community Potential in the Management of Bung Boraphet Tourism Nakhon Sawan Province*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.

- Samachat, S. (2010). *Isan Textile Heritage*. (Master's Thesis). Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani.
- Sahakun, T., & Sukna, S. (2018). *Identity and Belief in Traditional Mural Painting for Developing Creative Products Ubon Ratchathani*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Tantiwongwanich, W. et al. (2003). *Principles of Marketing*. Bangkok: Pearson Edducchana Indo-China.
- The Center for Economic and Business Forecasting. (2020). *Forecasts of the Thai Economy in 2020*. Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce.
- Vieng-ngoen, S. et al. (2019). *Wisdom of Woven Pattern in Pa Pi Community, Ban Ti Sub-District, Ban Ti District, Lamphun Provinc.* (Master's Thesis). Lampang Rajabhat University. Lampang.
- Worawittayanon, N. (2013). *Attitudes of Consumers Towards Businesses Selling Products and Services Online*. (Master's Thesis). Graduate School Chiang Mai University. ChiangMai.

ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตเมืองจังหวัดชลบุรี*

Impact of New Normal towards Informal Workers in Chonburi's Urban Area

สุนทร สุวรรณละอง

Sunate Suwanlaong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University, Thailand.

Corresponding Author's Email: sunate@go.buu.ac.th



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส รายได้และอายุ การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานนอกระบบที่อาศัยในเขตพื้นที่เมืองชลบุรี 4 แห่ง คือ เมืองชลบุรี เมืองแสนสุข นครแหลมฉบัง และเมืองพัทยา จำนวน 479 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที สถิติทดสอบเอฟ และการวิเคราะห์ถดถอยอย่างง่าย

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับเป็นประจํา ($\bar{X}=3.75$, $SD = 0.44$) โดยผลกระทบด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบในระดับเป็นประจํา ($\bar{X}=4.14$, $SD = 0.70$, $\bar{X}=3.87$, $SD = 0.58$, $\bar{X}=3.58$, $SD = 0.76$) ส่วนด้านเศรษฐกิจ มีผลกระทบในระดับเป็นบางครั้ง ($\bar{X}=3.39$, $SD = 0.79$) 2) เมื่อเปรียบเทียบผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบ จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ปรากฏว่า 1) เพศหญิงได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 2) สถานภาพสมรส ได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ในด้านครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 3) รายได้ ได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ ในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 4) อายุ ได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: ผลกระทบของความปรกติใหม่; แรงงานนอกระบบ; เขตเมืองจังหวัดชลบุรี

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the impacts of the New Normal on informal workers in Chonburi's urban areas, and 2) to compare the impacts of New Normal on informal workers in Chonburi's urban area categorized by socio-economic status including gender, marital status, income, and age. This study was quantitative research using

*Received June 8, 2021; Revised August 31, 2021; Accepted September 28, 2021

questionnaires and multi-stage sampling method as tools for data collection. The samples were 479 informal workers living in four Chonburi's urban areas: Muang Chonburi, Saensuk City, Lam Chabang City, and Pattaya City. The statistics used in the research were frequency distribution, mean, percentage, t-test, F-test and Simple Regression Analysis.

The results revealed that 1) the impacts of the New Normal on informal workers in Chonburi's urban areas, as a whole—under the four studied aspects, was said to be 'always' affected by New Normal. Regarding family, society, and culture, it found that the workers were 'always' affected, while regarding economy, the study showed that the workers were 'sometimes' affected. 2) The comparison of the impacts of New Normal on informal workers categorized by socio-economic status revealed that 1) female workers were more affected by the impacts of New Normal than male in social and cultural aspects statistically significant at the level of 0.05. The study 2) on marital status showed that it was affected by New Normal in family statistically significant at the level of 0.05; 3) on income, it was affected by New Normal in economy and society statistically significant at the level of 0.05; 4) on age, it was also affected by New Normal in economy and society statistically significant at the level of 0.05.

Keywords: Impacts of New Normal; Informal Workers; Chonburi's Urban Area

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด-19 เป็นวิกฤตครั้งร้ายแรงที่อุบัติขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน การระบาดครั้งนี้ได้สร้างผลสะท้อนอย่างมหาศาลกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทำให้เกิดปรากฏการณ์ New Normal หรือความปกติใหม่ ซึ่ง Oxford dictionary ได้ให้คำนิยามว่า “a situation that used to be unusual but is now what you should expect” หมายถึง สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ผู้คนไม่คุ้นเคย แต่ปัจจุบันสถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่คุ้นเคยจนเป็นปกติ (Oxford dictionary, 2021) ขณะเดียวกัน จันทน์ เจริญศรี คณบดีคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้อธิบายว่า New normal หมายถึง สถานการณ์ พฤติกรรม การปฏิบัติต่างๆ ที่เราไม่คุ้นเคยหรือเคยเป็นสิ่งที่ผิดปรกติก่อนหน้านี้ แต่ได้กลายมาเป็นมาตรฐานปกติในปัจจุบัน (Charoensri, 2020)

หากสังเกตปรากฏการณ์ปัจจุบันจะเห็นว่าความปกติใหม่ที่ทุกคนในสังคมพากันปฏิบัติจนเริ่มคุ้นเคย คือ การเว้นระยะห่างระหว่างกันทางด้านร่างกายหรือกายภาพ หรือ Social distancing เช่น ไม่ออกไปนอกบ้านโดยไม่จำเป็น หลีกเลี่ยงการใช้ขนส่งสาธารณะไม่ว่าจะเป็น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เรือ หรือเครื่องบินโดยสาร การจำกัดการเดินทางให้น้อยที่สุด หรือไปเท่าที่จำเป็น การพยายามไม่เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างเครือญาติ เพื่อน เพื่อนร่วมงาน และที่โดดเด่นมาก คือ การทำงานอยู่ที่บ้าน (Work from Home: WFH) โดยการกระทำทั้งหมดเป็นไปเพื่อลดจำนวนการติดต่อระหว่างคนต่อวันเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม หรือ วัฒนธรรม ต้องยอมรับว่าคนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานนอกระบบที่มีรายได้น้อย หาเช้ากินค่ำ เช่น พนักงานรักษาความปลอดภัย แม่บ้านทำความสะอาด เกษตรกรไร้ที่ดิน



หาบเร่ แผงลอย เด็กเสิร์ฟ แม่บ้านทำงานบ้าน ฯลฯ ซึ่งหากพิจารณาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ข้อมูลการศึกษาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ International Labour Organization (2020) พบว่า แรงงานนอกระบบได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 กว่า 1.6 พันล้านคน ส่วนประเทศไทยซึ่งมีจำนวนแรงงานนอกระบบถึง 20.36 ล้านคน (National Statistical Office, 2020) ฝ่ายนโยบายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้วิเคราะห์ว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบ จะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างเฉียบพลันจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 (Kapinkan, and Nonthitipong, 2020) จากผลกระทบของสถานการณ์โควิด-19 และการดำเนินชีวิตแบบปรกติใหม่ที่แรงงานนอกระบบจะต้องพยายามปฏิบัติเพื่อป้องกันตนเองและลดการแพร่กระจายของเชื้อโควิด-19 เช่นเดียวกับกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคม จึงชวนให้เกิดคำถามว่า วิถีความปรกติใหม่เช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อแรงงานนอกระบบอย่างไรบ้าง

จังหวัดชลบุรีเป็นเมืองนำร่อง 1 ใน 3 เมืองของโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายฝั่งตะวันออก หรือ EEC ซึ่งได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ไม่ต่างจากจังหวัดอื่นๆ เพราะกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต้องหยุดชะงักลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมด้านการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการบริการซึ่งเป็นแหล่งงานสำคัญยิ่งของแรงงานนอกระบบ ข้อมูลรายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดชลบุรี ไตรมาส 4 ปี พ.ศ. 2561 พบว่าจังหวัดชลบุรีมีแรงงานนอกระบบอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม มีจำนวน 251,012 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 77.88 ของจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งหมด (Chonburi Labour Office, 2018) นอกจากนี้ยังพบว่าประเภทกิจการที่แรงงานนอกระบบทำงานมากที่สุด คือ การขายส่ง ขายปลีก ซึ่งมีจำนวน 117,238 คน คิดเป็นร้อยละ 35.72 อาชีพที่แรงงานนอกระบบทำมากที่สุด คือ พนักงานบริการ จำนวน 180,298 คน คิดเป็นร้อยละ 54.99 ส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบมีการศึกษาในระดับมัธยมต้นมากที่สุด จำนวน 79,464 คน คิดเป็นร้อยละ 24.24 และแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-44 ปี มากที่สุด จำนวน 59,967 คน คิดเป็นร้อยละ 28.29 (Chonburi Labour Office, 2018) จากข้อมูลแรงงานนอกระบบดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแรงงานนอกระบบในจังหวัดชลบุรีจัดเป็นกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงสูงมาก เป็นอาชีพที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม การทำงานด้านการค้าและการบริการที่มีความมั่นคงน้อยกว่าแรงงานในระบบ อีกทั้งสถานภาพทางการศึกษาไม่สูงนักทำให้โอกาสในการเลือกงานมีน้อยทำให้ได้ค่าตอบแทนไม่เท่าที่ควร อีกทั้งแรงงานนอกระบบเหล่านี้ยังมีอายุค่อนข้างมากซึ่งมีผลต่อความแข็งแรงสมบูรณ์ของสุขภาพเมื่อเทียบกับวัยหนุ่มสาว ยิ่งกว่านั้นความรุนแรงของการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 อันเป็นต้นเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันของสังคมยังคงไม่มีทีท่าว่าจะจบลงไปโดยง่าย จึงทำให้แรงงานนอกระบบต้องพยายามปรับตัวและจำเป็นต้องดำเนินชีวิตในแบบ New normal หรือปรกติใหม่เพื่อความปลอดภัยและความอยู่รอดของตนเองและทุกคนในครอบครัวรวมทั้งในสังคม จึงส่งผลให้ภาระในชีวิตของแรงงานนอกระบบในเขตเมืองเหล่านี้ยิ่งมีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อกลุ่มแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรีว่าเป็นอย่างไรบ้าง ประกอบกับยังไม่ปรากฏมีงานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบความปรกติใหม่ของแรงงานนอกระบบในเขตเมืองของสังคมไทยเลยและงานศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 มากกว่า ทำให้ยังมีช่องว่างของความรู้เกี่ยวกับผลกระทบความปรกติใหม่อยู่มาก การศึกษาในครั้งนี้จึงจะช่วยเสริมให้สังคมเกิดความตระหนักและเข้าใจถึงผลกระทบของความปรกติใหม่ในสถานการณ์วิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นกับแรงงานนอกระบบได้ลึกซึ้งและชัดเจนเพิ่มขึ้น อันนำไปสู่การออกแบบนโยบายสังคมและแนวทางการปฏิบัติต่างๆ ที่ถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับชีวิตปรกติใหม่ของแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส รายได้และอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ศึกษาในพื้นที่เขตเมือง จังหวัดชลบุรี โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเนื้อหาเอกสารและแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดความปรกติใหม่ (New normal) (Chanroensri, 2020) แรงงานนอกระบบ (Informal worker) (National Statistical Office, 2020) โครงสร้างสังคม (Social structure) (Royal Academy, 2006) ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social Determinants of Health หรือ SDH) (World Health Organization, 1998) แนวคิดการกลายเป็นเมือง (Urbanization) และวิถีชีวิตแบบเมืองภายใต้ระบบทุนนิยม (Kongthaweesak, 2010)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาในพื้นที่เขตเมือง จังหวัดชลบุรี 4 แห่ง ได้แก่ เมืองชลบุรี เมืองแสนสุข นครแหลมฉบัง และเมืองพัทยา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 16-24 มีนาคม พ.ศ. 2564

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ แรงงานนอกระบบที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรมของจังหวัดชลบุรี จำนวน 251,012 คน (Chonburi Labour Officer, 2018) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน กำหนดโดยใช้ตารางของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับ 0.05 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) (Phophueksanand, 2014) โดยดำเนินการดังนี้ 1. เลือกพื้นที่เขตเมืองในจังหวัดชลบุรี 4 พื้นที่จากพื้นที่เมืองทั้งหมด 11 พื้นที่โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) (Praditsil, 2016) คือ เมืองชลบุรี เมืองแสนสุข นครแหลมฉบัง และเมืองพัทยา 2. เลือกกลุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่มีคุณสมบัติดังนี้คือ 1) เป็นบุคคลที่มีอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 18 ปีขึ้นไป 2) เป็นแรงงานนอกระบบ ตามความหมายของ National Statistical Office (2020) หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับแรงงานในระบบที่ได้รับการคุ้มครองตามระบบกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เป็นแรงงานนอกระบบเฉพาะที่เป็นคนไทย ไม่ใช่คนต่างด้าว 3) เป็นแรงงานนอกระบบ 4 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่ม 1. แม่บ้านทำความสะอาดหรือพนักงานรักษาความปลอดภัย กลุ่ม 2. มอเตอร์ไซด์หรือรถรับจ้าง กลุ่ม 3. พนักงานเสริมสวยหรือพนักงานนวด และกลุ่ม 4. หาบเร่หรือแผงลอย 4). เป็นแรงงานนอกระบบที่ทำงานในกลุ่มอาชีพดังกล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 5) เป็นผู้ที่ยินดีให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) สร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert, 1932) ประเมินคำตอบโดยการเลือกได้เพียงคำตอบเดียว ตรวจสอบเครื่องมือโดยวัดค่าความตรง (Validity) ใช้วิธีการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลและการศึกษา ด้านสังคมวิทยา และด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อตรวจสอบค่าความตรงตามวัตถุประสงค์ IOC (Index of item objective congruence) ของแบบสอบถามการวิจัย ปรากฏว่าได้ค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อ คือ (0.67-1.00) จึงถือว่าข้อคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาวัตถุประสงค์ หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ต้องการศึกษาจำนวน 30 คน และตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) วิเคราะห์ด้วยครอนบาคแอลฟา (Cronbach's Alpha) พบว่า ค่าครอนบาคแอลฟา เท่ากับ 0.924 อำนาจจำแนกรายข้ออยู่

ระหว่าง 0.505 ถึง 0.925 ซึ่งค่า ครอนบาคแอลฟา มากกว่า 0.80 และอำนาจจำแนกรายชื่อมากกว่า 0.20 แสดงว่าเครื่องมือวิจัย มีความเที่ยงสูงซึ่งถือว่าเหมาะสมนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลจาก 4 พื้นที่ๆ ละ 125 ชุด รวมทั้งสิ้น 500 ชุด ได้ข้อมูลกลับคืนมาทั้งสิ้น 479 ชุด ซึ่งเกินกว่าจำนวนตัวอย่างขั้นต่ำที่คำนวณได้ จึงจัดเป็นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยสถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการศึกษาผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตเมือง ใช้ค่าเฉลี่ยโดยมีเกณฑ์คะแนนค่าเฉลี่ย ดังนี้ 4.21-5.00 หมายถึง ทุกครั้ง คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.20 หมายถึง เป็นประจำ คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง บางครั้ง คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง นานานครั้ง คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง ไม่เคยเลย ในส่วนของสถิติที่ใช้เปรียบเทียบผลกระทบความปรกติใหม่ของกลุ่มแรงงานนอกระบบในเขตเมือง จำแนกตามสถานภาพเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เปรียบเทียบเพศใช้สถิติทดสอบทีแบบเป็นอิสระต่อกัน ส่วนการเปรียบเทียบสถานภาพสมรสและเปรียบเทียบรายได้ใช้สถิติทดสอบ F และการศึกษาผลของตัวแปรอายุ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยอย่างง่าย (Simple Regression Analysis)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาทำการสรุปเนื้อหาและนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมือง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไป กลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมือง จังหวัดชลบุรี 4 พื้นที่ ได้แก่ เมืองชลบุรี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 25.26 เมืองบางแสน จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 25.47 นครแหลมฉบังจำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 25.26 และเมืองพัทยาจำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 24.01 รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น มีจำนวน 479 คน ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงจำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 60.54 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพสมรส (แต่งงานแล้ว) จำนวน 263 คน คิดเป็นร้อยละ 54.91 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 47 อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างคือ 47.96 ปี ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรีในภาพรวมทั้ง 4 ด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเป็นประจำ ($\bar{X}$ = 3.75, SD = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านครอบครัว ($\bar{X}$ = 4.14, SD = 0.70) ด้านสังคม ($\bar{X}$ = 3.87, SD = 0.58) และ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}$ = 3.58, SD = 0.76) มีค่าเฉลี่ยผลกระทบอยู่ในระดับเป็นประจำ ส่วนด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยผลกระทบอยู่ในระดับเป็นบางครั้ง ($\bar{X}$ = 3.39, SD = 0.79) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลกระทบของการดำรงชีวิตปกติใหม่ของแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองหลังสถานการณ์โควิด-19

ผลกระทบของการดำรงชีวิตปกติใหม่	$\bar{x}$	s.d.	ความหมาย
1. ด้านครอบครัว	4.14	0.70	เป็นประจำ
2. ด้านเศรษฐกิจ	3.39	0.79	บางครั้ง
3. ด้านสังคม	3.87	0.58	เป็นประจำ
4. ด้านวัฒนธรรม	3.58	0.76	เป็นประจำ
ผลกระทบในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน	3.75	0.44	เป็นประจำ

จากตารางที่ 1 ผลกระทบของการดำรงชีวิตปกติใหม่ของแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี ในภาพรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.75$, $SD = 0.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครอบครัว ($\bar{x} = 4.14$, $SD = 0.70$) ด้านสังคม ($\bar{x} = 3.87$, $SD = 0.58$) และด้านวัฒนธรรม ($\bar{x} = 3.58$, $SD = 0.76$) ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับเป็นประจำ ส่วนด้านเศรษฐกิจได้รับผลกระทบเป็นบางครั้ง ($\bar{x} = 3.39$, $SD = 0.79$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของความปกติใหม่ที่ต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส รายได้และอายุ ผลการวิจัยพบว่า

จำแนกตามเพศ ปรากฏว่า เพศชายได้รับผลกระทบในภาพรวมมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 2.80$ และ $p < 0.05$) และเมื่อพิจารณาผลกระทบเป็นรายด้าน ปรากฏว่า เพศหญิงได้รับผลกระทบด้านสังคม ($t = 3.04$ และ $p < 0.05$) และผลกระทบด้านวัฒนธรรม ($t = 3.82$ และ $p < 0.05$) มากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบความปกติใหม่ จำแนกตามเพศสภาพ

ผลกระทบความปกติใหม่	เพศชาย	เพศหญิง	t
1. ผลกระทบด้านครอบครัว	4.16	4.12	0.6
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	3.36	3.41	0.61
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.77	3.94	3.04*
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	3.41	3.70	3.82*
ผลกระทบในภาพรวม	3.79	3.67	2.80*

* $p < 0.05$

จำแนกตามสถานภาพสมรส ปรากฏว่า ผลกระทบในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างผู้ที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาผลกระทบเป็นรายด้าน ปรากฏว่า มีเพียงผลกระทบด้านครอบครัวเพียงด้านเดียวที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F = 10.57$ และ $p < 0.05$) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบความปรกติใหม่ จำแนกตามสถานภาพสมรส

ผลกระทบความปรกติใหม่	สมรส	หม้าย	หย่าร้าง	โสด	แยกกันอยู่	มีแฟนแต่ไม่แต่ง	F
1. ผลกระทบด้านครอบครัว	4.30	4.14	3.57	3.93	4.32	3.97	10.57*
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	3.32	3.17	3.45	3.51	3.35	3.62	2.19
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.86	3.79	3.97	3.90	4.08	3.81	1.01
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	3.57	3.88	3.78	3.48	3.63	3.55	1.45
ผลกระทบในภาพรวม	3.76	3.74	3.69	3.70	3.85	3.74	0.55

* $p < 0.05$

จำแนกตามรายได้ ปรากฏว่า ผลกระทบในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาผลกระทบเป็นรายด้าน ปรากฏว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ($F = 4.53$ และ $p < 0.05$) และผลกระทบด้านสังคม ($F = 3.56$ และ $p < 0.05$) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ผลกระทบด้านครอบครัว และผลกระทบด้านวัฒนธรรมไม่มีความแตกต่างกันระดับ 0.05 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบความปรกติใหม่ จำแนกตามรายได้

ผลกระทบความปรกติใหม่	ต่ำกว่า 5,000	5,000-10,000	10,001-15,000	15,001-20,000	มากกว่า 20,000	F
1. ผลกระทบด้านครอบครัว	3.97	4.15	4.12	4.25	4.18	1.16
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	3.07	3.36	3.47	3.40	3.78	4.53*
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.59	3.90	3.92	3.89	3.94	3.56*
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	3.66	3.54	3.66	3.59	3.49	0.73
ผลกระทบในภาพรวม	3.57	3.74	3.79	3.78	3.85	2.99*

* $p < 0.05$

จำแนกตามอายุ ปรากฏว่า อายุมีผลกระทบในภาพรวมทั้ง 4 ด้านในลักษณะที่เป็นบวก นั่นคือ ผู้ที่มีอายุมากจะได้รับผลกระทบมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย ($F = 7.59$ และ $p < 0.05$) และเมื่อพิจารณาผลกระทบเป็นรายด้าน ปรากฏว่า ตัวแปรอายุส่งผลต่อผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ($F = 11.56$ และ $p < 0.05$) และผลกระทบด้านสังคม ($F = 44.67$ และ $p < 0.05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 5

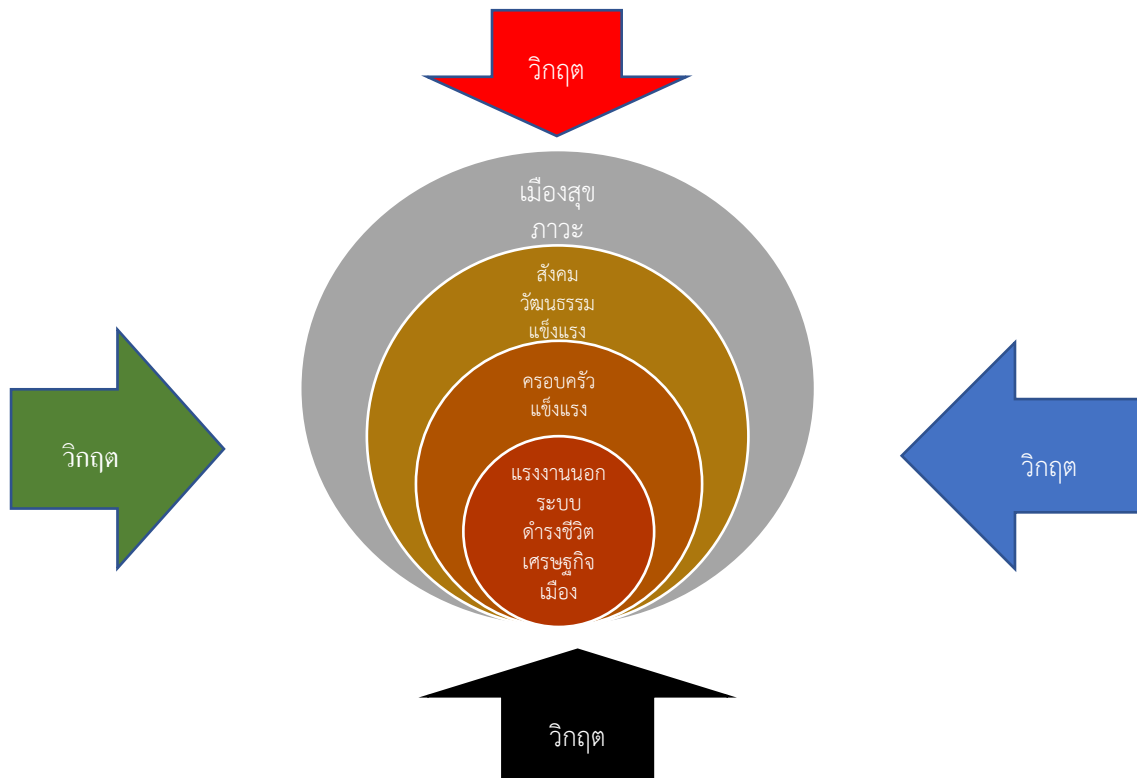
ตารางที่ 5 ผลการศึกษาตัวแปรอายุกับผลกระทบความปรกติใหม่

ผลกระทบความปรกติใหม่	<i>r</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
1. ผลกระทบด้านครอบครัว	0.07	2.41	0.12
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	0.16*	11.56*	0.00
3. ผลกระทบด้านสังคม	0.29*	44.67*	0.00
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	0.03	0.42	0.52
ผลกระทบในภาพรวม	0.13*	7.59*	0.01

* $p < 0.05$

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องผลกระทบของความปรกติใหม่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตเมืองจังหวัดชลบุรี ทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแรงงานนอกระบบในเขตเมืองว่า ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมเนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 แรงงานนอกระบบในเมืองชลบุรีซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อยมากและมีความไม่มั่นคงในการทำงาน กลุ่มคนเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตเป็นแบบปรกติใหม่ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตของแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองมาก โดยเฉพาะในด้านครอบครัว สังคม และวัฒนธรรมซึ่งยิ่งทำให้แรงงานนอกระบบมีความเสี่ยงในชีวิตเพิ่มมากยิ่งขึ้นอีก เนื่องจากแต่เดิมภายใต้การพัฒนาเมืองของระบบทุนนิยม แรงงานนอกระบบจัดเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในชีวิตสูงอยู่แล้วเนื่องจากการมีรายได้น้อย ชีวิตไม่มั่นคงและต้องดิ้นรนต่อสู้แข่งขันตลอดเวลา เมื่อแรงงานนอกระบบเหล่านี้ต้องเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รุนแรงจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 จนต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตเป็นแบบปรกติใหม่ จึงทำให้แรงงานนอกระบบมีภาระที่ต้องรับผิดชอบและแบกรับเพิ่มมากขึ้น ที่ผ่านมามีภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ได้พยายามช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาไปบ้างแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น การลดค่าน้ำค่าไฟ เราชนะ คนละครึ่ง ม. 33 เรารักกัน บัตรสวัสดิการ ยิ่งใช้ยิ่งได้ หรือ E-voucher ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวยังไม่เพียงพอและยังไม่อาจจัดการหรือแก้ปัญหาของแรงงานนอกระบบในพื้นที่เมืองได้อย่างตรงจุดนักและเห็นว่าหากต้องการช่วยลดผลกระทบให้กับแรงงานนอกระบบและช่วยให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางวิกฤตความผันผวนและเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รุนแรงได้อย่างมั่นคงมากขึ้น ประเด็นเรื่องความปรกติใหม่และการพัฒนาเมืองสุขภาวะจึงควรได้รับการพิจารณาและให้ความสำคัญควบคู่กันไป โดยการมุ่งเสริมสร้างให้ ครอบครัว สังคม และวัฒนธรรมของแรงงานนอกระบบมีความแข็งแรง มั่นคง พร้อมๆ กับการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองสุขภาวะที่มีโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เช่น ระบบการศึกษา ระบบการรักษาพยาบาล ระบบขนส่งมวลชน ระบบการสื่อสารและเทคโนโลยี ระบบสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อการพัฒนากาย จิต ปัญญา ไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ สนามกีฬา วัด พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ฯลฯ เพราะพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงแข็งแรงจะช่วยค้ำยันและปกป้องคุ้มครองให้แรงงานนอกระบบมีความเข้มแข็งสามารถต่อสู้และเผชิญกับภัยหรือวิกฤตต่างๆ ได้อย่างมีสติและสร้างสรรค์ แต่สิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งคือ รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเมืองจากปัจจุบันที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไปสู่การมุ่งสร้างเมืองสุขภาวะที่ยั่งยืนเพื่อรองรับการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อย่างมีคุณภาพ อันจะทำให้ผู้คนในสังคมทุกกลุ่มสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเข้มแข็ง



ภาพที่ 1 แรงงานนอกระบบภายใต้เมืองสุขภาวะที่สังคมวัฒนธรรมและครอบครัวแข็งแรง
ทำให้สามารถรับมือกับวิกฤตต่างๆ ได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แรงงานนอกระบบได้รับผลกระทบอยู่ในระดับเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ส่วนด้านเศรษฐกิจ มีผลกระทบในระดับเป็นบางครั้ง ทั้งนี้เป็นเพราะความปรกติใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตที่เกิดขึ้นอย่างพลิกพลันอันเนื่องจากวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่รุนแรง ทำให้แรงงานนอกระบบต้องปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ Thailand Development Research Institute (2021) ที่พบว่าแรงงานนอกระบบจำนวนมากโดยเฉพาะแรงงานในเขตเมืองได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิดเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องรายได้และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแรงงานนอกระบบ นอกจากนั้นหากพิจารณาการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยภาครัฐ จะพบว่าภาครัฐมุ่งให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น การลดค่าน้ำค่าไฟ เราชนะ คนละครึ่ง ม. 33 เรารักกัน บัตรสวัสดิการ ยิ่งใช้ยิ่งได้ หรือ E-voucher เป็นต้น จึงอาจทำให้ภาครัฐละเลยหรือไม่ได้สนใจให้ความสำคัญกับประเด็นความปรกติใหม่โดยเฉพาะในด้านครอบครัว สังคมและวัฒนธรรมของแรงงานนอกระบบเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่ความปรกติใหม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้น้อยอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องสุขภาพอนามัย (Chareonwongsak, 2020) ยิ่งไปกว่านั้นหากพิจารณาการดำเนินชีวิตแบบปรกติใหม่ให้ละเอียดจะเห็นว่ามี mốiเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ครอบครัวตั้งแต่ระดับครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ลูกค้า เจ้านาย และบุคคลต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมในขณะเดียวกันยังเชื่อมโยงถึงวัฒนธรรมหรือแบบแผนการการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัฒนธรรมไทย เช่น การไปงานเลี้ยง การไปงานบุญ การไปสังสรรค์กับเพื่อนเมื่อเลิกงาน ฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เคยเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้สะดวกในยามสถานการณ์ปรกติ แต่เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 อย่างรุนแรงและทุก

คนต้องพยายามปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นแบบปรกติใหม่ จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในเชิงวัฒนธรรมได้แบบเดิมที่เคยเป็นมา และยังเมื่อผนวกรวมกับการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองที่กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) ได้กำหนดวิถีชีวิตในลักษณะที่เรียกว่า “แบบเมือง” ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แนวคิด ค่านิยม ทศนคติ และรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติที่มีลักษณะ “เป็นแบบเมือง” เช่น ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ ความเป็นปัจเจกชน การให้ความสำคัญกับเวลา การยอมรับหรือไม่ใส่ใจกับความแตกต่าง หลากหลายด้านวิถีชีวิตของคนรอบข้าง ลัทธินิรโทษนิยม (Kongthaweesak, 2010) จึงยิ่งทำให้แรงงานนอกระบบได้รับผลกระทบมากจากความปรกติใหม่ที่เกิดขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าเพศหญิงได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม มากกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับ Stuart, Samman, and Hunt (2018) จากบทความเรื่องนอกระบบคือความปรกติใหม่: การปรับปรุงชีวิตคนงานที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงถูกทิ้งไว้เบื้องหลังซึ่งชี้ว่า ผู้หญิงเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบที่เสียเปรียบและกำลังเผชิญกับข้อท้าทายมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้หากพิจารณาวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูหรือกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ผู้หญิงในสังคมไทยจะพบว่าผู้หญิงจะได้รับการมอบหมายให้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัวและเป็นช่างทำหลัง ขณะที่ให้อ่านาผู้ชายเป็นใหญ่หรือเป็นช่างทำหน้า ซึ่งตามทฤษฎีครอบครัวสตรีนิยม Wachwathan (2014) ได้อธิบายลักษณะเช่นนี้ว่า ผู้หญิงตกอยู่ในฐานะพลเมืองชั้นสองในสังคมและครอบครัว จากแนวคิดการอบรมเลี้ยงดูและสตรีนิยมดังกล่าวเมื่อนำมาพิจารณาความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย จะเห็นว่าการดำรงชีวิตปรกติใหม่ได้ทำให้ผู้หญิงต้องมีบทบาทหรือภาระหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบครอบครัวเพิ่มมากขึ้นไปอีก ส่วนสถานภาพสมรสมีผลต่อผลกระทบความปรกติใหม่ในด้านครอบครัว ทั้งนี้เป็นเพราะครอบครัวเป็นที่ใช้ชีวิตใช้ทรัพยากร ตัดสินใจและให้คุณค่าต่อการดำรงชีวิตร่วมกัน (Olson & DeFrain, 1994 as cited in Wachwathan, 2014) ครอบครัวจึงถือเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต เมื่อเกิดวิกฤตและต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างกระทันหันจึงทำให้มีผลกระทบด้านครอบครัวมากกว่าด้านอื่นๆ ส่วนในด้านรายได้ที่พบว่า แรงงานนอกระบบที่มีรายได้มากได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความปรกติใหม่ได้ทำให้การใช้จ่ายใช้สอยต่างๆ เพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็น ค่าเช่า ค่าเช่าที่พักอาศัย ค่ารักษาพยาบาล ค่าอาหาร ฯลฯ ขณะเดียวกันการที่สังคมไทยยังคงมีลักษณะแนวคิดแบบอนุรักษนิยม ที่มองว่าคนที่มีความมั่งคั่งควรให้การช่วยเหลือกลุ่มคนยากไร้ที่ด้อยโอกาส (Pholsim, 2020) จึงอาจทำให้กลุ่มคนที่อยู่รอบข้างไม่ว่าจะเป็น เพื่อนฝูงญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน มีความคาดหวังว่าแรงงานนอกระบบที่มีรายได้มากน่าจะจะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นๆ ที่มีรายได้น้อยกว่าได้ จึงทำให้แรงงานนอกระบบที่มีรายได้มากได้รับผลกระทบมากทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Komin, Thepparp, Subsing, and Engstrom (2020) จากโครงการวิจัยเรื่อง โควิด-19 และผลกระทบของแรงงานนอกระบบกรณีศึกษาประเทศไทย พบว่า สถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ได้ทำให้แรงงานนอกระบบเกิดผลกระทบในเรื่องเศรษฐกิจและสังคม เช่น ปากท้อง ค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน ค่าเลี้ยงดูรับผิดชอบครอบครัวและหนี้สินเพิ่มขึ้น ในประเด็นสุดท้ายของผลการศึกษาที่พบว่า อายุมีต่อผลกระทบความปรกติใหม่ในด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบที่มีอายุมากมีรายได้น้อยแต่มีค่าใช้จ่ายที่ต้องดูแลสุขภาพและการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้นเนื่องจากความปรกติใหม่ไม่ว่าจะเป็นค่าเช่า ค่าประกัน ค่าอุปกรณ์ต่างๆ ในการดำรงชีวิต อีกทั้งการที่อายุมากทำให้โอกาสในการพบปะสังสรรค์หรือดำเนินชีวิตทางสังคม วัฒนธรรมเช่น ไปงานบุญ ไปงานบวช ไปงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน มีข้อจำกัดหรือมีอุปสรรคเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้แรงงานนอกระบบที่มีอายุมากได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคมมาก และยิ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Jentsantikul (2020) ที่ศึกษาแรงงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-

19): มาตรการของรัฐบาลและผลกระทบ พบว่า ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงในการถูกละเลยสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ อีกทั้งแรงงานสูงอายุนั้นยังจัดเป็นกลุ่มเปราะบางที่ไม่สามารถเข้าถึงมาตรการการช่วยเหลือของรัฐบาลเนื่องจากข้อกำหนดของรัฐบาลในการขอรับความช่วยเหลือต้องลงทะเบียนออนไลน์

สรุป

ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมืองจังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับเป็นประจำ โดยเฉพาะด้านครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม ขณะที่ด้านเศรษฐกิจได้รับผลกระทบเป็นบางครั้ง และเมื่อเปรียบเทียบผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในเขตพื้นที่เมือง จำแนกตามสถานภาพเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส รายได้และอายุ พบว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงได้รับผลกระทบความปรกติใหม่ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย สถานภาพสมรสของแรงงานนอกระบบมีผลกระทบต่อความปรกติใหม่ในด้านครอบครัว รายได้มีผลกระทบต่อความปรกติใหม่ในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ส่วนอายุมีผลกระทบต่อความปรกติใหม่ในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าผลกระทบของความปรกติใหม่ของกลุ่มแรงงานนอกระบบในเขตเมืองจังหวัดชลบุรีอยู่ในระดับเป็นประจำเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม จึงเสนอว่ารัฐบาล หรือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เทศบาลเมืองชลบุรี เทศบาลเมืองแสนสุข เทศบาลนครแหลมฉบังและเมืองพัทยา ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรหันมาส่งเสริมนโยบายในด้านครอบครัว สังคมและวัฒนธรรมของแรงงานนอกระบบให้มากขึ้น เป็นต้นว่า สนับสนุนให้ครอบครัวของแรงงานนอกระบบได้ทำกิจกรรมในครอบครัวร่วมกันทั้งในบ้านและนอกบ้าน หรือ เป็นแกนกลางในการจัดงานวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น งานกีฬา งานจิตอาสา หรือ กิจกรรมต่างๆ ฯลฯ ที่เปิดโอกาสและเชิญชวนให้กลุ่มแรงงานนอกระบบและครอบครัวได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันที่สร้างสรรค์ อันจะทำให้แรงงานนอกระบบมีพลังในการดำรงชีวิตความปรกติใหม่ได้อย่างมั่นคงต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แรงงานนอกระบบเพศหญิงและผู้สูงอายุ ได้รับผลกระทบจากความปรกติใหม่มาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาล หรือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เทศบาลเมืองชลบุรี เทศบาลเมืองแสนสุข เทศบาลนครแหลมฉบังและเมืองพัทยา ควรให้ความสำคัญในการช่วยเหลือกลุ่มสังคมสองกลุ่มนี้ให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เช่น สนับสนุนผู้หญิงและผู้สูงอายุในการพัฒนาศักยภาพตนเองและความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้หญิงและผู้สูงอายุเพื่อสร้างความอบอุ่นและคุณค่าในการดำเนินชีวิตร่วมกัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะดำเนินการสิ่งใดรัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ก็ควรให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจทุกครั้ง เพราะเรื่องของผู้หญิงและผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนสูง จึงต้องรับฟังความคิดอย่างรอบด้าน อันจะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของแรงงานนอกระบบได้อย่างถูกต้องชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีต่อแรงงานนอกระบบในพื้นที่เมืองลักษณะอื่นๆ เช่น เมืองชายแดน เมืองท่องเที่ยว เมืองในเขตพื้นที่ชนบท เมืองในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท เมืองในโลจิสติกส์ เป็นต้น

2.2 ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีแรงงานนอกระบบกลุ่มที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ทั้งที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือเป็นผู้เช่าที่ดินในการผลิตด้านการเกษตร และแรงงานนอกระบบกลุ่มที่อยู่ในภาคการประมง

2.3 ผลกระทบของความปรกติใหม่ที่มีแรงงานนอกระบบแรงงานต่างด้าว ตลอดจนแรงงานนอกระบบกลุ่มที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรมที่มีอาชีพอื่นๆ เช่น ยูทูบเบอร์ บล็อกเกอร์ ไรเดอร์รับส่งอาหารและสินค้าต่างๆ ตลอดจนผู้ประกอบการรายย่อยและอาชีพอิสระต่างๆ เป็นต้น

เพราะความเป็นเมืองและความหลากหลายของกลุ่มคนในสังคมโลกปัจจุบันมีสูงมาก อีกทั้งยังความซับซ้อนและเลื้อนไหลข้ามพรมแดน การจะเข้าใจอย่างเท่าทันและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องจึงต้องการการศึกษาที่ลึกซึ้ง ชัดเจนและรอบด้าน

References

- Chanroensri, C. (2020). *7 New Normal*. Retrieved May 9, 2021, from <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%99/124543>
- Chareonwongsak, K. (2020). *Future Disruption: Covid Revolution Analysis*. Bangkok: Sussex.
- Chonburi Labour Office. (2018). *Labor Situation in Chonburi Province, Quarter 4, 2018 (October-December 2018)*. Chonburi: Chonburi Labour Office.
- International Labour Organization. (2020). *ILO Brief: COVID-19 Crisis and the Informal Economy: Immediate Responses and Policy Challenges*. Retrieved April 29, 2021, from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/briefingnote/wcms_743623.pdf
- Jensantikul, N. (2020). Labour in the Coronavirus Disease Epidemic Situation (COVID-19): Government Measures and Effects. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Science*, 3(3), 601-612.
- Kapinkan, M., & Nonthitipong, W. (2020). *Informal Workers: Impact and Challenge in Covid-19 Era*. Retrieved April 23, 2021, from https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib_/Article_30Mar2021.pdf
- Komin, W., Thepparp, R., Subsing, B., & Engstrom, D. (2020). Covid-19 and Its Impact on Informal Sector Workers: A Case Study of Thailand. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 31(1-2), 80-88.
- Kongthaweesak, P. (2010). Urbanization. In *Basic Concept of Society and Culture*. (3rd ed.). Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Science, Chiang Mai University.
- Likert, R.A. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 140, 5-53.
- National Statistical Office. (2020). *The Informal Employment Survey 2020*. Bangkok: National Statistical Office.



- Oxford Dictionary. (2021). *Definition of New Adjective from the Oxford Advanced Learner's*. Retrieved May 8, 2021 from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/english/new#new_idmg_6
- Pholsim, S. (2020). *Concept and Theories for Social Policy Studies*. Khonkaen: Khonkaen University Printing.
- Phophueksanand, N. (2014). *Research Methodology: Principle, Concept and Strategy Report*. (9th ed.). Bangkok: Expernet.
- Praditsil, C. (2016). *Social Research Practice*. Chantaburi: Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University.
- Royal Academy. (2006). *English-Thai Dictionary of Sociology*. (3rd ed.). Bangkok: Royal Academy.
- Stuart, E., Samman, E., & Hunt, A. (2018). *Informal Is the New Normal Improving the Lives of Workers at Risk of Being Left Behind*. Retrieved April 29, 2021, from <https://cdn.odi.org/media/documents/11993.pdf>
- Thailand Development Research Institute. (2021). *Analysis of the Impact of COVID-19 to informal Workers*. Retrieved August 7, 2021, from <https://tdri.or.th/2021/01/covid-106/>
- Wachwithan, P. (2014). *An Introduction to Family Theories*. Bangkok: Parbpim.
- World Health Organization. (1998). *Adelaide Recommendation on Healthy Public Policy*. Geneva: WHO.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory Analysis*. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.

ภูมิปัญญาและองค์ความรู้การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน: กรณีศึกษา หมอพื้นบ้านในตำบลชมพู อำเภอมะปราง จังหวัดพิษณุโลก*

Wisdom and Knowledge of Folk Healers for Medicinal Plants Utilization:

A Study of Folk Healers in Tumbon Chompoo Subdistrict,

Noenmaprang District, Pitsanulok Province

¹สายจิต สุขหนู, ²สิทธิศักดิ์ ตีคำ, ³หนึ่งฤทัย ศรีใจป้อ และ ⁴อัญญาเรศ ขมิ้นเครือ

¹Saychit Suknoo, ²Sitthisak Tikham, ³Nuengruethai Srichaipor and ⁴Unyaret Khaminkrua,

^{1,2,3,4}กลุ่มสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2,3,4}Division of Applied Thai Traditional Medicine, Faculty of Public Health,

Naresuan University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: Sitthisakt@nu.ac.th



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้การใช้สมุนไพรและตำรับยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน 2) ศึกษาการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลของหมอพื้นบ้าน 3) ศึกษาการวิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพรและค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพร การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกหมอพื้นบ้าน จำนวน 10 คน ในตำบลชมพู บ้านอำเภอนิคมมะปราง จังหวัดพิษณุโลก วิเคราะห์เนื้อหาด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) หมอพื้นบ้านมีตำรับยาทั้งหมด 33 ตำรับ มีจำนวนสมุนไพรทั้งหมด 146 ชนิด มีตำรับยาที่ใช้ในการรักษากลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิตมากที่สุดและมีตำรับยาที่น่าสนใจ 8 ตำรับ 2) หมอพื้นบ้านมีองค์ความรู้การใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 60 และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลอยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 50 3) หมอพื้นบ้านมีการใช้สมุนไพรซ้ำมากที่สุด คือ ขาวเย็นเหนือ ขาวเย็นใต้ จากการวิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพร ได้เท่ากับ 1.0 และค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพร ได้เท่ากับ 0.58 ดังนั้นจากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำแนวคิดไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของหมอพื้นบ้านเรื่องการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผลในระยะต่อไป และพื้นที่ตำบลชมพูยังคงมีความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพรเมื่อชาวบ้านเกิดการเจ็บป่วยยังคงใช้วิธีการรักษาด้วยการใช้สมุนไพร

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาไทย; ยาสมุนไพร; หมอพื้นบ้าน; การใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore a body of knowledge from the utilization of herbs and recipes for herbal medicines by folk healers; 2) to examine the rational utilization of herbs and medicinal plants by folk healers; and 3) to analyze the values of utilizing medicinal plants and the item objective congruence (IOC) of

*Received April 2, 2021; Revised July 15, 2021; Accepted July 30, 2021

medicinal plant utilization. The data for the study were collected through in-depth interviews with 10 folk healers in Chomphu Subdistrict, Ban Noen Maprang District, Phitsanulok Province, using a qualitative research method. The collected data were analyzed using descriptive statistics which were frequency and percentage.

From the study, the following results are found: 1) Folk healers have 33 recipes for herbal medicines with 146 types of herbs. The cardiovascular system has been treated the most with herbal medicines, with 8 interesting herbal medicine recipes; 2) Folk healers have a body of knowledge regarding the rational utilization of herbs and medicinal plants at a low level of 60%, while rational behavior of using herbs is at a low level of 50%; and 3) Herbs that are mostly used by folk healers are *Smilax china* (khao-yen-nuea) and *Smilax glabra* (khao-yen-tai). The utilization of herbs has a value of 1.0, and the use of medicinal plants has an item objective congruence of 0.58. The findings from the research could be used to develop the potential of folk healers regarding the rational utilization of herbs in the future. Chompoo subdistrict still has a variety of medicinal plants; as a result, the locals still use herbal cures for illnesses.

Keywords: Thai Local Wisdom; Herbal Medicines; Folk Healers; Rational Utilization of Herbs

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการดูแลสุขภาพที่มีความหลากหลาย นอกจากการแพทย์แผนปัจจุบัน ยังคงมีการแพทย์ทางเลือกอีกหลายศาสตร์ ซึ่งเป็นทางเลือกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการรักษาได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการแพทย์แผนไทยและการใช้ยาสมุนไพรไทยยังคงได้รับความนิยมจากผู้ป่วย (Songnok and Channete, 2018) ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงสาธารณสุขตามแผนยุทธศาสตร์ชาติของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2560-2564 ให้การสนับสนุนและผลักดัน ให้ประชาชนหันมาพึ่งพาศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเพิ่มมากขึ้นในการส่งเสริม รักษา ป้องกัน และฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาของหมอยาสมุนไพร หรือที่เรียกว่า “หมอยา” มีการสืบทอดองค์ความรู้ในการรักษาโรคและการใช้สมุนไพรไทยนั้นมาจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง (Wanset and Onchomchant, 2018) และวิธีการศึกษาเล่าเรียนของหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จะใช้วิธีการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก เป็นองค์ความรู้ในตัวหมอ และปัจจุบันหมอพื้นบ้านที่หลงเหลืออยู่ส่วนใหญ่มีอายุมาก เมื่อหมอพื้นบ้านจากไปองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาต่างๆ เหล่านี้ อาจจะสูญหายไปพร้อมกับหมอพื้นบ้าน (Jaisaman and Subhadhirasakul, 2014) แต่ในการนี้พบว่าองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านหรือประชาชนต่อการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการใช้ยาสมุนไพร มีอยู่ระดับปานกลางเท่านั้น (Heamachan, Rammanop and Lohitthai, 2019) เนื่องจากปัจจุบันกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้เปิดกว้างในการใช้สมุนไพรและยาสมุนไพร ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการใช้สมุนไพรได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะจากหมอพื้นบ้าน แต่ในการนี้ถ้าหมอพื้นบ้านขาดองค์ความรู้การใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลอาจจะทำให้เกิดการใช้สมุนไพรและยาสมุนไพรที่ไม่เหมาะสมตามมาได้

จากการลงสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ในปี พ.ศ. 2562 และการรายงานข้อมูลหมอพื้นบ้านของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชมพู พบว่ามีหมอยาสมุนไพรหลายท่านเป็นผู้สูงอายุ ขาดการพัฒนาองค์ความรู้และการ

สืบทอดภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน เนื่องจากขาดบุคคลที่สนใจ จากการปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงปัญหาทรัพยากรบุคคลด้านการแพทย์พื้นบ้านที่มีจำนวนน้อยลง ขาดผู้สืบทอด ทำให้องค์ความรู้ต่างๆ ไม่ได้รับการเผยแพร่ ไม่ได้รับการจดบันทึกเป็นตำรา จึงทำให้องค์ความรู้ที่มีสูญหายไป (Khaminkruea, Kuntiya and Sangaram, 2019)

การศึกษาวิจัยก่อนหน้าของ Putthikhan et al. (2020) ให้ข้อเสนอแนะว่า การสร้างความตระหนักรู้และความเชื่อมั่นถึงความปลอดภัยจากการใช้ยาและยาสมุนไพร อาจลดความรุนแรงต่อสุขภาพจากการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการได้รับยาหรือสมุนไพรได้ ยิ่งไปกว่านั้นอาจลดการสูญเสียทรัพยากรและการเงินของประเทศเพิ่มมากขึ้น สำหรับประเทศไทยการใช้ยาอย่างไม่สมเหตุผลเป็นปัญหาหลักและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดอันตรายต่อผู้ป่วยและผู้บริโภค นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเห็นถึงความสำคัญของการใช้สมุนไพรให้ถูกต้องตามหลัก 5 R (Rational Herbs Use) ได้แก่ Right medication (ถูกชนิด) Right dose (ถูกขนาด) Right route (ถูกวิธี) Right time (ถูกเวลา) และ Right patient (ถูกกับโรค) (Khakham, Taneeruttana and Payogo, 2017) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นถึงความปลอดภัยจากการใช้สมุนไพรให้กับหมอพื้นบ้านและประชาชนได้

แรงจูงใจที่อยากจะศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและยาสมุนไพรไทยเหล่านี้ว่ามีความสำคัญต่อประเทศชาติและเป็นองค์ความรู้ที่คู่ควรอนุรักษ์มิให้สูญหาย ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านภูมิปัญญาเป็นเลิศ (Wisdom Excellence) ที่มุ่งเน้นให้มีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก เพื่อพัฒนาการวิจัยและมาตรฐานวิชาการให้เกิดการถ่ายทอดและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบสุขภาพในระดับประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดูแลสุขภาพของคนในประเทศชาติต่อไป และเห็นถึงความสำคัญของการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุผล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นถึงความปลอดภัยจากการใช้สมุนไพร สร้างความตระหนักและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรและยาสมุนไพรต่อไป เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ของตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้หนาแน่น และที่สำคัญในพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นแบบทางด้านความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ต่างๆ และสมุนไพร โดยเฉพาะในหมู่บ้านรักไทยที่อุดมไปด้วยป่าไม้และสมุนไพร มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และเป็นแหล่งสมุนไพรในชุมชน ทำให้ในพื้นที่นี้มีผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรและมีหมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญในการใช้สมุนไพรอยู่มาก (Khaminkruea, Kuntiya and Sangaram, 2019)

อีกทั้งเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาหรือวางแผนในการออกแบบเครื่องมือหรือให้องค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุผลเพื่อสร้างความปลอดภัย ตระหนักรู้ของการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุผลและเป็น การสร้างเสริมสุขภาพที่ดีจากการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุผลของหมอพื้นบ้านและประชาชนในอนาคตต่อไป อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนิสิตที่ได้ศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านสมุนไพรไทยเพิ่มเติม นอกเหนือจากตำราเรียนหรือสามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการทำเวชปฏิบัติด้านการแพทย์แผนไทย ในการรักษาผู้ป่วยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการรักษาโรคด้วยตำรับยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน

2. เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลของหมอพื้นบ้าน
3. เพื่อวิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพรและค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาจากเอกสารวิชาการ (Documents study) อาทิเช่น ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านและการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยผู้วิจัยประยุกต์มาจากงานวิจัยของ Hongsiri, Rodpo, Duanyai and Kaewnoi (2020) เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยใช้วิธีการให้หมอพื้นบ้านตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่างๆ ของหมอพื้นบ้านและการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ หมอพื้นบ้าน จำนวน 10 คน ในตำบลชมพู อำเภอนิคมบงการ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

3.1 มีสถานะเป็นหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียนจากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ประเภท ค หรือเป็นหมอที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน

3.2 มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการใช้สมุนไพรมากกว่า 10 ปี

3.3 มีผู้มารับบริการสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3.4 ยินยอมถ่ายทอดประสบการณ์ทางการแพทย์พื้นบ้านด้วยความเต็มใจ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือการวิจัย (Research Instrument) และวิธีการที่ใช้ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 เป็น ส่วน คือ

4.1) แบบสอบถาม เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านและแบบสอบถามการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล จำนวน 10 ข้อ ซึ่งเป็นข้อคำถามเชิงบวกและเชิงลบ โดยใช้การวัดแบบมาตราส่วน 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามด้านพฤติกรรมการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลของหมอพื้นบ้าน จำนวน 5 ข้อ ซึ่งเป็นข้อคำถามเชิงบวกและเชิงลบ โดยใช้การวัดแบบมาตราส่วน 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง

4.2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดการสัมภาษณ์คือ ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In -depth-interview) เพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ และรายละเอียดด้านการใช้สมุนไพรและใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structured) เพื่อให้อิสระในการตอบคำถามของหมอพื้นบ้านได้อย่างเต็มที่

การตรวจสอบเครื่องมือ

แบบสอบถามการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence) = 0.75 ด้านแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ได้ค่าดัชนีความเที่ยงตรง (Content validity index) = 0.85 (คือ จำนวนสัดส่วนข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในแต่ละข้อคำถาม จาก

นำมาหาค่าเฉลี่ยความตรงข้อเนื้อหาทั้งฉบับ) (Chaichanawirote and Vantum, 2017) และใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล (Data collection Methods)

5.1) เตรียมพื้นที่ศึกษา

5.2) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการรักษาโรค รูปแบบวิธีการใช้สมุนไพรในการรักษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือน ตุลาคม 62- ตุลาคม 63

5.3) การพิทักษ์กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2562 เลขที่ 0507/62 ของมหาวิทยาลัยนเรศวร

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Conclusion and Research Presentation)

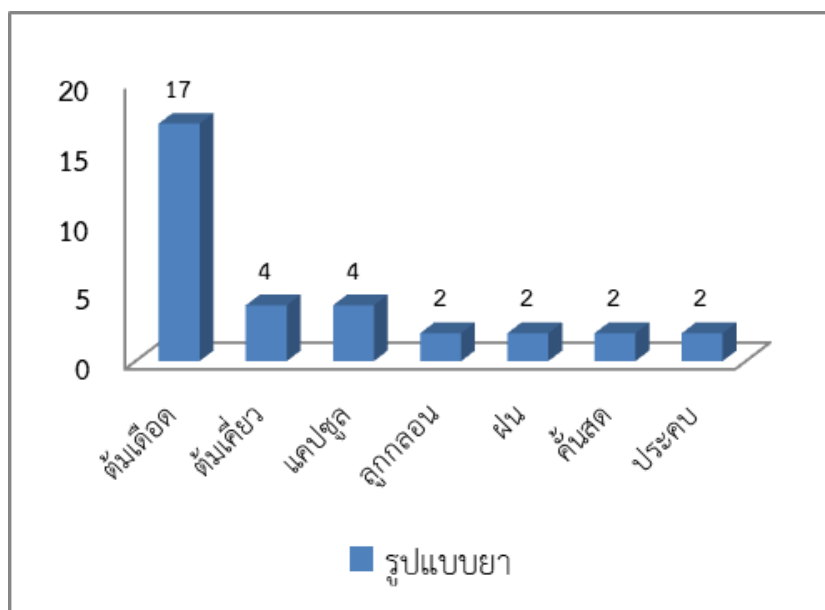
ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย โดยเรียบเรียงผลการวิจัยทั้งหมดตามประเด็นวัตถุประสงค์ ที่ต้องการศึกษาผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) จนกระทั่งได้ข้อมูลที่ต้องนำมาสรุปผลและใช้ประกอบการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ในการรักษาโรคด้วยตำรับยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่า หมอยาสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นหมอจบเส้น หมอเป่า โดยจะใช้ยาสมุนไพรประกอบการรักษาด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการศึกษาทางด้านการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย พบว่าหมอพื้นบ้านทุกท่านใช้วิธีการรักษาร่วมกับความเชื่อทางศาสนาและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องในการรักษา คือ ก่อนหรือหลังการรักษาหมอจะมีพิธีกรรมการไหว้ครูและมีการบริกรรมคาถาประกอบก่อนการใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย เพื่อเสริมขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยที่มารับการรักษาและเป็นการเคารพบรมครูบาอาจารย์ต่างๆ โดยเชื่อว่าจะทำให้ตัวเรามีฤทธิ์ในการรักษาดีขึ้น โดยหมอมีหลักการและแนวทางในการซักประวัติ ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรคที่คล้ายคลึงกัน คือ หมอจะให้ผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟังและจะตรวจร่างกายเพิ่มเติมเป็นบางรายเท่านั้น เช่น โรคเรื้อรัง ไข้หวัด ผื่นคัน หรือโรคเกี่ยวกับกระดูก จากนั้นหมอจะจัดยาให้ผู้ป่วยไปรับประทานที่บ้าน และติดตามผลการรักษา เช่น การโทรศัพท์สอบถามอาการ หรือนัดติดตามอาการหลังจากได้รับประทานยาประมาณ 2 – 3 วัน โดยแสดงกระบวนการรักษาตามภาพที่ 1 และพบว่าหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค 7 กลุ่มอาการ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

วิธีการเตรียมรูปแบบยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน

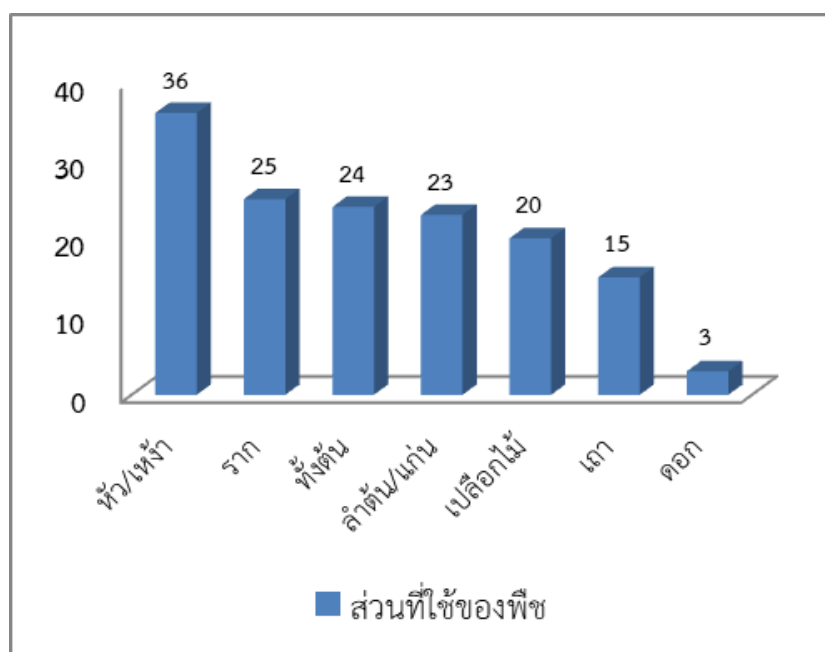
พบว่า หมอพื้นบ้านเตรียมยาในรูปแบบต้มเดือดมากที่สุด จำนวน 17 ตำรับ รองลงมาเตรียมในรูปแบบต้มเคี่ยวและแคปซูล จำนวน 4 ตำรับ แบบลูกกลอน ผน คั้นสด ประคบ จำนวน 2 ตำรับ ตามลำดับ เนื่องจากหมอมีความเชื่อว่าการยาต้ม ในรูปแบบต้ม โดยแสดงรายละเอียดดังแผนภูมิที่ 1



แผนภูมิที่ 1 แสดงวิธีการเตรียมรูปแบบยาสมุนไพร

การจำแนกส่วนของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

พบว่า หมอพื้นบ้านมีการนำส่วนของสมุนไพรที่ใช้บ่อยที่สุด คือ หัว/เหง้า จำนวน 36 ชนิด รองลงมา คือ ราก 25 ชนิด ทั้งต้น 24 ชนิด ตามลำดับ และส่วนที่นำมาใช้น้อยที่สุด คือ ดอก 3 ชนิด โดยแสดงรายละเอียดดังแผนภูมิที่ 2



แผนภูมิที่ 2 แสดงการจำแนกส่วนของสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

แหล่งที่มาของพืชสมุนไพร

พบว่าหมอมีการจัดหาสมุนไพรต่างๆ เหล่านี้ 2 แหล่ง คือ ปลูกไว้ใช้เองตามอาณาบริเวณบ้าน และ บางส่วนจะต้องขึ้นไปหาพบภูเขา เนื่องจากพื้นที่เป็นพื้นที่ภูเขาและเป็นเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ตำรับยาที่น่าสนใจของหมอพื้นบ้าน

พบว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีตำรับยาที่ใช้บำรุงกำลัง ช่วยระบบการไหลเวียนเลือดและลม ในร่างกาย เป็นยาอายุวัฒนะ และผู้วิจัยรวบรวมตำรับยาที่น่าสนใจ จำนวน 8 ตำรับ ที่มีการใช้มาอย่างยาวนาน และเป็น ที่นิยมในการรับประทานในชุมชน และยังไม่มีพบผลข้างเคียงใดๆ แต่ยังไม่มียาทางการแพทย์ทางเภสัชวิทยาของยาตำรับที่น่าสนใจและควรมีการศึกษาทำการวิจัยต่อไปในด้านประสิทธิผลหรือฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาให้มีความชัดเจนต่อไป แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

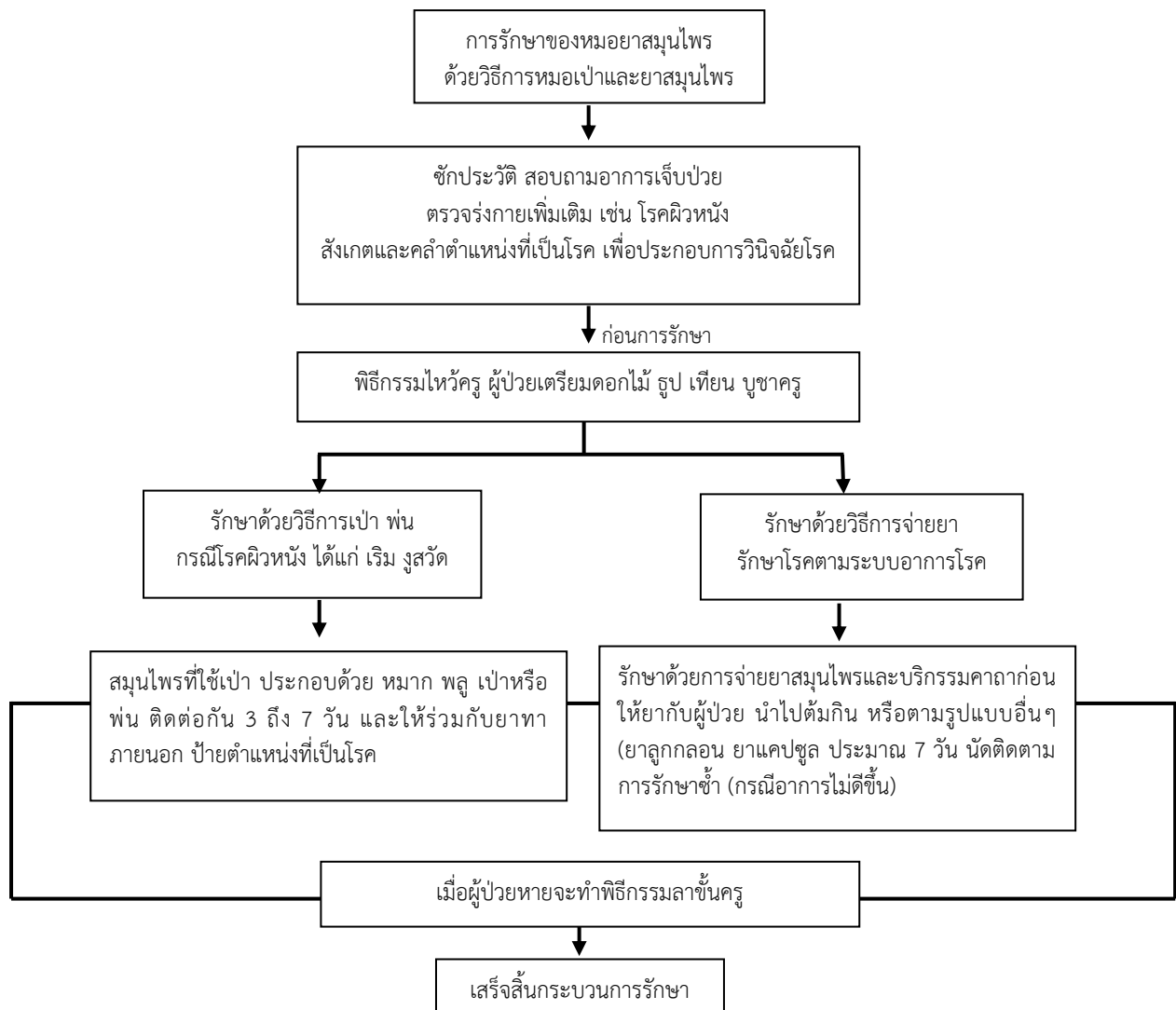
ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างตำรับยาการรักษาโรคด้วยตำรับยาสมุนไพรที่น่าสนใจ (จำนวน 8 ตำรับ)

ตำรับยา	สรรพคุณ	ตัวยาสมุนไพร	วิธีการใช้
1. ยาอายุวัฒนะ	บำรุงกำลัง ช่วยระบบการไหลเวียนเลือด ลม ในร่างกาย และเป็นยาอายุวัฒนะ	แห้วหมู 1 ชิง 1 โตไม่รู้ล้ม 1 กระเทียม 1 พริกไทย 1 ดีปลี 1 เหงือกปลาหมอ 1 ชะเอมเทศ 1 ชะเอมไทย 1 กระวาน 1 กานพลู 1 ดอกจันทร์ 1 ลูกจันทร์ 1 เถาเอ็นอ่อน 1 ข้าวเย็นเหนือ 1 ข้าวเย็นใต้ 1 บอระเพ็ด 1 ข่า 1	นำตัวยาน้ำหนักยาเสมอเท่ากัน บดเป็นผง ปั่นเป็นลูกกลอนผสมน้ำผึ้ง กินก่อนอาหาร วันละ 2 เม็ด เช้า และเย็น
2. ยาตัดรากเบาหวาน	รักษาโรคเบาหวาน ควบคุมและลดระดับน้ำตาลในเลือด แก้อาการชาตามปลายนิ้วมือและนิ้วเท้า	ใบขี้เหล็ก 1 ลูกใต้ใบ ผักเชียงดา 1 ใบมะระขี้นก 1 เถามะระขี้นก 1 ใบโคกกระออม 1 เถาโคกกระออม 1 โกรฐจุฬาลำพา 1 ใบผักเสี้ยนผี 1 กำแพงเจ็ดชั้น 1 รังต่อร้าง 1 ข้าวเย็นเหนือ 1 ข้าวเย็นใต้ 1	นำตัวยาสมุนไพรน้ำหนักยาเสมอเท่ากัน บดเป็นผงบรรจุแคปซูลเบอร์ 0 หรือต้มกิน วันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แคปซูล 2 เวลา ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ติดต่อกันเป็นเวลา 7 วัน แล้วนัดติดตามอาการ
3. ยาตัดรากโรคริดสีดวงทวารหนักและลำไส้	แก้ริดสีดวงทวารหนัก กัดเมือกมันในลำไส้ ชะล้างและห้ามเลือดออกจากบาดแผล ช่วยให้ฝีและแผลแห้งเร็วขึ้น	ใบเพชรสังฆาต 1 เถาเพชรสังฆาต 1 เปลือกต้นคัตลัน 1 ใบอัครีทวาร 1 รากกระเพียดหนู 1 ทองพันชั่ง 1 ข้าวเย็นเหนือ 1 ข้าวเย็นใต้ 1	นำตัวยาสมุนไพรน้ำหนักยาเสมอเท่ากัน บดเป็นผงบรรจุแคปซูลเบอร์ 0 หรือต้มกิน ครั้งละ 1 แคปซูล 3 เวลา ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น ติดต่อกันเป็นเวลา 7 วัน ในกรณีที่ติ่งเนื้อยื่นออกมาให้นำผงยาละลายน้ำต้มสุกนำไปป้ายบริเวณติ่งเนื้อก่อนนอน
4. รักษาโรคไข้รากสาด ไข่ออกหัด ไข้ดำ ไข้แดง	แก้ไข้ ขับพิษไข้ รักษาอาการไข่ออกหัด เหือดอีสุกอีใส ไข้ดำอีแดง ช่วยลดความร้อนในร่างกายและขับปัสสาวะ	รากก้างปลาแดง 1 หอยขม 1 รากก้างปลาขาว 1 ดินขุยมุ (เนื้อดิน) 1 ผักแว่น 1	นำดินขุยมุ (เนื้อดิน) ไปเผาเชื้อโดยการนำไปเผาไฟ จากนั้นนำตัวยาทุกอย่างมาเสมอเท่ากัน แช่ในน้ำต้มสุกเป็นเวลา 2 ชั่วโมง นำมารองแล้วเอาแต่น้ำรับประทาน 3-4 ชั่วโมง ครั้งละ 1 แก้ว ประมาณ 250 มิลลิลิตร แล้วนัดติดตามอาการ ทุก 3-7 วัน จนกว่าอาการจะดีขึ้น

ตำรับยา	สรรพคุณ	ตัวยาสมุนไพร	วิธีการใช้
5. ยารักษาโรคเรื้อรัง	แก้โรคเรื้อรัง และงูสวัด แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้โรคทางผิวหนัง	เสลดพังพอนตัวผู้ 1 เสลดพังพอนตัวเมีย 1 หนุ่ยพญางู 1 พญางู 1	นำสมุนไพรทุกอย่างเสมอกันเท่ากัน นำมาตำและคั้นเอาน้ำทาบริเวณแผล จนกว่าอาการจะดีขึ้น
6. ยาเปลือกสามเกลอ	ช่วยสมานบาดแผล แก้อาการบวม	เปลือกต้นมะขามเปรี้ยว 1 เปลือกต้นมะขามเทศ 1 เปลือกต้นมะขามหวาน 1	นำสมุนไพรทุกอย่างเสมอกันเท่ากันเสมอ นำมาฝนกับหินจากนั้นผสมด้วยน้ำสะอาดทาบริเวณแผลที่มีขอบบวมแดง
7. ยาปิดทวาร	แก้ท้องเสีย แก้ปวดบิด ช่วยสมานแผล แก้ตัวพยาธิ	รากและยอดเครือไส้ตัน 1 เปลือกแคขาว 1 เปลือกงิ้วแดง 1	นำสมุนไพรทุกอย่างเสมอกันเท่ากันเสมอ นำไปแช่น้ำสะอาดเป็นเวลา 2 ชั่วโมง จากนั้นนำมารองเอาแต่น้ำแล้วดื่มแทนน้ำเปล่า จนกว่าอาการจะดีขึ้น
8. ยาตัดรากมะเร็ง	แก้เลือดลมในกองธาตุ แก้ตานขาง แก้ฝีต่างๆ แก้ผื่นคันตามผิวหนัง แก้อาการทางน้ำเหลือง	เปลือกไม้ทั้งถ่อน 1 แก่นไม้มะเกลือ 1 แก่นมะเดื่อปล่อง 1 ข้าวเย็นเหนือ 1 ข้าวเย็นใต้ 1 กระดุกงูเห่า (กระดุกส่วนคอ)	นำสมุนไพรทุกอย่างเสมอกันเท่ากันเสมอ นำมาบดละเอียดและบรรจุลงแคปซูลเบอร์ 0 รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 1 แคปซูล 3 เวลา เช้า กลางวันและเย็น ก่อนอาหาร

กระบวนการและขั้นตอนการรักษาของหมอพื้นบ้าน

พบว่าหมอพื้นบ้านทุกท่านใช้วิธีการรักษาร่วมกับความเชื่อทางศาสนา คือ ก่อนหรือหลังการรักษาหมอจะมีพิธีกรรมการไหว้ครูและมีการบริการมคาถาประกอบก่อนการใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย โดยแสดงรายละเอียดดังแผนภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการและขั้นตอนการรักษาของหมอพื้นบ้าน

จากการรวบรวมตำรับยาทั้งหมด 33 ตำรับ มีจำนวนสมุนไพร 146 ชนิด แบ่งเป็นพืชสมุนไพร 141 ชนิด สัตว์วัตถุ 2 ชนิด และธาตุวัตถุ 3 ชนิด และพบว่าตำรับยาส่วนใหญ่มีรสประจักษ์เป็นรสร้อน โดยแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงตำรับยา / รสยา และชนิดสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคตามระบบ

ระบบโรค / กลุ่มอาการ	ตำรับยา / รสยา	จำนวน / ชนิด		
		สมุนไพร	สัตว์วัตถุ	ธาตุวัตถุ
กลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต	8 ตำรับ / ร้อน	42		2
กลุ่มอาการทางระบบสืบพันธุ์เพศหญิง	6 ตำรับ / ร้อน	27		
กลุ่มอาการทางระบบผิวหนัง	6 ตำรับ / สุขุม	18	1	
กลุ่มอาการทางระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ	4 ตำรับ / ร้อน	20	1	
กลุ่มอาการทางระบบทางเดินหายใจหรือใช้	4 ตำรับ / เย็น	14		
กลุ่มอาการทางระบบทางเดินอาหาร	3 ตำรับ / ร้อน	13		
กลุ่มอาการทางระบบทางเดินปัสสาวะ	2 ตำรับ / สุขุม	7		1

ผู้วิจัยทำการจำแนกสมุนไพรตามระบบกลุ่มอาการได้ทั้งหมด 7 กลุ่มอาการ พบว่าตำรับยาที่หมอพื้นบ้านใช้ในการรักษาโรคมามากที่สุด คือ กลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต มีจำนวน 8 ตำรับ ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิต บำรุงเลือด บำรุงร่างกาย และมะเร็ง รongลงมา คือ กลุ่มอาการทางระบบสืบพันธุ์เพศหญิง จำนวน 6 ตำรับ ได้แก่ มดลูกเคลื่อน มดลูกหย่อน ปีกมดลูกอักเสบ ประจำเดือนมาไม่ปกติ ตกขาวผิดปกติ และคันช่องคลอด กลุ่มอาการทางระบบผิวหนัง จำนวน 6 ตำรับ ได้แก่ โรคเรื้อรัง ภูมิแพ้ ผื่นแพ้ และแผลเรื้อรัง กลุ่มอาการทางระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ จำนวน 4 ตำรับ ได้แก่ ปวดเมื่อยตามร่างกาย หมอนรองกระดูกทับเส้นประสาท และกระดูกหัก กลุ่มอาการทางระบบทางเดินหายใจ จำนวน 4 ตำรับ ได้แก่ ไข้ในเด็ก ไข้รากสาด ไข้หวัด และไข้ดำ อีแดง กลุ่มอาการทางระบบทางเดินอาหาร จำนวน 3 ตำรับ ได้แก่ โรคกรดไหลย้อนและลำไส้ ท้องเสีย และมะเร็งลำไส้ กลุ่มอาการทางระบบทางเดินปัสสาวะ จำนวน 2 ตำรับ ได้แก่ นิ่ว และปัสสาวะขัด ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษาการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลของหมอพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่าหมอพื้นบ้านมีองค์ความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากหมอพื้นบ้านยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรให้ถูกเวลา โดยหมอพื้นบ้านมีความเชื่อว่าการรับประทานยาสมุนไพรไม่จำเป็นต้องรับประทานก่อนหรือหลังอาหาร สามารถรับประทานเวลาใดก็ได้ตามความสะดวกของผู้ป่วย เนื่องจากการรับประทานยาก่อนอาหาร จะทำให้ตัวยาย่อยได้ดี และเนื่องด้วยบางครั้งผู้ป่วยต้องการมาซื้อยาที่เคยรับประทานหรือมีการแนะนำมาจากบุคคลอื่นๆ หมอพื้นบ้านจึงขายยาให้ไป แต่หมอพื้นบ้านจะขาดข้อมูลการเจ็บป่วย ขาดการซักถามโรค จึงอาจจะส่งผลต่อการจ่ายยาให้ไม่ตรงกับโรคมามากขึ้น จึงไม่เป็นไปตามหลักการใช้อย่างสาเหตุผล โดยแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล (N=10)

ระดับความรู้	คะแนน	ร้อยละ
ระดับต่ำ	0-5 คะแนน	60.0
ระดับปานกลาง	6-7 คะแนน	20.0
ระดับสูง	8-10 คะแนน	20.0
Mean=4.9, SD=1.9		

การศึกษาพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้าน พบว่าพฤติกรรมการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลอยู่ในระดับต่ำและปานกลาง ร้อยละ 50.0 และพบว่าข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ก่อนนำสมุนไพรมาใช้เป็นยาหมอจะพิจารณาจากลักษณะ สี กลิ่น รส ว่าเป็นสมุนไพรชนิดใด ร้อยละ 60 และข้อที่ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ คือ การเลือกเตรียมรูปแบบการใช้สมุนไพร เพื่อให้เหมาะสมกับโรคและคนไข้ และไม่ได้อธิบายรายละเอียดให้ผู้ป่วยทราบ ร้อยละ 80.0 แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 4 และ 5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงระดับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรหรือยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล (N=10)

ระดับพฤติกรรม	คะแนน	ร้อยละ
ระดับต่ำ	<5-8 คะแนน	50.0
ระดับปานกลาง	9-11 คะแนน	50.0
ระดับสูง	12-15 คะแนน	
Mean=8.0, SD=1.4		

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนข้อที่ตอบถูกเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล (N=10)

ข้อคำถาม	ร้อยละพฤติกรรม		
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ประจำ
1. ก่อนนำสมุนไพรมาใช้เป็นยาหมอจะพิจารณาจากลักษณะ สี กลิ่น รส ว่า เป็นสมุนไพรชนิดใด	40.0	60.0	
2. ก่อนที่หมอจะปรุงยาสมุนไพรหรือนำสมุนไพรมารักษาจะต้องนำตัวยาสมุนไพรมาชั่งน้ำหนักให้เป็นไปตามข้อบ่งใช้ที่กำหนด	50.0	50.0	
3. ก่อนที่หมอจะปรุงยาสมุนไพรหมอจะพิจารณาว่าควรใช้วิธีการหรือรูปแบบการใช้แบบใดเพื่อให้เหมาะสมกับโรคและคนไข้ และอธิบายให้ผู้ป่วยทราบ	80.0	20.0	
4. หมอไม่จำเป็นต้องบอกวิธีการรับประทานให้ผู้ป่วยทราบว่าทานก่อน หรือ หลังอาหาร และระยะเวลาการทานยาวนานเท่าไร และวันหมดอายุของยา	40.0	30.0	30.0
5. หมอไม่จำเป็นต้องจะสอบถามอาการเจ็บป่วย และวินิจฉัยโรคก่อนจ่ายยาให้กับผู้ป่วย	50.0	30.0	20.0

วัตถุประสงค์ที่ 3 การวิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพรและค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพร ผลการวิจัยพบว่าสมุนไพรที่มีค่าการใช้สมุนไพรสูงแสดงให้เห็นว่ามีการนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาในการรักษาโรค ซึ่งอาจจะมีมากหรือเกิดการกระจายของพืชชนิดนั้นมากในท้องถิ่น หรือหาได้ง่าย จึงทำให้มีความนิยมในการใช้ในการรักษาโรค จากการวิเคราะห์ค่าการใช้สมุนไพรในครั้งนี้ พบว่าค่าการใช้สมุนไพรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.1 - 1.0 ซึ่งสมุนไพรที่มีค่าสูงกว่า 0.2 ซึ่งบอกได้ว่าหมอพื้นบ้านมีการใช้ซ้ำมากกว่า 2 ครั้ง โดยแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 6

วิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพร และค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพรแยกตามกลุ่มอาการ ค่าการใช้สมุนไพร (Use Value; UV) (Maneenoon, Chatawatee, Damkhong, Khiankhan and Kunworarath, 2017)

คำนวณได้จากสูตร $UV = \sum U/n$

U = จำนวนรายการการใช้พืชสมุนไพรแต่ละชนิดของหมอพื้นบ้าน

n = จำนวนหมอพื้นบ้านทั้งหมดที่ให้

ตารางที่ 6 ค่าการใช้สมุนไพร (UV) ของหมอพื้นบ้านในพื้นที่

ลำดับ	ชื่อวงศ์	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ องค์ความรู้ของหมอ	ค่า UV
1	Papilionaceae	เถาวัลย์เปรียง	เถา	จืด	แก้ปวดเมื่อย แก้เส้นเอ็น	0.3
2	Zingiberaceae	ขมิ้นชัน	เหง้า	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย	0.3
3	Leguminosae	ชะเอมเทศ	เปลือก	หวาน	บำรุงกำลัง และร่างกาย	0.3
4	Asteraceae	โตไม่รู้ลืม	ทั้งต้น	จืด	บำรุงร่างกาย เพิ่มกำลัง	0.3
5	Zingiberaceae	ว่านชักมดลูก	หัว	ฝาด	แก้มดลูกหย่อน อักเสบ	0.4
6	Asclepiadaceae	เถาเอ็นอ่อน	เถา	ขม	บำรุงเส้นเอ็นให้แข็งแรง	0.4
7	Annonaceae	กำลังวัวเถลิง	แก่น	จืด	แก้ปวดเมื่อย	0.4
8	Smilacaceae	ข้าวเย็นเหนือ	หัว	ขม	บำรุงร่างกาย แก้ฝี	1.0
9	Smilacaceae	ข้าวเย็นใต้	หัว	ขม	บำรุงร่างกาย แก้ฝี	1.0

ผลการวิจัยพบว่าค่าความสอดคล้องการใช้สมุนไพรในครั้งนี้ พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.19-0.58 พบว่าระบบโรคที่มีค่า ICF สูงสุด ได้แก่ โรคทางระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ มีค่าเท่ากับ 0.58 ซึ่งสมุนไพรที่หมอใช้เหมือนกัน คือ เถาเอ็นอ่อน เถาวัลย์เปรียง กำลังวัวเถลิง พลู ขมิ้นชัน เป็นต้น และพบว่าโรกระบบทางเดินปัสสาวะมีค่าความสอดคล้องในการใช้สมุนไพรน้อยที่สุด เท่ากับ 0.13 ซึ่งมีสมุนไพรที่ใช้สอดคล้องเพียง 1 ชนิด เท่านั้น คือ โดไม้รู้ลัม โดยแสดงดังตารางที่ 7

ค่าความสอดคล้องของการใช้สมุนไพร (Informant Consensus Factor; ICF) (Neamsuvan and Bunmee, 2016)

คำนวณได้จากสูตร $ICF = \frac{Nur - Nt}{(Nur - 1)}$

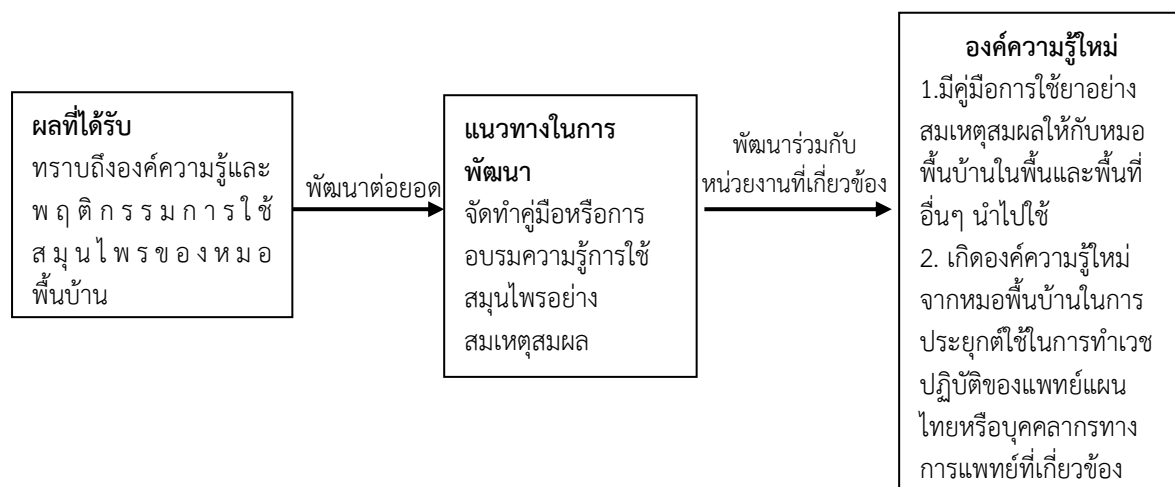
Nur = จำนวนของรายงานการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้านแต่ละกลุ่มอาการ

Nt = จำนวนชนิดของสมุนไพรทั้งหมดในกลุ่มอาการ

ตารางที่ 7 ค่าความสอดคล้องของการใช้สมุนไพร (ICF) ของหมอพื้นบ้าน

ระบบโรค / อาการ	จำนวนการใช้สมุนไพร (Nur)	จำนวนชนิดสมุนไพรที่ใช้ (Nt)	ค่าความสอดคล้อง (ICF)
กลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต	48	39	0.19
กลุ่มอาการทางระบบสืบพันธุ์เพศหญิง	33	26	0.22
กลุ่มอาการทางระบบผิวหนัง	22	18	0.19
กลุ่มอาการทางระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ	27	12	0.58
กลุ่มอาการทางระบบเดินหายใจ หรือใช้	21	12	0.45
กลุ่มอาการทางระบบทางเดินอาหาร	16	13	0.20
กลุ่มอาการทางระบบทางเดินปัสสาวะ	9	8	0.13

องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 60-69 ปี อายุมากที่สุดประมาณ 81 ปี เป็นวัยผู้สูงอายุและมีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยมากกว่า 30 ปี สะท้อนให้เห็นว่าองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน ณ ตอนนี้อยู่ในระดับที่สืบทอดองค์ความรู้ ทั้งนี้ควรจัดหาหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องเข้าไปศึกษาองค์ความรู้ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaisaman and Subhadhirasakul (2014) กล่าวว่าไว้ว่าการแพทย์พื้นบ้านภาคใต้ใกล้จะสูญหายไป เนื่องจากขาดผู้ที่สนใจในการสืบทอดองค์ความรู้ซึ่งหมอมีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการการรักษาที่คล้ายคลึงกันไม่มีความซับซ้อน โดยเริ่มจากการซักประวัติ และสังเกตจากคนไข้ เช่น สีหน้า ดวงตา กรณีบางโรคจำเป็นต้องตรวจร่างกายก็ควรตรวจเพิ่มเติม เช่น การคลำ และสัมผัสตำแหน่งที่เป็นโรค อาทิเช่น โรคทางผิวหนัง โรคทางกล้ามเนื้อและข้อต่อ จากนั้นหมอจะทำการวินิจฉัยโรค และเตรียมจ่ายยาให้กับผู้ป่วยตามสูตรเฉพาะของหมอแต่ละราย โดยหมอจะทำพิธีกรรมการบริกรรมคาถาประกอบก่อนการใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วย และนำหลักทางศาสนามาประยุกต์ร่วมด้วย เพื่อเสริมขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยที่มารับการรักษา โดยหมอพื้นบ้านเชื่อว่าจะทำให้ผู้ป่วยมีฤทธิ์ในการรักษาดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Maneenoon, Chatawatee, Damkhong, Khiankhan and Kunworarath (2017) กล่าวว่าไว้ว่าหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีการตรวจโรคที่คล้ายคลึงกัน คือ การซักประวัติ การสังเกตจากสภาพร่างกาย เพื่อให้หมอรู้ว่าสามารถรักษาได้หรือไม่ และนำหลักทางศาสนาที่เกี่ยวข้องร่วมด้วยเพื่อให้ผู้ป่วยมีความมั่นใจในการรักษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hongsi, Rodpo, Duanyai and Kaewnoi (2020) จากการรวบรวมตำรับยาทั้งหมด 33 ตำรับ มีจำนวน 146 ชนิด แบ่งเป็นพืชสมุนไพร 141 ชนิด และพืชสมุนไพรส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกับในตำราสมุนไพรไทยและไม่มีแตกต่างจากการศึกษาของนักวิจัยท่านอื่นๆ ที่ศึกษาก่อนหน้านี้ พบสมุนไพรส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chuntum and Kamlangluea (2017) กล่าวว่าไว้ว่าหมอมีการใช้สมุนไพรโดยรวมของหมอพื้นบ้านทั้งหมด 33 ชนิด คือ มะระขี้นก เหง้าสับปะรด บอระเพ็ด ไมยราบ เป็นต้น และพบว่าหมอส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคสูงสุด คือ กลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต รองลงมา คือ กลุ่มอาการทางระบบสืบพันธุ์เพศหญิง จากข้อมูลดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าหมอพื้นบ้านมีความชำนาญในการรักษาอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต คือ เลือดและลมเป็นส่วนมาก ซึ่งสอดคล้องกับตำรับยาที่พบมากที่สุดจำนวน 8 ตำรับ เป็นยารักษาทางระบบไหลเวียนโลหิตและส่วนใหญ่เป็นยารสร้อน เพื่อช่วยทำให้ระบบการไหลเวียนของเลือดและลมดีขึ้น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับศาสตร์การแพทย์แผนไทย เชื่อว่าร่างกายของมนุษย์จะแข็งแรงสมบูรณ์จะต้องให้มีเลือด และลมทำงานได้เป็นปกติตามตำราการแพทย์แผนไทยเดิมและสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kesornas, Nakthaworn, Musikapong and Viriyabubpa (2019) ได้ศึกษาการรักษาด้วยตำรับยาสมุนไพร 7 กลุ่มโรค: กรณีศึกษาหมอประวิทย์ แก้วทอง จังหวัดสงขลา และในการนี้พบว่าตำรับยาที่หมอพื้นบ้านใช้บ่อยที่สุด คือ ตำรับยาสมุนไพรในกลุ่มโรคลมและกลุ่มสมุนไพรส่วนใหญ่มีรสร้อน พบว่าหมอเตรียมในรูปแบบต้มเดือดมากที่สุด จำนวน 17 ตำรับ เนื่องจากมีขั้นตอนในการเตรียมไม่ซับซ้อน ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้เร็วมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Neamsuvan and Bunmee (2016) กล่าวว่าไว้ว่าหมอพื้นบ้านในจังหวัดกระบี่และจังหวัดสงขลานิยมการเตรียมยาในรูปแบบการต้มมากที่สุด เนื่องจากมีวิธีการเตรียมที่ง่ายและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ได้ในครัวเรือน และที่สำคัญหมอมองมีความเชื่อว่าการต้มยาจะทำให้ฤทธิ์ยาเพิ่มขึ้น

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ตามหลักการใช้ยาสมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลของหมออยู่ในระดับต่ำ ร้อยละ 60 ซึ่งจากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าหลักการใช้ของหมอจะใช้ตามประสบการณ์ที่ได้รับสืบทอดต่อกันมา จึงอาจจะเป็นเหตุผลให้หมอขาดองค์ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักการใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผล ดังนั้นควรมีการให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมแก่หมอพื้นบ้าน อันจะก่อให้เกิดเจตคติหรือพฤติกรรม

ใช้สมุนไพรอย่างเหมาะสมต่อไป และในการวิจัยนี้พบว่าพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของหมออย่างสมเหตุสมผลอยู่ในระดับต่ำและปานกลาง ร้อยละ 50.0 และข้อที่ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ คือ การศึกษารูปแบบการและวิธีการใช้สมุนไพรแบบใด เพื่อให้เหมาะสมกับโรคและคนไข้และไม่ได้อธิบายรายละเอียดต่างๆ ให้ผู้ป่วยทราบ ดังนั้นเมื่อหมอมีความรู้ดีขึ้นก็อาจจะส่งผลให้พฤติกรรมการใช้สมุนไพรดีขึ้นถูกต้องตามหลักการใช้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Heamachan, Rammanop and Lohitthai (2019) พบว่า ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรและพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นบุคลากรทางการแพทย์หรือแพทย์แผนไทยควรมีการให้ความรู้ด้านสมุนไพรที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ประชาชนมากขึ้น

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า สมุนไพรที่ใช้ส่วนใหญ่ของหมอพื้นบ้านมีความสอดคล้องตามสรรพคุณตามตำราแพทย์แผนโบราณและสมุนไพรที่มีค่าการใช้สมุนไพรสูงแสดงให้เห็นว่าสมุนไพรชนิดนี้มีการนำมาใช้ประโยชน์มาก แสดงให้เห็นว่ามีการนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาในการรักษาโรค ซึ่งอาจจะมีมากและเกิดการกระจายของพืชชนิดนั้นมากในท้องถิ่นหรือหาได้ง่าย จึงทำให้มีความนิยมในการใช้ในการรักษาโรค จากการวิเคราะห์ค่าการใช้สมุนไพรในครั้งนี้ พบว่าค่าการใช้สมุนไพรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.1-1.0 ซึ่งสมุนไพรที่มีค่าสูงกว่า 0.2 บ่งบอกได้ว่าหมอพื้นบ้านมีการใช้ซ้ำมากกว่า 2 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Maneenoon, Chatawatee, Damkhong, Khiankhan and Kunworarath (2017) และ Yincharoen, Laohaprapanon, Jitjum and Chookeaw (2020) กล่าวไว้ว่าค่าการใช้สมุนไพรเป็นข้อมูลที่บอกความสำคัญของสมุนไพรนั้นๆ ส่วนค่าความสอดคล้องของการใช้สมุนไพรเป็นค่าที่แสดงถึงความสอดคล้องขององค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านในการเลือกใช้สมุนไพรในการรักษาโรคว่าหมอพื้นบ้านมีองค์ความรู้ในการรักษาโรคใกล้เคียงกันหรือไม่ ในการรักษาแต่ละกลุ่มอาการมีการเลือกใช้สมุนไพรชนิดเดียวกันหรือไม่ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Neamsuvan and Bunmee (2016) จากข้อมูลความสอดคล้องการใช้สมุนไพรในครั้งนี้ พบว่า มีค่าตั้งแต่ 0.19 – 0.58 โดยพบว่าค่าสูงสุดของความสอดคล้องการใช้สมุนไพร คือ โรคทางระบบกล้ามเนื้อและข้อต่อ มีค่าเท่ากับ 0.58 ชนิดของสมุนไพรที่มีความสอดคล้องในการใช้สมุนไพรของหมอที่เหมือนกัน คือ เถาเอ็นอ่อน เถาวัลย์เปรียง กำลังวัวเถลิง ไพล ขมิ้นชัน เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีหมอบางท่านมีการเลือกใช้สมุนไพรในการรักษาโรคลักษณะที่เหมือนกันน้อย จึงยังคงทำให้เกิดความหลากหลายในการเลือกใช้ชนิดสมุนไพรในการรักษาโรคนั้นๆ เฉพาะของหมอพื้นบ้าน จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าควรส่งเสริมให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับหมอในพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้น หรือเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเลือกใช้สมุนไพรในการรักษาโรคที่มีความแตกต่างกันไปของหมอแต่ละท่าน เช่น การบอกเล่าถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ ให้กับหมอในพื้นที่ด้วยกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย หรือเล่าประสบการณ์ให้กับคนรุ่นหลังเพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว หรือบุคคลอื่นต่อไป

สรุป

หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยส่วนใหญ่มากกว่า 30 ปี โดยได้รับองค์ความรู้ด้านสมุนไพรจากการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่วัยเยาว์และปัจจุบันหมอพื้นบ้านยังขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ และพบว่าองค์ความรู้ของหมอส่วนใหญ่ ไม่ได้มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับการศึกษารังนี้สามารถรวบรวมตำรับยาสมุนไพรทั้งหมด 33 ตำรับ มีจำนวนสมุนไพร 146 ชนิด แบ่งเป็นพืชสมุนไพร 141 ชนิด สัตว์วัตถุ 2 ชนิด และธาตุวัตถุ 3 ชนิด จากหมอพื้นบ้านจำนวน 10 คน พบว่ามีการใช้ตำรับยาสมุนไพรในการรักษาในกลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิตมากที่สุด แต่ในการนี้ยังขาดองค์ความรู้การใช้สมุนไพรอย่างสมเหตุสมผลและขาดการศึกษาด้านประสิทธิผลในการรักษาอย่างชัดเจน และจากการวิเคราะห์ค่าการใช้พืชสมุนไพร และค่าความสอดคล้องของการใช้พืชสมุนไพร พบว่าหมอพื้นบ้านมีความนิยม

ใช้ (ค่า UV สูงสุด = 1.0) หัวข้าวเย็นเหนือ หัวข้าวเย็นใต้ เถาวัลย์เปรียง และกำลังวัวเถลิง ในการตั้งตำรับยา รักษาผู้ป่วยแต่ละโรค และหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ มีความชำนาญมากในการรักษาโรคทางระบบเลือดและลมถึง ส่งผลต่อการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเป็นอย่างดี (ค่า CFI สูงสุด = 0.58)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ และสถาบันการศึกษา ควรเร่งจัดสรรบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าไปเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากหมอพื้นบ้าน (ที่สูงวัย) โดยละเอียดก่อนที่จะขาดการสืบทอดและสูญหายตามกาลเวลา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปให้ความรู้ เช่น จัดอบรมหรือจัดทำคู่มือด้านการใช้สมุนไพรให้หมอพื้นบ้านในพื้นที่ ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ระหว่างหมอพื้นบ้านและบุคลากรทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง เช่น แพทย์แผนไทย แพทย์ไทยประยุกต์ เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ควรส่งเสริมให้หมอพื้นบ้านและชาวบ้านปลูกกระจายพันธุ์สมุนไพรที่พบน้อยในพื้นที่และให้ความรู้ในการใช้สมุนไพรในการป้องกัน ดูแลสุขภาพให้มากขึ้น เพื่อพึ่งพาการดูแลสุขภาพด้วยตนเองและหมอพื้นบ้านในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาและทำการวิจัยต่อไปในด้านประสิทธิผลหรือฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาในตำรับที่น่าสนใจให้มีความชัดเจนต่อไป

References

- Chaichanawirote, U., & Vantum C. (2017). Evaluation of Content Validity for Research Instrument. *Journal of Nursing and Health Sciences*, 11(2), 105-11.
- Chuntum, K., & Kamlangluea, K. (2017). Treatment with Herbs and the Ancient Recipe of Traditional Medicine. *Journal of Medicine and Health Science*, 24 (2), 48-56.
- Heamachan, P., Rammanop, N., & Lohitthai, L. (2019). Knowledge, Attitude and Behavior on Herbs Using among Diabetic and Hypertensive Patients at Family Practice Center, Phra Nakhon Si Ayutthaya Hospital. *Journal of Preventive Medicine Association of Thailand*, 9(1), 87-100.
- Hongsiri, A., Rodpo, P., Duanyai, S., & Kaewnoi, A. (2020). Kui Ethnic Indigenous Healers' Wisdom: A Case Study of Seven in Indigenous or Folk Healers in Prasat Subdistrict, Huai Thab Than District, Si Sa Ket Province. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 18(1), 166-240.
- Jaisaman, S., & Subhadhirasakul, S. (2014). Study on Indigenous Knowledge of Thai Folk Healer: A Case Study of Mr. Prawit Keawthong Songklanakarin. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 20(1), 163-184.



- Khaminkruea, U. Kuntiya, P. & Sangaram, R. (2562). *The Study of Folk Wisdom and Knowledge to Use Herbal Medicine in Tumbon Chompoo Amphoe Noenmaprang, Phitsanulok*. (Bachelor of Applied Thai Traditional Medicine). Naresuan University.
- Kesormas, S., Nakthaworn, K., Musikapong, K., & Viriyabubpa, C. (2019). A Study on the Treatment with Herbal Remedies in Seven Groups of Diseases: A Case Study of Mr. Prawit Kaewthong, Songkhla Province. *Journal of Thai Traditional and Alternative Medicine*, 17(2), 263-279.
- Khaokham, S., Taneeruttana, T., & Somchai Payogo P. (2017). The Use of Herbal Medicine by the Buddha's Permission for Primary Health Care. *Journal of MCU peace studies*, 5(2), 237-249.
- Maneenoon, K. et al. (2017). Knowledge of Traditional Healers on Utilization of Medicinal Plants Used for Menstrual Disorders in Krabi and Songkhla Provinces. Thailand. *Burapha Science Journal*, 22(3), 243-258.
- Neamsuvan, O., & Bunmee, P. (2016). A Survey of Herbal Weeds for Treating Skin Disorders from Southern Thailand: Songkhla and Krabi Province, *Journal of Ethnopharmacology*, 193, 574-585.
- Putthikhan, P. et al. (2020). An Evaluation of the Policy of Integrating RDU Curriculum into the Bachelor of Nursing Science Program and RDU Competency of Nurse Instructors, *Thai Red Cross Nursing Journal*, 13(1), 282-301.
- Songnok, T., & Channete, N. (2018). Local Wisdom in Treatment of Traditional Chemists in Nakhon Ratchasima. *NRRU Community Research Journal*, 12(3), 124-134.
- Wanset, S., & Onchomchant, D. (2018). A Study of Medicinal Plants Utilization of Folk Healers: A Case Study of Folk Healers in Chiang Rai Province Thailand. *Journal of Thai Traditional and Alternative Medicine*, 16(3), 420-435.
- Yincharoen, K., Laohaprapanon, S., Jitjum, S., & Chookeaw, S. (2020). Herbal Formula Used for Menstrual Disorders: Case Study of Folk Healers in Nakhon Si Thammarat, Phatthalung and Trang Province. *Journal of Medicine and Health Science*, 27(1), 82-95.

นวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ*

A Buddhist Integrated Innovation for the Development of a News Anchor to Become a Storyteller in the New Age

วิยดา พีรรัฐกุล

Wiyada Peerarattakun



สาขาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Philosophy (Buddhist Studies), Graduate School, Mahachulalongkorn University. Thailand.

Corresponding Author, Email: sharenaka@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) ศึกษาหลักการเป็นผู้ประกาศข่าวและนักเล่าเรื่องยุคใหม่ (2) ศึกษาหลักธรรมที่ใช้สำหรับการบูรณาการกับการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ (3) นำเสนอนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวไปสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารและภาคสนาม โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 14 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) หลักการเป็นผู้ประกาศข่าวจะไม่สามารถพูดสิ่งที่นอกเหนือจากบท ไม่มีการแสดงความเห็นในเนื้อหาข่าว ส่วนการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ จะเป็นการเล่าข่าวให้ง่ายฟังสนุก ใช้ลีลาการนำเสนอที่แตกต่างออกไป โดยใช้หลักการ Golden Circle ทำอะไร (What) ทำอย่างไร (How) และทำไม (Why) และใช้กระบวนการเล่า 3 ชั้น คือ Intro เกริ่น Action เหตุที่ส่งผลกระทบ และ Climax จุดที่เปลี่ยนแปลง

2) ด้านหลักธรรมส่งเสริมการทำหน้าที่นักเล่าเรื่องยุคใหม่ ได้แก่ ไตรสิกขา อคติ 4 และอิทธิบาท 4 โดยได้ออกแบบเครื่องมือ “การกรองสาร 5 ชั้น” คือ 1) การใช้สติอย่างเป็นขั้นตอนก่อนลงใจเชื่อ 2) การใช้ศิลปพิจารณาสิ่งไหนดี ไม่ดี โดยปราศจากอคติ 4 3) ระดับสมาธิ จิตตั้งมั่นเป็นกุศล โดยใช้อิทธิบาท 4 ทำงานถูกต้องและแก้ไขสิ่งผิดพลาด 4) มีจิตรู้เท่าทันเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น ใช้ปัญญา 5) พิจารณาตามปัญญา ให้ข่าวสารนั้นนำไปสู่ความดีงาม พัฒนาตน ส่งต่อเฉพาะเรื่องราวที่เป็นประโยชน์

3) นวัตกรรมพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ได้ออกแบบเป็นโมเดล STORYTELLER : บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้ 1) S - Simple เล่าเรื่องให้ง่าย 2) T - Truth คลายปมความจริง 3) O - Objectivity อิงความ 4) R - Reliability คงความเชื่อถือ 5) Y - Your Passion คือความปรารถนา 6) T - Thinking Mindfully พิจารณาตั้งมั่น 7) E - Ethics แบ่งปันศีลธรรม 8) L - Laborious พยายามอย่าท้อ 9) L - Logic ยึดต่อเหตุผล 10) E - Education คนมากความรู้ และ 11) R - Relatability ดูความเกี่ยวข้อง โดยบันไดทั้ง 11 ขั้นนี้ มีศีลเป็นพื้นฐานตั้งแต่ก้าวแรกถึงขั้นสุดท้าย จากนั้นใน 4 ขั้นแรก จะใช้อคติ 4 พิจารณาการนำเสนอ ควบคู่กับอิทธิบาท 4 ในการทำงาน และยกระดับเป็นขั้นของสมาธิและปัญญา ซึ่งทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นเพียงเสี้ยววินาทีที่ตัดสินใจเล่าเรื่องออกไป เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในหน้าที่ และเกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้นต่อไป



คำสำคัญ: นวัตกรรมผู้ประกาศข่าว; นักเล่าเรื่องยุคใหม่; พุทธบูรณาการ

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the principles of being a news anchor and storyteller, 2) to study the principles of Dhamma to be integrated to being a storyteller in the new age, and 3) to propose the Buddhist integrated innovation for the development of a news anchor to become a storyteller in the new age. This research employed the qualitative research methodology done by studying documents and field research where in-depth interview of fourteen key informants was also done and then the content analysis was made by means of descriptive analysis.

In the research, it was clearly found that on one hand, in principles a news anchor cannot announce what is beyond the prescriptive texts including expressing one's opinions in given contents, on the other hand, a storyteller in the new age can tell the news in simple and entertaining ways through various styles where Golden Circle, what, how, and why can be utilized in which three steps, introduction, action, and climax can be made use of.

As far as the principles of Dhamma supporting the performance of being a storyteller in the new age are concerned, threefold training, four kinds of non-bias and four paths for accomplishment are suggested to be used as the five essential tools for filtering the messages as follows: 1) being mindful before believing, 2) considering what is good or bad through precepts without four kinds of bias, 3) one should wholesomely purify one's mind through concentration by the help of four paths of accomplishment resulting in providing good action and correcting what is wrong, 4) one should possess the insight through wisdom, and 5) while examining the given messages, it becomes necessary for one to utilize one's wisdom in order to achieve the goodness and self-development whereby certain benefit would be provided.

As regards the Buddhist integrated innovation leading to becoming a storyteller in the new age, the Buddhist integrated model of being a storyteller was made by this research through eleven steps of ladder as follows: 1) S-Simple: telling a story in simple way, 2) T-Truth: revealing its truth, 3) O-Objectivity: depending on its contents, 4) R-Reliability: maintaining the reliability, 5) Y-Your Passion: remaining passion, 6) T-Thinking mindfully: being steady mindfulness, 7) E-Ethics: distributing ethics, 8) L-Laborious: making endless effort, 9) L-Logic: following reasons, 10) E-Education: giving full knowledge, and 11) R-Relatability: providing its relation. Viewed from the mentioned eleven steps of ladder, the precept serves as the first and the last step and after that the first four steps need non-bias where introduction and consideration come together with four paths of accomplishment while working leading to accelerating the step of concentration and wisdom of which they just happen seconds before making decision to utter the story in order to provide the effective results and social changes in good manners.

Keywords: Innovation of a News Anchor; Storyteller in the New Age; Buddhist Integrated

บทนำ

ในสังคมไทยมีรายการเล่าข่าวเกิดขึ้นมากมายนับตั้งแต่วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นแพร่กระจายสัญญาณภาพและเสียงของโทรทัศน์ระบบดิจิทัล ท่ามกลางสภาพการณ์การแข่งขันที่รุนแรงของโทรทัศน์ดิจิทัลนี้ รายการประเภทหนึ่งของสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมและเกิดการแข่งขันสูงคือ รายการข่าว โดยสื่อที่ได้รับความนิยมและเข้าถึงประชาชนอย่างมาก รองจากสื่อยุคใหม่ หรือ สื่อออนไลน์ ก็คือ สื่อโทรทัศน์ ซึ่งสื่อโทรทัศน์ได้เปรียบสื่ออื่น เนื่องจากลดข้อจำกัดของผู้รับสารในเรื่องการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ประกอบกับคุณลักษณะของโทรทัศน์ที่น่าเสนอได้ทั้งภาพและเสียง ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

ด้วยเหตุนี้ ข่าวโทรทัศน์จึงมีความสำคัญ เป็นสื่อที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้วยการนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์หรือแนวทางในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน อีกทั้งข่าวโทรทัศน์ยังสามารถสร้างประเด็นข่าวและกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งปัจจุบันแต่ละรายการข่าว แม้แต่ในช่องโทรทัศน์เดียวกันต่างก็พัฒนาสร้างความแตกต่างและจุดเด่นของตนเอง มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของการอ่านข่าว วิเคราะห์ข่าว ข่าวสั้น เพื่อตอบโจทย์ความต้องการที่แตกต่างของผู้ชม รวมถึงประเภทที่ได้รับความนิยมสูงจากผู้ชมก็คือ รายการรูปแบบเล่าข่าว

เมื่อประเด็นข่าวในแต่ละรายการมีที่มาเหมือนกัน เพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายวัน ฉะนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้คนดูเลือกรายการเล่าข่าวที่ตัวเองชอบ จึงมาจากผู้เล่าข่าวที่น่าสนใจ ทั้งบุคลิก ท่าทาง ความเข้าใจในข่าว และลีลาการนำเสนอ รวมถึงประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เล่าข่าว เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างสีสันให้ข่าวมีความน่าสนใจและดึงดูดผู้ชมรายการ แต่ก็เป็นข้อกังขาถึงความหมิ่นเหม่ต่อจริยธรรมของสื่อมวลชน (Boonsiripan, 2013) เพราะสื่อมวลชนเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมสูงมาก การรายงานความจริงของผู้เล่าข่าวรายการโทรทัศน์ จึงขึ้นอยู่กับจริยธรรมของสื่อมวลชน และบรรทัดฐานของสังคม (Merrill, 2000)

อย่างไรก็ตามการเล่าข่าวของผู้เล่าข่าวในรายการโทรทัศน์นั้น ส่วนใหญ่เป็นการเล่าข่าวที่มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดข้อมูลขั้นที่สอง คือเล่าจากข้อมูลที่กองบรรณาธิการเขียนมาให้ หรือจากข้อมูลในหนังสือพิมพ์ หรือการสืบค้นจากสื่อออนไลน์ จึงจำเป็นที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจและเท่าทันสื่อด้วย (Center for Media Literacy, 2021) หากผู้เล่าข่าวไม่วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เชื้อทันทีที่เห็นและได้ยิน นำไปสู่การส่งต่อข้อมูลข่าวที่อาจบิดเบือนหรือเป็นเท็จ ก็จะเป็นภัยต่อผู้ชมรายการ และในหลายกรณีผู้เล่าข่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง มีการนำเสนอในลักษณะโฆษณาชวนเชื่อ มากกว่าการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากออกมาในรูปแบบข่าวปลอม (Fake News) (Kokkreatkun et al. 2018) การส่งต่อข่าวปลอมอย่างรวดเร็วไปยังกลุ่มผู้รับสาร ก็จะส่งผลกระทบและผิดต่อจริยธรรมในวิชาชีพสื่ออย่างรู้ไม่เท่าทัน รวมทั้งการเล่าข่าวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ผีสงฆ์ เทวดา รูปเคารพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปจนถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ถูกบิดเบือนไปจากพระธรรมวินัย หากผู้เล่าข่าวไม่มีความเข้าใจที่ถ่องแท้ในแง่การนำกระบวนการทางปัญหามาใช้วิเคราะห์ความเชื่อที่เกิดขึ้น ก็ไม่สามารถสร้างแนวทางที่ให้ประชาชนสามารถแยกแยะและเข้าใจระหว่างศรัทธากับมโนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารที่ถาโถมเข้ามาหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะทางสื่อสังคมออนไลน์ ที่มักเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกนำมาเล่าต่อทางข่าวโทรทัศน์ บางครั้งขาดการพิจารณาตรวจสอบให้ถี่ เน้นการนำเสนอที่รวดเร็ว จึงมักเห็นความผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากติดอยู่กับข้อจำกัดของความเป็นผู้ประกาศข่าวแบบอนุรักษ์นิยม ที่ให้รายงานสิ่งที่เกิดขึ้น

ตามข้อเท็จจริง ไม่แต่งเสริมเติมความเห็น และอ่านไปตามบทที่กองบรรณาธิการเขียนมาให้ และให้คงไว้ซึ่งบุคลิกภาพที่สง่างามและนิ่งเฉย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเห็นถึงข้อจำกัดบางประการของการเล่าข่าวในมิติข่าวที่แตกต่างไปจากเดิม จึงต้องการสร้างนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ โดยออกแบบรูปแบบการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ ที่ใช้การผสมผสานการระหว่างเป็นผู้ประกาศข่าวกับการเล่าเรื่องแบบ Storytelling (Chawanthawat, 2021) ที่ใช้วิธีการดึงประสบการณ์หรือความรู้ที่มีอยู่ภายในผู้เล่าถ่ายทอดออกมาให้รู้ถึงความเป็นมาของเรื่องราว จุดพลิกผัน และการเปลี่ยนแปลงของเรื่องราว เพื่อให้ผู้รับข้อมูลเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น และเกิดจุดที่ประทับใจจากการได้รับรู้เรื่องราว โดยใช้พุทธบูรณาการ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร มีสติรู้เท่าทัน ซึ่งเป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และมีสัมปชัญญะในขณะที่รับรู้สื่อและส่งต่อข่าวสาร เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา ตามหลัก “ไตรสิกขา” (Thai Tripitakas: 20/87/312, 20/90/318) คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นตามหลักการศึกษา 3 ประการคือ 1) อธิศีลสิกขา (Thai Tripitakas: 19/10/48) หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม 2) อธิจิตตสิกขา (Thai Tripitakas: 19/10/49) หมายถึง การฝึกในด้านจิต ความตั้งมั่นตั้งใจเอาใจใส่ และ 3) อธิปัญญาสิกขา (Thai Tripitakas: 19/10/49, 31/41/606-607) หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง รวมถึงหลักธรรม “อคติ 4” (Thai Tripitakas: 21/17/29, 21/18/29-30, 21/19/30-31) คือ ความเอนเอียงเข้าข้าง ความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นกลาง ความไม่เป็นหลัก หรือการดำเนินไปในแนวทางที่ไม่สมควร ได้แก่ 1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่ 2) โทสาคติ ลำเอียงเพราะความไม่ชอบเกลียดชัง หรือโกรธแค้น 3) โมหาคติ ลำเอียงเพราะความไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และ 4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว และยังมีหลักธรรม “อิทธิบาท 4” (Thai Tripitakas: 10/166/122, 11/80-81/110, 11/306/277) ธรรมะที่ใช้ในการทำงาน มาประกอบด้วย คือ 1) ฉันทะ ความรักงาน-พอใจกับงานที่ทำอยู่ 2) วิริยะ ขยันหมั่นเพียร 3) จิตตะ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน และ 4) วิมังสา การพินิจพิจารณา หรือ ความเข้าใจทำ โดยสามารถนำรูปแบบนักเล่าเรื่องยุคใหม่แบบพุทธบูรณาการนี้ ไปพัฒนาตนเองเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งต่อหน้าที่การงานของตน และประโยชน์ต่อสังคมอย่างเห็นเป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการเป็นผู้ประกาศข่าวและนักเล่าเรื่องยุคใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้สำหรับการบูรณาการกับการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่
3. เพื่อนำเสนอนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) เก็บรวบรวมข้อมูล จาก พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย พ.ศ. 2539

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์และงานวิจัย และผลงานของบุคคลต้นแบบ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการเป็นผู้ประกาศข่าวและการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำเครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างการทำงาน กระบวนการ และการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

ขั้นตอนที่ 4 สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ และ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ประกาศข่าวจำนวน 8 คน โดยเลือกจากรายการข่าวโทรทัศน์ที่อยู่ใน 10 ลำดับความนิยม (Rating) จากการสำรวจของ บริษัท นีลเส็น ประเทศไทย ประจำปี พ.ศ.2564 และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารฝ่ายข่าวและนักวิชาการด้านสื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน และผู้ชมรายการจำนวน 2 คน มาให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์จนนำไปสู่การปรับแก้ไข เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการตามกระบวนการขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปสังเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการวิจัย พร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยโดยทำการสรุปเนื้อหา โดยเขียนบรรยายเชิงวิเคราะห์ ทั้งเพิ่มเติมข้อเสนอแนะทั้งในด้านเนื้อหาและประเด็นในการทำวิจัย

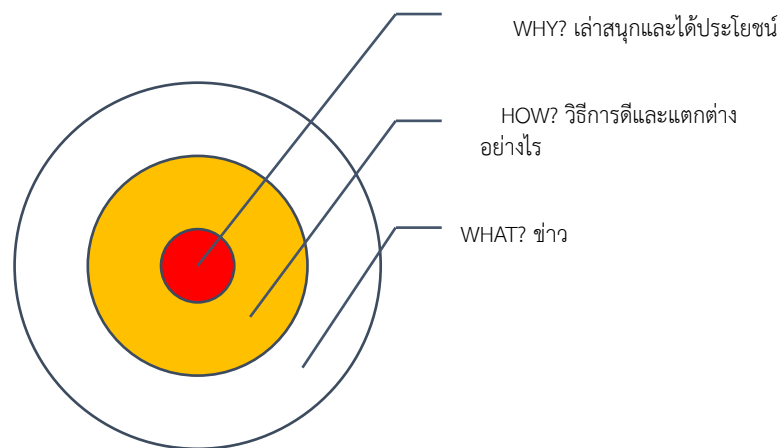
ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักการเป็นผู้ประกาศข่าวและนักเล่าเรื่องยุคใหม่ ผลวิจัยพบว่า หลักการเป็นผู้ประกาศข่าวและการเป็นนักเล่าเรื่อง มีความสำคัญตามองค์ประกอบของการสื่อสารทุกประเภท ซึ่งจะต้องประกอบด้วย Sender (ผู้ส่งสาร) Message (สาร) Channel (ช่องทาง) และ Receiver (ผู้รับสาร) เสมอ ดังนั้นสิ่งที่เหมือนกันระหว่างผู้ประกาศข่าวแบบดั้งเดิมกับนักเล่าเรื่องในปัจจุบัน คือ การเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสื่อสาร ซึ่งก็คือ Sender (ผู้ส่งสาร) และการสื่อสารนั้นเป็นการสื่อสารมวลชน หมายความว่าสารจากผู้ส่งสารจะถูกส่งไปยังผู้รับจำนวนมาก ซึ่งการอ่านข่าวแบบดั้งเดิมนั้นเป็นการทำงานตามระบบขององค์กรอันเป็นไปตามมาตรฐานตามลำดับขั้นตอนการทำงาน ที่เริ่มต้นจาก 1) การเขียนข่าวของผู้สื่อข่าว 2) การรีไรต์จากรีไรเตอร์ 3) การเลือกหัวข้อข่าวโดยกองบรรณาธิการ และมาถึงปลายทาง คือ 4) การนำเสนอของผู้ประกาศข่าว หลักการการเป็นผู้ประกาศข่าวแบบดั้งเดิม คือ ผู้ประกาศข่าวไม่สามารถพูดสิ่งที่นอกเหนือจากที่ปรากฏในบทข่าว แต่อาจจะมีการเติมได้บ้างเพื่อความบันเทิงหรือความน่าสนใจ ซึ่งทำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นในเนื้อหาข่าว เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เนื่องจากในยุคนั้นยึดหลักการที่ว่า การนำเสนอข่าวคือการนำเสนอ “news point มิใช่ point of view”

ส่วนนักเล่าเรื่องยุคใหม่ คือ การเล่าข่าวให้ง่ายฟังสนุก ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย โดยเอาความจริงมาเป็นที่ตั้ง มักเป็นข่าวที่ช่วยไขความจริงในโลกที่ข้อมูลข่าวสารมีมากมายจากหลากหลายช่องทางในโลกยุคใหม่ มีทั้งข่าวจริงและข่าวปลอม สิ่งสำคัญ คือ การใช้ลีลาการนำเสนอที่แตกต่างออกไปจากผู้ประกาศแบบดั้งเดิม โดยนักเล่าเรื่องสามารถเพิ่มเติมในส่วนขงลีลา การใช้คำเสียง และการแสดงอารมณ์ ได้ตามเนื้อหาและอารมณ์ของข่าวนั้นๆ ได้ รวมถึงการแสดงความเห็นในข่าว มีทั้งความเห็นส่วนตัวและความเห็นจากโลกโซเชียล ที่นักเล่าเรื่องยกมาประกอบเพื่อขมวดอารมณ์ที่สะท้อนออกมาจากข่าวนั้นได้ ผู้ประกาศข่าวจำเป็นต้องปรับตัวเองเป็นนักเล่าเรื่อง เนื่องจากคนดูสามารถตอบสนองความพึงพอใจกลับมาได้ทันที ด้วยสื่อสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาล คนดูต้องการความเข้าใจมากขึ้น การดูข่าวทุกช่องเนื้อหาเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผู้ประกาศข่าวต้องพยายามดึงคนดูให้ได้ ก็เลยกลายเป็นว่าเล่าข่าวเพื่อให้อ่านและเข้าใจง่ายมากขึ้น เพราะคนดูไม่สามารถจดจ่อกับอะไรที่นานเบื่อได้นาน แม้การสร้างตัวตนของนักเล่าข่าวจะเป็นเรื่องจำเป็น แต่ก็มีอันตราย เพราะการอยากได้ตัวตนโดยที่ฝืนความเป็นตัวเอง โดยดูต้นแบบจากคนอื่นแต่ขัดกับตัวเอง เวลาทำออกไป ถึงแม้จะได้กระแสแต่ก็คงไม่นาน สิ่งสำคัญของการสร้างตัวตน คือ การดึงความเป็นตัวเองออกมา จึงเป็นที่มาของการใช้นิยาม "ธรรมดาโลกไม่จำ" ในการนำเสนอของนักเล่าเรื่องแต่ละคน ข่าวจึงถูกออกแบบให้เหมือนกับการสร้างภาพยนตร์หรือละคร จนทำให้ผู้ชมเกิดความตื่นเต้น ใฝ่ติดตาม เดาจุดจบของเรื่องไม่ออก แม้วิธีนี้จะขัดกับหลักการเขียนข่าว จนถูกเรียกว่าเป็นข่าวดราม่าหรือละครข่าว แต่ปัจจุบันแนวทางนี้ตอบโจทย์อย่างชัดเจนแล้วว่ามีความน่าสนใจมากขึ้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลเทคนิคการเล่าเรื่อง มาบูรณาการร่วมกับรูปแบบการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่ใช้กระบวนการเล่าเหมือนนิทานหรือเรื่องราวนิยาย และสร้างอารมณ์ร่วมให้คนนั้นสนใจ ตั้งใจฟัง และจดจำเรื่องราวเหล่านั้นได้ มาสร้างเป็นทฤษฎีการเล่าเรื่องเพื่อใช้ในการเล่าข่าว โดยนำหลักการทำงานของสมองมาอ้างอิง โดยอธิบายลักษณะแบบ Golden Circle ซึ่งอธิบายว่า คนส่วนใหญ่รู้แค่ว่าวันหนึ่งต้องทำอะไร (What) มีบางส่วนที่รู้ว่าต้องทำอะไร (How) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ดี และน้อยคนที่จะรู้ว่าทำไมไปทำอะไร (Why) คนทั่วไปมักเริ่มจากวงนอกเข้ามาวงในหรือเริ่มจาก What แต่ผู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้จะเริ่มต้นจาก Why ดังนี้



อีกทั้ง ผู้วิจัยได้ออกแบบโครงสร้างการพัฒนาการของคนในข่าว เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการการเล่าให้สนุกมากยิ่งขึ้น ดังนี้

- 1) Intro เกริ่นให้รู้ว่กำลังเล่าเรื่องใคร หรือจุดเริ่มต้นของเรื่องราว
- 2) Action ต้นเหตุที่ส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์
- 3) Climax เป็นจุดที่เปลี่ยนแปลงชะตากรรมของคนในข่าว เป็นส่วนที่สำคัญของเรื่องราวที่เจอกับปัญหาความตึงเครียดที่มากที่สุด

รูปแบบการเล่าเรื่องแบบใหม่นี้ จะนำไปสู่แนวทางแก้ไขระบบนิเวศสื่อปิดเบี้ยว เพื่อป้องกันไม่ให้นักเล่าเรื่องยุคใหม่ทำผิดทั้งจรรยาบรรณและกฎหมาย โดยปรับตัวให้เท่าทันกับการแข่งขันทั้งสื่อทีวีดิจิทัลและสื่อสมัยใหม่ ที่ใครก็สามารถเข้าถึงและเป็นนักเล่าเรื่องได้ รวมทั้งเป็นการตอบคำถามนายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยที่ต้องการ “เบ้าหลอมแม่พิมพ์” ให้คนที่ก้าวเข้ามาสู่อำชีพคนเล่าข่าวได้เป็นมืออาชีพอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้สำหรับการบูรณาการกับการเป็นนักร้องยุคใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมทั้งไตรสิกขา อคติ 4 และ อิทธิบาท 4 มาบูรณาการสู่การเป็นนักร้องยุคใหม่ โดยสังเคราะห์ธรรมเพื่อให้เข้าถึงความเข้าใจ แบ่งได้เป็น “การกรองสาร 5 ชั้น”

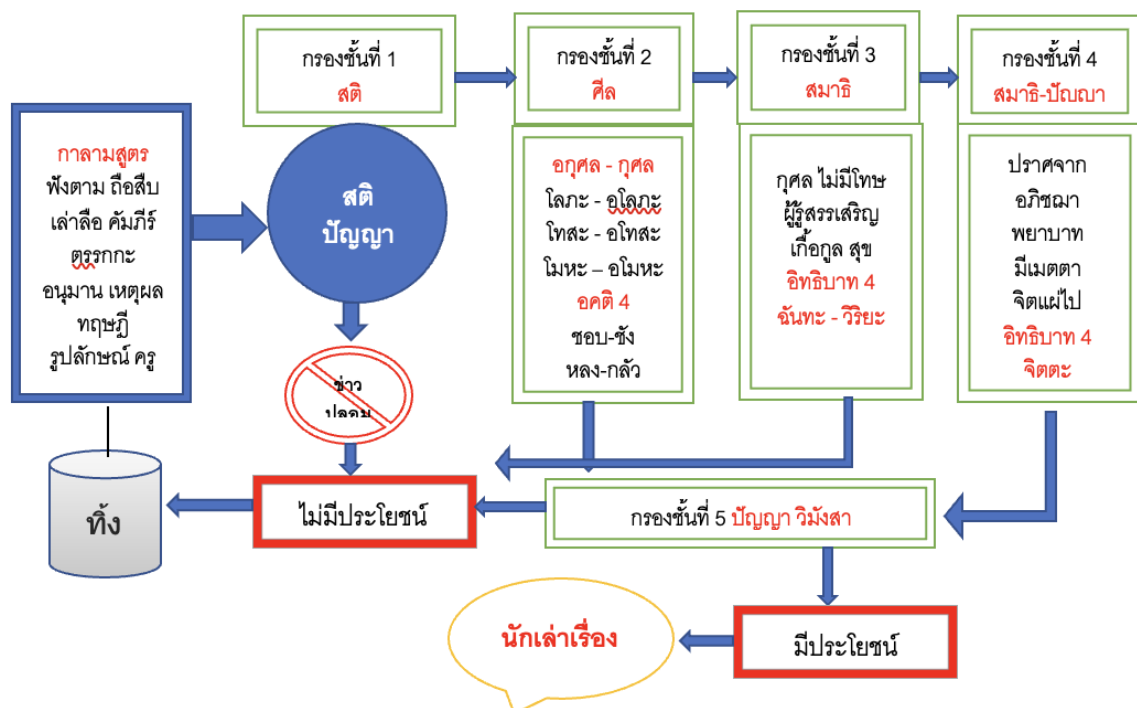
การกรองชั้นที่ 1 คือ การใช้สติอย่างเป็นขั้นตอน เป็นความสัมพันธ์กันเชิงหลักธรรม มีสติฝึกจิต แยกแยะโดยใช้ปัญญาว่าสิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดเป็นอกุศล ให้มองที่ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น โดยใช้สติพิจารณา ทำให้การฝึกฝนจิตให้เท่าทันสิ่งที่ปรากฏขึ้นตามจริงผ่านอายตนะเกิดขึ้น คือ ตาได้เห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นสัมผัส กายใจสัมผัส การรับข่าวสารจึงนำไปสู่การพิจารณาขั้นต่อไป

การกรองชั้นที่ 2 คือ การใช้สติพิจารณาสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี สิ่งดีเป็นกุศล ไม่มีโทษ โดยปราศจากอคติ 4 คือ ความลำเอียงเพราะชอบ ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลง และลำเอียงเพราะกลัว มาเป็นปัจจัยในการเชื่อข้อมูลข่าวสาร ซึ่งนักร้องต้อง “ตัดตา” คือ ความจริงที่เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ให้นำเสนอข้อเท็จจริง ประกอบกับหลักคิดเกี่ยวกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง”

การกรองชั้นที่ 3 คือ ระดับของสมาธิ คือ จิตตั้งมั่น รู้ว่าเป็นกุศล ไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เกื้อกูลให้มีความสุข โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ทำงานด้วยรักและพากเพียร เพื่อมุ่งหาสิ่งที่ถูกต้อง และแก้ไขสิ่งผิดพลาด

การกรองชั้นที่ 4 คือ มีจิตรู้เท่าทันเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นจริง เป็นปัจจุบัน พิจารณาอย่างปราศจากอภิชฌา พยาบาท มีเมตตาจิต จึงส่งต่อข่าวนั้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป

การกรองชั้นที่ 5 คือ ข่าวสารนั้นนำไปสู่ความดีงาม พัฒนาตน พัฒนาจิตใจ เป็นธรรม ส่งต่อเฉพาะเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นต่อไป



วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักร้องยุคใหม่ เชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การนำแนวคิดการเท่าทันสื่อ บูรณาการร่วมกับหลักธรรม เพื่อปลูกให้ต้นรู้ ดูแล้วได้ประโยชน์ มี 3 องค์ธรรม ดังนี้

1) **ไตรสิกขา** เป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนามนุษย์ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงสูงสุดเรื่อง การเป็นนักร้องที่ดี หัวใจสำคัญคือการวิเคราะห์ รู้จักยับยั้งความเชื่อ โดยระมัดระวังการเชื่อข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ โดยให้

หลัก “กาลามสูตร” มาเป็นเครื่องมือในการพิจารณาแยกแยะข้อมูลก่อนปลงใจเชื่อ และสิ่งที่ใช้พิจารณาข่าวปลอมได้ดีที่สุดและใช้ได้ไม่จำกัดกาล คือ “สติปัญญาของเราที่ใช้พิจารณา” โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ **การมีศีล** นักเล่าเรื่อง จะอยู่ในฐานะผู้รับสาร การตั้งมั่นอยู่ในศีล คือ ตั้งมั่นอยู่กับกุศลกรรม คิดดี พูดดี ทำดี ย่อมเป็นเครื่องข่มจิตได้ตั้งแต่รับข้อมูลในเบื้องต้น **การมีสมาธิ** เป็นการฝึกปฏิบัติตนให้มีจิตที่ผ่องใส ลดความคิดฟุ้งซ่าน และทำให้จดจ่ออยู่กับปัจจุบัน การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ นำประโยชน์ของสมาธิมาเป็นแนวทางด้านการพัฒนาจิตใจ คือ สามารถบังคับจิตใจของตัวเองได้ ในสภาพที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ตามที่ตนต้องการ **การมีปัญญา** การเท่าทันสื่อสำหรับนักเล่าเรื่องในระดับของปัญญา แม้ปลายทางจะเป็นไปเพื่อการปล่อยวางอย่างเข้าใจในเหตุปัจจัย แต่ระหว่างทางที่เสพสื่อนั้น กระบวนการทางปัญญานับว่ามีส่วนสำคัญที่เกี่ยวเนื่องมาจากศีลและสมาธิ กระบวนการทางปัญญาเป็นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ อันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด

2) **อคติ 4** การนำหลักอคติ 4 มาประยุกต์ใช้ เป็นการพิจารณาข้อมูลข่าวสารจะละเอียดขึ้น โดยจะใช้ สติระลึกรู้ตัวเสมอทุกครั้งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมา โดยผ่านการกรองความลำเอียงทั้ง 4 คือ ความลำเอียงเพราะชอบ ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลง และลำเอียงเพราะกลัว มาเป็นปัจจัยในการเชื่อข้อมูลข่าวสารก่อนถ่ายทอดต่อ

3) **อิทธิบาท 4** การวิเคราะห์อิทธิบาท 4 เพื่อนำไปใช้ ร่วมกับหลักพุทธธรรมอื่นๆ **ด้านฉันทะ** สำคัญมากในการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้พอใจในหน้าที่รับผิดชอบ และปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความสามารถ **ด้านวิริยะ** มีความเพียรชอบ พร้อมทั้งจะพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา ฝึกฝนพยายามพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ ด้วยการเรียนรู้เพิ่มเติม ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับงานที่ตนเองปฏิบัติอย่างเต็มศักยภาพ **ด้านจิตตะ** มีความคิดจดจ่อ เอาใจใส่อยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคง ไม่ประมาท ไม่วางเฉยในงานที่ทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน **ด้านวิมังสา** การสอบสวน ไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญตรองตราหาเหตุผล เป็นส่วนสำคัญในอาชีพสื่อสารมวลชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสาร ผู้ประกาศข่าวและนักเล่าเรื่อง จะต้องใช้ปัญญาตรวจสอบพิจารณาทั้งขณะเป็นผู้รับสาร และผู้ส่งสาร อีกทั้ง ควรหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น หาทางแก้ไขปรับปรุงงาน และวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นนวัตกรรมพัฒนาผู้ประกาศข่าว โดยนำอักษรภาษาอังกฤษคำว่า STORYTELLER (นักเล่าเรื่อง) แต่ละตัวมาเป็นโครงสร้างเพื่อง่ายต่อการจดจำ จนได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ STORYTELLER: บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้

1. **S - Simple** หมายถึง เล่าเรื่องให้ง่าย การเล่าเรื่องยุคใหม่ ต้องเล่าง่าย เข้าใจง่าย สื่อสารตรงประเด็น และมีลีลาที่น่าสนใจ ตามทฤษฎีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คือ Why How What และเล่าเรื่องแบบ intro Action Climax

2. **T - Truth** หมายถึง คลายปมความจริง หรือ สัจจะ เพราะหัวใจสำคัญของการรายงานข่าวคือข้อเท็จจริงที่ปรากฏ และการทำความจริงให้กระจ่าง

3. **O - Objectivity** หมายถึง อิงความเที่ยงตรง ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึง ความเที่ยงตรง และ ยุติธรรม

4. **R - Reliability** หมายถึง ความเชื่อถือ ซึ่งเป็นคุณสมบัติข้อต้นๆ ของการเป็นผู้ประกาศข่าว ที่จะต้องมีบุคลิกภาพและการสื่อสารที่น่าเชื่อถือ ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง และเป็นที่พักของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารได้ดี

5. **Y - Your Passion** หมายถึง คือความปรารถนา ความปรารถนาได้ทำงานที่รัก ความปรารถนาอยากได้ความนิยม และความปรารถนาที่ได้ทำหน้าที่สื่อสารมวลชนที่มีคุณภาพ นำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือความปรารถนาการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

6. **T - Thinking Mindfully** หมายถึง พิจารณาดังนั้น การตั้งมั่นในงานที่ทำ มีสติ สมาธิอยู่กับงาน คิดวิเคราะห์ แยกแยะ แต่ละเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นในข้อมูลข่าวสารอย่างรัดกุม ไม่ประมาท

7. **E - Ethics** หมายถึง แบ่งปันศีลธรรม แยกแยะสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใดถูกเห็นควรและมีประโยชน์ถึงนำเสนอ สิ่งที่เป็นข้อระวัง คือ สิ่งใดถูก เห็นควร แต่ถ้าไม่มีประโยชน์ ก็ไม่จำเป็นต้องนำเสนอ โดยให้ระลึกไว้เสมอว่าทุกการเล่าเรื่องจะต้องอยู่บนพื้นฐานศีลและธรรม

8. **L - Laborious** หมายถึง พยายามอย่าท้อ โดยการเป็นผู้ประกาศข่าว นักข่าว หรือนักเล่าเรื่อง ทำหน้าที่อยู่บนความลำบากกว่าจะได้ข้อเท็จจริงมานำเสนอ

9. **L - Logic** หมายถึง ยึดต่อเหตุผล ทุกเหตุการณ์ในสังคมที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุผล หรือ เหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นทั้งสิ้น จึงควรเข้าใจเหตุปัจจัยการเกิดขึ้นของเรื่องราวก่อนนำเสนอ โดยผ่านการวิเคราะห์ด้วยปัญญาอย่างเข้าใจ

10. **E - Education** หมายถึง คนมากความรู้ ซึ่งจะมีความรู้ได้ต้องเป็นคนที่มีหมั่นศึกษาหาความรู้และความจริง ความรู้ที่ได้มา ยังต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาก่อนปลงในเชื่อในความรู้นั้นด้วย ตามหลักกาลามสูตร

11. **R - Relatability** หมายถึง ดูความเกี่ยวโยง เกี่ยวข้องกัน สอดคล้องกัน ในที่นี้ ผู้วิจัยต้องการสื่อในความหมายที่ลึกซึ้ง หมายถึงความเกี่ยวเนื่องกันของเหตุปัจจัยแห่งการก่อเกิด การดำรงอยู่ การมีปฏิสัมพันธ์ และเสื่อมสลายของสรรพสิ่ง เป็นวิธีคิดทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทุกสาขา ครอบคลุมทั้งปัจจัยวัตถุ จิตใจ สังคม และอื่นๆ ทั้งหมด

โดย STORYTELLER: บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการพัฒนานักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ โดยมีศีลเป็นพื้นฐานตั้งแต่ก้าวแรกถึงขั้นสุดท้าย ห้ามขาดศีล จากนั้นใน 4 ขั้นแรก จะใช้ข้อคิด 4 ในการพิจารณาการนำเสนอ ควบคู่กับอธิปไตย 4 ในการทำงาน การเล่าเรื่องในระดับของจิตตั้งมั่นเป็นสมาธินั้น จะเป็นระดับที่สูงขึ้น ไปถึงระดับการใช้ปัญญา ซึ่งในกระบวนการทั้งหมดนี้ จะเกิดขึ้นเพียงเสี้ยววินาทีที่ตัดสินใจเล่าเรื่องออกไป หากนักเล่าเรื่องยุคใหม่สามารถมีครบทั้ง 11 ขั้นดังกล่าว การเล่าเรื่องก็จะมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างมากในบทบาทหน้าที่ตัวเอง ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้นต่อไป



อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ เป็นการสร้างความเข้าใจต่อสถานภาพ บทบาท และแนวทางการปฏิบัติหน้าที่เพื่อสร้างประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น นำไปสู่การสร้างนักเล่าเรื่องยุคใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ไม่เฉพาะผู้ประกาศข่าวหน้าใหม่เท่านั้น แม้แต่ผู้ประกาศข่าวดั้งเดิมยังต้องรู้จักการปรับตัวและต่อยอดวิธีการสื่อสารเพื่อให้เข้ายุคสมัย วิธีการเล่าข่าวแบบใหม่ คือ การย่อข่าว ยากให้เข้าใจง่าย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลเทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) มาสร้างเป็นทฤษฎีการเล่าเรื่องเพื่อใช้ในการเล่าข่าว โดยนำหลักการทำงานของสมองมาอ้างอิง โดยอธิบายลักษณะแบบ Golden Circle โดยผู้วิจัยประยุกต์สูตรแบบ Three-Act Structure (MAIO, 2021) แบบ Freytag's Pyramid: Five-Act Structure (Si Quan Ong, 2021) และแบบ Simon Sinek's Golden Circle (Sinek, 2009) เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เป็นเพราะ คนส่วนใหญ่รู้แค่ว่าวันหนึ่งต้องทำอะไร (What) มีบางส่วนที่รู้ว่าต้องทำอะไร (How) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ดี และน้อยคนที่จะรู้ว่าทำไมไปเพื่ออะไร (Why) คนทั่วไปมักเริ่มจากวงนอกเข้ามาวงในหรือเริ่มจาก What แต่ผู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้จะเริ่มต้นจาก Why และผู้วิจัยได้ออกแบบโครงสร้างการพัฒนาการของคนในข่าว เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการการเล่าให้สนุกมากยิ่งขึ้น คือ Intro เกริ่นให้รู้ว่ากำลังเล่าเรื่องใคร หรือจุดเริ่มต้นของเรื่องราว ต่อด้วย Action ต้นเหตุที่ส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์ และปิดท้ายที่ Climax เป็นจุดที่เปลี่ยนแปลงชะตากรรมของคนในข่าว เป็นส่วนที่สำคัญของเรื่องราวที่เจอกับปัญหาความตึงเครียดที่มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการเล่าเรื่อง ที่ใช้กระบวนการเล่าเหมือนนิทานหรือเรื่องราวนิยาย และสร้างอารมณ์ร่วมให้คนนั้นสนใจ ตั้งใจฟัง และจดจำเรื่องราวเหล่านั้นได้ ซึ่งมีมาแต่โบราณ อย่างการเล่าเรื่องในพระพุทธประวัติ นิทานชาดก เป็นต้น จะให้ผลที่แตกต่างจากการอ่านข่าวแบบดั้งเดิม โดยจะกระตุ้นสมองหลายๆ ส่วน เช่น ส่วนการประมวลผลภาพ เสียง กลิ่น การเคลื่อนไหว และความคิด และยังสร้างการจดจำ และสร้างอารมณ์เข้าไปร่วม ทำให้มีความรู้สึกร่วมในเรื่องดังกล่าว และสร้างความทรงจำต่อเรื่องเล่าได้ง่ายกว่ามาก สอดคล้องกับทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ โดยได้วิเคราะห์การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับสาร (Kaewthep, 2013) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้รับสาร

เป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการมุ่งไปสู่เป้าหมาย โดยผู้รับสารเป็นผู้เลือกสื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนตามความเชื่อและความคาดหวังที่มีต่อนั้นๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเอง ความพึงพอใจจึงขึ้นอยู่กับการประเมินของแต่ละบุคคล (Sodtanasatien, 2013)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเล่าเรื่องจะเน้นที่สนุกอย่างเดียวไม่ได้ ต้องปลูกให้ต้นรู้ด้วย (Kuphongsak, 2022) ทั้งผู้เล่าเรื่องและผู้รับสาร จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ ทั้งเรื่องไตรสิกขา อคติ 4 และ อิทธิบาท 4 ทั้งนี้เป็นเพราะนักเล่าเรื่องยุคใหม่จะไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่กระจกสะท้อนเรื่องราวทางสังคมเท่านั้น แต่ต้องเป็นไฟฉายหรือโคมไฟเพื่อส่องให้เห็นทางที่ถูกต้อง (Nukao, 2022) เพื่อให้ผู้รับสารหรือคนดูชาวเลือกเดินไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการใช้กระบวนการทางปัญญาพิจารณากลับกรอง 5 ชั้น ตั้งแต่ศีล ประพฤติธรรมทางใจให้เป็นผู้ที่มีความเห็นชอบ (Thai Tripitakas: 12/485/368) โดยมีสติเป็นที่ตั้ง พิจารณาก่อนปลงใจเชื่อ (Thai Tripitakas: 20/66/255-262) ปราศจากอคติ 4 (Thai Tripitakas: 21/17/29) มีจิตตั้งมั่น ตั้งรับอภิสลเพื่อพัฒนาให้เกิดเป็นกุศล (Otsu, 2022) เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ต้องสังเกตว่ามีอารมณ์อย่างไรที่ตอบสนอง ถ้าไม่เหมาะสมต้องพยายามควบคุมไว้ (Phrakhrü Pimolpaṭṭhānuyut (Bhūṭā Indapaṭṭhā), 2017) โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ สู้กระบวนการทางปัญญาเพื่อให้สารที่จะสื่อออกไปเพียงเสี้ยววินาทีนั้นมีประโยชน์สูงสุดกับผู้รับสาร (Thai Tripitakas: 13/86/87-88)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การสร้างนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมนำไปใช้งานได้จริง ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบเป็น เป็นโมเดลเป็น STORYTELLER : บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ ขั้นที่ 1 S - Simple เล่าเรื่องให้ง่าย ขั้นที่ 2 T - Truth คลายปมความจริง ขั้นที่ 3 O - Objectivity อิงความเที่ยงตรง ขั้นที่ 4 R - Reliability คงความเชื่อถือ ขั้นที่ 5 Y - Your Passion คือความปรารถนา ขั้นที่ 6 T - Thinking Mindfully พิจารณาตั้งมั่น ขั้นที่ 7 E - Ethics แบ่งปันศีลธรรม ขั้นที่ 8 L - Laborious พยายามอย่าท้อ ขั้นที่ 9 L - Logic ยึดต่อเหตุผล ขั้นที่ 10 E - Education คนมากความรู้ และขั้นที่ 11 R - Relatability ดูความเกี่ยวข้อง โดยบันไดทั้ง 11 ขั้นนี้ มีศีลเป็นพื้นฐานตั้งแต่ก้าวแรกถึงขั้นสุดท้าย จากนั้นใน 4 ขั้นแรก จะใช้อคติ 4 ในการพิจารณาการนำเสนอ ควบคู่กับอิทธิบาท 4 ในการทำงาน และยกระดับการเล่าเรื่องให้สูงขึ้นในระดับของสมาธิและปัญญา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำโมเดล STORYTELLER : บันได 11 ขั้นไปปฏิบัติจริงในหน้าที่การเป็นผู้ประกาศข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 อย่างสม่ำเสมอ และโมเดลนี้ยังสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นเอกสารการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสาร โดยเฉพาะสาขานิเทศศาสตร์ เพื่อพัฒนาผู้ประกาศข่าวหรือนักเล่าเรื่องยุคใหม่ต่อไปอย่างมีแบบแผน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการทำเป็นแผนการเรียนการสอนนักศึกษานิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ในวิชา “การเป็นผู้ประกาศข่าวทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (Broadcast Announcing)” อยู่ในขณะนี้ และอยู่ระหว่างการผลิตเป็นตำราเรียนสำหรับวิชานี้โดยเฉพาะ

จะเห็นได้ว่า ไม่เพียงแค่เล่าสนุกปลูกความรู้เท่านั้น สิ่งสำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมมาใช้ในวิชาชีพ นอกจากพัฒนาตนเอง พัฒนางานที่ทำให้มีประสิทธิภาพแล้ว ยังเป็นการต่อยอดพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความปกติสุขในสังคมได้ด้วย เพราะหน้าที่เผยแผ่ธรรมไม่ใช่หน้าที่เฉพาะพระสงฆ์ หากแต่ฆราวาสทั้งชายหญิงในหลากหลายอาชีพที่สนใจศึกษาพระพุทธศาสนา รวมถึงอาชีพสื่อสารมวลชนย่อมมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้นำหลักธรรมไปบูรณาการกับอาชีพของตน จะช่วยต่อยอดให้พระพุทธศาสนาและดำรงอยู่ได้ และสังคมที่สงบสุขมากขึ้น

สรุป

การสร้างนวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ เป็นการสร้างทฤษฎีการเล่าเรื่องเพื่อการนำเสนอข่าว เป็นคัมภีร์บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อให้ข่าวนั้นมีประโยชน์ ก่อให้เกิดเกิดคุณค่า ต่อตนเอง คือ การพัฒนาตนเองในอาชีพการเป็นผู้ประกาศข่าว และนักเล่าเรื่องยุคใหม่ ให้ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบทั้งทางกฎหมายและจริยธรรม ในขณะเดียวกันสามารถออกแบบการเล่าเรื่องที่แตกต่างสร้างจุดขาย มีเอกลักษณ์บนความสร้างสรรค์ในการสื่อสาร เพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพที่แท้จริงในวงการสื่อสารมวลชน อีกทั้งได้พัฒนาตนเองภายในจิตใจ คือ การทำหลักธรรม ไตรสิกขา อิทธิบาท 4 และอคติ 4 มาใช้ฝึกฝนตน ยกระดับจิตใจ ในมิติด้านต่างๆ ของการดำเนินชีวิต เพื่อเป้าหมายปลายทาง คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อเพื่อนร่วมงาน คือ การทำงานข่าว เป็นการทำงานที่ปฏิสัมพันธ์กับคนเป็นจำนวนมาก ทั้งผู้บริหารองค์กร ผู้บริหารข่าว และทีมงานกองบรรณาธิการจำนวนมาก ซึ่งการนำแนวทางการพัฒนาผู้ประกาศข่าวไปสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ สามารถทำให้เข้าใจการทำงานเป็นทีม รู้จักปรับตัวเพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยสามารถนำเสนอแนวทางร่วมกัน เพื่อพัฒนาทิศทางข่าวให้มีคุณค่าการนำเสนอมากยิ่งขึ้น และเหนืออื่นใดคือ มีคุณค่าต่อสังคม เป็นหัวใจสำคัญของการทำงานสื่อสารมวลชน การนำเสนอเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคม ดังกฎ Golden Circle ที่ต้องตอบคำถามให้ได้อันดับแรกว่า สารที่นำเสนอเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อคนดูอย่างไร สอดคล้องกับทางพุทธธรรม ที่มองประโยชน์สูงสุดของการนำเสนอเป็นที่ตั้ง ดังคำตรัสของพระพุทธองค์ที่ว่า “ตถาคตรู้ว่าจากที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ว่าจากนั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทะนั้น”(Thai Tripitakas: 13/5/39) นอกจากจะรับข้อมูลข่าวสารแล้ว พิจารณาก่อนพอใจเชื่อแล้ว (Thai Tripitakas: 20/66/255-262) สิ่งสำคัญคือนักเล่าเรื่องที่สื่อสารต่อ ยังต้องพิจารณาโดยใช้สติปัญญาพิจารณา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปในเวลาที่เหมาะสมนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า รูปแบบการเล่าเรื่องแบบใหม่ จะนำไปสู่แนวทางป้องกันไม่ให้นักเล่าเรื่องยุคใหม่ทำผิดทั้งจรรยาบรรณและกฎหมาย โดยปรับตัวให้เท่าทันกับการแข่งขันทั้งสื่อทีวีดิจิทัลและสื่อสมัยใหม่ ดังนั้น การนำองค์ความรู้ไปใช้ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกาศข่าวและนักเล่าเรื่องยุคใหม่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบการนำเสนอ “เล่าให้สนุก ปลุกให้ตื่นรู้” จะช่วยพัฒนาผู้ประกาศข่าวต่อไปได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การนำหลักธรรมทั้งไตรสิกขา อคติ 4 และ อิทธิบาท 4 มาบูรณาการสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ โดยสังเคราะห์ธรรมเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ แบ่งได้เป็น “การกรองสาร 5 ขั้น” ดังนั้น จึงการนำผลจากการศึกษาวิจัยไปปรับใช้ในการกำหนดนโยบายและทิศทางของกองบรรณาธิการข่าว เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและทิศทางเดียวกันกับการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า นวัตกรรมการพัฒนาผู้ประกาศข่าวสู่การเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ โดยการนำแนวคิดการเท่าทันสื่อ บูรณาการร่วมกับหลักธรรม ได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ STORYTELLER : บันได 11 ขั้นสู่การเป็นนักเล่าเรื่องเชิงพุทธบูรณาการ ดังนั้น จึงควรนำผลจากการศึกษาวิจัยไปปรับใช้ในการออกแบบการอบรมผู้ประกาศข่าวให้เป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่ และนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรการศึกษาให้กับผู้เรียนนิเทศศาสตร์ และหลักสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาหลักเกณฑ์การเป็นผู้ประกาศข่าว ภายใต้การกำกับดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช)

2.2 การศึกษาแนวทางพัฒนาผู้บริหารงานด้านข่าว ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายข่าว โดยใช้หลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการบูรณาการ

2.3 การศึกษาเพื่อนำแนวทางการพัฒนาการเป็นนักเล่าเรื่องยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ไปใช้ในการทำรูปแบบรายการอื่นๆ ผ่านทางโซเชียลมีเดีย

References

- Boonsiripan, M. (2013). *Introduction to Journalism: Philosophy and Concept*. (2th ed). Bangkok: Thammasart University.
- Center for Media Literacy. (2021). *Literacy for the 21st Century: An Overview & Orientation Guide to Media Literacy Education*. Retrieved July 3, 2021, from <https://www.medialit.org/reading-room>
- Chawanthawat, F. (2021). *7 Storytelling Formulas That Will Make Your Brand Memorable*. Retrieved November 21, 2021, from <https://stepstraining.co/content/7-formula-storytelling>
- Kaewthep, K. (2013). *Mass Communication Theory*. Bangkok: Parbpim Printing.
- Kokkreatkun, C. et al. (2018). *Fake News: Problem and Challenge*. Bangkok: NBTC.
- Kuphongsak, A. (2022). *Instructor Department of Broadcasting and Streaming Media Production Communication Art*. Bangkok University. Interview. April 10.
- Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Maio, A. (2021). *What is The Three Act Structure? No Formulas Necessary*. Retrieved November 21, 2021, from <https://www.studiobinder.com/blog/three-act-structure>
- Merrill, J. (2000). *The Imperative of Freedom, Quoted in Bruce D. Itule, and Douglas A, Anderson, News Writing and Reporting for Today's Media*. Boston: McGraw-Hill College.
- Nukao, K. (2022). News Anchor from ThairatTV. Interview. April 19.
- Otsu, B. (2022). Director of the Doctor of Buddhism Program in Buddhist Communication Innovation. Mahachulalongkorn University. Interview. May, 31.
- Phrakhrū Pimolpaññānuyut (Bhūñtā Indapaññā). (2017). *A Buddhist Psychological Process of Self-Development for Awakening*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkorn University. Ayuttaya.
- Si Quan Ong. (2021). *Storytelling Formulas Doubling Word-Of-Mouth for Your Brand*. Retrieved November 21, 2021, from <https://www.referralcandy.com/blog/storytellingformulas>
- Sinek, S. (2009). *Start with Why*. London: Penguin Group.
- Sodtanasatiean, S. (2013). *Communication Theory*. Bangkok: Rabiangthong Publishing House.

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง ต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน*

Integrated Buddhist Learning Management of Civic Duty to Promote Creative Problem-Solving Skills for High School Students



¹พระวิสาร์ ญาณวีโร (กิตติพนาไพร) และ ชรินทร์ มั่งคั่ง

¹Phra Wisan Yanveiro (Kittipanapri) and Charin Mangkhang

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Faculty of Education, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: wisankittipanapri09@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน และ 2) เพื่อเสนอการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจรายการ (ความถี่) ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงสำรวจ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา จำนวน 5 ท่าน เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถาม 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน โดยพิจารณาการจัดระดับความถี่จากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ 3) การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจสี่ 4) การจัดการเรียนรู้แบบของการสอนแบบบูรณาการ 5) การจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีจัดการเรียนรู้ (4MAT) และ 6) การจัดการเรียนการสอนตามแนวพหุปัญญา 2. การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ได้แก่ 1) รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบตามหลักไตรสิกขา 3) รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือระดมความคิดสร้างสรรค์ 4) รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และ 5) รูปแบบวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 โดยการพิจารณาจากการเก็บข้อมูลภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}=3.68$, $S.D. = 0.79$)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการ; หน้าที่พลเมือง; ทักษะแก้ปัญหา

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore integrated Buddhism on civic duty to promote creative problem-solving skills for students; and 2) to present integrated Buddhist learning management on civic duty to promote creative problem-

*Received April 24, 2021; Revised July 12, 2021; Accepted September 9, 2021

solving skills for students. The study employed a mixed-method research approach with the following steps: the 1st step involved using a checklist (frequency) to synthesize related research works on the study of integrated Buddhism on civic duty; and the 2nd step was to conduct a survey with 5 experts in social studies learning management who were chosen using purposive sampling and a 5-point Likert scale. The obtained data were analyzed by mean and standard deviation.

From the study, the following results are found: 1) Integrated Buddhism on civic duty to promote problem-solving skills for students could be put in order of high to low frequency (1) learning management based on *Tisikkhā* (the threefold learning), (2) learning management based on *Yonisomanasikāra* (correct attention), (3) learning management based on *Ariyasacca* (the four noble truths), (4) learning management based on integrated teaching, (5) instructional management based on 4MAT Learning Cycle Model, and (6) instructional management based on multiple intelligences; 2) Integrated Buddhism of learning management on civic duty to promote problem-solving skills for students includes (1) a model of an integrated Buddhism instruction manual, (2) a model based on *Tisikkhā*, (3) collaborative learning model to brainstorm creative ideas, (4) learning model to solve problem creatively, and (5) instructional model based on *Ariyasacca*. From considering the overall data, they are at a high level ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.79).

Keywords: Integrated Buddhism Learning Management; Civil Duty; Problem-Solving Skills

บทนำ

ในยุคสังคมแห่งดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและเทคโนโลยี และความสับสนวุ่นวายไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันซึ่งพบว่าเนื้อหาหนักและยากเนื่องจากนำหลักธรรมมาใช้มากเกินไป เวลาที่ใช้สอนมีน้อย มีความซ้ำซ้อนไม่เหมาะกับบริบทของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น Vichanati (2019) ปัญหาด้านกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ซึ่งเป็นวิธีการสอนแบบ Passive Learning มากกว่าที่จะจัดการเรียนการสอนที่อยู่ในรูปของการปฏิบัติ Active Learning ไม่ได้สอนให้เด็กเรียนรู้ถึงคุณค่าแท้จริงของวิชาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การจัดการเรียนรู้สำหรับเชิงบูรณาการเพื่อมุ่งสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนของนักเรียน เช่น การแสดงให้เห็นว่ามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องได้จริง โดยสามารถเพิ่มการแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์และอื่นๆ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม National Education Act (1999) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี 2542 ซึ่งได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ในด้านการพัฒนาผู้เรียนในมาตรา 6 ซึ่งระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในมาตรา 23 การจัดการศึกษาเน้นผู้เรียนและความรู้คู่คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการให้เหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา และในมาตรา 24 การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานระหว่างสาระการเรียนรู้ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝัง

คุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชาซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเข้าใจเข้าใจถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก การเรียนรู้แนวคิดของศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ โดยการนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง (The Basic Education Core Curriculum, 2008)

Phra Tepsinghavarajarn (Sophon Sopana/Yodkumpa) (2018) การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างมนุษย์เพื่อก่อให้เกิดศักยภาพ และเป็นกำลังสำคัญประเทศไทยให้มีความรู้ทักษะ ทศณคติที่ดีและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ เพียบพร้อมไปด้วย ความมุ่งมั่นทุ่มเทพัฒนาตนเองพัฒนาสังคมและประเทศให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยนำคำสอนของพุทธศาสนามีความมุ่งหมายที่จะยกระดับจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้นให้มีปัญญารู้เห็นตามที่เป็นจริง ใช้ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสิ่งพัฒนาทั้งกายและใจของมนุษย์ Phra Paladwanthana Yanawaro (Suwannapheng) (2019) ครูผู้สอนมีการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ที่เป็นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน และการบริหารงานโรงเรียน ซึ่งด้วยความเมตตาเอาใจใส่ในการทำงาน กระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหา มีการใช้วาจาสุภาพอ่อนโยน เป็นมิตรกับเพื่อนร่วมงานไม่อิจฉา นินทา กันสนับสนุนเพื่อนร่วมงาน และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละต่องาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต สะท้อนให้เห็นว่าหากโรงเรียนได้มีการส่งเสริมให้มีการนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปปรับให้ให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนสอนก็จะทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพทั้งด้านการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ยังมีปัญหาเนื่องจากนักเรียนบางคนไม่เข้าใจหลักธรรมและส่วนใหญ่ไม่สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ Good (1975) และ Hills (1982) การจัดการเรียนรู้ ได้แก่การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนผู้เรียนในสถาบันการศึกษาและได้ให้คำจำกัดความของการจัดการเรียนรู้ ได้แก่กระบวนการให้การศึกษแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นต้น

Mangkhang (2017) บูรณาการด้านเนื้อหา (Content Integration) ผู้สอนใช้ตัวอย่างเนื้อหาจากวัฒนธรรม และกลุ่มที่หลากหลายเพื่อแสดงถึง แนวคิด หลักการ การอ้างอิงและทฤษฎีในรายวิชาที่สอน กระบวนการสร้างองค์ความรู้ (The Knowledge Construction Process) ผู้สอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงวัฒนธรรมกรอบแนวคิด Phra Veerasak Thawaso (2018) การนำหลักธรรมที่สำคัญที่นักเรียนควรเรียนรู้และนำมาใช้ในการสอนแบบบูรณาการ โดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมกับการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และการส่งเสริมหลักธรรม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมโดยเฉพาะกับเด็กนักเรียนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมาก ก็จะส่งผลถึงการพัฒนาสังคมของประเทศชาติตามมานั่นเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Phra Ekarat MahaMongklo (2018) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนบูรณาการต้องมีเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ กล่าวคือเทคนิคการสอน (Teaching Techniques) เป็นกลวิธีที่ผู้จัดการเรียนรู้ควรมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ทุกเวลาอย่างไรก็ดี Wongyai (2019) บูรณาการ (Integration) เป็นการผสมผสานองค์ความรู้ตั้งแต่ 2 องค์ความรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกันอย่างลงตัวและเป็นระบบช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (Concept) ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ ตอบสนองธรรมชาติความต้องการและความสนใจของผู้เรียนสอดคล้อง Wannapaisan (2020) หลักการมโนทัศน์ที่สำคัญเป็น

พื้นฐานของรูปแบบการสอน การเรียงระดับกิจกรรมเป็นขั้นๆ อธิบายบทบาทผู้สอนและผู้เรียนหลักการแสดงโต้ตอบเป็นวิธีที่ผู้สอนควรจะต้องสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ เช่น เป็นการให้รางวัลเป็นต้น ในส่วนของสาระหน้าที่พลเมืองอย่างเป็นสาระที่สำคัญที่สุด เพราะว่าจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อเท็จจริง และข้อความคิดเห็นซึ่งจะช่วยการพัฒนาสติปัญญาให้รู้จักคิดเลือกความเป็นพลเมืองที่ดีของนักเรียนโดยตรง เช่น สาระหน้าที่พลเมืองได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาในสังคมปัจจุบัน อาทิ เช่น นักเรียนติดการพนันออนไลน์และยาเสพติดมีปัญหาด้านครอบครัว เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามอยากให้นักเรียนปัจจุบันให้รู้จัก สิทธิ-หน้าที่ ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดี และการเลือกตั้งตามขอบเขตกฎหมายซึ่งสอดคล้องกับ Phra Kitiphol Kittiplo (2017) กล่าวถึง ความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี คือ ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยมความเชื่อและสิทธิหน้าที่ เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในการเลือกอาชีพ ถิ่นที่อยู่ การเดินทาง สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพการดำเนินชีวิต เพราะว่ามีสภาพสังคมเกิดการจัดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในรูปแบบของกระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะโดยผ่านรูปแบบของการเรียนการสอน Jongchaloemchai (2021) การเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ความสามารถในการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การค้นพบปัญหาและสาเหตุของปัญหากำหนดการหรือแนวทางการแก้ปัญหาที่มีความสร้างสรรค์ การค้นหาวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม การสรุปวิธีการแก้ปัญหาการทำงานร่วมกันและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยซึ่งได้นำเสนอองค์ความรู้จากการศึกษา 1) ศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน 2) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน สามารถช่วยให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์และตระหนักในทั้งพฤติกรรม ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คู่คุณธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ และส่งเสริมสร้างทักษะแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ เช่น ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น เป็นต้น จากการศึกษาสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่เชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง และเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน
2. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้เครื่องมือการวิจัยแบบสอบถาม ผู้เชี่ยวชาญ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่กำหนดตามวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลทั้งเนื้อหาหนังสือ แนวคิดทฤษฎี บทความวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง และการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน โดยการจัดประเภทสรุปย่อ การจัดลำดับและเพิ่มเติมองค์ความรู้ใหม่ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กลุ่มเป้าหมาย

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษาซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพราะว่า ตรงต่อประเด็นการศึกษาการจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน และได้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือครูที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไปซึ่งประกอบด้วยครูที่สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนซึ่งมีจำนวนนักเรียนไม่น้อยกว่า 1,000 คนจำนวน 5 ท่าน ตอบแบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นมาจากการจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร หนังสือ แนวคิดทฤษฎี บทความวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน และเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสำรวจมาวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนโดยผ่านงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง

ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบสอบถามเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน แล้วไปใช้เก็บข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์เนื้อหาโดยการจัดประเภทการสรุปการสังเคราะห์ของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 5 นำผลจากกันวิเคราะห์มาสร้างแบบตรวจสอบเป็นรายการในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 6 นำแบบตรวจสอบตาราง เสนอการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนโดยใช้ (ความถี่)

ขั้นตอนที่ 7 เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเป้าหมายโดยมีลักษณะ ศึกษาวางแผน แจกวัสดุประสงค์กับเป้าหมาย และตรวจสอบในความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 8 ได้ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน และเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน โดยใช้การจัดอันดับการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 9 สรุปผลและการอภิปรายการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม ทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือ การวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์แบบตรวจสอบรายการ โดยเอาแนวคิดของ Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (1999) การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา และได้กำหนดค่าความถี่มากกว่า 2 ($f \geq 2$) ได้มีดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ตารางที่ 1 การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง (ความถี่)

การจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาเชิง บูรณาการหน้าที่ พลเมือง	อัญโอรินพร ราวงศ์, (2558: 148)	จำเนียร โพธาวัง, (2558: 93-94)	ศรีไพร จันทะเขียว, (2559: 21-22)	เจษฎา มุลยาพอ, (2559: 18-20)	อมร เมฆมงคล, (2560)	พระแสงสุริย์ คุณธมโม, (ทองขาว) (2561: 60-61)	พระปลัดปรีชา นนโท, (จุลเจือ) (2561: 90)	พระปลัดวรธนา ญาณวโร, (สุวรรณเพ็ง) (2562:138)	พระรุ่งโรจน์ กาวิลาวรรณ, (2562:990)	พระครูปลัดณัฐวุฒิ ขนดีโพธิ์, (ชินปัญชรทางกูร) (2563: 151)	ความถี่
การรับรู้											
1. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	✓		✓			✓	✓			✓	5
2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4				✓				✓	✓		3
3. การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ	✓	✓			✓			✓			4
การคิด											
4. การจัดการเรียนรู้แบบของการสอนแบบบูรณาการ			✓			✓		✓		✓	4
5. การจัดการเรียนการสอนตามแนวพหุปัญญา	✓			✓							2
6. การจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีจัดการเรียนรู้ (4 MAT)		✓				✓			✓		3
การปฏิบัติ											
7. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม		✓		✓				✓	✓	✓	5
8. การจัดการเรียนรู้กระบวนการสร้างค่านิยม	✓					✓		✓	✓		4
9. การจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือประสานใจ	✓	✓	✓		✓						4

จากตารางที่ 1 เมื่อดำเนินการจัดหมวดหมู่ และสรุปย่อยในการสังเคราะห์ การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการต่อหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนได้ 3 องค์ประกอบใหญ่ มีดังต่อไปนี้

การรับรู้ ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (ความถี่ 5) 2) การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ (ความถี่ 4) และ 3) การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจสี่ (ความถี่ 3)

การคิด ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้แบบของการสอนแบบบูรณาการ (ความถี่ 4) 2) การจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีจัดการเรียนรู้ (4MAT) (ความถี่ 3) และ 3) การจัดการเรียนการสอนตามแนวพหุปัญญา (ความถี่ 2)

การปฏิบัติ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (ความถี่ 5) 2) การจัดการเรียนรู้กระบวนการสร้างค่านิยม (ความถี่ 4) และ 3) การจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจ (ความถี่ 4)

สรุป การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมือง ระดับความถี่มาก ไปหาระดับความถี่น้อยของแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติ ด้านการรับรู้ ด้านการคิด

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน

ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน (ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)

เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน	ระดับการใช้		
	$\bar{X}$	S. D	แปลผล
1. รูปแบบวิธีสอนแบบอริยสัจ 4	3.68	0.94	มาก
2. รูปแบบตามหลักไตรสิกขา	3.95	1.26	มาก
3. รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา	4.02	1.20	มาก
4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์	3.52	0.91	มาก
5. รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ	3.62	0.90	มาก
6. รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	3.28	1.02	ปานกลาง
7. รูปแบบการใช้คำถามกรณีตัวอย่าง	3.43	0.94	ปานกลาง
8. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์	3.63	1.28	มาก
9. รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	3.78	1.36	มาก
10. รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือระดมความคิดสร้างสรรค์	3.92	0.92	มาก
โดยรวม	3.68	0.79	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับมากไปหาน้อย รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมืองส่งเสริมสร้างทักษะแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ได้แก่ 1) รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบตามหลักไตรสิกขา 3) รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือระดมความคิดสร้างสรรค์ 4) รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) รูปแบบวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 6) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 7) รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ 8) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 9) รูปแบบการใช้คำถามกรณีตัวอย่าง 10) รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

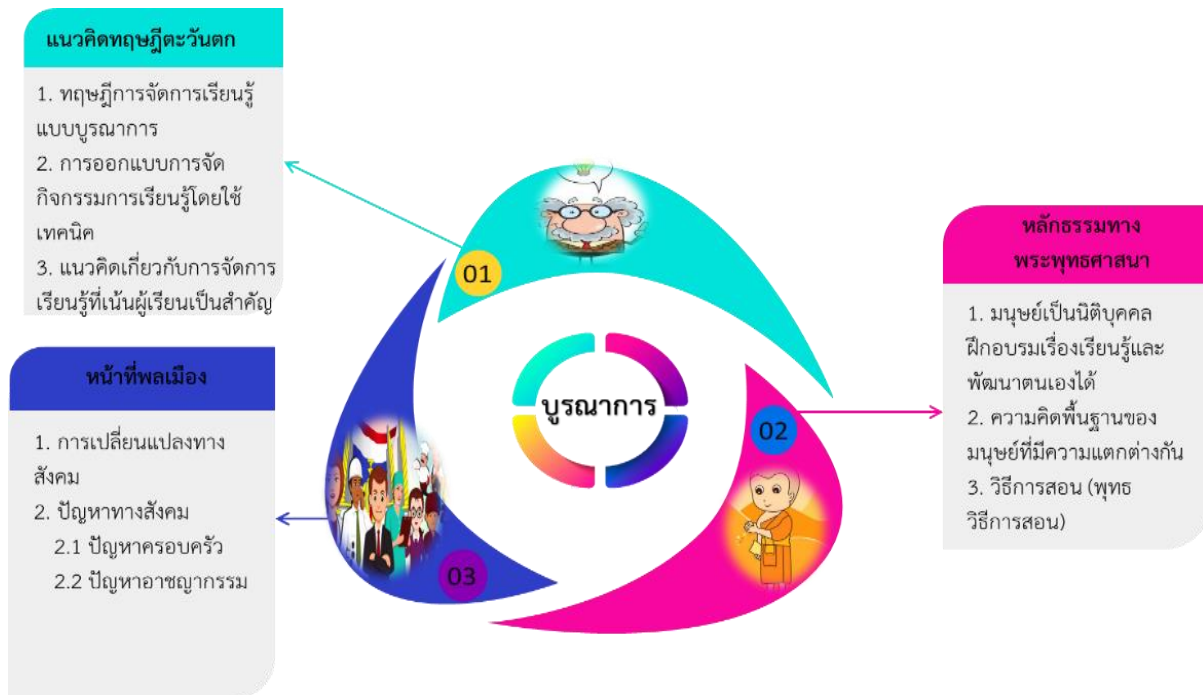
สรุป ระดับมากไปหาน้อย รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมืองส่งเสริมสร้างทักษะแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ได้แก่ รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. 1.20) มากที่สุด และรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม น้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.28, S.D. 1.02) สรุปโดยภาพรวม ได้แก่ ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. 0.79) มากเป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสังเคราะห์ การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมือง และเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ได้ใช้หลักธรรมเป็นแกนในการแก้ไขปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนแต่อย่างมีปัญหายู่เนื่องจากนักเรียน รู้หลักธรรม เข้าใจหลักธรรม แต่ไม่สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ได้ จึงได้เสนอรูปแบบ

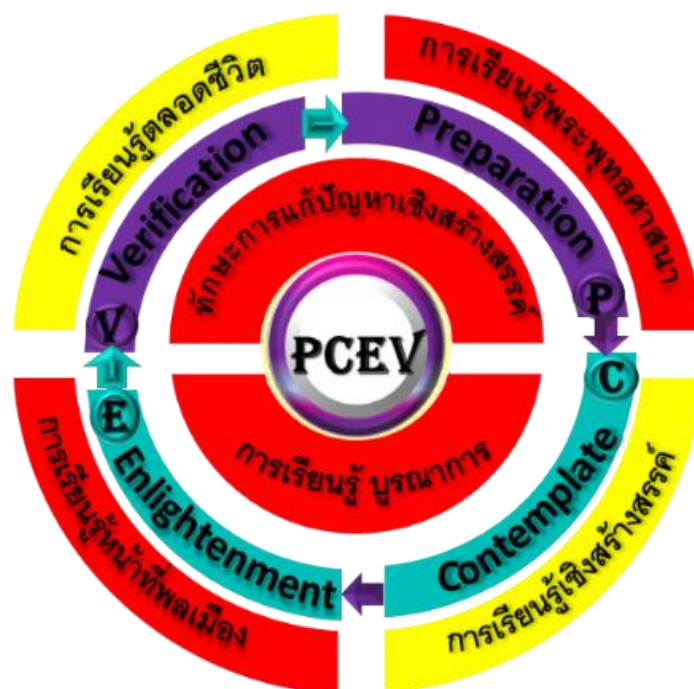
การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมืองส่งเสริมสร้างทักษะแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้ (Best Model Integrations Teaching Buddhist Methods)

แผนภูมิที่ 1 เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมือง



ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมืองเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน

แนวคิดการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (PCEV Creative Buddhist Integrates Learning Model)



ขั้นเตรียมการกำหนดปัญหา (Preparation) เป็นขั้นเตรียมข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำแนวทางที่ถูกต้องหรือข้อมูลระบุปัญหาหรือข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

ขั้นครุ่นคิดเก็บประเด็นปัญหา (Contemplate) เป็นขั้นที่อยู่ในความวุ่นวายของข้อมูลต่างๆ ทั้งใหม่และเก่า สะปะสะปะ ปราศจากความเป็นระเบียบ ไม่สามารถจะหมวดความคิดนั้นจึงปล่อยความคิดไว้เฉยๆ

ขั้นของการรู้แจ้งความคิดใหม่ (Enlightenment) เป็นขั้นที่ความคิดสับสนนั้นไม่ได้ผ่านการเรียบเรียงและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่างๆ เข้าด้วยกันให้มีความกระจ่างชัดเจนเห็นภาพความคิดชัดเจน

ขั้นพิสูจน์ตรวจสอบความคิดใหม่ (Verification) เป็นขั้นนำความคิด 3 ขั้นมาพิสูจน์ เป็นความคิดที่เป็นจริงและถูกต้องเป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

สังเคราะห์การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้สร้างแบบวิเคราะห์แบบตรวจสอบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมืองในรูปแบบของตรวจสอบรายการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ สังเคราะห์สรุปย่อยได้ 9 ประการ ได้แก่ **การรับรู้** ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ 2) การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 และ 3) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา **การคิด** ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้แบบของการสอนแบบบูรณาการ 2) การจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีการการเรียนรู้ (4MAT) และ 3) การจัดการเรียนการสอนตามแนวพหุปัญญา **การปฏิบัติ** ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) การจัดการเรียนรู้กระบวนการสร้างค่านิยม และ 3) การจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ ประสานใจ จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสามารถพัฒนาให้นักเรียนคิดแบบอภิปัญญาได้ โดยการคิดแบบอภิปัญญามี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การตระหนักรู้ การวางแผน และการประเมินตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้อง Phuaphan (2014) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาการคิดแบบอภิปัญญา เรื่อง ระบบนิเวศ และมนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนสามารถพัฒนาการคิดแบบ อภิปัญญาได้ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการคิดแบบอภิปัญญารวมทั้ง 3 องค์ประกอบในระดับค่อนข้างสูงเรื่อง ระบบนิเวศ (70.35%) และเรื่องมนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (73.20%) หากแยกพิจารณาแต่ละองค์ประกอบย่อยของการคิดแบบอภิปัญญา ได้แก่ การตระหนักรู้ การวางแผน และการประเมินตนเอง พบว่า เรื่อง ระบบนิเวศ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเกินร้อยละ 70 ในด้านการตระหนักรู้ (74.13%) และการวางแผน (71.22%) ส่วนเรื่อง มนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเกินร้อยละ 70 ในด้านการตระหนักรู้ (84.74%) และพบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ขั้นศีล ครูควรเตรียมความพร้อม ทางด้านกายและวาจาของนักเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ขั้นสมาธิ นักเรียนรวบรวมจิตใจและความคิดให้แน่วแน่ เพื่อให้มีจิตใจที่สงบพร้อมสำหรับทำกิจกรรมต่อไป และขั้นปัญญา ครูควรจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญญาได้ 3 ทาง ได้แก่ สุตมยปัญญา (จากการฟัง) จินตามยปัญญา (จากการคิดพิจารณา) และภาวนามยปัญญา (จากการปฏิบัติ) เมื่อนักเรียนมีปัญญานำพาสู่การคิดแบบอภิปัญญาของตนเองได้ เป็นต้น

เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน วัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบวิเคราะห์แบบสอบถาม เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ดังนี้ ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริม

ทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ได้แก่ 1) รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบตามหลักไตรสิกขา 3) รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือระดมความคิดสร้างสรรค์ 4) รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) รูปแบบวิธีสอนแบบอริยสัจ 6) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 7) รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ 8) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 9) รูปแบบการใช้คำถามกรณีตัวอย่าง 10) รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน พบว่า รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Rongroj Kawilawan (2019) เรื่อง การพัฒนาคู่มือการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้ พุทธวิธีการสอนในการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม พบว่า การเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ เพราะการสร้างหน่วยการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิต เน้นกระบวนการทดลองและการพัฒนาที่ได้มีการหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการหาค่าประสิทธิภาพ และการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ในคู่มือการเรียนรู้ทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตและสังคมได้ ด้วยการประยุกต์หลักธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัว ผู้อื่นและสังคม ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าทางรอดของพระพุทธศาสนา คือ พุทธวิธีการสอนหลักพุทธธรรม และมีความสอดคล้องกับ Wirat Thong (2020) เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ 1) ด้านแผนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา มีแผนการจัดการเรียนรู้เป็นรูปธรรมและมีคู่มือในการเรียนการสอน 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีกิจกรรมที่น่าสนใจและทันสมัยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ มีการพัฒนาเทคโนโลยีในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ 4) ด้านการสอนเชิงพุทธบูรณาการด้วยไตรสิกขา เป็นต้น

สรุป

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงพุทธบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนนั้น โดยการนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ การคิด และการปฏิบัติ ในระดับการรับรู้ได้นำเอาหลักไตรสิกขาหลักโยนิโสมนสิการ และหลักอริยสัจ 4 มาบูรณาการการจัดการเรียนรู้ สำหรับระดับความคิด ได้ใช้หลักการจัดการเรียนรู้แบบการสอนแบบบูรณาการ การสอนตามแนววัฏจักรการเรียนรู้ (4MAT) และการสอนตามแนวพหุปัญญา และระดับการปฏิบัติได้นำใช้หลักการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้กระบวนการสร้างค่านิยม และการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจ ซึ่งจากการบูรณาการดังกล่าวข้างต้น ได้นำสู่รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองต่อการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน 10 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) รูปแบบคู่มือการสอนแบบพุทธวิธีการสอนพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบตามหลักไตรสิกขา 3) รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือระดมความคิดสร้างสรรค์ 4) รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) รูปแบบวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 6) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 7) รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ 8) รูปแบบ

การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบเชิงสร้างสรรค์ 9) รูปแบบการใช้คำถามกรณีตัวอย่าง 10) รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการหน้าที่พลเมืองควรให้มีความหลากหลายมิติและมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ในด้านการแสดงความคิดเห็น โดยเน้นทักษะ กระบวนการการสังเกต การคิด วิเคราะห์ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

1.2 ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน โดยจัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ให้มีความทันสมัย สามารถนำเทคนิค และสื่อนวัตกรรมในห้องเรียนมาบูรณาการในวิชาพระพุทธศาสนาได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงบูรณาการต่อหน้าที่พลเมืองส่งเสริมสร้างทักษะแก้ปัญหาเชิงทางสังคมหรือยุคพลเมืองดิจิทัล

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาบูรณาการหน้าที่พลเมือง กระบวนการคิดเชิงโครงสร้างระบบ และกิจกรรมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาใหม่ เช่นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาจากทัศนแห่งอนาคต

References

- Chankhiaw, S. (2016). Learning Management on Buddhism Through Integrated Buddhist Methods. *Phikanesan Journal*, 12(1), 15-27.
- Chumpanin, K. (2020). Guideline for a Enhancing Digital Citizenship of Students in Secondary School. *Journal of Educational Administration Khon Kaen University*, 16(1), 116-127.
- Degen, Ronald Jean. (2013). Teaching Entrepreneurship Students the Practice of Innovation: A Brain-Based Guided Experince Approach. *Revista de Ciências da Administração*, 15(37), 92-104.
- Mangkhang, C. (2017). *Ideology: Social Studies Curriculum for All*. (1st ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Mangkhang, C. (2018). *Knowledge of Curriculum and Teaching in Social Studies*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (1999). *Buddhist Morality*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Ekarat MahaMongklo. (2018). Teaching Social Studies. *Journal of Warnamdong Buddhist Principlty*, 4(1), 118-142.
- Pimpun, W. (2020). Equality: According to Democracy, Does It Exist in Buddhism. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 7(3), 15-31.

- Phra Kitiphol Kittiplo. (2017). The Rights and Duties of Thai Citizens in Democracy. *The Journal of Sirindhornparithat*, 18(1), 63-72.
- Phra Paladwanthana Yanawaro (Suwannapheng). (2019). Learning Management on Buddhist Subject of Teachers Based on Sarniyadhamma 6 at Phrapariyaditdham General Education Schools Kalasin Province. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 6(4), 138-152.
- Phra Rector Kitta Chantawaso (Srisai). (2016). The Development of Model for the Management in Learning and Teaching Buddhism in Secondary School of Nakhonsithammarat Province. *Journal Social Science MCU*, 5(1), 43-56.
- Phra Rongroj Kawilawan. (2019). The Development of Instructional Manuals for Social Studies by Using Buddhist Teaching in the Learning Management for Buddhist Junior High School Students. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(4), 982-984.
- Phramaha Santichai Abhisanti (Phonsrisom). (2019). A Study of Teaching and Learning Management Guidelines in Buddhist Subjects Based on the Four Noble Truths for Phrapariyattidhamma School, General Education Section, Group 3. *Journal of Periscope Education*, 6(1), 218-230.
- Phra Tepsinghavarajarn (Sophon Sopana/Yodkumpa). (2018). The Buddhist Integration for Human Resource in 21st Century. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 517-526.
- Phra Wisit Thanaviro (Kamonha). (2020). Guidelines of Media Development for Teaching and Learning of Buddhism for Secondary Schools in Wangnoi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Pañña Panithan Journal*, 5(1), 91-103.
- Tord, Alain. (2020). Sustainable Development Goals (SDGs) in Higher Education. *Global Focus: the EFMD Business Magazine*, 14(2), 82-85.
- Wannapaisan, C. (2019). *Social Studies Research Tools*. (3rd ed.). Chiang Mai: Research Management Center Chiang Mai University.
- Wongyai, W. (2019). The Development of a Model for Developing Teachers in Curriculum Transformation to Learning. *Journal of Fine Arts Studies*, 4(2), 10-24.
- Yodmongkol, S. (2017). The Learning Management Model Integrated with Holistic Approach for Critical Thinking in Social Studies in Primary Education. *Journal of Southern Technology*, 10(2), 19-25.
- Panom Jongchaloemchai. (2021). Development of Learning Management Model for Enhancing Preservice Teachers' Creative Problem-Solving Skill. *Journal of Research and Curriculum Development*, 11(1), 132-141.

รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบ
ในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรม
ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1*

The Relationship of the Causal Structure Model of Factors Affecting to
Competitive Advantage for the Sustainable Success of Hotel Business in the
Upper Northeastern Province 1

¹ธนอมศิลป์ จันคนากิตติกุล และ นิสารัตน์ โชติเชย

¹Thanomsilp Jankanakittikul and Nisarath Chotechoei

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Faculty of Management Science, Rajabhat Mahasarakham University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: thanomjan@kku.ac.th



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความสำเร็จอย่างยั่งยืน และเพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้เป็นธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ที่ขึ้นทะเบียนการจัดตั้งธุรกิจที่พิกัดร่วมกับกรมการปกครอง จำนวน 420 ตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน และวิเคราะห์สมการโครงสร้างด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบด้วยความเป็นตัวของตัวเอง การมีนวัตกรรม การทำงานเชิงรุก ความกล้าเสี่ยง และความมุ่งมั่นในการแข่งขัน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก ($DE = 0.180^*$) และปัจจัยนี้มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวก ($IE = 0.085^{**}$) ต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนปัจจัยการจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การจัดการน้ำ การจัดการมลพิษทางอากาศ การจัดการพลังงาน การจัดซื้อ การมีส่วนร่วม และการจัดการของเสีย ที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก ($DE = 0.358^{**}$) และมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวก ($IE = 0.359^{**}$) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย การเป็นผู้นำด้านต้นทุน การมุ่งเฉพาะ การมีคุณภาพ การมีความแตกต่าง และการตอบสนองรวดเร็ว ซึ่งปัจจัยนี้มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก ($DE = 0.469^{**}$) ต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

คำสำคัญ: การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ; การจัดการสิ่งแวดล้อม; ความได้เปรียบในการแข่งขัน; ความสำเร็จอย่างยั่งยืน; ธุรกิจโรงแรม

Abstract

The purposes of this study were to study the confirmatory factor analysis of entrepreneurial orientation, environmental management, competitive advantage and the sustainable success of the hotel business and the relationship of the causal structure model of factors affecting to competitive advantage for the sustainable success of the hotel business in the upper north-eastern-1. The sample was chosen from hotel business owner who have already registered in the upper north-eastern provinces¹ in Thailand. The questionnaires were distributed to 420 respondents. The data were analyzed for basic statistical values. Moreover, path analysis statistics was employed for structural equation analysis. The findings of this research indicated that entrepreneurial orientation consists of dimensions: autonomy, innovativeness, proactiveness, risk taking and competitive aggressiveness. These five dimensions had positive direct effect ($DE = 0.180^*$) and positive indirect effect ($IE = 0.085^{**}$) on the sustainable success of the hotel business with the statistical significance at 0.05. And the environmental management consists of dimensions: water management, air pollution management, energy management, purchasing, involvement and waste management. These six dimensions had positive direct effect ($DE = 0.358^{**}$) and positive indirect effect ($IE = 0.359^{**}$) on the sustainable success of the hotel business with the statistical significance at 0.01. And the result also showed that competitive advantage consists of dimensions: cost leadership, focus, quality, differentiation and quickly responded. These five dimensions had positive direct effect ($DE = 0.469^{**}$) on the sustainable success of the hotel business, statistically significant at the 0.01 level.

Keywords: Entrepreneurial Orientation; Environmental Management; Competitive Advantage; The Sustainable Success of Business; Hotel Business

บทนำ

ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2558 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ เพื่อร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนา ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ของประเทศสมาชิก (NESDC, 2020) สำหรับประเทศไทยมีการวางกรอบพัฒนาประเทศ 20 ปี ด้วยยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งพัฒนาประเทศ บนฐานแนวคิดการต่อยอดอดีตโดยใช้ความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ อัตลักษณ์ไทย ทูทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ ทูทางความคิดสร้างสรรค์ การประยุกต์ผสมผสานกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และดิจิทัล เพื่อเน้นการสร้างมูลค่าและขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ยกย่องภาคการผลิตและบริการที่เป็นฐานรายได้เดิมและอนาคตใหม่ที่สร้างรายได้สูง ด้วยการสร้างและเพิ่มศักยภาพนักรบเศรษฐกิจยุคใหม่ และยังมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีมูลค่าสูงเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องกับแนวโน้มการตลาดยุคใหม่ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน (NESDC, 2019) รวมถึงการส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมอย่างต่อเนื่องเพื่อขับเคลื่อนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้มีการเจริญเติบโตต่อเนื่องอย่างมั่นคงและยั่งยืน (The Office of SMEs Promotion, 2019)



สถานการณ์ธุรกิจโรงแรมในประเทศก่อนการระบาดโรคโควิด-19 มีอัตราการเข้าพัก 74.08% โดยภาคกลาง 69.70% ภาคใต้ 78.60% ภาคเหนือ 77.8% ภาคตะวันออก 78.04% ภาคตะวันตก 79.4% และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 60.94% (Bank of Thailand, 2019) จะเห็นได้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราการเข้าพักอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 (จังหวัดบึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี) มีอัตราการเข้าพักอยู่ที่ 60.14% ต่ำกว่าอัตราการเข้าพักโดยรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (TAT Intelligence Center, 2019)

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 นั้นแม้จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่กลับมีอัตราการเข้าพักในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับกลุ่มจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งปัญหานี้มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการโรงแรม (GSB Research Center, 2019) โดยกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้กำหนดแผนพัฒนา (พ.ศ. 2561 - 2565) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มความสามารถการแข่งขัน การลงทุน การค้า และการบริการ มีเป้าหมายยกระดับผู้ประกอบการและแรงงานให้มีคุณภาพ เชื่อมโยงธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้มาเยือนเข้าพักโรงแรมสูงขึ้น บนพื้นฐานความสำเร็จความยั่งยืน (The Upper Northeastern Province 1, 2019)

นอกจากนี้โรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ยังต้องเผชิญกับนักลงทุนรายใหม่ เกิดการแข่งขันรุนแรง ยิ่งทำให้ผู้ประกอบการเดิมมีผลกระทบเพิ่มขึ้น ดังนั้น แนวคิดการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Orientation) ที่มีลักษณะเป็นแนวปฏิบัติที่จำเป็นต่อองค์การ (Lumpkin and Dess, 1996) ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้บรรลุตามเป้าหมาย มีความได้เปรียบในการแข่งขัน เพื่อความสำเร็จในระยะยาว (Musthofa et al., 2017; Amarteifio et al., 2020; Adelaide Spio-Kwofie et al., 2021) นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังให้ความสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการพลังงาน น้ำ ขยะของเสีย มลพิษทางอากาศ เพื่อสร้างโอกาสในเชิงธุรกิจ (Kanjanaongka, 2020) ส่งผลต่อสร้างภาพลักษณ์ สร้างความพึงพอใจ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน นำไปสู่ความสำเร็จ (International Tourism Partnership, 2008; Rodrigo, 2015)

สภาพแวดล้อมธุรกิจโรงแรมมีความซับซ้อนต้องเผชิญกับความท้าทาย ดังนั้นความได้เปรียบในการแข่งขันจึงเป็นกลยุทธ์ที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Michael, 1985) ประกอบด้วย การเป็นผู้นำด้านทุน สร้างความแตกต่าง การมุ่งเฉพาะส่วน (Salah, 2014) การมีคุณภาพ (Adam, 2015) การสนองตอบรวดเร็ว นอกจากนี้ความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการกับความสำเร็จขององค์กร (Yudhyani et al., 2020; Thi Thu Hien et al., 2020; Attah, 2019) และยังเป็นตัวคั่นกลางระหว่างจัดการสิ่งแวดล้อมกับความสำเร็จ ซึ่งถ้าจัดการสิ่งแวดล้อมได้ประสิทธิภาพจะส่งต่อการเติบโตธุรกิจในระยะยาว (Pereira-Moliner et al., 2015)

เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับต้นๆ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (TAT, 2019) ซึ่งในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีมาตรการต่างๆ ส่งเสริมการท่องเที่ยวมากมาย และยังมีโครงการรถไฟความเร็วสูง ที่มีเส้นทางเชื่อมโยงไปยังประเทศลาว และจีน จึงเป็นโอกาสของธุรกิจท่องเที่ยว (The Upper Northeastern Province 1, 2019) ซึ่งโรงแรมเป็นธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หมวดโรงแรมและภัตตาคาร ปี 2561 ประมาณ 5.6% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศทั้งหมด (Krungsri Research Center, 2019)

จากความสำคัญดังกล่าว จึงศึกษาเรื่อง “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1” เพื่อศึกษาปัจจัยของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อประโยชน์ต่อธุรกิจโรงแรม ให้มีเจริญเติบโตส่งผลต่อการจ้างงานในชุมชน ยกย่องระดับเศรษฐกิจชุมชน ภูมิภาค และยังผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความสำเร็จอย่างยั่งยืน
2. ศึกษาารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ที่จดทะเบียนกับกรมการปกครอง (Department of Local Administration, 2019) ซึ่งมีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ใช้เครื่องมือสถิติ Structural Equation Modeling เลือกใช้ขนาดกลุ่มตัว 20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ (Hair et al, 2010) โดยงานวิจัยนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 21 ตัว ซึ่งคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดย 21×20 ได้ค่าเท่ากับ 420 คน

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บแบบสอบถาม โดยการแจกแบบสอบถามให้กับผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ เลย หนองคาย บึงกาฬ หนองบัวลำภู และอุดรธานี ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ 2564 ถึง เดือน มกราคม พ.ศ 2565

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความได้เปรียบในการแข่งขัน ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จอย่างยั่งยืน และส่วนที่ 6 ความคิดเห็นอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาคุณภาพแบบสอบถาม ดังนี้ 1) มีผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านประเมินความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ กรอบแนวความคิด และนิยามศัพท์ จากนั้นนำผลไปหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ใช้สูตร Index of Item Object Congruence พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามทุกข้อมีค่าตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป (มากกว่า 0.5) ซึ่งถือได้ว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Silpcharu T., 2020) 2) ทำการทดสอบความเชื่อมั่นโดยนำข้อมูล 30 ตัวอย่าง ที่เก็บนอกพื้นที่การวิจัย ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความเชื่อมั่นโดยรวมทุกปัจจัยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.992 และเมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่าแต่ละปัจจัยมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.967 ถึง 0.981 ซึ่งมีความมากกว่า 0.7 เป็นที่ยอมรับได้ (Choudhary et al., 2013)

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป IBM (SPSS และ AMOS) วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การวิเคราะห์ใช้สถิติอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐาน เริ่มต้นด้วยเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้และปัจจัยแฝง ว่าตัวแปรในโมเดลมีความเหมาะสมหรือไม่ และตามด้วยการวิเคราะห์เส้นทาง เป็นการวิเคราะห์อิทธิพลเส้นทางระหว่างตัวแปรแฝง เพื่อทำการทดสอบสมมติฐานระหว่างตัวแปรแฝงเป็นต้น

ผลของการวิจัย

ผู้วิจัยได้แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ เพื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ของทุกปัจจัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ โด่ง ของปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ

การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ (EO)	Cronbach's alpha	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	Skewness (SK)	Kurtosis (KU)	การแจกแจงข้อมูล
1. ความกล้าเสี่ยง (RIS)	0.898	3.99	0.77	มาก	-0.53	-0.07	ปกติ
2. การมีนวัตกรรม (INN)	0.897	4.0	0.77	มาก	-0.43	-0.45	ปกติ
3. การทำงานเชิงรุก (PRO)	0.899	3.94	0.85	มาก	-0.57	-0.01	ปกติ
4. ความเป็นตัวของตัวเอง (AUT)	0.899	3.96	0.83	มาก	-0.69	0.37	ปกติ
5. ความมุ่งมั่นในการแข่งขัน (COM)	0.901	3.65	0.89	มาก	-0.42	-0.10	ปกติ
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	0.898	3.98	0.83	มาก	-0.53	-0.04	ปกติ

จากตารางที่ 1 พบว่าปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.90 ; S.D. = 0.83) เรียงลำดับจากมากไปน้อย โดยการมีนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 4.00 ; S.D. = 0.77) มีค่าสูงสุด รองลงมา ความกล้าเสี่ยง ($\bar{X}$ = 3.99 ; S.D. = 0.77) ความเป็นตัวของตัวเอง ($\bar{X}$ = 3.96 ; S.D. = 0.83) การทำงานเชิงรุก ($\bar{X}$ = 3.94 ; S.D. = 0.85) และความมุ่งมั่นในการแข่งขัน ($\bar{X}$ = 3.65 ; S.D. = 0.89) ตามลำดับ และค่า SK อยู่ระหว่าง -0.69 ถึง -0.42 ส่วนค่า KU อยู่ระหว่าง -0.45 ถึง -0.01 ส่วนค่า $\alpha > 0.7$ ทุกปัจจัย แสดงว่ามีการแจกแจงแบบปกติ เทียบตรงเชื่อถือได้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ โด่ง ของปัจจัยการจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อม (EM)	Cronbach's alpha (α)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	Skewness (SK)	Kurtosis (KU)	การแจกแจงข้อมูล
1. การจัดการของเสีย (WAS)	0.949	4.03	0.71	มาก	-0.67	1.02	ปกติ
2. การจัดการพลังงาน (ENR)	0.949	4.10	0.69	มาก	-0.51	0.28	ปกติ
3. การจัดการน้ำ (WAT)	0.948	4.17	0.71	มาก	-0.65	0.56	ปกติ
4. การจัดการมลพิษทางอากาศ (AIR)	0.949	4.08	0.69	มาก	-0.56	0.61	ปกติ
5. การจัดซื้อ (PUR)	0.948	4.15	0.75	มาก	-0.81	0.88	ปกติ
6. การมีส่วนร่วม (INV)	0.949	3.97	0.78	มาก	-0.80	0.67	ปกติ
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	0.948	4.08	0.72	มาก	-0.66	0.65	ปกติ

จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจัยการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.08 ; S.D. = 0.72) เรียงลำดับจากมากไปน้อย โดยเริ่มจาก การจัดการน้ำ ($\bar{X}$ = 4.17 ; S.D. = 0.71) รองลงมา การ

จัดซื้อ ($\bar{X} = 4.15$; S.D. = 0.75) การจัดการพลังงาน ($\bar{X} = 4.10$; S.D. = 0.69) AIR ($\bar{X} = 4.08$; S.D. = 0.69) การจัดการของเสีย ($\bar{X} = 4.03$; S.D. = 0.71) และ การมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.97$; S.D. = 0.78) และค่า SK อยู่ระหว่าง -0.81 ถึง -0.066 ส่วนค่า KU อยู่ระหว่าง 0.28 ถึง 1.02 ส่วนค่า $\alpha > 0.7$ ซึ่งแสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงแบบปกติ และเที่ยงตรงเชื่อถือได้

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ โด่ง ของปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA)	Cronbach's alpha	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	Skewness (SK)	Kurtosis (KU)	การแจก แจง ข้อมูล
1. การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (COS)	0.861	4.17	0.79	มาก	-0.66	-0.17	ปกติ
2. การมีความแตกต่าง (DIF)	0.862	4.13	0.84	มาก	-0.76	0.38	ปกติ
3. การมุ่งเฉพาะ (FOC)	0.861	4.17	0.81	มาก	-0.83	0.44	ปกติ
4. การมีคุณภาพ (QUA)	0.861	4.12	0.86	มาก	-0.78	0.22	ปกติ
5. การตอบสนองรวดเร็ว (QUI)	0.861	3.98	0.82	มาก	-0.45	-0.40	ปกติ
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	0.861	4.12	0.82	มาก	-0.70	0.12	ปกติ

จากตารางที่ 3 แสดงปัจจัยของความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$; S.D. = 0.82) เรียงลำดับจากมากไปน้อย โดยการเป็นผู้นำด้านต้นทุน มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.17$; S.D. = 0.79) รองลง การมุ่งเฉพาะ ($\bar{X} = 4.17$; S.D. = 0.81) การมีความแตกต่าง ($\bar{X} = 4.13$; S.D. = 0.84) การมีคุณภาพ ($\bar{X} = 4.12$; S.D. = 0.86) และ การตอบสนองรวดเร็ว ($\bar{X} = 3.98$; S.D. = 0.82) ตามลำดับ และค่า SK อยู่ระหว่าง -0.83 ถึง -0.45 ส่วนค่า KU อยู่ระหว่าง -0.17 ถึง 0.44 ส่วนค่า $\alpha > 0.7$ ทุกปัจจัย แสดงว่ามีการแจกแจงแบบปกติ และเที่ยงตรงเชื่อถือได้

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเบ้ โด่ง ของปัจจัยความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	Cronbach's alpha	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	Skewness (SK)	Kurtosis (KU)	การแจก แจง ข้อมูล
1. ด้านการเรียนรู้และเติบโต (LFA)	0.925	3.91	0.76	มาก	-0.34	-0.21	ปกติ
2. ด้านกระบวนการภายใน (INT)	0.925	4.01	0.77	มาก	-0.54	-0.09	ปกติ
3. ด้านลูกค้า (CUS)	0.924	4.12	0.71	มาก	-0.82	0.76	ปกติ
4. ด้านการเงิน (FIN)	0.924	4.19	0.65	มาก	-0.63	0.30	ปกติ
5. ด้านสังคม (SOC)	0.925	4.08	0.71	มาก	-0.65	0.53	ปกติ
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	0.924	4.056	0.724	มาก	-0.593	0.257	ปกติ

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$; S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย โดยกระบวนการภายใน มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.01$; S.D. = 0.77) รองลงมา การเรียนรู้และเติบโต ($\bar{X} = 3.91$; S.D. = 0.76) การเงิน ($\bar{X} = 4.19$; S.D. = 0.65) ลูกค้า ($\bar{X} = 4.12$; S.D. = 0.71) และสังคม ($\bar{X} = 4.08$; S.D. = 0.71) ตามลำดับ และค่า SK อยู่ระหว่าง -0.820 ถึง -0.340 ค่า KU อยู่ระหว่าง -0.09 ถึง 0.760 ส่วนค่า $\alpha > 0.7$ ทุกปัจจัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันดังนี้ 1) การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ มี 5 ปัจจัย 2) การจัดการสิ่งแวดล้อม มี 6 ปัจจัย 3) ความได้เปรียบในการแข่งขันมี 5 ปัจจัย และ 4) ความสำเร็จอย่างยั่งยืน มี 5 ปัจจัย พบว่าโดยรวม มีค่าไค-สแควร์ (χ^2) อยู่ระหว่าง 179 - 289.935 ที่องศาอิสระ (df) มีค่า 171 - 259 ค่า P-value มีค่า > 0.05 ส่งผลให้ค่า χ^2 / df ต่ำกว่า 0.2 ค่า GFI AGFI และค่า CFI > 0.9 มีค่า RMSEA และ RMR ต่ำกว่า 0.05 ผ่านเกณฑ์ทุกตัวแปร (Rangsungnoen G., 2011) ซึ่งหมายถึงตัวแปรแฝงมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (***) มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (CR) > 0.6 และมีความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (AVE) > 0.5 ผ่านเกณฑ์ทุกปัจจัย (Hair et al. 2017) ดังปรากฏในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ดัชนีชี้วัด/เกณฑ์พิจารณา		การมุ่งเน้นความ เป็นประกอบการ	การจัดการ สิ่งแวดล้อม	ความได้เปรียบ ในการแข่งขัน	ความสำเร็จ อย่างยั่งยืน	Model Fit
p-value	> 0.05	0.787	0.091	0.061	0.301	ผ่าน
χ^2 / df	< 2.0	0.918	1.119	1.172	1.052	ผ่าน
CFI	> 0.90	1	0.998	0.996	0.999	ผ่าน
NFI	> 0.90	0.985	0.978	0.974	0.981	ผ่าน
GFI	> 0.90	0.969	0.957	0.964	0.967	ผ่าน
AGFI	> 0.90	0.944	0.923	0.931	0.937	ผ่าน
RMR	< 0.05	0.026	0.013	0.022	0.012	ผ่าน
RMSEA	< 0.05	0.000	0.017	0.020	0.011	ผ่าน
Loading	> 0.5	0.62-0.92	0.59-0.91	0.52-0.94	0.68-0.98	ผ่าน
t-Value	< 0.05	***	***	***	***	ผ่าน
CR	> 0.6	0.86-0.94	0.90-0.94	0.78-0.93	0.86-0.96	ผ่าน
AVE	> 0.5	0.58-0.76	0.57-0.77	0.42-0.71	0.55-0.68	ผ่าน

*** หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (Silpcharu T, 2020)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลของตัวแปรเหตุที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยการเปรียบเทียบค่า $\sqrt{AVE}$ ของตัวแปรกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่าตัวแปรแฝงทั้งหมดมีค่า $\sqrt{AVE}$ มากกว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (r^2) แสดงว่าโมเดลมีความเที่ยงตรง (Hair et al., 2017) ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity)

Factor	CR	AVE	Correlation Coefficient			
			EO	EM	CA	SBSC
การมุ่งเน้นความเป็น ผู้ประกอบการ (EO)	0.935	0.780	0.883			
การจัดการสิ่งแวดล้อม (EM)	0.945	0.743	0.723**	0.862		
ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA)	0.846	0.529	0.567**	0.609**	0.727	
ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.914	0.679	0.670**	0.707**	0.600**	0.824

หมายเหตุ: (1) ค่าตัวเลขหนาเอียงในแนวทแยง แสดงถึงค่า $\sqrt{AVE}$ (รากกำลังสอง AVE) (2) ** ระดับนัยสำคัญที่ 0.01

ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องโมเดลเส้นทางอิทธิพลของตัวแปรเหตุที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน พบว่าดัชนีค่า χ^2 เท่ากับ 138 ค่า df เท่ากับ 114 ค่า χ^2/df เท่ากับ 1.211 ค่า P-value เท่ากับ 0.062

ค่า CFI มีค่าเท่ากับ 0.998 GFI มีค่าเท่ากับ 0.970 และ AGFI มีค่าเท่ากับ 0.939 RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.022 RMR มีค่าเท่ากับ 0.008 สรุปได้ว่าผ่านเกณฑ์ทุกปัจจัย (Rangsungnoen G., 2011)

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์พบว่า การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ มีอิทธิพลทางตรง (DE = 0.180) และทางอ้อม (IE = 0.085) ต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน ส่วนการจัดการสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรง (DE = 0.358) และทางอ้อม (IE = 0.359) ต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน และยังพบว่าความได้เปรียบในการแข่งขัน มีอิทธิพลทางตรง (DE = 0.469) ต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่างานวิจัยเป็นไปตามสมมุติฐานทั้งทุกข้อ

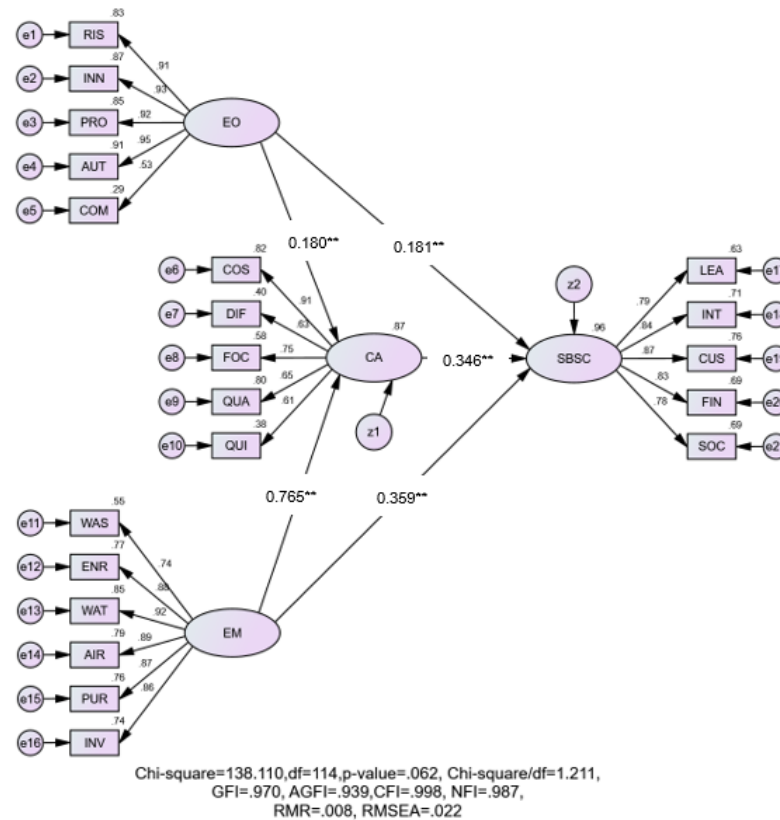
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) เพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน

เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis)	ทางตรง (DE)	ทางอ้อม (IE)	รวม (TE)
1. การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ (EO) – ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.180**	-	0.265**
2. การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ (EO) – ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA)	0.182*	-	0.182*
3. การจัดการสิ่งแวดล้อม (EM) - ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.358**	-	0.717**
5. การจัดการสิ่งแวดล้อม (EM) – ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA)	0.765**	-	0.765**
3. ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA) - ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.469**	-	0.469**
6. การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ (EO – ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA) – ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.180*	0.085**	0.265**
7. การจัดการสิ่งแวดล้อม (EM) – ความได้เปรียบในการแข่งขัน (CA) – ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (SBSC)	0.358**	0.359**	0.717**

หมายเหตุ ** หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 * หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) ปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ ความกล้าเสี่ยง (RIS) การมีนวัตกรรม (INN) การทำงานเชิงรุก (PRO) ความเป็นตัวของตัวเอง (AUT) และความมุ่งมั่นในการแข่งขัน (COM) (2) ปัจจัยความได้เปรียบในการแข่งขัน [CA] ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (COS) การมีความแตกต่าง (DIF) การมุ่งเฉพาะ (FOS) การมีคุณภาพ (QUA) และการตอบสนองรวดเร็ว (QUI) (3) ปัจจัยการจัดการสิ่งแวดล้อม [EM] ได้แก่ การจัดการน้ำ (WAT) การจัดการมลพิษทางอากาศ (AIR) การจัดการพลังงาน (ENR) การจัดซื้อ (PUR) และการมีส่วนร่วม (INV และ (4) ปัจจัยความสำเร็จอย่างยั่งยืน [SBSC] ได้แก่ กระบวนการภายใน (INT) การเรียนรู้และเติบโต (LEA) การเงิน (FIN) ลูกค้า (CUS) และสังคม (SOC) ดังแสดงในภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความสำเร็จอย่างยั่งยืน ที่ได้จากการศึกษางานวรรณกรรม มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้นั้นเป็นผลมาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม และ ความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Fadda (2017); Ruth Wanjiku et al. (2019); Amarteifio et al. (2020) ที่พบการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับการศึกษาของ Rodrigo (2015); Zorica, and Jasna, (2021). ที่พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมอย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Victor et al. (2018); Xhavit Islami et al. (2020) ที่พบว่าความได้เปรียบในการแข่งขันปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวก ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน การจัดการสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน และความได้เปรียบในการแข่งขันมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ ความกล้าเสี่ยง การมีนวัตกรรม การทำงานเชิงรุก ความเป็นตัวของตัวเอง และ ความมุ่งมั่นในการแข่งขัน ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของ Miller

(1983); Lumpkin and Dess (1996) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nduriri et al. (2016) พบว่าการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการส่งผลต่อความสำเร็จ เป็นผลจากการลงทุนที่ไม่แน่นอน สร้างโอกาสใหม่ๆ สนับสนุนแนวคิดใหม่ๆ ไปปรับปรุงก่อนใคร คล้ายกับวิจัยของ Fadda (2017); Olayinka Ajayi (2021) พบว่าการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการส่งผลต่อการเติบโตที่ยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพบริการที่คุ้มค่าให้แก่ลูกค้า มีการนำนวัตกรรมมาปรับปรุงการบริการ ทำงานเชิงรุก เปลี่ยนวิธีการเพื่อให้ได้เปรียบคู่แข่ง การเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการส่งผลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นไปตามแนวคิดของ Morris et al. (1996); Andreas et al. (2009) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ S bongiseni Sanele (2017); Kanchanda (2022); Viniyati et al. (2022); Hartelina (2016) ที่พบว่า การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการส่งผลตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นผลจากการการลงทุนในการพัฒนาบริการ นำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ เพื่อคาดการณ์ความต้องการ ส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ปรับปรุงสถานที่ให้มีความสะดวกสบาย และการมุ่งมั่นในการปรับปรุง ด้านภาพลักษณ์ เพื่อการเข้าสู่ตลาดเกิดใหม่ เป็นต้น

จากผลวิจัยพบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การจัดซื้อ การจัดการน้ำ การจัดการมลพิษทางอากาศ การมีส่วนร่วม การจัดการพลังงาน และการจัดการของเสีย เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายท่านที่พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน มาจากการประหยัดน้ำ การบำบัดน้ำเสียแล้วนำกลับมาใช้ใหม่ (Peter Onyonje et al., 2020) การแยกขยะใช้ภาชนะที่มีฉลากชัดเจน และถังขยะสีสำหรับเก็บขยะรีไซเคิล (Ahmed Hassan et al., 2020) มีควบคุมตรวจสอบเพื่อลดการใช้ไฟฟ้า ใช้พลังงานทดแทน และมีการจัดซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีฉลากรับรองการประหยัดพลังงาน ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Naiman et al., 2019) การมีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จธุรกิจโรงแรมอย่างยั่งยืน (Astawa et al., 2019)

และการจัดการสิ่งแวดล้อมยังส่งผลตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายท่านที่พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน มาจากการประหยัดน้ำ พลังงาน และใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Budarma et al., 2020) การลดของเสียในกระบวนการ (Ahmed Hassan et al., 2020) สร้างภาพลักษณ์ด้านสิ่งแวดล้อม มีความร่วมมือกับชุมชนเพื่อเป้าหมายช่วยเพิ่มคุณค่าให้ชุมชน ลูกค้าพึงพอใจ (Naiman et al., 2019)

นอกจากนี้ผลจากวิจัยพบว่าความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย การมีคุณภาพ การมีความแตกต่าง การมุ่งเฉพาะ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน และ การตอบสนองรวดเร็ว ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยหลายท่านที่ค้นพบว่าความได้เปรียบในการแข่งขันมีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน เพราะสร้างความต่าง เพิ่มคุณค่า การบริการด้วยคุณภาพ (Nakkasem, and Pasunon, 2019) ปรับปรุงการบริการ เพื่อให้ตอบสนองได้รวดเร็วและเชื่อถือได้ (Ashish et al., 2018) การมุ่งเน้นด้านการตลาด สร้างภาพลักษณ์ นำเสนอผลิตภัณฑ์สำหรับลูกค้าเฉพาะ มุ่งเน้นตลาดเฉพาะภูมิภาค ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ การเรียนรู้ สร้างความพอใจ (Rasheed et al., 2020) มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการนำไปสู่การเป็นผู้นำด้านต้นทุนต่ำ สามารถแข่งขันด้านราคาได้ (Wijetunge, 2016)

สรุป

ผลการทดสอบองค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติของคำถามที่สามารถเป็นตัวแทนที่แท้จริงแต่ละตัวแปรแฝงทั้ง 5 ด้านได้แก่ การมุ่งมั่นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน และ ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ได้หรือไม่ ผลวิเคราะห์พบว่าโมเดลของตัวแปรแฝงมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงสรุปได้ว่าทุกปัจจัยมีเหมาะสมและมีสมบัติเป็นตัวบ่งชี้ หรือข้อคำถาม สามารถเป็นตัวแทนที่แท้จริงของโมเดล ที่ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างทุกปัจจัย

ผลการทดสอบปัจจัยที่ส่งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยการทดสอบเส้นทางความสัมพันธ์ พบว่าปัจจัยการมุ่งมั่นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นปัจจัยอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน เป็นไปตามสมมติฐาน และยังพบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อม และการมุ่งมั่นความเป็นผู้ประกอบการ ทั้งสองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นไปตามสมมติฐาน นอกจากนี้พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อม และการมุ่งมั่นความเป็นผู้ประกอบการ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านความได้เปรียบในการแข่งขันไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่า ผลการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัย ที่ส่งผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีความเหมาะสมด้วยความเที่ยงตรงและความเชื่อถือ จึงขอให้ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมได้ตระหนักถึงปัจจัยการมุ่งมั่นความเป็นผู้ประกอบการ การจัดการสิ่งแวดล้อม ความได้เปรียบในการแข่งขัน ที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนเป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้ประกอบการ ควรกล้าที่จะเปลี่ยนวิธีการทำงาน ให้พนักงานมีความอิสระเพื่อพัฒนาสร้างสิ่งใหม่ แปรจากเดิม เพิ่มขีดความสามารถพนักงาน ควรสร้างค่านิยมทำงานเชิงรุก คาดการณ์ความต้องการ ให้บริการได้รวดเร็ว เกิดผิดพลาดน้อย เพื่อให้ลูกค้ามีความรู้สึกถึงความหลากหลาย แตกต่าง คุ่มค่า มีความสะดวกสบาย และจดจำประสบการณ์ที่ดีตามยุคสมัย นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริการเพื่อลดค่าใช้จ่าย รวมถึงควรมีระบบการควบคุม ตรวจสอบ ปรับปรุง ยกระดับ คุณภาพการบริการให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เพื่อรักษาลูกค้าเดิมเพิ่มลูกค้าใหม่ นำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมอย่างยั่งยืน

1.2 ผู้ประกอบ ควรให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะ คัดแยกขยะ นำกลับมาใช้ซ้ำ ส่งเสริมสร้างความร่วมมือ พนักงาน ลูกค้า ในการประหยัดไฟฟ้า ใช้อุปกรณ์ประหยัดไฟ ประหยัดน้ำ มีระบบป้องกันใช้น้ำเกิน นำน้ำเสียกลับมาใช้ และ การป้องกันการปล่อยมลพิษทางอากาศ และ ควรจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมต่างๆเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนช่วยลดต้นทุนในระยะยาว และยังส่งผลทางตรงต่อสร้างภาพลักษณ์ สร้างความแตกต่าง และตอบสนองความต้องการของลูกค้ากลุ่มรักษ์สิ่งแวดล้อม นำไปความได้เปรียบในการแข่งขันส่งผลสู่ความสำเร็จของธุรกิจในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมโดยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ จากมุมมองหน่วยงานอื่น เช่น หอการค้า สมาคมการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ บริษัททัวร์ ฯลฯ เพื่อให้ทราบปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของธุรกิจโรงแรมที่แท้จริงมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจโรงแรม โดยการศึกษาเชิงปริมาณจากผู้มองลูกค้า เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจโรงแรม ที่มีความเชื่อถือมากขึ้น

References

- Adam, S. (2015). Organizational Learning and Firm Profitability: The Role of Competitive Advantage. *Advances in Accounting Behavioral Research*. (18)1, 179-211.
- Ahmed Hassan, A., Thowayeb Hassan, H., & Mohammed Moustafa, El Dief. (2020). A Description of Green Hotel Practices and Their Role in Achieving Sustainable Development. *Sustainability*, 12(22), 9624-9644.
- Amarteifio, E. N. A., & Agbeblewu, S. (2020). Entrepreneurial Orientation and Firm Performance of Tourist Accommodation Establishment in Ghana. *JBMS*, 2020, 8(1), 1619-1640.
- Andreas, R., Johan, W., Lumpkin, T., & Michael, F. (2009). Entrepreneurial Orientation and Business Performance: An Assessment of Past Research and Suggestions for the Future. *Entrepreneurship: Theory and Practice*. *Sage Journal*, 33(3), 761-788.
- Ashish, T., Parag, D. & Vikas, A. (2018). Competitive Advantage Through Operations System and Supplier Network Responsiveness. *Journal of International Business Disciplines*, 13(1), 34-55.
- Astawa, IK., Budarma, IK., Widhari, CIS., & Suardani, AAP. (2019). The Practice of Green Hospitality at the Operational Level. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 383(1), 162-167.
- Attah, P. (2019). *Mediating Role of Competitive Advantage on The Relationship Between Entrepreneurial Orientation and Small and Medium Enterprises (SMEs)*. *Performance in Abuja, Nigeria*. Retrieved October 17, 2020, from <https://www.semanticscholar.org/>
- Bank of Thailand. (2019). *Tourism Indicators*. Retrieved October 05, 2020, from https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/tatistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=875&language=TH
- Budarma, IK., Astawa, IK., Widhari, CIS., & Erawati, NMR. (2020). Competitive Advantage of Green Hospitality Business Practices in 5 Star Hotels in Bali. *TSSJ*, 13(1), 420-431.
- Department of Local Administration. (2019). *Official Statistics Registration Systems*. Retrieved April 20, 2020, from https://www.dopa.go.th/public_service/service_guide29
- Fadda, N. & Sørensen, J.F.L. (2017). The Importance of Destination Attractiveness and Entrepreneurial Orientation in Explaining Firm Performance in the Sardinian Accommodation Sector. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(6), 1684-1702.



- GSB Research Center. (2019). *Hotel Business Situation*. Retrieved November 08, 2020, from <https://www.gsb.or.th/getattachment/>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis. Seventh Edition*. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. (2nd Edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc.
- Hartelina, H. (2016). The Dimensions of Entrepreneurial Orientation and Its Impact on Business Performance. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 15(1), 898-913.
- International Tourism Partnership. (2008). *Environmental Management for Hotels, Management-Objectives*. Retrieved November 10, 2020, from <https://sustainablehospitalityalliance.org/>
- Kanchanda, K. (2022). Effects of Entrepreneurial Orientation and Learning Orientation on Innovation Capability and Competitive Advantage of Companies Listed in The Stock Exchange of Thailand. *Panyapiwat Journal*, (14)1, 71-86.
- Kanjanakongka, A. (2020). *Sustainable Business Development*. Retrieved May 19, 2020, from <http://huexonline.com/knowledge/28/>
- Krungsri Research Center. (2019). *Industry Outlook (2019-2021)*. Retrieved June 12, 2020, from <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/Services/Hotels/>
- Lumpkin, G. T., & Dess, G. G. (1996). Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking It to Performance. *The Academy of Management Review*. 21(1), 135-172.
- Michael, E. (1985). *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. NY: Free Press.
- Miller, D. (1983). The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms. *Journal of Management Science*, 29(7), 757-868.
- Musthofa, M., Wahyudi, S., Naili, F., & Ngatno, N. (2017). Effect of Entrepreneurial Orientation on Business Performance. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 8(9), 82-90.
- Naiman, N. M., & Shogo, M. (2019). Factors Influencing Implementation of Environmental Management Practices among Hotels in Tanzania. *Huria Journal*, 26(2), 98-130.
- Nakkasem, W., & Pasunon, P. (2019). Factors Affecting the Competitive Advantage of Service Business Entrepreneurs in Bangkok. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 3431-3451.
- Nduriri, M. W., & Namusonge, M. (2016). Market, Entrepreneurial Orientations and Performance of SMEs Hotels in Nanyuki Town, Kenya. *EJBSM*, 2(1), 1-14.
- NESDC. (2019). *National Strategy*. Retrieved July 22, 2020, from <http://nscr.nesdc.go.th/ns/>
- _____. (2020). *Sustainable Development Goals*. Retrieved July 14, 2021, from <https://sdgs.nesdc.go.th/>
- Pereira-Moliner, J. et al. (2015). The Holy Grail: Environmental Management, Competitive Advantage and Business Performance in the Spanish Hotel Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(5). 714-738.

- Peter Onyonje, O., & Harshavardhan Reddy, K. (2020). Environmental Management Practices among Coastal Beach Hotels in Kenya. *AJTHM*, 9(1). 1-18.
- Rangsunghoen, G. (2011). *Factor Analysis of SPSS and AMOS for Research*. SE-Education PCLThailand.
- Rasheed, A. et al. (2020). The Role of Business Strategy to Create a Competitive Advantage in the Organization. *Journal of Science*, 4(4), 135-138.
- Rodrigo, L. (2015). A Holistic Perspective on Corporate Sustainability Drivers. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(1), 32-44.
- Ruth Wanjiku, M., & Teresia, K. (2019). Assessment of The Relationship Between Entrepreneurial Orientation, Organisational Culture Adaptability and Performance of Christian Faith-Based Hotels in Kenya. *IJEK*, 7(1), 31-45.
- Salah, D. (2014). Using the Competitive Dimensions to Achieve Competitive Advantage. A Study on Jordanian Private Hospitals, *IJ-ARBSS*, 4(9), 138-150.
- Sbongiseni Sanele, M. (2017). *The Relationship Between Entrepreneurial Orientation, Competitive Advantage and Business Performance Among Small Businesses in Durban*. Retrieved April 20, 2020, from https://openscholar.dut.ac.za/bitstream/10321/2606/1/MTSHALI_SS_2017.pdf
- Silpcharu, T. (2020). *Research and Statistical Analysis with SPSS and AMOS*. 18th S. R. Printing Massproducts Company Limited, 2020. (2nd Ed.). Sage. Thousand Oaks: Structural Equation Modeling (PLS-SEM).
- TAT Intelligence Center (2019). *Thai Tourism Situation*. Retrieved May 5, 2020, from <https://intelligencecenter.tat.or.th/>
- TAT. (2019). *Low Carbon Tourism*. Retrieved May 3, 2020, from <https://www.tatreviewmagazine.com/>
- The Office of SMEs Promotion. (2019). *Summary Strategic Plan (2017-2021)*. Retrieved June 21, 2020, from <https://www.sme.go.th/>
- The Upper Northeastern Province 1. (2019). *5 Year Development Plan (2018 - 2022)*. Retrieved February 09, 2020, from <http://www.osmnortheast-n1.moi.go.th/>
- Thi Thu Hoai, N. et al. (2020). Impact of Green Supply Chain Practices on Financial and Non-Financial Performance of Vietnam's Tourism Enterprises. *JTMS*, 17(3), 481-494.
- Victor, C., & Judith, T. (2018). The Influence of Competitive Advantage on Firm Performance of Small Medium Enterprises (SMEs), Lembang, Bandung, Indonesia: Case Study. *Int. J. Pure Appl. Math*, 119(12), 15199-15220.
- Viniyati, M., Abdul, R., & Ahmad D. (2022). The Effect of Entrepreneurship Orientation and Marketing Innovations on Competitive Advantage and Their Impact on Business Performance of Small and Medium Culinary Business in DKI Jakarta during the Covid 19 Pandemic. *BIRCI-Journal*, 5(1), 3801-3815.
- Wijetunge, W. (2016). Service Quality, Competitive Advantage and Business Performance in Service Providing SMEs in Sri Lanka, *International Journal of Scientific and Research Publications*, 6(7), 720-728.



- Yudhyani, E., Ujianto, & Retnaningsih, W. (2020). Service Quality Mediation Effect of Entrepreneurial Orientation and Learning Orientation, On the Performance of Stars Hotels in East Kalimantan. *Archives of Business Research*, 8(4). 105-115.
- Zorica, D., & Jasna, P. (2021). The Role of Performance and Environmental Sustainability Indicators in Hotel Competitiveness. *Sustainability* 2021, 13(12), 6574-6600.

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อดงล้านนา*

Senses to a State of Mind: New Imagery from Beliefs of Tung Lanna

¹เปศล อัครปรมิตชัย และ ทิพวรรณ ทังมั่งมี

¹Pesol Usavaporamitchai and Tipawan Thungmhungmee

¹คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Pesolhbm@gmail.com



บทคัดย่อ

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อดงล้านนา เป็นผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ เป็นสัญลักษณ์ใหม่จากตุง หรือ ธง หลากหลายรูปแบบ รูปทรง ขนาด สี ลวดลาย วัสดุ และสัญลักษณ์ของสัตว์ ที่เป็นตัวแทน ความโลภ โกรธ หลง สติ เช่น จระเข้ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของตุงล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เพื่อสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากตำนานเรื่องเล่าของตุงล้านนา และคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ใช้วิธีการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับผู้รู้ ช่างพื้นบ้านหรือสล่า เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นภาพร่างต้นแบบ และนำไปสร้างสรรค์ผลงานจัดแสดงนิทรรศการที่เน้นการใช้วัสดุพื้นบ้านร่วมกับวัสดุสำเร็จรูปสมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ได้ผลงานศิลปะจัดวาง 2 ส่วน แบ่งเป็นเรื่องราวกุศลกรรม และอกุศลกรรม แทนความหมายเรื่องความกตัญญู ความโลภ ความโกรธ ความหลง สติ กรรมและวิบาก โดยวิเคราะห์และสรุปแยกส่วนเรื่องการตีความเชิงสัญลักษณ์ตามจินตนาการ และความจริจรูปธรรมที่สัมผัสได้จากการรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียง ในผลงานศิลปะ ผลการวิจัยพบว่าจากการศึกษาที่มาของตุงล้านนา ทำให้สามารถสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างของตุงล้านนาในบริบทงานศิลปะ และพบว่าเมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ที่มากกว่าการมองเห็นจะส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องตุงล้านนาร่วมกับจินตนาการของผู้ศึกษา นำไปสู่การรับรู้สภาวะจิตที่ สงบ ผ่อนคลาย กตสัน หรือกระตุ้นเร้า ที่ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับเรื่องราวของตุงล้านนาในอดีตและจินตนาการความเชื่อร่วมสมัยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พหุประสาทสัมผัส; สภาวะจิต; คติความเชื่อ; ตุงล้านนา; ศิลปะจัดวาง



Abstract

“Senses to a state of mind: new imagery from beliefs of Tung Lanna” is the research work in the field of creative Lanna art and design. 'Tung' or flag in various forms, shapes, sizes, colors, patterns, materials, and animal symbols (representing greed, hatred, delusion, mindfulness) such as crocodile, centipede, maccha (half fish/half human), turtle, and so on. The study aimed to investigate the history and background, content, and style of Tung Lanna myths related to surreal myths and Buddhist beliefs about *kamma* in order to create new imagery from Tung Lanna myths that could be experienced through installation and interactive art. The study used literature review and collected data by using unstructured interviews with scholars and local craftsmen (*sala*) in order to analyze and synthesize the data into a prototype sketch and produce creative exhibition works that focused on the use of local materials with modern readymade materials. From the study, it was found that there are 2 parts of installation art work including *kusala-kamma* (wholesome action) and *akusala-kamma* (unwholesome action), which represent gratitude, greed, hatred, delusion, mindfulness, *kamma*, and *vipāka* (consequences of actions). This was accomplished by analyzing and categorizing symbolic interpretations based on imagination and tangible reality as perceived through the perception of figure, taste, smell, and sound in art works. According to the research findings, Tung Lanna's background has resulted in a variety of Tung Lanna experiences in the context of art. When audiences interact in ways other than seeing, realities and objects converge. Tung Lanna beliefs, combined with the researcher's imagination, have resulted in a perception of a mind that is calm, relaxed, under pressure, or motivated, making Tung Lanna stories more interesting in the past and contemporary beliefs as in today.

Keywords: Multisensory; State of Mind; Belief; Tung Lanna; Installation Art

บทนำ

ในวัฒนธรรมล้านนา ได้แบ่งการใช้งานตุ้กล้านนาในพิธีกรรมเป็น 2 ประเภท คือ ตุ้มที่ใช้ในงานมงคล และ ตุ้มที่ใช้ในงานอวมงคล โดยเกิดจากความเชื่อทางวัฒนธรรมประเพณี และพุทธศาสนา หล่อหลอมให้เกิดรูปทรงของตุ้ม ที่แตกต่างกันไปตามการใช้งานทางความเชื่อและพิธีกรรม ที่แสดงออกผ่านการกระทำหรือกรรม ที่ให้ผลลัพธ์ทางการรับรู้ไปถึงระดับจิตวิญญาณ ตุ้มจึงมีความสำคัญในการนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีที่บรรพชนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา หากทำไม่ถูกจารีตชาวล้านนาจะเรียกว่า ชีต จะเกิดสิ่งไม่ดีหรือความเป็นอัมภมคลกับตนเองและสังคมส่วนรวม หรือผู้ทำพิธีจะมีอันเป็นไปดังกล่าว ดังนั้น ตุ้กล้านนาแต่ละประเภท ข้อแต่ละขนาดแต่ละสีจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตามขนบประเพณีเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามแต่พิธีกรรม (Khemmuk, 2010) โดยตุ้มจะมีลักษณะรูปทรงหรือวัสดุในการประดิษฐ์ที่แตกต่างกันไปตามพิธีกรรม ตุ้มที่ใช้ในงานพิธีกรรมมงคล ประกอบด้วย ตุ้มไชย ตุ้มตัวเป้ง หรือตุ้ม 12 นักษัตร ตุ้มพญาฮอย หรือ ตุ้มไส้หมู ตุ้มซาววา ตุ้มค่าคิง ตุ้มเจตีย์ทราย ตุ้มกระด้าง ตุ้มผ้าทอ ตุ้มพระบฏ ตุ้มกฐิน ตุ้มพระเจ้าสิบชาติ ตุ้มโยช่อน้อย ใช้สำหรับงานเฉลิมฉลอง งานสืบชะตา หรือถวายเป็นพุทธบูชา (ตุ้มทำบุญ) กันเพศภัยอันตราย โดยแบ่งการใช้งานตามแต่พิธีกรรม เป็นต้น ตุ้มที่ใช้ในงานอวมงคล งานดำ ประกอบด้วย ตุ้มแดง ใช้สำหรับปัก

บอกตำแหน่งที่เคยเกิดอุบัติเหตุและมีผู้เสียชีวิตและใช้ทำพิธีสูตรถอนดวงวิญญาณ ดวงสามทาง ดวงขนนางผวน ดวงอ่างคน ดวงก้าง ใช้สำหรับนำหน้าขบวนแห่ศพ ดวงเหล็กตุงตองใช้สำหรับวางหน้าโลงผู้เสียชีวิตหรือใช้ประกอบกับงานตั้งธรรมหลวงก็ได้ ซึ่งตุงและข้อบางประเภทสามารถใช้งานได้ทั้งสองพิธีกรรม เป็นต้น (Phrapalad Chatuporn Vajiranano and Boonsriton, 2020) โดยจุดมุ่งหมายในการสร้างตุงล้านนายังคงมีความเหมือนกัน ดังนี้ 1) เพื่อเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนามีการใช้ตุงถวายเป็นพุทธบูชามานานแล้ว ด้วยความเชื่อว่าการถวายตุงนั้นเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเอง ทั้งยังได้อุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งผู้ถวายจะตั้งจิตอธิฐานเอยนามระลึกถึง กล่าวคือ ตุงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์ นรกและสวรรค์ ใครที่ถวายตุงหากตายไปแล้วตกนรกก็จะได้ขึ้นสวรรค์ 2) ประดิษฐ์ตุงล้านนาเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะ ประโยชน์ เช่น สะพาน เป็นต้น เพื่อประกาศให้คนทั่วไปได้รู้ว่าสถานที่นั้นมีงานเฉลิมฉลอง นั่นเอง 3) เพื่อใช้ในพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีสูตรถอน พิธีสืบชะตา เป็นต้น โดยเชื่อว่าตุงบางประเภทสามารถที่จะขจัดปัดเป่าเภทภัยต่างๆได้ 4) เพื่อใช้เทศกาลต่างๆ อาทิ งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ ฯลฯ ซึ่งตุงที่ใช้จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่เช่นกัน (Phrapalad Pongsiri Putthiwatso, 2020)

ตุงล้านนา จึงมีประเด็นสัมพันธ์ในแง่มุมของประเพณีและพิธีกรรม การดำรงอยู่ของชีวิตและจิตวิญญาณหลังความตาย เป็นสื่อกลางที่ผูกโยงเรื่องกิเลส กรรม วิบาก อาณิสสผลบุญ และบาป เรื่องการมีอยู่จริงของนรก สวรรค์ เป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับพุทธศาสนา และสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับการเปลี่ยนแปลงของเวลาและยุคสมัย เพราะตำนานเรื่องเล่า กับรูปแบบของตุงล้านนามีทั้งแบบดั้งเดิม แต่งเติม และผสมผสานขึ้นใหม่ อีกทั้งตุงล้านนาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อตุงล้านนา แต่ยังคงมีข้อดีที่ซ่อนอยู่ในเชิงการสืบสานแบบวัฒนธรรมร่วมสมัยในสังคม ที่สามารถอยู่ควบคู่กันได้ในพื้นที่ของความเข้าใจในวัฒนธรรมเก่าผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมไปถึงการสร้างสรรค์ใหม่ในพื้นที่ทางศิลปะ ทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนรูปลักษณ์ สร้างรูปแบบวัฒนธรรมและการรับรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นโดยสิ่งดั้งเดิมไม่สูญหายไป

การผสมผสานคุณค่าของภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้าถึงเยาวชนรุ่นใหม่ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการการรับรู้แบบพหุประสาทสัมผัส (Multi-Sensory) ร่วมกับเทคโนโลยีทางแสง สี เสียง เป็นตัวกระตุ้นส่งต่อไปสู่อารมณ์ความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบ ในรูปแบบศิลปะจัดวาง (Installation Art) และรูปแบบการให้ผู้ชมมีส่วนร่วมตอบสนองกับผลงานศิลปะ (Interactive Art) ผู้ศึกษาจึงได้ตั้งสมมติฐานว่า หลักการสัมผัสรับรู้ที่หลากหลายจะเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าใจความหมายและซาบซึ้งถึงอารมณ์ความรู้สึกในผลงานศิลปะได้มากกว่า ทั้งนี้การสร้างงานศิลปะจะต้องผ่านกระบวนการตีความทางทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลคือตัวศิลปินเอง ไปจนถึงระดับพหุวัฒนธรรมเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความหมายที่จะสื่อสารกับผู้ชม

สัญวิทยาของเพียร์สมี่ 3 ชุด ประกอบด้วย รูปประติมากรรม (Icon) เป็นสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจนในตัวเอง ดรรชนี (Index หรือ Seme) เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ร่องรอย หรือสิ่งที่ปรากฏขึ้น สามารถยืนยันการมีอยู่ของบางสิ่งบางอย่างได้ โดยส่วนหนึ่งอ้างอิงกับวัตถุหรือสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงวัตถุผ่านนัยยะบางอย่าง เกี่ยวข้องโดยตรงกับการตีความ (Interpretant) จะสื่อความหมายได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้ ดังนั้นสัญลักษณ์นี้จึงเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะหรือนัยยะ ของการสื่อสารที่ซับซ้อนกว่า รูปประติมากรรม หรือ ดรรชนี (Wasinsontorn, 2015) สามารถเชื่อมโยงสัญลักษณ์ได้จากการทำบุญในรูปแบบต่างๆ ที่ทางวัดในพุทธศาสนาได้กำหนดให้สอดคล้องกับความเชื่อ เรื่องกรรม และผลของกรรม เกิดการปฏิบัติในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การพนมมือ การรักษาศีล การให้ทาน



การรวบรวมสมาธิ และการอโหสิกรรม ที่จะบ่งบอกถึงอานิสงส์ผลบุญและผลบาปที่ได้รับจะส่งต่อไปถึงภพภูมิ ข้างหน้า ดังนั้น ทฤษฎีสัญญะวิทยาที่มีความสอดคล้องในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกรูปแบบ ที่อาศัย องค์ประกอบจากรูปประติมากรรม ดนตรี สัญลักษณ์ และองค์ประกอบศิลป์ ที่ใช้สื่อ และทัศนธาตุทางศิลปะในการ ถ่ายทอดความหมายบางอย่างทั้งทางตรง ทางอ้อม และการสร้างความหมายใหม่ เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ ตามแต่ประสบการณ์ ร่วมกับการคิดและจินตนาการของศิลปิน

ในขอบข่ายของผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ ความจำเป็นของการ สร้างสรรค์สุนทรียภาพที่แตกต่างไปจากเดิมและกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าในมิติใหม่ ที่ให้อารมณ์ ความรู้สึกร่วมสมัยมากขึ้น จึงเป็นสิ่งสำคัญในการต่อยอดทางศิลปวัฒนธรรมและพัฒนานวัตกรรมต้นแบบของ ผลงานศิลปะและความคิดเฉพาะตน ผู้ศึกษาจำเป็นต้องใช้จินตนาการนามธรรมที่มาจากตำนานคติความเชื่อ ตำนาน และความเป็นรูปธรรมในการใช้ถึงคุณค่าจากวัสดุพื้นถิ่นร่วมกับวัสดุสำเร็จรูป สร้างสรรค์ชิ้นใหม่เป็น งานศิลปะร่วมสมัย (Contemporary Art) เพื่อให้ผู้ชมผลงานได้ใช้รูปแบบการรับรู้ทั้ง 6 ด้าน ประกอบการ กระตุ้นสัมผัสด้านการมองเห็น (Sight) รูปแบบ รูปทรง แสง สี และลวดลาย ซึ่งเป็นสัมผัสรับรู้แรกที่มีผลต่อ ความรู้สึก และส่งผลต่ออารมณ์ และเชื่อมโยงกับการรับรู้อื่นๆ เช่น การได้ยิน (Hearing) การได้กลิ่น (Smell) การรับรสชาต (Taste) การสัมผัส (Touch) และการเคลื่อนไหวของร่างกายขณะชมผลงาน (Movement) เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความรู้สึกที่แตกต่างของสุนทรียะความงามและคุณค่าจากตำนานเรื่องเล่า ตำนานในมุมมองและรูปแบบของการให้ความหมายใหม่ ที่ยังคงเชื่อมโยงกับคติความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งเทคนิค ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลงานศิลปะจัดวาง (Installation Art) และศิลปะปฏิสัมพันธ์ (Interactive Art) ในการใช้ทัศนธาตุทางศิลปะสำหรับกระตุ้นการรับรู้ให้ผู้ชมงานศิลปะได้เป็นส่วนหนึ่งกับผลงาน ที่สามารถรับ ประสบการณ์จริงจากพื้นที่ (Perception of a Space) เพราะเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา วิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของตำนาน ที่เกี่ยวข้องกับตำนานเรื่องเล่า เหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา
2. เพื่อสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากตำนานเรื่องเล่าของตำนาน และคติความเชื่อเรื่องกรรมใน พุทธศาสนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) ใช้วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูลในรูปแบบ สหวิทยาการ (Interdisciplinary research) ทั้งในด้านของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ความเชื่อ และนวัตกรรมทาง ศิลปะร่วมสมัยที่นำมาตีความหมายใหม่ โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและนำเสนอผลงาน สร้างสรรค์ศิลปะ ประกอบด้วยระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาคเอกสาร และภาคสนาม เรื่องประวัติความเป็นมา รูปแบบอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของตำนานที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องกรรมและความศรัทธาใน พุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี สัญญะศาสตร์ พหุประสาทสัมผัส และศึกษาผลงานสร้างสรรค์ ศิลปะร่วมสมัย (Contemporary art) ศิลปะจัดวาง (Installation art) ศิลปะปฏิสัมพันธ์ (Interactive Art)

โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภายใต้ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นแรงบันดาลใจและสังเคราะห์เป็นผลงานศิลปะ ที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อเรื่องกรรมของพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การเก็บข้อมูลในรายละเอียดของ ตุงล้านนา ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างบุคคลผู้ให้ข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อย่างไม่จำกัดจำนวนจนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วน จากบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตุงล้านนา ในภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วย ครูผู้สอนวิธีการประดิษฐ์ สล่าพื้นบ้านหรือช่างพื้นถิ่น นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน ตุงล้านนา ตลอดจนประชาชนที่เคยมีส่วนร่วมในการใช้ตุงล้านนาในการประกอบพิธีกรรม หรือทำกิจกรรมในช่วงงานประเพณีที่สำคัญ ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม การบันทึกภาพถ่าย การบันทึกภาพร่างลายเส้น 2) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม 3) การสัมภาษณ์ไร้โครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ตำนานเรื่องเล่าจากคติความเชื่อของตุงล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกุศลกรรม และอกุศลกรรม

ขั้นตอนที่ 7 สังเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพร่างต้นแบบ โดยการเลือกสรรส่วนที่สำคัญ คือเรื่องราวตำนานความเชื่อของตุงล้านนาที่เกี่ยวข้องเรื่องกรรมในพุทธศาสนา ที่สามารถให้ความหมายคติความเชื่อของตุงในทางที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม ร่วมกับหลักการพุทธประสาทสัมผัส รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ให้แสดงผลเป็นรูปธรรม ใช้สัญลักษณ์หรือองค์ประกอบจากวัสดุบางส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเรื่องราวตุงชนิดนั้น มาเป็นแรงบันดาลใจสร้างความหมายใหม่ตามจินตนาการ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยในรูปแบบผลงานศิลปะจัดวาง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ ให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมกับผลงานในรูปแบบศิลปะจัดวาง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ โดยให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในผลงาน

ขั้นตอนที่ 8 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจัดวางตามภาพร่างต้นแบบ และติดตั้งผลงานศิลปะในพื้นที่ที่กำหนดไว้ ณ หอศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 9 เผยแพร่ผลงานศิลปะโดยการจัดแสดงนิทรรศการ และจัดพิมพ์แผ่นพับสู่จิตใต้สำนึกองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 10 สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลงาน “ดวงจิตแห่งการปกป้อง” (Protection Spirits)



ภาพที่ 1 ผลงานดวงจิตแห่งการปกป้อง



ภาพที่ 2 ผลงานดวงจิตแห่งการปกป้องและผู้ชม



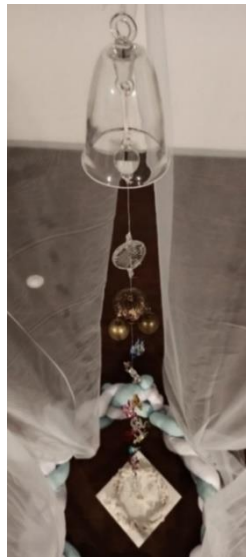
ภาพที่ 3 แท่งแก้วใสปริมน้ำบนทรายขาว



ภาพที่ 4 ฟันฝ้ายดินกาพรมน้ำหอมและโมบายหยดน้ำ



ภาพที่ 5 สัญลักษณ์ปฏิสัมพันธ์



ภาพที่ 6 กระดิ่งลม



ภาพที่ 7 ผู้ชมปฏิสัมพันธ์สั่งกระดิ่ง
และโมบาย 12 นักชั้ตร



ภาพที่ 8 ผู้ชมปฏิสัมพันธ์กับกองทรายขาว



ภาพที่ 9 ผู้ชมวาดลวดลายบนทรายขาว

การวิเคราะห์สัญลักษณ์ผลงาน ดวงจิตแห่งการปกป้อง

ผ้าโปร่งหรือผ้าตาข่าย สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็นและการพลั่วไหวของผ้าเปรียบกับลมที่มองไม่เห็น ถอดความหมายจากความเชื่อเรื่องกรรมในการอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ที่ตนเองศรัทธา สิ่งสัมผัสไม่ได้ด้วยตาแต่จึงเน้นเรื่องความสูงและความยาวของรูปทรง มีรูปแบบคล้ายกับการปกกลดของพระธุดงค์ ทอดยาวสูงขึ้นไปเช่นเดียวกับความยาวของชายตุง ความขุ่นใสของผ้าตาข่ายเหมือนอาณาเขตที่ได้รับการห่อหุ้มปกป้องจากสิ่งรอบตัว

กระดิ่งลม สร้างการรับรู้ด้วยเสียงและการสัมผัส โดยเปรียบเทียบกับเรื่องราวของพายุที่พัดไซ้ของแม่กาเผือกทั้ง 5 ฟอง ไปตกในที่ต่างกัน และแทนความหมายการส่งสัญญาณบอกให้รับรู้ถึงการบูชาส่งไปถึงผู้รับ

กลี้นดอกบัว ดอกพุด และดอกมะลิ สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่นและการสัมผัส แทนผู้เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ให้เติบโตใหญ่ เสมือนมารดาปกป้องดูแลบุตรให้ปลอดภัย สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่น ช่วยทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ปรับสภาวะอารมณ์ให้จิตใจสงบ เชื่อมโยงความหมายเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความบริสุทธิ์ และมารดา

หมอนเกลียวใยสังเคราะห์และพื้นฝ้าย สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสถึงความนุ่ม สำหรับพักผ่อนให้ผู้ชมผลงานที่เข้าไปนั่งสัมผัสกับหมอนใยสังเคราะห์ และสัมผัสพื้นฝ้ายตึงกา ที่เชื่อมกับกระดิ่งลม และพื้นฝ้ายม้วนหนาที่รายล้อมรอบ เปรียบไฟประทีปที่จุดประกายคือปัญญาของมนุษย์

กองทรายสีขาวและสัญลักษณ์แก้ว 12 นักษัตร สร้างการรับรู้ทางการมองเห็น การสัมผัส และความรู้สึกถึงความละเอียดของทรายขาวและพื้นผิวแก้วใส แทนเจดีย์ทรายที่เป็นต้นกำเนิดของดวงจิตขนาดเล็กจากสัญลักษณ์ 12 นักษัตรที่บริสุทธิ์ เป็นคติความเชื่อของชาวล้านนาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเชื่อกันว่าก่อนที่ดวงวิญญาณจะมาปฏิสนธิในครรภ์มารดาจะมีสัตว์ประจำนักษัตร หรือชาวล้านนาเรียกกันว่า “ตัวเป้ง” นำดวงวิญญาณมาพักไว้ที่พระธาตุเจดีย์ หรือเรียกกันว่า “ซุธาตุ” เมื่อถึงเวลาดวงวิญญาณจะย้ายไปสถิตอยู่ที่กระหม่อมของผู้เป็นบิดาเพียง 7 วัน จากนั้นจึงเคลื่อนเข้าสู่ครรภ์มารดา และเมื่อเสียชีวิตลง ดวงวิญญาณก็จะกลับไปสถิตอยู่ที่พระธาตุเจดีย์เดิมที่เคยจากมา

การจำแนกความหมายขององค์ประกอบสัญลักษณ์ทั้งหมดในผลงานดวงจิตแห่งการปกป้อง จึงเป็นการประกอบการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าที่อยู่ภายใต้ผลงานแต่ละชิ้น โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าตูล้านนาเป็นสื่อในการตีความหมายของกุศกรรมในมุมมองของผู้ศึกษา โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็นหลักคือได้ตีความสัญลักษณ์จากตำนานแม่กาเผือกและพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ตามคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และได้สร้างปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดของดวงจิตเล็กๆ และการปกป้องจากมารดา ความรู้สึกสงบ เกิดสติ และความผ่อนคลายที่สัมผัสได้จริง

ผลงาน “วัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ” (The cycle of creatures in mind)



ภาพที่ 10 ผลงานวัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ (ทางเข้า)



ภาพที่ 11 อุโมงค์จระเข้สีดำทำจากสแลน



ภาพที่ 12 ถ่านและซ็อกโกแลตเหรียญ



ภาพที่ 13 ตุ้งตะขาทำจากตุ้งผ้าและตุ้งใยสีแดง



ภาพที่ 14 เสาดุ้งตะขาทำจากตุ้งสามหางสีแดง



ภาพที่ 15 หมอนนางมัจฉาและตุ๊กใส่หมุสะทอนแสง



ภาพที่ 16 ตุ๊กเต่าลูกโป่งและตุ๊กตัวเป้ง



ภาพที่ 17 ลูกอมเยลลี่ในแก้วใส (ภายในตุ๊กเต่า)



ภาพที่ 18 ที่เป่าฟองสบู่ (ภายในตุ๊กเต่า)

การวิเคราะห์สัญลักษณ์ผลงาน วัจนสรรพสัตว์ในจิตใจ

ผ้าโปร่งหรือผ้าตาข่ายและไม้ไผ่สร้างเป็นรูปทรงของกำแพงเขวากต สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็น โดยถอดความหมายจากคำว่ากฐิน ที่แปลได้สองความหมายคือไม้สะดึงทรงกลมสำหรับซึ่งผ้า และการทอดกฐินที่แปลว่าการถวายเป็นกฐินแก่ภิกษุสงฆ์ นำมาสร้างความหมายใหม่แบบผสมผสานคือ เป็นพื้นที่ของจิตใจ ภายในสังสารวัฏ หรือวัจนแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆของสัตว์โลก วัจนจึงมีความหมายสอดคล้องกับกามคุณ 5 คือความยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ซึ่งสอดคล้องกับผลงานศิลปะจัดวางชุดที่ 2 ที่ใช้ประสาทสัมผัสของผู้ชมในการมองเห็น การรับรส การได้กลิ่น การสัมผัส และการเคลื่อนไหวเชื่อมโยงกับกิเลสตามแนวทางพุทธศาสนา ความขุ่นใสของผ้าเป็นอาณาเขตที่ลางเลือนเหมือนการทบทวนความตั้งอยู่ของตัวตนที่พร่ามัวและไม่จีรังยั่งยืน

สัญลักษณ์จระเข้ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็นและการได้กลิ่น แทนความหมายปริศนาธรรมจากกิเลส กรรม วิบาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความหวง มาจากตำนานชาดกของตุงกฐิน จระเข้เป็นตัวแทนความโลภ มีที่มาจากเรื่องราวของเศรษฐีขึ้นเหินยวหงสมบัติจึงเกิดเป็นจระเข้เผ่าสมบัติ และให้ภรรยานำสมบัติเดินทางไกลไปทอดกฐินที่วัด ก่อนจระเข้สิ้นใจตายจึงให้ภรรยาวาดรูปจระเข้บนธงหรือตุง เพื่อใช้เดินแห่ขบวนทอดกฐินแทน บางตำนานว่าสัตว์ต่างๆ เช่นเต่า ตะขาบ นางมัจฉา พากันร่วมขบวนทอดกฐินไปด้วย บางตำนานเปรียบเทียบจระเข้เป็นดาวนำทางเพื่อส่องทางไปถวายกฐิน ตะขาบ สัตว์มีพิษเปรียบตั้งความโกรธที่อยู่ในหัวใจคอยเผาจิตใจ มีที่มาจากเรื่องราวของพ่อค้าถูกโจรปล้นขาดกรรม ด้วยความโกรธจึงเกิดเป็นตะขาบ การนำตุงรูปตะขาบไปปักเพื่อระบุว่าวัดนี้มีคนมาจองกฐินแล้ว สัญลักษณ์นางมัจฉา สะท้อนถึงเสน่ห์แห่งความงาม ขวนให้หลงไหลเคลิบเคลิ้ม ตัวแทนหญิงสาว หมายถึง

ความหลง และยังมีความเชื่อว่า อาณิสสจากการถวายผ้าแก่พระภิกษุสงฆ์จะส่งผลบุญให้มีรูปโฉมงามน่าหลงใหล แต่ สัตว์ที่มีกระตองแข็งคอยคุ้มกันป้องกันภัย ความหมายเมื่อวัดปักตุงรูปเต่า เพื่อแสดงให้รู้ว่าวัดนี้ทอดกฐินเรียบร้อยแล้ว เป็นความหวังเปรียบดั่งบ้านที่มีเจ้าของแล้ว

ผู้ศึกษาได้นำ 4 สัญลักษณ์ จากเรื่องเล่าจากตำนานตุงกฐิน ที่มีคติความเชื่อหลากหลายมุมมอง มาสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบตามจินตนาการจากวัสดุพื้นถิ่นและวัสดุสำเร็จรูป เช่น โคร่งไม้ไผ่ กระดาษสา หมอนผ้า ตุงผ้า ตุงกระดาษ สีสะท้อนแสง ไฟแบล็คไลท์ และกลิ่นน้ำหอม ลูกโป่ง เป็นต้น สร้างเป็นรูปทรงประติมากรรมจัดวาง 4 ชั้น ดังนี้

อุโมงค์กระเชื่อดำ เป็นชั้นที่ 1 ภายในวังวน ภายในประกอบด้วย วัสดุ ตุงผ้า ถ่าน สแตน และเหรียญทองทำจากช็อกโกแลต แสดงถึงความโลภภายในปากของกระเชื่อดำ

ตุงตะขาบและอาวุธปืน เป็นชั้นที่ 2 ภายในวังวน ที่ถูกพันด้วยไหมพรม เส้นฝ้ายและตุยสีแดง แสดงถึงความหมายสืบเนื่องจากความโลภที่นำมาสู่ความรุนแรงในรูปลักษณะของความโกรธและอาวุธสงคราม

หมอนนางมัจฉา เป็นชั้นที่ 3 ภายในวังวน เน้นให้เกิดผัสสัมผัสนุ่ม โดยใช้วัสดุผ้าและใยสังเคราะห์ และสีสันจากหลอดลายดอกไม้ของหมอน ตุงไส้หมูสีสะท้อนแสงกับไฟแบล็คไลท์ สร้างบรรยากาศทางความลุ่มหลง

ลูกโป่งเต่า เป็นชั้นที่ 4 ภายในวังวน แทนความหมายของสติและความกลัว ที่อยู่ภายในวังวนของจิตใจ หากควบคุมไม่ได้หรือมากเกินไป อาจทำให้ลูกโป่งแตกจากการกระทำของมนุษย์

ตุง 12 นักษัตร เป็นแกนกลางชั้นที่ 5 ภายในวังวน เปรียบเสมือนทุกสรรพชีวิตที่มีปีเกิดประจำตนเอง ตามปีนักษัตรต่างๆ เชื่อมโยงความหมายการเวียนว่ายตายเกิดไม่จบสิ้น

น้ำหอม น้ำหวาน และเยลลี่หลากสี อยู่ภายในแกนกลางชั้นที่ 5 สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่นจากดอกไม้ กลิ่นน้ำหอมที่ช่วยเพิ่มเสน่ห์ความลุ่มหลงให้กับมนุษย์ กลิ่นและรสชาติความหวานของน้ำหวานและเยลลี่หลากสี เปรียบดังความรู้สึกล้นหลั่งตามสุนทรีย์ในจินตนาการจากนางมัจฉา

ที่เป่าฟองสบู่ อยู่ภายในแกนกลางชั้นที่ 5 สร้างการรับรู้ด้วยการมองเห็น การสัมผัสและการได้กลิ่น สุนทรีย์ภาพที่เกิดจากกิเลสในดวงจิต เปรียบดังฟองสบู่ที่ล่องลอยคงอยู่เพียงชั่วครู่และหายไปตามแรงลม

การจำแนกความหมายขององค์ประกอบสัญลักษณ์ทั้งหมดในผลงานวังวนสรรพสัตว์ในจิตใจ จึงสร้างการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าที่อยู่ภายใต้ผลงานแต่ละชิ้น โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าตุงกฐิน กระเชื่อดำ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า เป็นสื่อในการตีความหมายของอภุศลกรรมในมุมมองของผู้ศึกษา โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็นหลักคือได้ตีความสัญลักษณ์ของความโลภ โกรธ หลง และสติ ตามคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และได้สร้างสิ่งกระตุ้นเร้าประสาทสัมผัสให้ผู้ชมเกิดความรู้สึก อึดอัด ตื่นเต้น ความน่ากลัว และความน่าหลงใหล

องค์ความรู้ใหม่

จากการสร้างสรรค์จินตภาพใหม่ให้สัมผัสได้จริงในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์กับผลงานศิลปะจึงให้ประสบการณ์ใหม่ และกระตุ้นความสนใจที่มีต่อตุ๊กตาล้านนา และได้องค์ความรู้ใหม่เรื่องการเชื่อมโยงระหว่างตำนานเหนือจริงจากตุ๊กตาล้านนาด้วยความจริงที่รับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยทำการผสมผสานจินตนาการจากตุ๊กตาล้านนา + ตำนานเรื่องเล่า + กรรม + ทฤษฎีสัญญาและพุทธประสาทสัมผัส + ศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ = สามารถสร้างสัญลักษณ์และสุนทรีย์ภาพใหม่จากอภุศลกรรม อภุศลกรรม ที่กระตุ้นการรับรู้และจินตนาการให้แก่ผู้ชมผ่านผัสสะทั้ง 5 รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้ชมผลงานเกิดความสนใจ เข้าใจและเกิดการตั้งคำถามต่อแนวคิดของตุ๊กตาล้านนา ที่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึก ผ่อนคลาย อึดอัด และกระตุ้นเร้าได้มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้ทราบประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของตุงล้านนา ได้ทราบตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะตุงล้านนามีเรื่องเล่าที่เป็นกุศโลบายให้มนุษย์ทำสิ่งที่ดีละเว้นความชั่ว เกิดการปฏิบัติในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การประดิษฐ์ตุงล้านนา การถวายตุงเป็นพุทธบูชา การใช้ตุงในงานเฉลิมฉลอง ในพิธีกรรมสูตรถอนดวงวิญญาณ การพนมมือ การรักษา ศิล การให้ทาน การรวบรวมสมาธิ และการ ที่จะบ่งบอกถึงอานิสงส์บุญและผลบาปที่ได้รับจะส่งต่อไปถึง ภพภูมิข้างหน้า เป็นการสร้างชุดความเชื่อเหนือจริงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไปจนถึงความตาย ภายในชุมชน โดยการสืบสานภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมจะช่วยกลมเกลียวจิตใจให้ประณีตและดีงามไป พร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของภพภูมินรกสวรรค์และจิตวิญญาณ สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Phramaha Krisana Woradhammo, Namketand and Sinthunok (2021) ที่ได้ข้อสรุปสภาพความ เชื่อเรื่องบุญ-บาปของชาวพุทธในเทศบาลเมืองเพีย พบว่า 1) เชื้อในเรื่องบุญ-บาป บุญ คือ การทำความดี ส่วนบาปคือ การทำความชั่ว 2) เชื้อเรื่องสวรรค์นรก ทำความดีตายไปย่อมเกิดในสวรรค์ทำความชั่วจะต้อง ถูกลงโทษในนรก 3) เชื้อกฎแห่งกรรมในศรัทธา 4) เชื้อในหลักพุทธธรรม ทำดี ละเว้นชั่ว มีผล 4 ด้าน คือ 1) ด้านจิตใจ ยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งทางใจ ทำบุญใส่บาตร ทำให้สุขใจ เมื่อทำชั่ว ทำให้ทุกข์ใจ 2) ด้าน ร่างกาย เติบงจรม นิ่งสมาธิทำให้ร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณสดใส รักษาโรค 8 การปฏิบัติธรรมจะก้าวหน้า 3) ด้านปัญญา พังเทศน์สวดมนต์ ไหว้พระ ทำให้ทราบหลักธรรมนำไปปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้ 4) ด้านสังคม บุรณะวัด เกือบขยะ กวาดถนน บริจาคเลือด บริจาคผ้าขาวทอศพ โรงศพ และสวดส่งการทำงานของเจ้าหน้าที่ รัฐ

ความเชื่อเรื่องกรรมในทางพุทธศาสนา ที่ผสมผสานกับพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวล้านนา โดยการ ถวายตุงเป็นพุทธบูชามีความเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเอง และอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ ล่วงลับไปแล้ว ตุงจึงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์ นรกและสวรรค์ คนที่เคยทำกรรมชั่ว เมื่อตายไปวิบาก กรรมจะทำให้ไปเกิดในภพภูมินรก แต่ถ้าหากก่อนตายได้ถวายตุงเป็นพุทธบูชาก็จะหลุดพ้นจากวิบากกรรมได้ (Phrapalad Pongsiri Putthiwatso, 2020) มีความสอดคล้องกับบทความวิชาการเรื่อง นรกและสวรรค์กับ ความเชื่อของเยาวชนในปัจจุบัน ของพระครูปริยัติธรรมวงศ์ ได้จำแนกข้อมูลนรก-สวรรค์ออกเป็น 3 ระดับคือ นรกสวรรค์หลังตาย นรกสวรรค์ที่อยู่จิตใจ นรกสวรรค์แต่ละขณะจิต ซึ่งพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญและ จำแนกไว้ในเรื่องภพภูมิ ระดับจิตใจและปัญญา แต่ยังคงไว้ซึ่งแนวทางที่สามารถปฏิบัติตามเพื่อเข้าถึงธรรมได้ จากคำกล่าวที่ว่า เมื่อสภาพจิตของเราดีอยู่ในระดับที่สูงขึ้นไปแล้ว ถ้าจิตเราประณีตจนรักความบริสุทธิ์ รักธรรม และต้องการให้ธรรมแผ่ไป โดยไม่ต้องห่วงเรื่องนรก-สวรรค์ที่ใช้ชุกกันอยู่ ก็สามารถอยู่ด้วยกันได้ด้วย ความดี ขั้นนี้ถึงธรรมแล้ว (Phrakhrupariyattammawong, 2013)

ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่ ในทางพุทธศาสนา การมีอยู่ของนรก-สวรรค์และธรรมะยังคงมีการจำแนก หลายระดับขึ้นไปอีก แต่ก็ยังไม่ม้งานวิจัยที่สามารถพิสูจน์ความเชื่อจากตำนานเหนือจริงเรื่องอานิสงส์จากการ ถวายตุงเป็นพุทธบูชาจะช่วยให้อุทิศส่วนบุญกุศลให้ผู้อื่นได้ แต่สามารถกล่าวถึงจิตใจที่ประณีตในการ ทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ข้อคิดการนำหลักศาสนาไปประยุกต์ใช้ระหว่างคติความ เชื่อเรื่อง กรรมทางพุทธศาสนาและการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ให้รับรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตกับความ เชื่อได้เป็นอย่างดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าได้จินตภาพใหม่จากตุงล้านนา เป็นผลงานศิลปะจิตตาวง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ 2 ชุด คือ ดวงจิตแห่งการปกป้อง และวงวรรณสรรพสัตว์ในจิตใจ ทั้งนี้เพราะจากการศึกษา ประวัติความเป็นมา รูปแบบ และตำนานเรื่องเล่า ทฤษฎีสัญวิทยา ในการออกแบบสัญลักษณ์ การเลือกใช้วัสดุ

ที่มีผลต่อการรับรู้ โดยศิลปะถือเป็นการสื่อสารผ่านภาษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาพ ภาษารหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเป็นจริงร่วมกับความคิดและจินตนาการของศิลปิน ทำให้ผู้ศึกษาสามารถสร้างสรรค์สัญลักษณ์จากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ และสัญลักษณ์จากตำนานตุงกฐิน โดยแบ่งเรื่องราวออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคแรกคือความกตัญญู ให้เกิดความรู้สึกสงบ ผ่อนคลาย และอุทิศตน คือความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้เกิดความรู้สึกอึดอัดหรือถึงกระเด็นร้าว โดยการเลือกใช้ผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะรูปแบบ ปฏิสัมพันธ์ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ตามหลักการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส โดย Treichler (1967) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับ Multisensory learning ได้กล่าวไว้ว่าคนส่วนใหญ่เรียนรู้และจดจำได้เพียง 10% จากการอ่านเพียงอย่างเดียว 20% จากสิ่งที่ได้ยินเพียงอย่างเดียว 30% จากสิ่งที่เห็นเพียงอย่างเดียว 50% จากสิ่งที่เห็นและได้ยิน และสูงสุดถึง 70%-90% จากสิ่งที่พูดและลงมือกระทำสิ่งนั้น (Juthaphakdikul, 2015) และ (Treichler, 1967) จึงทำให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้ถึงความเป็น ความจริงรูปธรรมจากตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของตุงกฐิน เมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ครบรอบด้านจะส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องตุงกฐินาร่วมกับจินตนาการของผู้ศึกษา โดยผู้ชมมีสิทธิ์ในการตีความหมายตามประสบการณ์ ความคิดและความรู้สึกผ่านจิตใจของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดและความรู้สึกที่หลากหลายจากผลงานศิลปะร่วมสมัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการจำแนกประเภทศิลปะจัดวางในไทย โดยทฤษฎีของมาร์ค โรเซนทอล กล่าวถึงหลักทฤษฎีนี้เป็นการจัดวางเต็มพื้นที่ประกอบไปด้วย 2 ลักษณะคือ 1) จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง: ตื่นตาตื่นใจ (Filled - Space Installation: Enchantments) และ 2) จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง: แปลงโฉมจัดฉาก (Filled - Space Installation: Impersonations) เป็นการสร้างเสน่ห์ความน่าสนใจให้กับพื้นที่ว่าง ทำให้ประหลาดใจ หรือทำให้พื้นที่ดูน่าพิศวง ตื่นตะลึง น่ากลัว หรืออาจเป็นพื้นที่แห่งความฝันร้าย เล่นบทบาทปลอมที่ไม่ใช่ความจริงของบุคคลนั้นหรือศิลปินผู้สร้างงาน ศิลปินที่สร้างผลงานในลักษณะนี้จะเข้าไปจัดการพื้นที่เปลี่ยนแปลงบรรยากาศของห้องหรือพื้นที่เดิมให้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปตามที่ศิลปินต้องการ โดยการปกปิดอำพรางพื้นที่เดิมซึ่งอาจมีการสร้างต่อเติมขึ้นใหม่จากผลงานของศิลปินที่มีลักษณะสร้างสภาพแวดล้อมใหม่จากจินตนาการที่ผ่านกระบวนการทางความคิดของศิลปินแล้ว ผลงานลักษณะนี้มักมีผลกับผู้ชมในทางความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลง อาจมีลักษณะเป็นจัดวางเฉพาะที่ (Site - Specific) หรือไม่ก็ได้ โดยสิ่งสำคัญศิลปินต้องมีความสามารถที่จะใช้ผลงานร่วมกับสภาพแวดล้อมนั้นน่าไว้วางใจ หรือสะกดผู้ชมให้ได้ (Sodamak, 2020) ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการนำหลักการศิลปะจัดวางที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมได้มาใช้สร้างสรรค์งานศิลปะในครั้งนี้ สามารถนำเรื่องราว ศิลปวัฒนธรรมมาพัฒนาตีความใหม่และถ่ายทอดมุมมองใหม่ที่น่าสนใจและเข้าถึงได้มากขึ้น

สรุป

เรื่องราวของตุงกฐินาจากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ได้ถูกเพิ่มเสริมเข้ามาจากตำนานดั้งเดิมที่บอกเล่าเรื่องอานิสงส์ผางประทีป การเชื่อมโยงประวัติความเป็นมา ตำนานเรื่องเล่า รูปแบบของตุงกฐินาแบบดั้งเดิม มีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องวิบากกรรม การมีอยู่ของนรกสวรรค์และจิตวิญญาณหลังความตาย จุดมุ่งหมายของการสร้างตุงกฐินาที่ใช้ในงานพิธีกรรมมงคลและอวมงคลจึงเป็นไปในทิศทางที่สัมพันธ์กับความเชื่อทางจิตวิญญาณ การถวายเป็นพุทธบูชาที่มีความเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเอง และอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตุงจึงเป็นสื่อกลางระหว่างพื้นที่โลกมนุษย์ นรก และสวรรค์ ซึ่งนำไปสู่การตีความหมายใหม่จำลองพื้นที่ระหว่างความจริง ความเชื่อ และจินตนาการ และจำแนกสัญลักษณ์ใหม่จากตุงกฐินาจากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ และสัญลักษณ์จาก

ตำนานตุงกฐิน โดยแบ่งเรื่องราวออกเป็น กุศลกรรมคือความกตัญญู ความสงบ ผ่อนคลาย และอกุศลกรรม คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และได้นำไปสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ 2 ชุด คือ ดวงจิตแห่งการปกป้อง และวัจนสรรพสัตว์ในจิตใจ ผลของการเลือกใช้ผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทำให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้ถึงความเป็นความจริงรูปธรรมจากตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของตุงกฐินนา เมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ครบรอบด้านจะส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องตุงกฐินาร่วมกับจินตนาการของผู้ศึกษา โดยผู้ชมมีสิทธิ์ในการตีความหมายตามประสบการณ์ ความคิดและความรู้สึกผ่านจิตใจของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดและความรู้สึกที่หลากหลายจากผลงานศิลปะร่วมสมัย

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อตุงกฐินนา เป็นผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ ได้จัดแสดงนิทรรศการผลงานศิลปะ 2 ชุด “ดวงจิตแห่งการปกป้อง” และ “วัจนสรรพสัตว์ในจิตใจ” แทนความหมายของกุศลกรรมและอกุศลกรรม คือ ความกตัญญู ความโลภ ความโกรธ ความหลง สติ กรรมและวิบาก เชื่อมโยงกระบวนการทำงานทางศิลปะกับประเด็นการวิเคราะห์คติความเชื่อจากตุงกฐินนา และคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน โดยตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อตุงกฐินนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ โดยผู้ศึกษานำมาตีความหมายทางสัญลักษณ์ให้แตกต่างไปจากตุงกฐินนาเดิม และถ่ายทอดจินตนาการสู่สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม โดยคัดสรรสื่อวัสดุแทนความหมาย เพื่อนำไปสร้างสรรค์ผสมผสานรูปลักษณะของตุงกฐินาชิ้นใหม่ ที่เชื่อมโยงผู้ชมผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้ได้รับรู้ประสบการณ์ใหม่จากความเชื่อ ความจริง และจินตนาการ ในพื้นที่ของศิลปะร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการศึกษาและสร้างสรรค์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1. มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐทางเทศบาล และผู้ที่สนใจงานศิลปะ สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอด เรื่องการบูรณาการข้ามศาสตร์และการประยุกต์ใช้ผลงานสร้างสรรค์ด้านภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมล้านนา และเทคโนโลยี ให้เกิดคุณค่าสุนทรียภาพทางความงาม และสร้างมูลค่าด้านศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดความสนใจที่จะนำตุงกฐินาพัฒนาร่วมกับยุคสมัยต่อไป

1.2. เทคนิคการบูรณาการระหว่างศิลปวัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยี จำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับการเลือกใช้สื่อวัสดุที่เหมาะสมกับเรื่องราวและเนื้อหาที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน คัดสรรกลั่นกรอง และตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามมูลเหตุของข้อมูลและทัศนคติร่วมจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้ชมผลงานศิลปะเข้ามามีส่วนร่วมกับผลงาน จะช่วยให้ผู้ชมเกิดความสนใจและได้รับประสบการณ์ที่มากกว่าการมองเห็นเพียงอย่างเดียว ซึ่งช่วยให้ผลงานสามารถก้าวข้ามขีดจำกัดเฉพาะทางของตนเองและผสมผสานกับศาสตร์อื่นๆ เพื่อสร้างหนทางความเป็นไปได้ใหม่ๆให้กับศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะหัวข้อประเด็นเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. แดกแขนงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาตุงกฐินนา นำไปต่อยอดทางการศึกษาศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย เพื่อสร้างผลงานวิจัยแบบบูรณาการและผลงานศิลปะร่วมสมัย



2.2 นำศิลปวัฒนธรรมล้านนา และศิลปะร่วมสมัย ร่วมกับแนวทางพุทธศาสนาสัมผัสและสื่อเทคโนโลยี ต่อยอดเป็นผลงานวิจัยนวัตกรรมทางศิลปวัฒนธรรมล้านนาสร้างสรรค์ ที่บูรณาการกับแนวทางศิลปะบำบัดและเทคนิคการแพทย์

References

- Juthaphakdikul, N. (2015). Learning Through Multiple Senses. *Encyclopedia of Education Faculty of Education, Srinakharinwirot University*, (50), 63-68.
- Khemmuk, Y. (2010). *Chor and Tung: The Art of Faith Local Wisdom*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Office of Buddhism Promotion and Social Services. (2017). *The Dharma Riddle of Tung Kathin*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Retrieved October 7, 2019, from <https://dcd.mcu.ac.th/?p=1730>
- Phramaha Krisana Woradhammo, Namketand, S. & Sinthunok, B. (2021). An Analytical Study of the Belief of Merit-De Merit in Buddhism towards the Way of Buddhist Life in Mueangpia Sub- district Municipality Kutchap District, Udonthani Province. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 271-284.
- Phrapalad Chatuporn Vajiranano & Boonsriton, P. (2022). Tung Lanna: Buddhist Symbols. *Journal of Buddhist Arts*, 4(1), 1-16.
- Phrapalad Pongsiri Putthiwatso. (2020). The Name of the Zodiac that Appears in Tung Lanna. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 7(1), 78-94.
- Phrakhrupariyattammawong, (2013). Hell and Heaven and the Beliefs of Today's Youth. *Dhammathas Academic Journal*, 12(2), 91-105.
- Sodamak, C. (2020). A Theory of the Classifications of Thailand's Installation Art by Mark Rosenthal. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, 13(1), 142-157.
- Srimuang, C. (2016). *Making Merit with Tung: A Unique Offering of Lanna*. [web blog]. Retrieved October 20, 2018, from <https://superstitionsite.wordpress.com/?s=ทานตุง>
- Treichler, D. G. (1967). *Are You Missing the Boat in Training Aids?*. Film and Audio-Visual Communications, Interlibrary Loan Indiana University. Vol. 1, 14-16, 29-30, 48.
- Wasinsoontorn, N. (2015). *Semilogy and Signification Concepts*. [web blog]. Retrieved October 20, 2018, from <http://johnnopadon.blogspot.com/2015/10/semiology-and-signification.html>
- Wutthaisong, W. (2021). *Tung*. Arts and Cultural Center Khon Kaen University. Retrieved January 11, 2022, from <https://cac.kku.ac.th/cac2021/1-16/>

มโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์*

Marketing Concept of Service in Creative Identity Café Business

¹อาทิตย์ สัญญากร, จอมขวัญ สุวรรณรักษ์ และ เปรมระพี อูยามาวิริทธิ์รุณ

¹Artit Sanyakorn, Jomkhwun Suwannarak and Premraphi Ooaymaweerahirun

¹มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

¹Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: artit@rmutp.ac.th



บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ และ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ จำนวน 410 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัย และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย 1) ปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ พบว่า โดยรวมผู้บริโภคให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ซึ่งตัวแปรที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการสูงสุด ลำดับแรก คือ ตัวแปรที่ 67 ธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์มีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาคือ ตัวแปรที่ 40 พนักงานมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ ส่วนตัวแปรที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญน้อยที่สุด คือ ตัวแปรที่ 8 อาหาร เครื่องดื่มมีภาระคุณค่าทางโภชนาการ 2) องค์ประกอบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ มี 5 องค์ประกอบ คือ (1) ด้านการสุขาภิบาล (2) ด้านจุดที่เข้าถึงได้โดยง่าย (3) ด้านการรับรู้ความคุ้มค่า (4) ด้านสุนทรีภาพ และ (5) ด้านการตลาด

คำสำคัญ: มโนทัศน์; การตลาดบริการ; ธุรกิจคาเฟ่; แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the level of factors affecting the service marketing concept in creative identity café business; and 2) to analyze the components of service marketing concept in creative identity café business. A sample group included 410 consumers who used the service of creative identity café business. Questionnaires were used a tool in quantitative research and the obtained data were analyzed using mean and standard deviation, while in-depth interviews were used in qualitative research and the data were examined by factor and content analysis.

From the study, the following results are found: 1) Factors affecting the service marketing concept in creative identity café business are overall at a high level rated by

consumers. The 67th variable, regular cleaning of creative identity café business, has the greatest impact on service marketing concept, followed by the 40th variable, staff are enthusiastic in providing service. Consumers place the least importance on the 8th variable, which is food and beverage with nutritional value specified; and 2) There are 5 components of service marketing concept in creative identity café business, namely (1) sanitary, (2) location that is easily accessible, (3) perceived value, (4) aesthetics, and (5) marketing.

Keywords: Concept; Service Marketing; Café Business; Creative Identity

บทนำ

“ร้านกาแฟ” เป็นหนึ่งในธุรกิจยอดนิยมของคนรุ่นใหม่ บรรยากาศของร้านมีการตกแต่งสวยงามหลากหลายรูปแบบ และคละเคล้ากลิ่นกาแฟเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้บริโภคเข้าร้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ชื่นชอบในรสชาติของกาแฟ หรือชื่นชอบในบรรยากาศ จึงมีใช้เรื่องแปลกที่พบเจอร้านกาแฟในพื้นที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นริมถนน ตลาด ไปจนถึงอาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา หรือแม้กระทั่งในปั๊มน้ำมันมีร้านขนาดเล็ก ร้านขนาดกลาง หรือแม้กระทั่งร้านกาแฟของกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่ ในปี 2561 ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีจำนวนร้านกาแฟประมาณ 8,025 ร้าน เติบโตจากปี 2560 ร้อยละ 4.6 หากพิจารณาการเพิ่มขึ้นของร้านกาแฟในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 6.2 (Sethithoen, 2019) กาแฟเป็นเครื่องดื่มยอดนิยมสำหรับคนไทยโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ซึ่งมีอัตราการบริโภคกาแฟเฉลี่ยต่อคนต่อปีไม่ต่ำกว่า 150 แก้ว ส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบธุรกิจร้านกาแฟหาข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุนเปิดร้านกาแฟ ทั้งที่เป็นการเปิดตามกระแสโดยเปิดร้านเพื่อเน้นตัวกาแฟหรือการเปิดเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการพบปะของเพื่อน ทำให้ร้านกาแฟ เริ่มมีบทบาทกับคนรุ่นใหม่มากขึ้น ปัจจุบันร้านคาเฟ่ (Cafe) มีการออกแบบที่โดดเด่น มีสไตล์เป็นตัวของตัวเอง การเปิดธุรกิจคาเฟ่เป็นธุรกิจที่มีการแข่งขันสูงทำให้คาเฟ่หลายๆ แห่งพยายามสร้างจุดเด่นของร้านเพื่อดึงดูดลูกค้าให้เข้าใช้บริการ ด้วยวิธีการนำเสนอที่สร้างความประทับใจให้แก่ลูกค้า ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสรรคเมนูเบเกอรี่ (Bakery) หรือเครื่องดื่มใหม่ๆ ทำให้การดำเนินธุรกิจคาเฟ่ในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องง่าย เมื่อร้านคาเฟ่เป็นที่นิยมมากการแข่งขันย่อมมีมากขึ้น การสร้างความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นสไตล์ที่ไม่เหมือนไม่ซ้ำใครจึงเป็นหลักทางด้านการตลาดอย่างหนึ่งที่จะเรียกลูกค้า คาเฟ่แนวอัตลักษณ์เป็นธุรกิจบริการที่เจ้าของร้านวางแนวคิดของร้านกาแฟให้เปรียบเสมือนตัวตนของร้าน เป็นจุดเด่น จุดขายของร้าน ในการนำเสนอลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดจากความชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษของเจ้าของร้าน แล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นแนวคิดของร้านในแบบฉบับของตัวเองที่มีความชัดเจนและโดดเด่นไม่เหมือนใคร และสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีความชื่นชอบเหมือนกันหรือคล้ายกัน (SME Magazine Shee Shong Ruay, 2015) แนวคิดของร้านคาเฟ่หรือร้านกาแฟจึงมีความหลากหลายและแปลกตามากขึ้นในตลาดธุรกิจคาเฟ่ ทำให้ผู้ประกอบการรายใหม่ต้องสร้างสรรค์จินตนาการอันเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง อย่างเช่นร้านอาหารเพนนิป๊อปคอร์น คาเฟ่ (Pennii Popcorn Cafe) ซึ่งเป็นร้านคาเฟ่แนวอัตลักษณ์สำหรับคนรักป๊อปคอร์น (Popcorn) จุดเด่นของขนมหวานที่นี่ คือ ในทุกจานจะเสิร์ฟพร้อมข้าวโพดคั่วชั้นดีที่ผลิตมาจากวัตถุดิบคุณภาพ และเลือกใช้น้ำมันเมล็ดชาซึ่งปราศจากไขมันทรานส์ (Popcorn, 2021) และยังมีร้านเดอะ มัสแตง บลู คาเฟ่ (The Mustang Blu Cafe & Restaurant) ซึ่งเป็นร้านคาเฟ่เล็กๆ ที่ตั้งอยู่ในโรงแรม The Mustang Blu จัดเป็นร้านกาแฟรูปแบบ Stand-alone ประเภท Non-Franchise มีเมนูเครื่องดื่ม เค้ก และอาหารสไตล์ยุโรป ที่มีความโดดเด่นมีอัตลักษณ์เฉพาะ ภายใต้บรรยากาศสุดพิเศษด้วยสถาปัตยกรรมตึก

อายุกว่าร้อยปี รวมทั้งร้านกาแฟบูติก หรือ Boutique Coffee Shop ซึ่งหมายถึง ร้านกาแฟขนาดเล็กที่ขายกาแฟโดยเฉพาะ แต่ไม่ได้หมายความว่าขายเพียงแต่กาแฟ หากแต่กาแฟ คือ สินค้าหลักของร้านกาแฟนี้ โดยร้านกาแฟสไตล์บูติกส่วนใหญ่ไม่ได้มีรูปแบบการตลาดบริการที่แน่ชัด แต่ละร้านจะมีรูปแบบการตลาดบริการที่แตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ที่ให้บริการและผู้บริหาร ร้านกาแฟทุกร้านต่างเน้นไปที่การบริการและสินค้าที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันรูปแบบการบริการของร้านกาแฟยังคงมีความสอดคล้องกับรูปแบบการตลาดบริการ 7P's อาทิ ด้านผลิตภัณฑ์ หรือด้านลักษณะทางกายภาพ (Pongsakornvasu and Agmapisarn, 2017)

แต่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อธุรกิจร้านกาแฟโดยตรง เนื่องจากกำลังซื้อของประชาชนลดลง ในมิติการดำเนินธุรกิจผู้ประกอบการประสบปัญหารุนแรง เนื่องจากต้องแบกรับต้นทุนที่คงที่ อาทิ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าแรงงาน ในขณะที่ยอดขายของธุรกิจมีอัตราที่ชะลอตัวลดลง เนื่องจากความกังวลของโรคระบาดทำให้ลูกค้าไม่กล้าเข้ามาใช้บริการ ทำให้ธุรกิจร้านกาแฟต้องลดจำนวนพนักงาน หรือบางร้านต้องตัดสินใจเลิกกิจการไปในที่สุด (Patsawan, 2022)

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง โมเดลการตลาดบริการของร้านกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินใจการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนากลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจร้านกาแฟให้ได้มาตรฐานสูงขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพของอาหาร การบริการ และการบริการ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับมือกับวิกฤตในอนาคตได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่มีผลต่อโมเดลการตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบโมเดลการตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research Design) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณได้ทำการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องโมเดลการตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์จากผลการวิจัยเชิงปริมาณเสร็จแล้วไปขอรับการแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อความถูกต้อง เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นที่ได้รับแล้วนำข้อมูลนั้นมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงสามเส้า (triangulation)

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ในกรณีไม่ทราบจำนวนประชากร ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน และเพิ่มจำนวนอีก 10% เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูล จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 423 คน ซึ่งได้รับข้อมูลกลับมา 410 คน คิดเป็นร้อยละ 96.69 และใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ประกอบด้วย เจ้าของกิจการ 2 คน พนักงาน

ระดับผู้จัดการ 3 คน พนักงานส่วนหน้า 3 คน พนักงานส่วนหลัง 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านธุรกิจกาแฟ การบริการลูกค้า และสุขาภิบาลอาหาร 5 ท่าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นไปดำเนินการ ดังนี้ (1) ทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ด้วยวิธีการหาค่า IOC (Index of Item-objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้และลักษณะของข้อคำถาม เพื่อตรวจสอบหาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับแบบสอบถาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 มาใช้ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ทุกข้อคำถามมีค่า IOC มากกว่าค่าเกณฑ์ดังกล่าวคืออยู่ในช่วง 0.80 ถึง 1.00 และ (2) ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 ฉบับ ด้วยวิธีการหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ใช้เกณฑ์การยอมรับที่ค่ามากกว่า 0.70 ค่าที่ได้ของการทดสอบนี้ คือ 0.983 แสดงว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ 2) วิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or Guided Interview) สร้างจากผลการวิจัยเชิงปริมาณแล้วนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจทานข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเชิงลึกเพื่อพิสูจน์และยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบคุณภาพแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์และ ความถูกต้อง สำหรับนำไปวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 410 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ รวมทั้งสิ้น จำนวน 17 คน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัย สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการวิจัย และการนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลศึกษาระดับของปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ พบว่า ตัวแปรที่มีการศึกษาทั้ง 70 ตัวแปร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.84 - 4.42 แสดงว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ซึ่งตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดลำดับแรกคือ ตัวแปรที่ 67 มีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.663) รองลงมาคือ ตัวแปรที่ 40 พนักงานมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.698) และน้อยที่สุดคือ ตัวแปรที่ 8 อาหารและเครื่องดื่มมีการระบุคุณค่าทางโภชนาการ ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.928)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟ แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ พบว่า มโนทัศน์ประกอบที่สำคัญประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

1) **องค์ประกอบด้านการสุขาภิบาล (Sanitary)** เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายด้วย 34 ตัวแปร คือ ห้องน้ำสะอาดต่อการให้บริการ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ มีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้น้อยที่สุดคือ มีการแสดงราคาอาหารไว้อย่างชัดเจน

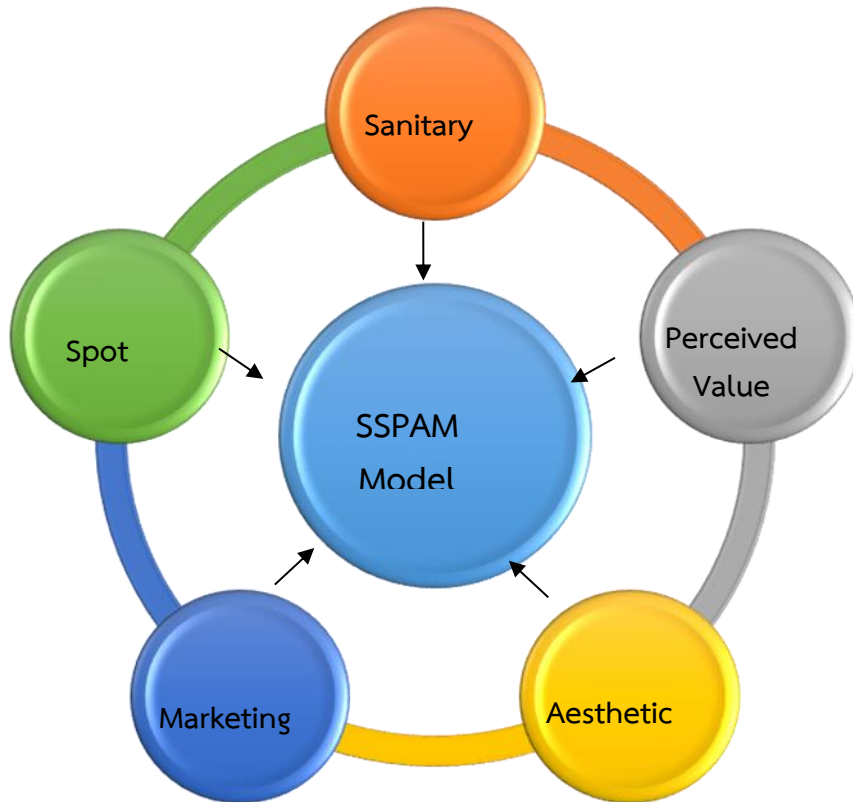
2) **องค์ประกอบด้านการตลาด (Marketing)** เป็นองค์ประกอบปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายด้วย 14 ตัวแปร คือ สั่งซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ได้ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ มีการแสดงผลิตภัณฑ์การตลาดเชิงผลิตภัณฑ์ ฌ จุดขาย และตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้น้อยที่สุด คือ มีราคาให้เลือกหลากหลาย

3) **องค์ประกอบด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic)** เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายด้วย 8 ตัวแปร คือ อาหารและเครื่องดื่มมีการตกแต่งสวยงาม ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ อาหารและเครื่องดื่มถูกจัดใส่ในภาชนะที่มีความเหมาะสม และตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้น้อยที่สุด คือ มีอ่างล้างมือที่ถูกสุขลักษณะและมีอุปกรณ์ล้างมือเพียงพอสำหรับลูกค้าที่มาใช้บริการ

4) **องค์ประกอบด้านการรับรู้ความคุ้มค่า (Perceived Value)** เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายด้วย 11 ตัวแปร คือ ราคาเหมาะสมกับปริมาณของอาหาร และเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ ราคาที่เหมาะสมกับรสชาติอาหาร และเครื่องดื่ม และตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้น้อยที่สุด คือ รายการอาหารและเครื่องดื่ม

5) **องค์ประกอบด้านจุดที่เข้าถึงได้โดยง่าย (Spot)** เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถอธิบายด้วย 3 ตัวแปร คือ ทำเลที่ตั้งของร้านใกล้สถานที่พักอาศัย/ที่ทำงาน ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ ทำเลที่ตั้งของร้านมองเห็นได้อย่างชัดเจน และตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้น้อยที่สุด คือ ทำเลที่ตั้งของร้านเข้าถึงได้สะดวก

จากข้อค้นพบของงานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ขึ้นมีชื่อว่า “SSPAM Model” โดยเน้นการสื่อสารถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุด ทั้งนี้ เพื่อให้ลูกค้าได้รับการบริการด้วยผลิตภัณฑ์ที่ถูกรังสรรค์อย่างประณีตสวยงาม บนมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัย คุ้มค่าเกินกว่าราคาที่จ่าย ด้วยความสะดวก รวดเร็วและเข้าถึงได้ง่ายดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบโมเดลการตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ “SSPAM Model”

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าของโมเดลการตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ที่เกิดจากความต้องการของผู้บริโภคในสถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 มีพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนไป เพราะมีความกังวลต่อสถานการณ์เศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้ผู้บริโภคใช้ชีวิตอย่างรอบคอบ ตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เลือกสินค้าที่มีราคาถูกแต่คุณภาพสูง ตลอดจนเลือกซื้ออาหารและวัตถุดิบที่ปลอดภัย โดยคำนึงถึงเรื่องสุขภาพเป็นหลัก ซึ่งผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินใจการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนากลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจร้านคาเฟ่ (Cafe) แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

1) ด้านสุขาภิบาล (Sanitary) ยกระดับสุขอนามัย และความปลอดภัยของอาหารและร้านคาเฟ่ ปรับรูปแบบการให้บริการตามแนวทางการเว้นระยะห่างทางกายภาพ ด้วยการจำกัดจำนวนลูกค้าที่มาใช้บริการในแต่ละรอบ การตรวจคัดกรองวัดอุณหภูมิลูกค้าก่อนใช้บริการ และการทำความสะอาดฆ่าเชื้อหลังลูกค้าเข้าใช้บริการ และมีบริการโอนเงินผ่านแอปพลิเคชัน (application) และคิวอาร์โค้ด (QR code) ทำให้ไม่ต้องสัมผัสกับเงิน

2) ด้านการตลาด (Marketing) การปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อส่งเสริมการตลาด ดึงดูดใจลูกค้าผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ การถ่ายรูปรูปนำเสนอรายการอาหารใหม่ๆ การจัดราคาโปรโมชั่นโดยจัดอาหารเป็นชุดเพื่อความคุ้มค่าและดึงดูดความสนใจของลูกค้าให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-19 มีการปรับปรุงและนำเสนอวัตถุดิบที่สด สะอาดและใหม่อยู่เสมอผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (social network) เช่น ตี๊กต็อก (Tik Tok) เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (Youtube)

3) **ด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic)** ผลิตภัณฑ์ของธุรกิจร้านกาแฟควรมีจุดเด่น หรือมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น แปลกใหม่เรื่องเมนูอาหารและรสชาติ การจัดตกแต่งอาหาร รวมถึงภาชนะที่ใช้ ซึ่งสามารถเล่าเรื่องราวได้

4) **ด้านการรับรู้ความคุ้มค่า (Perceived Value)** มอบประสบการณ์ที่ดีเกินคาดและคุ้มค่าเกินกว่าราคาที่ลูกค้าจ่ายสิ่งนี้ ด้วยการใส่ใจในทุกขั้นตอนและการบริการที่ดีเกินความคาดหวังของลูกค้า เช่น จำเมนูโปรดของลูกค้าได้ หรือเสนอเมนูสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่

5) **ด้านจุดที่เข้าถึงได้โดยง่าย (Spot)** ควรมีการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายแบบบริการอาหารจัดส่งถึงบ้าน (Delivery) ผ่านทางแกรปฟู้ด (Grabfood) และ ฟู้ดแพนด้า (Foodpanda) ซึ่งเป็นช่องทางที่สามารถเข้าไปช่วยเพิ่มยอดขายให้ร้านได้อย่างรวดเร็ว เพราะตอบโจทย์ลูกค้าที่ไม่ต้องการออกมาในที่สาธารณะซึ่งอาจมีความเสี่ยงต่อโรคระบาด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ พบว่า โดยรวมตัวแปรทั้ง 70 ตัวแปร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.84 – 4.42 แสดงว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญต่อปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดลำดับแรกคือ มีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Subeaksorn and Sriboonruang (2017) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผัก/ผลไม้สดของผู้บริโภค กรณีศึกษาร้านโกลเด้นเพลส (Golden Place) สาขามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย คือ การให้ความสำคัญกับความสะอาดของร้าน เป็นปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าองค์ประกอบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจกาแฟแนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ได้จำนวน 5 องค์ประกอบโดยเรียงลำดับปัจจัยตามค่าผลรวมความแปรปรวนรวมจากมากไปน้อย โดยองค์ประกอบด้านการสุขาภิบาล (Sanitary) ซึ่งผู้บริโภคให้ความสำคัญในเรื่องความสะอาดของสถานที่และมีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Subeaksorn and Sriboonruang (2017) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อผัก/ผลไม้สดของผู้บริโภคกรณีศึกษาร้านโกลเด้นเพลส (Golden Place) สาขามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า การให้ความสำคัญกับความสะอาดของร้าน เป็นปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อและยังสอดคล้องกับ Pakvipas, Pongwiritthorn and Chaiwattanaporn (2019) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและกลยุทธ์ทางการตลาดที่เหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มพาสเจอร์ไรส์ระดับพรีเมียมกรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ประกอบการควรคำนึงความสะอาดความปลอดภัยของร้าน ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริโภคคำนึงถึง ความปลอดภัยต่อสุขภาพทั้งในด้านคุณภาพของอาหาร (Suwannarak, Pungnirund and Sangma, 2021) ด้านความสะอาดของสถานประกอบการ รวมทั้งพนักงานผู้ให้บริการ ด้วยสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ทำให้พฤติกรรมการใช้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในเรื่องสุขอนามัยเพื่อป้องกันตัวเองให้ดีที่สุด รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านการตลาด (Marketing) ซึ่งการสั่งซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ได้ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ มีการแสดงผลิตภัณฑ์การทดลองชิมผลิตภัณฑ์ ณ จุดขาย ซึ่งสอดคล้องกับ Lakphanphakdee (2017) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ ส่งอาหารแบบเดลิเวอรี่ (Delivery) ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการและความน่าเชื่อถือ โดยสามารถเข้าถึงช่องทางการสั่งซื้ออาหารได้ง่าย สามารถสั่งซื้ออาหาร

ได้ทั้งทางเว็บไซต์ (Website) หรือแอปพลิเคชัน ได้โดยสะดวก เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ ส่วนองค์ประกอบด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic) ผู้บริโภคให้ความสำคัญต่ออาหารและเครื่องดื่มมีการตกแต่งสวยงาม ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ อาหารและเครื่องดื่มถูกจัดใส่ในภาชนะที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับ Jamroonwat (2016) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการร้านอาหารประเภทฟู้ดทรัค (Food Truck) ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า หน้าตาอาหารน่ารับประทาน จัดวางสวยงาม เมนูอาหารมีความโดดเด่นแตกต่างจากร้านอื่น มีการสร้างสรรค์เมนูใหม่อยู่เสมอ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการ และยังสอดคล้องกับ Supsong (2016) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้บริการห้องอาหารบนชั้นดาดฟ้าของโรงแรม 5 ดาว ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ เช่น อาหารและเครื่องดื่มสะอาดถูกหลักอนามัย มีการจัดตกแต่งจานอาหารและเครื่องดื่มสวยงาม มีผลต่อการเลือกใช้บริการ นอกจากนี้องค์ประกอบปัจจัยด้านการรับรู้ความคุ้มค่า (Perceived Value) พบว่า ราคาเหมาะสมกับปริมาณของอาหาร และเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ ราคาที่เหมาะสมกับรสชาติอาหาร และเครื่องดื่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lakphanphakdee (2017) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการสั่งอาหารแบบ เดลิเวอรี่ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ปัจจัยด้านราคา เช่น ราคาการสั่งอาหารแบบเดลิเวอรี่สูงกว่าการสั่งรับประทานที่ร้านไม่มากนัก เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ ในขณะที่งานวิจัย Supsong (2016) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้บริการห้องอาหารบนชั้นดาดฟ้าของโรงแรม 5 ดาว ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยด้านราคา เช่น มีป้ายแสดงราคาถูกต้องและชัดเจน ราคาเหมาะสมกับคุณภาพมีผลต่อการเลือกใช้บริการ รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suwannarak, Pungnirund and Sangma (2021) ที่พบว่า ราคาอาหารควรสมเหตุสมผลกับคุณภาพของอาหาร และองค์ประกอบด้านจุดที่เข้าถึงได้โดยง่าย (Spot) เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ซึ่ง ทำเลที่ตั้งของร้านใกล้สถานที่พักอาศัย/ที่ทำงาน ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีผลกับปัจจัยนี้สูงสุด รองลงมาคือ ทำเลที่ตั้งของร้านมองเห็นได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jamroonwat (2016) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการร้านอาหารประเภท ฟู้ดทรัค (Food Truck) ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านความสะดวกในการเดินทาง ทำเลที่ตั้งใกล้ที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการร้านอาหารประเภทฟู้ดทรัค (food truck) และยังสอดคล้องกับ Supsong (2016) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้บริการห้องอาหารบนชั้นดาดฟ้าของ โรงแรม 5 ดาว ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทำเลที่ตั้งเหมาะสมเดินทางสะดวก มีที่จอดรถเพียงพอ มีผลต่อการเลือกใช้บริการ

สรุป

ในยุค New Normal ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การดำเนินธุรกิจคาเฟ่ต้องสร้างความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นสไตล์ที่ไม่เหมือนไม่ซ้ำใคร มีจุดเด่น จุดขาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสรรคเมนูอาหาร เบเกอรี่ หรือเครื่องดื่มใหม่ๆ ดังนั้น เพื่อให้ธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสม่ำเสมอ มีความประณีต มีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสามารถส่งมอบสินค้าและบริการให้กับลูกค้าเพื่อสร้างความประทับใจและเป็นที่จดจำจนเกิดการซื้อซ้ำเป็นประจำได้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับธุรกิจอย่างยั่งยืน ต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้ ด้านการสุขาภิบาล ด้านจุดที่เข้าถึงได้โดยง่าย ด้านการรับรู้ความคุ้มค่า ด้านสุนทรียภาพ และด้านการตลาด ด้วยการส่งมอบสินค้าและบริการด้วยความคุ้มค่าเกินกว่าราคาที่จ่าย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวแปร โดยให้ความสำคัญต่อบัณฑิตที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนั้นผู้ประกอบการควรมีพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ และหลากหลาย รวมทั้งมีการเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์สินค้า และทำการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ให้มากขึ้น เช่น ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) หรืออินสตาแกรม (Instagram) เป็นต้น ตลอดจนมีการพัฒนาบุคลากรด้วยกระบวนการฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้ ความสามารถในการบริการลูกค้าด้วยใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภคให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสารกับผู้บริโภค และดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคให้มีการตัดสินใจซื้อเพิ่มขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ประกอบมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์ ได้จำนวน 5 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบด้านการสุขาภิบาล (Sanitary) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อมโนทัศน์การตลาดบริการของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์มากที่สุด ดังนั้นผู้ประกอบการควรพัฒนาและให้ความสำคัญกับการทำความสะอาดและสุขาภิบาลอย่างดีที่สุดเพื่อให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ และยินดีกลับมาใช้บริการในอนาคตอีก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษารูปแบบการปรับตัววิถีชีวิตไปของธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์หลังผ่านพ้นจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 เพื่อให้การดำเนินงานธุรกิจคาเฟ่ประสบความสำเร็จ

2.2 แนะนำให้ศึกษากับตัวแปรอื่นที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการร้านคาเฟ่ เพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจคาเฟ่แนวอัตลักษณ์แบบสร้างสรรค์นำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการเพื่อที่จะสามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคให้มีความหลากหลาย และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

References

- Jamroonwat, S. (2016). *Factors Affecting Food Truck Selection of Customers in Bangkok*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Lakphanphakdee, C. (2017). *Factors Affecting Purchase Decisions for Food Online in the Bangkok Metropolitan Area*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Pakvipas, P., Pongwiritthorn, R., & Chaiwattanaporn, S. (2019). Behavior and Marketing Strategies for Premium Pasteurized Milk Case of Aumphur Mueang, Chiang Mai Province. *Panyapiwat Journal*, 11(1), 54-65.
- Patsawan, S. (2022). An Effect Caused by the Outbreak of Coronavirus (COVID-19) and the Survival Strategies of Food & Beverage Business. *Journal of MCU Peace Studies*, 24(1), 163-171.
- Pongsakornvasu, T., & Agmapisarn, C. (2017). A Study of Boutique Coffee Shop Service Marketing Strategies: A Case Study of Downtown Area in Chiang Mai. *Panyapiwat Journal*, 9(3), 107-119.



- Popcorn, P. (2021). *Pennii Popcorn Cafe New Dessert Cafe Opens, Appease the First Popcorn Lovers in Thailand*. Retrieved April 23, 2021, from <https://www.penniipopcorn.com/>
- Sethithoen, S. (2019). *Coffee Shop Business in Thailand*. Retrieved April 20, 2021, from <http://fic.nfi.or.th/upload/market>
- SME Magazine Shee Shong Ruay. (2015). *Create a Coffee Shop Concept to Stand Out as Unique*. Retrieved April 23, 2021, from <https://cheechongruay.smartsme.co.th/>
- Subeaksorn, S., & Sriboonruang, P. (2017). *Marketing Factors Toward the Decision to Purchase Fresh Vegetables/Fruits of Consumers Case Study: Golden Place Shop*. Kasetsart University Branch, Proceedings of 55th Kasetsart University Annual Conference. (p.1002-1009).
- Supsong, N. (2016). Factors Relating the Decision Making of the Consumers in Selecting the Rooftop Restaurant at 5 Stars Hotels in Bangkok. *Journal of Dusit Thane College*, 10(2), 255-273.
- Suwannarak, J., Pungnirund, B., & Sangma, W. (2021). Casual Factors Influencing Tourist Loyalty to the Consumption of Local Food in the Eastern Economic Corridor. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(5), 1857-1870.

การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี:
ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปรangkู่ จังหวัดศรีสะเกษ*

The Development of Holistic Peaceful Well-Being of the Elderly
by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Sawai Subdistrict,
Prangku District, Sisaket Province

รัชนีกร ชุตินันท์

Rasarin Chutivibunchat

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: wi.sanee@hotmail.com



บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทความต้องการ แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนววิทยาการสมัยใหม่และตามหลักพุทธสันติวิธี ของผู้สูงอายุ ตำบลสวาย อำเภอปรangkู่ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามโดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 35 ท่าน เพื่อพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี

ผลของการวิจัยพบว่า 1) ในพื้นที่ต.สวาย อ.ปรangkู่ ยังขาดความชัดเจนในด้านนโยบายการสนับสนุน ส่งเสริมการดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่ชัดเจน ความต้องการของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือ การสนับสนุนจากครอบครัว การประกันรายได้ การลดการพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยลง การมีส่วนร่วมในชุมชน 2) การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุนั้นมี 4 มิติคือ 1) มิติด้านสุขภาวะทางกาย 2) มิติด้านสุขภาวะทางจิตใจ 3) มิติด้านสังคม 4) มิติด้านปัญญาและจิตวิญญาณ ส่วนหลักธรรมที่ส่งเสริมและเหมาะสมกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี คือ ไตรสิกขา 3) การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุ โดยพุทธสันติวิธีของ ตำบลสวาย อำเภอปรangkู่ จังหวัดศรีสะเกษ ได้องค์ความรู้ใหม่ 5G Model คือ 1) กายแข็งแรง (Good healthy) 2) พฤติกรรมเหมาะสม (Good behavior) 3) จิตเปี่ยมสุข (Good mental) 4) ปัญญาเบิกบาน (Good realization) และ 5) สังคมผู้สูงอายุดี (Good aging society)

คำสำคัญ: การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวม; ผู้สูงอายุ; พุทธสันติวิธี; ตำบลสวาย จังหวัดศรีสะเกษ

Abstract

The objective of the study was to study and analyze the problem context of needs, concepts, theories, and practices of the development of holistic peace for the elderly according to modern science and Buddhist principles of peaceful in Sawai Subdistrict, Prangku District, Sisaket Province. The study used Action research and study of documents and research

*Received June 15, 2022; Revised August 10, 2022; Accepted November 28, 2022

works as well as in-depth interviews with 35 key-informants for holistic peace development of the elderly by Buddhist peaceful means.

From the study findings indicated that: 1) From exploring the problems and context of the elderly's needs in Sawai Subdistrict, it has been discovered that the problems include a lack of policy clarity, a lack of information, and a lack of elderly healthcare promotion. The majority of the elderly will have congenital diseases induced by their age. Concerning the elderly's needs, they include: family support and less reliance on others, social needs involving community participation. 2) The findings have found that there are 4 dimensions for the development of holistic peaceful well-being for the elderly which are: 1) Physical well-being; 2) Mental well-being; 3) Social well-being; and 4) Intellectual and spiritual well-being. Trisikkhā (the Threefold Learning) is the Dhamma that can support and suit the development of the elderly's holistic peaceful well-being through Buddhist peaceful means. 3) The development of holistic peaceful well-being of the elderly by Buddhist peaceful means of Sawai Subdistrict, Prangku District, Sisaket Province the 5G model comprises as follows: 1) Good healthy; 2) Good behavior; 3) Good mind; 4) Good realization; and 5) Good aging society.

Keywords: The Development of Holistic Peaceful Well-Being; the Elderly; Buddhist Peaceful Means; Sawai Subdistrict, Sisaket Province

บทนำ

ในปัจจุบันประชากรมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของการเกิดของเด็ก หรือการมีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุ สังคมมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ หรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ประเทศไทยในปัจจุบันก็มีแนวโน้มประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประเทศไทยจึงได้กำหนดนโยบายระดับชาติ และมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ที่ใช้คุ้มครองประชากรกลุ่มนี้โดยตรงควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เน้นคุณภาพของคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอันจะทำให้สังคมไทยในอนาคตเป็น “สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” ในการสำรวจสำมะโนประชากร ปี พ.ศ. 2548 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ในอีก 30 ปีข้างหน้า ผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด หรือมีจำนวนมากถึง 16 ล้านคน เมื่อถึงเวลานั้น ประชากรผู้สูงอายุจะมีจำนวนมากกว่าประชากรวัยเด็ก และในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2563 พบการเพิ่มจำนวนของประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 11,888,000 คน (National Statistical Office Thailand, 2000) กล่าวได้ว่าในเวลาอีกเพียงไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยก็จะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” แล้วเมื่อมีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึงหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด (Research Strategies for the Problem of the Elderly and the Elderly Society B.E. 2556-2559, 2013) โดยปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุไทยจะทำให้มีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งมีได้หมายถึงประชากรผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น แต่จะมีช่วงชีวิตที่มีการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้นตามลำดับ

กล่าวได้ว่าผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาด้านสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วยเรื้อรัง ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อผู้ป่วยและครอบครัว การรักษาคือการใช้ยาประเภทต่างๆ โดยได้รับยาจากแพทย์ และซื้อยามารับประทานเอง ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุได้รับยาเกินขนาดและเกิดภาวะแทรกซ้อนได้ง่าย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกายของผู้สูงอายุ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปเพราะสมรรถนะ (Sinsu, 2006) การทำ

หน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายลดลง ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรค โดยเฉพาะโรคเรื้อรัง ซึ่งเป็นปัญหาทางสุขภาพที่สำคัญของผู้สูงอายุ ข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพหรือภาวะโรคเรื้อรัง ซึ่งจะส่งผลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ปัจจุบันคำว่า “สุขภาวะ” ได้มีการจำแนกออกไปเป็นหลายด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางจิต และสุขภาวะทางปัญญาหรือทางจิตวิญญาณ (Kasudom, Kaewdang and Namwong, 2007) คือ 1) สุขภาวะทางกาย หมายถึง การที่มีสุขภาพทางกายดี มีปัจจัยสี่พอเพียงแก่การดำเนินชีวิต ไม่เจ็บป่วย มีสวัสดิภาพในชีวิต ตลอดจนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี 2) สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การมีสวัสดิภาพที่ราบรื่น ได้รับการเคารพ ได้รับการเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ครอบครัวเข้มแข็ง 3) สุขภาวะทางจิต หมายถึง การที่มีจิตปลอดพ้นจากความทุกข์ ไม่เครียด มีอารมณ์ในเชิงบวก เช่น ความเมตตา ความผาสุก 4) สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต สามารถวางจิต วางใจได้อย่างถูกต้อง คิดดี คิดเป็นและเห็นตรง จนกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาชีวิต หรือแก้ปัญหา การทำงานได้ด้วยตัวเอง สุขภาวะทั้งสี่ประการนี้ นอกจากจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้ผู้คนได้มีความสุข ความสบาย มีความสงบร่มเย็นแล้ว ยังจะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญทำให้สังคมมีความอยู่เย็น เป็นสุข ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุ (Thongprateep, 2009)

เมื่อศึกษาสภาพปัญหาผู้สูงอายุแล้ว ก็พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ เช่น สภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้สูงอายุ ที่ทำอะไรได้ช้าลง ยกของหนักไม่ได้ สภาพจิตใจที่ท้อถอย ที่มาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นความกังวลห่วงลูกหลาน กังวลกับรายได้ในครอบครัวที่ลดลง อยากช่วยกิจการหมู่บ้าน งานวัด อยากทำบุญทำทานหรือร่วมกิจกรรมชุมชน อยากให้คนรู้จักญาติพี่น้องและคนในชุมชนยอมรับ กลัวคนอื่นไม่รับฟังความคิดเห็น บางรายเป็นภาระลูกหลานต้องคอยดูแล หรือบางคนถูกทอดทิ้งให้เลี้ยงหลาน เพราะลูกๆ ไปทำงานในเมืองใหญ่นานๆ จะกลับมาเยี่ยม จิตใจจึงเหงาหงอย จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาหาวิธีการแก้ปัญหา โดยการ นำหลักพุทธธรรม อันได้แก่ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ มีการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งหลักไตรสิกขาและภาวนา 4 มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาศีล สมาธิและปัญญา มุ่งหมายที่ดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสุขภาวะทางปัญญา โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาและฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุ และได้รับการปลูกฝังให้มีพื้นฐานจิตสำนึกความคิด และการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุโดยต้องตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ ภายใต้คำขวัญที่ว่า “แก่อายมียกคุณค่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี” ตามรูปแบบการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยบ้านท่าคอยนาง อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความต้องการของผู้สูงวัย ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาหลักการวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธี
3. เพื่อเสนอการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธีของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธี ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ACTION RESEARCH) มีการลง

พื้นที่ภาคสนามเพื่อเป็นการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลมาเสริม เพื่อทำให้เกิดความเที่ยงตรงถูกต้องของข้อมูล ซึ่งทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และวิธีการส่งเสริมสันติสุขภาวะผู้สูงวัยตามแนวพระพุทธศาสนา และแนวคิดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงวัย สู่วิถีสันติสุขตามแนวทางพุทธสันติวิธี รวมถึงการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักการและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงวัย เพื่อสร้างกรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำเครื่องมือวิจัยที่ได้ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษา ได้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ตำบลสวาย จำนวน 17 คน และผู้เกี่ยวข้อง 18 คน โดยมีการอัดเทปประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งการจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทป ลงรหัสข้อมูล สังเคราะห์ผลที่ได้ ประกอบกับการนำแนวคิดทฤษฎีที่ได้บูรณาการ นำมาใช้ประกอบเพื่อร่างโมเดล การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธี ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ นำร่างโมเดลที่ได้ไปทดลองใช้ในการการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยตำบลสวาย และติดตามผล

ขั้นตอนที่ 5 นำผลการศึกษาที่ได้มาทำการสรุปเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงวัย ด้านศาสนา ด้านพุทธสันติวิธี มาร่วมทำการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 10 ท่าน (Focus group discussion) และนำผลการวิพากษ์มาปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 6 นำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ สรุปผลด้วยวิธีการอุปนัยด้วยพรรณนาโวหาร ในรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้ความสำคัญกับความคิดรวบยอดและมีการตีความ (Interpretation) ซึ่งการวิเคราะห์และตีความจะนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาร่วมในการพิจารณาด้วยทุกครั้ง ผสมกับรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยาย และพรรณนาเนื้อหาจากข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความต้องการของผู้สูงวัย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยตามแนววิชาการสมัยใหม่ ผลการศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานในตำบลสวายพบว่า ผู้สูงอายุถึงร้อยละ 56 มีโรคประจำตัวเรื้อรัง อย่างน้อย 1 โรค กว่าร้อยละ 53.7 ไม่พอใจเกี่ยวกับสุขภาพตนเอง ร้อยละ 19 ช่วยเหลือตนเองได้ มีภาวะสมองเสื่อมร้อยละ 8.1 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีระบบบริการสุขภาพครอบคลุมผู้สูงอายุที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเข้าถึงบริการสุขภาพได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกเวลา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีแนวโน้มเจ็บป่วยทางสุขภาพกายและจิตใจ มีภาวะซึมเศร้าผู้สูงอายุยังทำงานเองได้เพียงร้อยละ 34.0 และลูกหลานดูแลถึงร้อยละ 37 แม้จะได้เบี้ยยังชีพก็ตาม แต่พวกเขาก็ยังไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ในชีวิตประจำวัน ทั้งๆ ที่รัฐจ่ายเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุถึง 63,219 ล้านบาทในแต่ละปี นอกจากนี้ผู้สูงอายุถึงร้อยละ 19 ยังต้องอาศัยอยู่เพียงลำพังในบ้านและมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงมากขึ้นในอนาคต และจากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พูดคุยกับผู้สูงวัย

ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ความต้องการและปัญหาของผู้สูงวัยโดยสามารถแบ่งเป็นประเด็น 3 ด้าน ดังนี้

1) ทางด้านร่างกายของผู้สูงวัย ต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ต้องการมีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด มีที่อยู่อาศัยที่สะอาด อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี ต้องการอาหารการกินที่ถูกสุขลักษณะตามวัย ต้องการได้รับการตรวจสุขภาพ และการรักษาพยาบาลที่สะดวก รวดเร็ว ทันทีที่ ความต้องการได้พักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพอ ความต้องการบำรุงรักษาร่างกาย และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ฝึกเกร็งคลายกล้ามเนื้อ หรือฝึกโยคะ หรือทำสมาธิ ฝึกการหายใจ การผ่อนคลาย เพื่อรักษากล้ามเนื้อและระบบร่างกายทุกส่วนทำงานได้ดี ส่งเสริมการใช้สมองเล่นเกม อบรม อ่านหนังสือ ฯลฯ และมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

2) ทางด้านจิตใจของผู้สูงวัย ซึ่งผู้สูงวัยในตำบลสวายมักไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ขาดความอบอุ่นจากลูกหลาน มีภาวะอ้างว้าง หว้าเหว่ จนบางรายมีความวิตกกังวลในการจะถูกทอดทิ้ง อาจเป็นเหตุให้กระทบต่อความรู้สึกรักในคุณค่าของผู้สูงวัยเอง ทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจ น้อยใจ เบื่อหน่าย จึงต้องแยกตัวออกจากสังคม ซึ่งผู้สูงวัยจะมีลักษณะด้านจิตใจดังจะสนใจเฉพาะที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และตรงกับความสนใจของตนเอง การสร้างวิถีดำเนินชีวิตของตนเอง การมีอายุมากขึ้นคือ การเข้าใกล้กาลเวลาแห่งการสิ้นสุดของชีวิต การยอมรับสภาพดังกล่าว ทำให้บางคนมุ่งสร้างความดีงามให้แก่ตนเองเพิ่มมากขึ้น ความผิดปกติทางจิตใจและในวัยสูงวัย แบ่งเป็นกลุ่มอาการทางจิต 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) กลุ่มอาการทางจิตเนื่องจากสมองเสื่อม 2) กลุ่มอาการผิดปกติทางจิตใจและอารมณ์

3) ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงวัย มีการเปลี่ยนแปลงคือต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคมและหมู่คณะ ต้องการความเข้าใจและความเห็นใจจากคนใกล้ชิด ลูกหลานในครอบครัว รวมทั้งสังคมเห็นคุณค่าชื่นชมการทำงาน ซึ่งผู้สูงวัยตำบลสวายส่วนใหญ่มีฐานะไม่ดี รายได้หดหายไป ไม่มีที่อยู่อาศัยได้รับความลำบาก ต้องอาศัยอยู่กับลูกหลาน บางรายไม่มีลูกหลานดูแลอุปการะเลี้ยงดู ผู้สูงวัยในตำบลสวาย ทำอาชีพเกษตร ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ การทำงานที่ผ่านมามีต้องทำงานหนัก สภาพท้องถิ่นแห้งแล้งทุรกันดาร ลูกหลานต้องทิ้งครอบครัวไปทำงานในเมืองใหญ่ ปล่อยให้อยู่บ้าน บางรายต้องดูแลเลี้ยงหลาน ทำให้มีภาระงานมาก ไม่ค่อยได้พักผ่อน บางครั้งเจ็บป่วย รักษาตนเอง ไม่ไปพบหมอขาดการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง พอล้มป่วย หรือเกิดโรคร้าย ทำให้ครอบครัว ลูกหลาน ญาติพี่น้องต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษา เกิดผลกระทบที่ครอบครัว และผู้สูงวัยนั้นควรได้รับการยอมรับ ให้ความเคารพของชุมชนและสังคมด้วยมิตรไมตรีไม่ใช่ความสงสาร พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพให้มีรายได้โดยไม่ต้องเป็นภาระของลูกหลาน หรือชุมชนและภาครัฐมาจนเกินไป โดยอาจให้ในรูปแบบประกันรายได้หรือบำนาญคนชรา เพื่อการเลี้ยงชีพพอประมาณในวัยชรา

และสำหรับวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ได้แก่ การพัฒนาทฤษฎีหรือหลักการการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการดูแลทั้งร่างกายและจิตใจ (Holism) หรือการให้ความสำคัญต่อการดูแลตนเองของผู้สูงวัย การสนับสนุนของคนใกล้ชิดควบคู่ไปกับการรักษาของแพทย์มากกว่าที่จะมอบบทบาทหน้าที่ไว้กับแพทย์แต่ผู้เดียว ในการดูแลสุขภาพได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผนวกรวมกับแพทย์ หรือวิทยาการสมัยใหม่ เกิดกระแสความตื่นตัวเรื่องสุขภาพทางเลือกในสังคมไทยโดยมีการรื้อฟื้นการแพทย์แบบพื้นบ้าน ไปจนถึงการเสาะหาวิธีการใหม่ๆ จากต่างประเทศมาใช้กันอย่างหลากหลายในที่สุดได้มีการนำเสนอแนวนโยบายให้การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ เป็นฐานในการพัฒนาระบบสุขภาพควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน เนื่องจากการเจ็บป่วยนั้น มิได้เกิดเฉพาะจุดแต่เป็นปัญหาทั้งระบบ การรักษา แต่เมื่อได้มีการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อให้ระบบเกิดดุลยภาพ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทำให้การแพทย์แบบองค์รวมในวิทยาการสมัยใหม่จึงถือบทบาทให้คำปรึกษาทางการแพทย์เป็นบทบาทหลักของแพทย์มากกว่าการบำบัดรักษา

2. หลักการวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย คือ หลัก ภาวนา 4 ได้แก่ 1) กายภาวนา (Physical Development) คือ การมีข้อมูลข่าวสาร เสริมความรู้ อาหารที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อร่างกาย การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี หรือจัดสภาพแวดล้อม ต้นไม้ พืชผัก การทำความสะอาด ในการบริการสุขอนามัย รวมถึงความปลอดภัยที่ต้องคำนึงถึง สิ่งใดที่ให้อภัย หรือเป็นอันตรายต่อหาทางหลีกเลี่ยง ดูแลร่างกายของตนเองให้ดีที่สุด 2) สติภาวนา (Moral Development) คือ การปฏิบัติตามข้อห้าม ที่เป็นหนทาง แห่งความเสื่อม สร้างความดีต่อผู้อื่น หรือลุ่มหลง มัวเมาในตนเอง สังคมขุนวาย ขาดความเคารพ ให้เกียรติ ศีลจึงเป็นส่วนสำคัญของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคมผู้สูงวัยอย่างมีความสุข 3) จิตตภาวนา (Emotional Development) คือ การฝึกอบรมจิตใจให้ใช้สติเป็นเครื่องกำกับการกระทำ หรือความประพฤติของตนให้มีความสงบ มีเมตตา มีความเข้มแข็ง อยากทำดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คิดเห็น มีเหตุผลดีงาม ผู้สูงอายุเกิดความสุข เกิดจิตศรัทธาในการทำดี เมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝน อบรมดีแล้วจึงสามารถพร้อมที่จะพัฒนาต่อไป 4) ปัญญาภาวนา (Cultivation of Wisdom) คือ เมื่อจิตใจเป็นสุข มีสติพร้อมสร้างความรู้ ความคิดและความเข้าใจ พิจารณาปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญาและเข้าใจ เห็นความเป็นจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น ก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ตรง เพราะเห็นปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้นเอง อันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในสังคม ภาวะที่เป็นสุขที่สมบูรณ์ โดยประกอบด้วยสุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา รวมเรียกว่า “สุขภาวะองค์รวม” และหลักไตรสิกขาในการส่งเสริมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งสามด้านเสมอ คือหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยการรักษาศีลช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความระมัดระวังมากขึ้น ในเรื่องของความประพฤติตน จะทำอะไรให้มีสติ เตือนตนเองเสมอ เพื่อดำรงชีวิต เป็นไปตามปกติ ไม่มีการเสี่ยง หรือ อันตรายต่อร่างกาย อวัยวะของเรา รวมทั้งไม่ทำให้เกิดโรค ใช้สติในการดำเนินชีวิต อย่างไม่ประมาท ทำทุกอย่างด้วยตนเอง เมื่อดูแลร่างกายดีแล้ว การพัฒนาจิตใจจะควบคู่กันไป ไม่สามารถแยกส่วนกันได้ เชื่อมโยงถึงกัน โดยมีสติเป็นผู้กำกับต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้งกฎของธรรมชาติต่อไป ปัญญาช่วยให้บุคคลเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง คือ ตามธรรมชาติในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุควรพัฒนาปัญญาทางโลก คือมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับความเจ็บป่วยของตน ไม่มีมิจฉาทิฐิหรือหลงผิดในการรักษาและดูแลสุขภาพของตนเอง ผู้สูงอายุควรพัฒนาปัญญาทางธรรมจนประจักษ์แจ้งในหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และประจักษ์แจ้งในความปกติของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งไม่มีใครหนีพ้นได้เลย โดยสามารถการประยุกต์หลักไตรสิกขากับการเสริมสร้างสันติสุขภาวะดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุได้ดังนี้

1) ศีล ผู้สูงวัยสามารถนำศีล 5 หรือ ศีล 8 มาเป็นพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมให้ถูกต้อง ซึ่งหากรักษาศีลให้เป็นปกติแล้ว ย่อมส่งผลถึงสุขภาพกายและใจที่ดี รวมถึงส่งผลดีต่อโรคประจำตัวของตน เป็นต้นว่า ไม่ดื่มสุราของมึนเมา อันจะส่งผลเสียต่อสุขภาพทั้งกระเพาะอาหารอักเสบ ตับอักเสบ ตับอ่อนอักเสบ ไชมัน ไตรกลีเซอไรด์สูง การไม่ประพฤติดินในกาม ไม่มีคู่นอนหลายคน จะช่วยลดความเสี่ยงการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนั้น ผู้สูงอายุควรรักษาศีลเป็นอาจินเพื่อดูแลความประพฤติทางกายวาจา ก่อเกิดความสงบร่มเย็นทั้งกายและจิตใจของผู้สูงอายุเอง ส่งผลถึงความสงบสุขของสังคม

2) สมาธิ ช่วยให้ผู้สูงวัยใช้สติ ให้ระลึกรู้ ควบคุมจิตของตนเอง ด้วยการทำสมาธิ เพื่อสร้างพลังจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง วางใจ รับการเปลี่ยนแปลงได้ มีจิตเมตตา อารมณ์แจ่มใส ร่าเริงเบิกบานใจ โดยมีแนวทาง

ในการฝึกฝนอบรมด้านสมาธิ เป็นวิธีปฏิบัติตามหลักการเกิดสมาธิโดยมีศีลเป็นฐานรองรับผู้สูงวัยสามารถปฏิบัติได้ด้วยการมีความประพฤติที่สุจริต ดังาม เมื่อนึกถึงความประพฤติที่ถูกต้องของตน นึกถึงหลักธรรมที่นำมาพิจารณาก็จะเกิดความปลื้มใจ มีความสุขส่งผลให้จิตเป็นสมาธิได้ นอกจากนี้ การฝึกสมาธิทำให้มีสติทุกเรื่องย่อมมีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ เช่น การรู้เท่าทันการเคลื่อนไหวของร่างกายทั้งที่เป็นอริยาบถใหญ่ (เดิน ยืน นั่ง นอน) อริยาบถย่อย (การทำความรู้สึกตัวในอริยาบถย่อยต่างๆ) จะทำให้สุขภาพจิตใจดี จิตเข้มแข็งเป็นสมาธิ และเกิดปัญญา สามารถเผชิญธรรมชาติของความเจ็บป่วย ความชราและความตายได้อย่างปกติสุข

3) ปัญญา ผู้สูงอายุควรใช้ปัญญาเพื่อรู้จักตนเองซึ่งครอบคลุมถึงการรู้จักเหตุและการรู้จักผล มีเชื่อมโยงไปสู่การรู้จักบุคคล รู้จักชุมชน รู้จักประมาณ รู้จักเวลาที่เหมาะสม นำความรู้ความสามารถมาปฏิบัติ ดำเนินการให้สำเร็จผล ป้องกันปัญหาที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วได้ตรงจุด พัฒนาตนให้มีทัศนคติและแนวประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้ผู้สูงอายุนั้นมีความสุข เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้เป็นอย่างดี มีเพื่อนมากมายเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ใช้ปัญญาในการแยกแยะ ผู้อยู่รอบข้าง อย่างเข้าใจให้คำแนะนำได้ เป็นที่รักเคารพ และเชื่อมั่น ดำรงคุณความดี ทำตนเป็นตัวอย่างให้กับลูก หลานได้ เคารพ ศรัทธาในความอาวุโสทางการงาน และความประพฤติ ปฏิบัติทางศาสนา ใช้ปัญญา คิด พิจารณา ปัญหา หรือทุกข์ สุข ที่เกิดขึ้นสามารถดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุข มีทุกข์น้อยแม้จะยังไม่สามารถละกิเลสได้อย่างเด็ดขาดก็ตาม

3. พัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธีของตำบลสวาย อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักปฏิบัติ โดยการใช้การฝึกสมาธิเพื่อให้จิตนิ่ง สงบ ปล่อยวาง ไม่ยึดติด ในการฝึกหัดทำสมาธิสำหรับคนที่ยังไม่เคย ก็ต้องเริ่มฝึกการทำสมาธิเบื้องต้นก่อนมี 2 อย่างคือ 1) หัดทำสมาธิเพื่อแก้อารมณ์และกิเลสของใจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อารมณ์ในปัจจุบันมีทั้งอารมณ์รัก อารมณ์โกรธ หลง ก็ต้องหัดสงบใจจากอารมณ์นั้นๆ เป็นการเอาชนะใจให้สงบจากอารมณ์นั้นให้ได้ 2) ฝึกใจเพื่อให้มีพลังของสมาธิมากขึ้น เมื่อได้ฝึกหัดทำสมาธิบ่อยๆ เป็นประจำก็จะทำให้พลังของสมาธิมีมากขึ้นได้ แต่ด้วย ผู้สูงวัยมีข้อจำกัดด้านร่างกาย มีสภาพร่างกายที่เดินลำบาก จึงนั่งสมาธิได้อย่างเดียว และก่อนที่จะเริ่มปฏิบัติสมาธิต้องสอบถามพูดคุยเกี่ยวกับพื้นฐานของคนละคนก่อนว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อไม่ให้ผู้สูงวัยเกิดความเครียด กดดัน จากนั้นจึงเริ่มการสอนการปฏิบัติด้วยการฝึกนั่งสมาธิ โดยเริ่มทำวันละเล็กน้อย แต่เน้นให้ทำทุกวัน ควบคู่กับการปฏิบัติธรรม ให้มีสติอยู่กับตัวเองในทุกอริยาบถทั้ง นั่ง เดิน ยืน นอน ระลึกรู้อยู่ตลอดเวลาว่า กำลังทำอะไรช่วยมิให้สมองเสื่อม เมื่อจิตใจสงบ ทำให้พักผ่อนได้อย่างมีความสุข โดยผู้วิจัยใช้วิธีการให้ผู้สูงวัยได้สวดมนต์ (Chanting) ฝึกเจริญสมาธิ (Meditation) โดยเป็นการฝึกจิตตามหลักอานาปานสติ และการได้สนทนาธรรม (DHAMMA DISCUSSION) เป็นการพูดคุยเกี่ยวกับหลักธรรม คำสอน ของพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยพัฒนาความรู้สึกร่วมและพัฒนาความคิด ทัศนคติที่เป็นอิสระ ทำให้ได้รับความ เบิกบาน มีความสุขความเจริญ และเป็นบุญกุศลของผู้รับฟังการสนทนาธรรม และผลจากการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธีโดยใช้หลักภาวนา 4 พบว่า

1) การพัฒนาทางกายผู้สูงวัย รู้จักการดูแลตัวเองให้ร่างกายสะอาด มีการทำความสะอาด และจัดที่อยู่อาศัยให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมองแล้วสบายตา ออกกำลังกาย หรือกายบริหารอย่างเหมาะสม สามารถใช้ร่างกายอย่างมีสติ เลือกดูเป็น ฟังเป็น ใช้สิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้อย่างฉลาด ไม่มัวเมา ลุ่มหลง รับประทานอาหารได้ตรงเวลาครบ 5 หมู่ ส่งผลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีขึ้นกว่าเดิม

2) ผลการพัฒนาทางพฤติกรรมผู้สูงวัย รู้จักระมัดระวัง สำนวณกาย และวามมากขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัว และชุมชนสามารถปรับตัวมีพฤติกรรมดีงาม เกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียน เป็นกัลยาณมิตร ใช้สามัคคีธรรมทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นที่ยอมรับนับถือให้เกียรติกัน

3) การพัฒนาทางจิตผู้สูงวัยรู้เท่าทัน และสามารถจัดการอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองได้เป็น อย่างดี เจริญสติอยู่กับตัวเอง มีจิตใจเข้มแข็ง อารมณ์ดีมีเมตตา และชอบช่วยเหลือผู้อื่น ร่วมกิจกรรมได้เหมาะสม เช่น กิจกรรมนันทนาการ เพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง ตามโอกาส เกิดความอบอุ่นใจ มีกำลังใจ ไม่โดดเดี่ยวเสียเหงา สนทนาธรรม ปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้จิตใจแจ่มใส

4) การพัฒนาทางปัญญาผู้สูงวัย รู้จักเรียนรู้เข้าใจตนเอง ใช้สติปัญญารักษาตน สามารถจัดปัญหา ในการดำเนินชีวิต เข้าใจชีวิตและสังคม ควบคุมความคิด ให้ใช้หลักเหตุและผล แก้ไขสุขและทุกข์ เป็นธรรมชาติของชีวิต เห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตใจที่เบิกบาน เห็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ด้วยเป็น สภาวะธรรมชาติ มีสติอยู่กับการเปลี่ยนแปลงได้ด้วยจิตใจ ไม่ยึดถือมั่นเห็นสัจจะธรรม

องค์ความรู้ใหม่

พบความรู้ใหม่ที่ได้จากการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธี ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ คือ ผู้สูงวัยมีร่างกายแข็งแรงดีขึ้น มีพฤติกรรมเหมาะสมดีขึ้น จิตเปี่ยมสุขดี ขึ้น ปัญญาเบิกบานดีขึ้น รวมทั้งได้เห็นภาพการดำรงชีวิตของผู้สูงวัยในพื้นที่อย่างมีความสุข เป็นสังคมผู้สูงอายุน ที่อยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้เห็นถึงการพัฒนาทางสังคมของผู้สูงวัยในพื้นที่ตำบลสวายดีขึ้นอย่าง ชัดเจน



แผนภาพที่ 1 5G Model

การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธี ตำบลสวาย ได้องค์ความรู้ใหม่ดังนี้

1. GOOD HEALTHY (กายแข็งแรง) รู้จักตนเอง/เลือกที่จะ กิน ดู ฟัง และใช้ปัจจัย 4 อย่างมีสติ ทำให้ร่างกายแข็งแรง

2. GOOD BEHAVIOR (พฤติกรรมเหมาะสม) มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม สำรวม กาย วาจาดี มีความเป็นกัลยาณมิตร ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

3. GOOD MENTAL (จิตเปี่ยมสุข) มีการดำเนินชีวิตให้มีจิตเข้มแข็งเจริญงอกงาม มีความสุข เบิกบาน มีศรัทธา มีจิตผ่องใส มีเมตตา อารมณ์ดี

4. GOOD REALIZATION (ปัญญาเบิกบาน) สร้างความรู้ ความคิด เข้าใจตนเองและสังคม รู้จักพิจารณาด้วยปัญญา และช่วย พัฒนาผู้อื่น

5. GOOD AGING SOCIETY (สังคมผู้สูงอายุดี) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ได้รับโอกาส ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้รับความเคารพนับถือและยอมรับ

ดังนั้นสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความสัมพันธ์ของร่างกายและจิตใจอย่างเข้มแข็ง รักและรับผิดชอบตนเอง โดยมีสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุน อาศัยหลักธรรมพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และปฏิบัติตามหลักภาวะ 4 เป็นแนวทางอย่างสม่ำเสมอส่งผลให้กายเป็นสุข พฤติกรรมการใช้ชีวิตเหมาะสม มีจิตเปี่ยมสุข และปัญญาเบิกบานเห็นและเข้าใจตามความเป็นจริง เมื่อทุกคน มีความสุข ส่งผลให้สังคมผู้สูงวัยมีสังคมที่ดีมีความสุข ทนสมัย ตาม 5G Model

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย โดยพุทธสันติวิธีของตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมต่างๆ ที่จะสามารถนำมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย ในตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า อำเภอปราณบุรียังขาดความชัดเจนในด้านนโยบาย การสนับสนุน การส่งเสริมการได้รับข้อมูลข่าวสารและการดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่ชัดเจนจึงทำให้โดยทั่วไปส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุจะมีโรคประจำตัวที่สืบเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงตามวัยผู้สูงอายุวัยนี้ จะมีโรค ดังเช่น ความดัน โลหิตสูง โรคเบาหวาน ไขมันในเลือดสูง การปวดเมื่อยตามร่างกาย และโรคหัวใจ มีสมรรถภาพความแข็งแรงของร่างกายที่ลดลงตามอายุ การเปลี่ยนแปลง ในมิติทางสังคม จะเป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพในทุกด้าน ที่สำคัญมากไปกว่านั้น คือ จังหวัดยังไม่มีแผนที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้สามารถดูแลตนเองได้ดี ซึ่งผู้สูงอายุนั้นต่างมีความต้องการที่แตกต่างกันออกไป คือ ความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัว ไม่ต้องการให้ถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยว มีความต้องการ ด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะการประกันสังคมประเภทประกันสุขภาพ มีความต้องการที่ลดการพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยลง มีความต้องการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประเภทในชุมชน ซึ่งการนำเอาหลักพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์หรือวิทยาการสมัยใหม่ มาบูรณาการในการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยจึงเป็นการเชื่อมโยงสุขภาวะใน 4 มิติ คือ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางจิตวิญญาณ หรือการรู้คิด (ปัญญา) เพื่อให้ระบบเกิดดุลยภาพ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธนั้น คือ องค์รวมแห่งระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย โดยมีองค์ประกอบทั้งหลายสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เรียกว่า ภาวะ 4 คือ 1) กายภาวะ (การพัฒนากาย) โดยดำเนินชีวิตสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุข ใช้สิ่งที่อยู่รอบตัวให้เกิดประโยชน์

มีคุณค่า ทำให้เกิดความสุข 2) ศิลภาวนา (การพัฒนาศีล) การรู้จักดูแลตนเอง เตือนตัวเองอยู่เสมอ ระมัดระวัง ภายใจ ต่อการทำชั่ว ทำให้ตัวเองเดือดร้อน ต้องมองโลกแง่ดี อยู่ในข้อตกลงร่วมกันอย่างมีความสุข 3) จิตภาวนา (การพัฒนาจิต) มีความตั้งใจ และศรัทธาในการดำเนินสติ ให้เกิดความสงบ ขอบปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ฟังธรรม ประกอบคุณความดี มีความคิดเชิงบวก มีน้ำใจ เป็นที่น่าเคารพ เลื่อมใส ยึดมั่นในการทำดี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรุ่นหลัง 4) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) คือการฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ด้วยสติที่ฝึกมาดี จนมีสมาธิเข้มแข็งได้พลังจิต จากสมาธิ สามารถพิจารณาปัญหาต่างๆ ด้วย เหตุด้วยผล และเข้าใจ รู้จักตนเองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องธรรมดา ใช้ปัญญา ดูแลตนเองได้ อย่างถูกต้อง เหมาะสม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), (2001)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธีโดยการยึดหลักสุขภาวะองค์รวมตามแนวไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และ ปัญญา และใช้หลักภาวนา 4 อันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้อง ในสังคม โดยสรุปได้ว่า หลักของศีลช่วยให้บุคคลสำรวมระวังในข้อห้ามที่ไม่ควรกระทำ เนื่องจากการเป็น การเบียดเบียนทำร้ายกัน ให้อยู่ร่วมกันด้วยปกติสุข ส่วนหลักของสมาธิช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาจิตใจ ให้มีพลังจิตที่ เข้มแข็ง มั่นคงในกระทำดี มีเมตตา รู้คุณค่า ชำบชื่นถึงการได้มีสติอยู่กับตนเอง มีความสุขทางใจ ทำจิตใจให้ แจ่มใสอยู่เสมอ สำหรับการพัฒนาปัญญา ช่วยให้ผู้สูงอายุได้รู้จักตนเอง เข้าใจสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นความเป็นจริง ใช้ปัญญาพิจารณาปัญหาต่างๆ ด้วยหลักเหตุผล มีความสุขในการดำรงชีวิตประจำวัน อันเป็นการเสริมสร้าง และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขภาวะเพื่อรองรับสังคม ผู้สูงวัยทั้งทางด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ตามหลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นหลัก ทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุทั้งด้านกาย จิต สังคม และสติปัญญา ซึ่งการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพไม่ได้อยู่ที่การพยายามจัดให้มีการสังคมสงเคราะห์หรือการบริการผู้สูงอายุหากแต่ควรทำให้ ประชากรผู้สูงอายุเป็นประชากรที่มีการพัฒนา (Assets for development) ตั้งแต่การปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม ต่อผู้สูงอายุ ตลอดจนจนถึงการพัฒนาศักยภาพตามหลักภาวนา 4 ของผู้สูงอายุเองให้มากขึ้นทั้งทางด้าน ร่างกายจิตใจ และสติปัญญา เพื่อเป็นพลังสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนฐานของ ปัญญา เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุและเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในอนาคต (Khamsamrit, 2017)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัย ในตำบล สวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ด้วยการหลักภาวนา 4 และแนวคิดการพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวม ทางตะวันตกและตะวันออก เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยเพื่อพัฒนา ผู้สูงวัยให้มีความสุข โดยสาระสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) มีการปฏิบัติธรรม เช่น ฟังธรรม สันทนาธรรม สวดมนต์ ทำสมาธิ (2) รักษาอนามัย รับประทานอาหารดี อากาศดี ออกกำลังกาย ใช้เวลาว่าง ฟังนิทานข้าชั้น อารมณ์ดี ขับถ่ายปกติ ระมัดระวัง เน้นปลอดภัย ให้อภัยเป็น (3) ความเป็นมิตรที่ดี มีการสื่อสารที่ดี ใช้เทคโนโลยีได้ ร่วมกิจกรรมกับคนอื่นๆ ได้สนุกสนาน บรรยากาศดี หรือเรียกอีกอย่างว่า มีพลังจิตที่มั่นคง สามารถปฏิบัติ ดำเนินสติได้อย่างต่อเนื่อง จนเข้าใจ และเห็นที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาแห่งสมาธิ ส่งผลให้เกิดสันติสุขภาวะแบบองค์รวมตาม 5G Model คือ 1) Good Healthy: กายแข็งแรง คือ รู้จักตนเอง เลือกที่จะ กิน ดู ฟัง และใช้ปัจจัย 4 อย่างมีสติ ทำให้ร่างกายแข็งแรง 2) Good Behavior: พฤติกรรม เหมาะสม คือ มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม สำรวม กาย วาจาดี ความเป็นกัลยาณมิตร ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น 3) Good Mental: จิตเปี่ยมสุข คือมีการดำเนินชีวิต ให้มี จิตเข้มแข็งเจริญงอกงาม มีความสุข เบิกบาน มีศรัทธา มีจิตผ่องใส มีเมตตา อารมณ์ดี 4) Good Realization:

ปัญญาเบิกบาน คือสร้างความรู้ ความคิด เข้าใจตนเองและสังคม รู้จักพิจารณาด้วยปัญญา และช่วยพัฒนาผู้อื่น ซึ่งการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยต้องอาศัยหลักพุทธธรรมช่วยให้รู้และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เรียนรู้วิธีแก้ปัญหาด้วยสติและปัญญา คิดเห็นตามความเป็นจริง อยู่ร่วมกันด้วยความเมตตา ยึดมั่นในการปฏิบัติตนทำความดี ส่งเสริมความรักสามัคคี ในครอบครัว ชุมชน และสังคม ประยุกต์ธรรมให้ปฏิบัติด้วยความพอใจ อยากรทำด้วยตนเอง มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป รู้จักบำเพ็ญสาธารณกุศลและรู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และ 5) Good aging society : สังคมผู้สูงอายุดี คือ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้รับความเคารพนับถือและยอมรับ (Phrakhrubaideeka Sopa Kiccasaro (Chanpeng), 2010)

สรุป

การพัฒนาสันติสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธีของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้ผู้สูงวัยตำบลสวายได้ฝึกฝนเรียนรู้ดูแลตนเองด้วยความเข้าใจมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมไม่เป็นภาระของลูกหลาน มุ่งมั่นและพยายามพัฒนาตนเองแบบองค์รวมตามหลักภาวา 4 คือ การพัฒนาทางกาย พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้สูงวัยทุกคนมีความสุข สังคมผู้สูงวัยตำบลสวายดีขึ้นอย่างชัดเจน ตาม 5G Model คือ GOOD HEALTHY: กายแข็งแรง คือ รู้จักตนเอง เลือกที่จะ กิน ดู ฟัง และใช้ปัจจัย 4 อย่างมีสติ ทำให้ร่างกายแข็งแรง GOOD BEHAVIOR: พฤติกรรมเหมาะสม คือ มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม สามี ภรรยา วาจาดี มีความเป็นกัลยาณมิตร ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น GOOD MENTAL: จิตเปี่ยมสุข คือมีการดำเนินชีวิตให้มีจิตเข้มแข็งเจริญงอกงาม มีความสุข เบิกบาน มีศรัทธา มีจิตผ่องใสเมตตา อารมณ์ดี GOOD REALIZATION: ปัญญาเบิกบาน คือสร้างความรู้ ความคิด เข้าใจตนเองและสังคม รู้จักพิจารณาด้วยปัญญา และช่วยพัฒนาผู้อื่น GOOD AGING SOCIETY: สังคมผู้สูงอายุดี คือ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้รับความเคารพนับถือและยอมรับอย่างจริงใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวหรือผู้ดูแลผู้สูงวัยได้รับการฝึกอบรมความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงวัยในด้านต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 หน่วยงานราชการ อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาดูแลผู้สูงวัย อย่างเป็นใกล้ชิดและต่อเนื่อง

1.3 ควรดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ประจำตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาศักยภาพในทุกๆ ด้านและได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการจัดการเรียนรู้ทักษะทางอาชีพและทางด้านเทคโนโลยีให้กับผู้สูงวัยอย่างเหมาะสมและทันสมัย

2.2 ควรศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน



References

- Executive Summary. Research Strategies for the Problem of the Elderly and the Elderly Society (B.E. 2556-2559).* (2013). Retrieved April 2, 2021, from https://rdo.psu.ac.th/th/images/D2/budget/strategic_issues/55-59_24.pdf
- Kasudom, P., Kaewdang, K., & Namwong, T. (2007). *Health Behavior of the Elderly in the Eastern Region of Thailand.* (Research Report). Chantha Buri: Phrapokkhao Nursing College.
- Khamsamrit, C. (2017). Health Development According to Bhavana 4 to Support the Elderly Society. *The Journal of Sirindhornparithat*, 18(2), 62-71.
- National Statistical Office. (2000). *National Statistical Office B.E. 2543 (2000).* Retrieved March 30, 2021, from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/servstat.html>
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2001). *Dictionary of Buddhism.* Bangkok: Printing Mass Product Co Ltd.
- Phrakhrubaideeka Sopa Kiccasaro (Chanpeng). (2010). *An Applying Buddhist Buddha Dhamma for Using in Daily Life of the Elderly Group at Ban Wah Sub-District, Muang District, Khon Kaen Province.* (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Sinsu, N. (2007). *Using Group Activities to Develop Self – Esteem of the Elderly at the Elderly Health Promoting Center of Boromarajonani College of Nursing, Nakon Lampang.* (Independent Study). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Thongprateep, T. (2009). *Spirituality: One Dimension of Nursing.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ในประเทศออสเตรเลีย*

Guidelines for the Promotion of Buddhists among Thai Buddhists in Australia

¹อดมศักดิ์ นิภาเกษม, พระครูธรรมธัชวิจิต ขยาภินนโท และ พิศิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

¹Udomsak Nipakasem, Phrakhrudhammathorn Chaiwichit Jayabhinnando

and Phisit Kotsupho

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: udomsaknp@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย 3) เสนอแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์เนื้อหาโดยนำข้อมูลที่รวบรวมมาเรียง แล้วให้ความหมายที่ตีความจากข้อมูล แล้วสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรมให้ได้องค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีบทบาท 5 ด้านคือ ด้านการศึกษาธรรม ด้านการปฏิบัติธรรม ด้านการเผยแผ่ธรรม ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา และด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา 2) สภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2399 ได้มีการสร้างวัดโดยแรงงานชาวจีน ต่อมาพระพุทธศาสนาแบบมหายานจากญี่ปุ่นจึงได้ตามเข้ามาในปี พ.ศ.2410 ปี พ.ศ.2413 ชาวพุทธจากศรีลังกาได้ร่วมกันปลูกต้นโพธิ์ขึ้นซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่ 2 ต้น ปี พ.ศ.2434 ชาวพุทธจากตะวันตกได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตั้งเป็นสมาคม ปี พ.ศ.2453 ได้มีพระภิกษุชาวอังกฤษได้เข้ามาและเป็นจุดเริ่มต้นให้พระภิกษุจากเอเชียตามเข้าไปหลังสงครามโลกครั้งที่สองและสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ช่วงปี พ.ศ.2517-2518 มีชาวเอเชียหลังโหลกันเข้ามาและพระพุทธศาสนามีการเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก และวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2518 ได้มีการเปิดวัดพุทธรังษีซึ่งเป็นวัดไทยฝ่ายเถรวาทวัดแรกที่ขิดนี่ยกก่อนจะขยายไปยังเมืองใหญ่ๆอีกหลายเมือง จนปัจจุบันมีวัดไทยฝ่ายเถรวาทในออสเตรเลีย 28 แห่ง มีผู้นับถือศาสนาพุทธ 2.4% ของจำนวนประชากรออสเตรเลีย 3) แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียทั้ง 5 ด้านคือ ด้านการศึกษาธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยศึกษาจากสื่อออนไลน์ทุกชนิดจากพระสงฆ์ในวัดและการสนทนาธรรม ด้านการปฏิบัติธรรมโดยการให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี ด้านการเผยแผ่ธรรมโดยเชิญชวนคนเข้าวัดเพื่อศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยตักเตือนซึ่งกันและกันต้องรู้หลักธรรมและรีบชี้แจงเมื่อมีการบิดเบือนคำสอน และด้านการอุปถัมภ์



พระพุทธศาสนาเพื่อพระพุทธศาสนาจะได้ดูแลเราโดยการบริจาคทานปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ บริจาคร่างกาย
ช่วยงานวัด เพื่อลดความโลภเป็นพื้นฐานให้รักษาศีลและการปฏิบัติธรรมต่อไป

คำสำคัญ: การส่งเสริมพระพุทธศาสนา; พุทธศาสนิกชน; ประเทศออสเตรเลีย

Abstract

The study's objectives were to: 1) Investigate the promotion of Buddhism among lay people as found in Buddhist scriptures. 2) Research the current state of Buddhism in Australia. 3) Provide guidelines for Buddhist promotion among Thai Buddhists in Australia. This dissertation was based on qualitative research, which included document analysis and in-depth interview. Analyze the content by sorting the collected data to give meaning that is interpreted from the data and then forming concrete conclusions to obtain the knowledge according to the research objectives, with 22 qualified individuals.

The following are the study's conclusions: 1) The promotion of Buddhism among Lay people as found in scriptures mention 5 aspects of strategies: In the field of Dharma research, In the practice of Dharma, In the field of dharma transmission, The safeguarding of Buddhism. 2) The current state of Buddhism in Australia, beginning in 1856, A temple was built by Chinese laborers. Later, the Japanese introduced Mahayana Buddhism, which was followed by Sri Lankans who planted Bodhi trees, two of which still stand. With the arrival of western Buddhists, associations formed to spread Buddhist philosophy. Until 1910, an English monk was the first to arrive, and he served as a model for Asian monks to follow. Buddhism flourished in Australia after World War II and the Vietnam War. Wat Buddharangsee was officially opened in Sydney in 1975. It is the first Thai Theravada temple; there are now 28 Thai temples; Buddhists account for 2.4% of Australia's population; and there are 100,856 Buddhists. Guidelines for promoting Buddhism among Thai Buddhists in Australia: as a foundation for promoting Buddhism through the study of all types of online media, learning from monks in temples, and discussing dhamma. Almsgiving, religious precept observance, meditation, and other good Buddhist behaviors are all part of Dharma practice. Dharma is spread by inviting people to the temple to study and practice the Dharma. Buddhism must be protected by admonishing one another and quickly clarifying when there is a distortion of Buddhist teachings. In terms of Buddhist patronage, donating material to monks with the four factors helps to reduce greed, which is the foundation for adhering to the precepts and continuing to practice Dharma.

Keywords: Promotion of Buddhism; Buddhists; Australia

บทนำ

ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างขวางมากเป็นอันดับหกของโลก มีประชากรประมาณ 25 ล้านคน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นหนึ่งในประเทศที่ร่ำรวยที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 12 ของโลก ในปี ค.ศ.2021 มีรายได้ต่อหัวสูงอันดับห้าของโลก ด้วยดัชนีการพัฒนามนุษย์ที่สูงอันดับสองของโลก จึงถูกจัดอันดับที่สูงในการเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพการทำงานระดับชาติสูง เช่น คุณภาพชีวิต สุขภาพ การศึกษา เสรีภาพทางเศรษฐกิจ และการปกป้องเสรีภาพและสิทธิทางการเมือง ของพลเมือง (Saksirisampan, 1997)

ออสเตรเลียไม่มีศาสนาประจำชาติ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ มีส่วนน้อยประมาณ 5% ที่นับถือศาสนาอื่น เช่น อิสลาม ฮินดู และเชนหรือเซน สำหรับพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในออสเตรเลียตั้งแต่ปี พ.ศ.2453 โดยพระภิกษุชาวอังกฤษซึ่งอุปสมบทที่ประเทศพม่า โดยแนะนำแต่เพียงว่าพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาจิตใจ (Dhammathai, 2022) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พระพุทธศาสนาในออสเตรเลียก็มีการเคลื่อนไหวกันอย่างคึกคัก ในปี พ.ศ.2549 จำนวนชาวพุทธในออสเตรเลียคิดเป็นร้อยละ 2.1 ของประชากรทั้งหมด โดยเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าของปี พ.ศ.2539 ทำให้พระพุทธศาสนาเติบโตเร็วที่สุดในออสเตรเลีย และข้อมูลจากสำนักงานสถิติออสเตรเลียระบุว่าในปี 2564 มีผู้นับถือศาสนาพุทธ 2.4% และ ที่สำคัญมีผู้ระบุว่าไม่นับถือศาสนาใดถึง 38.9% (Australia Bureau Statistics (ABS), 2021) ด้วยความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ของออสเตรเลียกับเอเชียทำให้พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในออสเตรเลียแตกต่าง ไปจากการเติบโตของพุทธศาสนาในประเทศตะวันตกอื่นๆ (Rocha and Barker, 2015) การที่ชาวเอเชียได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในออสเตรเลียจำนวนมากได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีและพระพุทธศาสนาเข้าไปปฏิบัติด้วย ทำให้ มีผู้นับถือพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนสื่อมวลชนต่างประเทศมีความกระตือรือร้นในการยอมรับพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปว่าทันสมัยและแปลกใหม่ (Martin, 1995)

เนื่องจากพระสงฆ์ที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในออสเตรเลียไม่สามารถพำนักเป็นการถาวรได้ด้วยนโยบายและข้อระเบียบกฎหมาย จึงทำให้การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียที่ผ่านมาจึงมักจะเป็นบทบาทของฆราวาสเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าคณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย แต่ก็มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอสำหรับชุมชนวัดไทยและจำนวนพุทธศาสนิกชนชาวไทย จนถึงปัจจุบันฆราวาสก็ยังมียบทบาททั้งในด้านการศึกษาระดับ ปริญญาตรี เผยแผ่ธรรม ปกป้องและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอดมา และไม่เพียงแต่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา คือพระธรรมวินัยอย่างเดียว แต่มีบทบาทในการส่งเสริมในทุกมิติที่เป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี ซึ่งเป็นการผสมผสานอย่างกลมกลืนกันทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในยามที่จากบ้านเกิด

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในออสเตรเลีย มักจะมีแนวทางที่ไม่ชัดเจนและต่างกันไปบ้าง ขึ้นกับแรงจูงใจและทัศนคติทางด้านพระพุทธศาสนาที่ต่างกัน บางครั้งก็ย้อนแย้งกันบ้างทางความคิด หากปล่อยและละเลยต่อปัญหานี้ เกรงว่าจะเป็นชนวนและขยายเป็นความขัดแย้งกันในสังคมชาวไทยพุทธ และอาจบานปลายในที่สุด ส่งผลให้การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียมีปัญหา พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียจะมีการสืบทอดให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคง มีผู้สนใจหันมานับถือมากขึ้นเพียงใด จึงขึ้นกับศักยภาพในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียเป็นสำคัญ

ดังนั้น บทความนี้จะนำเสนอการนำเอาบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สภาพการณ์และการพัฒนาการของพระพุทธศาสนา



ในประเทศออสเตรเลีย มาเป็นแนวคิดและนำมาสังเคราะห์กับบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียในปัจจุบัน เพื่อได้แนวทางในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียที่ถูกต้องและชัดเจนในทิศทางเดียวกัน ซึ่งมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย เพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเพื่อให้พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียมีความเจริญมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของ อุบาสก อุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบมีเกณฑ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับวิธีสืบค้นข้อมูลเชิงเอกสาร เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ใช้รูปแบบการสืบค้นข้อมูลเชิงเอกสารจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสก อุบาสิกา ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และใช้รูปแบบการสืบค้นเชิงเอกสาร จากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย เพื่อศึกษาสภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ใช้รูปแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทราบแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คือ กลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่มีถิ่นพำนักในรัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐควีนส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ที่มีบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนา กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยการคัดเลือกบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในแต่ละบทบาทและหน้าที่กระจายไปทั้งสองรัฐ ได้แก่ พระภิกษุจากรัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐควีนส์แลนด์ รัฐละ 1 รูป รวม 2 รูป กรรมการวัดไทยหรือสมาคมคนไทยรัฐละ 6 คน รวม 12 คน ชาวพุทธทั่วไป จำนวน 5 คน ตัวแทนเจ้าของร้านอาหารไทย รัฐละ 1 คน รวม 2 คน และตัวแทนผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุเสียงคนไทยในออสเตรเลีย จำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 22 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 แบบ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 คือทัศนคติด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ส่วนที่ 3 คือแรงจูงใจและปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และส่วนที่ 4 เกี่ยวกับข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

2. แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Field Note) เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์บันทึกข้อมูลปากกาและอุปกรณ์การบันทึกภาพ

เครื่องมือวิจัยทั้ง 2 แบบ ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการที่ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำวัตถุประสงค์การวิจัยมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยตนเอง ผ่านความเห็นชอบการประเมิน

ความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ
ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจำแนก โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อนำมาแยกข้อมูล สร้างรหัสข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล โดยเริ่มจากการสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูลด้วยการอ่าน บันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียด แล้วทำการสร้างรหัสข้อมูลที่เหมือนกันเข้าไว้ด้วยกัน ทบทวนประเด็นเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน และแยกประเด็นที่ต่างกันไว้ด้วยกันเพราะอาจจะมีประเด็นที่ซับซ้อนกัน

วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาและเรียบเรียงไว้ให้เป็นระเบียบแล้ว โดยการให้ความหมาย โดยตีความจากข้อมูลเบื้องต้น แล้วนำความหมายที่ได้ไปจัดหมวดหมู่แล้วนำมาตีความ สร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรม เพื่อนำข้อสรุปนั้นมาตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องและเชื่อถือได้ แล้วสรุป รวบรวมให้ได้องค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการนำผลการวิเคราะห์ที่แยก เป็นหมวดหมู่มาเชื่อมโยงเพื่อให้สอดคล้องแต่ละประเด็น และทบทวนประเด็นเดียวกันไว้ด้วยกัน ประเด็นที่ ต่างกันก็แยกออกไปรวมกลุ่มกัน พัฒนาเป็นสรุปผลการวิจัย (Final Thematic) พร้อมความเห็นเพื่อนำเสนอ ผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศ ออสเตรเลีย สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสก อุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้อุบาสกอุบาสิกามีบทบาทและมีผลสำเร็จในการส่งเสริม พระพุทธศาสนาทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษาดรรม เป็นการศึกษาธรรมเพื่อสามารถทำให้บรรลุผล เป็นสำคัญ 2) ด้านการปฏิบัติธรรม เป็นการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองเป็นหลักอันมีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า 3) ด้านการเผยแพร่ธรรม เป็นการนำเอาแบบอย่างการดำรงชีวิต อันประเสริฐคือคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาออกไปเผยแพร่แก่ประชาชน 4) ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา เป็นไปเพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ทั้งสังฆมณฑลโดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และศาสนสถานอันเป็นศาสนสมบัติ ไม่ให้ถูกคุกคาม ถูกโจมตี ถูกบิดเบือน ถูกเข้าใจผิด ถูกลบหลู่ดูหมิ่น และ 5) ด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยการให้ทานด้วยปัจจัย 4 แก่พระภิกษุ

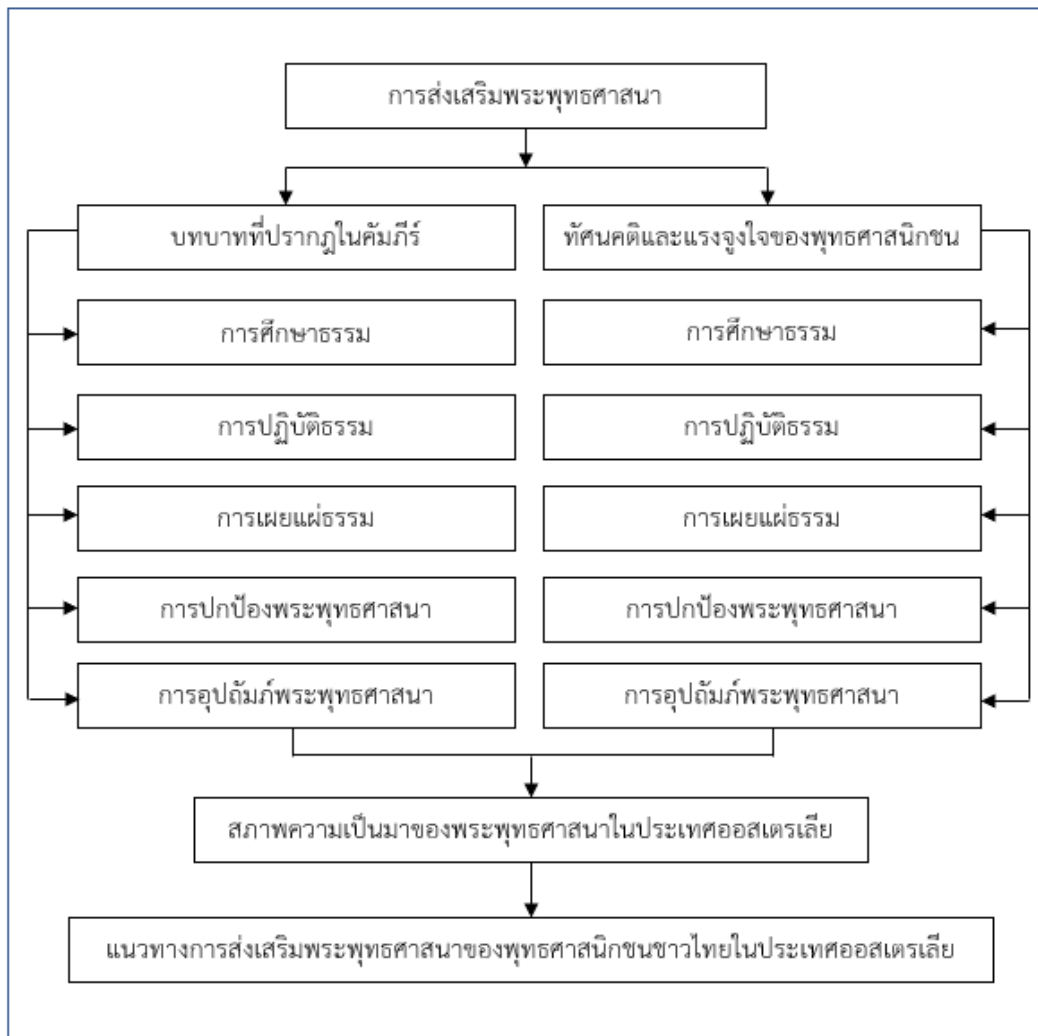
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย ผลการวิจัยพบว่า ในปี พ.ศ.2515 สมาคมชาวพุทธแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ได้มีหนังสือถึงมูลนิธิมหามกุฏราช วิทยาลัย แห่งวัดบวรนิเวศวิหาร ได้เรียนเชิญให้นามพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาเผยแพร่ที่ประเทศ ออสเตรเลียและเชิญให้มาสร้างวัดไทย ปี พ.ศ.2516 มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้ส่งพระสงฆ์ 2 รูป มาพัก จำพรรษาอยู่ในเมืองซิดนีย์ โดยได้รับความช่วยเหลืออุปถัมภ์จากชาวพุทธทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ พร้อมทั้งพุทธสมาคมแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ ในปี พ.ศ.2517 คณะสงฆ์ที่นำโดยพระปริยัติกิจ (ปัจจุบัน คือ เจ้าพระคุณ สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ 20) หัวหน้าพระธรรมทูตพร้อมทั้งชาวพุทธได้ตกลงซื้อบ้านหลัง หนึ่งที่แสดนเมอร์ ในเมืองซิดนีย์ เพื่อตั้งวัด และต่อมาภายหลังเจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวรทรงประทาน

นามวัดแห่งนี้ว่า วัดพุทธรังษี และได้เปิดวัดอย่างเป็นทางการเมื่อวันอาทิตย์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2518 (ตรงกับวันวิสาขบูชา) โดยมีเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร (ในหลวงองค์ปัจจุบัน) ทรงเป็นประธานฝ่ายฆราวาส นับว่าเป็นวัดไทยเถรวาทวัดแรกในประเทศออสเตรเลีย (Watbuddharangsee, 2022) จนถึงปัจจุบันได้มีพุทธศาสนิกชนชาวไทยและต่างชาติได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น มีการก่อตั้งวัดไทยขึ้นทั่วประเทศออสเตรเลีย เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันมีวัดไทย 28 แห่ง มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาประมาณ 2.4% (Australia Bureau Statistics (ABS), 2021) มีพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียจำนวน 100,856 คน และจะมีแนวโน้มมากขึ้น (Ministry of Foreign Affairs, Department of Consular Affairs, 2021)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย ผลการวิจัยพบว่า ด้านการศึกษาธรรมต้องศึกษาคำสอนอย่างเป็นระบบตั้งแต่พื้นฐานแล้วพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นโดยมาฟังธรรมที่วัด หากไม่สะดวกก็ศึกษาจากสื่อออนไลน์และสนทนาธรรมกับคนที่รู้ธรรม ด้านการปฏิบัติธรรมโดยการสวดมนต์ทำทานรักษาศีลเจริญภาวนาและเข้าร่วมพิธีกรรมที่วัด นำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ด้านการเผยแผ่ธรรมโดยเป็นผู้ช่วยและสนับสนุนพระสงฆ์ในการเผยแผ่ถ่ายทอดแนวทางตามคำสอนที่ถูกต้องตามที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมา ให้คนใกล้ชิดภายในครอบครัวญาติมิตรสหายแล้วจึงขยายเป็นวงกว้างไปยังบุคคลอื่น ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยไม่สนับสนุนกันในทางที่ผิดต้องคอยตักเตือนซึ่งกันและกัน หากมีคนเข้าใจผิดในเรื่องหลักคำสอนต้องชี้แจงในเบื้องต้นระงับยับยั้งไว้ก่อนที่ความเข้าใจผิดจะขยายเป็นวงกว้าง และด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยบริจาคทานปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์และสนับสนุนกิจกรรมเพื่อหาทุนสร้างและบำรุงศาสนสถานให้มั่นคงถาวร การส่งเสริมให้มีการศึกษาธรรมสนับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมก็เป็นการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอีกแนวทางหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย ผู้วิจัยได้นำเอาบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มาเสริมสร้างเป็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย ภายใต้กรอบแนวคิดด้านแรงจูงใจและทัศนคติในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียในปัจจุบัน และอยู่ในบริบทสภาพความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ดังนี้ 1) ด้านการศึกษาธรรม เป็นบาทสำคัญในเบื้องต้น ต้องศึกษาพระธรรมวินัยจากพระสงฆ์ที่วัดจากสื่อออนไลน์ และจากการสนทนาและสาธยายธรรมกับผู้รู้ธรรม 2) ด้านการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยตนเองอย่างง่าย ๆ เช่นสวดมนต์ ทำวัตร ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และนำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้ในการชีวิตประจำวัน 3) ด้านการเผยแผ่ธรรม เมื่อได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมแล้วก็ต้องช่วยและสนับสนุนในการถ่ายทอดแนวทางตามคำสอน โดยการพูด แสดงธรรม สนทนาธรรม ตอบปัญหาธรรม ให้คนใกล้ชิดแล้วขยายเป็นวงกว้างต่อไปยังบุคคลอื่นเพื่อเกื้อกูลและอนุเคราะห์แก่ชาวโลก 4) ด้านการปกป้องพระพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้ผู้ใดมาคุกคาม โจมตี บิดเบือนให้เข้าใจผิด และลบหลู่ดูหมิ่น ต้องไม่สนับสนุนกันในทางที่ผิด และคอยตักเตือนกันและกัน และ 5) ด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยถวายปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ เพื่อเป็นกำลังในการสืบทอดพระพุทธศาสนา สนับสนุนกิจกรรมในศาสนพิธีและการหาทุนเพื่อเป็นปัจจัยในการสร้างและบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุ ดังปรากฏตามแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงของการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าด้านการศึกษาธรรม เป็นการศึกษาผ่านการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก เมื่อเรียนรู้แล้วนำมาคิดใคร่ครวญพิจารณาด้วยตนเองจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ รู้แจ้ง ตลอดจนรู้ริยมรรค ด้านการปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นบทบาทที่จะช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น เพราะเมื่อมีบุคคลอื่นพบเห็นอุบาสกอุบาสิกาเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ก็จะนำพาให้ผู้พบเห็นนั้นเกิดศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่ธรรม เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก มีวิธีการในการเผยแผ่ทั้งวิธีการพูด แสดงธรรม สนทนาธรรม ตอบปัญหาธรรม การทำตัวอย่างให้ดู และวิธีการเขียน โดยยึดหลักการไม่ว่าร้ายหรือโจมตีใคร ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนใคร ต้องสำรวมในศีล ต้องรู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 ต้องรู้จักอยู่ในที่สงบ และต้องหมั่นฝึกฝนจิตตนให้มีคุณภาพสูงขึ้นด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ไม่ให้ถูกคุกคาม ถูกโจมตี ถูกบิดเบือน ถูกเข้าใจผิด ถูกกลบหลอกลวง เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง 4 ที่จะต้องปกป้องพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ให้พระสงฆ์ได้มีกำลังในการสืบทอดพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นปัจจัยนำไปสู่นิพพานอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของพระพุทธศาสนา (Songrueg, 1971)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าในปี พ.ศ.2434 ชาวพุทธจากตะวันตกได้เข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในออสเตรเลีย เพื่อเผยแพร่ปรัชญาทางพุทธศาสนา การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคนี้ยังเป็นบทบาทของฆราวาสเป็นหลัก จนกระทั่งในปี พ.ศ.2453 ได้มีพระภิกษุชาวอังกฤษซึ่งอุปสมบทที่พม่าเดินทางมาออสเตรเลีย โดยแนะนำแต่เพียงว่าพระพุทธศาสนาเน้นที่การพัฒนาจิตใจ แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นให้พระภิกษุจากประเทศต่างๆ ในเอเชียตามเข้าไปภายหลังเพื่อสร้างความสว่างทางปัญญาให้เกิดขึ้นแก่ชาวออสเตรเลียนับแต่นั้นมา (Phrakru Worayanwites, 2017) โดยมีแนวคิดที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับความคิดทางวิทยาศาสตร์มากกว่าศาสนา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาในยุโรปและอเมริกา (Dhammathai, 2022) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียก็มีความเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก หลังจากรัฐบาลออสเตรเลียประกาศยกเลิกนโยบายออสเตรเลียขาว (White Australia) ได้มีพระภิกษุจากศรีลังกา เดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย และมีการจัดตั้งวัดพุทธแห่งแรกขึ้นในปี พ.ศ.2514 ที่คาทอมบา (Katoomba) ใกล้กับบลูเมาท์เทน (Blue Mountain) ทางทิศตะวันตกของซิดนีย์ และได้ขยายขึ้นอีกในเวลาต่อมา (Dhammathai, 2022)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ด้านการศึกษาธรรม เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น เพราะการดำเนินชีวิตของคนไทยในต่างแดนเช่นออสเตรเลีย ต้องนำเอาพระธรรมมาสร้างความเข้าใจในชีวิต เพื่อจะได้นำเอาความรู้ตามหลักธรรมไปปฏิบัติได้ เป็นการสร้างวัฒนธรรมตามวิถีพุทธในสังคมคนไทยในออสเตรเลีย ด้านการปฏิบัติธรรม เมื่อได้ศึกษาพระธรรมคำสอนแล้วต้องนำมาปฏิบัติ จะได้เกิดสติปัญญา รู้เหตุรู้ผลในปัญหาต่างๆ และสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง ไม่เบียดเบียนกันสังคมก็ไม่วุ่นวาย ทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน เอื้ออาทรต่อกัน การปฏิบัติธรรมทำให้เข้าใจในหลักธรรมมากขึ้น ด้านการเผยแพร่ธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้พระพุทธศาสนาสูญหาย เพราะพระธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นสัจจธรรม ผู้ปฏิบัติจริงย่อมได้รับผลจริงและย่อมอยู่เป็นสุข เมื่อได้รับผลการปฏิบัติธรรมแล้วจึงต้องมอบสิ่งที่ดีงามให้กับคนในสังคมออสเตรเลีย เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง เป็นที่เคารพนับถือและศรัทธาของคนในสังคมออสเตรเลียสืบต่อไปด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา ไม่ให้ถูกบิดเบือนคำสอนหรือถูกทำลาย เนื่องจากพระธรรมคำสอนมีคุณค่าสุดประมาณ เป็นศาสนธรรมที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา และอยากให้ทุกคนในสังคมออสเตรเลียได้รู้ถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่สืบทอดมาสองพันกว่าปีด้วยการปกป้องจนมาถึงรุ่นเรา ด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ต้องอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเพื่อพระพุทธศาสนาจะได้ดูแลเรา พระสงฆ์และฆราวาสต้องไม่ละเลยซึ่งกันและกัน เมื่อพระสงฆ์อยู่ได้ วัดอยู่ได้ พระพุทธศาสนาก็อยู่ได้ไม่เสื่อมสูญ วัดไทยในออสเตรเลียได้รับการสนับสนุนอุปถัมภ์จากเมืองไทยในยุคเริ่มต้นก่อตั้งวัดเท่านั้น จะดำรงอยู่ได้ต่อไปในออสเตรเลียก็ต้องอาศัยการสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยในออสเตรเลียในพุทธบริษัททั้ง 4 ด้วยการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน ฝ่ายพระสงฆ์ได้รับปัจจัย 4 จากฝ่ายชาวบ้านเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติธรรมฝ่ายฆราวาสก็อาศัยได้ศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมจากพระสงฆ์เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนา จึงต้องช่วยกันเพื่อมีพระสงฆ์ได้สืบทอดคู่กับพระพุทธศาสนาเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไปในประเทศออสเตรเลีย

สรุป

แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย โดยการนำเอาบทบาทการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นหลักในการสังเคราะห์กับแรงจูงใจและทัศนคติในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในปัจจุบันของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในออสเตรเลีย ในบริบทของสภาพการและความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย เพื่อวิเคราะห์ออกมาสนับสนุนและประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย คือ ต้องศึกษาธรรมจากพระธรรมวินัยทั้งจากพระสงฆ์จากผู้รู้ธรรมและจากสื่อออนไลน์ แล้วนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดมรรคผลตามที่ได้ศึกษามา สามารถทำได้ง่ายทุกสถานที่ทุกเวลาทั้งจากการสดมภ์ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา นำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมแล้ว จะทำให้เข้าใจหลักธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้น จะนำพาชีวิตสู่ความสงบราบรื่นไม่เครียดและคลายทุกข์ เป็นแบบอย่างให้บุคคลอื่นได้เลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง นอกจากการถ่ายทอดคำสอนให้คนใกล้ชิดภายในครอบครัวแล้วขยายเป็นวงกว้างเพื่อเกื้อกูลและอนุเคราะห์แก่ชาวโลก นอกจากนั้นเพื่อให้พระพุทธศาสนาถูกคุกคามโจมตีบิดเบือนและถูกเข้าใจผิด จึงต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท 4 ที่จะต้องปกป้องคุ้มครองและไม่สนับสนุนกันไปในทางที่ผิด และเพื่อให้พระพุทธศาสนาได้สืบทอดต่อไปจึงต้องช่วยกันอุปถัมภ์ในทุกองค์ประกอบ คือทั้งศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี โดยการบริจาคปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ และสนับสนุนให้มีการเข้าร่วมในศาสนพิธีและกิจกรรมหาทุน เพื่อเป็นปัจจัยในการสร้างและบำรุงศาสนสถาน และศาสนวัตถุ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงเป็นที่พึ่งทางจิตใจของบุคคลในสังคมประเทศออสเตรเลียสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรสนับสนุนให้มีองค์กรที่เป็นหลักในการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียได้รับการศึกษาธรรมที่สอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตร จนถึงระดับบัณฑิตศึกษา จากสถาบันหลักในการให้การศึกษาพระพุทธศาสนา เช่นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระบบออนไลน์เป็นการเฉพาะ เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา บูรณาการประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานตามศาสตร์สมัยใหม่

1.2 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมเช่นสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือสถานปฏิบัติธรรมต่างๆ ควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรมตามหลักสูตร เนื่องในวาระต่างๆ ทางออนไลน์สำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยในออสเตรเลียบ้าง แล้วแต่โอกาสตามสมควร เพื่อให้มีการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง และแบ่งเบาภาระของวัดไทย

1.3 ควรสนับสนุนให้มีการจัดอบรมหลักสูตรคฤหัสถ์ธรรมทูต สำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย ณ ประเทศออสเตรเลีย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียได้ช่วยแบ่งเบาภาระพระสงฆ์และเป็นการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง



2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรจะศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในขอบเขตพื้นที่รัฐอื่น” เพื่อชี้ให้เห็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ในประเทศออสเตรเลียเพื่อนำมาบูรณาการในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียในภาพรวม

2.2. ควรจะศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาในประเทศออสเตรเลีย” เพื่อชี้ให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย

2.3. ควรจะศึกษาเรื่อง “ศาสนพิธี : กิจกรรมภายในวัดที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย” เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของกิจกรรมในศาสนพิธีภายในวัดที่มีผลต่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย

References

- Australian Bureau Statistics (ABS). (2021). *Religious Affiliation in 2021*. Top Religions in Australia by % of Population. Retrieved March 18, 2022, from <https://www.abs.gov.au/articles/religious-affiliation-australia#religious-affiliation-in-2021>
- Bauman Martin. (1995). Conceptualizing Diaspora - The Preservation of Religious Identity in Foreign Parts, Exemplified by Hindu Communities Outside India. *Temenos - Nordic Journal of Comparative Religion*, 31.
- Dhammathai. (2022). *The Propagation of Buddhism to Australia*, Retrieved March 6, 2022, from <http://www.org/Thailand/missionary/Australia.php>
- Ministry of Foreign Affairs, Department of Consular Affairs. (2021). *The Number of Thai People Abroad in 2021*. Retrieved November 2, 2022, from <https://consular.mfa.go.th>
- Phrakru Worayanwites, P. (2017). *Strategy of Administration for Buddhist Dissemination in Australia*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Rocha, C. & Barker, M. (2015). *Buddhism in Australia: Tradition in Change*. London & New York: Routledge.
- Saksirisampan, C. (1997). *Window on the World: Australia*. Bangkok: Window on the World Publishing.
- Songrueg, J. (1971). *History of Buddhist Disciples*. Bangkok: Wittayakal.
- Watbuddharangsee. (2021). *A History of Wat Buddharangsee Annadale*. Retrieved May 22, 2021, from <http://www.watbuddharangsee.org>

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากร ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน*

Land and Resource Management in Case of Role of Local Government in Mae Hon Son Province

¹ปณิธิ บุญสา และ ²พิรานันท์ จันทาพูน

¹Paniti Bunsu and ²Piranun Juntapoon

¹สาขาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

²สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

¹Community Management, Maejo University, Phrae Campus, Phrae, Thailand.

²Department of Tourism Development, Maejo University, Phrae Campus, Phrae, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: paniti@mju.ac.th



บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และบทเรียนการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อแนวทางที่เหมาะสมกับภูมิโนเวศวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัย 1. การรวบรวมข้อมูลเอกสารโดยยึดโยงกับงานศึกษาสภาองค์กรชุมชน 2. การรวบรวมข้อมูลผ่านผู้ที่ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสภาองค์กรชุมชน โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์ และ 3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลจากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า 1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกร่วมที่สำคัญในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยได้ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการสร้างพื้นที่กลางเพื่อให้กลุ่มคนต่างๆ เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนบทเรียนการจัดการปัญหาในเชิงนโยบาย และปฏิบัติการในระดับพื้นที่ร่วมกัน ในมิติที่ตั้งอยู่บนต้นทุนของท้องถิ่นนั้นๆ 2. ชุดองค์ความรู้ที่สำคัญของการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน ต้องอาศัยความรู้ในการปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอำนาจของท้องถิ่น ผ่านการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยต้องสะท้อนให้เห็นความสำคัญในเชิงหลักคิดที่สำคัญคือ การกระจายอำนาจ เพื่อถ่ายโอนอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการที่ดินและทรัพยากร; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

This article is aimed to analyze situation and lesson learn about community land and resource management supported by local administrative organizations in Mae Hong Son province and to synthesize knowledge about community land and resource management

relating to appropriate eco-cultural landscape. Qualitative data are derived by document analysis base on Community organization network, interview from key informants such as Local government unit, committee of Community organization and content Analysis

The result indicates that local administrative organizations areas important mechanism for land and resource management. They are able to stimulate stakeholders to discuss and share lesson learn about problem management from policy and practice base on community capital. Land and resource management also depends upon local ordinance developed by knowledge and lesson learn from implementation which implies the concept of centralization.

Keywords: Land and Resource Management; Local Government Community; Mae Hon Son Province

บทนำ

การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบบประชาธิปไตย โดยมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลางลงเหลือภารกิจหลักเท่าที่จำเป็นและให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้น (Cheema and Rondinelli, 2007) ขณะเดียวกันต้องเป็นองค์กรมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การมอบอำนาจจากส่วนกลางมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ในการปกครองของระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นส่วนร่วมในการเสนอปัญหา ตัดสินใจ การตรวจสอบการทำงาน และร่วมรับบริการสาธารณะต่างๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการปกครองท้องถิ่นจะมีอิสระในการดำเนินงาน แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐส่วนกลาง (Tanchai, 2009) การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลาย ทั้งนี้ด้วยข้อเท็จจริงที่สำคัญที่ว่าในพื้นที่ต่างๆ ของแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป อาทิเช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม หรือแม้แต่สภาพทางการเมืองเอง ซึ่งแต่ละพื้นที่ของประเทศมีความหลากหลายรัฐบาลกลางย่อมไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมสอดคล้อง ดังนั้นองค์กรปกครองท้องถิ่น จึงเป็นการจัดการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกตัวแทนของท้องถิ่นเองมาเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางในการบริหารงาน เพื่อให้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของท้องถิ่น รวมถึงจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ ให้สอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จากเงื่อนไขสำคัญนั้นเอง ท้องถิ่นจำเป็นจะต้องมีอำนาจและความเป็นอิสระ (Autonomy) จากรัฐบาลกลางในหลายๆ ทาง (Chardchawarn, 2002)

ปัจจุบันพบว่าโครงสร้างการบริหารและปกครองในรูปแบบเดิมมีข้อจำกัดและก่อให้เกิดปัญหา เนื่องด้วยการบริหารราชการเน้นไปที่การรวมศูนย์มากกว่าการกระจายอำนาจ เป็นผลให้เป็นปัญหาทางโครงสร้างการปกครองส่วนท้องถิ่น หลายต่อหลายรัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการปรับลักษณะของโครงสร้างการบริหารราชการไทย แต่ก็ยังไม่สามารถลดปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของประเทศไทยได้ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนผ่านสิ่งที่เรียกว่าการรวมศูนย์อำนาจจากระบบบริหารราชการส่วนกลางบนบริบทของการเมืองแบบรัฐราชการ หรือที่เรียกว่า Bureaucratic Polity ซึ่งส่งผลให้ความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการท้องถิ่น ถูกกำกับจากทิศทางของกระทรวงมหาดไทย โดยการสร้างเงื่อนไขทางกฎหมายผ่านการออก

พระราชบัญญัติต่างๆ ขึ้นมากำกับและควบคุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Chardchawarn, 2012) โดยเห็นได้ชัดเจนจากปัญหามากมายในระดับท้องถิ่น ที่ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเบ็ดเสร็จภายในท้องถิ่น เกิดจากลักษณะการบริหารราชการไทยดังกล่าวได้สร้างปัญหาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหาทางด้านอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซ้อนทับกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ทั้งเรื่องอำนาจภารกิจ งบประมาณและการประสานงาน ปัญหาด้านการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากเกินไป ปัญหาทางด้านการบริหารการเงินการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการดำเนินการกิจต่างๆ ซึ่งมักจะไม่ใช่เพียงพอที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำไปใช้จ่ายในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนได้ครบถ้วนตามภารกิจที่กฎหมายกำหนด

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แผ่ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เช่นเดียวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ประสบปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะการกระจายอำนาจในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดที่เกิดขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูล แนวเขตที่ดิน ความคลาดเคลื่อนและไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของแต่ละพื้นที่ อาทิ ข้อสังเกตต่อภาพแนวเขตที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงหรือเป็นรูปทรงเหลี่ยมต่างๆ ซึ่งขัดแย้งกับข้อเท็จจริงของลักษณะภูมิประเทศและรูปแบบการใช้ประโยชน์จริงในที่ดิน อาทิ บ้านไทรงาม ตำบลแม่มาเต็ง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรณีข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการขอให้โยกย้ายพื้นที่ เช่นกรณีบ้านแม่ฮี้ ตำบลแม่คง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงประมาณ 80 % รองลงมาจะเป็นไทยใหญ่ จีนฮ่อ ม้ง ลีซู และ มูเซอ ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ด้วยบริบทของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะมีแบบแผนการดำรงชีวิตในการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลัก เห็นได้จากระบบการจัดการผลิตในระดับครัวเรือน จนเป็นจารีตประเพณีและภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะการทำไร่หมุนเวียนที่ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่าที่สะท้อนให้เห็นผ่านภูมิปัญญาวิเวศวิทยาท้องถิ่นในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม บริบทและสภาพทางสังคม ที่มีจารีตชนบประเพณี สภาพทางเศรษฐกิจและการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มี “ความพิเศษ” ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่มีสอดคล้องกับความหลากหลายในความเป็นแม่ฮ่องสอน กระบวนการเรียนรู้จากการพัฒนาได้ทำให้พื้นที่ชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของหลายชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาที่สะท้อนการจัดการที่ดินเพื่อการเกษตรที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และป้องกันการเข้ามาของการผลิตพืชเชิงเดี่ยว เช่นข้าวโพด รวมไปถึงการพัฒนาเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในนามของเครือข่ายท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยมีประเด็นการจัดการที่ดินและทรัพยากรเป็นจุดร่วม เพื่อให้เห็นถึงระบบการบริหารจัดการในระดับจังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และบทเรียนการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อแนวทางที่เหมาะสมกับภูมินิเวศวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกมาเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1) การรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Data Collection) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการทบทวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก รายงานการถอดบทเรียนการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนของ องค์การบริหารส่วนตำบลนาร่อง 10 ตำบลในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยการค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกระจายอำนาจ (Decentralization Approach) และแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Resources Management Approach) รวมถึงศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2) การรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาวิจัยภาคสนามลงพื้นที่เก็บข้อมูลผ่านการใช้วิธีการวิจัยในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจพื้นที่ (Field Observation) การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยวิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมทั้งการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups)

ขั้นตอนที่ 2 วิธีการในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลผ่านผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาท ในการขับเคลื่อนผลักดันกระบวนการทำงาน ในระดับพื้นที่ซึ่งรวมไปถึงตัวบุคคล กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการทำงานในระดับต่างๆ โดยการรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสองส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นกระบวนการสัมภาษณ์ (Interview method) โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้แนวทางการเลือกบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาท (Key Information) ตามรูปแบบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย (Purposive Sampling) ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับท้องถิ่นและชุมชน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ทั้งหมด 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน และ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่จากสำนักงานปลัด อบต. กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มที่ 4 ผู้แทนสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 30 คน โดยออกแบบชุดคำถามซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ 4 ประเด็นที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผ่านทฤษฎีการกระจายอำนาจ รวมถึงการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน

ส่วนสอง เป็นการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการพิจารณาจากความเกี่ยวข้องของกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันในระดับพื้นที่และในระดับตำบล ซึ่งผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนประเด็นจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Analyzing Qualitative Data)

ผู้วิจัยใช้แนวทางในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังที่กล่าวไปเบื้องต้นนั้น ดังนั้นภายใต้การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Analyzing Qualitative Data) โดยกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้แยกส่วนออกมาจากกระบวนการเก็บข้อมูล โดยผู้ทำการวิจัยจะได้มีการบันทึกข้อมูลจากการจัดเก็บอย่างเป็นระบบการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและนำมาบันทึกในรูปของ บันทึกจากภาคสนาม (Field Note) ซึ่งจะนำไปสู่การแยกแยะ หมวดหมู่และจัดแบ่งหัวข้ออาศัยการพิจารณาในบริบทของพื้นที่ที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และการตั้งถิ่นฐาน รวมถึงนำไปใช้ในการตรวจสอบและตั้งข้อสังเกตกับฐานข้อมูลเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและอธิบายถึงความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์และบทเรียนการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดชายแดน และเป็นมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 8 ของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ 12,681.2592 ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ 7,925,787 ไร่) เนื้อที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 11,104.4464 ตารางกิโลเมตร (หรือประมาณ 6,940,279 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 87.5658 ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนพื้นที่ที่ไม่ใช่ป่า จำนวน 1,047,528.37 ไร่ ขณะที่การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 45 อบต. 415 หมู่บ้าน และจำนวนประชากรโดยรวม 242,742 คน แยกเขตการปกครองของท้องถิ่น เป็น เทศบาลตำบลจำนวน 6 แห่ง เทศบาลเมืองจำนวน 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 38 แห่ง ขณะที่จำนวนประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจำนวนถึง 158,584 คน (Office of Registration Administration, 2019) ในปี 2561 รัฐบาลตั้งเป้าหมายให้ “แม่ฮ่องสอนโมเดล” เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพและกระตุ้นให้เกิดการลงทุนนำไปสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนจากการสร้างงานสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติสามารถพัฒนา ร่วมกันอย่างเกื้อกูล สมดุลและยั่งยืน อย่างไรก็ตามการกำหนดทิศทาง “มนต์เสน่ห์แห่งขุนเขา” อาจจะต้องทำความเข้าใจสถานะความเป็นจริงในบางประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานภาพของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ กลุ่มน้ำชั้น 1 2 3 4 5 รวมถึงเขตป่าสงวนต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งส่งผลต่อการลดทอนสิทธิในการเข้าถึงการพัฒนาในด้านต่างๆ ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการปกครอง การศึกษา โครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่ไม่สามารถพัฒนาและยกระดับการแก้ไขปัญหาได้ เนื่องจากอยู่ในเขตป่าต่างๆ ของรัฐ

เมื่อย้อนกลับมามองพินิจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าทิศทางของนโยบายในการจัดการทรัพยากรในสังคมไทยที่ผ่านมาถูกกำหนดขึ้นมาจากหลักคิดที่รัฐต้องการควบคุมเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การตอบสนองให้เกิดการเติบโตของโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ผลที่เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายในการจัดการป่าไม้และที่ดิน ได้ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียพื้นที่ป่าและไม้จากการสัมปทาน การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่ว่าจะเป็น ปอ อ้อย ข้าวโพด ผลที่ตามมาคือการใช้สารเคมี ปุ๋ยยา และหนี้สิน ในทางกลับกันนโยบายที่เกิดขึ้นกลับกัดกิน (Exploitation) และละเลยชาวบ้านรวมถึงภาคส่วนต่างๆ ออกไปจากกระบวนการพัฒนาที่มาจากกำหนดนโยบายในการจัดการที่ดินและป่าไม้ ซึ่งส่งผลกระทบไปสู่การเกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่ฝังรากลึกมาจนถึงปัจจุบันนี้ การผูกขาดในการเข้าถึงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรรายย่อยและชุมชนท้องถิ่นทั้งชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่ราบและชุมชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมาอย่างยาวนานและนับวันที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยมาจากปัญหาของการบังคับใช้กฎหมาย การคุกคามและการจับกุมดำเนินคดีกับเกษตรกรที่อยู่อาศัยและทำกินในที่ดินของรัฐ

ขณะเดียวกันจากรายงานของสถาบันนโยบายศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยสรุปสาเหตุหลักของปัญหาที่ดินทำกินในเขตป่าไม้ไว้ 7 ประการคือ 1. ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินมาก่อนที่จะประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ 2. การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของชุมชนโดยไม่มีที่ดินทำกินรองรับ 3. การปฏิรูปที่ดินและการจัดสรรที่ดินของรัฐให้เกษตรกรล้มเหลวไม่สามารถแก้ปัญหาเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินได้ 4. นโยบายการลดขนาดภาคเกษตรให้ไปสู่ภาคอุตสาหกรรมไม่เป็นจริง ภาคอุตสาหกรรมรองรับ

ไม่พอ และเกษตรกรที่เปลี่ยนไปเป็นคนงานไม่ได้มีคุณภาพชีวิตดีกว่าเดิม 5. นโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐชักนำคนให้ไปตั้งชุมชนในป่าตั้งแต่สัมปทานทำไม้ สัมปทานเหมืองแร่ การอนุญาตให้เข้าพื้นที่ป่าสงวนฯ ฯลฯ 6. การสูญเสียที่ดินเกษตรในพื้นที่ราบให้กับนายทุนและสถาบันการเงิน และ 7. กระแสพืชเศรษฐกิจเพื่ออุตสาหกรรมและการส่งออก (Foundation for the Promotion of Public Policy Studie, 1991) ผลที่ตามคือความเหลื่อมล้ำทั้งในสังคม การศึกษารวมถึงในด้านเศรษฐกิจ ช่องว่างระหว่างคนรวย คนจน เริ่มห่างกันมากขึ้นตามลำดับ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ผูกขาดและไม่เป็นธรรม นำไปสู่การกระจุกตัวของที่ดินทรัพยากรไม้ และผูกขาดการเข้าถึงการพัฒนาของรัฐ สถานการณ์การถือครองที่ดินในประเทศไทยถือว่ามีกระจุกตัวสูง ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในมือผู้มั่งมี คนรวย ที่ดินประมาณ 108 ล้านไร่ คิดเป็นประมาณร้อยละ 90 ของที่ดินที่มีประชาชนถือครองอยู่ทั้งหมดประมาณ 120 ล้านไร่ อยู่ในมือประชากรเพียง 6 ล้านคน หากพิจารณาเฉพาะในกรุงเทพฯ จะพบว่าผู้ถือครองที่ดิน 50 รายแรก จากทั้งหมด 5.7 ล้านรายถือครองที่ดินถึงร้อยละ 10 โดยผู้ถือครองที่ดินมากที่สุด 50 อันดับแรกถือครองที่ดินรวมกันถึง 41,509.67 ไร่ สูงกว่า 50 อันดับสุดท้ายที่ถือครองรวมกันเพียง 0.320 ไร่ ถึง 129,717 ไร่ ขณะที่การวิจัยของมูลนิธิสถาบันที่ดิน พบอีกว่า 70% ของที่ดินที่มีการถือครองในประเทศไทยถูกปล่อยทิ้งไว้ให้รกร้างว่างเปล่า ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ หรือใช้ประโยชน์ไม่ถึง 50 % ประเมินความสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ 127,384 ล้านบาทต่อปี บ่งชี้ว่าคนจำนวนหนึ่งในสังคมไทยถือครองที่ดินจำนวนมากไว้โดยไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อะไร หากเก็บไว้เพื่อเก็งกำไรเป็นสินค้าเพื่อขายต่อ (Mackalaphirom, Thanavorapong and Chairat, 2015)

ในงานศึกษาของดวงมณี เลาวกุล พบว่าโฉนดที่ดินทั่วประเทศซึ่งกรมที่ดินได้ออกให้แก่ผู้ครอบครองที่ดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดินจำนวน 95 ล้านไร่ พบว่ามีผู้ถือครองโฉนดทั้งหมดเพียง 15,909,047 รายเท่านั้น โดยผู้ถือครองโฉนดที่ดินจำนวนมากที่สุดถือครองที่ดิน รวมกันมากถึง 631,263 ไร่ และเมื่อจำแนกสัดส่วนผู้ถือครองที่ดินตามขนาดการถือครองที่ดิน พบว่าที่ดินซึ่งมีโฉนดร้อยละ 79.92 กระจุกตัวอยู่ในมือผู้ถือครองเพียง 3,181,809 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 4.98 ของประชากร (Laovakul, 2013) จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการกระจุกตัวของที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้ส่งผลกระทบต่อราคาที่ดินที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้คนจนและเกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเข้าถึงที่ดิน (เอกสารสิทธิ์) เพื่อการอยู่อาศัยและทำการเกษตรได้อย่างพอเพียงปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ส่งผลให้เกิดการกำหนดมาตรการและการบังคับใช้กฎหมายต่อชาวบ้านรวมถึงชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอย่างชัดเจน หากทว่าสาเหตุสำคัญของการสูญเสียพื้นที่ป่ากลับละเลยการนำเสนอถึงสาเหตุอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการสัมปทานไม้ การส่งเสริมการผลิตเชิงเดี่ยวขนาดใหญ่ หากแต่มุ่งเน้นไปที่ชุมชนเป็นสาเหตุสำคัญของการสูญเสียทรัพยากร

ประเด็นดังกล่าวไปในเบื้องต้นนั้น สะท้อนออกมาให้เห็นความไม่ชอบธรรมของระบบการบริหารจัดการทรัพยากรในสังคมไทยที่ก่อรูปมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายและกฎหมายที่เกิดขึ้นมาได้มุ่งเน้นเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ร้อยละ 40 ของประเทศ ทำให้มีความพยายามออกมาตรการต่างๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมายมาโดยตลอด โดยในทางกลับกันการดำเนินการไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากจะไม่นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนแล้วยังอาจนำไปสู่ความขัดแย้งครั้งใหม่ โดยเฉพาะความขัดแย้งภายใต้ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนผ่านภายหลังจากการทำรัฐประหารในปี 2557 โดยมีการออกคำสั่ง คสช.ฉบับที่ 64/2557 ออกเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2557 กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ครอบครอง ทำลายป่า คำสั่ง คสช.ฉบับที่ 66/2557 ออกเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2557 กำหนดเพิ่มเติมให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) มีอำนาจจัดการป่าไม้ และคำสั่งหัวหน้าคสช.ฉบับที่ 4/2558 ออกเมื่อ 8 เมษายน 2558 กำหนดให้สามารถแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทหารเพื่อช่วยเหลือปัญหาป่าไม้ได้ โดยการดำเนินนโยบายตามคำสั่งดังกล่าว มีการ

ตั้งข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่ของผู้ได้รับผลกระทบคือเกษตรกรรายย่อย นำไปสู่ข้อพิพาทและการถูกดำเนินคดีกับชุมชนในเขตป่า

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้งสองฉบับดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินในสังคมไทยไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 64/2557 และ 66/2557 เป็นคำสั่งที่เป็นกระบวนการรวบอำนาจและลดทอนความซับซ้อนของปัญหาลงไปโดยทำการโอนอำนาจการจัดการป่าไม้จากหน่วยงานราชการที่มีอำนาจในการควบคุมและจัดการทรัพยากรอยู่เดิมคือกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ไปสู่สถาบันทหาร โดยการฟื้นฟูอำนาจของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ หรือ กอ.รมน. ให้เข้ามาเป็นองค์กรหลักในการใช้อำนาจสั่งการ ควบคุม และกำหนดแนวทางการในดำเนินการแก้ไขปัญหาป่าไม้และที่ดิน โดยให้เป็นมาตรการหลักในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินแทนมาตรการอื่น โดยเฉพาะการเพิกเฉยต่อมาตรการการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เคยมีมาก่อน (Ongla, 2019)

2. ผลสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อแนวทางที่เหมาะสมกับภูมินิเวศวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน

เมื่อพิจารณาสถานภาพของพื้นที่และจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะพบว่ามีจำนวน 45 แห่ง แบ่งเป็นเทศบาลตำบลจำนวน 6 แห่ง เทศบาลเมืองจำนวน 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 38 แห่ง โดยสถานภาพประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ นั้น ล้วนแล้วแต่อยู่ในพื้นที่ป่าตามกฎหมายของรัฐ ส่งผลทำให้การทำงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ถนน ไฟฟ้า ต่างๆ เป็นไปอย่างมีข้อจำกัด ขณะที่สิทธิของประชาชนในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และที่ดิน รวมถึงทรัพยากรด้านต่างๆ ก็เป็นไปอย่างจำกัด

ด้วยสถานการณ์เช่นนี้เอง องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเป็นบทเรียนสำคัญที่มาพร้อมกับองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการ (Knowledge pf practices) ได้ทำหน้าที่สกัดความรู้ต่างๆ ออกมาจากปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ทำงานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้กระบวนการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานในการแก้ไขปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งเป็นกฎซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจนิติบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อวางหลักเกณฑ์และวิธีการของการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยประกอบด้วยประเภทของข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ประชาชนเสนอได้ ประชาชนสามารถเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ทุกประเภท โดยกระบวนการใช้สิทธิและการเข้าชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ สามารถเข้าชื่อกันยื่นคำร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่น ดังนั้นเองการบัญญัติกฎหมายท้องถิ่นโดยการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการเสนอกฎหมายของท้องถิ่น เพื่อมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน

รูปแบบการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน ภายใต้การพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการข้อมูลถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนากลไกการจัดการจัดการในระดับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ที่จะนำไปสู่การออกแบบและการพัฒนานโยบายท้องถิ่น ยังผลต่อการเสริมสร้างอำนาจการจัดการตนเอง และก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของ รวมทั้งการสร้างการยอมรับจากองค์กรภายนอกในการเข้ามาเป็นแรงเสริมการจัดการตนเองของท้องถิ่นในการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนบนฐานนิเวศ

วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำคัญในการจัดทำแผนที่รายแปลง / ผังครัวเรือน/ วิเคราะห์เศรษฐกิจครัวเรือน การจัดทำแผนที่เดินดินการใช้ประโยชน์และการจัดการที่ดินในแต่ละชุมชน ที่ต้องนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของการออกแบบการจัดการพัฒนาและมีความสำคัญในการกำหนดนโยบายการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนเพราะคือเป้าหมายหลักของการพัฒนา และเป็นตัวชี้วัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน/พื้นที่

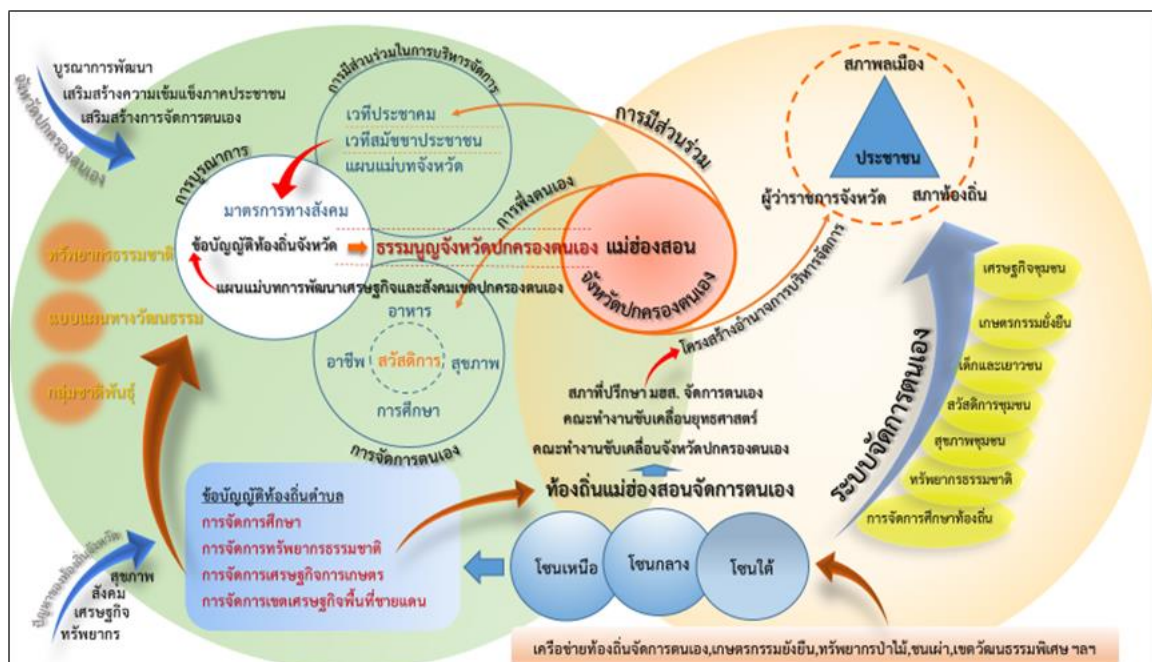
เมื่อต้นปี 2561 องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสรุปบทเรียนของเครือข่าย ทำให้พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นมีข้อจำกัดในการจัดการข้อมูล โดยเฉพาะการทำแผนที่ที่ใช้ระบบ GIS ทำให้ได้มีการจัดตั้งสำนักงานการจัดการระบบสารสนเทศ เพื่อเป็นกลไกหลักในการจัดการข้อมูล โดยมีสำนักงานนวัตกรรมท้องถิ่นจัดการตนเองตำบลท่าผาเป็นกองเลขในการประสานร่วมทั้งจังหวัด และมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่อิง เป็นประธานเครือข่าย ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าถึงหลักการกระจายอำนาจของท้องถิ่น และนำมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรองโดยมีการจัดการข้อมูลตามขั้นตอนของกระบวนการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนที่มีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช) เป็นกลไกสนับสนุนทั้งความรู้และแนวปฏิบัติ ซึ่งอำนาจรัฐยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว ฉะนั้นการยกระดับเนื้อหาของการทำงานทั้งในเชิงพื้นที่และการเป็นเครือข่ายร่วมในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนายทางวิชาการเข้ามาสนับสนุน โดยใช้การวิจัยและการจัดการความรู้มาเป็นเครื่องมือ เนื่องด้วยบทเรียนสำคัญในขั้นของการต่อรองทางกฎหมายยังเป็นข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลต้นแบบและตำบลนำร่อง พบว่า 1. ความเข้าใจต่อกฎหมายยังมีช่องว่าง ผนวกกับการจัดการข้อมูลภูมิปัญญาความรู้เรื่องไร่หมุนเวียน และกติกาของชุมชนยังไม่ได้รับการยอมรับในเชิงนโยบาย 2. การรวมตัวเป็นเครือข่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน ถือว่าเป็นพลังสำคัญในเชิงกระบวนการทางสังคมที่อาศัยอำนาจภายใต้เครือข่ายทางสังคมในการสร้างพลังต่อรอง ฉะนั้นสิ่งที่จะสนับสนุนเพื่อให้ไปสู่การพัฒนารูปแบบความเป็นเมืองพิเศษแม่ฮ่องสอนบนฐานการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน คือ พลังความรู้ที่ต้องพัฒนาจากพื้นที่ชุมชน ทั้งระบบการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน

ขณะเดียวกันการชุดองค์ความรู้ บทเรียนการพัฒนากระบวนการบริหารที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน จำเป็นต้องอาศัยพลังของภาคส่วนในหลายๆ ภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า ประเด็นร่วม ของการทำงาน ประเด็นร่วมของการทำงานดังกล่าว สะท้อนให้เห็นจากการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยมีต้นแบบจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงปี 2555 ในฐานะที่เป็นตำบลต้นแบบในการจัดจัดทำข้อบัญญัติตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน และได้ขยายโครงความคิดไปในพื้นที่ ตำบลท่าผา อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จนนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดเป็นข้อบัญญัติตำบลท่าผา ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขยายผลความรู้ ความคิดไปสู่ตำบลแม่อิง ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึง ตำบลมาสวด อำเภอสะเมิง ตำบลทุ่งยาว และตำบลแม่อ้อ อำเภอปาย (ตำบลดังกล่าวกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น เนื่องจากการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ไปเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2564 ที่ผ่านมา)

จากบทเรียนที่เกิดจากการสังสมชุดความรู้ต่างๆ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญในเชิงหลักคิด 2 ส่วนได้แก่ 1. หลักการกระจายอำนาจ เพื่อถ่ายโอนอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชน ในข้อบัญญัติท้องถิ่น ต้องมีลักษณะเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อถ่ายโอนอำนาจในการตัดสินใจและการจัดการทรัพยากรให้แก่ชุมชน ตามกฎระเบียบของแต่ละชุมชนเขียนขึ้น โดยมีกลไก

คณะกรรมการ (ป่าชุมชน/ที่ดิน/น้ำ ฯลฯ) ของชุมชนเป็นกลไกที่รับการถ่ายโอนอำนาจมาที่ชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีกลไกระดับตำบลเป็นกลไกควบคุม ดูแล และตรวจสอบร่วมอีกระดับหนึ่ง และ 2. การรับรองสถานะ และรองรับการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การออกข้อบัญญัติที่เป็นกฎหมาย ระดับท้องถิ่นจะเป็นการรับรองสถานะให้กฎระเบียบของชุมชน รับรองคณะกรรมการด้านการจัดการป่าชุมชน คณะกรรมการที่ดิน และคณะกรรมการจัดการน้ำ ฯลฯ ที่ตั้งขึ้นในชุมชนให้มีสถานะทางกฎหมายและเพื่อการรับรองความมั่นคงในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยนอกจากการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนและทรัพยากรแหล่งน้ำแล้ว การออกข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านการจัดการที่ดินยังสามารถกำหนดกรอบการใช้ที่ดินในเขตป่าหรือระบบเกษตรที่ส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน รักษาไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน เป็นการกำหนดแนวทางการสนับสนุนจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนแก่คนในชุมชน เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการใช้ประโยชน์ในที่ดินของตนเอง รวมทั้งร่วมกันป้องกันการบุกรุกขยายพื้นที่ ป้องกันการซื้อขายที่ดิน/การเปลี่ยนมือ การกว้านซื้อที่ดินให้กับบุคคลภายนอก นำไปสู่การกำหนดกรอบขอบเขต กติกาในการจัดการที่ดินในเขตป่าและการรองรับสิทธิในการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินที่รัฐหรือกฎหมายยังหาแนวทางการรองรับได้ไม่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ต้องเชื่อมโยงการพัฒนาโลก กติกาเพื่อจะสามารถรักษารูปแบบการจัดการระบบทรัพยากรแบบดั้งเดิม (ไร่หมุนเวียน) ของตำบล รวมถึงในตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง ภายใต้ความพยายามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับเครือข่ายชาวบ้านในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่น เช่น ข้าว พืชผักต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการผลิตของท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนของตำบลปางมะผ้า และตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม

องค์ความรู้ใหม่



แผนภาพที่ 1 บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา: จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาแผนภาพที่ 1 เกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยครั้งนี้ บทบาทสำคัญในการจัดการที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต้องให้ความสำคัญกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องด้วยน้อยความซับซ้อนและความหลากหลายในพื้นที่ ฉะนั้นการบริหารภายใต้ความหลากหลายต้องอาศัยกลไกระดับท้องถิ่นที่ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการในบทบาทของผู้นำท้องถิ่น และ ผู้นำท้องถิ่น ในขณะเดียวกันด้วยความหลากหลายของชาติพันธุ์ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำกับบทบาทของผู้นำในการจัดการที่ดินและทรัพยากร นัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือการจัดความสัมพันธ์โครงสร้างภายในชุมชนถือว่าเป็นเงื่อนไขของการจัดระบบบริหารการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ แต่อย่างไรก็ตามกลไกภายนอกโดยเฉพาะหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้าใจปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าวที่จะนำมาสู่การจัดการข้อมูลและทำให้ข้อมูลมีพลังอำนาจในการต่อรองกับภายนอก เช่นเดียวกันในกระบวนการของกลไกที่มีอยู่คือการยกระดับไปสู่การทำข้อบัญญัติในระดับท้องถิ่นที่ต้องมีแผนแม่บทการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชนเป็นเงื่อนไขได้ข้อบัญญัติและจัดตั้งกลไกในการกำกับดูแลและในรูปแบบของสภาชุมชนในระดับท้องถิ่นที่มีองค์ประกอบทั้งนักวิชาการ ผู้ทำที่เป็นทางการและไม่ใช่ทางการในการควบคุมดูแลกระบวนการของสภาท้องถิ่น ภายใต้ความเข้าใจร่วมของหลักการกระจายอำนาจ หลังจากมีการจัดการในระดับท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม จำเป็นต้องนำไปสู่การสร้างเครือข่ายในภาพรวมในระดับโซนพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาเป็นสภามณฑลจังหวัดที่ต้องบริหารกลไกที่มีความหลากหลายโดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นหน่วยบริหารกระบวนการในการทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการความรู้และเอื้อให้เกิดการประสานระหว่างโซนพื้นที่และพัฒนาเป็นธรรมนูญจังหวัดปกครองตนเองการจัดการที่ดินและทรัพยากรบนฐานวัฒนธรรมเมืองพิเศษแม่ฮ่องสอน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าโครงสร้างอำนาจการจัดการทรัพยากรในสังคมไทย ภายหลังจากมีนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของไทยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการผลักดันให้เกิดการใช้ฐานทรัพยากรอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้เพราะการออกแบบนโยบายดังกล่าวมุ่งไปเพื่อการพัฒนา รวมถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และนำไปสู่ความพยายามในการแยกคนออกจากป่า ละเลยการมีส่วนร่วม ขาดการคำนึงถึงระบบสิทธิดั้งเดิม และระบบสิทธิชุมชน ส่งผลให้เกิดแรงกระแทกต่อการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเป็นอย่างมาก หลายชุมชนถูกทำให้เป็น “ผู้บุกรุกป่า” รวมถึงขาดกระบวนการตรวจสอบพิสูจน์และกระบวนการมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐก็ใช้มาตรการเด็ดขาด ไล่จับ ขับไล่ และจับกุมดำเนินคดี นำมาสู่การรวมตัวของชุมชนในพื้นที่ป่าเป็นเครือข่ายตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น เขตป่า เขตลุ่มน้ำ มาสู่เครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ในนามของเครือข่ายป่าชุมชนถือว่าเป็นรูปแบบสำคัญของขบวนการต่อสู้ภาคประชาชน สอดคล้องกับงานของ Vendergeest and Peluso (1995) ที่สะท้อนถึงการขยายอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ (Territorialization) เพื่อควบคุมทรัพยากร เริ่มต้นจากการขยายอำนาจการควบคุมของรัฐกำหนดให้พื้นที่ที่ไม่มีการถือครองให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมป่าไม้ พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน กำหนดให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมที่ดิน ขั้นที่สอง การขยายอำนาจรัฐโดยการควบคุมที่ดิน โดยได้มีการกำหนดพื้นที่ป่าสงวนและเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การกำหนดพื้นที่ป่าที่ห้ามมิให้ถือครองหรือบุกรุกเบิกและในที่สุดก็ได้ออกเป็นกฎหมายถาวร ขั้นที่สาม การขยายอำนาจรัฐโดยการควบคุมพื้นที่ป่า โดยใช้แผนที่กำหนดการจัดการป่าตามหลักวิทยาศาสตร์ และนิยามลักษณะของเขตป่า เช่น เขตรักษาต้นน้ำลำธาร เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า และเพื่อควบคุมพื้นที่ป่าให้อยู่ในการควบคุมของกรมป่าไม้ ทำให้มีการออกกฎหมายต่างๆ กระบวนการดังกล่าว ได้ถูกนำมาใช้ควบคุมการใช้ประโยชน์ของที่ดินแต่ละพื้นที่

ทว่าชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน ได้พยายามต่อสู้ ต่อรองเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน โดยการพัฒนาทบทางของชุมชนให้การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พื้นที่ กำหนดกติกาจากกฎจารีต และการบริหารจัดการทรัพยากรจากองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดการไฟป่า การฟื้นป่า การเก็บหาของป่า ฯลฯ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นบทเรียนสำคัญที่ส่งผลให้เกิดรูปธรรมที่สังคมหันมาสนใจเรียนรู้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวสะท้อนนัยยะสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นที่ยึดโยงกับระบบกรรมสิทธิ์ในลักษณะสิทธิหน้าหมู่และสิทธิการใช้ประโยชน์ โดยมีกติกาในลักษณะเอื้อต่อการใช้ประโยชน์และเข้าถึงทรัพยากรอย่างเสมอภาค ซึ่งตั้งอยู่บนความเชื่อ จารีต และสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชน โดยถือว่าเป็นมาตรการสำคัญในการควบคุมดูแลให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความยั่งยืน รวมทั้งมีความก้าวหน้าการประยุกต์กฎเกณฑ์ และเครื่องมือการจัดการทรัพยากรแบบใหม่เข้ากับกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น การใช้เครื่องมือแผนที่ โมเดล ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดความสมบูรณ์และยั่งยืนได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการที่ดิน และทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการสร้างพื้นที่กลางเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยน บทเรียนการจัดการปัญหาในเชิงนโยบาย และปฏิบัติการในระดับพื้นที่ร่วมกัน ในมิติที่ตั้งอยู่บนต้นทุนของท้องถิ่นนั้นๆ เช่นในกรณีตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านการแลกเปลี่ยนรูปแบบการจัดการระบบทรัพยากรแบบดั้งเดิม (ไร่หมุนเวียน) ขณะที่ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง ต้นทุนสำคัญในการยกระดับพื้นที่กลางเป็นเรื่องเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานการจัดการที่ดิน ตำบลปางมะผ้า เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม หยิบเอาประเด็นความสัมพันธ์ของผู้คนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ตำบลแม่อิง เน้นการจัดการไฟป่า รวมถึงการจัดการป่า และการดูแลรักษาด้านสุขภาพโดยชุมชน ขณะเดียวกันตำบลท่าผาป้อม อำเภอแม่ลาน้อยได้สร้างการจัดการฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาด้านทรัพยากร ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง มุ่งเน้นไปในการกระตุ้นการอนุรักษ์ พันธุกรรมพืชเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย ตำบลทุ่งยาว และตำบลแม่อ้อ อำเภอปาย ทั้งนี้เพราะว่า บริบทรวมถึงความสัมพันธ์ในลักษณะภูมิโนเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความเชื่อมโยงในทางวัฒนธรรมกันสูงมาก ขณะเดียวกันประเด็นร่วมในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อาศัยพลังของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลการออกแบบรูปธรรมเพื่อจะเป็นคานงัดกับการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง ที่จะต้องอิงอยู่กับฐานบริบทและปฏิบัติการของท้องถิ่น

บทเรียนปฏิบัติการที่ผ่านมาภายใต้โครงการวิจัย ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมถึงชุมชน ภาคประชาสังคม สถาบันทางวิชาการในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พัฒนาองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย 3 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1 เน้นกระบวนการเรียนรู้ “ข้อบัญญัติจะเขียนขึ้นมานั้นง่ายแต่จะทำให้เกิดการปฏิบัติได้นั้น เป็นเรื่องที่แสนยากเย็นยิ่งกว่า” ประโยคสะท้อนจากผู้บริหารจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเวทีต่างๆ เสมอ ขึ้นตอนต่างๆ ภายใต้กระบวนการยกร่างและจัดทำข้อบัญญัติแบบเสริมพลังแก่ชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัย การจัดการกระบวนการแบบมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันของหลายฝ่าย แต่ละขั้นจะเป็นการสร้างการเรียนรู้จากการปฏิบัติการร่วม ศึกษาหาข้อมูลร่วม จัดการร่วม สรุบบทเรียนร่วม ตรวจสอบ แก้ไข ปรับเปลี่ยน และดำเนินการให้เกิดกฎกติการ่วมกัน จนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ส่วนที่ 2 กระบวนการในการเชื่อมโยงฐานองค์กรชุมชนเครือข่ายเดิมในการขับเคลื่อนกระบวนการ ฐานพลังอันเข้มแข็งในการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นควรเป็นการเสนอที่มาจากฐานชุมชน การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นที่มีพลังควรเป็นข้อบัญญัติที่ชุมชนต้องการทำ เป็นโจทย์ของชุมชน เป็นสิ่งที่ชุมชนอยากทำ ซึ่งการทำ

ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น สภาท้องถิ่น ให้การยอมรับจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำงานกับฐานชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งหากมีองค์กรและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าวอย่างต่อเนื่องในพื้นที่จะทำให้ได้รับการยอมรับและผลักดันสู่องค์กรปกครองท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น

ส่วนที่ 3. กระบวนการออกแบบและจัดทำฐานข้อมูลที่ชัดเจน น่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย จากบทเรียนดังกล่าวข้อมูลเป็นประกอบที่สำคัญ ที่จะต้องนำมาแปรสู่การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลที่ทำให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจึงเป็นหัวใจสำคัญหลายพื้นที่ได้มีการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ามาใช้ในกระบวนการศึกษาข้อมูล มีการสำรวจพื้นที่และลงพื้นที่ชัดเจนในแผนที่ 1: 4000 มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการสำรวจและตรวจสอบจากหลายฝ่าย ซึ่งทำให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือจากหน่วยงานราชการและสังคมภายนอกมากขึ้น ดังนั้นข้อมูลที่ได้ภายใต้กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนมั่นใจว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเขียนกฎหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเชื่อถือยอมรับต่อข้อมูลที่อยู่ในข้อบัญญัติฯ ดังกล่าวมากขึ้น

จากประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาที่พัฒนาความรู้จุดเชื่อมระหว่างความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความเป็นวิทยาศาสตร์ของ Anderson, and Sinclair (1993) โดยมองว่าการทำความเข้าใจความรู้และการจัดการความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ต้องมองเห็นมิติความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นกับพื้นที่ทรัพยากรก่อน เพื่อเห็นและเข้าใจความหมายของป่าและสภาพแวดล้อมในทัศนะของชาวบ้าน การทำความเข้าใจวิถีชีวิตอันเกิดจากการเรียนรู้ความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจะพบได้ว่าภายในภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบางอย่างที่นักวิทยาศาสตร์คาดไม่ถึง เช่น ชาวบ้านป่าเมี่ยงที่ตอยสะเก็ด เชียงใหม่ ปลูกชาใกล้กับต้นไม้ใหญ่ ทั้งนี้เชื่อว่าระบบรากของชากับไม้ป่าต่อเชื่อมกันและส่งน้ำและอาหารกันในรูปของสารอาหาร ซึ่งต่อมาได้รับการพิสูจน์จากกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษว่ามีแนวโน้มเป็นไปได้หากว่ามีไมโครสาเป็นตัวเชื่อม ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้นักวิทยาศาสตร์เข้าใจงานที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้ดีขึ้นและผลงานที่ออกมามีคุณภาพดีกว่าการทำงานทางวิทยาศาสตร์อย่างเดียว

สรุป

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการที่ดินและทรัพยากร ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นทิศทางที่สำคัญต่อการออกแบบวางแผนการจัดการ รวมถึงสามารถสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนัยยะสำคัญที่จะไปสู่การสร้างทางเลือกใหม่ๆ ของการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยกระบวนการรวบรวมและจัดการข้อมูลพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในระดับต้นๆ ของการกำหนดแนวทางในการพัฒนานโยบายสาธารณะ กล่าวคือ นัยยะของการพัฒนานโยบายที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นการกำหนดจากข้างบน ลงล่าง หน่วยงานในระดับพื้นที่จะทำหน้าที่แค่สนองนโยบาย ผนวกกับชุมชนจะเป็นเพียงผู้รับประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น นโยบายการจัดการที่ดินและทรัพยากร จะพบว่าการจัดการข้อมูลจะเป็นหน้าที่หลักในระดับชาติ ซึ่งส่งผลให้ขาดมิติการทำความเข้าใจบริบทและความหลากหลายของพื้นที่และการจัดความสัมพันธ์ในวิถีทางจารีตในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์

ขณะเดียวกันการออกแบบกิจกรรมและกำหนดกระบวนการก็เป็นประเด็น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกลไกของหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมโดยอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ และจำเป็นต้องมีเวทีการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบการสนทนากลุ่มย่อย และอาศัยการประชุมร่วมในการออกแบบกิจกรรม รวมถึงการประสาน-ประชุม-วิเคราะห์การมีส่วนร่วมโดยมีพื้นที่เป็นตัวตั้ง ขณะที่การจัดทำแผนที่รายแปลง/ผังครัวเรือน/ วิเคราะห์เศรษฐกิจครัวเรือน การจัดทำแผนที่เดินดิน การใช้และการจัดการที่ดินของชุมชน การทำ

แผนที่รายแปลงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงาน ซึ่งในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้นำไปสู่การออกแบบวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน ในขณะที่สิ่งที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการคือการออกแบบการพัฒนาศักยภาพองค์กรชาวบ้าน เพื่อที่จะเข้ามาจัดการและวางระบบในการกำกับและสนับสนุนการทำงานในลักษณะของเครือข่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะเครือข่ายในเชิงภูมิโนเวศน์วัฒนธรรม หรือภูมิโนเวศน์ลุ่มน้ำ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงกระบวนการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในระดับท้องถิ่น รวมถึงการเชื่อมกับกลไกในระดับจังหวัด เพื่อยกระดับการทำงานในเชิงยุทธศาสตร์ รวมถึงการพัฒนากระบวนข้อมูลในเชิงสถานการณ์ที่จะสามารถกระจายข้อมูลให้เกิดการรับรู้ในระดับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าองค์ความรู้ที่เกิดจากปฏิบัติการผ่านการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น ต้องนำไปสู่การขยายในวงกว้าง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมกันในลักษณะเครือข่าย รวมถึงการถอดบทเรียนสังเคราะห์ข้อต่อองค์ความรู้อื่นๆ เข้ามาเป็นกระบวนข้อมูลที่ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปออกแบบวางแผนได้อย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การยกระดับการวิเคราะห์ในเชิงสถานการณ์ที่ยึดโยงกับบริบทความเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่

2.2 การพัฒนาชุดองค์ความรู้รวมถึงการพัฒนารูปแบบการใช้ที่ดินและทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

References

- Anderson, L.S., & Sinclair, F.L. (1993). *Ecological Interactions in Agroforestry Systems*. Agroforest Abstracta.
- Cheema, S. G., & Rondinelli, D. A. (2007). *Decentralizing Governance Emerging Concept and Practices*. Washington: ASH Institute for Democratic Governance and Innovation, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.
- Foundation for the Promotion of Public Policy Studies. (1991). *Forest and Fact: Solution and Suggestion*. White Book No. 4. Parliamentary Committees. The Social Science Association Thailand.
- Laovakul, Duangmanee. (2013). *Concentration of Wealth in Thai Society under Project of Toward Equity Thai Society and Structure Reform*. Thailand Science Research and Innovation.
- Mackalaphirom, P., Thanavorapong, T., & Chairat, B. (2015). *Study Research to Improve Policies and Laws That Violate Human Rights in Natural Resources Land and Forest*. Institute of Human Right and Peace Studies, Mahidol University.



- Office of Registration Administration. (2019). *Sathiti Læ Chamnuan Prachakon Nai Changwat Maesongson Na Duan Karakadakhom Pho So Chamnaek Tam Amphœ [Statistics and Population in Mae Hong Son Province of July 2019]*. Mae Hong Son: Department of Provincial Administration.
- Ongla, O. (2019). *Thai State and Politics of Land and Forest Management In-Case of Mea Jam Model: Ideas, Movement, and Politics*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University.
- Supasawad, Chardchawarn. (2002). *Local Government and People Participation*. Khongkan Chat Phim Khop Fai. Bangkok.
- _____. (2012). *Politic in Decentralization Process Study on the Role of Academic Bureaucratic Politician and Citizenship*. Chulalongkorn University. Bangkok.
- Vandergeest, P. & Nancy, P. (1995). *Territorialization and State Power in Thailand*. Theory and Society.
- Wuttisan, Tanchai. (2009). *Local Government Strategy*. Bangkok: Expernetbooks.

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสังคมชีวิตวิถีใหม่*

The Scenario of Monks Teaching Morality to Raise the Level of Teaching Buddhism in New Normal Society

¹ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, ²ชนันภรณ์ อารีกุล, ³พระศรีธรรมภาณี,
⁴พระมหาพงษ์ธร คลังสอน และ ⁵ขวัญฤทธะกุล บุธิจักร

¹Khantong Watanapradith, ²Chananporn Areekul, ³Phra Sridhammaphane,
⁴Phramaha Phongsathorn Klongson, and ⁵Khwantrakun Butthichak

^{1,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

^{1,3,4,5}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Kanthong.wat@mcu.ac.th



บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอนาคตภาพพระสอนศีลธรรมในการยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ พระสอนศีลธรรม บุคลากรและผู้บริหารสำนักงานพระสอนศีลธรรม จำนวน 96 รูป/คน ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า การยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน โดยพระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมควรเน้นคุณสมบัติทั้งด้านวิชาและจรณะ กล่าวคือ ความรู้หลักคำสอนพระพุทธศาสนาและพื้นฐานเกี่ยวกับการสอน มีจริยวัตรเป็นต้นแบบสร้างความศรัทธา อุทิศตนและมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทักษะสำคัญที่พระสอนศีลธรรมในอนาคตพึงมีเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ได้แก่ 1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา 2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร 3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน 4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ และ 6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ: อนาคตภาพ; พระสอนศีลธรรม; การสอนวิชาพระพุทธศาสนา; สังคมชีวิตวิถีใหม่



Abstract

The research purpose was to investigate the scenario of moral teaching monks to raise the level of teaching of Buddhism subject in the new normal society. The research methodology was qualitative research. The research instruments were documentary study form, interview form, and a focus group discussion form. The key informants were teachers, school administrators, educational supervisors, teaching morality monks, officers and executives of the Office of the Moral Teaching Monks totally as 96 people. The research analysis was inductive analysis. The research results were:

To raise the level of teaching of Buddhism subject in the new normal society, moral teaching monks should be adapted to keep up with the context of the learners. The moral teaching monks had to gain knowledge about the basic education core curriculum and precise the content of Buddhism. They should teach Buddhism based on active learning approach and the threefold principle that aimed to develop the mind and wisdom for learners. They used teaching techniques, media and content that consistent to the context of the learners. They had leadership in working with educational institutions and communities. The selection of moral teaching monks should focus on both academic and moral qualities as consisted of having the knowledge of Buddhism, having morality as a role model to build faith, and determining to propagate Buddhism. The important skills in the future of teaching moral monks in the new normal society were as: 1) the moral teaching monks should understand basic educational concepts, 2) the teaching moral monks should have curriculum development skill, 3) the teaching moral monks should have skills in using learning innovation in classroom, 4) the teaching moral monks should have learning activities management skill, 5) the teaching moral monks should have learning assessment skill, and 6) the teaching moral monks should have research skill to develop learning innovations.

Keywords: Scenario; Teaching Morality Monks; Teaching Buddhism Subject; New Normal Society

บทนำ

ตามวิสัยทัศน์ชาติที่ระบุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ที่มีเป้าหมายให้คนในชาติทุกช่วงวัย เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพมีความพร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งรากฐานแรกที่ต้องเริ่มต้นในการปลูกฝังบ่มเพาะ คือ เด็กและเยาวชน การนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นฐานยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเครื่องมือพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ เครื่องมือหนึ่งที่ภาครัฐได้เห็นความสำคัญและนำมาใช้เป็นกลไกในการพัฒนา คือ การใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ในสถานศึกษา เรียกพระสงฆ์เหล่านี้ว่า พระสอนศีลธรรม อยู่ภายใต้โครงการที่รัฐสนับสนุนเกิดสำนักงานพระสอนศีลธรรม 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำหรับสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการมาแล้วเกือบ 2 ทศวรรษ ได้สำรวจวิจัยพบว่า มีผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับที่ดีสามารถส่งเสริม

พัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียน (Phra Sridhammapani et al. 2018) สอดรับกับความมุ่งหมายที่นำวิชาพระพุทธศาสนามาบรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มุ่งทำให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ (Department of Academic Affairs, Ministry of Education, 2003) แม้ผลการวิจัยดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงผลเชิงบวกในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แต่มีผลการศึกษาที่สะท้อนถึง ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาผู้เรียนไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้เรียนไม่สามารถมีพฤติกรรมที่เหมาะสม การควบคุมตนเองให้มีสติของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ขาดความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นในการเรียน ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ขาดความสามารถในการควบคุมจิตใจให้จดจ่อกระตือรือร้นกับสิ่งที่ควรสนใจ และขาดความสามารถทางปัญญาในการเรียนรู้ การคิดแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ (Suthasinobon, 2020) แม้ว่าการวิจัยทั้งสองชิ้นจะสะท้อนแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาทั้งสองนี้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจบริบทการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสอนศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ช่วยสอนและเป็นบริบทที่สถานศึกษา สังคมคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมจะช่วยให้การบ่มเพาะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนมากขึ้น

ทั้งนี้ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกิดปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยและทั่วโลก การพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาต่างหยุดชะงักลง การปรับตัววิถีเพื่อความอยู่รอดทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินชีวิตที่มากขึ้น กลายเป็นวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นสังคมวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา (Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra and Phosing, 2022) ถือได้ว่าเป็นทั้งวิกฤตและความท้าทายต่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม แม้ว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ มากขึ้น แต่ในทางการศึกษา พบว่า การเรียนการสอนออนไลน์ของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งความไม่พร้อมและการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้เรียน รวมถึงความพร้อมของครูผู้สอน ครอบครัวยังต้องดูแลประสานกับสถานศึกษา นอกจากนี้การเข้าถึงเทคโนโลยีของเด็กและเยาวชนยังขาดภูมิคุ้มกันและความรู้เท่าทันสื่อ มีนักวิชาการที่พยายามนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาช่วยเสริมรากฐานการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม เกิดสติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้ดีงาม (Phra Anusorn Kittiwanno et al, 2020) แต่ในทางกลับกันก็มีกระแสต่อต้านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาจากเด็กและนักเรียนบางกลุ่ม

การแสดงออกของกลุ่มเด็กและเยาวชนเริ่มที่จะส่งเสียงต่อต้านดังข่าวปรากฏสื่อพาดหัวข่าวในผู้จัดการสุดสัปดาห์ประเด็น “ถอดพระพุทธศาสนาออกจากบทเรียน” บนเวทีชุมนุมหน้ากระทรวงศึกษาธิการของ “มือบ้นักเรียนแล้ว” กลุ่มเยาวชนขบวนการศึกษาที่รวมตัวเฉพาะกิจ เพื่อเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ในช่วงต้นเดือนตุลาคม 2563 อันเกิดจากแรงกดดันที่เยาวชนรู้สึกผิดหวังกับการจัดการศึกษาไทยที่ใช้เวลาเรียนสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก ทำให้คุณภาพชีวิตนักเรียนมีคุณภาพต่ำ การแข่งขันสูง และไม่มีความสุข โดยวิชาพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในวิชาในเวทีเสนอความเห็นของเยาวชนที่เห็นว่าควรตัดออกเพราะไม่ได้ประโยชน์อะไร ดังข้อความที่แสดงถึงมุมมองและความรู้สึกที่เด็กและนักเรียนมีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาว่า “วิชาที่ไม่จำเป็นอย่างพระพุทธศาสนา กิจกรรมที่ไม่จำเป็นสมุทจริยธรรม สามารถดึงศักยภาพเด็กออกมาได้ตรงไหน ศักยภาพเพียงอย่างเดียวที่ดึงออกมาได้ คือความอดทนอดกลั้นต่อระบบการศึกษาที่โคตรห่วยแตก” (Manager Online, 2020) ซึ่งในอดีต ปี พ.ศ.2533 เคยมีปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันนี้เช่นกันปี โดยเหตุผลที่นำมาอ้างคือ ความล้มเหลวในการสอนที่เน้นการท่องจำ เนื้อหาซ้ำซ้อน ครูไม่มีทักษะเฉพาะทาง จึงอยากให้เปลี่ยนเป็นจริยธรรมสากลแทน แต่ในสมัยนั้นประเด็นที่เรียกร้องดังกล่าวตกไป

ด้วยแรงหนุนจากหลายฝ่ายในสังคมไทยที่เห็นว่าพระพุทธศาสนายึดโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย เห็นได้ว่าแม้เวลาจะผ่านล่วงเลยไปปัญหาที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์สังคมในช่วงต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนายังเป็นประเด็นที่พบเห็นได้จนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ประเด็นของพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ต่อต้านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเพียงปรากฏการณ์ภูเขาน้ำแข็งที่มีปัจจัยอื่นๆ ผลักดันให้นำประเด็นนี้มาให้สังคมได้เห็น ซึ่งรากเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริงยังอยู่ใต้อภูเขาน้ำแข็งที่มีมานาน จึงควรได้เร่งหาแนวทางการแก้ไขเป็นการด่วน เพื่อพัฒนาพลิกโฉมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตอบสนองต่อคนรุ่นใหม่และสอดคล้องกับสังคมวิถีใหม่

ทั้งนี้ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้สอนจำนวนมากยังใช้วิธีการสอนแบบยัด ผู้สอนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเนื้อหา ส่งเสริมการท่องจำมากกว่ามุ่งให้ ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนคิดไม่เป็น แก้ปัญหาไม่ได้ และไม่ได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ขาดสติและสมาธิในการเรียน ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน (Suthasinobon, 2021) นอกจากนี้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม พบว่า ขาดทักษะในการถ่ายทอดความและไม่มีเทคนิคการสอนแบบหลากหลาย ไม่ชำนาญการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการเรียนการสอน ขาดความชำนาญในการผลิตสื่อที่ทันสมัยโดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่สอดคล้อง ขาดความคล่องในการใช้สื่อประกอบการเรียนเรียน และไม่มีวิธีกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน และเน้นบรรยายมาก จนนักเรียนไม่มีส่วนในกิจกรรมเลยและเนื้อหาในการเรียนมีมากไม่สอดคล้องกับเวลาที่ใช้ทำการเรียนการสอน สภาพห้องและสภาพแวดล้อมมีบรรยากาศไม่เหมาะต่อการศึกษา (Phra Samuh Somchai Sirisampanno et al, 2017)

กล่าวได้ว่า หนึ่งในปัญหาของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการเรียนการสอนของผู้สอนที่ยังเป็นวิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก มากกว่าที่จะใช้การเรียนการสอนในรูปของการปฏิบัติ หรือ การสอนเชิงรุก (Active Learning) ทำให้เด็กไม่เข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ประกอบกับค่านิยมของสังคมที่เน้นวัตถุนิยมตามค่านิยมตะวันตก ระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นคุณภาพของการศึกษาจากคะแนนหรือเกรด มุ่งการแข่งขันทางการศึกษาที่สูง ทำให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้รับความท้าทายจากหลายปัจจัย หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ ตัวผู้สอนหรือพระสอนศีลธรรมที่จะมุ่งให้เกิดสมรรถนะแก่ผู้เรียนมากกว่าความรู้แบบท่องจำเหมือนดังที่ผ่านมา ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่มเพื่อออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน (Department of Academic Affairs, Ministry of Education, 2003)

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความสามารถที่เชี่ยวชาญเน้นทำได้จริง เกิดสมรรถนะผู้เรียนได้โดยบูรณาการการนำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การใช้สื่อตลอดจนการวัดและประเมินผลมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (Vichanti.S & et al., 2021) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาสำนักรงานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเร่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่สมสมัยกับสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมวิถีชีวิตใหม่ โดย Kittichai

Suthasinobon (2020) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีวินัยในการเรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติที่มีต่อการเรียน รวมถึงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนสูงขึ้นด้วยรูปแบบดังกล่าว จากสถานการณ์ตามข่าวกับสิ่งที่ภาคการศึกษาได้พยายามปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่มุ่งศึกษาถึงการออกแบบการจัดการเรียนรู้ แต่ยังไม่ได้สะท้อนถึงมิติของการพัฒนาตัวผู้สอนหรือพระสอนศีลธรรม

ดังนั้นศึกษาอนาคตภาพของพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและเร่งด่วนในการที่จะทำให้เยาวชนได้ตระหนักเห็นคุณค่าการศึกษา คือ ไตรสิกขา หรือการศึกษาที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่พระพุทธเจ้าทรงมอบไว้เป็นมรดกมวลมนุษยชาติโดยไม่เลือกว่าต้องมานับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งหัวใจสำคัญของผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนรู้คือ ตัวผู้สอน ซึ่งส่วนใหญ่คือ พระสอนศีลธรรม ในฐานะเป็นปรโตโฆสะหรือกัลยาณมิตรให้กับเด็กและเยาวชนรวมถึงบุคลากรในสถานศึกษาที่จะบ่มเพาะและ ถ่ายทอดศรัทธาและปัญญาที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันและสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้กับเยาวชน ซึ่งนับวันจะหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้ยาก งานวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 3 นี้ ภายใต้แผนวิจัย การพลิกโฉมพระสอนศีลธรรม: การพัฒนาพระบริหารการนิเทศก์พระนิเทศและพระสอนศีลธรรมเพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนศีลธรรมในสังคมไทย ซึ่งนับเป็นภาพจิ๊กซอร์สุดท้ายที่สำคัญของกระบวนการวิจัย โดยอาศัยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นกระจกสะท้อนแนวทางการพัฒนาพระสอนศีลธรรมในอนาคต ภาพของพระสอนศีลธรรมที่สังคมอยากเห็น เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างความร่วมมือเพื่อการพัฒนาให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่พึงประสงค์ สอดรับกับวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาอนาคตภาพพระสอนศีลธรรมในการยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน บทบาทและหน้าที่การจัดการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย สำหรับงานวิจัยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง การทำสนทนากลุ่ม ตรวจสอบคุณภาพด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จำนวน 5 ท่าน และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เลขที่ ว.93/2564

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลตามระยะการวิจัย โดยระยะที่ 1 เป็นการค้นหาปัญหาและความคาดหวังต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ บุคลากร

สังกัดสำนักงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พระสอนศีลธรรมและบุคลากรสังกัดสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เข้าร่วมงานสัมมนาวิชาการออนไลน์ เรื่อง “พัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามแนววิถีใหม่” 20 กันยายน 2564 ผลการสังเคราะห์ที่ได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และสะท้อนทวนข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะต่อไป ระยะที่ 2 ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มพระสอนศีลธรรม 4 ภาค (เหนือ กลาง อีสาน ใต้) จำนวน 71 รูป โดยการใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นพระสอนศีลธรรมที่เข้าร่วมอบรมพระนิเทศก์จากโครงการวิจัยย่อย 2 เพื่อรวบรวมประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและแนวทางการพัฒนาส่งเสริมพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ระยะที่ 3 การทำสนทนากลุ่มถอดบทเรียนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มพระบริหารการนิเทศและพระนิเทศก์ และกลุ่มคฤหัสถ์ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและศึกษานิเทศก์ 4 ภาค เพื่อร่วมสะท้อนความเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพพระสอนศีลธรรม กล่าวคือ การพัฒนาคุณภาพพระสอนศีลธรรมที่แต่ละท่านอยากเห็น โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพระนิเทศ พระนิเทศก์ จากโครงการวิจัยย่อย 1 และ 2 มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 25 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในแต่ละระยะมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย และตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยตีความสร้างข้อมูลสรุปชั่วคราว นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การสร้างข้อสรุปในแต่ละระยะการวิจัยมาเปรียบเทียบข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาเป็นกรอบในการศึกษา เรียบเรียงนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

พบว่า การยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน และต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน การทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งความคาดหวังที่ได้จากการสังเคราะห์ความเห็นของผู้เกี่ยวข้องเหล่านี้ สอดรับกับสมรรถนะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ของกระทรวงศึกษาธิการ บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher กล่าวคือ

ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน เป็นเรื่องของ **Content** คือ ความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ ทั้งนี้ ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและเนื้อหาหลักธรรมคำสอนที่นำมาใช้สอนผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง 2551 ของพระสอนศีลธรรมเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะการจะทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง พระสอนศีลธรรมจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอนหรือเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนหรือถ่ายทอด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมาย ดังตัวอย่างเสียงสะท้อนว่า *การทำความเข้าใจกับหลักสูตรและการถ่ายทอดให้ผู้เรียนจะต้องกระชับ เข้าใจง่าย และไม่ต้องท่องจำ และ ควรจัดการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เน้นฐานสมรรถนะให้เกิดกับผู้เรียนสามารถนำไปเป็นแนวปรับใช้กับสถานการณ์ได้และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข*

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน โดยเป็นผู้สอนที่มี **Caring** การแสดงออกถึงความรัก เมตตาห่วงใยผู้เรียน ทำให้เกิดความเชื่อใจ เชื่อมั่น และไว้วางใจ เกิดความผ่อนคลาย และมีความสุขในการเรียนรู้ ดังนั้นพระสอนศีลธรรม *ควรมีมีจิตวิญญาณความเป็นครู รักการถ่ายทอดความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศีลธรรม การเข้าใจและให้ความรัก ความเมตตาต่อนักเรียน* นอกจากนี้ผู้สอนควรมี **Constructionist** คือ การมีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นเองได้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่กับความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับจากผู้สอนกล่าวคือ เป็นเรื่องของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน ดังพระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ได้กล่าวไว้ในงานสัมมนาเรื่อง การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามแนววิถีใหม่ ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ควรเน้นแต่วิชาการจนเกินไป แต่ควรมุ่งส่งเสริมผู้เรียนในเรื่องของ ทาน ศีล ภาวนา ยกระดับสูงขึ้นคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกปฏิบัติและตระหนักรู้ เห็น หรือได้สัมผัสอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ของตนเอง ในขณะที่หลายเสียงสะท้อนที่ระบุถึง การทำให้ผู้เรียนเข้าใจในพระพุทธศาสนา โดยผู้สอนเข้าใจในเด็กยุคใหม่ว่าควรเรียนรู้อะไร ไม่ไปยึดเยียดให้เข้าจนไม่ชอบศาสนา ความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และใช้แนวทางการเรียนรู้แบบ *active learning* มากขึ้น การเข้าใจนักเรียนและจัดการสอนให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียนให้สอดคล้องกับความรู้ที่ต้องการจะสอน (Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammatjarabundit, 2021)

เทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน รวมถึงการบริหารจัดการชั้นเรียน ด้วย **Computer (ICT) Integration** คือ การนำเทคโนโลยีมาบูรณาการช่วยในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ออกแบบการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจและส่งเสริมทักษะให้กับผู้เรียน ดังข้อความสะท้อนว่า *พระสอนศีลธรรมควรใช้สื่อการสอน เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ดึงดูดใจเด็ก สื่อประกอบการสอน เพราะจะสร้างความสนใจในการเรียน* นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีเข้ามาเพื่อช่วยจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญและสอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และควรทำให้การเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้ง่ายทุกที่ทุกเวลา โดยผ่านการใช้เทคโนโลยี สื่อที่เข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศวัย ผ่านทางโซเชียลที่มีความสนุกสนาน ไม่ไกลตัวผู้เรียน โดยอาศัย **Communication** คือ การสื่อสารของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้ ทั้งการยกตัวอย่าง การบรรยาย การใช้สื่อนำเสนอ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจในเรื่องที่สอนได้ตามเป้าหมาย ตัวอย่างเสียงสะท้อนว่า *ครูควรปลูกฝังไว้คชินเรื่องพระพุทธศาสนา เป็นการสอนที่สอดแทรกเนื้อหา เชิงสังคม ตัวอย่าง จากสื่อที่มีการแลกเปลี่ยน มีการให้นักเรียนตั้งคำถาม ใช้ปรัชญาให้เด็กตั้งคำถาม การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (Enjoy Learning) ผู้เรียนมีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความไม่รู้ เช่น การใช้วิธีเล่นเป็นเรียน (Play Way : Playing is Learning) การเล่านิทานหรือกรณีตัวอย่าง (Case Study) หรือการให้ลงมือปฏิบัติจริง* ทั้งนี้พระสอนศีลธรรมต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาเด็กที่มีความแตกต่างแต่ละช่วงวัย เพื่อให้การออกแบบการสอนสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในแต่ละชั้นวัย นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนว่า การนำศาสนาพุทธไปสอนควรคำนึงถึงธรรมชาติ พื้นฐานความเป็นคน เพราะบางห้องมีศาสนาอื่นอยู่ เมื่อศาสนาพุทธเป็นธรรมชาติของโลก ควรสอนแบบสากล เอาความเป็นศาสนาออกไปเป็นการให้ความดี ผู้เรียนก็เข้าสู่ธรรมะได้ และสัมผัสเองได้ ที่จริงแล้วพุทธะคือพุทธะทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และถ้าต้องการบ่มเพาะชาวพุทธอย่างจริงจัง ควรเปิดโครงการเผยแผ่ศาสนาพุทธ ที่ต้องการเรียนรู้เรื่องศาสนาพุทธอย่างแท้จริง ผู้เรียนจะได้ปรับใจและพร้อมเผชิญทุกอย่างในโครงการ และ

ภาวะผู้นำ การทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเป็นกระบวนการที่บุคลากรทางการศึกษาใช้ในการติดต่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้เรียน

ผู้ปกครองและคนในชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคลากรของสถานศึกษาและคนในชุมชนหรือเครือข่ายภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นต่อสถานศึกษา ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน เพราะทั้งสองสถาบันจะต้องช่วยกัน มีส่วนร่วมกันในการจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน พระสอนศีลธรรมในอนาคตจึงควรมีสมรรถนะดังกล่าวด้วย **Connectivity** การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียน กล่าวคือ พระสอนศีลธรรมยุคสังคมิวิถีชีวิตใหม่ ควรทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายการศึกษานอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มพระสอนศีลธรรม ควรทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน เพื่อร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทที่ชุมชนสังคมคาดหวัง ดังเสียงสะท้อนว่า การรวมตัวรวมใจรวมพลัง ร่วมมือกันของครู พระสอนศีลธรรม ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียน นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และสร้างเครือข่ายองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางศีลธรรมโดยมีพระสอนศีลธรรมออกไปทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาพร้อมกับเครือข่ายต่างๆ ด้วยความร่วมมือร่วมใจ นอกจากนี้ต้องมี **Collaboration** คือ การที่ผู้สอนมีบทบาทในการทำให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะอาชีพและทักษะชีวิต ดังนั้นพระสอนศีลธรรมจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ เข้าใจและเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม สามารถให้คำปรึกษาหารือในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม เป็นผู้นำทางปัญญา รอบรู้ด้านใดด้านหนึ่งชัดเจน อาศัยความรู้ประสบการณ์ที่ดีในอาชีพ เป็นผู้จูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง และมี **Creativity** คือ ความสร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากกว่าที่ผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้โดยตรง การทำบรรยากาศห้องเรียนที่เอื้อในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียนเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรม ด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เรียกว่า “นวัตกรรม” คือ การหาแนวทางวิธีการใหม่ๆ ที่เกิดจากการผสมผสานหลายๆ อย่างเข้าด้วยกันเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาให้เป็นคุณค่า มูลค่าทำให้เกิดคุณค่ามูลค่าเพิ่มการนำศาสตร์ต่างๆ มาผสมผสานอยู่ร่วมกันเนื่องจากมีความเป็นพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในนั้น หลายศาสตร์รวมกันมันถึงจะเกิดปาฏิหาริย์ คำว่า “ปาฏิหาริย์” หมายถึง ผลดีที่เกิดขึ้นจากสาเหตุที่เป็นคุณงามความดีหลายๆ อย่างผสมผสานเข้าด้วยกันเป็น “พุทธนวัตกรรม” สำคัญอย่าให้หลุดจากกึ่งใบของคุณงามความดี การคิดแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า พุทธนวัตกรรม ด้วยเป้าหมายนี้ เป็นหลัก เป็นลักษณะเป็นกรอบ (Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammavatjarabundit, 2021) นอกจากนี้ ยังมีเสียงสะท้อนว่า พระสอนศีลธรรมนำนวัตกรรมมาแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ เชื่อมโยงกับการทวียุติในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เป็นสมรรถนะที่สะท้อนให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในอนาคตก็จำเป็นต้องมีลักษณะของการเป็นครูนักวิจัย (teacher-researcher) โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน หรือใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้ออกมาพัฒนาการเรียนรู้ออกมาของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง โดยควรเข้าใจและอธิบายหลักพื้นฐานการวิจัยและมีทักษะในการทำวิจัยได้ด้วยตนเอง ควรมีความสามารถในการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ออกมาในชั้นเรียน และควรมีความสามารถในการนำผลที่ได้จากงานวิจัยในชั้นเรียนไปใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและนักเรียนได้

ทั้งนี้ การพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีสมรรถนะความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 จึงควรเริ่มต้นจากการคัดเลือกพระสงฆ์ที่จะมาทำหน้าที่พระสอนศีลธรรมในอนาคต ควรใช้เกณฑ์ที่เป็นทั้งวิชาและจรณะ ได้แก่ ความศรัทธาและอุดมการณ์ในการสอนพระพุทธศาสนา คุณสมบัติส่วนตัวของพระสอนศีลธรรม คุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ บริบทต่างๆ ที่สนับสนุนให้การสอนศีลธรรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammavatjarabundit (2021) กล่าวว่า ในแง่คุณสมบัติของผู้สอน ต้องมีความสามารถที่หลากหลายให้สอดคล้องกับยุคสมัยแห่งอนาคต (Next Normal) โดยเฉพาะคุณสมบัติเบื้องต้นที่ขาดไม่ได้คือ “ศรัทธาและจิตอาสา” และสิ่งสำคัญที่พระสอนศีลธรรมต้องมี คือ วิชาความรู้ กับ จรณะ คือความประพฤติ สอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส นี่คือนิยามของพระสอนศีลธรรม ต้องมี “จุดยืน” (Assoc. Prof. Dr. Phra Theppawaramethi, 2021)

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ โดยผู้วิจัยใช้กรอบของการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ในการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเสียงสะท้อนของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบกับการรับฟังเสียงสะท้อนจากพระสอนศีลธรรม และการเสนอความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพลิกโฉมพระสอนศีลธรรม พบว่า อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ได้แก่

1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาทางการศึกษา แนวคิดการศึกษา หลักจิตวิทยาทั่วไป จิตวิทยาพัฒนาการ พัฒนาการด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่างๆ จิตวิทยาการศึกษา การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคมและด้านจิตใจ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) คำนึงถึงการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเสมอ (2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ (3) สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง และ (4) สามารถกำหนดแนวคิดพื้นฐานที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของการเป็นพุทธศาสนิกชนได้

2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง ออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรการสอน ต้องเชี่ยวชาญในการใช้หลักการสอน เทคนิคการสอนแบบต่างๆ และสามารถเลือกใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การออกแบบหลักสูตรควรใช้การบูรณาการในวิชาที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (2) หลักสูตรที่ดีต้องเชื่อมโยงวิชาการไปสู่การดำเนินชีวิตได้จริง และ (3) หลักสูตรที่ดีต้องสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรมได้

3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถพัฒนาและใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการจัดและพัฒนากิจการการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ โดยนวัตกรรมต้องครอบคลุมทั้งนวัตกรรมทางด้านหลักสูตร นวัตกรรมการเรียนการสอน นวัตกรรมสื่อการสอน และนวัตกรรมการบริหารจัดการฐานข้อมูลในสถานศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ออกแบบและพัฒนานวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ได้หลากหลายเพื่อความเหมาะสมกับผู้เรียน (2) ควรมีความสามารถในการเลือกใช้ทรัพยากรและสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และ (3) ควรมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบทเรียน

4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถนำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการศึกษาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้แบบต่างๆ ซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไป มาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ มีเทคนิคที่น่าสนใจในการนำเข้าสู่บทเรียน มีทักษะการสื่อสาร การสอนที่ดีและชัดเจน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ใช้เทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิพากษ์ แก้ปัญหา



และฝึกปฏิบัติเพื่อแสดงทักษะที่คาดหวังได้ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน (2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ และ (3) ควรเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย

5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถใช้การวัดเพื่อประเมินครอบคลุมทั้ง 3 แนวทาง ได้แก่ การประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as learning) การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for learning) และการประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of learning) ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) มีความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง (2) สร้างวิธีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับบทเรียนและผู้เรียน (3) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการออกแบบการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน (4) นำผลการประเมินจากผู้เรียนมาใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน พระสอนศีลธรรมในอนาคตควรมีลักษณะของการเป็นครุนักวิจัย (teacher-researcher) โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน หรือใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้หรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ควรเข้าใจและอธิบายหลักพื้นฐานการวิจัยและมีทักษะในการทำวิจัยได้ด้วยตนเอง (2) ควรมีความสามารถในการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ (3) ควรมีความสามารถในการนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและผู้เรียน

กล่าวได้ว่า อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ แม้ว่าจะดูเหมือนเป็นแรงผลักดันพร้อมความคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมเกิดการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตน แต่เป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาทั้งองค์ความรู้เพื่อฟื้นฟูศรัทธาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะเป็นรากฐานการพัฒนาอนาคตของประเทศไทยในทางอ้อมหากเยาวชนได้เรียนรู้และได้รับการบ่มเพาะปัญญาที่ถูกต้องจะสร้างให้สังคมไทยเป็นสังคมของคนมีคุณภาพที่ตระหนักรู้จักตนเอง หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นรวมถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมเกิดสันติสุขโดยเริ่มต้นจากสันติภายในตั้งแต่วัยเยาว์

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ โมเดลสมรรถนะพระสอนศีลธรรม 4 ทิศ เพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่

ประกอบด้วยทิศที่ 1 เป็นสมรรถนะด้านทักษะพื้นฐานการศึกษา เป็นจุดเริ่มต้นแรกที่สำคัญสำหรับพระสอนศีลธรรมที่จะต้องมีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นครู

ทิศที่ 2 เป็นสมรรถนะด้านทักษะการเข้าใจโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งจะเป็นบันไดก้าวต่อจากการเข้าถึงหัวใจสำคัญของการเป็นครู

ทิศที่ 3 ประกอบด้วยสองสมรรถนะ คือ ทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน ทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเรื่องของการนำหลักคิดการสอนพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่บูรณาการแนวทางการสอนแบบ Active learning และพุทธวิธีการสอนที่นับว่าเป็นทางสายการเปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรมที่ช่วงวัยสามารถออกแบบการสอนเชิงรุกได้เหมาะกับจริตของตน

ทิศที่ 4 ประกอบด้วยทักษะด้านการประเมินการเรียนรู้และทักษะการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการทำให้การเรียนการสอนเกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่องและเข้าถึงผู้เรียนรายบุคคล ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหัวใจสำคัญคือ การวิเคราะห์ปัญหาผู้เรียนแบบอริยสัจ 4 ตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งเห็นเหตุ วิเคราะห์เหตุ หาทางแก้ และนำพาผู้เรียนก้าวข้ามมายาคติอันเกิดจากความไม่รู้หรือเห็นคุณค่าของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้เรียนได้มรรคผลจากการปฏิบัติของตนเองจนตระหนักถึงคุณค่าและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติ นำพาชีวิตให้มีสติไม่พาดนไปสู่ความเสื่อมด้วยมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรม :

๖ สมรรถนะเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่



รูปภาพที่ 1 อนาคตภาพพระสอนศีลธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์มาทำการอภิปรายในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ความคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมส่งเสริมยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน โดยพระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher นั้น เป็นเพราะพระสอนศีลธรรมแม้จะไม่ใช่ครูในฐานะที่เป็นบุคลากรของสถานศึกษา แต่เมื่อเข้าไปสอนสถานศึกษาบริบทการสอนแบบพระสงฆ์ที่เน้นการท่องจำแบบการเรียนภาษาบาลีไม่สามารถนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนในโลกยุคใหม่ที่สามารถเข้าถึงความรู้ด้วยการสืบค้นออนไลน์ ดังนั้น การสอนที่จะเข้าถึงผู้เรียนในยุคสมัยใหม่พระสอนศีลธรรมจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นครูแบบ C-Teacher ดังผลการศึกษาของ Boonrak (2020) ได้ทดลองการใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยแบบร่วมมือเทคนิค TGT ในการเรียนเรื่องวันสำคัญทางศาสนา ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังเข้าอบรมด้วยวิธีการสอนแบบร่วมมือเทคนิค TGT สูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 การสอนด้วยการส่งเสริมการใช้การวิเคราะห์ของผู้เรียน รู้จักใช้เหตุผลมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ เน้นการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลต่อผู้เรียนในการ

พัฒนาตัวเองเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาเนื้อหาสาระอื่นๆ หรือวิชาอื่นๆ เป็นการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ทำให้สามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงถึงแม้จะไม่เคยเรียนเรื่องนั้นๆ มาก่อนก็ตาม การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมควรเน้นคุณสมบัติทั้งด้านวิชาและจรณะ ในด้านของคุณสมบัติสำคัญที่ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ไว้ตรงกันคือ ตัวผู้สอน กล่าวคือ พระสอนศีลธรรมซึ่งจะเป็นผู้ไปส่งมอบธรรมะและบ่มเพาะศีลธรรมให้กับเยาวชนในสถานศึกษา ต้องมีศรัทธาและปัญญา เพราะการออกไปสอนในสถานศึกษาเปรียบดังการไปเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องทุ่มเทเอาใจใส่มากกว่าการเทศน์ญาติโยมที่วัด และต้องเตรียมตัว เตรียมความรู้ตามแบบโลกการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งศรัทธาและปัญญานี้ นอกจากเรื่องของการเข้าใจแก่นแท้พระพุทธศาสนาแล้ว ตัวผู้สอนต้องเป็นดั่งกัลยาณมิตรให้กับผู้เรียน ดังพุทธพจน์ ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกพึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ บัณฑิตทำให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น (Thai Tripitakas: 7/351/351)

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ผลการศึกษาพบองค์ประกอบในการพัฒนาพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ มี 6 องค์ประกอบ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบทเรียนผู้เรียนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเปลี่ยนสาระสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและเป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต้องมีการสร้างวัฒนธรรม การสืบค้น (Create a culture of inquiry) และผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต (Phinla and Phinla, 2018) โดยผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบทเรียนผู้เรียนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเปลี่ยนสาระสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและเป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต้องมีการสร้างวัฒนธรรม การสืบค้น (Create a culture of inquiry) ดังนั้นผู้สอนจึงทำหน้าที่บทบาทที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ นั่นคือ Paich (2013) กล่าวว่า ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่ผู้เรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูผู้สอนในการ จัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดการรวมตัวของครูผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูผู้สอนแต่ละคน ทักษะการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงทำให้พระสอนศีลธรรมสามารถร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาการเรียนการสอนสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางศีลธรรมพัฒนาผู้เรียน กล่าวโดยสรุปว่า หากต้องการบ่มเพาะผู้เรียนเป็นเช่นไร พระสอนศีลธรรมควรต้องเป็นผู้นำสามารถเชื่อมโยงทักษะที่มีของตนเองถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้ ซึ่งการบ่มเพาะสำคัญที่พระสอนศีลธรรมจะส่งต่อผู้เรียน คือ ปัญญาในการเห็นคุณค่าของหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติด้วยตนเองจนเห็นคุณค่าและเกิดศรัทธาที่มีใช้ศรัทธาที่ยึดเหนี่ยวให้กับผู้เรียนเหมือนที่ผ่านมา แต่ต้องร่วมกันหาวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ที่นำไปสู่วิถีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ปริยัติ (รู้) ปฏิบัติ (ลงมือปฏิบัติ) และปฏิเวธ (ผลที่ได้กับตัวผู้เรียน)

สรุป

พระสอนศีลธรรมที่จะช่วยส่งเสริมยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ควรมีสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 คือ บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher คุณสมบัติของผู้สอนพระพุทธศาสนาคุณสมบัติเบื้องต้นที่ขาดไม่ได้คือ “ศรัทธาและจิตอาสา” การใช้แนววิธีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาด้วยไตรสิกขา องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายทำให้เกิด “นวัตกรรม” เรียนรู้ให้กับผู้เรียนในยุควิถีใหม่โดยจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียน ดังนั้นอนาคตภาพของผู้ที่จะมาเป็นพระสอนศีลธรรมควรมี 6 ทักษะสำคัญ ได้แก่ 1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา 2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร 3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน 4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ และ 6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำหรับสถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงผู้เรียนมากยิ่งขึ้น เขตพื้นที่การศึกษาหรือศึกษานิเทศก์ ควรนำไปใช้ในการช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพพระสอนเกี่ยวกับการเขียนแผนการสอน การใช้สื่อการออกแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของพระในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การพัฒนาหลักสูตรสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อให้เห็นทิศทางการพัฒนาและความก้าวหน้า

2.2 การวิจัยติดตามผลการจัดการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงของพระสอนศีลธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและสถานศึกษา

References

- Boonrak.S (2020). The Development of Learning Achievements in Buddhism Subjects on Important Buddhist Days of Mathayomsuksa 2 Students with Cooperative Learning Management Using TGT Technique. *Education Journal*, 3(2), 50-59.
- Department of Academic Affairs, Ministry of Education. (2003). *Organizing Buddhist Learning Materials*. Bangkok: Department of Academic Affairs.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Manager Online. (2020). ยกเลิก “วิชาพระพุทธศาสนา” เป็นไปได้หรือไม่ “ปัง” หรือ “พัง”. Retrieved September 2, 2021, from [!https://mgronline.com/daily/detail/9630000103272](https://mgronline.com/daily/detail/9630000103272)
- Paich, V. (2013). *Building Learning to the 21st Century*. Nakhon Pathom: S. Charoen Printing Co., Ltd.



- Phinla, W., & Phinla, W. (2018). *The Management of Social Studies Learning in the 21st Century*. Bangkok: chulalongkorn University Press.
- Phra Anusorn Kittiwanno et al. (2020). New Normal: Educational Adaptation Through Buddhism. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(9), 56-70.
- Phra Dhammavatjarabundit. (2021). *Develop Skills for Teaching and Learning in Buddhism According to the New Normal*. The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU. Retrieved 20 September, 2021 from <https://fb.watch/heBJallBF-/>
- Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra et al. (2022). New Normal of Life that Need the Dhamma. *Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak*, 9(1), 191-206.
- Phra Samuh Somchai Sirisampanno et al. (2017). The Work Performance of Moral Teaching Monks in the Pratheapwitthayathan School. Wihandaeng District. Saraburi Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2 Sp.), 491-504.
- Phra Theppawaramethi. (2021). *Develop Skills for Teaching and Learning in Buddhism According to the New Normal*. The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU. Retrieved 20 September, 2021 from <https://fb.watch/heBJallBF-/>
- Phra Sridhammapani et al. (2018). *An Analytical Studies Process and Outcomes of Project of Monks Teaching Morality in School*. (Research Report). Ayutthaya: The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU.
- Suthasinobon, K. (2020). The Development of Buddhist Instructional Model of Mindfulness Based Learning for Elementary Education Level in Modern Thai Society. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 15(2), 40-53.
- Vichanti, S. et al. (2021) Integrated Learning Management of Buddhism, *Panidhāna Journal*, 17(2), 233-256.

รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู*

A Model for Developing High-Order Thinking Process Skills in Pre-Service Teachers

วินัส ภักดิ์นรา

Venus Paknara

กลุ่มวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Lecturer of Psychology and Guidance Department, Faculty of Education,

Loei Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Venuspaknara@gmail.com



บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู 2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู 3. ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู และ 4. ศึกษาผลการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ 1. นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่มและ 2. นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 28 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1. แบบประเมินความเหมาะสมรูปแบบมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.87$, 2. แบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ฉบับ ทุกฉบับมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 โดยแบบวัดทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์มีค่า p อยู่ระหว่าง 0.27 - 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.40 - 0.93 และค่า $\alpha = 0.94$, แบบวัดทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจมีค่า p อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.93 และค่า $\alpha = 0.87$, แบบวัดทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์มีค่า $r_{xy} = 0.83$ และแบบวัดทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหา มีค่า p อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.40 - 0.80 และค่า $\alpha = 0.91$, 3. แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.88$ และ 4. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.88$ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่า $\bar{X}$, S.D. และ t -test (Dependent Sample)

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู “ครู คิด ดี” ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการคิด 4) กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถ่วงแท้ในเนื้อหาและขั้นดี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง และ 5) การวัดและประเมินผล โดยรูปแบบมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 2.12) 2. นักศึกษาครูมีทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ตาม รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3. นักศึกษา

*Received March 22, 2022; Revised November 4, 2022; Accepted November 14, 2022

ครูมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S. D. = 2.55)

4. นักศึกษาครูเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบได้โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 3.18)

คำสำคัญ: รูปแบบ; ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง; นักศึกษาครู

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to create a model for the development of high-order thinking skills for student teachers, 2) to investigate the outcomes of using a model for developing high-order thinking skills for student teachers, 3) to assess the satisfaction toward learning management based on a model for the development of high-order thinking skills for student teachers, and 4) to examine the outcomes of learning plans based on a model for the development of high-order thinking skills for student teachers. A sample group for the study was divided into 2 groups: 1) 30 students of Faculty of Education, Loei Rajabhat University who were chosen by cluster sampling; and 2) 28 students of Faculty of Education, Loei Rajabhat University who were chosen by purposive sampling. The tools used for the study included: 1) an evaluation form for testing congruence with an IOC ranging from 0.80 to 1.00 and $\alpha = 0.87$, 2) 4 forms for testing high-order thinking skills in which each form had an IOC ranging from 0.80 – 1.00; the form for testing critical thinking skills had an IOC ranging from 0.27 – 0.80, r value ranging from 0.40 – 0.93 and $\alpha = 0.94$; the form for testing decision making skills had p ranging from 0.33 – 0.80, r ranging from 0.33 – 0.93 and $\alpha = 0.87$; the form for testing creating thinking skills had $r_{xy} = 0.83$; and the form for testing problem-solving skills had p ranging from 0.33 – 0.80, r ranging from 0.40 – 0.80 and $\alpha = 0.91$, 3) the satisfaction survey toward learning management had an IOC ranging from 0.80 – 1.00 and $\alpha = 0.88$, and 4) the satisfaction survey based on learning plans had an IOC ranging from 0.80 – 1.00 and $\alpha = 0.88$. The data were analyzed by mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and t-test dependent sample.

From the study, the following results are found: 1) A model for the development of high-order thinking skills for student teachers is called ‘kru-kid-dee’ consists of 5 parts, namely (1) principles, concepts, and theories, (2) objectives, (3) content used for thinking, (4) learning processes which are (4.1) ‘kru’ step involving creating intellectual conflicts, (4.2) ‘kid’ step involving depending and helping as well as genuine content, (4.3) ‘dee’ step involving real values, and (5) measurement and evaluation in which a model has propriety overall at a high level ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 2.12); 2) The posttest of student teachers' high-order thinking skills after receiving learning management based on a model is statistically significant at the 0.01 level; 3) Student teachers have satisfaction toward learning management based on a model at the highest level ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 2.55); and 4) Student teachers have satisfaction toward learning plans based on a model at a high level ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 3.18).

Keywords: Model; High-Order Thinking Skills; Student Teachers

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการนำประเทศเข้าสู่สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 และเป็นประเด็นหลักที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 การเตรียมความพร้อมกำลังคนทั้งด้านความรู้ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตและการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดน จึงเป็นความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศต้องเร่งดำเนินการเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Ministry of Education, The National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017 - 2036), 2017) การผลิตครูจึงต้องสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างบัณฑิตครูคุณภาพในการสร้างนักเรียนคุณภาพ ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนจากการประเมินผลทั้งภายในประเทศ (O - NET) และเปรียบเทียบระหว่างต่างประเทศ (PISA) ยังคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าหลายประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากดัชนีการศึกษานี้จะมีผลทำให้ไทยพัฒนาในระยะยาวได้ยาก (Ministry of Education, Office of the Education Council, 2019) และคุณภาพทางการศึกษาดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการจัดการเรียนรู้ของครูในส่วนหนึ่งที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้ผู้เรียนมีขีดความสามารถในการคิดและมีความชำนาญในการคิดในขั้นที่สูงขึ้นเพื่อรองรับการเป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วยการสอนวิธีคิดและการฝึกฝนทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงที่มีความสำคัญและจำเป็นยิ่งต่อคุณภาพของผู้เรียนในทุกระดับ โดยการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตร 4 ปี) พ.ศ. 2562 มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการผลิตบัณฑิตครูให้เป็นวิชาชีพขั้นสูงที่มีบทบาทในการสร้างครูที่นำไปสู่การสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ ซึ่งหากนักศึกษาครูมีทักษะกระบวนการคิด ขั้นสูงแล้วย่อมนำไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ และนำคุณภาพทางความคิดนี้ไปใช้เพื่อการประกอบอาชีพและขยายความรู้ไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดขั้นสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

รูปแบบ “ครู คิด ดี” จึงถูกสร้างขึ้นบนฐานแนวคิดจิตวิทยาทางตะวันออกตามแนวพุทธ โดยนำระบบการศึกษาพัฒนามนุษย์ ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” คือ การฝึกศึกษาที่มี 3 ส่วนหรือ 3 ด้าน เรียกสั้นๆ ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา” ได้แก่ 1) อธิศีลสิกขา การฝึกศึกษาให้มีพฤติกรรมทางกาย วาจาและอาชีวะที่สุจริตและเกื้อกูล 2) อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพได้ที่เจริญไปในสมาธิ และ 3) อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไปให้รู้คิด เข้าใจ มองเห็นถูกต้อง ตรงตามเป็นจริง (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto), 2019) มาใช้และนำหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ทางตะวันตกในกลุ่มปัญญานิยมที่เกี่ยวข้องกับทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ หลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเชิงปัญญา หลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานและหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือมาบูรณาการออกแบบจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้หลักการรับรู้ หลักการเรียนรู้และหลักการสร้างแรงจูงใจภายใน เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการคิดใน ขั้นสูง 4 ประเภทที่มีความสัมพันธ์กันจึงควรนำมาพัฒนาร่วมกันในแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทมาใช้ในการส่งเสริมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาบัณฑิตครูให้บรรลุเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวคิดการปรับวิธีเรียนการเปลี่ยนวิธีสอนในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู เมื่อจิตวิทยา คือ ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักศึกษาครูควรได้นำความรู้ทางจิตวิทยามาใช้กับนักเรียนอย่างผู้ที่มี

ทักษะกระบวนการคิดในชั้นสูงและรายวิชาทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพเพื่อให้นักศึกษามีศักยภาพทางความคิดและนำทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพครู โดยสามารถออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ญาณ ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ ทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์และทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนได้ เพื่อจัดเตรียมให้นักศึกษาได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 อันเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อน เรื่อง การผลิตบัณฑิตครูที่มีคุณภาพตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 และเป็นไปตาม ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ยุทธศาสตร์ ที่ 2 การผลิตและพัฒนาครูในเป้าหมายที่ 3 บัณฑิตครูมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เข้าสู่วิชาชีพได้รับ การเสริมสมรรถนะเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงให้มีความพร้อมในการจัดการศึกษาการเรียนการสอนในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโลก ประเทศและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาเยาวชนไทยเพื่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. สร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู
2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู
3. ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู
4. ศึกษาผลการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนา 2) นำผลการวิจัย เรื่อง ความต้องการจำเป็นและองค์ประกอบเชิงยืนยัน: ทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ญาณ, ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ, ทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์และทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหาของนักศึกษาครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Paknara, 2022) มาพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงตามความต้องการจำเป็นเร่งด่วน นำองค์ประกอบที่ยืนยันได้มากำหนดเป็นขั้นตอนของการคิดขั้นสูง 4 ประเภทและ 3) สอนทนากลุ่มเพื่อรับฟังข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบและคู่มือการใช้ จากนั้นจึงนำผลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันยกร่างขึ้นเป็นรูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับร่าง)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อาจารย์ผู้สอนในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 6 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงที่มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ สอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม 1 ฉบับ ที่มีแนวคำถามสำหรับใช้ในการสนทนากลุ่มตามประเด็นการวิจัย จำนวน 10 ข้อ ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสนทนากลุ่มซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มด้วยตนเองและมีผู้ช่วยบันทึกข้อมูล 1 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 นำรูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับร่าง) ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพ ประเมินความเหมาะสม จำนวน 5 คน (ด้านจิตวิทยา 2 คน ด้านหลักสูตรและการสอน 2 คน และด้านการวัด และประเมินผล 1 คน) โดยการเลือกแบบเจาะจงที่มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) เป็นอาจารย์ผู้สอนในคณะ ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป 2) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก/มีตำแหน่งทางวิชาการและ 3) มีผลงานทางวิชาการ/ ผลงานวิจัย/เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะ/กระบวนการคิดขั้นสูง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมรูปแบบ 1 ฉบับ มี 2 ตอน ดังนี้ ตอน ที่ 1 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็นการประเมินรูปแบบ 5 ด้าน ด้านละ 3 ข้อ รวม 15 ข้อ คะแนนเต็ม 75 คะแนน และประเมินคู่มือการใช้ 1 ด้าน 3 ข้อ คะแนนเต็ม 5 คะแนน และตอนที่ 2 เป็นข้อ คำถามปลายเปิด 1 ข้อ คือ ข้อเสนอแนะที่มีต่อรูปแบบและคู่มือการใช้ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิง เนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 เมื่อปรับภาษาตามคำแนะนำเรียบร้อยแล้วจึงนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับจากสูตร Cronbach's α - Coefficient มีค่า $\alpha = 0.87$

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพประเมินความเหมาะสมของ รูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับร่าง) เพื่อนำผลและข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขจนได้รูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) ที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหา $\bar{x}$ และ S.D. และนำผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

ขั้นตอนที่ 3 นำรูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) ไปทดลองใช้กับนักศึกษาครูที่ไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยทำการวัดและประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทก่อนและหลัง การทดลองใช้ เพื่อนำคะแนนมาเปรียบเทียบผลการทดลองใช้ด้วยสถิติ t - test (Dependent Sample) ได้ ค่าสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งในระหว่างการทดลองใช้ผู้วิจัยได้สอบถามถึงข้อเสนอแนะที่มีต่อรูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมจนได้รูปแบบและคู่มือการใช้ (ฉบับสมบูรณ์) จากนั้นจึงนำรูปแบบ (ฉบับสมบูรณ์) ที่ได้ไปใช้และศึกษาผลการใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา จิตวิทยาสำหรับครู ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 172 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่ลงทะเบียนเรียนใน รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1. รูปแบบและ 2. แบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ฉบับ ซึ่งสร้างขึ้นตามองค์ประกอบของทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทที่ยืนยันได้และผ่านการตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยแบบวัดทุกฉบับมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 เมื่อปรับภาษาตามคำแนะนำเรียบร้อยแล้วจึงนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนกราย ข้อ (r) จากสูตร Item Total Correlation ที่คัดเลือกไว้เฉพาะข้อที่ผ่านเกณฑ์แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่นทั้ง ฉบับ (α) จากสูตร Cronbach's α - Coefficient ได้ดังนี้ 1) แบบวัดทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ญาณมี 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 18 ข้อ คะแนนเต็ม 18 คะแนน มีค่า p อยู่ระหว่าง 0.27- 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.40 - 0.93 และค่า $\alpha = 0.94$, 2) แบบวัดทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจมี 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 5 ข้อ คะแนนเต็ม 15 คะแนน มีค่า p อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.93 และค่า $\alpha = 0.87$, 3) แบบวัดทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหา มี 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบ ละ 3 ข้อ รวม 18 ข้อ คะแนนเต็ม 18 คะแนน มีค่า p อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.80, ค่า r อยู่ระหว่าง 0.40 - 0.80

และค่า $\alpha = 0.91$ ซึ่งแบบวัดทั้ง 3 ฉบับ มีลักษณะเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครูโดยอิงเนื้อหาบางส่วนในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครูที่มีตัวเลือกให้ตอบ 4 ข้อ มีคำตอบที่ถูกต้องเพียง 1 ข้อ หากตอบถูกให้ 1 คะแนน หากตอบผิดหรือไม่ตอบให้ 0 คะแนน และ 4) แบบวัดทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ มี 9 องค์ประกอบ ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance (From A) เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาและครอบคลุม 9 องค์ประกอบ แบ่งออกเป็น 1) ฉบับภาษาที่มีลักษณะเป็นสถานการณ์ 6 กิจกรรม (เวลาทำทั้งหมด 40 นาที) และ 2) ฉบับรูปภาพ 3 กิจกรรม (เวลาทำทั้งหมด 30 นาที) รวม 9 กิจกรรม ตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ของ Torrance ที่มีคะแนนเต็มไม่จำกัด โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากผู้ตรวจ จำนวน 2 คน (ด้านการวัดและประเมินผล 1 คน และด้านจิตวิทยาทางการศึกษา 1 คน) มีค่า $r_{xy} = 0.83$ (Paknara, 2022)

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงให้กับกลุ่มตัวอย่างและนำแบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงทั้ง 4 ประเภทมาทำการวัดและประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนาด้วยการใช้แบบวัดชุดเดิมแต่มีการสลับข้อคำถามและตัวเลือกไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหา $\bar{x}$ และ S.D. และนำผลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนที่ได้จากการวัดก่อนและหลังการพัฒนาด้วยสถิติ t - test (Dependent Sample)

ขั้นตอนที่ 4 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจและตรวจสอบคุณภาพ จากนั้นจึงนำไปให้กลุ่มตัวอย่างประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความพึงพอใจ 1 ฉบับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 5 ข้อ รวม 15 ข้อ คะแนนเต็ม 75 คะแนน ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 โดยเมื่อปรับภาษาตามคำแนะนำเรียบร้อยแล้วจึงนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับจากสูตร Cronbach's α - Coefficient มีค่า $\alpha = 0.88$

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบหลังการพัฒนา

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหา $\bar{x}$ และ S.D. และนำผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

ขั้นตอนที่ 5 สร้างแบบประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทและตรวจสอบคุณภาพ จากนั้นจึงนำไปประเมินและสะท้อนความก้าวหน้าเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างนำผลไปใช้ในการวางแผน หาแนวทางในการกำกับดูแล และพัฒนาปัญญาของตนให้มีทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงเพิ่มขึ้นในระหว่างการพัฒนา จึงไม่ได้นำคะแนนมาใช้ในการเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ฉบับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยระบุเกณฑ์การประเมิน (Scoring Rubric) ที่สร้างขึ้นจากการนิยามศัพท์เฉพาะทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยแบบประเมินทุกฉบับมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 เมื่อปรับภาษาตามคำแนะนำเรียบร้อยแล้วจึงนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับจากสูตร Cronbach's α - Coefficient ได้ดังนี้ 1) แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ญาณมี 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 18 ข้อ คะแนนเต็ม 90 คะแนน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.86$, 2) แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจมี 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 15 ข้อ คะแนนเต็ม 75 คะแนน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.79$, 3) แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์มี 9 องค์ประกอบ

องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 27 ข้อ คะแนนเต็ม 135 คะแนน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 -1.00 และค่า $\alpha = 0.89$ และ 4) แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหา มี 6 องค์ประกอบ องค์ประกอบละ 3 ข้อ รวม 18 ข้อ คะแนนเต็ม 90 คะแนน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และค่า $\alpha = 0.86$

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบประเมินมาประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท กับกลุ่มตัวอย่างระหว่างพัฒนา

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหาร้อยละ

ขั้นตอนที่ 6 สร้างแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ 1 ฉบับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ด้านละ 4 ข้อ รวม 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 เมื่อปรับภาษาตามคำแนะนำเรียบร้อยแล้วจึงนำไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับจากสูตร Cronbach's α - Coefficient มีค่า $\alpha = 0.88$ เพื่อนำไปใช้ประเมินคุณภาพการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบในขั้นตอนที่ 7

ขั้นตอนที่ 7 นำรูปแบบและคู่มือการใช้มาให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาและทำความเข้าใจโดยผู้วิจัยอธิบาย คำชี้แจง แจกวัสดุประสงค์ ทบทวนทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง ทบทวนวิธีการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ แล้วให้ออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ จากนั้นจึงประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างได้จัดทำขึ้น

ประชากร คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 2,406 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 28 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงที่มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1. ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพ 2. มีความเข้าใจเรื่องทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงและ 3. มีประสบการณ์ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1. รูปแบบ 2. คู่มือการใช้ ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ 1) คำนำ สารบัญ คำชี้แจง วัตถุประสงค์ 2) ความหมายของทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท ขั้นตอนการคิดและทักษะการคิดที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอน 3) คำอธิบายรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 5 ส่วนประกอบ และ 4) ภาคผนวก (4.1 แบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท/แบบประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท 4.2 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ และ 4.3 แบบฟอร์ม/คำอธิบายประกอบการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ) ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพและมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, $S.D. = 0.54$) และ 3. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบประเมินมาประเมินคุณภาพการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหา $\bar{x}$ และ S.D. และนำผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สร้างรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู “ครู คิด ดี” ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบสร้างขึ้นจากการนำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาเป็นฐานในการฝึกฝนทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงและนำหลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเชิงปัญญา หลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ หลักการรับรู้ หลักการเรียนรู้ และหลักการสร้างแรงจูงใจภายในมาบูรณาการร่วมกัน

2. วัตถุประสงค์ รูปแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท ได้แก่ 1) ทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ 2) ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ 3) ทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และ 4) ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา

3. เนื้อหาที่ใช้ในการคิด การกำหนดเนื้อหาที่นำมาใช้ในการคิดเพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภท มีลักษณะเป็นสถานการณ์ปัญหา/เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครูโดยอิงเนื้อหาบางส่วนในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครูที่สามารถนำมา บูรณาการกับทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทได้

4. กระบวนการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงไปทีละประเภท ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา เป็นขั้นนำเข้าสู่การเรียนรู้โดยบทบาทของผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้และมีต่อผู้เรียน คือ ให้สิ่งเร้าต่างๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ใช้เพื่อสร้างความขัดแย้งทางปัญญา กระตุ้น ท้าทาย จุดประกาย จูงใจให้ผู้เรียนคิดสงสัย ตั้งตัว กระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลองคิด ทดลองทำ ทดลองพิสูจน์ผล เกิดความต้องการและพลังผลักดันอย่างแรงกล้าที่จะค้นหาคำตอบและคิดหาวิธีในการขจัดความขัดแย้งทางปัญญานั้น โดยเชื่อมั่นและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และการคิดว่าจะช่วยขจัดข้อสงสัยใคร่รู้ให้กระจ่างชัดขึ้นได้ (เสนอสิ่งเร้า เข้าวัตถุประสงค์ ตรงกับเนื้อหา นำพาให้คิด พิชิตข้อสงสัย น่าสนใจใคร่รู้ สู่การสร้างศรัทธา บรรณาให้อยากเรียน)

4.2 ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถองแท้ในเนื้อหา เป็นขั้นสร้างการเรียนรู้โดยบทบาทของผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้และมีต่อผู้เรียน คือ จัดเตรียมความพร้อมในการรับรู้ ฝึกคิดและสมาธิให้ผู้เรียนได้สำรวจกาย วาจา สงบจิต มีสติกำกับตน มีสมาธิ จดจ่อต่อการพัฒนาปัญญา สร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยาที่เอื้อต่อการฝึกคิด เกื้อกูล เป็นกัลยาณมิตร แนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ จัดเตรียมประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้นำทักษะการคิดมาใช้และจัดระเบียบการรับรู้ไปตามลำดับขั้นตอนของการคิดที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้พึ่งพาตนเองและเกื้อกูลกันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เติมเต็มประสบการณ์ใหม่ทางความคิด ร่วมทำ ร่วมพิสูจน์ ประเมินสะท้อนผลจนกระจ่างทางความคิด ถองแท้ในเนื้อหาเกิดปัญญารู้คิดดี สามารถสร้างองค์ความรู้หรือสร้างสรรค์ชิ้นงานขึ้นได้ด้วยตนเอง (สร้างระเบียบวินัย พร้อมกายพร้อมจิต พร้อมความคิดที่มุ่งชัด เพื่อขจัดสิ่งรบกวน ชี้นำให้วิเคราะห์ บ่มเพาะวิธีคิด เป็นมิตรช่วยเหลือ เอื้อต่อการฝึกคิด) ส่วนบทบาทของผู้เรียน คือ จัดเตรียมตนเองให้พร้อมในการเรียนรู้โดยพยายามฝึกควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา ควบคุมสติให้มีจิตใจที่จดจ่อตั้งมั่นในศีล ฝึกสร้างสมาธิและนำสมาธิมาใช้ในการฝึกพัฒนาปัญญาในแบบพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันจนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างถ่องแท้ รู้อย่างชัดเจน รู้แจ้งในสิ่งต่างๆ ได้พบคำตอบ ได้ขจัดความขัดแย้งทางปัญญาด้วยการฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงไปทีละประเภทตามลำดับขั้นตอนของการคิด ดังนี้

4.2.1 ทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ระบุประเด็นปัญหา 2) แสวงหาข้อมูล 3) เพิ่มพูนเหตุผล 4) พิสูจน์ค้นข้อเท็จจริง - สรุปอ้างอิงแบบอุปนัย 5) พิสูจน์ค้นข้อเท็จจริง - สรุปอ้างอิงแบบนิรนัย และ 6) ใช้เกณฑ์การประเมิน

4.2.2 ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ระบุประเด็นปัญหา 2) แสวงหาข้อมูล 3) เพิ่มพูนทางเลือก 4) กะเทาะเปลือกความคิด และ 5) พินิจทางที่ดีที่สุด

4.2.3 ทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ระบุประเด็นปัญหา 2) แสวงหาข้อมูล 3) เพิ่มพูนการคิดต่าง 4) คิดอย่างแคล่วคล่อง 5) คิดไว้วางหลายทาง 6) คิดกระจ่างละเอียดลออ 7) ก่อเกิดแนวคิด 8) ผลิตรายงาน - สาธิตสิ่งใหม่ และ 9) ใช้เกณฑ์การประเมิน

4.2.4 ทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ระบุประเด็นปัญหา 2) แสวงหาข้อมูล 3) เพิ่มพูนกลยุทธ์ 4) จัดระบบชุดวิธี 5) มีการไตร่ตรอง - ทดลองปฏิบัติ และ 6) วัดประเมินกับเกณฑ์ - เน้นการประยุกต์ใช้

4.3 ขั้นตี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง เป็นขั้นสรุปการเรียนรู้โดยบทบาทของผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้และมีต่อผู้เรียน คือ ให้ผู้เรียนทบทวน/ตรวจสอบทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงไปที่ละประเภท ประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง/ผลลัพธ์ที่ได้จากการคิด อภิปรายสิ่งที่ได้เรียนรู้และสิ่งที่ได้รับการเรียนรู้ ประเมินการเรียนรู้ การนำผลไปใช้/ไปประยุกต์/ไปปรับปรุงทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดการคิดขั้นสูงที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น การสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้และสรุปลงความเห็นตัดสินถึงคุณค่าที่ได้รับจากการคิดอย่างถูกต้องและการคิดดีที่สร้างความเจริญงอกงาม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนตนและต่อสังคม โดยรวมจึงจะถือได้ว่าเกิดคุณค่าทางปัญญาขึ้นอย่างแท้จริง ส่วนบทบาทของผู้เรียน คือ ทบทวนขั้นตอนสะท้อนความเข้าใจ อภิปรายองค์ความรู้สู่การประยุกต์ใช้ ได้ผลสรุปคิด พินิจถึงคุณค่า เกิดปัญญาครุคิดดี

5. การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย การวัดและประเมินผลการพัฒนาใน 3 ลักษณะ คือ 1) วัดก่อนการพัฒนาด้วยแบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทและการประเมินเพื่อการเรียนรู้ 2) วัดในระหว่างการพัฒนาด้วยแบบประเมินทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทและการประเมินขณะเรียนรู้ และ 3) วัดหลังการพัฒนาด้วยแบบวัดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทและการประเมินผลการเรียนรู้

โดยรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครูมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู

รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง	n (5)	ความเหมาะสม		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. หลักการ แนวคิด ทฤษฎี		4.60	0.83	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์		4.53	0.89	มากที่สุด
3. เนื้อหาที่ใช้ในการคิด		4.40	0.44	มาก
4. กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน “ครู คิด ดี”		4.53	1.14	มากที่สุด
5. การวัดและประเมินผล		4.26	1.09	มาก
รวม		4.46	2.12	มาก

จากตารางที่ 1 รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครูมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 2.12) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) หลักการแนวคิด ทฤษฎี ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.83) 2) วัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.89) และ 3) กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน “ครู คิด ดี” ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 1.14) มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 4) เนื้อหาที่ใช้ในการคิด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.44) และ 5) การวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 1.09)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูมีคะแนนเฉลี่ยทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงทั้ง 4 ประเภทและโดยรวมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงก่อนและหลังการพัฒนา

ทักษะกระบวนการคิด ขั้นสูง	n (30)	ก่อนเรียน		หลังเรียน		df	t	P
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
1. การคิดวิจารณ์ญาณ		9.77	1.38	14.57	1.77	29	14.697	.000**
2. การคิดตัดสินใจ		8.07	1.46	11.67	1.74		21.153	.000**
3. การคิดสร้างสรรค์		103.27	30.17	167.73	31.06		12.353	.000**
4. การคิดแก้ไขปัญหา		9.47	1.59	13.57	2.20		12.840	.000**
รวม		130.57	30.51	207.53	32.04		14.621	.000**

**p < 0.01

จากตารางที่ 2 นักศึกษาครูมีคะแนนเฉลี่ยทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงทั้ง 4 ประเภทและโดยรวมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วัตถุประสงค์ที่ 3 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาครูที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง

กระบวนการเรียนรู้	n (30)	ความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา		4.56	1.62	มากที่สุด
2. ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถ่วงแท้ในเนื้อหา		4.67	1.06	มากที่สุด
3. ขั้นดี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง		4.49	1.19	มาก
รวม		4.57	2.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 นักศึกษาครูมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 2.55) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถ่วงแท้ในเนื้อหา ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 1.06) 2) ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 1.62) และ 3) ขั้นดี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 1.19)

วัตถุประสงค์ที่ 4 ศึกษาผลการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูสามารถออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบได้โดยรวมอยู่ในระดับดี ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง

องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้	n (28)	คุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ		4.65	1.20	ดีมาก
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้		4.20	1.74	ดี
3. กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน “ครู คิด ดี”		4.52	2.11	ดีมาก
4. สื่อและแหล่งเรียนรู้		4.85	0.53	ดีมาก
5. การวัดและประเมินผล		4.02	0.46	ดี
รวม		4.43	3.18	ดี

จากตารางที่ 4 อธิบายได้ว่า นักศึกษาครูเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงได้โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 3.18) เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) สื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.53) 2) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 1.20) 3) กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน “ครู คิด ดี” ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 2.11) 4) จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 1.74) และ 5) การวัดและประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = 0.46)

จากรูปภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู “ครู คิด ดี” ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการคิด 4) กระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถ่วงแท้ในเนื้อหาและขั้นดี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง และ 5) การวัดและประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครูมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 2.12) เนื่องจากรูปแบบสร้างขึ้นจากหลักการ แนวคิดทฤษฎีที่มีวัตถุประสงค์เนื้อหาที่ใช้ในการคิด กระบวนการเรียนรู้และการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกัน โดยมีหลักไตรสิกขา คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” ซึ่งเป็นส่วนเสริมกันมาใช้เป็นฐานในการฝึกพัฒนาการ วาจาให้พร้อมที่จะเรียนรู้ (ศีล) ฝึกปฏิบัติใจให้สงบ พัฒนาจิตให้แน่วแน่ในจุดเดียวเรื่องเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่นออกจากความคิดและจิตใจ (สมาธิ) ฝึกพัฒนาความคิดให้เกิดการเรียนรู้อย่างถ่องแท้ เข้าใจในเรื่อนั้นตรงตามที่เป็นจริง (ปัญญา) ร่วมกับนำหลักการรับรู้ หลักการเรียนรู้ หลักการสร้างแรงจูงใจภายในมาบูรณาการกับแนวคิดสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดสำคัญของการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานและหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นหลักการ แนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงที่ควบคู่ไปกับการสอนเนื้อหาในรายวิชาผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอนที่มุ่งกระบวนการ เน้นวิธีในการสร้างองค์ความรู้ เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เน้นการลงมือคิด ลงมือปฏิบัติและการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ โดยมีการวัดและประเมินผลการพัฒนาตามสภาพจริง ซึ่งการสร้างรูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนา ADDIE Model ของ Kevin (2008) และเป็นไปตามกรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบของ Joyce; Weil and Calhoun (2009) จึงถือได้ว่าการสร้างรูปแบบ “ครู คิด ดี” มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและรูปแบบที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมในการนำไปพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงให้กับนักศึกษาครูได้ตามวัตถุประสงค์

2. นักศึกษาครูมีทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เนื่องจากรูปแบบ “ครู คิด ดี” มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนและในทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันที่เริ่มจาก 1) ขั้นครู: เป็นการสร้างแรงจูงใจภายในจากสิ่งเร้าที่อยู่ในความต้องการ/ความสนใจ/สิ่งที่สงสัย/สิ่งที่ไม่รู้/ปัญหารอบตัวที่ทำให้ผู้เรียนท้อถอยไม่ได้ จึงมีความพยายาม มุ่งมั่นและมุ่งหมายที่จะหาทางเพื่อขจัดความขัดแย้งทางปัญญานั้น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเชิงปัญญาของ Piaget (1886) 2) ขั้นคิด: เป็นการฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงจนผู้เรียนเกิดปัญญาแจ่มแจ้งในเรื่องนั้นๆ อันเกิดจากการช่วยขยายโครงสร้างทางปัญญาด้วยการจัดเตรียมสภาพการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในแบบพึ่งพาตนเองและในแบบเกื้อกูลกันตามหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือและเป็นการพัฒนากระบวนการทางปัญญาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจนผู้เรียนสามารถดัดแปลงปรับโครงสร้างทางปัญญาสร้างองค์ความรู้หรือสร้างสรรค์ผลงานขึ้นได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นไปตามหลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองเชิงปัญญาของ Piaget (1886) หลักการสำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานของ Papert (1993) หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือของ Johnson and Johnson (2003) และสอดคล้องกับ Duffy and Jonassen (1992) ที่อธิบายว่าการสร้างความรู้เป็นกระบวนการ ทั้งทางด้านสติปัญญาและสังคมควบคู่กันไปกับบุคคลอื่นและสภาพแวดล้อมต่างๆ และการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนจากกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการกระตุ้นให้เกิดโครงสร้างทางปัญญาขึ้นซึ่งในขั้นคิดนี้ได้รับรู้ถึงรายละเอียดของทักษะการคิดย่อยไว้อย่างชัดเจนใน ทุกขั้นตอนของการคิดทั้งที่เป็นทักษะการคิดขั้นพื้นฐานและทักษะการคิดซับซ้อนจึงช่วยให้สามารถใช้ทักษะการคิดไปตามขั้นตอนของการคิดได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ Khemmani (2011, 2016) ที่อธิบายว่า การจะเข้าใจการคิดแต่ละประเภทต้องรู้ว่าการคิดนั้นๆ มีกระบวนการหรือขั้นตอนการคิดอย่างไร ซึ่งเมื่อเข้าใจแล้วจะเกิดเป็นทักษะได้ก็จะต้องฝึกฝนการพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนของการคิดที่จะเป็นตัวบ่งชี้ในการฝึกฝนความชำนาญในการคิดและหากผู้คิดมีทักษะกระบวนการคิดที่ดีก็มักจะได้ผลของการคิดที่ดีตามมาด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกฝนซ้ำๆ

ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างหลากหลายที่เริ่มจากการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิจารณ์ญาณ เนื่องจากเป็นฐานของการคิดขั้นสูงอื่นๆ และส่งผลต่อการคิดขั้นสูงในอีก 3 ประเภท โดยการคิดวิจารณ์ญาณเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาแต่ละขั้น (Russell, 1979) ที่มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความสามารถในการตัดสินใจและการคิดแก้ไขปัญหา (Ennis, 2013) และอยู่ร่วมกับการคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการแต่แตกต่างกันที่ผลลัพธ์และรายละเอียดในกระบวนการ (Bacanli et al., 2011) ส่วนการคิดตัดสินใจและการคิดแก้ไขปัญหา (Middleton, 2005) อีกทั้งกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์และการคิดแก้ไขปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและผลผลิตของความคิดสร้างสรรค์ซึ่งเป็นผลผลิตใหม่นั้นนับเป็นผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการคิดแก้ไขปัญหา (Guilford and Hoepfner, 1971) ดังนั้นการฝึกในขั้นตอนนี้จึงเป็นการฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและเป็นการฝึกคิดที่ครบถ้วน ครอบคลุมองค์ประกอบของการคิดขั้นสูงทั้ง 4 ประเภทตามหลักการรับรู้ หลักการเรียนรู้และการถ่ายโยงการเรียนรู้ทางบวก โดยพัฒนาไปทีละประเภทตามลำดับขั้นตอนของการคิดจนนักศึกษาครูสามารถระบุได้ว่าการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทมีขั้นตอนการคิดอย่างไร ต้องนำทักษะการคิดใดมาใช้ในแต่ละขั้นตอนหรือควรนำทักษะการคิดใดมาใช้ร่วมกันเพื่อเกื้อหนุนกันตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการจนประสบความสำเร็จในการคิดขั้นสูงและเป็นการพัฒนาแบบ องค์รวมที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพของการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทได้เพิ่มขึ้น ส่วน 3) ขั้นตอน: เป็นการทบทวน ตรวจสอบ ประเมินทักษะกระบวนการ/ผลลัพธ์และสรุปตัดสินถึงคุณค่าที่ได้จากการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ การคิดตัดสินใจ การคิดสร้างสรรค์และการคิดแก้ไขปัญหา โดยการอภิปรายและการสรุปองค์ความรู้/ผลการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน จึงช่วยให้ นักศึกษาครูเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบ “ครู คิด ดี” นี้จึงสามารถนำไปใช้ฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงบนพื้นฐานของการสำรวจและหาข้อเท็จจริงให้สงบ แน่วแน่ จดจ่อก่อเกิดเป็นสมาธิพร้อมที่จะเรียนรู้สู่การสร้างปัญญาพัฒนาการคิดให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นจนรู้แจ้ง เห็นจริงได้ในที่สุด

3. นักศึกษาครูมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 2.55) เนื่องจากรูปแบบที่สร้างขึ้นเป็นการคิดอย่างมีทิศทางที่ได้รับรู้ถึงวัตถุประสงค์ในการฝึกคิดไว้อย่างชัดเจนและในแต่ละขั้นตอนของการฝึกคิดมีการใช้ถ้อยคำที่คล้องจองกันจึงช่วยให้ง่ายต่อการจดจำมีคำอธิบายที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยจัดเรียงขั้นตอนของการฝึกคิดที่เริ่มจากการก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารุ่งขึ้นด้วยการนำเสนอสิ่งที่เราที่เป็นสถานการณ์ปัญหา/เรื่องราวที่มีนัยยะซ่อนอยู่ คลุมเครือ ไม่ชัดเจนหรือยุ่งยากซับซ้อนมากระตุ้นให้นักศึกษาครูเกิดข้อสงสัย มีความใคร่รู้และต้องการค้นหาคำตอบ ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจภายในที่สอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาในกลุ่มปัญญานิยมที่จะผลักดันให้เกิดความพยายามในการคิดและการฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจนนำไปสู่การได้ค้นพบคำตอบที่สมเหตุสมผล ได้กระจ่างในข้อสงสัย ได้ขจัดความไม่รู้ไปสู่ความชัดเจน ได้ข้อสรุปที่ดีที่สุดสำหรับการตัดสินใจ ได้ผลผลิตหรือผลงานที่สร้างสรรค์และได้วิธีการแก้ไขปัญหาที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจและสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมอันเป็นฐานคิดของการจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นไปตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1987) คือ ต้องการที่จะมีความสามารถในการคิด ต้องการที่จะประสบความสำเร็จในกิจกรรมการฝึกคิด ต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพทางความคิดของตนให้สูงขึ้น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะจากกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่มุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัว เป็นผู้คิด เป็นผู้สร้างความรู้และเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานขึ้นด้วยตนเองซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองและหลักการเรียนรู้แบบ

ร่วมมือ ภายใต้บรรยากาศทางด้านจิตวิทยาจึงกล้าที่จะคิดกล้าที่จะทำ เมื่อได้คิดและคิดได้ เมื่อได้ทำและทำได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จึงนำมาซึ่งความพึงพอใจ นอกจากนี้ยังมีการตั้งคำถาม/การให้ข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดและการตรวจสอบทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง ให้การชี้แนะถึงความเหมือนและความแตกต่างกันของขั้นตอนการคิดและทักษะการคิดย่อยที่ปรากฏอยู่ในแต่ละขั้นตอน การบอกถึงสิ่งที่ควรพัฒนาและความก้าวหน้าด้วยการสื่อสารในเชิงบวกซึ่งจากการเฝ้าอำนวยความสะดวกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงและการประเมินผลการพัฒนาในแบบกัลยาณมิตรนี้จึงส่งผลให้นักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบ “ครู คิด ดี”

4. นักศึกษาครูสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงได้โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 3.18) เนื่องจากการทบทวนประสบการณ์เดิม คือ ทักษะการคิดที่เป็นแกนสำคัญก่อนเพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่ คือ ทักษะการคิดขั้นสูงที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอนของการคิดขั้นสูงไปที่ละประเภทจนนักศึกษาครูเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ในทางบวก และมีการทบทวนวิธีการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้และเชื่อมโยงไปยังการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ซึ่งเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและเนื้อหาเพื่อนำมาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทมาบูรณาการโดยชี้แนะการเรียนรู้ว่าเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนและในแต่ละองค์ประกอบมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งหน่วย มีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย (P) ตามทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง 4 ประเภทที่ต้องการพัฒนา ด้านพุทธิพิสัย (K) ตามเนื้อหาที่นำมาใช้ในการคิดและด้านจิตพิสัย (A) ตามคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งต้องสอดคล้องหรือเสริม P กับ K จากนั้นจึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นครู: สร้างความขัดแย้งทางปัญญา 2) ขั้นคิด: เกื้อกูลพึ่งพา - ถ้อยแถลงในเนื้อหาและ 3) ขั้นดี: เกิดคุณค่าที่แท้จริง ส่วนการวัดและประเมินผลต้องระบุเครื่องมือวัดและวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านตามที่ได้กำหนดไว้ โดยให้ประเมิน P ตามขั้นตอนของการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทที่ต้องระบุเกณฑ์การให้คะแนนไว้อย่างชัดเจน ร่วมกับเมื่อนักศึกษาครูได้ศึกษาคู่มือการใช้ที่ให้ความหมายทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงทั้ง 4 ประเภทไว้และมีคำอธิบายขั้นตอนของการฝึกคิดอย่างละเอียด มีการระบุทักษะการคิดย่อยที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนของการคิดโดยนำทักษะการคิดที่เป็นแกน ทักษะการคิดที่ซับซ้อนและลักษณะการคิดตามกระบวนการคิดของ Khemmani et al. (2006) มาอ้างอิง ตลอดจนในคู่มือการใช้มีตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบทำให้นักศึกษาครูเข้าใจและเห็นถึงแนวทางในการออกแบบเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผลการพัฒนานี้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความรู้ด้วยตนเองและเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงานตามการให้ความหมายของ Sariwat (2014) คือ การสร้างกลไกการเรียนรู้จนผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้พร้อมทั้งเกิดประกายปัญญาขององค์ความรู้จึงทำให้นักศึกษาครูสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ “ครู คิด ดี” ได้อย่างมีคุณภาพตามจุดประสงค์

สรุป

การผลิตบัณฑิตครูให้ออกไปเป็นกำลังสำคัญในการสร้างเยาวชนให้คิดเป็น ถือเป็นต้นทางของการทำเป็นและการแก้ปัญหาเป็น ด้วยการจัดเตรียมกาย วาจา จิตใจและความคิดให้พร้อมที่จะเรียนรู้สู่การปฏิบัติฝึกฝนคิดในแบบพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลกัน ไปตามลำดับขั้นตอนของการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภท จนเกิดความแจ่มแจ้งทางปัญญาซึ่งย่อมก่อให้เกิดคุณค่าของการเป็นครูคิดดี ที่จะนำพาตนเองไปสู่การเรียนรู้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพครูสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อ

ความสำเร็จในการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงตามรูปแบบ คือ บรรยากาศทางด้านจิตวิทยา พร้อมในการเรียนรู้ แรงจูงใจภายใน ทักษะการคิดขั้นพื้นฐานและครูผู้ถ่ายทอด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงมีขั้นตอนการคิดที่ซับซ้อนและต้องใช้ทักษะการคิดย่อยที่ปรากฏอยู่ในขั้นตอนของการสอนคิดหลายทักษะร่วมกัน การนำรูปแบบไปใช้จึงควรคำนึงถึงพัฒนาการทางความคิดในแต่ละช่วงวัย ความสามารถในการคิด ทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดที่เป็นแกนสำคัญและทักษะการคิดระดับสูงของกลุ่มตัวอย่างร่วมด้วย โดยให้แยกวัดและพัฒนาไปทีละประเภทเพื่อป้องกันความสับสน ให้อาจารย์ในการฝึกคิดและการได้ใช้ความคิดอย่างเต็มที่ ตลอดจนเว้นช่วงในการฝึกเพื่อไม่เกิดความล้าหรือเบื่อซึ่งอาจส่งผลต่อการวัดและการพัฒนา โดยในการวัดอาจปรับใช้หรือสร้างเป็นแบบวัดสถานการณ์ที่ไม่อิงเนื้อหาแทน และในการประเมินผลด้วยแบบวัดทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์มีความยุ่งยากในการตรวจให้คะแนนเพื่อให้ง่ายขึ้นอาจประเมินจากทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ประเมินจากชิ้นงาน ภาระงานหรืออื่นๆ ตามความเหมาะสม

1.2 การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ควรคำนึงถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ระดับชั้นและเนื้อหาที่ได้พิจารณาแล้วว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภท โดยให้ความสำคัญกับสถานการณ์ปัญหา/เรื่องราวที่สอดคล้องกับการฝึกทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทและการตั้งคำถามที่นำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิด ซึ่งการศึกษาคู่มีอาจช่วยให้เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบได้ดียิ่งขึ้นและเมื่อนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติแล้วควรวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนและประเมินผลการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงของผู้เรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การคิดขั้นสูงมีหลายประเภท มีหลายมิติของการคิดและมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอีกมาก ผู้สนใจจึงควรได้ศึกษาในด้านที่ยังไม่ครอบคลุมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวัดและการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในประเภทอื่น ในประเด็นอื่นหรือในกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ต่อไป

2.2 การวัดและการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสร้างสรรค์นำไปสู่การวัดและการสร้างนวัตกรรมได้ในชั้นผลิตผลงาน - สานสิ่งใหม่ และให้นำขั้นใช้เกณฑ์การประเมินซึ่งเดิมเป็นการนำผลงาน/สิ่งใหม่ที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์การประเมินคุณภาพผลผลิตของความคิดสร้างสรรค์มาปรับเกณฑ์การประเมินคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมไปถึงนิยาม/องค์ประกอบของนวัตกรรม

2.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้เป็นไปตามหลักการคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้ปัญหา เป็นฐานจึงนำรูปแบบไปใช้หรือปรับใช้ได้โดยอาจพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงโดยตรงตามขั้นตอนของการสอนคิดด้วยวิธีการ/เทคนิคการสอนคิดที่สอดคล้องกัน และเมื่อทำการฝึกฝนจนเกิดทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงในแต่ละประเภทแล้วควรต่อยอดไปสู่การมีทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา ทักษะกระบวนการคิดแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สมรรถนะการคิดขั้นสูงหรืออื่นๆ ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันต่อไป

References

- Bacanli, H., Dombayci, M. A., Demir, M., & Tarhan, S. (2011). Quadruple Thinking: Creative Thinking. *Procedia Social & Behavioral Sciences*. 12, 536 - 544.
- Duffy, T. M., & Jonassen, D. H. (1992). *Constructivism and the Technology of Instruction: A Conversation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Ennis, R. H. (2013). *The Nature of Critical Thinking: Outlines of General Critical Thinking Dispositions and Abilities*. Retrieved February 2, 2022, from [www.critical thinking.net](http://www.criticalthinking.net)
- Guilford, J. P., & Hoepfner, R. (1971). *The Analysis of Intelligence*. New York: McGraw - Hill.
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (2003). *Joining Together: Group Theory and Group Skills*. (7th ed.). New York: Peason Education.
- Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2009). *Models of Teaching*. (8th ed.). New York: Courtesy of Reece Galleries.
- Kevin, K. (2008). *Instruction to Instruction Design and the ADDIE Model*. Retrieved February 18, 2022, from [http://Portal.ct.gov/-/media/CTDN/TtT2015/ttt2015module5IntroInst DesignADDIE.pdf](http://Portal.ct.gov/-/media/CTDN/TtT2015/ttt2015module5IntroInstDesignADDIE.pdf)
- Khemmani, T. et al. (2006). *The Proposed Model Enhancing Higher - Order Thinking Skills of Pre - Service Teachers for Teacher Education Curricula*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Khemmani, T. (2011). Analysis, Synthesis, Creative and Critical Thinking Skills: Integration in Teaching - Learning Plan. *The Journal of the Royal Institute of Thailand*, 36(2), 188-204.
- _____. (2016). *Science of Teaching Pedagogy: Knowledge for Effective Learning Process Management*. (20th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Maslow, A. H. (1987). *Motivation and Personality*. (3rd ed.). Revised by R. Frager, J. Fadiman, C. McReynolds., & R. Cox. New York: Harper & Row.
- Middleton, H. (2005). Creative Thinking, Values and Design and Technology Education. *International Journal of Technology and Design Education*, 15, 61-71.
- Ministry of Education, Office of the Education Council. (2017). *The National Scheme of Education B.E. 2560 - 2579 (2017 - 2036)*. Bangkok: Prigwahn Graphic.
- _____. (2019). *Education in Thailand 2018/2019 Educational Change in Digital Era*. Nonthaburi: Parbpim Printing.
- Paknara, V. (2022). Needs Assessment and Confirmatory Factor Analysis: Critical Thinking Process Skills, Decision Making Process Skills, Creative Process Skills and Problem Solving Process Skills of Pre - Service Teachers in Northeastern of Thailand. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(3), 1013 -1030.
- Papert, S. (1993). *Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas*. (2nd ed.). Basic Books. New York: Harper Collins.
- Piaget, J. (1886). *The Construction of Reality in the Child*. New York: Ballantine Books.

- Russell, J. M. (1979). The Effects of Problem Solving. *Junior High School Students Apply & Analysis Earth Science Matter*, 9(40), 1366A -1367A.
- Sariwat, L. (2014). *Psychology for Teachers*. Bangkok: O.S. Printing House.
- Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto). (2019). *Buddha Dhamma Extended Edition*. (53rd ed.). Southeast Asia University Press.

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร*

Development of a Model on Administration Enhancing the 21st Century Life Skills of Primary Education Students of Schools under the Bangkok Metropolitan Administration

¹เพ็ญภา ชมเดช, สนั่น ประจงจิต, กานดา สกุลธนศักดิ์ มัวร์ และ สุพจน์ เกิดสุวรรณ

¹Penpa Chomdej, Sanan Prachongchit, Kanda Sakulthanasakdi Moore
and Supod Koedsuwan

¹สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹Educational Administration, Kasetsart University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: newpenpa@hotmail.com



บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 410 คน สุ่มอย่างง่าย จากผู้บริหารสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ หรือครูที่รับผิดชอบงานวิชาการ ของโรงเรียนจำนวน 428 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่าได้รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยคือสามองค์ประกอบคือองค์ประกอบที่หนึ่งคือความนำ ประกอบด้วย 1) หลักการประกอบด้วยสามหลักการ คือหลักการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หลักการจัดการแบบบูรณาการ และหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม 2) วัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ไปใช้เป็นตัวแบบ หรือปรับประยุกต์รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตไปใช้ในบริบทของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร แต่ละแห่งตามความเหมาะสม 3) ภาพความสำเร็จของทักษะชีวิตของผู้เรียนในความต้องการจำเป็นมีสามประการคือนักเรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ นักเรียนรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา และนักเรียนเห็นใจผู้อื่น องค์ประกอบที่สองคือ การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และองค์ประกอบที่สามคือ เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 1) บทบาทของผู้บริหารกลุ่มนโยบาย 2) บทบาทของกลุ่มผู้ปฏิบัติ 3) บทบาทของกลุ่มเครือข่าย

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหารจัดการศึกษา; ทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this descriptive research were to develop a model of administration enhancing the 21st century life skills of primary education students of schools under the Bangkok Metropolitan Administration. A sample of 410 was simple randomly selected from directors, deputy directors in charge of academic affairs, or teachers responsible for academic affairs from 428 schools under the Bangkok Metropolitan Administration. The tools were a document analyses form, an interview schedule, a questionnaire, and a focus group discussion. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, priority need index and content analysis.

The Results showed three parts of the developed model: The first part, the introduction, consisting of 1) principles, three of which were learner quality development principle, integrated management principle, and participatory administration principle; 2) objectives to be used as guidelines for implementation of the model relevant to individual schools, and 3) success scenarios that reflected the 21st century life skills needed by the students, three of which were: reflective and creative thinking, decision making and problem solving, and empathy. The second part was administration enhancing the 21st century life skills of primary education students of the **schools** under the Bangkok Metropolitan Administration. The third part was criteria for successful implementation of the model which were 1) roles of policy administration group, 2) roles of operation group, and 3) roles of network group.

Keywords: Model Development, Educational Management, the 21st Century

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นกำลังสำคัญของชาติ สอดคล้องกับ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งนี้ทักษะชีวิตมีความสำคัญใน ฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมโลก บุคคลที่มีทักษะชีวิตจะเป็นคนที่มีเหตุผล สังคมใดที่ บุคคลมีทักษะชีวิตที่ดีจะส่งผลให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ กรุงเทพมหานครได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาให้ผู้เรียนเป็น พลเมืองดี จึงได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยมุ่งเน้นให้ทุกโรงเรียน ปลุกฝังทักษะชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง และให้กับผู้เรียนตามจุดเน้นของแต่ละโรงเรียนตาม แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560– 2563) ผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการ บริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร เพื่อ ไปใช้เป็นตัวแบบ หรือปรับประยุกต์รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ในบริบทของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร แต่ละแห่งตามความเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น

1. การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 สังเคราะห์แนวคิดด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาในบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์สรุปได้เป็น 6 องค์ประกอบ คือ 1) นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) วัฒนธรรมองค์กร 4) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 5) การจัดการเรียนรู้ และ 6) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

1.2 สังเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการสรุปได้เป็น 7 องค์ประกอบ คือ 1) การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง 2) การคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ 3) การรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา 4) การเห็นใจผู้อื่น 5) การสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น 6) การเป็นพลเมืองที่ดีและรับผิดชอบต่อสังคม และ 7) การจัดการอารมณ์และความเครียด (Office of the Basic Education Commission, 2018; Department of Mental Health, 1999; WHO, 1994)

2. การสัมภาษณ์ด้านการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการ โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน

3. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ประชากร

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น ได้แก่ โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 428 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการหรือครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการ

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแนวคิดการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะ ชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร 2) ผู้อำนวยการส่วนนโยบายและการศึกษา สำนักยุทธศาสตร์การศึกษา 3) นิเทศก์การศึกษา 4) ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ และ 5) รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น ได้แก่ โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 205 โรงเรียน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น และสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการหรือครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการจำนวน 410 คน

2. กลุ่มตัวอย่างใช้ในการศึกษาแนวคิดการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะ ชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยการสัมภาษณ์ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน เลือกแบบเจาะจง (purposive sampling จาก 1) ผู้บริหารระดับนโยบายสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร 2) นิเทศก์การศึกษา 3) ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ และ 4) รองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยวิธีการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วนสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม

(n=410)

ข้อที่	รายการ	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				PNI Modified	อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ		
1.	นโยบายการพัฒนาทักษะชีวิต	4.21	0.62	มาก	6	4.55	0.49	มากที่สุด	6	0.08	1
2.	ภาวะผู้นำทางวิชาการ	4.38	0.64	มาก	1	4.62	0.50	มากที่สุด	1	0.05	6
3.	วัฒนธรรมองค์การ	4.24	0.63	มาก	5	4.55	0.52	มากที่สุด	5	0.07	5
4.	การพัฒนาหลักสูตร										
	สถานศึกษา	4.24	0.60	มาก	3	4.57	0.49	มากที่สุด	2	0.07	2
5.	การจัดการเรียนรู้	4.26	0.60	มาก	2	4.57	0.50	มากที่สุด	3	0.07	3
6.	การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.24	0.68	มาก	4	4.54	0.56	มากที่สุด	4	0.07	4
รวม		4.26	0.62	มาก		4.56	0.51	มากที่สุด		0.07	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานครในภาพรวม ปรากฏผลดังนี้ 1) สภาพในปัจจุบัน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$, S.D.=0.62) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X}=4.38$, S.D.=0.64) รองลงมา คือ การจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$, S.D.=0.60) และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24$, S.D.=0.60) ตามลำดับ 2) สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$, S.D.=0.51) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X}=4.62$, S.D.=0.50) รองลงมา คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.57$, S.D.=0.49) และการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.57$, S.D.=0.50) ตามลำดับ 3) ความต้องการจำเป็น โดยภาพรวม มีค่าความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified}=0.07) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่านโยบายการพัฒนาทักษะชีวิตมีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI_{Modified}=0.08) รองลงมา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนรู้ มีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified}=0.07) เท่ากัน ตามลำดับ

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กรุงเทพมหานครในภาพรวม

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กรุงเทพมหานครในภาพรวม

(n=410)

ข้อที่	รายการ	สภาพปัจจุบัน			อันดับ	สภาพที่พึงประสงค์			อันดับ	PNI Modified	อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ			
1	การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง	4.11	0.69	มาก	3	4.48	0.61	มากที่สุด	4	0.09	5
2	การคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์	3.94	0.70	มาก	6	4.44	0.61	มาก	6	0.13	1
3	การรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา	3.95	0.69	มาก	5	4.44	0.63	มาก	7	0.12	2
4	การเห็นใจผู้อื่น	4.05	0.67	มาก	7	4.46	0.60	มาก	5	0.10	3
5	การสื่อสารและการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น	4.15	0.67	มาก	2	4.52	0.59	มากที่สุด	2	0.09	5
6	การเป็นพลเมืองดีและรับผิดชอบต่อสังคม	4.25	0.67	มาก	1	4.58	0.58	มากที่สุด	1	0.08	7
7	การจัดการอารมณ์และความเครียด	4.09	0.68	มาก	4	4.49	0.62	มาก	3	0.10	3
รวม		4.08	0.68	มาก		4.49	0.61	มาก		0.10	

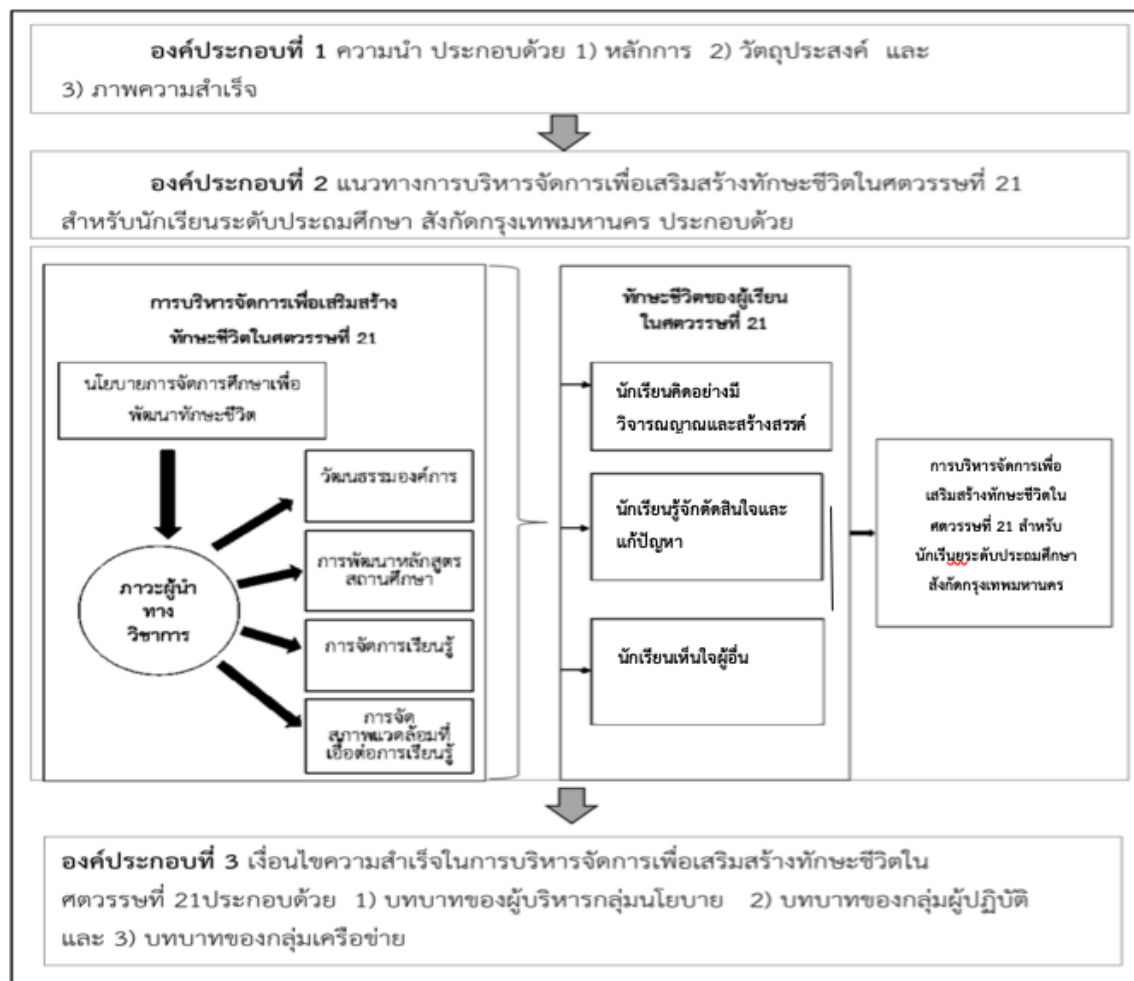
จากตารางที่ 4.10 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ด้านทักษะชีวิตในภาพรวม ปรากฏผลดังนี้ 1) สภาพในปัจจุบัน ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กรุงเทพมหานครในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.08$, S.D.=0.68) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าการเป็นพลเมืองดีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X}=4.25$, S.D.=0.67) รองลงมา คือ การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$, S.D.=0.67) และการรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11$, S.D.=0.69) ตามลำดับ 2) สภาพที่พึงประสงค์ ด้านทักษะชีวิต ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.49$, S.D.=0.61) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการเป็นพลเมืองดีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X}=4.58$, S.D.=0.58) รองลงมา คือ การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.52$, S.D.=0.59) และการจัดการอารมณ์และความเครียด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.49$, S.D.=0.62) ตามลำดับ 3) ความต้องการจำเป็น ด้านทักษะชีวิต ในภาพรวม มีค่าความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified} = 0.10) พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI_{Modified} = 0.13) รองลงมา การรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา มีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified} = 0.12) และการเห็นใจผู้อื่นและการจัดการอารมณ์และความเครียด มีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified} = 0.10) เท่ากัน ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบประกอบด้วย **องค์ประกอบที่ 1** ความนำ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ และภาพความสำเร็จ **องค์ประกอบที่ 2** การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร **องค์ประกอบที่ 3** เงื่อนไข ความสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครผลการประเมินรูปแบบ ในภาพรวม มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.65$, S.D.=0.22) ทุกด้าน

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

องค์ประกอบที่ 1 ความนำ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ และภาพความสำเร็จ

1. หลักการการบริหารจัดการประกอบด้วย หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 หลักการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คือ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีสมรรถนะสำคัญ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจมีภูมิปัญญา คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก พึ่งพาตนเอง

1.2 หลักการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ คือ การจัดการเรียนรู้โดยการนำสาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน สามารถบูรณาการได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.3 หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหารวงจรคุณภาพ (PDCA) ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ และร่วมแก้ไขพัฒนาปรับปรุง และนำข้อมูลเป็นฐานในการพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ไปใช้เป็นตัวแบบไปใช้ในบริบทของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

3. ภาพความสำเร็จการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งพัฒนาทักษะชีวิตให้สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา ผู้เรียนเห็นใจผู้อื่น

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปโดยสังเขปดังนี้

1. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โรงเรียนได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 กำหนดแผนบูรณาการพัฒนาทักษะชีวิต และกำหนดมาตรฐานทักษะชีวิตของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี

2. ภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ในการนำความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด วิธีการ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ในการบริหารงานด้านวิชาการ โดยโน้มน้าว ชักจูงให้ครูและบุคลากร ปฏิบัติภารกิจ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

3. วัฒนธรรมองค์กร เป็นวิถีชีวิตการทำงานของคนในโรงเรียนที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นธรรมเนียมประเพณีที่บุคคลในองค์กรนำมาปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมของครูและบุคลากรในโรงเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบจนบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

4. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของหลักสูตร การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ (unit of learning) เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เริ่มจากศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สมรรถนะสำคัญ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาพื้นฐานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21

5. การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการนำหลักสูตรสถานศึกษาสู่การปฏิบัติ ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นการ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน เน้นความปลอดภัย และประโยชน์ที่รับจากการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปเป็นสังเขปได้ดังนี้

1. บทบาทของผู้บริหารกลุ่มนโยบาย มีบทบาทในด้านการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม

2. บทบาทของกลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ **ผู้บริหารสถานศึกษา**เป็นผู้นำนโยบายสู่การปฏิบัติ มีการวางแผนงาน กำหนดเป้าหมาย เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีความรู้ความสามารถด้วยเทคนิควิธีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วน**ครูผู้สอน**ออกแบบกิจกรรม สร้างแรงบันดาลใจส่งเสริมกระตุ้น อำนวยความสะดวกให้

ผู้เรียนในการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาพร้อมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และผู้เรียน มีทักษะการเรียนรู้ใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา เข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณคิดสร้างสรรค์ในนวัตกรรมใหม่ เคารพกฎกติกา มารยาทของสังคม และมีวินัย

3. บทบาทของกลุ่มเครือข่าย คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทสำคัญ โดยมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติราชการประจำปี หลักสูตรสถานศึกษาและส่งเสริมสนับสนุนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองมีหน้าที่ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา ร่วมสร้างสายใยเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการจัดการการเรียนรู้ในรูปแบบของสถานศึกษา และชุมชนเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน โดยร่วมจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ร่วมอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนและร่วมสนับสนุนการจัดการจัดการการเรียนรู้ในรูปแบบของสถานศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านนโยบายการจัดการศึกษา มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด การขับเคลื่อนนโยบายมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นกรอบและแนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาให้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปในการเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด เช่นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติเปรียบเสมือนกระบวนการเป็นสะพานเชื่อมจากนโยบายไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย (Wichitpatcharaporn, 2018) ดังเช่น Yavaprabhas (2014) กล่าวว่า การนำนโยบายสู่การปฏิบัติเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง มีขั้นตอนในการดำเนินการกิจกรรมแต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา เป็นการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายนโยบาย

2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความต้องการจำเป็น เป็นอันดับ 2 ดังเช่น Buasri (1999); Wongyai (2000) สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่าเป็นหลักและแนวทางในการวางแผนและเป็นเครื่องมือถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ เพื่อให้บรรลุจุดหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เช่นผู้บริหารสถานศึกษาและอาจารย์ต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนส่วนหนึ่งคือการสร้างหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนต้องรักที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิตโดยกระบวนการเรียนรู้ต้องมีลักษณะของการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ (Maesince, 2013)

3. ด้านการจัดการเรียนรู้ ในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความต้องการจำเป็นเท่ากับด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเป็นเพราะว่าการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ในการนำหลักสูตรสถานศึกษาสู่การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการและเทคนิคที่หลากหลายของครูผู้สอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนด Sinpanont (2017) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืนคือการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การรับรู้ของครูจึงมีความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการวิธีการและเครื่องมือดำเนินงานมีคุณภาพในวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ

4. ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ นักเรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์ มีความต้องการจำเป็น เป็นอันดับสูงสุด เป็นเพราะว่าความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งทางวิทยาการด้าน

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของทุกคน ดังเช่น Khoangsawas (2018) ได้กล่าวไว้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีบทบาทสำคัญต่อสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมากครูผู้สอนจึงต้องฝึกให้ผู้เรียนมีโอกาสสนทนาและเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อฝึกให้เป็นผู้พูด และเป็นผู้ฟังที่ดี ฝึกรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อไม่ให้เกิดความคิดเห็นว่าตนเองถูก และคนอื่นผิดเสมอ

5. ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ นักเรียนรู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา มีความต้องการจำเป็น เป็นอันดับที่สาม เป็นเพราะว่านักเรียนสามารถแยกแยะข้อมูลและตัดสินใจแก้ปัญหา จากหลายทางเลือกได้อย่างปลอดภัย ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่ง Tienthong (2010) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานโดยการทำโครงการ พบว่านักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับสูง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก คือ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับ

6. ด้านทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ นักเรียนเห็นใจผู้อื่น กล่าวได้ว่า การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเอาใจเขา มาใส่ใจเรา ทำให้สามารถเข้าใจ เข้าถึง และปรองดองกับคนอื่นได้ดี และเป็นวิธีที่ช่วยให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสมดังเช่น Punthong (2007) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นคือ ความสามารถในการอ่านอารมณ์และคาดเดาความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ตามสถานการณ์ในสังคม และความต้องการที่จะเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในเกณฑ์สูง สามารถวัดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่นได้ โดยนักเรียนหญิงมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นกว่านักเรียนชาย ซึ่งพิจารณาจากความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นทั้งโดยรวมและด้านความสามารถในการอ่านอารมณ์และคาดเดาความรู้สึกของผู้อื่น ด้านความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นตามสถานการณ์ในสังคม ด้านการเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือผู้อื่น

สรุป

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครสภาพปัจจุบัน นั้น จะเห็นได้ว่าสภาพในปัจจุบัน การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 มีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างมาก และสภาพที่พึงประสงค์ ก็ยังคงเป็นเรื่องของการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา โดยสิ่งที่มีความจำเป็นสูงสุดนั้นคือ นโยบายการพัฒนาทักษะชีวิต การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจากการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ มีองค์ประกอบด้วยกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความนำ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ และภาพความสำเร็จ องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร องค์ประกอบที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และมีผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ผลการวิจัย พบว่า นโยบายการพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ดังนั้น โรงเรียนควรมีกำหนดนโยบายการพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนให้ชัดเจนและต่อเนื่องในประเด็นกำหนดยุทธศาสตร์และการจัดทำแผนบูรณาการการพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน

1.2 ผลการวิจัย พบว่า หลักการของรูปแบบที่สำคัญ คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นการนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติให้สำเร็จนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยให้ทุกฝ่ายประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ครูและบุคลากร ชุมชน ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

1.3 ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ดีต้องสอดคล้องกับกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตในทุกสาระการเรียนรู้ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการจัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการทักษะชีวิตนักเรียนในทุกรายวิชา

1.4 ผลการวิจัย พบว่า เงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ฝ่ายนโยบาย กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มเครือข่าย ดังนั้น สถานศึกษาต้องกำหนดบทบาทของฝ่ายนโยบาย ฝ่ายปฏิบัติและกลุ่มเครือข่ายให้ชัดเจนและสร้างความร่วมมือทุกฝ่าย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยนำเสนอยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

2.2 ควรวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

2.3 ควรวิจัยพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

2.4 ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร

References

- Buasri, T. (1999) . *Course Theory: Design and Development*. (2nd Edited) . Bangkok: Thanatouchkarnpim Co, Ltd.
- Chaiyaler, S. (2015). *Problem Solving Ability of Grade 6 Students Through Problem-Based Learning*. (Master's Thesis). Chiang Mai University.
- Chell, J. (2001). *Introducing Principals to the Role of Instructional Leadership*. *SSTA Research Centre Report*, 95(14), 73.
- Department of Mental Health. (1999) . *Strategic Plan by National Economic and Social Development Plan Issue 10 (2007 – 2011)*. Bangkok: Lamom Ltd., Co.
- Maesince, S. (2013). *World Change Thai Shift*. Bangkok: Krungthepturakij.
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *Quality Assessment Guidelines by Basic Education Standards for Internal Quality Assurance of Schools*. Bangkok: Office of Buddhist of Thailand.

- Panthong, K. (2007). *A Study and Development of Social Empathy of Adolescent Students*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University.
- Pupirom, S. (2010). *The Critical Thinking Abilities and Satisfaction with Younisomanasikara Teaching Method of Pratomsuksa 6 Students at Sananarongwittaya School, Songkhla*. (Doctoral Dissertation). Taksin University.
- Rinsiri, Salita. (2015). *Student-Center Teaching Management in Schools at Ko Chang District under Chonburi Primary Educational Service Area Office 2*. (Master's Thesis). Educational Administration. Burapha University.
- Runghana, N. (2009). Standards-based curriculum Quality development. *Academic Journal Bureau of Academic Affairs and Educational Standards*, 12(4), 57-61.
- Sangaussanee, A., & Boonyasiri, P. (2008). *Development of Basic Education Curriculum for Elementary Students of Kasetsart University Laboratory School*. Center for Educational Research and Development. Bangkok: Publisher of Kasetsart University.
- Sinpanont, S. (2017). *Modern Teacher and Learning Management to Education 4.0*. Bangkok: 9119 Technical Printing Limited Partnership.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Tientong, S. (2010). *The Development of Problem Solving Abilities of Fifth Grade Students Taught by Problem-Based Learning Approach*. (Master's Thesis). Silpakorn University.
- Thongguad, Jitraporn. (2012). *A Study and Development of Empathy of Secondary Education Students*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University.
- Thumthong, B. (2010). *Curriculum Development*. Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.
- Wasupatr, S. (2008). *Instructional Leadership and Competency of Principal Affecting the Success of School-Based Management*. (Doctoral Dissertation). Educational Administration. Kasetsart University.
- Wichipatcharaporn, W. (2018). *Policy Implementation, Concepts, Processes in Educational Organizations*. Bangkok: Vista Inter Print Co, Ltd.
- Wongyai, W. (2000). *Curriculum Development and Teaching*. Bangkok: Rungreungham.
- World Health Organization (WHO). (1994). *Coming of Age from Facts to Action for Adolescent Sexual Reproductive Health*. Geneva: World Health Organization.
- Yavaprabhas, S. (2014). *Public Policy*. Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.

ผลการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้
โดยใช้ปัญหาเป็นหลักที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในตนเอง: กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้
ในรายวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาล*

The Results of Applying the Concepts of Contemplative Learning Integrated
with Problem-Based Learning for Self-Transformation: Selected Topic of
Ethics and Laws in Nursing Profession Subject

¹ศรินยา พลสิงห์ชาญ, ²อุตม์ชญาน์ อินทเรือง และ ³คมวัฒน์ รุ่งเรือง

¹Sarinya Polsingchan, ²Utchaya Intharueang and ³Komwat Rungruang

^{1,2,3}วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์

^{1,2,3}Boromarajonani College of Nursing Surin, Thailand.

³Corresponding Author. E-Mail: komwat_cmu@hotmail.com



บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 จำนวน 11 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1. แผนการสอนการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก 2. แบบบันทึกการสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีการเปลี่ยนแปลงในตนเอง หลังการจัดการเรียนรู้ จำแนกได้ 3 ประเด็น ดังนี้ 1. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ด้านความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนที่เพิ่มมากขึ้น และด้านอื่นๆประกอบด้วย 1.1 ด้านทักษะการสื่อสาร ทั้งด้านการพูด การฟัง การอ่าน 1.2 ด้านทักษะการกล้าคิดกล้าแสดงออก และ 1.3 ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น 2. การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่ม โดยพบการเปลี่ยนแปลงในทักษะการทำงานเป็นทีมที่ดีขึ้นและการเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เพิ่มมากขึ้น และ 3. การเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ พบว่านักศึกษาพยาบาลตระหนักถึงความสำคัญของวิชาชีพพยาบาลในการให้บริการแก่ผู้รับบริการในประเด็นปัญหาทางจริยธรรม ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงในตนเอง; จิตตปัญญา; การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก; นักศึกษาพยาบาล

Abstract

The objective of this research was to study self-transformation before and after learning management by applying the concepts of contemplative learning integrated with problem-based learning. The sample group was a total of 11 second-year nursing students obtained by cluster random sampling. The research tools consisted of: 1. lesson plan which

*Received March 16, 2022; Revised November 28, 2022; Accepted December 15, 2022

applying the concepts of contemplative learning integrated with problem-based learning 2. reflection record form. Data were analyzed by content analysis.

The results of the research revealed that nursing students had a change in themselves after learning management, which could be classified into 3 issues as follows: 1. The personal change was found in increased the knowledge and understanding of the content of the lessons and other areas including 1.1 communication skills which were speaking, listening, and reading, 1.2 assertive thinking skills, and 1.3 the ability to accept other people's opinions. 2. For group level changes there was a change in better teamwork skills and increased understanding of interpersonal differences and 3. For linking knowledge to practice it was found that nursing students were aware of the importance of the nursing profession in providing services to patients on ethical issues.

Keywords: Self- Transformation; Contemplative Learning; Problem-Based Learning; Nursing Students

บทนำ

การเรียนรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนมุมมอง ความรู้สึกนึกคิด ไคร่ครวญและทำความเข้าใจสิ่งที่แตกต่างจากประสบการณ์เดิมของตน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ การเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Inner self transformation) ถือได้ว่าจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) การเปลี่ยนแปลงในตนเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในของผู้เรียนที่อยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงมุมมองและความหมายต่อโลกและชีวิต โดยผ่านกระบวนการไคร่ครวญภายในตนเอง (Critical self-reflection) และการวิพากษ์เชิงเหตุผล (Critical discourse) การเปลี่ยนแปลงในตนเองจะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ที่จะย้อนกลับไปมองเห็นสภาวะในตนเองอย่างไคร่ครวญ มองเห็นที่ไปที่มาของความรู้สึก อารมณ์ ความคิด ความเชื่อ ทศนะการมองโลก รวมถึงฝึกความสนใจ (Attention) การรับรู้ (Perception) และทักษะทางอารมณ์ (Emotional skills) อันจะนำพาผู้เรียนไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Sophonswapap, 2019)

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ในการผลิตพยาบาลให้มีความรู้ มีทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล และพัฒนาให้นักศึกษามีชีวิตที่เข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลผู้รับบริการที่มีความแตกต่างของแต่ละบุคคลตามเงื่อนไขของสภาพแวดล้อม ชีวิต ความเป็นอยู่ และภาวะสุขภาพ โดยสามารถให้การดูแลครอบคลุมสุขภาพองค์รวม ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านจิตวิญญาณบนพื้นฐานความเอื้ออาทร (Praboromarajchanok Institute, 2018) การจัดการเรียนรู้โดยในแนวคิดจิตปัญญาจะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความเข้าใจความเป็นตัวตน เข้าใจผู้อื่น เข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างความแตกต่างของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและนำไปสู่การวางแผนเพื่อสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วยของตนเอง ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง (Chiddee, Siriphan and Kaeomaungfang, 2019) ช่วยส่งเสริมความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล (Tongmuangtunyatep et al., 2019) อีกทั้งช่วยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

อันพึงประสงค์ (Satyophas and Samaket, 2013) และเสริมสร้างความสามารถในการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Choosang, 2019)

การพัฒนาให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยศาสตร์ จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ กฎหมายวิชาชีพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ปัญหาจริยธรรมทางการพยาบาลและการแก้ไข การนำไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลและการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ และยึดหลักความปลอดภัยของผู้ป่วย การดูแลด้วยความเอื้ออาทรด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ และคุณธรรมจริยธรรมนั้น ต้องอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาลแล้วจะต้องใช้หลักการแนวคิดต่างๆ มาเป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินใจเชิงจริยธรรม ต้องนำค่านิยมและการให้คุณค่าของตนเอง ความรอบรู้ ความไวต่อประเด็นจริยธรรม ความสามารถในการใช้เหตุผลและมโนธรรม เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (Fry and Johnstone, 2002) โดยเฉพาะประเด็นปัญหาทางจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาลจะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และช่วยในการตัดสินใจในปัญหาจริยธรรมมีความตรงตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น (Pakdetto and Arpaichiraratana, 2016) รายวิชาวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาลเป็นรายวิชาหนึ่งที่จะสามารถจัดการเรียนรู้ที่ช่วยฝึกฝนให้นักศึกษาปรับเปลี่ยนจากกรอบแนวคิดเดิมผ่านการใคร่ครวญ การสะท้อนคิดภายในตนเอง สนทนาเชิงวิพากษ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่โดยการนำประเด็นปัญหาทางจริยธรรมมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความขัดแย้งในใจ อันจะนำไปสู่การใคร่ครวญอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ ใช้ความรู้เชิงทฤษฎีหรือประสบการณ์เดิมเป็นฐานการขยายความรู้ใหม่หรือความรู้ที่แตกต่างไปจากเดิมไปใช้ในการประกอบการตัดสินใจอย่างเป็นเหตุเป็นผล

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีการใช้แนวคิดจิตตปัญญาในการจัดการเรียนการสอนในนักศึกษาพยาบาลเพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น พัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาความสามารถในการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Chiddee, Siriphan and Kaeomaungfang, 2019; Choosang, 2019) แต่อย่างไรก็ตามยังไม่พบงานวิจัยที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในนักศึกษาพยาบาลมาก่อน จะพบแต่งงานวิจัยที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในกลุ่มเด็กปฐมวัยต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและความเชื่อมั่นในตนเอง (Saentree, Klangpraphan and Thonglao, 2014) และยังไม่มีการประเมินผลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภายในที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ประกอบกับการจัดการเรียนการสอนในวิชาชีพพยาบาล มีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักในหลายรายวิชาเพื่อให้นักศึกษาได้ใช้การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การทำงานเป็นทีม ซึ่งถ้ามีการนำกระบวนการจิตตปัญญามาใช้ร่วมกันน่าจะส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในตนเอง: กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาล เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในตนเองภายหลังการจัดการเรียนรู้ ในนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยก่อนการทดลอง (Pre Experimental Research) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ของนักศึกษาพยาบาล ดำเนินการทดลอง กลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ (One-Group Pretest-Posttest Design)

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในเชิงเอกสาร แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยศึกษาดาราศาสตร์วิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ไม่แยกส่วนความจริง ความดี และความงาม โดยเชื่อว่าเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลและเชื่อมโยงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของตัวเองก่อนที่จะเชื่อมโยงไปยังผู้อื่นร่วมกับวิธีการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนมีความรู้ที่เพียงพอและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติพยาบาลองค์รวมอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ควบคู่คุณธรรมและจริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้ง จิตตปัญญาศึกษามีความสำคัญในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากทำให้เกิดความสมดุลภายในให้กับชีวิต ซึ่งประกอบด้วยปัญญา 3 ฐาน ได้แก่ ฐานกาย ฐานใจ และฐานคิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างสมดุลของสังคมโลก (Poolpatarachewin, 2008) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกื้อกูลส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมได้กลับมาค้นพบและตระหนักในความสามารถและศักยภาพความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น จนสามารถยอมรับและเคารพความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น แล้วสามารถค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันที่สามารถประสานความสามารถและศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่หลากหลายได้อย่างแท้จริง (Hart, 2004)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาบูรณาการร่วมกับการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก มีขั้นตอนดังนี้

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาบูรณาการร่วมกับการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ให้นักศึกษาพยาบาลทราบ
2. ก่อนการเรียน ประเมินความรู้ ความรู้สึก ความคาดหวัง ความกังวลและจุดแข็ง จุดอ่อนในการเรียนรู้ของนักศึกษา ใช้เวลา 30 นาที (Pre-test)
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางแผนการสอน ทั้งหมด 4 ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้งจะใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา ได้แก่ สนทนาสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) และการสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) ประกอบกับหลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้ 7C's บูรณาการควบคู่กับการสอนแบบปัญหาเป็นหลัก ทั้งหมด 9 ขั้นตอน โดยมีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ดังนี้

ตัวอย่างแผนการสอน

วิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพการพยาบาล หัวข้อปัญหาจริยธรรมในวิชาชีพการพยาบาล

ครั้งที่ / เวลา	วัตถุประสงค์	กิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL	กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตตปัญญา	วิธีการประเมินผล
1 (9.00-12.00) 3 ชั่วโมง	ขั้นเตรียมความพร้อม PBL 1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ จิตตปัญญา 1. เพื่อเป็นการประเมินความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียน 2. เพื่อสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจ การเข้าใจ และการยอมรับ การเปิดกว้าง 3. เพื่อพัฒนาฐานกาย ฝึกสติและการรู้ตาม อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตน 4. เพื่อพัฒนาฐานใจในการเรียนรู้ด้วยใจที่ใคร่ครวญในการสื่อสารความคิดโดยใช้ลายเส้น และสีเส้นจากการวาดภาพ	ขั้นเตรียมความพร้อม 1. ครูเตรียมกระดานไวท์บอร์ดที่มีล้อเลื่อนพร้อมกระดาษ และปากกาเมจิก เพื่อให้ผู้เรียนใช้ขณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2. ครูเตรียมโจทย์สถานการณ์เพื่อแจกให้ผู้เรียนทุกคน 3. ครูทำความเข้าใจร่วมกับผู้เรียนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบ PBL วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ และระยะเวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน 4. ครูอธิบายบทบาทของครูและผู้เรียน 5. กลุ่มสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเรียนแบบกลุ่มย่อย	ขั้นเตรียมความพร้อม 1. ครูประสานงานกับตัวแทนผู้เรียนในกลุ่มล่วงหน้าในการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน 2. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิด ความไว้วางใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนนั่งล้อมวงและสามารถเห็นหน้าซึ่งกันและกันได้ทุกคน 3. การปรับอุณหภูมิภายในห้องเรียนไม่ให้ร้อนหรือเย็นเกินไป ห้องเรียนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งต่างๆ 4. ครูอธิบายการนำกระบวนการสุนทรียสนทนา (Dialogue) มาใช้ในการเข้ากลุ่มทุกครั้ง 5. ครูให้ผู้เรียนแต่ละคนแนะนำตนเองเพื่อสร้างความคุ้นเคยและพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Compassion) 6. ครูใช้กิจกรรม Check-in กับผู้เรียนทุกคน (Contemplation) 7. ครูแจกกระดาษ A 4 ให้ผู้เรียนตอบคำถาม ลงในกระดาษ A4 และวาดรูปความรู้สึกของตนเองในขณะนี้ด้านหลังของกระดาษอีกด้านหนึ่ง (Contemplation)	PBL 1. โดยการสังเกตความพร้อมและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียน 2. การสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ 3. แบบประเมินตามสภาพจริง จิตตปัญญา 1. การสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ 2. การสังเกต 3. การเขียนสะท้อนคิด 4. การวาดภาพ

ครั้งที่ / เวลา	วัตถุประสงค์	กิจกรรมการเรียนรู้แบบ PBL	กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิตตปัญญา	วิธีการประเมินผล
	ชั้นสอน PBL 1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายและวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในวิชาชีพพยาบาลได้ (TQF 2.2)	ชั้นสอน 1. ครูบอกวัตถุประสงค์ในการทำ PBL ครั้งที่ 1 ซึ่งจะครอบคลุมขั้นตอน PBL ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-ขั้นตอนที่ 3 2. ครูแจกโจทย์สถานการณ์ให้ผู้เรียนทุกคน และให้ประธาน เลขา และสมาชิกกลุ่มดำเนินการ 3. ผู้เรียนดำเนินการอ่านโจทย์สถานการณ์เพื่อทำความเข้าใจ โจทย์ สถานการณ์ คำศัพท์ และข้อ ความ ต่าง ๆ ของสถานการณ์ 4. ผู้เรียนค้นหา ระบุหรือนิยามปัญหาจากโจทย์สถานการณ์ 5. ครูทำหน้าที่ช่วยเหลือในการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อผู้เรียนมีข้อคำถาม ข้อสงสัย โดยการใช้เทคนิคการตั้งคำถามย้อนกลับ โดยจะเน้นคำถามที่ขึ้นต้นด้วย อะไร อย่างไร ทำไม	ชั้นสอน 1. ครูและผู้เรียนใช้สุนทรียสนทนาในขณะทำกิจกรรมกลุ่ม (Compassion) 2. ครูสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ไม่เคร่งเครียด ทั้งท่าทาง สีหน้า น้ำเสียง (Compassion)	
	ชั้นสอน จิตตปัญญา 1. เพื่อสร้างแรงจูงใจ การคิดบวก และการสร้างบรรยากาศให้เรียนอย่างมีความสุข 2. เพื่อสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจ การเข้าใจ และการยอมรับ การเปิดกว้าง 3. เพื่อพัฒนาฐานคิด ในการฝึกฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ ปราศจากอคติ ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง	ชั้นสรุป 1. ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปสั้นๆ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง (ประธาน เลขา สมาชิก) ที่ได้รับในวันนี้ และจะพัฒนาอย่างไรในการเข้ากลุ่มครั้งต่อไป	ชั้นสรุป 1. ครูกล่าวชื่นชม และให้กำลังใจผู้เรียนภายหลังการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม (Compassion) 2. ครูให้ผู้เรียนทุกคนเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Connectedness) ในประเด็นดังนี้ 2.1 การเรียนแบบ PBL ครั้งแรกเป็นอย่างไร และรู้สึกอย่างไร 2.2 ได้เรียนรู้อะไรบ้าง 2.3 ภาควิชาใจตนเองอะไรบ้างในวันนี้ 2.4 มีอะไรเปลี่ยนแปลงในตนเองบ้าง 2.5 อยากจะขอบคุณใครบ้างในวันนี้ 2.6 อยากให้เพื่อน หรือครูช่วยในเรื่องอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุความคาดหวังที่ต้องการ 3. ครูและผู้เรียนสร้างไลน์กลุ่มร่วมกันและถ่ายภาพหมู่ร่วมกับผลงานบนไวท์บอร์ด (Compassion)	
	ชั้นสรุป PBL เพื่อให้นักศึกษาสามารถประเมินถึงจุดเด่นและจุดด้อยของตนเองได้			
	จิตตปัญญา 1. เพื่อสร้างแรงจูงใจ การคิดบวก การให้กำลังใจ 2. เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวน ความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนเอง 3. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น			



3.1 ขั้นตอนที่ 1 ทำความเข้าใจโจทย์สถานการณ์ คำศัพท์ และข้อความต่างๆ ของสถานการณ์ (Clarify terms and concepts)

3.2 ขั้นตอนที่ 2 ระบุหรือนิยามปัญหา เป็นขั้นตอนของการตั้งประเด็นปัญหาจากโจทย์สถานการณ์ (Define problems)

3.3 ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ปัญหา เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆ ร่วมกัน (Analyze problems)

3.4 ขั้นตอนที่ 4 ตั้งสมมติฐาน (Formulated hypothesis)

3.5 ขั้นตอนที่ 5 จัดลำดับความสำคัญของสมมติฐาน (Identify the priority of hypothesis)

3.6 ขั้นตอนที่ 6 กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Formulated learning objective)

3.7 ขั้นตอนที่ 7 ศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากภายนอกกลุ่ม (Collect additional information outside the group)

3.8 ขั้นตอนที่ 8 สังเคราะห์และทดสอบข้อมูลที่หามาเพิ่มเติม (Synthesize and test the newly acquired information)

3.9 ขั้นตอนที่ 9 สรุปการเรียนรู้หลักการและแนวคิดจากการแก้ปัญหา (Identify generalization and principles derived from studying the problems)

4. เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้ ประเมินความรู้และการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ของนักศึกษา ใช้เวลา 30 นาที (Post-test)

5.การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวิธีของ Johnson & LaMontagne (1993) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเตรียมข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการวิเคราะห์และเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data preparation) (2) การทำความเข้าใจความคุ้นเคยกับข้อมูล (Familiar with the data) (3) การระบุกรอบแนวคิดและตัวแปรที่ต้องการศึกษา (Identified unit of analysis) (4) การจัดหมวดหมู่ประเภทของข้อมูล (Tentative categories) (5) ตรวจสอบความถูกต้องของการจัดหมวดหมู่ประเภทของข้อมูล (Refined categories) และ (6) ตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ (Category integrity)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ที่กำลังศึกษารายวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาล จำนวน 99 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ที่กำลังศึกษารายวิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพทางการพยาบาล ซึ่งจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โดยจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ที่มีความสามารถแตกต่างกันและใช้กระบวนการทำงานเป็นทีมเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 9 กลุ่ม กลุ่มละ 11 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 1 กลุ่ม ประกอบด้วยนักศึกษาจำนวน 11 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย มี 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ แผนการสอน วิชาจริยศาสตร์และกฎหมายวิชาชีพการพยาบาล หัวข้อปัญหาจริยธรรมในวิชาชีพการพยาบาล เป็นการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Polsingchan and Rungruang, 2020) โดยมีจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด 4 ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้งจะใช้

กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา ได้แก่ สนทนาสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) และการสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) ประกอบกับหลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้ 7C's ได้แก่ หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) หลักความรักความเมตตา (Compassion) หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) หลักการเผชิญความจริง (Confronting reality) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) หลักการสร้างความมุ่งมั่น (Commitment) และหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) บูรณาการควบคู่กับการสอนแบบปัญหาเป็นหลัก ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นเตรียมความพร้อม ชั้นสอน และชั้นสรุปผลการเรียนรู้

ตรวจสอบคุณภาพของแผนการสอนในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ .67-1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ ค่า IOC $\geq$.50 ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และปรับแผนการสอนหลังจากได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยได้แก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกการสะท้อนคิด (Reflective thinking) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ 1) การเรียนแบบ PBL เป็นอย่างไร และรู้สึกอย่างไร 2) ได้เรียนรู้อะไรบ้าง 3) ภาควิชาภูมิใจในตนเองเรื่องอะไรบ้าง 4) การเปลี่ยนแปลงในตนเองมีอะไรบ้าง 5) ต้องการจะขอบคุณใครบ้าง และ 6) ต้องการให้เพื่อน หรือครูช่วยในเรื่องอะไรบ้าง ร่วมกับให้นักศึกษาวาดภาพและเขียนแสดงความรู้สึกได้ภาพเพื่อสะท้อนความรู้สึกของนักศึกษาอย่างแท้จริง ตรวจสอบคุณภาพของแบบบันทึกการสะท้อนคิดในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ ค่า IOC $\geq$.50 ซึ่งมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และปรับแผนการสอนหลังจากได้รับคำแนะนำ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลหลังการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล โดยพบการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนที่เพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลการสะท้อนคิด ดังตัวอย่างที่นักศึกษาสะท้อนคิดว่า

“ก่อนเรียนไม่ค่อยเข้าใจในเนื้อหา ปกติรู้สึกว่าการวิจัยศาสตร์และกฎหมายน่าเบื่อมากเพราะมีแต่ตัวหนังสือ และต้องท่องจำ มาตราต่างๆ มากมาย หลังเรียนรู้สึกว่าการเรียนเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มขึ้น เพราะมีการเรียนที่วางแผนเป็นขั้นตอน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่มยังทำให้เราเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มขึ้น มีอาจารย์ช่วยเสริม ยกตัวอย่าง ทำให้เราเห็นภาพจริง สถานการณ์จริงที่เราต้องนำไปใช้ในการขึ้นฝึก ”

“ก่อนเรียน รู้สึกกังวลมากๆ ค่ะ เนื่องจากเป็นวิชาที่ตนเองไม่ถนัด หลังเรียนด้วยวิธีการแบบนี้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้จากเพื่อนๆ และอาจารย์ได้เสริม แนะนำที่ถูกต้อง พร้อมยกตัวอย่างประกอบทำให้เห็นภาพ ซึ่งทำให้เข้าใจได้มากๆ มีความรู้มากขึ้น 80% ถือว่าเยอะมากสำหรับหนู และสามารถนำไปทำข้อสอบได้เมื่อทำงานสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ค่ะ”

นอกจากนั้นยังพบว่านักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงในตนเองในหลายๆ ด้านนอกเหนือจากด้านความรู้ ดังนี้

ด้านทักษะการสื่อสาร ทั้งด้านการพูด การฟัง การอ่าน ดังตัวอย่างที่นักศึกษาสะท้อนคิดว่า

“ก่อนเรียน ไม่ค่อยกล้าพูดกับเพื่อนที่ยังไม่เคยทำงานด้วยกัน ยังไม่ค่อยกล้าพูดในสิ่งที่คิด เพราะกลัวพูดไปแล้วเพื่อนไม่เข้าใจในสิ่งที่หนูกำลังจะสื่อ หลังเรียนสามารถสื่อสารประสานงานกับเพื่อนคนอื่นๆ ได้

กล้าที่จะพูดมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น รับฟังผู้อื่นได้เข้าใจและรับรู้เรื่องต่างๆ ฟังและเก็บข้อมูลอ่านมากขึ้น”

“ก่อนเรียน มองแคบ ไม่กล้าพูดเพราะกลัวผิด หลังเรียน มองกว้างมากขึ้น รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นเปิดรับมากขึ้น”

ด้านทักษะการกล้าคิดกล้าแสดงออก

“ก่อนเรียน ยังไม่กล้าที่จะพูดคุยกับเพื่อนภายในกลุ่ม ถึงแม้ว่ามีข้อเสนอแนะ หรือข้อสงสัยที่ยากจะถามก็ไม่กล้าแสดงออกหรือเสนอความคิดเห็น หลังเรียน กล้าที่จะเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมในเนื้อหาที่เราได้หามาได้ลองเสนอเพื่อนๆ ในกลุ่ม”

“ก่อนเรียน ไม่กล้าแสดงออก เนื่องจากเป็นคนขี้อาย และกลัวผิด หลังเรียนกล้าแสดงออกและแสดงความคิดเห็นมากขึ้นโดยไม่กลัวว่าจะถูกหรือผิด”

“ก่อนเรียน มีความกังวลมาก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หลังเรียน รู้สึกสนุกสนานที่ได้แสดงความคิดเห็นออกไป แม้ในบางครั้งความคิดเห็นที่เราพูดออกไปไม่ได้ถูกทั้งหมด แต่เรามีเพื่อนในกลุ่มช่วยเสริมเพิ่มเติม และอาจารย์ได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพในสิ่งที่เราคิด มันทำให้เราสนุกสนานและมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น”

ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

“ก่อนเรียน เดิมทีเป็นผู้ที่ชอบฟังอยู่แล้ว แต่หลายครั้งที่ฟังแล้วไม่ได้นำไปคิดวิเคราะห์ต่อ หรือไม่ได้ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจากใจจริง หลังเรียน กระบวนการทำงานนี้ทำให้เราต้องตั้งใจฟัง คิดวิเคราะห์ในตอนนั้น และได้เสนอออกมาเป็นความคิดเห็นของเรา ทำให้ได้แลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลความรู้กับสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เรารู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น บางอย่างที่เราผิดพลาดหรือไม่ละเอียดมากพอ จะมีเพื่อนคอยช่วยเพิ่มเติมให้”

“ก่อนเรียน เน้นความคิดตนเองเป็นหลัก ไม่ค่อยยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเองเท่าไร หลังเรียน รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ใส่ใจกับความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดใจยอมรับในทุกความคิด ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น”

2. การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่ม

ทักษะการทำงานเป็นทีม

“ก่อนเรียน หลายครั้งมักไม่ชอบงานกลุ่มเพราะยังมากคนยิ่งมากความ หรือบางคนไม่มีส่วนช่วยในการทำงาน หลังเรียน รู้สึกดีกับการทำงานกลุ่มมากขึ้น เพราะมีความเป็นขั้นเป็นตอน ทุกคนมีหน้าที่ของตนเอง และได้หมุนเปลี่ยนหน้าที่กันไปในแต่ละครั้ง พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมของตนโดยการเรียนรู้ว่าทำอย่างไรการทำงานกลุ่มจึงจะมีประสิทธิภาพ จากการประเมินตนเอง ทุกคนมีหน้าที่ ไม่มีใครรับภาระหนัก และได้ผลจากการทำงานจริงๆ ตามเวลา”

“ก่อนเรียน จะคุ้นเคยกับการทำงานด้วยตนเอง หลังเรียน ชอบการเรียนรู้แบบนี้ ทุกคนได้คิด และลงมือทำทุกคนไม่มีการเอาเปรียบกัน ได้ทำงานร่วมกัน หาความรู้และวิธีแก้ปัญหาช่วยกัน ได้รู้ว่าตัวเราต้องปรับปรุงตรงไหน ต้องเรียนรู้ตรงไหนจากเพื่อน”

ทักษะการเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

“ก่อนเรียน ยังไม่เข้าใจเพื่อนๆ บางครั้งเพื่อนมีความคิดแต่ไม่กล้าพูดออกมา อยากให้เพื่อนพูดออกมาเลย ถ้ามีอะไรผิดพลาดจะได้ช่วยกันแก้ไข หลังเรียน เข้าใจเพื่อนมากขึ้น พยายามให้เพื่อนมีส่วนร่วม กล้าที่จะเสนอความคิด”

“ก่อนเรียน เข้าใจเพื่อนทุกคนภายในกลุ่ม คิดว่าเพื่อนแต่ละคนมีความคิดเป็นของตัวเองมากเกินไป บางครั้งก็ไม่ได้ใส่ใจความคิดเห็นของเพื่อนที่นำเสนอ อาจจะทำให้เกิดปัญหาภายในกลุ่มขณะทำงานได้ หลังเรียน เข้าใจเพื่อนทุกคนภายในกลุ่มมากขึ้น เคารพในความคิดของเพื่อนในบางเรื่องที่เรานำเสนออาจจะไม่ถูกต้อง เพื่อนก็ได้บอกและอธิบายให้เราเห็นว่าเราพูดหรือแสดงความคิดเห็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา เพราะแต่ละคนก็จะมีมุมมองที่แตกต่างกันไป ไม่เอาความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้งเราต้องรับฟังเพื่อนในกลุ่มด้วย”

3. ด้านการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาพยาบาลตระหนักถึงความสำคัญของวิชาชีพพยาบาลในการให้บริการแก่ผู้รับบริการในประเด็นปัญหาทางจริยธรรม ดังตัวอย่างที่นักศึกษาสะท้อนคิดว่า

“ก่อนเรียน ยังไม่ทราบ และไม่เข้าใจบางเรื่อง หลังเรียน ได้เข้าใจว่า ถ้าหากเกิดสถานการณ์แบบนี้ เราควรแก้ปัญหาอย่างไร สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เช่น การเคารพสิทธิของผู้ป่วย เพราะบางครั้งการที่เราให้บริการแก่ผู้ป่วย บางครั้งอาจจะขัดกับความต้องการของผู้ป่วย และอาจจะก่อให้เกิดปัญหาได้ จึงควรตระหนักและเคารพสิทธิของผู้ป่วย เห็นอกเห็นใจผู้รับบริการมองเห็นถึงปัญหาของผู้ป่วยมากขึ้น นี่ถึงคนอื่นมากกว่าตนเอง”

“ก่อนเรียน ไม่รู้ว่าควรทำอะไรจึงจะถูกต้องตามหลักจริยธรรมของพยาบาลที่จะปฏิบัติต่อผู้ป่วย ไม่เข้าใจว่าทำไมเราต้องจำเป็นต้องเรียนรู้วิชาจริยธรรมและกฎหมายมากมาย เพราะคิดว่าแค่ให้การพยาบาลอย่างเดียวเท่านั้น หลังเรียน สิ่งที่ได้เรียนรู้มีความสำคัญต่อวิชาชีพการพยาบาลทำให้เรารู้ว่าเมื่อเราต้องไปทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยนั้นเราควรทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ป่วยได้รับประโยชน์สูงสุด”

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก



การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองของนักศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ โดยครูต้องอาศัยการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นระบบภายใต้แนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการศึกษาที่ครูเชื่อว่า จะสามารถทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ มีการประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังเรียน เพื่อที่จะสามารถวัดผลลัพธ์หรือช่วยพัฒนานักศึกษาได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากนั้นครูต้องเปลี่ยนแนวคิดในการสอนจากการให้ความรู้นักศึกษาเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยสร้างบรรยากาศให้เกิดความปลอดภัย พร้อมในการเรียนรู้ และไว้วางใจในการแสดงความคิดเห็น กระตุ้นการเรียนรู้

โดยใช้คำถามในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ ร่วมกับการสะท้อนคิด เพื่อให้ นักศึกษาเห็นจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง เพื่อที่นักศึกษาจะสามารถนำไปพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำประเด็นที่สำคัญมาอภิปราย ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ในเรื่องความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนที่เพิ่มมากขึ้น สามารถอภิปรายผลได้ว่า นักศึกษามีความรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนจากการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เนื่องมาจากกระบวนการจิตตปัญญา ซึ่งประกอบด้วย การสุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนการเรียนรู้ ที่ช่วยสร้างบรรยากาศที่จะทำให้ผู้เรียนเปิดใจ เปิดพื้นที่ในการเรียนรู้ มีผลให้สภาพจิตใจเข้าสู่ความพร้อมและเหมาะสมต่อการเรียนรู้ และกิจกรรม Check-in การวาดรูป ที่ช่วยเตรียมความพร้อมในการฟังอย่างมีสติ เปิดใจรับฟังอย่างลึกซึ้ง และ มีการใคร่ครวญอย่างมีสติ เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายเอื้อต่อการเรียนรู้ เมื่อบูรณาการควบคู่กับการสอนแบบ PBL ซึ่งมีจุดเด่นในการพัฒนาทักษะทางปัญญา ทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาการใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ พัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้เรียนรู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง (Boonpleng et al., 2016; Puttiwanit, Puttiwanit, Suwanra, and Kaewmahakam, 2017; Dhabdhimsri and Naiyapatana, 2017) ดังนั้นการใช้แนวคิดจิตตปัญญา บูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก จึงเป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้เรียนเป็นผู้ทำความเข้าใจ ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และร่วมกันอภิปราย นำเสนอ สรุปความคิดเห็นรวบยอดร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม ภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจ การเข้าใจ เปิดกว้างและยอมรับ จึงสามารถส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้กระตุ้นให้นักศึกษามีความใฝ่รู้ กระตือรือร้น คิดเป็น สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตลอดจนทำงานเป็นกลุ่มสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในการเรียนรู้ที่แท้จริง และทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองด้าน ความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาได้เพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้นักศึกษามีความรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Panyaprouks (2021) ที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาระบบพี่เลี้ยง และการเรียนรู้ โดยใช้การวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 (4C's) ในนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ที่ศึกษาในรายวิชา ESS 4901 สัมมนาสังคมศึกษา พบว่า นักศึกษามีทักษะ ในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการ ร่วมมือและการทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการสื่อสารและแสดงออก ด้านการคิดอย่างมี วิจารณญาณและการแก้ปัญหา และด้านความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม

2. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลในด้านทักษะการสื่อสาร ด้านทักษะการกล้าคิดกล้าแสดงออก ทักษะ การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่ม ในด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถอภิปรายผลได้ว่าเนื่องจากการใช้หลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ 7C's เริ่มต้นด้วยการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) โดยการ Check-in ทุกครั้งก่อนการ เรียนรู้ จะทำให้นักศึกษาเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมผัส โดยอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ มีสมาธิและความตระหนักรู้ มีโอกาสได้ใคร่ครวญสิ่งที่ได้เรียนรู้ แต่ ละกิจกรรม ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ในตัวเอง มีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด เห็นความคิดของตนเอง เข้าใจ ตนเองชัดเจนขึ้น เข้าใจเพื่อนร่วมกลุ่ม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Thayati (2020) ที่พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาทำให้นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้ใน

ตนเอง จากกิจกรรมการสะท้อนคิด (Self reflection) ได้กลับมาพิจารณาการกระทำของตนเอง เป็นช่วงเวลาที่ทำให้ได้อยู่กับตัวเอง คิดถึงกิจกรรมที่ได้ทำอย่างถี่ถ้วน พิจารณาหาเหตุผลของการกระทำของตนเอง สิ่งไหนที่ทำได้ดี และเพราะเหตุใดจึงทำให้ประสบความสำเร็จ และสิ่งไหนที่ควรปรับปรุงแก้ไขทำให้เกิดความเข้าใจ และยอมรับตนเอง ทำให้สะท้อนจุดเด่นและจุดที่ควรปรับปรุงของตนเองได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยกิจกรรมรับฟังอย่างลึกซึ้ง รับฟังอย่างกัลยาณมิตร ไม่โกรธกัน ฟังโดยไม่พูดแทรก ทำให้รู้จักฟังมากขึ้นและเข้าใจมุมมองของคนอื่นมากขึ้น รวมทั้งสามารถให้ข้อเสนอแนะแก่เพื่อนกลุ่มอื่นๆ โดยใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างเป็นกัลยาณมิตรหลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่จะทำร้ายความรู้สึกของผู้ฟัง และสอดคล้องกับ Pusiripinyo (2018) ที่พบว่านักศึกษายังเปลี่ยนแปลงตนเองในด้านการกล้าเผชิญหน้าความกลัว ซึ่งเมื่อก่อนนักศึกษาไม่มั่นใจในตนเองกลัวการพูดต่อหน้าที่ชุมชนแต่กิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาช่วยให้ นักศึกษารู้จักพิจารณาอารมณ์ตนเอง และช่วยกันสร้างบรรยากาศที่ส่งผลด้านบวกทำให้นักศึกษาเริ่มกล้าที่จะพูด กล้าที่จะนำเสนองานมากขึ้น

นอกจากนั้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรักความเมตตา (Compassion) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้ สุนทรีสนทนา (Dialogue) 4 ขั้นตอน คือ การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) การฟังด้วยความเคารพ (Respecting) การห้อยแขวนการตัดสินใจ (Suspending) และการเปล่งเสียง (Voicing) มาใช้ในแต่ละครั้งที่เข้ากลุ่ม เนื่องจากการเปิดกว้างที่จะรับฟังความคิดที่หลากหลายจากบุคคลอื่นเป็นวิธีที่ยาก ดังนั้นการใช้ สุนทรีสนทนาจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกผ่อนคลายในการที่จะรับมุมมองอื่นๆ ที่แตกต่างจากตนเอง นอกจากนั้นมีการสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนและนักศึกษา โดยการนั่งล้อมวง และสามารถเห็นหน้าซึ่งกันและกันได้ทุกคน มีการแนะนำตัวทั้งชื่อจริงและชื่อเล่น และครูจะพูดคุยกับ นักศึกษาโดยใช้ชื่อเล่น ทำให้ช่องว่างระหว่างครูและนักศึกษาใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น มีการตกลงกติกาในการ แสดงความคิดเห็นโดยการยกมือว่าต้องการที่พูดทุกครั้ง เพื่อไม่ให้เกิดการพูดแทรกกันเกิดขึ้น และถ้าเพื่อนพูด ต้องตั้งใจฟังและต้องฟังให้จบโดยไม่พูดแทรก และสามารถแสดงความคิดเห็นหรือซักถามได้โดยไม่ต้องกลัวถูก หรือผิด การสร้างบรรยากาศความไว้วางใจ การเข้าใจ การยอมรับ บนพื้นฐานความมั่นใจในศักยภาพของ มนุษย์ ทำให้เกิดความกล้าที่จะเปิดเผยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระบวนการ ดังกล่าวทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักศึกษา และระหว่างนักศึกษาด้วยกันเองที่มีผลต่อ บรรยากาศการเรียนรู้ และส่งเสริมต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ Pusiripinyo (2018) ที่พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมจิตตปัญญา จะทำให้เกิดความตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง และผู้อื่น ผ่านการสะท้อนคิด การฟังอย่างใคร่ครวญ การผ่อนคลายตระหนักรู้ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษารับ ฟังเพื่อนมากขึ้น เวลาทำงานกลุ่มจะฟังจนจบโดยไม่ขัดเพื่อน และมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น เมื่อเรียนๆ ไปชอบทำกิจกรรมเหล่านี้ เพราะทำให้คิดคล่องขึ้น ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ และความคิดของเพื่อนรวมถึง อาจารย์ผู้สอนและเกิดความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนั้นการทำกิจกรรมการฟังอย่างใคร่ครวญโดยเพื่อนเล่าถึง ปัญหาในการทำงานกลุ่มจึงเข้าใจเพื่อนมากขึ้น และพยายามสื่อสารในการทำงานและหาข้อตกลงร่วมกันใน การทำงาน นอกจากนี้ยังรู้จักควบคุมอารมณ์มากขึ้นเพราะบางครั้งเวลาทำกิจกรรมการสะท้อนผลการทำงาน ของแต่ละกลุ่ม บางครั้งโกรธที่เพื่อนวิจารณ์งานของตนเอง แต่เมื่อพิจารณาเหตุและผลก็ทำให้เข้าใจได้ว่าเรา สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้จากการสะท้อนคิดของคนอื่น เข้าใจว่าทุกคนย่อมมีข้อดีและข้อเสียแต่จะทำ อย่างไรให้สามารถอยู่กับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้คือสิ่งที่สำคัญ และถ้าเพื่อนพูดห้ามใครพูดแทรกเวลาทำงาน กลุ่มจะฟังจนจบโดยไม่ขัดเพื่อน ทำให้เข้าใจเพื่อนมากขึ้นและจะพยายามไม่ตัดสินเพื่อนโดยไม่คิดให้ดีกว่า

นอกจากนั้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งใช้หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) ในการบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่างๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวม

โดยสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้เข้ากับประสบการณ์ในชีวิตได้ ผ่านฐานกาย ฐานใจ และฐานคิด โดยในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้กิจกรรมย่อย คือการอภิปราย ระดมสมอง การตั้งคำถาม โดยเฉพาะการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงกรณีศึกษากับบทบาทของพยาบาลวิชาชีพในการให้การดูแลผู้ป่วยที่มีปัญหาประเด็นทางด้านจริยธรรม ทำให้นักศึกษาเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้เข้ากับประสบการณ์หรือสิ่งที่ตนเองจะต้องนำไปปฏิบัติในการให้การดูแลผู้ป่วยต่อไปในอนาคตได้ อีกทั้งการใช้หลักการเผชิญความจริง (Confronting reality) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) และหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) ซึ่งทั้ง 3 หลักนี้จะสอดแทรกอยู่ในกระบวนการกลุ่ม เช่น หลักการเผชิญความจริงจะสอดแทรกในขณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มที่ผู้เรียนจะมีโอกาสได้แสดงความคิด ความรู้สึก ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และผู้เรียนได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างของแต่ละบุคคลในการแสดงความคิดเห็น โดยการออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง และการเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตน เพื่อกระตุ้นและเปิดพื้นที่การเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ๆ เข้าใจข้อจำกัดและศักยภาพของตนเองต่อการเรียนรู้และพัฒนา ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขณะเข้ากลุ่มทำกิจกรรม และหลักการสร้างความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้ จะใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขณะเข้ากลุ่มทั้งหมด 4 ครั้ง โดยครูผู้สอนได้อำนวยความสะดวกและกระตุ้นการทำกิจกรรมทั้งหมดอย่างมีความหมาย มีลำดับขั้นตอน มีความสลับซับซ้อน สอดรับกัน เพื่อให้เกิดการทบทวน สืบค้น และใคร่ครวญภายในอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการให้หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ครูจะกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญในขณะที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียนและเปรียบเสมือนว่าห้องเรียนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเนื่องจากสมาชิกแต่ละคนได้นำประสบการณ์และบทเรียนที่ผ่านมา มาแลกเปลี่ยนในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมอง ความรู้สึก และแง่มุมความเป็นจริงที่แตกต่างกันออกไป และช่วยสร้างแรงบันดาลใจและสนับสนุนในสิ่งที่ผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันในการเรียนรู้ ดังนั้นจากจึงทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

3. เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ พบว่านักศึกษาพยาบาลตระหนักถึงความสำคัญของวิชาชีพพยาบาลในการให้บริการแก่ผู้รับบริการในประเด็นปัญหาทางจริยธรรม ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาร่วมกับการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก จากแนวคิดจิตตปัญญาซึ่งมีการสร้างความมุ่งมั่น (Commitment) คือความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับมาสู่ใจของผู้เรียนและนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเองอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน จากการให้นักศึกษาสะท้อนคิดในสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ในแต่ละครั้งและการนำไปประยุกต์ใช้ภายหลังการเรียนรู้ โดยพบว่านักศึกษาสามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jantaveemuang, Balthip and Petchruschatachart (2018) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมจิตตปัญญาศึกษาต่อสุขภาวะจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษามีแนวคิดที่จะนำกิจกรรมที่ได้เรียนรู้และฝึกฝนจากกิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะจิตวิญญาณไปใช้ในการแนะนำผู้ป่วย เช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ การทำบุญตักบาตร

สรุป

การจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาร่วมกับการเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งหมด 4 ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง จะใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา ได้แก่ สนทนาสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) และการสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) ประกอบกับหลักการพื้นฐานของการจัด

กระบวนการเรียนรู้ 7C's บูรณาการควบคู่กับการสอนแบบปัญหาเป็นหลัก 9 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ทำความเข้าใจโจทย์สถานการณ์ คำศัพท์ และข้อความต่างๆ ของสถานการณ์ ขั้นตอนที่ 2 ระบุหรือนิยามปัญหา เป็นขั้นตอนของการตั้งประเด็นปัญหาจากโจทย์สถานการณ์ ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ปัญหา เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ขั้นตอนที่ 4 ตั้งสมมติฐาน ขั้นตอนที่ 5 จัดลำดับความสำคัญของสมมติฐาน ขั้นตอนที่ 6 กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 7 ศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากภายนอกกลุ่ม ขั้นตอนที่ 8 สังเคราะห์และทดสอบข้อมูลที่หามาเพิ่มเติม และ ขั้นตอนที่ 9 สรุปการเรียนรู้หลักการและแนวคิดจากการแก้ปัญหา ผลการประเมินนักศึกษาพยาบาลมีการเปลี่ยนแปลงในตนเอง หลังการจัดการเรียนรู้ จำนวนได้ 3 ประเด็นดังนี้ 1. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ประกอบด้วย 1.1 ด้านทักษะการสื่อสาร ทั้งด้านการพูด การฟัง การอ่าน 1.2 ด้านทักษะการกล้าคิดกล้าแสดงออก และ 1.3 ทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น 2. การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่ม โดยพบการเปลี่ยนแปลงในทักษะการทำงานเป็นทีมที่ดีขึ้น และการเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เพิ่มมากขึ้น และ 3. การเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาชีพพยาบาลในการให้บริการแก่ผู้รับบริการในประเด็นปัญหาทางจริยธรรม ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ครูควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน โดยละทิ้งบทบาทในการให้ความรู้มาเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ ช่วยจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงในตนเองโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก โดยเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

2.2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้วิธีอื่นๆ เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงในตนเองที่เกิดขึ้นว่าจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่

References

- Boonpleng, W. et al. (2016). A Effects of Problem-Based Learning on Course Achievement among Baccalaureate Nursing Students. *Nursing Science Journal of Thailand*, 36(4), 28-38.
- Chiddee, K., Siriphan, S. & Kaeomaungfang, R. (2019). Contemplative Education: Learning Management in Health Promotion and Illness Prevention Practicum. *Princess of Naradhiwas University Journal*, 10(3), 231-241.
- Choosang, S. (2019). *The Paradigm of Contemplative Education Enhance Humanized Care of Nursing Student*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University.
- Dhabdhimsri, V., & Naiyapatana, O. (2017). Enchanting Thinking Process Skills in Adult Nursing Using Problem-Based Learning. *Journal of Boromarajonani College of Nursing, Bangkok*, 33(1), 104-114.



- Fry, S. T., & Johnstone, M. J. (2002). *Ethics in Nursing Practice*. (2nd ed.). Melbourne: Blackwell Science Ltd.
- Hart, T. (2004). Opening the Contemplative Mind in the Classroom. *Journal of Transformative Education*, 2(1), 28-46.
- Jantaveemuang, V., Balthip, K., & Petchruschatachart, U. (2018). Effect of Contemplative Education Program on Spiritual Well-Being of Nursing Students. *Journal of Nursing, Siam University*, 19(37), 84-102.
- Johnson, L. J., & LaMontagne, M. J. (1993). Research Methods Using Content Analysis to Examine the Verbal or Written Communication of Stakeholders within Early Intervention. *Journal of Early Intervention*, 17(1), 73-79.
- Pakdeto, R., & Arpaichiraratana, C. (2016). An Application of Transformative Learning in Arranging Learning Experience Regarding Ethical Decision Making for Nursing Students. *Thai Red Cross Nursing Journal*, 9(1), 1-10.
- Panyaprouks, S. (2021). Development of 21st Century Skills (4C's) Based on Contemplative Education, Coaching & Mentoring System and Research-based Learning (CCR) for Teacher Students. *Silpakorn Education Research Journal*, 13(1), 371-388.
- Polsingchan, S., & Rungruang, K. (2020). The Integration of Contemplative Education Concepts and Problem-Based Learning Method in a Selected Topic of Ethics and Laws in Nursing Profession Subject for Nursing Students. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 30(2), 23-35.
- Poolpatarachewin, C. (2008). *Contemplative Education About the Dawn of a New Consciousness in Education in Contemplative Education for Human Development*. A Collection of Articles for the Academic Conference of the Year 2008. (p. 354-380). Bangkok: Contemplative Education Center, Mahidol University.
- Praboromarajchanok Institute. (2018). *A Guide to the Implementation of the Identity of the Graduates of Praboromarajchanok Institute*, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health. Nonthaburi: Yuttarin Printing.
- Pusiripinyo, V. (2018). Developing a Teaching Model Integrated the Concepts of Contemplative Education, Research-Based Learning, and Coaching for Preparing Student Teachers, Majoring in English to Community. *Academic Journal of Buriram Rajabhat University*, 10(2), 97-122.
- Puttiwanit, N., Puttiwanit, S., Suwanraj, M., & Kaewmahakam, O. (2017). Effect of Problem-Based Learning on Intellectual Skills of Nursing Student in Nursing of Persons with Health Problems I Subject. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 4(1), 1-14.
- Saentree, K., Klangraphan, M., & Thonglao, P. (2014). The Effects of Psycho-Intellectual Activities in Conjunction with the Problem-Based Learning Affecting Stratification,

- Problem Solving Abilities and Self-Confidence of The Preschool Children. *Graduate Studies Journal*, 11 (52), 45-53.
- Satyophas, S., & Samaket, N. (2013). Using the Process of Contemplative Studies in General Education Program to Develop Morals, Ethics, and Desirable Values for Undergraduate Students of Chiang Mai Rajabhat University. *Ganesha Journal*, 9(1), 1-9.
- Sophonswapap, P. (2019). Theatre for Learning to Inner Self Transformation. *Music and Performing Arts Journal*, 5(2), 106-122.
- Thayati, S. (2020). The Development of Organizing Learning Activity in Methods of Teaching English Course by Integrating Contemplative Education. *Ganesha Journal*, 16(1), 55-68.
- Tongmuangtunyatep, K. et al. (2019). Effects of the Contemplative Education Process on Knowledge About Family Planning among Students in the Secondary Educational Service Area Office in Region 5, Chai Nat Province. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 5(3), 43-52.

การประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่*

A Mindfulness-Based Communication Approach to Reducing Conflict in Marriage

¹ธรรฐ หินซุย, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Thatarot Hinsui, Khantong Wattanapradith

and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: thatarot.hi@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักสติที่ใช้ในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา 3) เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์สรุปผลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) การสื่อสารในชีวิตคู่มีทั้งที่เป็นวัจนภาษาและอวัจนภาษา การสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ คือ การสื่อสารอย่างสันติ เป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การรับฟังอย่างลึกซึ้ง ไม่ตัดสินด้วยอคติ การสะท้อนความรู้สึกและการร้องขอด้วยความรักและกรุณาต่อกัน 2) พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับการใช้สติในการพิจารณาความคิด การกระทำ ความรู้สึกด้วยการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ ผ่านการสื่อสารด้วยปิยวาจาแสดงถึงมิตรจิตที่ดีต่อกันทั้งที่เป็นวัจนภาษาและอวัจนภาษา ที่มีหลักปิยวาจาช่วยเกื้อหนุนในการสื่อสาร 3) ประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง มี 4 ระยะ (1) การใช้สติในการสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้ง โดยการระลึกถึงความรักที่เคยมีต่อกัน ใส่ใจความรู้สึก ใช้ถ้อยคำสุภาพด้วยรักและเมตตา (2) การใช้สติในการสื่อสารเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งโดยการยับยั้งควบคุมอารมณ์ก่อนที่จะสื่อสารออกไป ไม่ด่วนตัดสินอีกฝ่าย หันหน้าปรึกษากันอย่างมีเหตุผล (3) การใช้สติในการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์โดยการสื่อสารที่อยู่กับปัจจุบันไม่นำอดีตมารื้อฟื้น (4) การใช้สติในการสื่อสารเพื่อพัฒนาและดูแลความรักความสัมพันธ์โดยระลึกปรับปรุงตนเอง เอาใจเขามาใส่ใจเรา รับฟังยอมรับและเข้าใจ สื่อสารแห่งรักให้อีกฝ่ายรับรู้อยู่เสมอ โดยจัดเป็นโมเดลองค์ความรู้ใหม่ที่ชื่อว่า “4 steps communication for love consciously”

คำสำคัญ: สติ; สื่อสาร; ความขัดแย้ง; ชีวิตคู่

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the concepts and theories of communication to reduce conflict in marriage; 2) to explore a mindfulness-based communication based on Buddhism; and 3) to propose a mindfulness-

*Received June 28, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted November 14, 2022

based communication approach to reducing conflict in marriage. Documentary research was used in the study, and the data gained from the relevant documents were analyzed and discussed using content analysis method.

From the study, the following results are found: 1) Communication in marriage includes both verbal and nonverbal expression. Communication approach to reduce conflict refers to peaceful communication through the act of empathy, deep listening, and unbiased judgment. This includes expressing feelings through direct reflection, and requesting things with words of love and kindness. 2) Buddhism emphasizes the use of mindfulness in the contemplation of thoughts, actions, and feelings through learning and taking action. This includes all forms of communication that are based on *piyavācā* (kindly speech), whether verbal and nonverbal expression. 3) A mindfulness-based communication approach to reducing conflict in marriage can be divided into four steps which are: (1) A mindfulness-based communication to prevent conflict, specifically recalling the love that was once there, empathy, and the use of politeness, love, and kindness; (2) A mindfulness-based communication when there is conflict, specifically managing and controlling one's emotions before communicating, not jumping into conclusions, talking and advising each other rationally; (3) A mindfulness-based communication to restore relationship, specifically the present communication without reviving the past; and (4) A mindfulness-based communication to develop and maintain love and relationship, specifically improving oneself mindfully, putting oneself in the shoes of the other side, listening to and understanding the other side. This includes the love-based communication for the other side to acknowledge on a regular basis. The new body of knowledge is put into a model called “4 Steps to Mindful Love Communication.”

Keywords: Mindfulness; Communication; Conflict; Marriage

บทนำ

สังคมจะสงบสุขหรือเกิดปัญหาความขัดแย้ง สิ่งที่เป็นตัวสะท้อนให้เห็นได้เด่นชัด คือ ความสันติสุขในครอบครัว “ครอบครัว” ถือเป็นหน่วยเล็กที่สุดทางสังคม แต่กลับมีบทบาทและหน้าที่ความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็นรากฐานของการบ่มเพาะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝัง ขัดเกลาความคิดและอุปนิสัย การกระทำ ค่านิยม ความเชื่อ ศีลธรรมอันดีงามให้กับเด็กและเยาวชนได้เติบโตมาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จุดเริ่มต้นของครอบครัวเริ่มจากความรักระหว่างบุคคลสองคนที่ตัดสินใจมาอยู่ร่วมกันเป็นชีวิตคู่หรือครอบครัว ซึ่งคำว่าชีวิตคู่นั้นเรียกทางการอีกอย่างหนึ่งว่า “ชีวิตสมรส” ที่หมายรวมถึงการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา ไม่ว่าจะทำการสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และแม้ว่าทั้งสามีและภรรยาจะไม่ได้อยู่ด้วยกันแต่ยังมีความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรณากันอยู่ เช่น สามีไปทำงานต่างจังหวัดหรือไปทำงานต่างประเทศก็ถือว่ายังสมรสกันอยู่ (National Statistical Office, 2009) แต่เมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยนไปด้วยความเจริญทั้งทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้นและกลายเป็นวิถีชีวิตแบบครอบครัวเชิงเดี่ยว กล่าวคือ การใช้ชีวิตคู่ที่แยกตัวออกมาจากครอบครัวใหญ่เพื่อมาอาศัยอยู่ร่วมกันเพียงลำพัง นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

และมีปัญหาอัตราหย่าร้างที่สูงขึ้น ความขัดแย้งในชีวิตคู่ปัจจุบันเห็นได้เด่นชัดทั้งที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโซเชียลมีเดียที่มักจะพบว่า มีคู่รักหรือคู่ชีวิตที่เคยรักกันกลับต้องเลิกรา อีกทั้งยังมาทำร้ายหรือให้ร้ายกันทั้งทางร่างกาย วาจาและจิตใจ สร้างบาดแผลและความเจ็บช้ำให้กับอีกฝ่าย

จากรายงานผลสถิติความรุนแรงในครอบครัวโดยศูนย์ปฏิบัติการสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (สค.) พบว่า ปี 2563 มีอัตราหย่าร้างสูงสุดในรอบ 10 ปี โดยมีจำนวนหย่าร้างถึง 121,011 คู่ ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ยังมีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คู่ชีวิตหรือคู่สมรสต้องเผชิญกับสภาวะที่น่าอึดอัด มีความกดดันทางด้านอารมณ์และจิตใจสูงขึ้น เกิดเป็นความทรมานในการใช้ชีวิตร่วมกันทั้งแบบอยู่ด้วยกันหรือแบบที่อยู่ห่างกันมากเกินไป แม้ว่ารายงานข่าวมีการกล่าวถึงสถิติการสมรสและหย่าร้างในช่วงสถานการณ์โควิด-19 เป็นไปในทางที่ลดลง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าสถานการณ์หรือความรุนแรงจะลดน้อยตาม ในทางตรงกันข้ามกลับมองเห็นถึงปัญหาและความขัดแย้งที่ความรุนแรงในการใช้ชีวิตในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เปรียบดังภาพมายาคติ ที่ภายนอกดูดี สวยงาม น่าชื่นชม แต่ภายในกลับเต็มไปด้วยความเร่าร้อนทางจิตใจ ความขัดแย้งและความรุนแรงที่ถูกปิดบัง โดยมีบริษัทจัดหาคู่ได้ติดตามสถานการณ์การหาคู่ การสมรส และการหย่าร้างทั้งภายในประเทศไทยและต่างประเทศ กรณีประเทศไทยช่วงที่โควิด-19 กำลังระบาดเมื่อปี 2563 จากสถิติของกรมการปกครองแสดงให้เห็นถึงภัยรุนแรงที่ซ่อนอยู่ “ชีวิตคู่มีปัญหา แต่ยังไม่ต้องทนไปก่อน ยังไม่พร้อมหย่า” (Brand Inside, 2021) จากประโยคนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขหรือปรับความเข้าใจ ต่างฝ่ายต่างมีความอดทนอดกลั้นต่อคู่ของตัวเอง มีเหตุผลบางประการที่อุดรยังไม่สามารถไปต่อได้ มีความรุนแรงทางความคิดและอารมณ์ เกิดความขัดแย้งที่ซ่อนภายในจิตใจ ทั้งนี้ปลายทางของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมักจบลงที่การหย่าร้างหรือการทำร้ายอีกฝ่ายให้เกิดความบอบช้ำ บาดเจ็บหรือเสียชีวิต ส่งผลให้เด็กที่เติบโตมาท่ามกลางครอบครัวที่มีปัญหาความขัดแย้งมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาในอนาคต ปัจจุบันจากการศึกษาถึงสภาพปัญหาครอบครัวเพิ่มปริมาณมากที่สุดในเรื่องของสัมพันธภาพครอบครัว ทำให้มีอัตราการหย่าร้างสูงขึ้นสิ่งที่ตามมา คือ เด็กขาดความรักความอบอุ่น ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ อาจทำให้เกิดปัญหาเชิงพฤติกรรมตามมาและเป็นที่ทราบกันดีว่าเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว จะดีหรือร้ายปฏิเสธไม่ได้ว่าจุดเริ่มต้นมาจากครอบครัวเป็นสำคัญ ยิ่งปัจจุบันอัตราของการเลิกราหรือปัญหาการหย่าร้างของพ่อแม่มีสูงขึ้นผลกระทบย่อมตกถึงลูกเป็นธรรมดา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีมากมายหลายเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ ผลการศึกษาหนึ่งสะท้อนว่าต้นเหตุของการไม่ลงรอยกันระหว่างคู่รักที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ส่วนหนึ่งมาจากอุปนิสัยพื้นฐานของแต่ละคน รวมไปถึงความสามารถในการรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การหักห้ามใจต่อสิ่งยั่วเย้า การควบคุมอารมณ์เวลาที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง สอดคล้องกับ Sirinithiyaprapha et al. (2017) พบว่าสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งในชีวิตคู่เจนเนอเรชันวาย คือ การสื่อสารด้วยอารมณ์ การสื่อสารด้วยคำพูดเชิงลบ การสื่อสารด้วยความเห็นต่างและการไม่สื่อสาร กล่าวได้ว่าปัญหาการสื่อสารเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่นำพาชีวิตคู่ไปสู่ความขัดแย้งและการแตกสลายของครอบครัว นอกจากนี้ ด้วยความเป็นสังคมโลกออนไลน์ การใช้โซเชียลมีเดียจะพบเห็นได้อยู่บ่อยครั้งที่เมื่อรู้สึกไม่พึงพอใจต่างฝ่ายก็มักใช้สื่อออนไลน์ในการแสดงความเห็น โดยไม่คิดถึงผลกระทบหรือความรู้สึกของอีกฝ่าย และหากครอบครัวใดมีลูก ผลกระทบที่รุนแรงก็คือความรู้สึกของลูกที่เห็นพ่อ-แม่ทะเลาะกัน กล่าวได้ว่าปัญหาการสื่อสารในชีวิตคู่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นหากไม่รีบหาทางแก้ไขหรือหาแนวทางในการลดปัญหาความขัดแย้งลง กล่าวคือเบื้องหลังที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดความขัดแย้งในชีวิตคู่นั้นเริ่มตั้งแต่ตัวเอง คือการมีอัตราตัวตนสูง มีอคติความคิดส่วนตัว ความอยากเอาชนะ ความเห็นแก่ตัว วุฒิภาวะ การยับยั้งชั่งใจ ความอดทนอดกลั้น การควบคุมสติและ

อารมณ์ นิสัยบุคลิกส่วนตัว ความชอบไม่ชอบที่ต่างกัน ความรู้ความสามารถ มายาคติเกี่ยวกับสิทธิและความเท่าเทียม ความเข้าใจในอีกฝ่าย การยอมรับและการถูกยอมรับ การเลี้ยงดูปลูกฝังจากครอบครัวแต่ละฝ่าย จิตสำนึก ความนึกคิด ตระหนักรู้ผิดชอบชั่วดี คุณธรรม ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในชีวิตคู่ควรเริ่มต้นจากการกลับมาที่ตัวตนของแต่ละคน ประชัญการดำเนินชีวิต การมีหลักความเชื่อที่ยึดถือ เช่น ศาสนา จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการแก้ปัญหาที่รากเหตุ ทั้งนี้ได้นำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวหรือการดำเนินชีวิตคู่เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

จากปัญหาและหลักการดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นถึงความสำคัญของการใช้สติในการสื่อสารในชีวิตคู่ที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างสันติสุข ลดปัญหาความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทและความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น โดยการนำหลักสติและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในชีวิตคู่ รวมถึงการฝึกทักษะเพื่อยุติปัญหา พร้อมการรับมือและจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่ใครก็สามารถเข้าใจและทำได้ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากเกินหากได้รับการฝึกพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะหากในชีวิตคู่มีการสื่อสารที่ดี สื่อสารกันด้วยความรักและความเข้าใจ ก็จะช่วยประคับประคองชีวิตคู่ให้ดำรงสืบต่อไป และนอกจากนี้เราต้องหมั่นเติมเต็มความรัก ด้วยการหาโอกาสหรือสร้างโอกาสพิเศษร่วมกัน แสดงความรักทางกาย วาจาและเสียสละจิตใจให้กันทั้งในวันธรรมดาและวันสำคัญ สร้างความจดจำและความประทับใจ มีของขวัญเล็กๆน้อยๆแทนคำขอบคุณ ให้ความห่วงใย ใส่ใจและความหวังดี คอยรับฟัง ชื่นชม ให้กำลังใจอีกฝ่าย ให้การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้จะต้องรู้จักกล่าวขอบคุณและขอโทษอีกฝ่ายด้วยความจริงใจจึงจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักสติที่ใช้ในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย บทความและหนังสือต่างๆ โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ตามศาสตร์สมัยใหม่ โดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูล ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในชีวิตคู่ แนวคิด หลักการ และองค์ประกอบของการสื่อสารอย่างสันติสำหรับการจัดการความขัดแย้งในชีวิตคู่

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักสติที่ใช้ในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา 4 หลักธรรมที่เกื้อหนุนการสื่อสารในการดำเนินชีวิตคู่ ได้แก่ หลักธรรมาธรรม สมชีวิธธรรม 4 โอวาท 10

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ โดยนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูล สรุปเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้หลักสติพื้นฐาน 4 ร่วมกับหลักทวารวาสธรรม สมชีวิธรรม 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษา ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดโดยรวมสรุปได้ว่าการสื่อสารคือพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม สังคม หรือครอบครัวล้วนต้องตระหนักและใส่ใจในการสื่อสารต่อสมาชิกท่านอื่น เพราะการสื่อสารถือเป็นตัวสะท้อนความคิด เจตนา อารมณ์ทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในชีวิตคู่ที่ควรศึกษาและหมั่นฝึกฝนพัฒนากระบวนการความคิด วิธีการแสดงออกทั้งในแบบวัจนภาษา และอวัจนภาษาที่จะช่วยลดความขัดแย้งในระหว่างการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้แนวคิดการสื่อสารตามศาสตร์สมัยใหม่ที่น่าสนใจใช้สื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ได้มีสองแนวคิดสำคัญ คือ (1) แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติ (NVC) ซึ่งมีจุดหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจความเป็นมนุษย์ซึ่งมีพื้นฐานจากความเมตตากรุณาต่อกัน โดยนำเสนอ 4 หลักการ คือ สังเกต ความรู้สึก ต้องการ และขอเรื่อง โดยมุ่งเน้นการสื่อสารกับตนเองและทำความเข้าใจกับผู้อื่นบนพื้นฐานความกรุณา เป็นแนวคิดการสื่อสารเพื่อยุติความขัดแย้ง ความรุนแรง เพื่อให้สถานการณ์ที่เลวร้ายเบาบางลง และยังคงรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีงามของทั้งคู่ กล่าวได้ว่าการลดใช้ภาษาหยาบที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งต่อตนเองและผู้อื่นมาเป็นการใช้ภาษาที่ราบรื่นที่รับรู้และเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นด้วยความใส่ใจ รับฟังเสียงหัวใจหรือความต้องการของตนเอง เป็นการปลดปล่อยความรู้สึกที่บีบคั้นและเปิดพื้นที่แห่งความใส่ใจกันและกันให้มากขึ้น (2) การสื่อสารแบบ I message/ You Message เป็นการสื่อสารแบบ Empathy คือ การเห็นอกเห็นใจกัน ถือเป็นเรื่องสำคัญมากที่ทั้งคู่และทุกคนควรมีและนำมาใช้เป็นคุณสมบัติติดตัว ซึ่ง Empathy คือ การเห็นอกเห็นใจกันแท้จริงแล้วสื่อสารออกไปด้วยรูปแบบการสื่อสารที่เน้นแสดงความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงอย่างตรงไปตรงมา ถึงความรักความห่วงใย กังวลโดยไม่ตัดสิน โทษอีกฝ่ายให้รู้สึกไม่ดี ซึ่งแนวคิดทั้งสองนี้ต้องใช้การฝึกฝน แต่จะได้ผลนั้นไม่ใช่แค่เพียงรู้รูปแบบภาษาที่ต้องการสื่อแต่ใจไม่ยอมรับ ท้ายที่สุดต้องอาศัยการมีสติกำกับอารมณ์ในการสื่อสารที่ศาสตร์สมัยใหม่ไม่ได้กล่าวถึงไว้อย่างชัดเจน ซึ่งการสื่อสารที่มีสติเป็นฐานจะช่วยลดลด Ego ของตัวเองลง และช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ให้เป็นไปอย่างราบรื่นและมีความสุขมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักสติที่ใช้ในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสติที่มาพร้อมกับปัญญา คำสอนเกี่ยวกับสติได้ถูกแฝงไว้ในหลายหมวดธรรม มีคำสอนที่แสดงความจำเพาะเกี่ยวกับสติอยู่ในหมวดธรรม สติปัฏฐาน 4 เพื่อการฝึกปฏิบัติตนให้บรรลุธรรม สำหรับหมวดธรรมคำสอนที่เป็นหลักพึงปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ คือ มรรคมีองค์ 8 ซึ่งมีหลักสมาสติอยู่ในหนึ่งวิถีปฏิบัติของชีวิตที่ดีงามและยังพบสติในหลักโพชฌงค์ หลักการเจริญสติหลักใหญ่ใจความสำคัญมี 2 อย่าง คือ สมถะและวิปัสสนากรรมฐาน จากการศึกษาพบว่า หลักสติดังกล่าวข้างต้นกล่าวได้ว่า สติ คือ ความระลึกได้ ความไม่หลงลืม ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ประมาท คือการระลึกรู้อารมณ์ เท่าทันความคิด ความรู้สึก ณ ขณะนั้น และเป็นที่ที่ยับยั้งมิให้จิตตกไปในฝ่ายอกุศล หน้าที่ของสติ คือ การระลึกได้ ไม่เป็นคนซึ่หลังซึ่ลืม มีความจำดี กำหนดอารมณ์ไว้กับจิตหรือกำหนดจิตไว้กับอารมณ์ให้คงอยู่เสมอ ประโยชน์

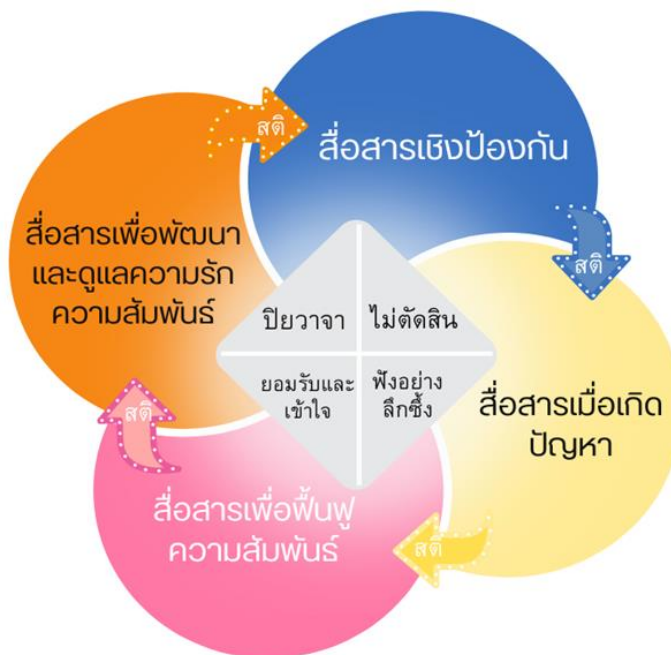
ของสติ คือ เปรียบเสมือนเครื่องมือหรือตัวกรองทางความคิด การกระทำ คำพูด และอารมณ์ ก่อนที่จะสื่อสารหรือแสดงออกไป เป็นตัวห้าม ย้ำเตือนใจให้กระทำชั่วกระทำผิดหรือหลงไหลไปกับสิ่งชั่วๆ เกล็ดรอบด้าน ป้องกันมิให้มีการสร้างเวรสร้างกรรม เป็นการเตรียมตัวก่อนตาย ถ้ามีสติเป็นเครื่องระลึกรู้หากต้องตายก็ไม่ไปอบายภูมิ สติเป็นเหตุนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขหรือสันติภาพ ปราศจากความรุนแรงต่อกัน หลักการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการรู้จักใช้วาจาที่ดี ได้แก่ พูดคำจริง พูดคำสมานไมตรีสามัคคี พูดคำเพราะอ่อนหวาน และพูดคำมีประโยชน์ นอกจากนี้คำสอนในพระพุทธศาสนายังสะท้อนให้เห็นถึงวาจาที่ไม่ควรกล่าว คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดแล้วทำให้ผู้อื่นเสียหาย พูดแล้วสะท้อนจิตใจ ทั้งนี้เครื่องมือที่จะควบคุมให้การสื่อสารเป็นการสื่อสารที่ดีมีคุณภาพได้ คือ “สติ” ซึ่งการสื่อสารที่มีสติจะช่วยป้องกันความขัดแย้ง แก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง รวมถึงช่วยฟื้นฟูพัฒนาสัมพันธที่เคยเสียไปให้กลับขึ้นมาใหม่ หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อการอยู่ร่วมกันของคู่ชีวิต คือ หลักขราวาสธรรม ได้แก่ ความจริงใจ ความข่มใจ ความอดทน และความเสียสละ (Thai Tripitakas: 15/845/316) นอกจากนี้ชีวิตคู่จะยืนยาวด้วยหลักสมชีวิธรรม 4 คือ การมีศรัทธาสมกัน การมีศีลสมกัน การมีจาคะสมกัน และการมีปัญญาสมกัน (Thai Tripitakas: 21/55/80) มีตัวอย่างการสื่อสารในชีวิตคู่ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่สตรีควรรู้จักวางตนตามหลัก โอวาท 10 ประการ กล่าวคือ ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า พึงให้แก่คนที่ให้และไม่ให้ การสงเคราะห์ญาติมิตรสหาย การนั่ง นอน กิน ให้เป็นสุข การให้ความเคารพผู้ใหญ่และเทวดา (Thai Tripitakas: 1/2/89) กล่าวได้ว่า การสื่อสารในชีวิตคู่มีได้มีเพียงแค่เรื่องของวาจาแต่ครอบคลุมถึงภาษากาย ทัศนคติ การแสดงออกที่ดีกับคนใกล้ชิด ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะทำให้เราผ่านการฝึกเจริญสติอยู่เป็นประจำ นอกจากตัวสติที่ทุกคนควรต้องมีและฝึกจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตแล้วนั้น การเลือกนำหลักธรรมข้ออื่นๆของพระองค์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจะสามารถช่วยให้ทั้งตัวเราและอีกฝ่ายเกิดการเข้าใจตัวเองก่อนที่จะเข้าใจคนอื่น รู้จักสำรวจตัวเองก่อนสำรวจคนอื่น เกิดเห็นต้นตอสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง เปิดใจ ยอมรับในตัว ของกันและกัน หลังจากนั้นหากเกิดปัญหาเดิมซ้ำหรือปัญหาใหม่ แต่เราเลือกใช้ภาษาที่ถูกต้องกับความรู้สึกของผู้ฟัง (การสังเกต) สอดคล้องกับหลักปาวาจา มาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารก็จะช่วยให้ปัญหาที่เกิดขึ้นดูเบาบางลง เมื่ออีกฝ่ายใจเย็นลงก็จะช่วยให้ความรุนแรงหรือความขัดแย้งทั้งภายนอกและภายในจิตใจลดลงด้วย เรียกได้ว่าการกำหนดอารมณ์และการเลือกใช้คำพูดนั้นสามารถเป็นตัวชี้วัดระดับความรุนแรงของสถานการณ์เลยทีเดียว

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อบริบทของการใช้ชีวิตคู่ในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป เช่น การตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ทำได้ง่ายกว่าสังคมในอดีต มายาคติการใช้ชีวิตคู่จากอิทธิพลสื่อและละคร ภาพพจน์ที่ผู้หญิงมีต่อผู้ชายน้อยลง นอกจากนี้ วงจรความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ คือ ระยะทำให้เห็นว่าชีวิตคู่มีช่วงเวลาความสัมพันธ์ที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจ ระยะอัตตาตัวตน เป็นระยะที่สำคัญถือเป็นจุดที่จะนำไปสู่ความแตกแยกในชีวิตคู่ ทั้งนี้ลักษณะการสื่อสารเมื่อมีความขัดแย้งในชีวิตคู่ พบว่ามีทั้งแบบการสะท้อนกลับที่รุนแรง การเก็บกดอารมณ์รวันประทุ การเลือกเก็บปัญหาเอาไว้จนกลายเป็นพิษทางจิตวิญญาณ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดความเอาใจใส่ในความสัมพันธ์ ความคาดหวังกับคู่ชีวิตของตนโดยลืมนพิจารณาตนเอง ไม่รู้วิธีการสื่อสารเพื่อสัมพันธ์ภาพที่ดีในชีวิตคู่ การประยุกต์ใช้สติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ ได้แก่ (1) สติเพื่อป้องกันการสื่อสารที่นำไปสู่ความขัดแย้ง โดยการใช้สติในการสื่อสารที่มีการสังเกต จับความรู้สึก ความต้องการ การขอร้อง โดยใส่ใจความรู้สึกของอีกฝ่ายเป็นสำคัญ ผ่านน้ำเสียงที่ไพเราะ เหมาะแก่เวลา พูดแล้วเกิดประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา เพื่อให้การสื่อสารนั้นราบรื่นและยังคงรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพและความสัมพันธ์ (2) สติในการสื่อสารเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ โดยการตั้งสติคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาหากปล่อยให้ความขัดแย้งนั้น

ขยายผลเพราะอารมณ์ สติที่จะรับฟังอย่างลึกซึ้ง ไม่ด่วนตัดสิน การกล่าวคำขอโทษ การทำข้อตกลงร่วมกัน (3) สติในการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ โดยการสังเกตระมัดระวังไม่ทำอะไรที่กระทบอารมณ์ความรู้สึกของอีกฝ่ายขึ้นมาอีกครั้ง จัดสรรเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน ใช้การสื่อสารที่น่าฟัง เคารพให้เกียรติ การชื่นชมให้กำลังใจกัน (4) สติเพื่อพัฒนาและดูแลความรักความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ให้ยาวนาน ด้วยการหมั่นซักชวนฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวันเพื่อฝึกใจให้นิ่ง เย็นให้เป็น หมั่นทบทวนตนเองเพื่อให้รู้จักการให้อภัยผู้อื่น

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ทำให้เห็นความสำคัญของการนำหลักสติมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการในรูปแบบโมเดล ซึ่งการฝึกสติจะนำมาซึ่งความเข้าใจและการยอมรับในธรรมชาติของทั้งตัวเราเองและอีกฝ่าย จะมีความตระหนักพิจารณาก่อนการพูดหรือแสดงออกแม้จะมีฝ่ายที่เป็นคนผิด สิ่งสำคัญคือการกล่าวคำขอโทษจากใจถึงจะถือว่าสัมฤทธิ์ผลและมีคุณค่า ส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์อันดีของชีวิตคู่ อย่างไรก็ตามการสื่อสารที่ขาดสติ ขาดการควบคุมอารมณ์ จะส่งผลทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงและบานปลายในการใช้ชีวิตคู่ได้ง่าย ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับเรื่องการสื่อสารที่จะช่วยลดความขัดแย้งในชีวิตคู่พัฒนาและรักษาความสัมพันธ์ให้สามารถคงอยู่ได้ยาวนานและราบรื่น โดยนำเสนอในรูปแบบโมเดลที่เรียกว่า “4 steps communication for love consciously”



แผนภาพที่ 1 steps communication for love consciously Model

Step 1 สื่อสารเชิงป้องกัน

เป็นการสื่อสารก่อนที่จะเกิดปัญหา แต่จะทำได้เราควรสร้างภูมิให้กับตัวเองโดยการฝึกสติและการนำหลักปิยวาจาหรือการเลือกใช้ภาษาหรือวาจาที่สุภาพ ไม่หยาบคาย ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงมาใช้ให้ติดเป็นอุปนิสัย ซึ่งจะช่วยให้การสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่น แต่เชื่อว่าการพูดเพียงอย่างเดียวจะสามารถทำให้การอยู่ร่วมกันในชีวิตคู่เป็นไปอย่างสงบสุข แต่เราต้องฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักฟังอีกฝ่ายอย่างตั้งใจ จับประเด็นและ

ความต้องการที่แท้จริง ไม่ด่วนตัดสินในสิ่งที่เกิด เปิดใจยอมรับและพยายามสร้างความเข้าใจในธรรมชาติของทั้งสองฝ่ายและเข้าใจ ยอมรับต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

Step 2 สื่อสารเมื่อเกิดปัญหา

เป็นการสื่อสารหลังจากที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง สิ่งแรกที่สามัคยาควรทำต่อกัน คือ การควบคุมอารมณ์อย่างมีสติ ควบคุมประครองจิตใจไม่ให้ไหลไปกับความโกรธ โมโห การจัดการอารมณ์จึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่ควรทำก่อนการสนทนาหรือสื่อสารกับอีกฝ่าย ทบทวนสภาพและสาเหตุของปัญหาเกิดขึ้นว่าจากตรงไหน อย่างไรและจะแก้ไขหรือรับมือกับปัญหานั้นอย่างไร หลังจากได้ลองสำรวจและทบทวนถึงสาเหตุของปัญหาแล้ว ยอมรับต่อสิ่งที่เกิด เปิดโอกาสให้ทั้งตัวเราและเขาได้ปรับความเข้าใจกัน และเมื่อมีผู้พูดย่อมต้องมีผู้ฟัง สิ่งสำคัญเมื่อฟังแล้วต้องไม่ด่วนสรุปและตัดสิน และหากต้องการให้การสื่อสารนั้นสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายจำเป็นต้องใช้จากที่สุภาพ ไม่หยาบคาย ไม่รุนแรงหรือกระทบกระเทือนใจอีกฝ่าย จึงจะช่วยลดระดับความรุนแรงและบรรยากาศที่ตึงเครียด ผ่อนคลายทำให้การสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหานั้นได้สำเร็จ

Step 3 สื่อสารเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ และ Step: 4) สื่อสารเพื่อพัฒนา ดูแลความรัก ความสัมพันธ์

หลังจากผ่านช่วงเวลาของความขัดแย้ง สิ่งสำคัญต่อจากนี้ คือ การกลับมาดูแลและฟื้นฟูสภาพจิตใจ ทั้งของตัวเองและคนรัก เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ของทั้งคู่ จากการฝึกสติและการนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาความรัก ความสัมพันธ์ หากอีกฝ่ายยังคงเป็นคนที่เรารักและเรายังต้องการใช้ชีวิตคู่ร่วมกับเขา เราจึงต้องผ่านกระบวนการเจริญสติและการฝึกทักษะต่างๆทั้งการพูด การฟังอยู่เป็นประจำถึงจะทำให้เรานั้นกล้าที่จะเปิดใจยอมรับและพยายามเข้าใจถึงธรรมชาติในความแตกต่าง รู้จักสังเกต จับอาการและความต้องการที่แท้จริงของอีกฝ่ายผ่านการฟังอย่างลึกซึ้ง และเมื่อมีการเปิดใจคุยถึงประเด็นปัญหาอย่าด่วนสรุปหรือเผลอไปตัดสิน รู้จักกล่าวขอโทษอีกฝ่ายอย่างจริงใจ เลือกใช้ภาษาหรือคำที่สุภาพ ไพเราะ ไม่รุนแรง ไม่ทำให้อีกฝ่ายต้องเจ็บช้ำหรือเกิดความสะเทือนใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปิยวาจา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การสื่อสาร คือ พื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ล้วนต้องตระหนักและใส่ใจในการสื่อสารต่อสมาชิกทั้งที่ใกล้ชิดและท่านอื่น ทั้งนี้เพราะการสื่อสารถือเป็นตัวสะท้อนความคิด เจตนา อารมณ์ทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในรูปแบบของชีวิตคู่ ที่จำเป็นจะต้องศึกษาและหมั่นฝึกฝนพัฒนากระบวนการความคิด การแสดงออก การจัดการอารมณ์ทั้งในแบบอวัจนภาษาและวัจนภาษา ซึ่งจะสามารถช่วยลดความขัดแย้งในระหว่างการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารอย่างสันติ Nonviolent Communication (NVC) ของ Dr.Marshall B.Rosenberg (FinSpace, 2021) โดยมีจุดหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอ 4 หลักการ คือ สังเกต ความรู้สึก ต้องการ และขอเรื่อง เน้นการสื่อสารกับตนเองและทำความเข้าใจกับผู้อื่น เพื่อยุติความขัดแย้ง ความรุนแรง เพื่อให้สถานการณ์ที่เลวร้ายเบาบางลงและยังรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพและความสัมพันธ์ของทั้งคู่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สติ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ ความระลึกได้ ความไม่หลงลืม ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ประมาท รู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ณ ขณะนั้น และ เป็นสิ่งที่ยับยั้งมิให้จิตตกไปในฝ่ายอกุศล เปรียบเสมือนเครื่องมือหรือตัวกรองทางความคิด การกระทำ คำพูด และอารมณ์ ก่อนที่จะสื่อสารหรือแสดงออกไป เป็นตัวห้าม ย้ำเตือนใจมิให้กระทำชั่ว กระทำผิดหรือหลงไหลไปกับสิ่งชั่วร้าย กิเลสรอบด้าน สติเป็นเหตุนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความรุนแรงต่อกัน ดังพุทธพจน์ว่า “พวกเธอจงอย่าประมาท มีสติ มีศีลบริสุทธิ์ มีความ ดำริมั่นคงดี รักษาจิตของตนไว้ผู้ที่ไม่

ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ละการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ (Thai Tripitakas: 10/185/132) หลักการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการรู้จักใช้วาจาที่ดี สอดคล้องกับหลักปิยวาจา ได้แก่ พูดคำจริง พูดคำสมานไมตรีสามัคคี พูดคำเพราะอ่อนหวาน พูดคำมีประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดแล้วทำให้ผู้อื่นเสียหาย ไม่พูดแล้วสะท้อนจิตใจผู้ฟัง สอดรับกับ Phramaha Hansa Dhammhaso (2011) ได้เสนอหลักการสื่อสารภายใต้คำว่า “พูดดี คือดี สังคมดี” กล่าวคือ เมื่อเอ่ยปากพูด สิ่งที่ต้องเป็นความจริงมีข้อมูลถูกต้อง มีหลักฐานอ้างอิงเชื่อถือได้ ไม่ปรุงแต่งขึ้นมา คำที่ใช้ต้องสุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย หากพูดแล้วต้องเกิดประโยชน์ สามารถนำสิ่งที่สนทนาหรือสื่อสารไปเป็นแนวทางในการคิดหรือปฏิบัติต่อเชิงสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญต้องพูดด้วยจิตที่เมตตา มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจเป็นสำคัญและต้องเลือกพูดให้ถูกที่ ถูกเวลา ถูกคน ถูกปริมาณ นอกจากนี้การเข้าใจถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายด้วยความเข้าใจโดยก้าวข้ามอคติที่อยู่ภายใน จะช่วยให้การสื่อสารในชีวิตไม่เกิดความขัดแย้งและเป็นไปอย่างราบรื่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประยุกต์ใช้สติในการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ โดยองค์ความรู้ได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ระยะการสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้ง ดังนี้ 1) สื่อสารเชิงป้องกัน เป็นการสื่อสารก่อนที่จะเกิดปัญหา 2) สื่อสารเมื่อเกิดปัญหา เป็นการสื่อสารหลังจากที่เกิดปัญหา ความขัดแย้ง 3) สื่อสารเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ และ 4) สื่อสารเพื่อพัฒนา ดูแลความรักความสัมพันธ์ ซึ่งมีสติเป็นพื้นฐานในการสื่อสารที่ใช้ความใส่ใจ เข้าใจ ยอมรับ ให้อภัย มากกว่าจะใช้วาจาหรือการแสดงออกที่ทำร้ายจิตใจ ทำให้ชีวิตคู่สามารถก้าวข้ามความขัดแย้งและทำให้ความรักความสัมพันธ์ยังคงอยู่ต่อไป ทั้งนี้เพราะการใช้สติในการสื่อสารในชีวิตคู่ทั้ง 4 ระยะ คือ ระยะเชิงป้องกัน ระยะที่มีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้น ระยะฟื้นฟูความสัมพันธ์ และระยะพัฒนาดูแลความรักความสัมพันธ์ให้ยาวนาน ด้วยการมีสติในการพูดจาและรับฟังใช้สติพิจารณาถึงการใช้คำพูดต้องเป็นวาจาที่สุภาพ วิเคราะห์ด้วยเหตุผลอย่างมีสติ เปิดใจยอมรับและพยายามทำความเข้าใจในธรรมชาติของทั้งสองฝ่ายและเข้าใจยอมรับต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น มีสติรู้ทันสภาวะปัจจุบันว่าชีวิตคู่มีปัญหาอะไร มีสติวิเคราะห์หาว่าสิ่งใดเป็นสาเหตุและรู้ว่าควรแก้ไขอย่างไร มีสติระลึกรู้ในการจัดการอารมณ์ของตนเองพิจารณาเพื่อรับมือกับปัญหานั้น เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้ปรับความเข้าใจกัน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ Sinsawat and Phoomchan (2014) เรื่อง ครอบครัว: การจัดการความขัดแย้งของคู่สมรสเพื่อการครองรักอย่างยั่งยืน พบว่าการใช้ความรักในกระบวนการแก้ไขปัญหา ยอมรับในความแตกต่างระหว่างกัน มีการสื่อสารที่ดี มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีส่วนร่วมในการสร้างครอบครัวและใช้ศีลธรรมในการดำเนินชีวิตสมรสทำให้คู่สมรสสามารถครองรักกันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสติมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อสาร เพราะสติคือการระลึกรู้ ไม่เผลอไปตามอารมณ์ ต้องเริ่มที่ตนเองจนเข้าใจและยอมรับได้แล้ว จึงจะสามารถทำให้เราสื่อสารและเข้าใจผู้อื่นได้ สอดรับกับทฤษฎีของท่าน P.A. Payutto (2009) ได้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งและสงครามถือเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นปกติธรรมดาของมนุษย์ เกิดขึ้นได้จากความแตกต่าง ทำให้มีความหลากหลายและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น การฝึกสติในการดำเนินชีวิตจึงเป็นเรื่องที่สำคัญสอดคล้องกับ Chalermchaikit (2006) ได้กล่าวว่า สถาบันพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมในฐานะเป็นสถาบันขัดเกลาจิตใจ พระพุทธศาสนา mong ขอบเขตของการบริหารจัดการความขัดแย้งค่อนข้างลึกกว่านักการบริหารจัดการความขัดแย้งทั่วไป เพราะการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาจะลงลึกไปถึงจิตใจ มองในเชิงอุปนัย คือ การสร้างสันติวิธีในรูปของปัจเจกชนเพื่อขยายผลไปสู่สังคม “โดยการที่ไม่ยึดมั่นในตัวตน มองตัวตนในฐานะเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับทำตามปกติสุข สงบสันติแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่เจือปนกิเลส ตัณหา อุปาทาน จะเป็นสันติสุข สันติภาพของโลกอย่างแท้จริง”

สรุป

การสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งในชีวิตคู่ตามศาสตร์สมัยใหม่ แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติเป็นหลักคิดที่มีแนวปฏิบัติได้ชัดเจน ภายใต้หลักการสำคัญคือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยการสังเกต ความรู้สึก ต้องการ และข้อร้อง สำหรับสติที่ใช้ในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การคิด พูด ทำอย่างมีสติและคำนึงถึงการสื่อสารที่มีเมตตาต่อกัน การเลือกสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญหาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยเลือกใช้เทคนิคหรือวิธีการในการสื่อสารให้เหมาะสมทั้งเรื่องที่จะสื่อสารและตัวผู้รับสาร โดยหลักคำสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยเรื่องการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้ำลึก ช่วยสร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ สาเหตุของความขัดแย้งในชีวิตคู่ คือ การขาดความเอาใจใส่ในความสัมพันธ์ ความคาดหวังกับคู่ชีวิต การไม่รู้วิธีการสื่อสารเพื่อสัมพันธ์ภาพที่ดีในชีวิตคู่ การประยุกต์ใช้หลักสติที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ มี 4 ระยะได้แก่ สติเพื่อป้องกันการสื่อสารที่นำไปสู่ความขัดแย้ง สติในการสื่อสารเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในชีวิตคู่ สติในการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ สติเพื่อพัฒนาและดูแลความรักความสัมพันธ์ของชีวิตคู่ให้ยาวนานกล่าวได้ว่า พื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะการใช้ชีวิตคู่ คือ การสื่อสารอย่างมีสติซึ่งจะช่วยป้องกันความขัดแย้ง จัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และพัฒนาสัมพันธ์ภาพรักความรักร่วมกันจนถึงปลายทางของชีวิตคู่

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้หน่วยงานมีการอบรมให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ สร้างทัศนคติเกี่ยวกับการสื่อสารในชีวิตคู่ที่จะสร้างครอบครัวให้เกิดสันติสุข โดยการสอดแทรกความรู้การสื่อสารอย่างมีสติของคู่ชีวิตเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพแห่งความรักให้ยั่งยืนทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข

1.2 สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตคู่สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปฝึกใช้ในการสื่อสารของตนเองกับคู่ชีวิต โดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อนด้วยการฝึกเจริญสติกับลมหายใจในวิถีชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการสื่อสารในชีวิตคู่ โดยการทดลองเพื่อนำไปใช้ขยายผลได้ต่อไป

References

- Brand Inside. (2021). *Open statistics of marriage-divorce during the coronavirus Not a married life no problem but choose to be patient with each other first*. Retrieved October 18, 2021, from <https://brandinside.asia/married-and-divorce-stat-during-covid-19/>
- Chalermchaikit, B. (2006). *Dharma Quotes by Buddhadasa Bhikkhu*. Bangkok: Sukkhapabjai.
- Dhammhaso, Phramaha Hansa. (2011). *Right speech, Good speech, Good looks, Good*, Bangkok: 21 Century Company Limited.
- FinSpace. (2021). *Summary of 4 steps to do Nonviolent Communication (NVC) for smooth communication*. Retrieved December 30, 2021, from <https://www.finspace.co/nonviolent-communication-nvc/>
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

- National Statistical Office. (2009). *Project: Reproductive Health Survey 1979*. Retrieved October 19, 2021, from <http://statstd.nso.go.th/definition/projectdetail.aspx?periodId=92&defprodefId=1215>
- Payutto, P. A. (2009). *Look at world peace through the background of a globalized*. Bangkok: Sahathanmik.
- Sinsawat, S., & Phoomchan, P. (2014). Family: Spouse Conflict Management for Sustainable Love. *Journal of Social Sciences and Humanities (Thailand)*, 40(2), 184-195.
- Sirinithiyaprapha, V. (2017). The Development of Communication in Conflict Resolution of the Generation Y Thai Couples in Bangkok. *Journal of Behavioral Science for Development*. *Journal of Behavioral Science for Development*, 9(2), 203-219.

การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข*

An Application Mindfulness to Strengthen Relationships for Peaceful Family

¹กรธิดา เดียวเจริญ, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Kornthida Delchroen, Khantong Wattanapradith

and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: korntida222@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักสติตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้ครอบครัวเกิดสันติสุข การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์สรุปผล ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ มีเป้าหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่ความแตกแยกของครอบครัว ด้วยการส่งเสริมการแสดงออกทางกายทางวาจา ทางใจ เพื่อให้ความรักความอบอุ่น ความเข้าใจซึ่งกันและกันในครอบครัว 2) สติในทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการฝึกตนเพื่อให้รู้ตนเองในการกระทำ ความคิด และคำพูด นำไปสู่ปัญญาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสันติสุข และสติยังช่วยควบคุมกำกับตนเองในการรักษาศีลห้า ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรักษาสัมพันธภาพและสร้างสันติสุขในครอบครัว 3) ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่แตกร้างมีสาเหตุจากหลายปัจจัย เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ความแตกต่างของพื้นฐานครอบครัวเดิม ความแตกต่างของวัยทำให้เกิดความไม่เข้าใจและนำไปสู่ความขัดแย้ง การไม่รักษาศีลห้าทำให้ขาดความไว้วางใจ การประยุกต์ใช้สติในการรักษาสัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ 1) สติกับการเผชิญปัญหาสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว 2) สติกับการใช้ชีวิตคู่ที่มาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่ต่างกัน 3) สติกับการแก้ปัญหาการสื่อสารของคนต่างวัย 4) สติกับการรักษาศีลเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงาม การนำหลักสติมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นตัวกำกับและฝึกฝนทำให้เกิดสันติภายใน ที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภายนอก ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ดี อยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติสุข

คำสำคัญ: สติ; เสริมสร้างความสัมพันธ์; ครอบครัวสันติสุข

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to investigate the strengthening of family relationships according to the modern sciences 2) to explore the use of mindfulness that strengthens family relationships according to Buddhism; and 3) to propose the use of mindfulness to strengthen peaceful family relationship. Documentary research was used in

*Received June 28, 2022; Revised November 18, 2022; Accepted November 22, 2022



the study, and the data gained from the relevant documents were analyzed and discussed using an inductive method.

From the study, the following results are found: 1) According to modern science, enhancing family relationships aims to prevent conflicts that might lead to family breakdown. In order to build affection, warmth, and understanding in the family, physical, verbal, and mental expressions are required. 2) In Buddhism, mindfulness is the foundation for training oneself to recall one's actions, thoughts, and speech in order to live a peaceful life. Mindfulness also helps in directing oneself in observing the five precepts, which are the basis of maintaining the relationships and fostering family peace. 3) Broken family relationships are caused by a variety of factors, including the economic crisis, differences in family backgrounds, age differences that lead to misunderstanding and conflict, and a lack of precept observance that leads to a loss of trust. The use of mindfulness in maintaining family relationship is: the use of mindfulness in the face of a family economic crisis; the use of mindfulness in married life when the pair comes from different backgrounds and cultures; and the use of mindfulness in solving communication problems between people of different ages. Mindfulness can be used to observe the precepts as the guideline for having a decent life. Mindfulness can be used to direct and cultivate oneself for inner peace that leads to outer peace, which contributes to decent behavior for peaceful coexistence.

Keywords: Mindfulness; Enhancement Relationship; Peaceful Family

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุด และมีความสำคัญต่อสังคมโดยรวมสถาบันครอบครัวมีหน้าที่ให้การศึกษาและหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจตลอดจนปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ความรักความอบอุ่นสร้างความผูกพันใกล้ชิด เกื้อกูลช่วยเหลือเอื้ออาทรอีกทั้งเอาใจใส่ขัดเกลาทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้สมาชิกของครอบครัวเป็นคนดีและเป็นพลเมืองที่ดี (Sirideth, 2021) เพราะครอบครัวที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความมั่นคงของสังคม

บริบทของสังคมไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะครอบครัวได้มีรูปแบบเปลี่ยนไปจากในอดีต อันเนื่องมาจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่แทรกซึมขยายไปในสังคมโลกเกิดคำว่าโลกาภิวัตน์สังคมไทยเข้าสู่ยุควิถีใหม่เต็มรูปแบบทำให้ฐานความเชื่อค่านิยมไทยและวัฒนธรรมไทยตลอดถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย เปลี่ยนไปจากเดิมเกิดช่องว่างทางวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นใหม่ที่ได้ซึมซับการปฏิเสธรีถีวัฒนธรรมเดิม กับคนรุ่นเก่า ที่อยากให้อนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามไว้ส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของสังคมไทยเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดเจน

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยสภาวะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้างทรัพยากรลดลงขณะที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นการแย่งชิงเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ทำให้มนุษย์มีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้น การเห็นแก่ตัวเป็นเรื่องปกติวิสัยการถ้อยทีถ้อยอาศัยหันหน้าเข้าหากันเพื่อหาทางออกของปัญหาแทบไม่เหลือเค้าโครง มาจากเหตุและปัจจัยที่หลากหลาย เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาหนี้สิน สามีภรรยาแยกทางกันอยู่ทำงานอยู่ห่างไกลกันมีเวลาให้ครอบครัวน้อยลงซึ่งเป็นส่วนทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปราะบางส่งผลให้

การอบรมชี้แนะบุตรในด้านคุณธรรมจริยธรรมคุณงามความดีทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรเด็กหรือเยาวชนขาดภูมิป้องกันทางศีลธรรม การดำเนินชีวิตตามวิถีอันดีงามของวัฒนธรรมเดิมอ่อนแอลง ขาดการยับยั้งชั่งใจขาดการควบคุมอารมณ์ ความพร้อมด้านศีลธรรมเพิ่มมากขึ้น ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง เมื่อมีปัญหาจึงมักใช้ความรุนแรง เพราะต่างยึดอัตตาธิปไตย สุดท้ายจึงลงเอยด้วยการหย่าร้าง เมื่อสามีภรรยาแยกทางกันไปใช้ชีวิตของตนเอง ลูกอาจต้องไปอยู่ในความดูแลของพ่อหรืออาจอยู่ในความดูแลของแม่ ทั้งหมดนี้จึงเป็นที่มาของคำว่าครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว อาจกล่าวได้ว่าอีกหนึ่งปัจจัยของปัญหาคือรูปแบบของครอบครัวที่มีความหลากหลายขึ้น สัมพันธภาพ ในบริบท ความเป็นครอบครัวก็เปลี่ยนแปลง ตามสภาพของสถานการณ์ความเป็นครอบครัวที่มีปัญหาทับซ้อนและสัมพันธภาพความเป็นครอบครัวอ่อนมีสันติสุขในชีวิต เริ่มเฉื่อยจากสังคมไทยและเด็กไทยเติบโตบนความเสี่ยงจากสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่มั่นคงซึ่ง สอดรับกับ Manosujarittam, Phramaha Hansa Dhammaso and Siripha (2020) ได้สะท้อนผลการศึกษาวิกฤตครอบครัวในสังคมไทย พบว่าสาเหตุหลักของปัญหามาจาก 1) ปัญหาการไม่ได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว 2) ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว 3) ปัญหาจากเศรษฐกิจและสังคม 4) ปัญหาการขาดความเป็นเอกภาพในครอบครัว 5) ปัญหาด้านทัศนคติ 6) ปัญหาการสื่อสารภายในครอบครัว 7) ปัญหาการหย่าร้างและ 8) ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของครอบครัว เมื่อความสัมพันธ์ในครอบครัวต่างห่างเหินกัน และขาดปฏิสัมพันธ์ต่อกันจึงทำให้ความรักความอบอุ่นในครอบครัวจางหายไป และทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวลดน้อยถอยลงซึ่งอาจมีสาเหตุจากหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวแต่พื้นฐานสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาสัมพันธภาพของครอบครัวต้องเริ่มต้นที่ตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและได้ศึกษาคือหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ จาก คำนิยาม ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ เฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครอบครัว จะเป็นการให้ความหมายในแง่ของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตัวร้อยเรื่องราวจะเป็นเรื่องของความรักความผูกพันความอบอุ่นของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างครอบครัวเข้มแข็ง ที่สามารถแสดงออกได้ ทางกายคือการกระทำ ทางวาจา คือคำพูด และทางใจ ที่แสดงออกทางกาย ได้แก่ การแสดง ความรัก การโอบกอด กุมมือ จับแขน โอบไหล่ให้กำลังใจ เมื่อคนในครอบครัว กำลังทุกข์ใจ และแสดงความยินดีร่วม เมื่อคนในครอบครัว มีเรื่องยินดีมีเรื่องสุขใจ ซึ่งการแสดงออก ดังกล่าวเป็นการแสดงออกทางกายหรือเรียกว่าภาษากาย ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึง การโอบกอดซึ่งเป็นการแสดงออกทางภาษากาย ช่วยให้เราพอใจในตัวเองมากขึ้นทำให้รู้สึกปลอดภัย และมั่นใจในตัวเอง การสัมผัสทางกาย คือการเปิดโอกาสให้คนอื่นเข้ามาในพื้นที่ส่วนตัว นั้นหมายถึง การผ่อนคลายทางความรู้สึก อีกรูปแบบหนึ่งและขณะเดียวกัน เมื่อใครกอดเราหรือเรากอดใครบางคน จะเป็นช่วงของการถ่ายทอดความรัก ความสนใจ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งการกระทำที่แสนเรียบง่ายเช่นนี้ สามารถทำให้เรามีสุขภาพจิตดีและแข็งแรงขึ้น การกอดยังเป็นการสื่อถึงสภาวะอารมณ์อย่างแท้จริงโดยไม่ได้เอื้อนเอ่ยคำใดออกมาเป็นการสัมผัสรับรู้และเข้าใจซึ่งกันและกันได้โดยสัญชาตญาณ ช่วยลดความเครียด สุขภาพดี การกอดกับคนที่เรารักสามารถส่งผลต่อร่างกายซึ่งช่วยเพิ่มระดับของฮอร์โมนออกซิโตซิน ซึ่งเป็นสารสื่อประสาทที่ทรงพลังที่ทำให้เรารู้สึกมีความสุขและลดความไม่สบายทั้งกายและใจ นอกจากนี้ ยังช่วยสนับสนุนการทำงานของระบบหัวใจและเลือดเมื่อเรากอดคนรัก ระดับของฮอร์โมนเซโรโทนินในร่างกาย และความรู้สึกมีความสุขจะเพิ่มขึ้น ซึ่งคนที่อยู่ในช่วงซึมเศร้าหรือเครียดมาก จะมีระดับของเซโรโทนินต่ำกว่าปกติ ดังนั้นการกอดจึงช่วยทำให้ฮอร์โมนชนิดนี้สมดุลการโอบกอด ลดความวิตกกังวล ช่วยให้มีสุขภาพทางอารมณ์ดีขึ้น มีความรู้สึก สุขสงบและปลอดภัยช่วยให้หัวใจมีพลัง และยังช่วยลดภาวะกลัวความสูญเสียและยังช่วยให้การสื่อสารระหว่างกันดีขึ้น (Udtasingha, 2021) การแสดงออกทางวาจา ได้แก่การพูดชื่นชมการพูดให้กำลังใจ การพูดให้ข้อคิด

ด้วยเหตุและผล รับฟังอย่างใกล้ชิดเพราะคำพูดด้วยความ ห่วงใยเป็นการแสดงถึงการเอาใจใส่คนในครอบครัว ซึ่งคือกำลังใจที่ดีที่สุด อาทิ เมื่อลูกมีปัญหาคนเป็นพ่อหรือเป็นแม่ ก็ต้องพูดด้วยวาจาที่ไพเราะนุ่มนวล เพื่อให้ลูกรับรู้ถึงความเอื้ออาทรและความห่วงใย เช่น ไม่เป็นไรนะคะ แม่เชื่อว่าลูกเป็นเด็กดี และตั้งใจทำดีแล้ว หรือไม่ต้องคิดมาก เดี่ยวทุกอย่างจะดีขึ้น หรือให้ลูกรู้ว่าแม่อยู่ข้างๆ และเป็นกำลังใจให้กับลูกเสมอ ซึ่งการแสดงออกทางวาจานี้ เป็นอีกหนึ่งน้ำทิพย์ประโลมใจ การแสดงออกทางใจ ได้แก่ ความอ่อนโยน ความมีเมตตา มีความเข้าใจ มีการให้อภัย ถ้าคนในครอบครัวทำสิ่งที่ผิดพลาด เพราะความเมตตาที่มาจากจิตใจที่ดีนั้นย่อมสร้างความสุขให้กับคนในครอบครัว ภาวะจิตเมตตาเป็นจิตทำให้ใจเยือกเย็นรู้จักคิดคำนึงถึงผู้อื่นเห็นอกเห็นใจ และใส่ใจถึงความรู้สึกแสดงถึงความหวังดีและการหยิบนัยความช่วยเหลือรับฟังอีกฝ่ายด้วยความตั้งใจและเข้าถึงสภาวะที่อีกฝ่ายกำลังสื่อสารโดยปราศจากการอคติและมีเมตตา สิ่งแสดงออกมาคือทั้งการกระทำที่ดี และคำพูดที่ดี การมีสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ทำให้เกิดความสุขและความสามัคคีในครอบครัว ซึ่งครอบครัวที่เข้มแข็งนั้นมีความสำคัญพร้อมพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศชาติต่อไป

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและได้ศึกษาคือหลัก สติ ที่จะ เป็นเครื่องมือนำมาใช้ในการเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวว่ามีหลักปฏิบัติทางศาสนาเพื่อมาใช้ในการดำเนินชีวิต และสร้างความปรองดองในครอบครัวได้อย่างไร สติในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นพื้นฐานในการฝึกตน และช่วยควบคุม กำกับเพื่อให้ระลึกตัวตนในการกระทำ ความคิด และคำพูด นำไปสู่ปัญญาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสันติสุข สอดคล้องกับการศึกษาของ Thongolan (2020) พบว่า สติสามารถระงับเหตุรากเหง้าของความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา คือ โลภะ โมหะ และโทสะ การใช้สติพิจารณาสร้างความเห็นถูกการมองความขัดแย้งให้เป็นมุมบวกเพื่อหาทางแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น นอกจากนี้สติจะเป็นตัวกำกับและฝึกฝนให้เกิดการพัฒนาสันติภายในที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภายนอก การฝึกพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมสะอาดรู้จักการแสดงออกที่งดงามทั้ง กาย วาจา ใจ จิตใจสะอาดรู้จักเกรงกลัวละอายในบาป และมีจิตเมตตาต่อเพื่อน มนุษย์ และปัญญาสะอาด รู้คิดด้วยปัญญา มีอยู่ใน โยนิโสมนสิการ การยับยั้งชั่งใจ และฝึกฝนให้ตนเอง ไม่ให้ถูกกระแสนายาคติสังคมภายนอกมาชักจูง ซึ่งแนวทางแก้ปัญหาครอบครัวมีหลายผลการศึกษาที่น่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาไว้หลายหมวดธรรมสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้หลักสติในการเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว เพราะหลักสติ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นกุญแจหลัก ที่ควบคุม ทางกาย วาจา ทางใจ ให้อยู่บนความ ถูกต้อง โดยมุ่งหมายนำเสนอ และวิเคราะห์ในแง่มุมของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวอันประกอบด้วยพ่อกับลูกหรือแม่กับลูก หลักสติตามแนวทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นแม่บทของการสร้างสันติภาพและสันติสุข ให้เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคม เป็นแนวทางเพื่อใช้ในการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว ซึ่งเป็นการช่วยลดปัญหาต่างๆในครอบครัวและลดปัญหาของสังคมโดยรวมได้เป็นอย่างดี

จากปัญหาและหลักการดังกล่าว จึงสนใจศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสติในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข เพราะหากสัมพันธภาพในครอบครัวมีความเข้มแข็ง ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นมีสันติสุขเมื่อนั้นสังคมโลกก็ย่อมเกิดสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักสติตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งหมายถึง แนวคิดวิชาการทั้งไทยและตะวันตกที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยแหล่งในการสืบค้น ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักสืตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวรวมถึงหลักธรรมที่ทำให้ครอบครัวมีสันติสุขด้วยการมีศีล 5 โดยสืบค้นจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประยุกต์ใช้หลักสืในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข โดยนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูล สรุปเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำหลักสืและศีล 5 ตามหลักพระพุทธศาสนาและแนวคิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ศึกษาและนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักสืในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษา ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ผู้กล่าวถึงเกี่ยวกับสัมพันธ์ในครอบครัวโดย McCubbin (1996) มองว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นเรื่องของความผูกพันทางอารมณ์ต่อกันของสมาชิกในครอบครัวและการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัวต่อสถานการณ์ต่างๆ รูปแบบของสัมพันธภาพในครอบครัวมีหลายลักษณะตามปฏิสัมพันธ์และบทบาทของสมาชิกที่มีต่อกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่กับลูก ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลาน ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติมิตร (Kaewkaewpan, 2018) รูปแบบการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีทั้งที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่มีเป้าหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่ความแตกแยกของครอบครัวนั้น มีวิธีการคือ การส่งเสริมการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ จะเป็นการให้ความหมายในแง่บวกของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตัวร้อยเรื่องราวจะเป็นเรื่องของความรักความผูกพันความอบอุ่นของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างครอบครัวเข้มแข็ง ที่สามารถแสดงออกได้ ทางกายคือ การกระทำ ทางวาจา คือคำพูด และทางใจ ที่แสดงออกทางกาย ได้แก่ การแสดง ความรัก การโอบกอด กุมมือ จับแขน โอบไหล่ให้กำลังใจ เมื่อคนในครอบครัว กำลังทุกข์ใจ และแสดงความยินดี เมื่อคนในครอบครัว มีเรื่องยินดีมีเรื่องสุขใจ ซึ่งการแสดงออก ดังกล่าวเป็นการแสดงออกทางกายหรือเรียกว่าภาษากาย ซึ่งผลที่ได้คือทำให้รู้สึกปลอดภัยและมั่นใจในตัวเอง ทางวาจา หมายถึง การแสดงออกทางคำพูดซึ่งเป็นคำพูดที่สร้างสรรค์ให้กำลังใจ เมื่อผู้ได้รับฟังก็มีกำลังใจพร้อมที่จะขับเคลื่อนชีวิตต่อไปข้างหน้า ทางใจหมายถึง ความรู้สึกเมตตาปรานีที่เกิดขึ้นอย่างบริสุทธิ์ใจ และแสดงออก ด้วยความรักความเมตตา เหล่านี้ ก็คือเครื่องมือ ที่จะช่วยประคองและเพิ่มภูมิคุ้มกัน ให้แก่ บุคคล ที่ได้รับและพร้อมที่จะก้าวเข้าไปสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ

ในทางตรงกันข้ามหากครอบครัวมีสัมพันธภาพทางลบ จะส่งผลต่อความเสี่ยงกับปัญหาต่างๆ ที่ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน ManSoo, et al. (2010) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวสามารถช่วยสกัดกั้นบุคคลจากสภาพแวดล้อมทางลบและปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างดี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักสติตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีพุทธพจน์ที่แสดงถึงความสำคัญของสติกับสัมพันธภาพในหมู่สงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องระงับเมื่อมีเหตุความขัดแย้ง เรียกว่า สติวินัย โดยสติในฐานะเป็นเกราะป้องกันภัยอันได้แก่ กิเลส ตัณหา และอุปาทาน คือ สติเป็นเกราะ สติเป็นเครื่องตรวจ พระพุทธเจ้าเปรียบพระองค์เป็นหมอผ้าตัดที่ใช้สติเป็นเครื่องมือตรวจคือ ตาหูจมูกลิ้นกายและใจที่เป็นพิษ (มอวิชา) ที่เกิดจากลูกศรอาบยาพิษ (คือ ตัณหา) โดยใช้มีดผ่าตัด (คือ ปัญญาพระอรหัต) (Thai Tripitakas: 14/89/56) นอกจากนี้สติยังเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องจุดรั้งในการไม่ละเมิดศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลห้า ซึ่งเป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือนที่พึงปฏิบัติอย่างต่ำที่สุดในฐานะอุบาสกและอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา (Buddhadasa Bhikkhu, 1996) อีกทั้งยังช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ไม่เบียดเบียนต่อกันและกัน อีกทั้งยังเป็นฐานให้สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นไปด้วยความสุข เพราะสมาชิกในครอบครัวต่างเคารพ ให้เกียรติ ไม่ล่วงละเมิดหรือเบียดเบียนให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน อันเนื่องมาจากการละเมิดศีล นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สติเมื่อชีวิตต้องเผชิญวิกฤตปัญหาการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ดังกรณีของพระกิสโคตรมี ด้วยความทุกข์จากการเสียบุตรก่อนวัยอันควร จึงได้เที่ยวอุ้มศพลูกเสาะหาคนที่จะมาชุบชีวิต ลูกของตนให้ฟื้น จนในที่สุดมีคนได้บอกนางให้มาหาพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์ทรงให้นางไปเสาะหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่เคยมีคนตาย ทำให้นางได้ค้นพบความจริงถึงความสูญเสีย การพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องเผชิญ ทำให้นางฟื้นสติและเกิดศรัทธาขอบวชในพระพุทธศาสนา พระนางได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้รับการยกย่องเป็นเลิศด้านครองจิตรเศร้าหมองยิ่งกว่าภิกษุณีรูปใด (Thai Tripitakas: 26/218/591) กรณีศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าสติมีคุณอนันต์ในการเป็นเครื่องมือรับกับความทุกข์ ความพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก ดังนั้นสติตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นทั้งเครื่องมือที่ระงับหรือป้องกันความขัดแย้งที่จะทำลายความสัมพันธ์ สติยังเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ละเมิดศีล นำพาสันติสุขให้เกิดขึ้นและสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวเนื่องจากการเคารพให้เกียรติและซื่อสัตย์ต่อกันเหนือไปยิ่งกว่านั้นสติยังเป็นเครื่องตัดบ่วงสัมพันธ์เมื่อถึงเวลาที่มีความตายมาทำให้พลัดพรากจากกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้สัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มห่างเหินหรือความแตกร้างในครอบครัวที่มีแนวโน้มที่สูงขึ้น ปัญหาเหล่านี้มีปัจจัยค่อนข้างประสาบบางกับความสัมพันธ์ในครอบครัว กล่าวคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ปัญหาจากความไม่เข้าใจระหว่างวัยและการใช้อารมณ์ ทำให้ใช้วาจาที่รุนแรงต่อกัน ความเห็นแก่ตัวไม่สนใจความรู้สึกของผู้อื่น การไม่ให้เกียรติ รวมถึงปัญหาการบกพร่องด้านศีลธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลห้า วิธีการนำหลักสติตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท มาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์พบว่าสติในทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการฝึกตนเพื่อให้ระลึกรู้ตนเองในการกระทำ ความคิดและคำพูดนำไปสู่ปัญญา ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสันติสุข และสติยังช่วยควบคุมกำกับตนเองในการรักษาศีลห้าซึ่งเป็นพื้นฐานของการรักษาสัมพันธภาพและสร้างสันติสุข การประยุกต์ใช้หลักสติในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข ได้แก่ 1) การใช้สติในการเผชิญปัญหาสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ด้วยการที่สมาชิกในครอบครัว จะต้องมีสติ ช่วยกันคิด ปกปักรักษาหรือ ด้วยความสุขุมรอบคอบ ไม่โทษความผิดโยนกันไปมาและหาทางออกร่วมกันหรือ แก้ปัญหาอย่างไร ทุกคนในบ้านต้องมานั่งคุยกันแต่ละคนให้ใช้สติในการพูดคุยเพื่อหาทางออก โดยการเห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

2) สติกับการใช้ชีวิตที่มาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่แตกต่าง คือเรื่องของความสัมพันธ์ของสามภรรยาที่ต่างคนต่างถูกเลี้ยงดูมาจากความเชื่อ ค่านิยม การปฏิบัติที่ต่างต่างกัน บางครั้งด้วยความเชื่อที่บ่มเพาะจากครอบครัวส่งผลให้นำมาความเชื่อ หรือการปฏิบัตินั้นมาใช้กับชีวิตของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม จนนำไปสู่ความไม่เข้าใจ ไม่พอใจ และในที่สุดทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง บั่นทอนความสัมพันธ์ครอบครัว ดังนั้น เมื่อมีปัญหาเรื่องของทัศนคติความเชื่อบางประการ ทั้งคู่ต้องมีสติอาจจะเป็นการพูดคุยให้คิดถึงการต่อสู้ฝ่าฟันมาในอดีต กระทั่งได้มาแต่งงานกัน และเมื่อมีปัญหาความแตกต่างแต่เมื่อทั้งสองยังคงรักกัน ก็ต้องจับมือกันปรึกษาหารือกันด้วยสติ เพื่อก้าวข้ามปัญหาด้วยกัน อาทิ สร้างกฎระเบียบ ภายในบ้านร่วมกัน เช่น ภรรยามีหน้าที่ ดูแล อาหาร ความ มีระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน สามี ก็มีหน้าที่ ทำงาน นอกบ้าน แต่ งานในบ้านอะไร ที่พอช่วยภรรยาได้ ก็ให้สามีช่วย ซึ่งจะเป็นการ สร้างความสัมพันธ์ ที่แน่นแฟ้นขึ้น และทั้งสามภรรยา ต่างก็ช่วยๆ กัน ดูแล อบรมบ่มนิสัย ให้แก่บุตร ส่วนบุตรเอง ก็มีหน้าที่ ของตน เช่น กลับจากโรงเรียน ก็ต้องอ่านหนังสือ ตื่นเช้า คือเตรียมตัวไปโรงเรียน ดูแลเสื้อผ้า ช่วยเหลือตนเอง ซึ่งถ้าครอบครัว ที่ปฏิบัติ ตามกฎระเบียบ ที่ร่วมกันสร้างขึ้น ก็ชื่อว่า วัฒนธรรมการเลี้ยงดู ที่แตกต่างกัน ย่อมไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป เพราะมีความกลมกลืน สมานสามัคคีเกิดขึ้น 3) สติกับการแก้ปัญหาการสื่อสารของคนต่างวัยโดยการมีสติควบคุมวาจาไม่ใช้ถ้อยคำที่รุนแรง หมายถึง การมีสติกำกับความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว การมีสติในการเคารพให้เกียรติผู้อื่น เมื่อมีหลักสติในการคิด ย่อมเกิดปัญญา และไม่ใช้ความรู้สึกหรือคำพูดที่รุนแรงต่อบุคคลอื่น จะมีความเข้าใจบุคคลอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา เมื่อเราไม่ชอบให้ใครมาใช้คำพูดรุนแรงกับเรา เราก็ต้องไม่ใช้คำพูดรุนแรงที่จะสร้างบาดแผลทางใจกับบุคคลอื่นหรือบุคคลในครอบครัวเช่นกัน และเมื่อเราคิดด้วยหลักสติแล้ว เราก็จะมีความเข้าใจบุคคลอื่น ไม่เห็นแก่ตัว และเคารพให้เกียรติผู้อื่น อาทิ ให้เข้าใจว่า ผู้ใหญ่ผ่านประสบการณ์ชีวิต มามาก เด็ก ยังไม่มีประสบการณ์ของชีวิต เท่าที่ควร ผู้ใหญ่จึงควรใช้สติ และความเมตตาในการพูดคุย ซึ่งผลที่ได้รับ ก็จะเป็นการเข้าใจ กันมากยิ่งขึ้น ความกลมเกลียวสมานสามัคคี ย่อมเกิดขึ้น 4) สติกับการรักษาศีลเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงาม หมายถึง การปฏิบัติตามหลักศีลห้าซึ่งเป็นหลักประกันความสุขให้กับคนในครอบครัวจำเป็นต้องอาศัยสติเป็นฐานยึดเหนี่ยวอุคัจฉาไม่ให้ทำตนละเมิดศีลด้วยการเบียดเบียน กล่าวคือ สติกำกับตนเองไม่ใช้การกระทำความรุนแรงกับบุคคลในครอบครัว สติกับการเห็นคุณค่าของการหาทรัพย์ไม่คิดเอาของผู้อื่น สติกับการรักษาความรักด้วยความซื่อสัตย์ สติกับการพูดคำจริงและมีความนุ่มนวล สติกับการไม่ดื่มสุราและของมึนเมา อาณิสสของการรักษาศีลห้าจะทำให้มีความสุข ทำให้รู้คุณค่าชีวิตของตนเอง รักตนเอง ให้เกียรติตนเอง ศรัทธาในตนเอง ซึ่งคนที่รู้จักคุณค่าและศรัทธาในตนเอง มักจะนำพาชีวิตตนเอง ไปสู่ความดีและเจริญรุ่งเรืองเสมอ มีปัญหาในชีวิตน้อย อยู่ดีกินดี ครอบครัวอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข หากมีปัญหาก็จะทำให้ปัญหานั้นลุล่วงไปได้ด้วยดี ความสันติในครอบครัวก็เกิดขึ้น การใช้สติในการรักษาศีลเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามย่อมให้นำพาให้สัมพันธ์ในครอบครัวเกิดสันติสุขการเผชิญปัญหาสถานะเศรษฐกิจหรือปัญหาใดๆในครอบครัว ย่อมบรรลุผลในการแก้ไขปัญหา

องค์ความรู้ใหม่



รูปภาพที่ 1 แสดงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

สติสัมพันธ์กาย หมายถึง การแสดงออกในความรักต่อคนในครอบครัวและมีสติเป็นตัวกำกับจะกระทำด้วยพลังของความอบอุ่นและเต็มไปด้วยความอ่อนโยน อาทิ การโอบกอด เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีความเศร้าหมอง หรือเอามือลูบศีรษะ ทำให้ผู้ที่ได้รับถึงการสัมผัสนั้นรับรู้ได้ ถึงความอบอุ่นนั้น เมื่อมีความอบอุ่นเกิดขึ้นก็ย่อมมีคัมภีร์ที่เข้มแข็ง และสติที่กำกับกายนั้น จะทำให้การกระทำทุกอย่าง ของสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับ จะไปในทางที่ดีไม่ไปในทางที่เสื่อมถอย รู้ว่าสิ่งที่ตนจะกระทำนั้น เป็นความถูกต้องหรือความผิด เป็นความดีหรือเป็นความชั่ว สติทำให้มีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งเชื่อมั่นในการก้าวเดินของชีวิต

สติสัมพันธ์วาจา หมายถึง การแสดงคำพูด ที่อ่อนโยนและอบอุ่นและมีสติเป็นตัวกำกับจะกระทำด้วยพลังของความเมตตา ปรารถนาดี อาทิ เมื่อเห็น สมาชิกในครอบครัว มีความทุกข์ หรืออยู่ในภาวะของความเครียด อาจจะใช้คำพูด เป็นกำลังใจ เช่น ทุกอย่างจะผ่านพ้นไป ไม่ต้องกังวลใจมาก ทุกคนในครอบครัวพร้อมเป็นกำลังใจ และเป็นกำลังสนับสนุน ขอให้เชื่อมั่น ซึ่งคำพูดที่เต็มไปด้วยการสร้างสรรค์ผู้ที่ได้รับคำพูดที่มาจากความเมตตา จะมีความอบอุ่น มีความสุข สมาชิกในครอบครัว จะมีภูมิคุ้มกัน เพราะคำพูดที่ดีนั้นเปรียบเหมือนได้รับน้ำทิพย์ชโลมจิตใจ ทำให้มีพลังใจที่ดี และมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งและมีพลังในการขับเคลื่อนชีวิตที่ดี

สติสัมพันธ์ใจ หมายถึง การแสดงออกหรือการสื่อสารที่ออกมาจากใจและมีสติเป็นตัวกำกับย่อมเป็นการสื่อสารในด้านความเมตตาจิตใจ มีความรักและปรารถนาดีต่อ สมาชิกในครอบครัว หรือต่อผู้อื่นก็ตาม ผู้ที่ได้รับย่อมมีความสุขมีความเชื่อมั่น มีความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันและมีพลังอันดีงามในการส่งเสริมชีวิต

หลักสติที่ยึดโยงการกระทำทั้งกาย วาจา ใจ คือกรอบอันแข็งแกร่งและเข้มแข็ง เมื่อมนุษย์ทุกคนอยู่ในกรอบที่มีสติ เป็นตัวค้ำจุนนั้น ชีวิตจะอุดมไปด้วยความสุข ความร่มเย็น มีปัญญา มีความบริสุทธิ์ และมีสันติทั้งภายนอกและ สันติภายใน ส่งผลให้ในสังคมมีความสมัคสมานสามัคคีกลมเกลียวอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งกรอบอันเข้มแข็ง ที่มีสติเป็นฐานนี้เป็นหลักในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวที่บรรลุเป้าหมายสูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่ความแตกแยกของครอบครัว ด้วยการส่งเสริมการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทางใจ เพื่อให้ความรักความอบอุ่น ความเข้าใจซึ่งกันและกันในครอบครัวเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สมาชิกในครอบครัวสมานสามัคคี เข้าใจกันช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อกัน สอดคล้องกับ Sriwan, Kenaphoom and Phoosing (2017) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความเข้มแข็งทางสังคมบนฐานสถาบันครอบครัว พบว่า ครอบครัวเป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีแบบแผนที่มั่นคง มีความรัก มีความผูกพันกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถือเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญ สังคมจะดีมาน้อยเพียงใด ครอบครัวมีความสำคัญที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าสติในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นพื้นฐานในการฝึกตนเพื่อให้ระลึกถึงตนเองในการกระทำ ความคิด และคำพูด นำไปสู่ปัญญาในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสันติสุข และสติยังช่วยควบคุมกำกับตนเองในการรักษาศีลห้า ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรักษาสัมพันธภาพและสร้างสันติสุขในครอบครัว สอดคล้องกับการศึกษาของ Thongolan (2020) พบว่า สติสามารถระงับเหตุรำคาญแห่งความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา คือ โลภะ โมหะและโทสะ การใช้สติพิจารณาสร้างความเห็นถูกการมองความขัดแย้งให้เป็นมุมบวกเพื่อหาทางแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น นอกจากนี้สติจะเป็นตัวกำกับและฝึกฝนให้เกิดการพัฒนาสันติภายในที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภายนอกซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของผู้ทำงานด้านสันติภาพ การฝึกพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมสะอาดรู้จักการแสดงออกที่ดีงามทั้งกาย วาจา ใจ จิตใจ สะอาดรู้จักเกรงกลัวละอายในบาป และมีจิตเมตตาต่อเพื่อน มนุษย์ และปัญญาสะอาด รู้คิดด้วยปัญญา มีอยู่ใน โยนิโสมนสิการ การยับยั้งชั่งใจ และฝึกฝนให้ตนเอง ไม่ให้ถูกกระแสนิยมาคติสังคมภายนอกมาชักจูงเมื่อเมื่อนำหลักสติ มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสัมพันธ์ในครอบครัว ย่อมทำให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้ครอบครัวเกิดสันติสุข นั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี ได้แก่ 1) สติกับเผชิญปัญหาสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว 2) สติกับการใช้ชีวิตคู่ที่มาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่ต่างกัน 3) สติกับการแก้ปัญหาการสื่อสารของคนต่างวัย โดยการมีสติควบคุมวาจาไม่ใช้ถ้อยคำที่รุนแรง การมีสติกำกับความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว การมีสติในการเคารพให้เกียรติผู้อื่น 4) สติกับการรักษาศีลเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงาม กล่าวคือ การปฏิบัติตามหลักศีลห้า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Homsombat et al. (2021) พบว่า ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ล่วงละเมิดศีลห้า หากครอบครัวไทยมีการรักษาศีลห้า ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกถึงความอบอุ่น ปลอดภัย ไว้วางใจ เชื่อใจและยังจัดเป็นการฝึกฝนตนเองถึงการให้เกียรติและเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน และยังจัดเป็นกฎระเบียบหรือฐานที่มั่นคงให้แก่ครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวนั้นต้องเกิดจากความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันมีเมตตากรุณาช่วยเหลือกันและกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัวสอดคล้องกับการศึกษาของ Sriwan, Kenaphoom and Phoosing (2017) กล่าวว่า ครอบครัวที่มีความสุข คือครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวทำบทบาทหน้าที่ด้วยคุณธรรม อันเกิดจาก หลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ กล่าวคือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นพื้นฐานให้สังคมมีความเข้มแข็ง เจริญมั่นคง อยู่ดี มีสุข เมื่อครอบครัวมีความสุขและมี ความมั่นคง จะส่งผลต่อสถาบัน ทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันทางการศึกษาจะดีขึ้นในทิศทางเดียวกันทั้งนี้เป็นเพราะครอบครัวได้บ่มเพาะให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีความ

รับผิดชอบ ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างเคร่งครัด เมื่อไปเป็นสมาชิกในสถาบันใด ย่อมส่งผลให้สถาบันนั้นมีความสุข มีความเข้มแข็ง และอยู่ดีมีสุข

สรุป

หลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามศาสตร์สมัยใหม่ เห็นว่าความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสมาชิกซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ของครอบครัวมีหลากหลายไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับบริบทของความเป็นครอบครัวนั้นๆ ความสัมพันธ์ของครอบครัวส่งผลต่อความสุขและการลดปัญหาความเสี่ยงที่อาจกระทบต่อสมาชิกครอบครัว การสร้างสัมพันธ์ของครอบครัวที่ดี มุ่งเน้นการแสดงออกทางกายภาพ ซึ่ง จะส่งผลสู่จินตภาพ หรือความรู้สึกนึกคิดภายใน ซึ่งจะเป็นพลังเป็นภูมิคุ้มกันจิตใจ เป็นการแสดงลักษณะที่บ่งบอกถึง ความรัก การโอบกอด และการพุดจา ด้วยจิตใจอ่อนโยนมีเมตตา พุดด้วยเหตุและผล หลักสดีตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การสอนให้ระลึกรู้ในขณะที่กระทำทั้งกาย วาจา ใจ โดยคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ที่มีต่อตนเองและต่อผู้อื่น การนำพาให้ตนเองไม่ไปสู่ความขัดแย้ง และจัดการความขัดแย้งหากเกิดขึ้นอย่างมีสติ และสดียังเป็นเกราะป้องกันการละเมิดศีลห้า ซึ่งเป็นกำแพงป้องกันสิ่งที่จะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว การประยุกต์ใช้หลักสดีในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ครอบครัวสันติสุข สามารถประยุกต์ใช้ในการเผชิญปัญหาสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว สดีกับการใช้ชีวิตคู่ที่มาจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน สดีกับการแก้ปัญหาการสื่อสารของคนต่างวัย สดีกับการรักษาศีลเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งจะนำพาให้สัมพันธ์ของครอบครัวทั้งทางกาย วาจา ใจ เกิดสันติและความสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแล เช่น กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ตระหนักถึงการใช้หลักสดีในพระพุทธศาสนาไปบูรณาการใช้กับการอบรมบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้กับประชาชน

1.2 ประชาชนและ ทุกคนในสังคม ครอบครัว รวมถึงนิสิต นักศึกษา อาจารย์ บุคลากรที่ทำงานหรือศึกษาเกี่ยวข้องด้านสังคมสงเคราะห์และกระทรวงพัฒนาการความมั่นคงของมนุษย์สามารถนำไปใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนา ความมั่นคงของครอบครัวในสังคมไทยที่ต้องมีสติเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้สันติสุขอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาสำรวจเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ สดิดีเกี่ยวกับ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวว่า มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้อง

2.2 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างศักยภาพพัฒนาสติ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้เกิดสันติสุข

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (1996). *Dhan Sila, Phawana*. Bangkok: Mental Health Publishing.
- Homsombat, P. et al. (2021). *Five Precepts – Observing Family: A Model and Promotion of Thai Family's Living in Ubonratchathani Province*. Mahachulalongkonrajavidyalaya University Ubonratchathani. Campus Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Kaewkaewpan, V. (2018). Family Relationships with Problem of Delinquency in Adolescence. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 361-371.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- ManSoo, Yu. et al. (2010). Positive Family Relationships and Religious Affiliation as Mediators between Negative Environment and Illicit Drug Symptoms in American Indian Adolescents. *Addictive Behaviors*, 35, 694–699.
- McCubbin, H. I., Thompson, A.I. & McCubbin, (1996). *Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation-Inventories for Research and Practice*. Wisconsin: The University of Wisconsin.
- Manosujarittam, P., Phramaha Hansa Dhammaso, & Siripha, P. (2020). An Analysis of the Buddhist Peaceful Family. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(6), 2465-2473.
- Sirideth, P. (2021). *Family knowledge*. Retrieved December 30, 2021, from http://www.digitalschool.club/digitalschool/health4-6/health5_1/lesson3/3_3.php
- Sriwan, S., Kenaphoom, S., & Phoosing, P. (2017). Social Strength Based on Strength Family Institution. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 4(2), 93-111.
- Thongolan, S. (2020). The Development of Mindfulness for Peace. *Mahajula Academic Journal*, 7(2), 191-202.
- Udtasingha. P. (2021) How to Build a Human Relationship with Colleagues. Retrived December 20, 2021 from <https://www.sites.google.com/site/karphathnathaksachiwit1/bth-thi-2-thaksa-thang->

ปัญหาความรับผิดทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐ ในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร*

Problems of Criminal Liability for Implementation of Discretion of Government Officer to Issue an Identification Card and Adding a Name to Civil Registration

¹ทศพร จินดาวรรณ และ ²สมชาย บุญคงมาก

¹Tossaporn Jindawan and ²Somchay Boonkongmark

^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

^{1,2}Suratthani Rajabhat University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: samachay.boon@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน 2) เพื่อศึกษาดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร 3) เพื่อศึกษาความรับผิดทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทย 4) เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคriminal liability ที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชน เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยแล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) นายทะเบียนมุ่งเน้นที่ผลการตรวจสอบการพิสูจน์การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรให้ 2) กฎหมายให้ดุลพินิจนายทะเบียนในการกำหนดพยานหลักฐานในการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยมากเกินไปและไม่ได้กำหนดให้นายทะเบียนรับฟังผลการตรวจสอบการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยเป็นหลัก 3) โทษทางอาญากรณีที่เจ้าหน้าที่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบยังมีอัตราโทษน้อย 4) แนวทางแก้ไขปัญหานี้หน่วยงานของรัฐต้องมีการประเมินค่าตรวจสอบการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยอย่างเพียงพอ กำหนดให้ดำเนินการตรวจสอบการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยเป็นพยานหลักฐานหลัก กำหนดโทษให้สูงขึ้นกรณีเจ้าหน้าที่เป็นผู้กระทำความผิด

คำสำคัญ: ความรับผิดทางอาญา; การใช้ดุลพินิจ; บัตรประจำตัวประชาชน; เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร

Abstract

This research paper aims to 1) study the exercise of discretion of government officials as to adding a name to the civil registration and issuing an identification card, 2) study the discretion of officials as to selecting evidence proving the acquisition of Thai nationality of an applicant for adding a name to the civil registration and issuing an identification card, 3) study

*Received December 9, 2022; Revised December 24, 2022; Accepted December, 2022

the criminal liability of the officials as to adding a name to the civil registration and issuing an identification card illegally and the exercise of discretion of officials as to selecting evidence proving the acquisition of Thai nationality of an applicant for adding a name to the civil registration and issuing an identification card and 4) propose a solution to the criminal liability due to the exercise of discretion of government officials as to issuing an identification card and adding a name to the civil registration. This study is the qualitative research by conducting the documentary research and carrying out the in-depth interviews with the Deputy Provincial Governor, the Deputy District Chief of Civil Registration, the legal scholars and people who do not have an identification card.

The study found the problem of the exercise of discretion as to identifying evidence for identity verification, the problem of imposing punishment of relevant officials and the problem of preparing the record of people without registration status. To solve these problems, the government agencies should have a budget for genetic testing and ensuring that all registration offices enforce the same standard by accepting a genetic result as main evidence. To determine evidence, the Civil Registration Act, B.E. 2534 (1991) should be amended and the preparation of person record and identification card of persons without registration status should apply the same guideline.

Keywords: Criminal Liability; Discretion; ID Card; Adding a Name to the Civil Registration

บทนำ

บัตรประจำตัวประชาชนเป็นสิ่งที่บอกถึงสถานะของบุคคลว่าบุคคลนั้นเป็นคนไทยและมีสิทธิได้รับสิทธิต่างๆ ที่รัฐมอบให้ พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 กำหนดให้คนไทยต้องทำบัตรประจำตัวประชาชนเมื่ออายุ 7 ปีบริบูรณ์ โดยก่อนที่จะทำบัตรประชาชนให้บุคคลใด บุคคลนั้นต้องมีชื่อปรากฏในทะเบียนราษฎร อย่างไรก็ตามยังมีคนไทยอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีการแจ้งเกิด ไม่มีการออกสูติบัตรเป็นหลักฐาน ไม่มีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) และไม่มีการออกบัตรประจำตัวประชาชนเมื่อเติบใหญ่ครบ 7 ปีบริบูรณ์ได้ ซึ่งผู้วิจัยขอเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “คนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร” การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับบุคคลกลุ่มนี้จะต้องอาศัยพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นไม่สามารถเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร และออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับบุคคลกลุ่มนี้ได้เนื่องจากไม่มีพยานหลักฐานยืนยันว่าเป็นคนไทย กล่าวคือ บุคคลนั้นไม่มีสูติบัตร ไม่มีบิดา มารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ส่วนบุคคลที่รัฐเคยเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนไปแล้ว ต่อมาย้ายออกจากทะเบียนบ้านและไม่ปรากฏว่าย้ายเข้าไปอยู่ในทะเบียนบ้านเลขที่ใด เมื่อบัตรประจำตัวประชาชนสูญหายหรือบัตรประจำตัวประชาชนหมดอายุแล้วบุคคลนั้นไม่ขอออกบัตรประจำตัวประชาชนใหม่โดยปล่อยระยะเวลาอันเกินสมควร จนถูกจำหน่ายชื่อออกนอกระบบทะเบียนราษฎร (ท.ร.97) หรือจำหน่ายชื่อบุคคลนั้นเข้าสู่ทะเบียนกลาง เมื่อบุคคลนั้นมาขอออกบัตรประจำตัวใหม่ นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นต้องอาศัยพยานหลักฐานยืนยันตัวบุคคลอีกครั้ง

หนึ่ง ซึ่งหากไม่มีบุคคลใดมารับรอง เจ้าหน้าที่รัฐจะไม่ออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ (Legal Scholars, 2022)

การพิจารณาเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎรหรือการออกบัตรประจำตัวประชาชนของนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนอำเภอและนายทะเบียนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2554 โดยก่อนมีการเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน นายทะเบียนจะทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลที่มาขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอออกบัตรประจำตัวประชาชนเป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือไม่ หากนายทะเบียนเชื่อจากพยานหลักฐานว่าบุคคลนั้นเป็นคนไทยและมีสัญชาติไทย นายทะเบียนก็จะทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับบุคคลนั้น ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่เคยมีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนมาก่อน หรือนายทะเบียนจะออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กรณีที่บุคคลนั้นเคยได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนมาแล้วต่อมาบัตรประชาชนสูญหายหรือหมดอายุจนมีการจำหน่ายชื่อออกนอกระบบทะเบียนราษฎร (ท.ร.97) หรือจำหน่ายชื่อบุคคลนั้นเข้าสู่ทะเบียนกลาง และในการเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนนายทะเบียนจะใช้ดุลพินิจไม่ได้

สัญชาติ คือ ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกชนคนหนึ่งกับรัฐ (Kanchanachitra saisunthorn, 2010) การออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับคนในรัฐไทยจึงต้องคำนึงถึงการมีสัญชาติไทย การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับคนในรัฐไทยจึงต้องอยู่ภายใต้พยานหลักฐานยืนยันตัวบุคคลว่าบุคคลที่มาขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอออกบัตรประจำตัวประชาชนเป็นผู้มีสัญชาติไทยจริง ซึ่งหากนายทะเบียนเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือออกบัตรประจำตัวประชาชนไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ไม่มีพยานหลักฐานยืนยันว่า บุคคลนั้นมีสัญชาติไทยแต่นายทะเบียนยังอนุญาตให้มีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและมีการออกบัตรประจำตัวประชาชน หรือการไม่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือไม่ออกบัตรประจำตัวประชาชนให้แก่บุคคลทั้งที่มีพยานหลักฐานยืนยันครบถ้วนแล้วว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีสัญชาติไทย นายทะเบียนจะมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และหากมีการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดเพื่อให้มีการออกบัตรประจำตัวประชาชนหรือปล่อยให้มีการสวมตัวบุคคล นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจะมีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานเรียกรับสินบน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 149 และต้องนำบุคคลดังกล่าวเข้าสู่การดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Jaihan, 2012) เพื่อให้กฎหมายอาญามีสภาพบังคับในเรื่องโทษ (Na Nakorn, 2013) นอกจากนี้การใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนในการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อให้ นายทะเบียนเชื่อว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย ก็มีความสำคัญยิ่งในการพิสูจน์การมีสัญชาติไทย เช่น ใช้วิธีการรับรองจากข้าราชการ การตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) ซึ่งนายทะเบียนต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมและไม่เป็นภาระของบุคคลที่มายื่นคำขอเกินสมควร การที่นายทะเบียนรวบรวมพยานหลักฐานโดยใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสมสร้างภาระ สร้างความยากลำบากให้กับผู้มายื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอมีบัตรประจำตัวประชาชนโดยหวังเพียงว่าเพื่อให้ตนเองปลอดภัยจากการไม่ถูกฟ้องร้องกรณีเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนในภายหลัง หรือพยายามยืดเวลาเพื่อให้ตนเองพ้นจากตำแหน่งดังกล่าวหรือเพื่อให้พ้นไปจากหน้าที่ของตน การกระทำความผิดของนายทะเบียนถือเป็นการใช้ดุลพินิจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นายทะเบียนต้องรับผิดชอบและรับโทษทางอาญา อย่างไรก็ตามหากในการอนุญาตให้มีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือออกบัตรประจำตัวประชาชน เป็นการกระทำที่นายทะเบียนเชื่อโดยสุจริตว่าบุคคลนั้นเป็นคนไทยและมีสัญชาติไทย ถือว่านายทะเบียนปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต ไม่มีเจตนากระทำความผิด แม้ต่อมาจะปรากฏว่าบุคคลที่ได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือได้รับการออกบัตรประจำตัวประชาชนในนั้นจะเป็นผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทยก็ตาม สิ่งสำคัญยิ่งในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรคือนายทะเบียนกลัวถูกดำเนินคดีอาญา หากมีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับคนที่ไม่มีสัญชาติไทย แม้ว่าตนเองจะออกโดยสุจริตก็ตาม ดังนั้น ในการยืนยันตัวบุคคลเพื่อเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชน จึงมีหลายขั้นตอนและมีความยากลำบาก เป็นภาระอันหนักหน่วงของผู้ที่มาขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือออกบัตรประจำตัวประชาชน เช่น การให้ผู้ขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือขอทำบัตรประจำตัวประชาชนกลับไปยื่นคำขอที่ภูมิลำเนาเกิด การให้หมอตาย ผู้อำนวยกรโรงเรียนบิดามารดามารับรอง หรือการให้ผู้ขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือผู้ขอทำบัตรประจำตัวประชาชนไปตรวจสารพันธุกรรม (DNA) ผู้ขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือผู้ขอทำบัตรประจำตัวบางรายบิดา มารดา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกันเสียชีวิตหมดแล้ว ไม่สามารถนำมาเป็นพยานเพื่อยืนยันการได้สัญชาติไทยของผู้ขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือผู้ขอมีบัตรประจำตัวประชาชน ทำให้ผู้ขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอมีบัตรประจำตัวประชาชนไม่สามารถหาพยานหลักฐานมายืนยันว่าเป็นคนมีสัญชาติไทยได้ จนท้ายที่สุดไม่สามารถเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและไม่มีมีการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ โดยเรื่องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอออกบัตรประจำตัวประชาชน ยังคงค้างในระบบและไม่มีคำตอบให้กับผู้ยื่นคำขอว่าผู้ยื่นคำขอเป็นคนมีสัญชาติไทยหรือไม่และนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจะออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับผู้ยื่นคำขอได้หรือไม่ ซึ่งเรื่องดังกล่าวจึงเป็นคำถามที่ค้างคาใจของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอมีบัตรประจำตัวประชาชนมาโดยตลอด (Citizens who do not have an identity card, 2021)

ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาถึงการใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน การใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ความรับผิดชอบทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อให้คนไทยทุกคนได้มีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) และมีบัตรประจำตัวประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงการใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน
2. เพื่อศึกษาถึงอุดมคติของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน
3. เพื่อศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและการใช้อุดมคติของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน

4. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แก่ประชาชนผู้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ปลัดอำเภอ นักวิชาการทางด้านกฎหมาย รองผู้ว่าราชการจังหวัด

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ได้แก่ ประชาชนผู้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้เครื่องมือวิจัยที่เป็นเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

- 1) รวบรวมกฎหมาย ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 2) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 3) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 2 คน เพื่อตรวจสอบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย
- 4) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้ 1) จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือบันทึกภาพและเสียง 2) การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยคัดเลือกประชาชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของผู้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน โดยการมีหนังสือและประสานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 3) ค้นหาปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร เพื่อให้การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์ 5) นำปัญหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แก่ประชาชนผู้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ปลัดอำเภอ นักวิชาการทางด้านกฎหมาย รองผู้ว่าราชการจังหวัด และจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) แก่ประชาชนผู้ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน มาสรุปวิเคราะห์ และหาแนวทางแก้ไขปัญหา และจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร รวมทั้งเก็บข้อมูลในพื้นที่ตามระเบียบวิจัย และตรงตามประเด็นวิจัย วิธิดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) จนนำไปสู่การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอข้อมูลเป็นลักษณะเชิงพรรณนาความ (Descriptive Presentation) เป็นเชิงคุณภาพ เพื่อให้เห็นปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร อันประกอบไปด้วย 1) การศึกษาถึงการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน 2) การศึกษาถึงดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน 3) การศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน 4) การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน พบว่านายทะเบียนมุ่งเน้นที่ผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) จึงจะทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ให้ ทำให้ผู้แจ้งการเกิดเกินกำหนดหรือผู้ขอเพิ่มชื่อไม่ได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร เนื่องจากการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) มีราคาสูง ทำให้ไม่มีผลการตรวจมายืนยัน

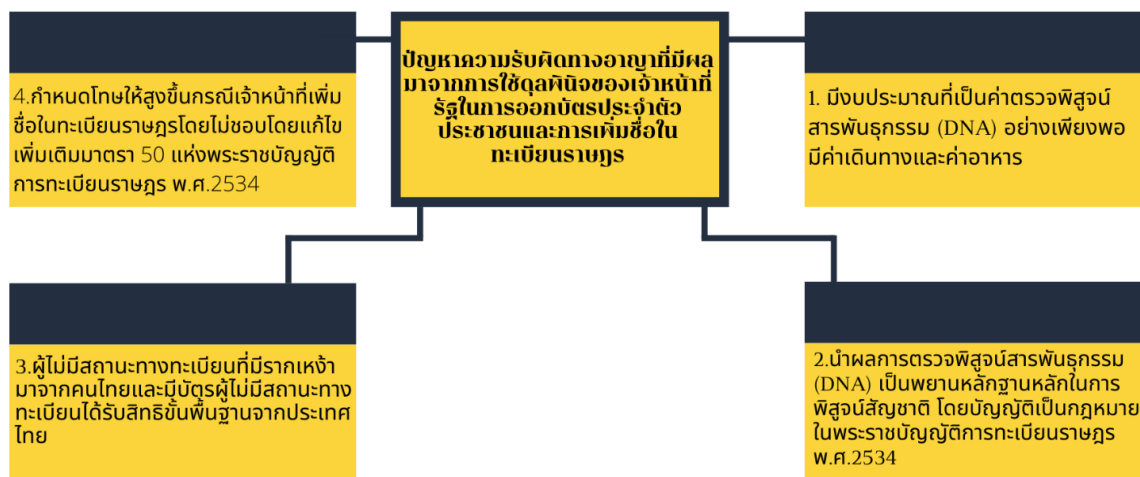
วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน พบว่า กฎหมายให้ดุลพินิจนายทะเบียนในการกำหนดพยานหลักฐานในการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยมากจนเกินไปจนไร้ขอบเขต และกฎหมายไม่ได้กำหนดให้นายทะเบียนรับฟังผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักจึงทำให้นายทะเบียนถูกดำเนินคดีในภายหลังได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาความรับผิดชอบทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน พบว่า โทษทางอาญากรณีเจ้าหน้าที่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายยังมีอัตราโทษน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่เกรงกลัวการกระทำความผิด

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร พบว่า หน่วยงานของรัฐต้องมีงบประมาณค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) ที่เพียงพอมีค่าเดินทางและค่าอาหารกำหนดให้นำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมเป็นพยานหลัก และกำหนดโทษให้สูงขึ้นกรณีเจ้าหน้าที่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบด้วยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534

องค์ความรู้ใหม่

ประชาชนคนไทยที่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร เมื่อมาขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและขอออกบัตรประจำตัวประชาชน จะมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการใช้ดุลพินิจในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ปัญหาการใช้ดุลพินิจในการเลือกพยานหลักฐาน ปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาของนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น ตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งปัญหาดังกล่าวต้องมีการแก้ไขดังนี้ 1) หน่วยงานของรัฐต้องมียกประมาณที่เป็นค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) อย่างเพียงพอ มีค่าเดินทางและค่าอาหาร 2) ในการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยให้นำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักส่วนพยานอื่นๆ เป็นพยานประกอบโดยกระทรวงมหาดไทยต้องดำเนินการเสนอแก้ไขกฎหมายโดยเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ให้มีการรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักในกรณีที่เป็นบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนและมีบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน หากมีพยานหลักฐานยืนยันว่าบุคคลนั้นเป็นคนมีรากเหง้ามาจากคนไทยก็ให้ได้รับสิทธิขึ้นพื้นฐานจากประเทศไทย 3) กำหนดโทษให้สูงขึ้นกรณีเจ้าหน้าที่ทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534



รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่องปัญหาความรับผิดชอบทางอาญาที่มีผลมาจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ 4 แนวทางดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า นายทะเบียนมุ่งเน้นที่ผลการตรวจสารพันธุกรรม (DNA) จึงจะทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรหรือทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ให้ (Bailiff, 2022) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผลการตรวจสารพันธุกรรม (DNA) มีความน่าเชื่อถือ และนายทะเบียนมีความปลอดภัยหากใช้พยานหลักฐานดังกล่าวในการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยและการมีชื่อในทะเบียนราษฎรและการมีบัตรประจำตัวประชาชนถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด (Prathumrat, n.d.) คนไทยทุกคนต้องมีชื่อในทะเบียนราษฎรและทำบัตรประจำตัวประชาชนเมื่ออายุเจ็ดปีบริบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน

พ.ศ. 2526 พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ปฎิญญาสาเกล้าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 15 (1) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 แต่ยังมีคนไทยอีกจำนวนหนึ่งเป็น “คนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร” เนื่องจากไม่มีการแจ้งการเกิดภายในกำหนด อย่างไรก็ตามบุคคลดังกล่าวสามารถที่จะมาเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนภายหลังได้ แต่ก่อนที่จะมีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรต้องปรากฏว่าบุคคลดังกล่าวมีสัญชาติไทย ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ที่มาขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงให้นายทะเบียนเชื่อว่าเป็นผู้มีสัญชาติไทย จากการที่กฎหมายกำหนดว่าก่อนที่จะออกบัตรประจำตัวประชาชนให้บุคคลใดได้บุคคลนั้นต้องเป็นผู้มีชื่อในทะเบียนราษฎร และก่อนที่นายทะเบียนจะเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรให้ผู้ยื่นคำขอ ต้องปรากฏพยานหลักฐานให้เป็นที่พอใจแก่นายทะเบียนว่าบุคคลนั้นมีสัญชาติไทย ซึ่งในการพิสูจน์พยานหลักฐานนั้น นายทะเบียนจะเป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์สัญชาติ และเพื่อความถูกต้องแม่นยำและความปลอดภัยของนายทะเบียน นายทะเบียนจึงกำหนดให้มีการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) ในการพิสูจน์สถานะและสัญชาติไทย (Bailiff, 2022) แต่การตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) นั้น มีข้อจำกัดคือค่าตรวจมีราคาสูง ตั้งแต่ราคา 4,000 บาท ถึง 8,650 บาท เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่มีเงินค่าตรวจทำให้ไม่มีผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) มายืนยันต่อนายทะเบียน ดังนั้น หากจะนำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) มาใช้ในการพิสูจน์สัญชาติไทย รัฐต้องตั้งงบประมาณช่วยเหลืออย่างเพียงพอ โดยงบประมาณส่วนนี้ต้องครอบคลุมทั้งค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) ค่าเดินทางและค่าอาหารให้กับผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กฎหมายให้ดุลพินิจนายทะเบียนในการกำหนดพยานหลักฐานในการพิสูจน์การได้สัญชาติไทยมากจนเกินไปจนไร้ขอบเขต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการกำหนดพยานหลักฐาน โดยการใช้ดุลพินิจของนายทะเบียนในการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของผู้ยื่นคำขอที่เป็นเด็กที่แจ้งเกิดเกินกำหนดเวลาเป็นไปตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของเด็กซึ่งถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน หรือเด็กที่ไม่ปรากฏบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้ง พ.ศ. 2551 ส่วนการพิสูจน์สัญชาติของผู้ที่ยื่นคำร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรเป็นไปตามข้อ 97 (1) แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 โดยกฎหมายให้อำนาจนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นมีอำนาจดุลพินิจที่จะกำหนดพยานหลักฐานว่าจะนำพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสารใดมาพิสูจน์ต่อนายทะเบียน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการให้อำนาจดุลพินิจ ที่ให้นายทะเบียนสามารถตัดสินใจเลือกกำหนดพยานหลักฐานได้ภายในกรอบของกฎหมาย และอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาค หลักความชอบธรรมและหลักสมควรแก่เหตุ (Taweerotkulsri, 2000) แต่กฎหมายให้อำนาจนายทะเบียนมากเกินไปจนไม่มีขอบเขต ทำให้นายทะเบียนสามารถเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนราษฎรหรือทะเบียน (ท.ร.14) ได้แม้พยานหลักฐานยังไม่เพียงพอหรือไม่เพิ่มชื่อกรณีมีพยานหลักฐานเพียงพอ เพราะกฎหมายกำหนดเพียงให้นายทะเบียนเชื่อว่าบุคคลผู้แจ้งการเกิดเกินกำหนดหรือยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรมีสัญชาติไทยเท่านั้น นอกจากนี้ในการรับฟังพยานหลักฐานพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ไม่ได้กำหนดให้นายทะเบียนรับฟังผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักแต่นายทะเบียนมักจะใช้ดุลพินิจกำหนดให้นำผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) มาใช้ในการพิสูจน์การมีสัญชาติไทย เมื่อผู้ยื่นคำขอไม่สามารถนำผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) มาแสดงได้ นายทะเบียนจะไม่ทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร และบุคคลดังกล่าวจะตกเป็นผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน และไม่มีสิทธิได้รับสิทธิใดๆ ที่รัฐไทยมอบให้ เช่น สิทธิอาศัยในประเทศไทย สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล ซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนที่มุ่งคุ้มครองสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม (Prathumrat, n.d.)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ความรับผิดชอบและโทษทางอาญาที่นำมาใช้กับเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน มีดังนี้

1) ความรับผิดชอบและโทษทางอาญาที่เกิดจากการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรไม่ชอบด้วยกฎหมาย พบว่า การที่นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นกระทำการเพื่อให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีชื่อหรือมีรายการอย่างหนึ่งอย่างใดในทะเบียนบ้าน เอกสารการทะเบียนราษฎรอื่นโดยมิชอบ มีอัตราโทษเท่ากับบุคคลทั่วไปและอัตราโทษก็ยังไม่สูงมากนักโดยมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสามปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกฎหมายมองถึงความเสมอภาคระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและราษฎรในมิติที่เป็นประชาชนคนหนึ่งของรัฐด้วยกัน ซึ่งหากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษแล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับโทษหนักกว่าประชาชนทั่วไป การที่กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนรับโทษเท่ากับราษฎรจึงยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งเน้นเพื่อการทดแทน เพื่อการข่มขู่ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขและเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก (Woraphat, 2010)

2) ความรับผิดชอบและโทษทางอาญาที่เกิดจากการใช้ดุลพินิจกำหนดพยานหลักฐานไม่ชอบด้วยกฎหมาย พบว่าการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอ กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนใช้ดุลพินิจได้ และทางปฏิบัตินายทะเบียนจะใช้ดุลพินิจให้ผู้ยื่นคำขอนำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) มายืนยันแทนพยานหลักฐานอื่นๆ จึงจะเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรให้ การที่นายทะเบียนกำหนดให้รับฟังผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เพราะนายทะเบียนเห็นว่าเป็นพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่มีความแม่นยำ น่าเชื่อถือ นายทะเบียนจึงใช้ดุลพินิจกำหนดพยานหลักฐานดังกล่าว แต่เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นบทบังคับให้นายทะเบียนรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เพียงอย่างเดียว นายทะเบียนจึงอาจถูกผู้ยื่นคำขอฟ้องเป็นคดีอาญาฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ได้เมื่อมีคำสั่งไม่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ซึ่งสอดคล้องกับหลักที่ว่า “บุคคลต้องรับผิดชอบและต้องรับโทษเมื่อมีกฎหมายบัญญัติฐานความผิดและบทกำหนดโทษเอาไว้” (Tingsaphat, 2012) กล่าวคือหากการกระทำของนายทะเบียนเป็นความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรย่อมฟ้องเป็นคดีอาญาได้และนายทะเบียนจะมีความผิดเมื่อการกระทำนั้นครบโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา (Boonkongmak, 2018)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นหากหน่วยงานของรัฐมีงบประมาณที่เป็นค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) ที่เพียงพอ มีค่าเดินทางและค่าอาหารในการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยให้ผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานส่วนพยานอื่นๆ เป็นพยานประกอบโดยกระทรวงมหาดไทยต้องดำเนินการเสนอแก้ไขกฎหมายโดยเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ให้มีการรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักในกรณีที่บุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนและมีบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน หากมีพยานหลักฐานยืนยันว่าเป็นคนมีรากเหง้ามาจากคนไทยก็ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานจากประเทศไทยกำหนดโทษเจ้าหน้าที่สูงขึ้นกรณีมีการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 จะทำให้การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่หน่วยงานของรัฐมีงบประมาณที่เป็นค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เพียงพอและผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อสามารถขอได้ตลอดเวลา มีค่าเดินทางค่าอาหาร ทำให้การพิสูจน์สถานะและสัญชาติด้วยพยานหลักฐานที่เป็นผลตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมเกิดความสะดวกแก่ผู้ยื่นคำขอ และการที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรให้มีการใช้ผลการตรวจพิสูจน์สาร

พันธุกรรมเป็นพยานหลักฐานหลักจะทำให้การพิสูจน์สัญชาติมีมาตรฐานเดียวกันทุกสำนักงานทะเบียน ทั้งยังเป็นการป้องกันการถูกดำเนินคดีแก่นายทะเบียน สำหรับคนไทยที่มีรากเหง้ามาจากคนไทยแม้ว่าจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนหากได้รับสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิอาศัยในประเทศไทย สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล รวมถึงสิทธิอื่นๆ ที่ประเทศไทยมอบให้ จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าวในฐานะประชาชนคนไทย คนหนึ่ง ส่วนบทลงโทษทางอาญาแก่นายทะเบียนหรือเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร กรณีมีการกระทำความผิดในมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ให้สูงขึ้นเป็นการป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และวัตถุประสงค์ของการลงโทษ (Woraphat, 2010)

สรุป

พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 กำหนดให้คนไทยที่มีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์ ต้องทำบัตรประจำตัวประชาชนเมื่ออายุ 7 ปีบริบูรณ์ แต่มีคนไทยอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้ทำบัตรประจำตัวประชาชนภายในระยะเวลาที่กำหนดเนื่องจากไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร ซึ่งบุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานะเป็น “คนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร” บุคคลดังกล่าวหากจะมาขอทำบัตรประจำตัวประชาชน ต้องมีการพิสูจน์สถานะและสัญชาติเพื่อนำนายทะเบียนเห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีสัญชาติไทย โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชน ได้แก่ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของเด็กซึ่งถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน หรือเด็กที่ไม่ปรากฏบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้ง พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนประวัติสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน พ.ศ. 2562 ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย พ.ศ. 2562 กฎกระทรวง กำหนดให้คนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยปฏิบัติเกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและกำหนดอัตราค่าธรรมเนียม พ.ศ. 2551 หนังสือสำนักทะเบียนกลางที่ มท 0309.1/ว 13 ลงวันที่ 1 มีนาคม 2560 หนังสือสำนักทะเบียนกลางที่ มท 0309.1/ว 74 ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2560 หนังสือที่ สฎ 0018/10147 ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2560 อย่างไรก็ตามในการพิสูจน์สถานะและสัญชาติไทยของ “คนไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร” มีปัญหาหลายประการ กล่าวคือ 1) การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชน นายทะเบียนจะเป็นผู้กำหนดพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์สัญชาติไทย โดยนายทะเบียนจะกำหนดให้มีการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) ในการพิสูจน์สัญชาติไทย แต่เนื่องจากค่าตรวจมีราคาสูง ทำให้ผู้แจ้งการเกิดหรือผู้ที่ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรไม่มีผลการตรวจสอบสารพันธุกรรม (DNA) มายืนยันต่อนายทะเบียน มีผลทำให้ไม่สามารถเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและออกบัตรประจำตัวประชาชนได้ 2) ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้แจ้งการเกิดหรือผู้ที่ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรกฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจดุลพินิจที่จะกำหนดพยานหลักฐาน โดยกฎหมายให้อำนาจนายทะเบียนมากเกินไปจนไม่มีขอบเขต เป็นช่องว่างในการแสวงหาประโยชน์ที่ไม่ชอบของนายทะเบียนได้ 3) ความรับผิดชอบทางอาญาของเจ้าหน้าที่ในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนและการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกพยานหลักฐานพิสูจน์การได้สัญชาติไทยของผู้ยื่นคำขอซึ่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 50 บัญญัติเอาผิดแก่นายทะเบียนหากทำ ใช้ หรือแสดงหลักฐานอันเป็นเท็จ หรือกระทำการเพื่อให้ผู้อื่นมีชื่อหรือมีรายการอย่างหนึ่งอย่างใดในทะเบียนบ้าน เอกสารการทะเบียนราษฎรอื่นโดยมิชอบ โดยระวางโทษ

จำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสามปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษที่จะลงแก่นายทะเบียนมีอัตราโทษเท่ากับบุคคลทั่วไปที่กระทำความผิดและอัตราโทษดังกล่าวยังไม่สูงมากนักที่จะทำให้ นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นกลัวและในการใช้ดุลพินิจกำหนดพยานหลักฐานนั้นเมื่อนายทะเบียนกำหนดให้ผู้ยื่นคำขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรนำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) มายืนยัน แต่ผู้ยื่นคำขอไม่นำผลการตรวจมาแสดงนายทะเบียนก็จะไม่ทำการเพิ่มชื่อบุคคลดังกล่าวในทะเบียนราษฎร หรือทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) เป็นเหตุให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นถูกฟ้องเป็นคดีอาญาในข้อหาเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานของรัฐต้องมีงบประมาณที่เป็นค่าตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) อย่างเพียงพอ มีค่าเดินทางและค่าอาหาร

1.2 ในการกำหนดพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สัญชาติไทยให้นำผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลักส่วนพยานอื่นๆ เป็นพยานประกอบโดยกระทรวงมหาดไทยต้องดำเนินการเสนอแก้ไขกฎหมายโดยเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ให้มีการรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นพยานหลักฐานหลัก โดยเพิ่มเติมในมาตรา 19/4 โดยบัญญัติว่า “ในการพิสูจน์สถานะและสัญชาติของผู้ที่แจ้งเกิดเกิดกำหนดเวลาหรือผู้ที่ยื่นคำร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรให้นายทะเบียนพิจารณาจากผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นหลัก เว้นแต่ผู้ที่แจ้งเกิดเกิดกำหนดเวลาหรือผู้ที่ยื่นคำร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรมีบิดามารดาที่มีชีวิตอยู่มายืนยัน หรือมีพยานหลักฐานอื่นประกอบ หรือไม่มีคู่ตรวจ ก็ไม่ต้องพิจารณาจากผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) แต่ให้พิจารณาจากพยานหลักฐานที่มีอยู่ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

1.3 ในกรณีที่บุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนและมีบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน หากมีพยานหลักฐานยืนยันว่าเป็นคนมีรากเหง้ามาจากคนไทยก็ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานจากประเทศไทย

1.4 กำหนดโทษให้สูงขึ้นกรณีเจ้าหน้าที่เพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 โดยบัญญัติว่า “หากผู้กระทำความผิดเป็นพนักงานออกบัตร เจ้าพนักงานตรวจบัตร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร เจ้าพนักงานตรวจทะเบียนราษฎร หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดดังกล่าวโดยกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปีและปรับตั้งแต่หกหมื่นบาทถึงสามแสนบาท”

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรและการออกบัตรประจำตัวประชาชนให้กับผู้ที่ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ หรือคนที่อ้างว่ามีสัญชาติไทยเดินทางกลับจากต่างประเทศ

2.2 สิทธิของบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่มีรากเหง้ามาจากคนไทย

2.3 มาตรการคุ้มครองนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นในการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร

References

- Bailiff. (2022). Bailiff. *Interview*. March, 1.
- Boonkongmak, S. (2018). *Principles of General Criminal Law According to the Criminal Code, Section 59-106*. (2nd ed.). Bangkok: October Printing Co., Ltd.
- Citizens Who Do Not Have an Identity Card. (2021). Citizens who do not have an identity card. *Interview*. November, 11.
- Jaihan, N. (2012). *Principies of Law and Criminal Procedure Volume 1*. (11th ed.). Bangkok: Winyuchon.
- Kanchanachitrasaisunthorn, P. (2010). *Explanation of Thai Nationality Law*. (3rd ed.). Bangkok: Winyuchon.
- Legal Scholars. (2022). Legal Scholars. *Interview*. March, 5.
- Na Nakorn, K. (2013). *General Criminal Law*. (5th ed.). Bangkok: Winyuchon.
- Prathumrat, S. (n.d.). *Human Rights and the Rule of Law for Lawyers*. Human Rights Handbook, Forensic Science and Forensic Medicine for Lawyers. (3rd ed.). Bangkok: October Printing Co., Ltd.
- Taweerotkulsri, C. (2000). *Exercise of Discretion of Legal Officers*, (Master's Thesis). Ramkhamhaeng University. Bangkok.
- Tingsaphat, J. (2012). *Criminal Law Part 1*. (11th ed.). Nonthaburi: Petchrungr Printing Center Co., Ltd.
- Woraphat, T. (2010). *Imprisonment Law*. Bangkok: Winyuchon.

การพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะวิจัย ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*

The Development of Learning Modules by Using Research Base Learning to Enhance Special Education Classroom Research Competency for Student Teachers in Sakon Nakhon Rajabhat University

¹รัชดาพรรณ อินทรสุขสันติ และ อัญชลี สารรัตน์

¹Ratchadapan Intarasuksanti and Unchalee Sanrattana

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹Curriculum and Instruction, Khon Khan University, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: ratcha.sara@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู มี 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เพื่อยกร่างโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน และการทดลองใช้ (Try out) ระยะที่ 2 การเปรียบเทียบผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) วิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มทดลอง ใช้ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบข้อมูลด้วยสถิติไคสแควร์ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ ระหว่างกลุ่ม ด้วยสถิติ Mann Whitney-U test และภายในกลุ่ม ด้วยสถิติ The Wilcoxon's Match- Pairs Signed Ranks Test

ผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า ผลการหาประสิทธิภาพของโมดูลระหว่างเรียน E₁ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 83.38 และคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน E₂ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.66 สรุปได้ว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 83.38/80.66 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยใน ระยะที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์คะแนนก่อนและหลังของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จากโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีผลคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นั้น คือ โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ด้านวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

คำสำคัญ: การพัฒนา; โมดูลการเรียนรู้; วิจัยเป็นฐาน; การเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยทางการศึกษาพิเศษ

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop learning modules by using Research Base Learning (RBL) to enhance special education classroom research competency for student teachers to reach 80/80 standard efficiency, 2) to study the results of applying learning modules by using RBL to student teachers. The study was divided into two phases. Phase 1, the learning modules by using RBL, was developed to enhance special education classroom research competency for student teachers in Sakon Nakhon Rajabhat University to reach 80/80 standard efficiency by researching documents and relevant studies to draft the learning modules by using RBL and trying out the learning modules. In Phase 2, the results of applying the learning modules by using RBL to enhance special education classroom research competency for student teachers were compared. It is a quasi-experimental research. Personal information of the percentage, and standard deviation. The collected data were analyzed by chi-square. The knowledge average results were compared between these groups by Mann-Whitney-U test and within a group by the Wilcoxon's Match-Pairs Signed Ranks Test to see the scores before and after applying the learning modules by using RBL.

The results show: Phase 1, The results of efficiency of the 8 learning modules by using RBL of non-participant students showed the average score of during class test 83.38, and the E2 post-test average score of 80.66. It could be concluded that the efficiency of the learning modules was above the specified standard of 80/80 as of 83.38/80.66. Phase 2, The pre-test and post-test scores as a result of applying learning achievement test by using RBL of the experimental group and the control group showed that the students in the first group had statistically significance of higher scores than the second group as of .05. It was revealed that the learning module RBL had an effectiveness toward special education classroom research learning for student teachers in Sakon Nakhon Rajabhat University.

Keywords: The Development; Learning Modules; Research Base Learning; Enhance Special Education Classroom Research Competency

บทนำ

องค์กรทางการศึกษายังได้นำแนวคิดในการสร้างสมรรถนะมาเป็นแนวคิดทางด้านการส่งเสริมสมรรถนะวิจัย (Research Competency) เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยนำมาประยุกต์ใช้กับนักศึกษาวิชาชีพครู และมีการส่งเสริมให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้นำแนวทางในการส่งเสริมการทำวิจัยของครู ที่ระบุให้ครูต้องทำการวิจัยกระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการฝึกปฏิบัติเพื่อเพิ่มทักษะในการคิดการจัด มีการฝึกให้มินิสยัไฟว์ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขตลอดทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม ความรับผิดชอบ สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ตลอดจนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (Office of the National Education Commission, 2010)

ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษในโรงเรียนที่นักศึกษาสาขาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษนั้น มักพบเจอในเวลาที่ทำกิจกรรมปฏิบัติวิชาชีพครูในโรงเรียน เช่น ปัญหาในการทำวิจัย ของนักศึกษาที่เรียนเอกคู่สาขาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษ (เอกคู่) คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (Special Education Program and English Language, 2020) ปัญหาที่พบ เช่น การตั้งชื่อเรื่อง การวิจัยที่ไม่ชัดเจน การระบุที่มาเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัยไม่ชัดเจน เขียนประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับไม่ถูกต้อง กรอบแนวคิดการวิจัยไม่ชัดเจน การทบทวนเอกสารและงานวิจัยยังไม่เหมาะสม เป็นต้น และเนื่องด้วยวิชาวิจัยที่เรียนเป็นลักษณะวิชาวิจัยแบบทั่วไป ขาดความรู้ในด้านวิจัยเฉพาะทางด้านการศึกษาพิเศษ และกระบวนการวิจัยทางการศึกษาพิเศษนำไปแก้ปัญหาในการจัดชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงได้แนวทางการพัฒนาสมรรถนะวิจัยทางการศึกษาพิเศษที่คล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ครูผู้สอนและสถานศึกษาใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning) ว่าเป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการหาคำตอบ แก่ปัญหา แสวงหาความรู้และคิดค้นสิ่งใหม่โดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์สอดคล้องกับแนวคิดของ (Nillapun, 2015) และ (Khamanee, 2013) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการสอนแบบวิจัยไว้ว่าเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้าและค้นพบข้อเท็จจริงต่างๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถลงมือปฏิบัติได้เอง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ โดยมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แน่นอนและชัดเจนคือ “โมดูลการเรียนรู้” ซึ่งในแต่ละโมดูลจะประกอบด้วย แนวคิด วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและการประเมินผล ประโยชน์ของบทเรียน โมดูลที่สร้างขึ้นเป็นบทเรียนสำเร็จรูป เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มีระเบียบแบบแผนและรวมการสอนหลายๆ อย่างเอาไว้ด้วยกัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาและเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษและได้สังเคราะห์องค์ประกอบของโมดูลวิจัยทางการศึกษาพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และด้านเจตคติ (Attitude) สำหรับนักศึกษาครู เพื่อให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 และ ศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL) พร้อมทั้งเปรียบเทียบสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษของนักศึกษาครู ที่เรียนโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) และไม่ได้เรียนด้วยโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู
 - 2.1 เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะวิจัยด้านด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษของนักศึกษาครู ที่เรียนด้วยโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) และไม่ได้เรียนด้วยโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL)
 - 2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และเจตคติ (Attitude) ต่อการทำวิจัยทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีของการพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 2) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ 3) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning: RBL) 4) หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้โมดูล 5) แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ และ 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม การวิจัยครั้งนี้มีแบบแผนการทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากมีนักศึกษาเพียงกลุ่มเดียว (One Group Pretest - Posttest Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแบบแผนการทดลอง เพื่อหาประสิทธิภาพของโมดูล ตามเกณฑ์ 80/80 ค่า 80 ตัวแรกถือเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ และตัวเลขตัวหลังคือ ร้อยละของการทำแบบทดสอบถูกต้อง โดยถือเป็นประสิทธิภาพของผลลัพธ์ จากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการตามแบบแผนการทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) แบบมีกลุ่มเปรียบเทียบสองกลุ่มวัดก่อนและหลังทดลอง (The Pretest Posttest Control Group Design)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษ (เอกคู่) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จำนวน 77 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL)

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ คือนักศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 10 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความยินดี และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) คือนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 21 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยวิธีการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีจับคู่ (Match pair) จากการนำเกรดเฉลี่ยมาจัดลำดับจากมากไปหาน้อย เพื่อเรียงลำดับเป็นบัญชีรายชื่อ แล้วแบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม จำนวน 11 คนและกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา มี ดังนี้

1. โมดูลการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ
2. แผนกิจกรรมการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL)
3. แบบฝึกหัดติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้
4. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
5. แบบประเมินทักษะวิจัยทางการศึกษาพิเศษ
6. แบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง
7. แบบวัดเจตคติ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล โดยจัดเตรียมเอกสารโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษา ดังนี้

1. จัดเตรียมเอกสารคู่มือการใช้ โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL)
2. จัดเตรียมเครื่องมือทุกชุดที่ต้องใช้ในงานวิจัย
3. ดำเนินการทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้กับนักศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 10 คน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษา พิเศษสำหรับนักศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูล และกลุ่มทดลองใช้เครื่องมือชุดเดียวกันที่มีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบฝึกหัดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับ นักศึกษาครู ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวัดความรู้ (Knowledge) และการวัดทักษะ (Skill) เพื่อ ศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าร้อยละ
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ได้จากการทดสอบวิจัย ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ เป็นปรนัยมีจำนวน 30 ข้อ ข้อละ 1 คะแนนลักษณะของแบบวัดเป็น แบบทดสอบแบบปรนัย โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ ตอบถูกให้ข้อละ 1 คะแนนตอบผิดหรือไม่ตอบ ให้ข้อ ละ 0 คะแนน ใช้ในการหาประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) สำหรับนักศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
3. แบบประเมินทักษะวิจัยทางการศึกษาพิเศษ จากการตรวจเล่มวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษา พิเศษ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและหาค่าประสิทธิภาพของโมดูลการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้าง สมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู
4. แบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง สมรรถนะวิจัยในชั้น เรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
5. แบบวัดเจตคติ เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอ และวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ของสมรรถนะของวิจัย ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ด้านความคิดเห็น เกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และด้านเจตคติ (Attitude) ของการทดลองแล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัย ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้นำใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ไปใช้กับนักศึกษาปริญญาตรี ที่ไม่ใช่กลุ่ม ตัวอย่าง โดยให้นักศึกษาทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรียนรู้จากโมดูล และทำแบบทดสอบหลังเรียน แล้วนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาประสิทธิภาพของโมดูล ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการแสดงค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบท้ายชุดการสอนแต่ละโมดูล และร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจาก แบบทดสอบสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของนักศึกษา จำนวน 10 คน

	โมดูลที่ 1	โมดูลที่ 2	โมดูลที่ 3	โมดูลที่ 4	โมดูลที่ 5	โมดูลที่ 6	โมดูลที่ 7	โมดูลที่ 8	(E1)	(E2)
ค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละในแต่ละโมดูล	86	83	68	85	64	84	86	81	83.38	
หลังเรียน									80.66	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการหาประสิทธิภาพชุดโมดูลการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) จำนวน 8 โมดูล ของนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คะแนนจากแบบทดสอบระหว่างเรียนโดยเก็บคะแนนจากแบบทดสอบท้ายบทเรียนของแต่ละชุด จำนวน 8 ชุด ซึ่งประสิทธิภาพของโมดูลคะแนนระหว่างเรียน E1 มีค่าเฉลี่ย 83.38 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน E2 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.66 สรุปได้ว่าชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 83.38/80.66 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของโมดูลการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL)

กลุ่ม	จำนวนนักศึกษา	ก่อนการจัดกิจกรรม		หลังการจัดกิจกรรม	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ทดลอง	11	9.18	0.45	25.63	0.31
ควบคุม	10	8.80	0.43	24.00	0.38

จากตารางที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักศึกษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจากโมดูลการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) มีผลคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นั่นคือ โมดูลการเรียนรู้แบบวิจยเป็นฐาน (RBL) มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ด้านวิจยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสร้างโมเดลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการทดลองใช้โมเดลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยนำโมเดลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 สาขาวิชาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จำนวน 10 คน ที่สมัครใจและยินดีที่เข้าร่วมงานวิจัย โดยจัดการเรียนการสอนทั้งสิ้น 8 โมดูล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nakoentan (2557) ที่ได้ให้ความหมายของการสอนแบบวิจัยไว้ว่าเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้าและค้นพบข้อเท็จจริงต่างๆ ในเรื่องที่ศึกษาด้วยตนเองโดยอาศัยกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบเป็นเครื่องมือสำคัญ คำอธิบายนี้จึงสอดคล้องกับ

ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการวิจัยหรือใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ใหม่หรือคำตอบที่เชื่อถือได้โดยใช้กระบวนการสืบสอบ ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัยในการดำเนินการสืบค้น พิสูจน์ทดสอบ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ ข้อมูล

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักศึกษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจากโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีผลคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นั่นคือ โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ด้านวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ Boonpeng and other (2018) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สมรรถนะวิจัยและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยให้ประสบความสำเร็จ : กรณีศึกษานักวิจัยในมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่าความหมายของสมรรถนะวิจัยประกอบด้วย สมรรถนะด้านความรู้ในการทำวิจัย สมรรถนะด้านทักษะและความสามารถในการทำวิจัย สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล และสมรรถนะด้านพฤติกรรมที่องค์กรคาดหวัง ความหมายของการทำงานวิจัยให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย เป้าหมายของการทำวิจัย ระยะเวลาในการทำงานวิจัยและการนำไปใช้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานวิจัยให้ประสบความสำเร็จ มี 3 ด้าน คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ภาระงานและอุปสงค์ของงาน และปัจจัยสภาพแวดล้อมขององค์กร เงื่อนไขของการทำงานวิจัยให้ประสบความสำเร็จเกิดจากการผสมผสานที่ลงตัว และสอดคล้องกับ Piromrat and Promjan (2013) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นในรายวิชาการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้ และ Tongthai (2011) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการวิจัยให้แก่บัณฑิตในระดับบัณฑิตศึกษา ผลการวิจัยพบว่าหลังจากที่ได้นำรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของนักวิจัยอันพึงประสงค์มาใช้แล้ว บัณฑิตทุกคนมีพัฒนาการทั้งใน 3 ด้านคือด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านคุณลักษณะของนักวิจัยและด้านความสามารถในการทำวิจัยอยู่ในระดับที่ดีถึงดีมาก

สรุป

ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ จากการศึกษาระบบการเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ และได้กำหนดสมรรถนะของวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ 4 สมรรถนะ ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และเจตคติ (Attitude) จากนั้นจึงพัฒนาโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ (รายละเอียดในภาคผนวก ฉ)

1.2 การตรวจสอบคุณภาพของโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ

ผลการตรวจสอบคุณภาพของโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ เป็นต้นนี้ 1) ผลการประเมินความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณามีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.32 อยู่ในเกณฑ์เหมาะสมมาก นั้นหมายถึงสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ 1) ผลการประเมินความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน (ภาคผนวก) พิจารณาว่าถ้าค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) สรุปผลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.84 ถือว่าใช้ได้แล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) และ 3) การทดลองใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ

ผู้วิจัยนำโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) เพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 สาขาวิชาการศึกษาพิเศษและภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จำนวน 10 คน ที่สมัครใจและยินดีที่จะเข้าร่วมงานวิจัย โดยจัดการเรียนการสอนทั้งสิ้น 8 โมดูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) ผลการหาประสิทธิภาพชุดโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) จำนวน 8 โมดูล ของนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คำนวณจากแบบทดสอบระหว่างเรียนโดยเก็บคะแนนจากแบบทดสอบท้ายบทเรียนของแต่ละชุด จำนวน 8 ชุด ซึ่งประสิทธิภาพของโมดูลคะแนนระหว่างเรียน E1 มีค่าเฉลี่ย 83.38 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน E2 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 80.66 สรุปได้ว่าชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 83.38/80.66 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) การประเมินทักษะวิจัยทางการศึกษาพิเศษจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ของกลุ่มตัวอย่าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.17 เมื่อแปลผลการจัดการเรียนการสอนแล้วอยู่ในระดับ ดี หากพิจารณาในรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับดี ทั้งหมด คือ ค่าเฉลี่ยรวมด้านบทนำ ($\bar{X} = 4.05$) ค่าเฉลี่ยรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 3.725$) ค่าเฉลี่ยรวมวิธีการดำเนินการวิจัย ($\bar{X} = 3.83$) ค่าเฉลี่ยรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูล ($\bar{X} = 4.22$) และ ค่าเฉลี่ยด้านบรรณานุกรม ($\bar{X} = 4.45$) 3) ผลการประเมินแบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง แปลผลคือ จริงค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.52$) เมื่อเฉลี่ยรายด้านแปลผลคือ จริงค่อนข้างมาก ได้แก่ ค่าเฉลี่ยรวมด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ($\bar{X} = 3.54$) ค่าเฉลี่ยด้านความมีวินัยในตนเอง ($\bar{X} = 3.53$) และ แปลผล จริงเพียงครึ่งหนึ่ง คือ ค่าเฉลี่ยด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X} = 3.48$) 4) ผลเจตคติต่อการใช้โมดูลการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อยู่ระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 4.37$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 0.54 ซึ่งหากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่แปลผล คือ เห็นด้วย ได้แก่ค่าเฉลี่ยรวมด้านการใช้โมดูล ($\bar{X} = 4.44$) ค่าเฉลี่ยด้านด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.44$) ค่าเฉลี่ยด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการสอนแบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ($\bar{X} = 4.18$) ส่วนค่าเฉลี่ยด้านปัจจัยสนับสนุนการสอน แปลผลคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X} = 4.54$)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครู สรุปผลตามลำดับ ดังนี้

2.1 เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะวิจัยด้านด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษของนักศึกษาครู ที่เรียนด้วยโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) และไม่ได้เรียนด้วยโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ 1) ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักศึกษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจากโมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีผลคะแนนสูงกว่ากลุ่ม

ควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นั่นคือ โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ด้านวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 2) ผลคะแนนที่ได้จากแบบฝึกหัดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) โดยมีภาพรวมเมื่อแปลผลอยู่ในระดับ ดี ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.26$) โดยแยกเป็นรายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี โมดูลที่ 3 แบบแผนการวิจัยทางการศึกษาพิเศษ (Single Subject design) ($\bar{X} = 2.91$) โมดูลที่ 4 การออกแบบวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ($\bar{X} = 2.73$) โมดูลที่ 6 การฝึกปฏิบัติลงพื้นที่เพื่อทำวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ($\bar{X} = 3.09$) และโมดูลที่ 7 การเขียนรายงานการวิจัย ($\bar{X} = 3.27$) โมดูลที่ 8 การนำเสนอผลงานวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ($\bar{X} = 3.36$) รองลงมาอยู่ในระดับดีมากได้แก่ โมดูลที่ 1 ภาพรวมและความสำคัญ ($\bar{X} = 3.64$) โมดูลที่ 2 การกำหนดประเด็นสำคัญเพื่อการทำวิจัยทางการศึกษาพิเศษ ($\bar{X} = 3.54$) โมดูลที่ 6 การฝึกปฏิบัติลงพื้นที่เพื่อทำวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษ ($\bar{X} = 3.09$) 3) ผลข้อมูลทักษะวิจัยทางการศึกษาพิเศษ พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.27$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ได้แก่ ค่าเฉลี่ยด้านบทบาท ($\bar{X} = 4.29$) ค่าเฉลี่ยด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 4.11$) ค่าเฉลี่ยด้านวิธีการดำเนินการวิจัย ($\bar{X} = 4.06$) ค่าเฉลี่ยด้านผลการวิเคราะห์ข้อมูล ($\bar{X} = 4.43$) ค่าเฉลี่ยด้านสรุปผลและอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ($\bar{X} = 4.27$) และแปรผลอยู่ในระดับดี ได้แก่ค่าเฉลี่ยด้านบรรณานุกรม ($\bar{X} = 4.67$)

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และเจตคติ (Attitude) ต่อการทำวิจัยทางการศึกษาพิเศษ สำหรับนักศึกษาครู 1) ผลระดับของผลการประเมินแบบวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ต่อการใช้โมดูลการเรียนรู้แบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ของกลุ่มทดลอง ภาพรวมอยู่ในระดับจริงค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.83$) โดยแต่ละด้านเมื่อแปลผลคือจริงค่อนข้างมาก ได้แก่ ค่าเฉลี่ยด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.47$) ค่าเฉลี่ยด้านความมีวินัยในตนเอง ($\bar{X} = 3.94$) ค่าเฉลี่ยความซื่อสัตย์ ($\bar{X} = 3.69$) 2) ผลของเจตคติที่มีต่อวิจัยในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษโดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL) เมื่อแปลผลอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 4.56$) เมื่อพิจารณารายข้อส่วนใหญ่อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้แก่ ค่าเฉลี่ยด้านการใช้โมดูล ($\bar{X} = 4.90$) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.52$) ค่าเฉลี่ยด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการสอนแบบวิจัยเป็นฐาน (RBL) ($\bar{X} = 4.29$) ค่าเฉลี่ยด้านด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.53$) ค่าเฉลี่ยด้านปัจจัยสนับสนุนการสอน ($\bar{X} = 4.58$)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า โมดูลการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เป็นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ที่ให้นักศึกษามีการฝึกฝนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่และพยายามทำหน่วยการเรียนรู้ให้จบใน 1 โมดูล อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความสามารถและความก้าวหน้าของตนเองทุกระยะ ช่วยลดภาระของผู้สอนในการสอนและการประเมินข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล (Prospectus) 2) จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) 3) การประเมินผลก่อนเรียน (Pre-Assessment) 4) กิจกรรมการเรียนรู้ (Enabling Activities) และ 5) การประเมินผลหลังเรียน (Post-Assessment) ดังนั้นผู้สอนจะนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้วิจัยเป็นฐานมาเสริมสร้างเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ด้านความรู้

(Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) และ ด้านเจตคติ (Attitude) ในชั้นเรียนทางการศึกษาพิเศษเหล่านี้

1.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ก่อนที่จะนำโมดูลการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (RBL) สำหรับนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ผู้สอนได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ระบุไว้ในรูปแบบการเรียนการสอนอย่างละเอียดเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้และเป็นการดียิ่งขึ้นหากผู้สอนมีความเชื่อหรือมีประสบการณ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีรูปแบบในการจัดโมดูลการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐานในครั้งนี้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาครูที่มีความต้องการเนื่องจากนักศึกษาครูที่อยู่สาขาอื่นๆ ที่อาจมีความจำเป็นในการทำวิจัยทางการศึกษาพิเศษเพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของบริบทการจัดการเรียนการสอนที่มีเด็กพิเศษอยู่ในชั้นเรียนอยู่ด้วย ไม่ละเลยเด็กพิเศษ

2.2 ศึกษาตัวแปรอื่นๆ เช่นการคัดกรอง ทักษะชีวิต ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

References

- Amonwit, N. (2014). *Education Quality Crisis Nation at Risk*. Bangkok: V.T.C. Communication.
- Chalamvong, Y. (2017). *Challenges of Thai Workers in the Digital Age*. National Institute for Thailand Development Research. Retrieved May 3, 2017, from <http://tdri.or.th/2015/01/thailaborinthedigitalage>
- Kannika, P. (2010). *A Comparison of the Learning Achievement of European Geography. Before and after Studying for Mathayom Suksa 3 Students, University Demonstration School Rajabhat Suan Sunandha Using a Skill Training Exercise*. (Master's Thesis). Suan Sunandha Rajabhat University. Bangkok.
- Mariam, N. (2015). *Educational Research Methodology*. (9th ed.). Nakhon Pathom: Research and Development Center Education Faculty of Education Silpakorn University.
- Office of the National Education Commission. (1999). *National Education Act B.E. 1999*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Education Commission. (1999). *National Education Plan 2002-2016*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Piyawan, P. (2018). Research Competencies and Variables Relevant to the Research Accomplishments: A Case Study of Researchers at a National Research University. *Journal of Kasem Bundit Journal*, 19(1), 73-88.
- Tissana, K. (2013). *Teaching Science*. (8th ed.). Bangkok: Dansuttha.
- Wasan, T. (2012). *Evaluation of the Curriculum from Theory to Practice*. Retrieved July 19, 2020, from http://www.doed.edu.ku.ac.th/article/eva_curr

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยดั้งเดิม ในจังหวัดนครราชสีมา*

Community Strengthening Through Culture of Peace of Tai Doeng Ethnicity in Nakhon Ratchasima Province

¹พระมหาณัฐ สติเว पुलโล และ ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Phramaha Nat Sativepullo and Khantong Wattnapradith

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: laos2526@hotmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพปัจจุบัน ปัญหาการอยู่ร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์หลักสันติวัฒนธรรม และเพื่อเสนอการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน โดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีเครื่องมือวิจัย คือ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) และ (SOAR) การร่วมสะท้อนกิจกรรม (AAR) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 33 คน 2) ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข 40 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1. ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข เป็นชุมชนเก่าแก่ถูกล้อมห่อหุ้มด้วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีทุนทางวัฒนธรรมที่ดี มีประเพณีแห่พระไม้ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีตัดจุ๊กโกนผมไฟ เป็นต้น ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาเรื่องความเห็นต่างทางการเมือง, ระยะห่างระหว่างวัย และขาดการมีส่วนร่วมในชุมชน 2.หลักสันติวัฒนธรรมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมที่ควรนำไปปรับใช้ คือ 1) ทิฐิสามัญญตา 2) สีสสามัญญตา 3) ประชุมกันเนืองนิตย์ 4) พร้อมเพรียงกันประชุม 3.การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม มี 2 ระยะ คือ 1) สร้างกรอบแนวคิดกิจกรรมการมีส่วนร่วม 2) กิจกรรมสร้างการตระหนักรู้และจิตสำนึกกับชาวบ้านและเยาวชน ให้เห็นจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา สร้างความภูมิใจในท้องถิ่นของตน และกิจกรรมรวมพลังขับเคลื่อนชุมชน จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกติกาชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา จนได้รูปแบบที่เรียกว่า “Tai Doeng Model”

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความเข้มแข็ง; ชุมชน; สันติวัฒนธรรม; ชาติพันธุ์ไทยดั้งเดิม

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to analyze context, history, culture, traditions, present states and problems of coexistence; 2) to analyze the culture of peace; and 3) to present community strengthening through culture of peace of Tai

*Received June 15, 2022; Revised August 7, 2022; Accepted December 30, 2022

Doeng ethnicity in Nakhon Ratchasima Province. The following tools were used in the study to conduct participatory action research: interviews, participatory observation, focus group discussions, appreciation influence control (AIC), SOAR analysis, and after action review (AAR). The target group included 1) 33 key informants and 2) 40 members of Tai Deng Ban Prasuk Community.

From the study, the following results are found: 1) Baan Pra Suk Tai Doeng community has been settled and has been shaped by Buddhist beliefs, giving it good cultural capital e.g., Hae Phra Mai tradition, Loy Krathong tradition, Gone Phom Fai tradition, etc. Currently, there are problems with differing political perspectives, generation gaps, and a lack of participation in co-thinking, co-doing, and co-resolving community problems. 2) The culture of peace based on participation refers to as well as the lesson learned from model community. The Dhammas that should be applied with Baan Pra Suk Tai Doeng community are: (1) *Diṭṭhi-sāmaññatā*; (2) *Sīlasāmaññatā*; (3) to hold regular and frequent meetings; (4) and in unison meeting. 3) Community strengthening through the culture of peace consists of two phases: (1) Creating a conceptual framework for activities that emphasize participation; and (2) Activities that raise awareness among villagers and youth, allowing them to see the strengths and weaknesses of community that should be developed in order for them to be proud of their hometown and activities for community empowerment. A committee should be established in order to mobilize the strong community in accordance with the vision, mission, and rules, resulting in a physical, social, mental, and intellectual strength until the ‘Tai Doeng Model’ is achieved.

Keywords: Strengthening; Community; Culture of Peace; Tai Doeng Ethnicity

บทนำ

ความเจริญทางเทคโนโลยีและด้วยกระแสของโลกดิจิทัล ทำให้วิถีชุมชนในสังคมชนบทต่างจังหวัดเริ่มสลายหายไปกลายเป็นวิถีแบบสังคมเมืองที่ต่างคนต่างอยู่ ทำให้ความภาคภูมิใจวัฒนธรรม อัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านเกิด เริ่มน้อยลง ส่งผลถึงคนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการปลูกฝังในวิถีประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยึดโยงกับชุมชนกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ดังมีคำกล่าวที่ว่า “รากฐานสำคัญที่สุดของสังคมไทยอยู่ที่ชุมชน” (Siamrath Online, 2017) สาเหตุที่ทำให้ชุมชนเกิดความไม่เข้มแข็ง มีหลายปัจจัย เช่น พฤติกรรมของคนในชุมชนที่ติดกับดักค่านิยม บริโคนิยมอันเนื่องมาจากความเจริญหลั่งไหลเข้ามาสู่ชุมชนด้วยความไม่รู้เท่าทันในการบริโภคจนเกิดภาวะหนี้สิน การใช้จ่ายเกินตัว ทำให้เกิดความอ่อนแอของคนในชุมชน ไม่มีความเชื่อมโยงกันในระหว่างเครือข่าย ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปในทางกายภาพเท่านั้น ไม่ลงลึกถึงจิตวิญญาณของการพัฒนาที่แท้จริง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นยังไม่มีอย่างแท้จริง เป็นเพียงแค่การร่วมกัน เพื่อมารับผลประโยชน์ในแต่ละครั้งเท่านั้น (National Economic and Social Advisory Council, 2005) ซึ่งองค์ประกอบและปัจจัยสำคัญของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำด้านจิตวิญญาณ ประชาชน ในชุมชน การบริหารจัดการชุมชนที่ดี และ 2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การมีเครือข่ายชุมชนนั้นจะต้องมีวิธีการบริหารจัดการหรือกลยุทธ์ เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพและมีความสามารถในการ

พัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน (Yodsurang, Sangtongluan and Boonratmaitree, 2018) ทั้งนี้ ความเข้มแข็งของชุมชนมี 6 ด้าน คือ 1) ด้านคุณภาพชีวิต 2) ด้านเศรษฐกิจชุมชน 3) ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชน 4) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 5) ด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและ 6) ด้านวัฒนธรรมชุมชน (Phramaha Jaroon Kitthipanyo and Leeka, 2021) ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ คือ ความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมชุมชน โดยความเข้มแข็งของชุมชนนั้นสะท้อนได้จาก วัฒนธรรมชุมชน ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษผ่านทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านผู้นำชุมชน ด้านการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเครือญาติจะมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันฉันพี่น้องและในชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแก่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง (Someran, 2018)

สำหรับประเทศไทยเมื่อก้าวถึงประเพณีวัฒนธรรมมักจะถูกนำมาเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพราะมีส่วนในการทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งโดยปกติคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและถือเป็นข้อปฏิบัติประจำวันอยู่แล้ว คือมีความเกื้อกูลเมตตาต่อกันทั้งทางกายวาจาและใจ รวมถึงแบ่งปันซึ่งกันและกัน ตามหลักสัจธรรมะโกศล ให้ความเคารพ บิณฑูราวุโสในชุมชน ตามหลักสัจธรรมะ จนหล่อหลอมให้คนในชุมชนนั้นเป็นผู้มีจิตใจ ที่ดีงาม เกิดความสมัครสมานสามัคคี มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือกันและกัน (Phra Athikan Somchay Maneerat, 2020) โดยเฉพาะการนำหลักการบริหารนิยธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผน หมั่นประชุมอย่างสม่ำเสมอ พร้อมเพรียง 2) ด้านการจัดการ กำหนดกฎเกณฑ์อย่างมีเหตุผล 3) ด้านการ บริหารบุคลากร เคารพผู้ที่มีความรู้ความสามารถและให้ออกาสสตรีเพศ 4) ด้านการสั่งการ กำหนดกฎเกณฑ์อย่างมีเหตุผล ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมที่ดี 5) ด้านความร่วมมือ หมั่นประชุมอย่างสม่ำเสมอ พร้อมเพรียง ตลอดจน ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดี 6) ด้านการรายงาน รายงานอย่างซื่อสัตย์ตามกฎระเบียบ ที่กำหนดไว้ 7) ด้านงบประมาณ คำนวณเหมาะสม ซึ่งการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ภายใต้ประเพณีดั้งเดิมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ คู่กับชุมชนมายาวนาน (Wiyaboon, 2019) จักนำพาความสันติสุขสู่จิตใจแล้ว ยังเป็นเครื่องมือที่ทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคมมีความเข้มแข็งและเกิดสันติสุข

จังหวัดนครราชสีมาถือว่าเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีความเจริญเข้าถึงและเกิดการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันความเป็นวัฒนธรรมชาติพันธุ์ก็เริ่มจางหาย ดังเช่น ชุมชนบ้านประสุข ตำบลประสุข อำเภอ ชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี ในอดีตนั้นหมู่บ้านประสุขเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอพิมาย ต่อมาในปี 2500 ได้แยกมาขึ้นกับอำเภอชุมพวง นี่จึงเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ชาวบ้านประสุขส่วนใหญ่ มีนามสกุลอันเป็นเอกลักษณ์ ที่ต่อท้ายด้วยคำว่า “พิมาย” อาทิเช่น ศรีพิมาย, โจทย์พิมาย, เก่าพิมาย, เป็นต้น สำหรับชุมชนบ้านประสุคนั้นมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะมีลำน้ำเค็มล้อมรอบหมู่บ้าน จึงทำให้วิถีชาวบ้าน มีความผูกพันกับสายน้ำ ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ มากมายที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ อาทิเช่น ประเพณีแข่งเรือยาว, ประเพณีลอยกระทง, และประเพณีตัดจุกโกนผมไฟ เป็นต้น (Prasuk, 2021) โดยมีคำขวัญประจำหมู่บ้านว่า **“พระพุทธรูปไม้โบราณ ตำนานปู่ขามยาโพธิ์ นั่งไถ่ท่าตลาด ประหลาดใจไทรงาม ผักสวนงานฝีมือ เลื่องลือสินค้าเกษตร”** (Chumpuang District Community Development Office, 2021)

ปัจจุบันชุมชนไท่เด้งบ้านประสุคนั้นเป็นพื้นที่หนึ่ง ที่ได้รับอิทธิพลของความเจริญและการหลงไหลทางวัฒนธรรมข้ามถิ่น อีกทั้งการแบ่งพรรคแบ่งฝ่าย อันเนื่องมาจากค่านิยมความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันจนเป็นผลทำให้ตลอดระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากและไปคนละทิศละทาง ซึ่งเป็นผลจากการขาดความสามัคคีและการร่วมมือกันของคนในชุมชน ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีต้นทุน

ทางวัฒนธรรม ประเพณีที่มีความโดดเด่น นอกจากนี้ชุมชนไทดั้งบ้านประสุข ยังมีปัญหาเรื่องระยะห่างระหว่างวัยของคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ไม่มีกิจกรรมที่จะเชื่อมโยงให้คนทั้งสองวัยได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ทุกคนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์ นั้นๆ อย่างแท้จริง จากสภาพปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สั่งสมของชุมชน มาเป็นจุดเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ในชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิจัยชุมชนเป็นผู้ช่วยในการประสานงานและติดตามผล ซึ่งผู้วิจัยได้นำการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ Appreciative Interaction Commitment (AIC) และ SOAR (Strength Opportunity Aspiration และ Result) ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิดหาประเด็นที่จะพัฒนา ส่งเสริม และแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพราะการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีในการที่จะขับเคลื่อนหรือสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน กล่าวคือชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาและ ร่วมแก้ไขปัญหา ในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน มีความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน เกื้อกูลกันแบ่งปันกัน ตลอดจนเห็นความสำคัญของผู้อื่น ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นชุมชนต้นแบบและสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท ประวัติ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพปัจจุบัน ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชาติพันธุ์ไทดั้งในจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทดั้งบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. เพื่อเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดั้ง ในจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ทำการวิจัยในพื้นที่ชุมชนไทดั้ง บ้านประสุข ตำบลประสุข อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมาซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการใช้เครื่องมือต่างๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก จะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักพุทธสันติวิธี ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และยังได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความเป็นมา ของวัฒนธรรม ประเพณี ของชาติพันธุ์ไทดั้ง จากเอกสารและข้อมูลของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ได้รวบรวมข้อมูลของชาติพันธุ์ไทดั้งไว้เบื้องต้น ตลอดจนศึกษาแนวความคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม จากนักวิชาการทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก รวมถึงศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 21 เรื่อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ศึกษาเบื้องต้นมาบูรณาการเข้าด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนบ้านประสุข ตำบลประสุข อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี

ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและมานุษยวิทยา และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย แล้วหาค่า IOC เพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำเครื่องมือวิจัยที่ได้ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัยแล้วการออกแบบการวิจัยให้สอดคล้องกับสภาพบริบทพื้นที่โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมหรือ PAR

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และ 2) กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ดังนี้ 1) สัมภาษณ์แบบกลุ่มกับชาวไทดั้งบ้านประสุข จำนวน 6 คน 2) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 4 ด้าน จำนวน 27 ท่าน ได้แก่ 2.1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ, ผู้นำชุมชน, ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และข้าราชการครู จำนวน 13 คน 2.2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด และหน่วยงานด้านการปกครอง จำนวน 4 คน 2.3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา, ด้านวัฒนธรรม/ชาติพันธุ์ และด้านสันติวิธี จำนวน 6 คน 2.4) กลุ่มชุมชนต้นแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ชุมชนย่านกุฎีจีน กรุงเทพมหานคร, ชุมชนบ้านโคกสูง อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี และชุมชนบ้านเตย อ.พิมาย จ.นครราชสีมา จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม นักวิจัยชุมชน การสนทนากลุ่ม การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ Appreciative Interaction Commitment (AIC) และ SOAR (Strength Opportunity Aspiration และ Result) การร่วมสะท้อนกิจกรรมด้วยเทคนิค After Action Review (AAR)

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม เป็น 2 ขั้นตอน คือ ระยะที่ 1 เป็นขั้นตอนเตรียมการ (Pre-Research Phase) และ ระยะที่ 2 เป็นขั้นตอนดำเนินการวิจัย (Research Phase) ซึ่งรายละเอียดขั้นตอนดังนี้ 1.ระยะการเตรียมการ เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา ของชุมชนไทดั้งบ้านประสุข ตำบลประสุข อำเภอลพบุรี จังหวัดนครราชสีมา 2.ระยะการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งระยะการดำเนินการวิจัย (Research Phase) ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวางแผน (Plan) เป็นการจัดทำแผนงานในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ตลอดจนจุดอ่อน/จุดแข็งของชุมชน โดยใช้ AIC และ SOAR เป็นเครื่องมือสำคัญในการถอดประเด็นปัญหาของชุมชน โดยให้ทุกคนได้ร่วมออกความคิดเห็น เพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมที่จะตอบโต้ภัยกับชุมชน รวมถึงกำหนดเป้าหมายที่ต้องการและผลที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้น 2) ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน (Action) เป็นระยะการลงมือ เพื่อปฏิบัติตามแผนดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการใช้ประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณี ลอยกระทง ประเพณีเทศน์มหาชาติ หรือกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ และการให้เยาวชนได้มาเรียนรู้วิถีชุมชน ผ่านการทำอาหารพื้นบ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ทุกคนในชุมชนได้แสดงพลังการมีส่วนร่วม เพื่อเกิดความตระหนักรู้ เกิดแรงจูงใจในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม 3) ขั้นตอนการสังเกต/ประเมินผล (Observation) เป็นการติดตามและประเมินผล ร่วมกับนักวิจัยชุมชน จากการจัดกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยวัดผลก่อนและหลังดำเนินการ สะท้อนผลจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคนในชุมชน 4) ขั้นตอนการสะท้อนผล (Reflection) เป็นขั้นตอนการประเมินโครงการวิจัย สรุปผลการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา โดยผ่านการสนทนากลุ่ม ตัวแทนที่เป็นกลุ่มผู้นำ และตัวแทนกลุ่มเยาวชน เพื่อร่วมวิเคราะห์สถานการณ์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมไทยแท้ แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดั้งบ้านประสุข

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วแยกออกประเด็นๆ ตามจุดประสงค์ในการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มกับชาวบ้านมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป จากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อสรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น เพื่อมาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ดังนี้คือ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วสรุปผลชั่วคราว โดยนำข้อมูลนั้นมารวบรวมแล้วสรุปเป็นข้อมูลในการสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เป็นการสรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น เพื่อมาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ดังนี้คือ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลนั้นมารวบรวมแล้วสรุปเป็นข้อมูลในการสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) จากนั้นนำเสนอการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการอนุมัติการทำจริยธรรมในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.148/2021

ผลการวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยมีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า บริบท ประวัติวัฒนธรรม ประเพณี สภาพปัจจุบัน ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข เป็นชุมชนโบราณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาไม่ต่ำกว่า 200 ปี ทำให้ชาวไทดั้งเดิมบ้านประสุข ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางภูมิปัญญาจากปู่ย่าตายาย จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ในหลายๆ ด้าน โดยแบ่งเป็นวัฒนธรรมการสร้างเรือนที่นิยมสร้างบ้านแบบครอบครัวใหญ่อยู่กันหลายคน มีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าโจงกะเบน ตัดผมทรงดอกกะพุ่ม ใส่ตุ้มหูทรงดอกขจรวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้าน มีการรับประทานน้ำพริกปลาผิง มีเมนูป้าสะเอื้อะ ซึ่งเป็นเมนูปลาว่า ที่ต่างจากคนอื่นส่านทั่วไป และเมนูผัดหมี่โคราชใส่ปลาอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ ส่วนวัฒนธรรมทางภาษายังคงพูดภาษาไทยดั้งเดิม และมีวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านคือวงมโหรีพื้นบ้านที่ใช้เล่นในงานบุญและ งานรื่นเริงอื่นๆ ประเพณีความเชื่อแบ่งได้ 2 อย่าง คือ 1.ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการตัดจุกโกนผมไฟ ประเพณีบวชนาค ประเพณีแต่งงาน และประเพณีงานศพ และ 2.ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้แก่ ประเพณีแห่หลวงพ่อพระแม่, ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญเวรเลี้ยงพระ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่ บุญเลี้ยงศาลปู่ตาบ้านและผีโรง ประเพณีค้ำโพธิ์ต่อสะพานซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตเหล่านี้ได้หล่อหลอมให้คนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ แบ่งปันกัน และกัน มีความรัก และมีความสามัคคีกันทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข มีคำขวัญประจำหมู่บ้าน คือ “พระพุทธรูปไม้โบราณ ตำนานปู่ชามยาโพธิ์ นั่งโก๋ท่าตลาด ประหลาดใจไทรงาม ผักसानงานฝีมือ เลื่องลือสินค้าเกษตร ” ปัจจุบันชุมชนชาวไทดั้งเดิมบ้านประสุข มีประเด็นปัญหาใหญ่ๆ

3 ประเด็น คือ 1) ปัญหาความเห็นต่างทางการเมืองท้องถิ่นที่ทำให้คนในชุมชนแบ่งฝักแบ่งฝ่าย เกิดความขัดแย้ง 2) ระยะห่างระหว่างวัยของคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ไม่มีกิจกรรมที่จะเชื่อมโยงให้คนทั้งสองวัยให้ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และ 3) ขาดการมีส่วนร่วม ขาดการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน ขาดการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ทุกคนไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์นั้นๆ อย่างแท้จริง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนส่วนมากเป็นเพียงการมาร่วมสนุกสนานมากกว่าการเรียนรู้เพื่อสืบสานหรือสืบทอดประเพณีของชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการวิเคราะห์หลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าจุดที่ควรเสริมหรือควรพัฒนา โดยการนำหลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีหลักธรรมที่จะนำไปปรับใช้ในกิจกรรมร่วมกับชุมชน 1) ทิฐิสามัญญตา โดยเฉพาะเรื่องความเห็นต่างทางความคิดที่คนในชุมชนไทดั้งเดิมควรให้ความสำคัญและยอมรับความเห็นต่างนั้น เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน 2) สีลสามัญญตา ในข้อนี้ชุมชนไทดั้งเดิม บ้านประสุขควรมีการจัดทำกติกาหรือระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน 3) การหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ในข้อนี้ถือเป็นจุดสำคัญที่ควรเริ่มดำเนินการและทำทุกครั้งที่ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข 4) พร้อมเพรียงกันประชุมเล็กประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ จะช่วยเสริมให้คนในชุมชนมีความพร้อมเพรียงกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้นด้วย 5) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติเมื่อมีการตั้งข้อกฎกติกาแล้ว ไม่ลบล้างด้วยตนเอง โดยไม่ผ่านการประชุมปรึกษาหารือ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดั้งเดิมในจังหวัดนครราชสีมา โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยนำหลักอภิธานิธรรมและสารานิธรรมมาบูรณาการโดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ในการออกแบบดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในระยะแรกเป็นการดำเนินการค้นหาแนวร่วมหรือแกนนำสำคัญในชุมชนเพื่อมาร่วมเป็นทีมวิจัยท้องถิ่นซึ่งได้นักวิจัยชุมชน จำนวน 2 ท่าน ด้วยความสมัครใจที่จะร่วมทีมวิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่วิจัย ตลอดจนร่วมสังเกตการณ์ รับรู้และให้คำแนะนำตามความเหมาะสม เพื่อบริหารงานผลการศึกษาต่อผู้วิจัยเป็นระยะ ตามกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการสร้างการตระหนักรู้ เปิดใจรับฟังปัญหาและแนวทางพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ชาวไทดั้งเดิมบ้านประสุข โดยใช้ SOAR เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ พบว่า ชาวบ้านมีความภูมิใจในชุมชนของตนเองที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่หลวงพ่อบุญมา ทำให้ทุกคนเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็งโดยใช้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน พร้อมทั้งให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น หลังจากดำเนินกิจกรรมครั้งแรกกับกลุ่มชาวบ้าน ต่อมาจึงดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึก เพื่อรับฟังปัญหาและแนวทางพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข โดยใช้ AIC เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ พบว่า เยาวชนนั้นอยากมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ กิจกรรมของชุมชน อยากที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตนเอง และต้องการพื้นที่ในการแสดงออกทางทักษะด้านต่างๆ จากนั้นจึงได้เกิด กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชุมชนผ่านการทำอาหารพื้นบ้านและขนมโบราณชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข ทำให้เยาวชนรู้สึกตื่นตัวและตั้งใจที่ได้มาร่วมทำกิจกรรมและรู้สึกดีใจที่ได้เรียนรู้และเข้าใจในวิถีการทำอาหารพื้นบ้านของคนไทดั้งเดิม สามารถต่อยอดไปทำเป็นอาหารขายสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้ ทำให้เยาวชนไทดั้งเดิมเกิดความตระหนักรู้ที่จะรักษาและต่อยอดวิถีชุมชนด้านอาหารพื้นบ้านร่วมพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี

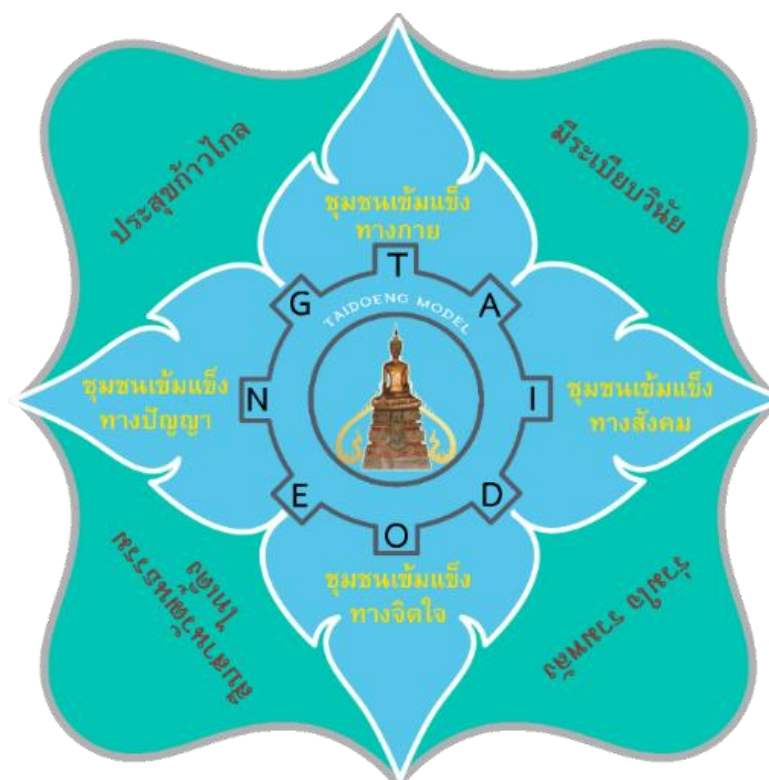


จากนั้นเพื่อเป็นการร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จึงได้ดำเนินกิจกรรมโดยมีผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน เยาวชน และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทแดง ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ รวมถึงกติกาชุมชน และคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งจากการทำกิจกรรมนี้ทำให้ได้ **วิสัยทัศน์ (Vision)** ของชุมชนว่า “ประสูท้าวไกล มีวินัย ร่วมใจ สืบสานวัฒนธรรมไทแดง” มี**พันธกิจ (Mission)** ของชุมชนร่วมกันคือ 1. ส่งเสริมความมีระเบียบวินัยในชุมชน 2. สืบสาน รักษาวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป 3. เสริมสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และมีประชาคมที่เข้มแข็ง และร่วมกันตั้ง **กติกาชุมชน** คือ 1. มีการประชุมกันทุกครั้ง 2. งานบุญประเพณีต้อง ปลอดภัย ยาเสพติด 3. ทุกคนแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ตามกาลเทศะ 4. ให้ทุกครัวเรือนส่งตัวแทนมาร่วมงานส่วนรวมอย่างน้อย 1 คน และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง โดยมีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และชาวไทแดงบ้านประสูท เข้ามาเป็นคณะกรรมการเพื่อขับเคลื่อนชุมชนไทแดง ให้มีความเข้มแข็ง

สำหรับประเมินผลการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทแดงในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และตัดสินใจ โดยการให้ข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมคิดพัฒนา ชุมชนของตนเองมากขึ้นโดยอาศัยกลไกของคณะกรรมการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ในการผลักดันหรือทำให้ชุมชนตนเองเข้มแข็งทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. ชุมชนเข้มแข็งทางกาย คนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริโภคอาหาร อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย 2. ชุมชนเข้มแข็งทางสังคม โดยชุมชนมีกติกาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน ให้เป็นไปด้วยดี อยู่ร่วมกัน เกื้อกูลแก่กัน ไม่เบียดเบียนกัน 3. ชุมชนเข้มแข็งทางจิตใจ เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนตนเอง เยาวชนให้ความสนใจที่จะเรียนรู้วิถีชุมชน มีความเสียสละที่จะช่วยเหลือต่อส่วนรวมอย่างเต็มใจ ร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน ภูมิปัญญาของคนในชุมชน 4. ชุมชนเข้มแข็งทางปัญญา เกิดความตระหนักรู้ ในการรู้จักแก้ปัญหาในชุมชนจัดการปัญหาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ที่ไม่ให้ออกนอกกรอบความดีงาม เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เมื่อชุมชนเกิดความเข้มแข็งที่มีฐานจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสันติวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ ไทแดงในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ TAI DOENG MODEL ซึ่งสามารถอธิบายโดยละเอียดได้ดังนี้



ภาพที่ 1 TAI DOENG Model (ไทแดงโมเดล)

T: Traditional culture คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนซึ่งเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิม ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและถ่ายทอดไปยังลูกหลาน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีตักจุ้กโพนผมไฟ ประเพณีการบวชนาค ประเพณีแห่หลวงพ่อพระแม่ หรือวิถีการดำเนินชีวิตด้านที่อยู่อาศัย การแต่งกาย รวมถึงอาหารการกิน เช่น ข้าวหมีโคราช ปราสาทเอื้อะ แกงมันใส่ปลาอย่าง เป็นต้น

A: Aspiration or pride in conservation คือ การเกิดแรงบันดาลใจหรือความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

I: Incorporation to discuss common solutions คือ การรวมตัว พูดคุยกันในรูปแบบของคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกติกาชุมชน ที่ได้ตกลงร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือบริหารจัดการชุมชนไทแดงบ้านประจักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ

D: Develop and extending community culture คือ การสืบสานพัฒนาและต่อยอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมชุมชนไทแดงบ้านประจักษ์อย่างมีแบบแผนและเป็นระบบระเบียบและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนทั้งผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เยาวชน และทุกคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

O: Open space for youth activity คือ การเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชน ทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ รวมถึงร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน และเป็นการเปิดพื้นที่ในการแสดงออกถึงความสามารถทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไทแดงบ้านประจักษ์

E: Engagement of all levels คือ การมีส่วนร่วมของคนทุกระดับ ในการร่วมกันวางแผน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหาและรับผลประโยชน์ ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักอปริหานิยธรรม และสาราณียธรรมที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชน ไทแดงบ้านประจักษ์มาใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรม

N: Network with a strong community model คือ การสร้างเครือข่ายกับชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ และชุมชนอื่นๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารให้กับชุมชนที่สนใจ และเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับชุมชนที่มีความเข้มแข็ง รวมถึงการเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนไทเด็งบ้านประสุกับบุคคลที่สนใจ

G: Good community strengthening and peaceful คือ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยผลจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และชาวบ้าน ในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา รวมไปถึงร่วมกันพัฒนา สืบสาน รักษา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงามของชุมชนไทเด็งบ้านประสุ

โดยมีรูปพระพุทธรูปไม้อยู่ตรงกลางพื้นเพื่อง ซึ่งพระพุทธรูปไม้หรือหลวงพ่อบ๊วยนั้นเปรียบเหมือนศูนย์รวมจิตใจของคนไทเด็งบ้านประสุ และรูปพื้นเพื่องเปรียบเหมือนพื้นเพื่องที่ช่วยขับเคลื่อนชุมชนให้มีความพัฒนาก้าวหน้า ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทั้ง ๔ ด้าน คือเข้มแข็งทางกาย เข้มแข็งทางสังคม เข้มแข็งทางจิตใจ และเข้มแข็งทางปัญญา อยู่ในกรอบของดอกกระเจี๊ยบซึ่งเป็นศิลปะลายไทยที่สื่อให้เห็นถึงความงดงามอ่อนช้อยของศิลปะวัฒนธรรม และล้อมรอบ ด้วยกรอบนอก ที่เป็นวิสัยทัศน์ของชุมชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง ยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชุมชนไทเด็งบ้านประสุ เป็นชุมชนโบราณที่มีการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน มีวัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงหล่อหลอมให้ชุมชนไทเด็งบ้านประสุมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดี มีการสร้างเรือนอาศัยแบบครอบครัวใหญ่อยู่กันหลายคน นิยมแต่งกายด้วยนุ่งผ้าโจงกะเบน ตัดผมทรงดอกกะทุม ใส่ตุ้มหูทรงดอกขจร มีเอกลักษณ์ทางอาหารพื้นบ้าน คือรับประทานน้ำพริกปลาผาง มีเมนูป्राสาเอื้อะ และข้าวหมีโคราชใส่ปลาย่าง มีดนตรีพื้นบ้านคือวงโหรีพื้นบ้าน มีประเพณีประจำชุมชน คือ ประเพณีการตัดจุกโกนผมไฟ ประเพณีแห่หลวงพ่อบ๊วย ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญเวรเลี้ยงพระ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่ บุญเลี้ยงศาลปู่ตาบ้านประเพณีคำโพธิ์ต่อสะพาน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนที่สามารถนำมาเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ (Someran, 2018) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมถึงสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเครือญาติ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง แล้วการถ่ายทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแก่สมาชิกรุ่นใหม่ อย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักสันทวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ไทเด็งบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า จุดที่ควรเสริมหรือพัฒนา คือ 1) ทัศนวิสัยอนาคต คือเรื่องความเห็นต่างทางความคิดหรือความเห็นต่างทางการเมือง ที่คนในชุมชนไทเด็งควรให้ความสำคัญและยอมรับความเห็นต่างนั้น เพราะเมื่อทุกคนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน จะช่วยให้ชุมชนเมื่อจัดกิจกรรมบุญประเพณีหรือกิจกรรมอย่างอื่น ทุกคนได้ร่วมกันออกความคิดเห็น เคารพความคิดเห็นของคนอื่น เป็นการช่วยลดความขัดแย้ง ทำให้คนในชุมชนไทเด็งมีความสามัคคีกันมากขึ้นทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) สืบสานมรดกภูมิปัญญา ข้อนี้ถือเป็นหลักธรรมสำคัญของชุมชนไทเด็ง บ้านประสุที่ได้ร่วมกันทำกติกาหรือระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน เพื่อให้ชุมชนไทเด็งบ้านประสุ เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สอดคล้องกับ (Phrapalad Boonmee Kunakaro, 2020) ที่กล่าวว่า การนำหลักสันทธรรมมาใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นปัจจัยช่วยเสริมให้ชุมชน มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ช่วยให้พัฒนาหรือสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ระเบียบและมาตรฐาน เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ชุมชน

เข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน รวมถึงการที่ชุมชนไทดั้งเดิมมีการหมั่นประชุมกันเนื่องด้วย มีความพร้อมเพรียงกัน ประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ ตลอดจนไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ เมื่อมีการตั้งข้อผูกมัดแล้ว ตามที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนด กติกาชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของชุมชน จะช่วยเสริมให้คนในชุมชนมีความพร้อมเพรียงกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้นด้วยและชุมชนไทดั้งเดิมเกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ Singudom (2020) ที่กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมตามหลักการบริหารนิยธรรม เป็นการนำหลักการปฏิบัติที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในสังคมให้เกิดจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบต่อทางสังคมหรือความรับผิดชอบต่อองค์กรแบบรวมศูนย์ของความมั่นคง สามารถปรับความคิด ความรู้สึกร่วมของค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดหลักการ เพราะการเปลี่ยนแปลงของผู้นำสามารถเกิดขึ้นได้แบบรวดเร็ว แต่สามารถทำให้หลักการยังคงอยู่ในรูปแบบนั้นๆ ต่อไป ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การที่ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุขมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้ทุกคนเกิดแรงบันดาลใจ มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความภูมิใจ ที่จะจรรักษ์ สืบสาน พัฒนาต่อยอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมของชุมชน เพื่อที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงแสดงออกทางทักษะในวิถีชีวิตของชุมชนตนเอง ซึ่งการเปิดพื้นที่ในการแสดงออกถึงความสามารถทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน จะทำให้เยาวชนเกิดความรักความภูมิใจในท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง จะส่งผลถึงการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนอย่างยั่งยืน และเพื่อเป็นการร่วมกันขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นชุมชนได้ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ รวมถึงกติกาชุมชน และคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ที่ช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับ Kasemsuk (2018) ที่กล่าวว่า การที่ชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา รวมไปถึงร่วมกันพัฒนา สืบสาน รักษา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงามของชุมชนจะส่งผลทำให้ชุมชนของตนเองเกิดความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สรุป

ชุมชนไทดั้งเดิมบ้านประสุข เป็นชุมชนโบราณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาไม่ต่ำกว่า 200 ปี ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษในหลายๆ ด้าน ได้แก่ นิยมสร้างบ้านแบบครอบครัวใหญ่อยู่กันหลายคน แต่งกายด้วยการนุ่งผ้าโจงกระเบน ตัดผมทรงดอกกะพุ่ม ใส่ตุ้มหูทรงดอกขจร วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้าน นิยมรับประทานน้ำพริกปลาผง ปราสะเอื้อะ และเมนูผัดหมี่ใส่ปลาอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ มีภาษาพูดไทดั้งเดิมสำเนียงพินาย และวงโหรีพื้นบ้าน มีประเพณีที่สำคัญของชุมชนคือ ประเพณีตัดจุกโกนผมไฟ ประเพณีแห่หลวงพ่อบุญไฟ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือยาว และบุญเลี้ยงศาลปู่ตาบ้าน เป็นต้น ที่ช่วยหล่อหลอมให้คนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน มีความรักสามัคคีกัน นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน นำไปสู่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรมและหลักสาธารณิยธรรมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ในการออกแบบดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม ทำให้ทุกคนมีสิทธิสามัญญตา มีความเห็นที่ตรงกัน ไม่แตกแยก มีศีลสามัญญตา มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามกติกาของชุมชน รวมถึง มีการประชุมกันทุกครั้ง ก่อนและหลังที่จะดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักรู้ สร้างจิตสำนึก ทำให้เกิดคณะทำงานในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งโดยสันติวัฒนธรรมของชาวไทดั้งเดิมบ้านประสุขตามกรอบของวิสัยทัศน์และพันธกิจ และกติกา

ชุมชน ที่คนในชุมชนได้ตกลงร่วมกัน ได้องค์ความรู้ใหม่เป็น TAI DOENG Model ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งคนในมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ด้วยการก่อตั้งกลุ่มเต้นแอโรบิค คนในชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการแต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อยในทุกวันพระและประเพณีที่สำคัญ ของชุมชน คนในชุมชนปฏิบัติตามกติกาศของชุมชนที่ทุกคนร่วมกันตั้งขึ้น เพื่อความเป็นระเบียบของชุมชนไท่ดั้ง คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน ตลอดจนเยาวชนให้ความสนใจ ที่จะเรียนรู้วิถีชุมชน ร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน ภูมิปัญญาของคนในชุมชน เกิดความตระหนักรู้ ในการจัดการแก้ปัญหาในชุมชน จัดการปัญหาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไม่ให้ออกนอกกรอบความดีงาม และเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ชุมชนต่างๆ สามารถนำไปถอดบทเรียนหรือใช้เป็นพื้นที่ศึกษาในการพัฒนาชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสันติวัฒนธรรม

1.2 กระทรวงสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือกรมพัฒนาชุมชน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะมิติทางด้านวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเยาวชนรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง โดยสันติวัฒนธรรมชุมชนบนฐานกระบวนการมีส่วนร่วม

2.2 ศึกษาการฟื้นฟูและอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางภาษาถิ่นของชาติพันธุ์ไท่ดั้ง

2.3 ศึกษาแนวทางการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงวัยกับเยาวชนรุ่นใหม่ตามหลักพุทธสันติวิธี

References

- Chumpuang District Community Development Office, (2018). *OTOP Tourism Community, Nawat Withi, Ban Prasuk, Prasuk Subdistrict*. Retrieved May 30, 2021, from <https://district.cdd.go.th/chumphuang/services/ชุมชนท่องเที่ยว-otop-นวัตวิถี-2/>
- Kasemsuk, C. (2018). Public Participation Approach for Sustainable Community Development. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences*, 26(50), 183-184.
- National Economic and Social Advisory Council, (2005). *Forms and factors in community strengthening*. Retrieved May 30, 2021, from <https://www.ryt9.com/s/ryt9/24428>
- Phraathikan SomchayManeerat, PhramahaThongchai Thammathwee, Phramaha Khuntong Kaewsamutand, & PhraJaran Suwajo (2020). The Development of Buddhist Strengthening Community: A Case Study of Ban Woh, Laokwang Sub-district, Nonkhon District, Sisaket Province. *Journal of Graduate MCU Ubon Review*, 5(1), 194-204.
- Phramaha Jaron Kitthipanyo, & Leeka, J. (2021). Building of Strength to Community in the Age of Thailand 4.0: A Case Study of the Strength-Community of Nong-Krungthanasan Sub- District Administrative Organization, Phu- Viang District, Khon Kaen Province. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 8(1), 189-201.

- Phrapalad Boonmee Kunakaro. (2020). An Analytical Study of the Usage of Saraniyadhamma in Peaceful Living of Padang Besar Municipality, Songkhla Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(4), 140-141.
- Siamrath Online, (2017). *Develop a Community with a Spirit*. Retrieved May 30, 2021, from <https://siamrath.co.th/n/20728>
- Someran, L. (2018). Factors Influencing to the Strength of Community: The Case Study at AmporeSamchuk, Suphunburi. In Napat Watjanatepin, Ed. *Documents for National Academic Conferences Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi The 1st RUSNC*, (pp 629-637). Ayutthaya: Siri Asksorn Press.
- Thongchai, S. (2020). Participation of the People in the Local Government Following Aparihaniyadhamma. *Journal of MCU Loei Review*, 1(2), 81-96.
- Wat KaoPrasuk, (2020). *History of Ban Prasuk*. Retrieved May 30, 2021, from <https://www.facebook.com/WadKeaPraSukhTPraSukhXchumPhwngCnKhrRachsima/>.
- Wiyaboon, S., Yenjaime, R., & Ngamsnit, S. (2019). Application of Aparihāniyadhamma for Community Council Strengthening Management in Rayong Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 8(4), 124-135.
- Yodsurang, S., Sangtongluan, C., & Boonratmaitree, A. (2018). The Concept of Strengthening Community. *Journal of Research and Development Institute, Maha Sarakham Rajabhat University*, 5(2), 407-420.

รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา*

The Management Model for Work Integrated Learning of School under
Office of Vocational Education Commission

¹ฉัตรชัย พุ่มชูศักดิ์, จิติมา วรณศรี และ สธิพร ชาวนชัย

¹Chatchai Phoomchusak, Jitima Wannasri and Sathiraporn Chaowachai

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: c.phoomchusak@gmail.com



บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2) เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และ (3) เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา บทความครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามปลายเปิด ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการถอดเทปแล้ววิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการศึกษาการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านการจัดการ (2) ด้านกระบวนการบริหาร (3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ (4) ด้านหลักสูตร (5) ด้านการจัดการเรียนการสอน

2) รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดการ มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการบริหาร มี 3 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 4 ด้านหลักสูตร มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 5 ด้านหลักสูตร มี 2 องค์ประกอบย่อย

3) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา; บูรณาการ; อาชีวศึกษา

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the educational management approaches based on an integration of learning with work of schools under the office of vocational education community; 2) to create and examine the educational management model based on an integration of learning with work of schools under the office of vocational education community; and 3) to assess the utilization and feasibility of the educational management model based on an integration of learning with work of schools under the office of vocational education community. The study employed a qualitative research method. A sample group included experts who were chosen by purposive sampling. The tools used for data collection were open-ended questions. The obtained data were analyzed by audio transcription and content analysis.

From the study, the following results are found:

1) The educational management approaches based on an integration of learning with work of schools under the office of vocational education community consist of 5 components: (1) management; (2) administrative processes; (3) benefits of cooperation; (4) curriculum; and (5) instructional management.

2) The educational management model based on an integration of learning with work of schools under the office of vocational education community consists of 5 components: (1) management comprising 2 sub-components; (2) administrative processes comprising 3 sub-components; (3) benefits of cooperation comprising 2 sub-components; (4) curriculum comprising 2 sub-components; and (5) instructional management comprising 2 sub-components.

3) The educational management model has propriety at a high level and feasibility for implementation at a high level.

Keywords: Educational Management; Integration; Vocational Education

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579 ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระในกลุ่มผู้เรียนอาชีวศึกษา ข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2556 มีงานช่างเทคนิคและช่างฝีมือรวมกันมากถึง 35,000 ตำแหน่ง ขณะที่ในปีเดียวกันมีผู้เพิ่งจบ ปวส. สายเทคนิคทั้งหมด 120,000 คน หมายความว่าผู้จบการศึกษาควรได้เข้าทำงานจนเต็มทุกตำแหน่งที่ว่างอยู่ แต่สภาพเป็นจริงคือ ตลาดแรงงานกลับยังขาดแคลน เพราะผู้จบ ปวส. 47% เลือกทำงานในอาชีพอื่นที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าช่างเทคนิคหรือช่างฝีมือ และอีก 20% ไม่ได้ทำงาน และอีก 19% เลือกเรียนต่อ ส่วนผู้เข้าทำงานเป็นช่างเทคนิคและช่างฝีมือมีเพียง 14%

ผู้จบการศึกษาต้องเข้าทำงานที่ใช้ทักษะความรู้ในระดับต่ำกว่าการศึกษาที่จบมานั้น เนื่องมาจากสาเหตุระบบอาชีวศึกษาไม่สามารถผลิตบุคลากรที่มีทักษะความรู้ตรงกับความต้องการของนายจ้างได้ ทำให้สถานประกอบการเลือกที่จะจ้างผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีเพื่อทำงานเทคนิค และเลือกจ้างแรงงาน



การศึกษาพื้นฐานมาทำงานช่างฝีมือ ทำให้ออกจากจะประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานแล้ว สถานประกอบการยังต้องแบกรับภาระต้นทุนในฝึกอบรมทักษะให้แก่คนทำงานก่อนปฏิบัติงานจริงเพิ่มขึ้นอีก ทำให้ความสามารถในการแข่งขันลดลง (Bangkok business, 2016)

การศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน หรือ WIL จึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการสร้างทักษะที่จำเป็นในการเริ่มต้นทำงาน คำว่า WIL มาจาก คำสามคำผสมกัน คือ Work-Integrated Learning มีความหมายว่า การบูรณาการ ผสมกลมกลืนการเรียนและการทำงานเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เป็นการผสมกลมกลืนกันระหว่างประสบการณ์ทำงาน ทางวิชาชีพนอกห้องเรียนกับการเรียนในห้องเรียน ที่ทางสถาบันหรือศูนย์และสถานประกอบการจัดการร่วมกัน มีการติดตามและประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค เพื่อเสนอแนะบทบาทแนวทางการดำเนินงานและเครื่องมือกลไกสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีให้บรรลุผลตามเป้าหมาย สรุปได้ว่า “WIL” จะช่วยส่งผลให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในเตรียมตัวในการทำงาน สถานที่ทำงานพร้อมจะเป็นที่สถานที่ฝึกงาน มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาต้นสังกัดของนักเรียนนักศึกษาหันมาปรับหลักสูตรและเตรียมการเรียนการสอนภาคทฤษฎีให้กับผู้เรียนให้สอดคล้องกับสถานที่ฝึกงาน เพื่อเตรียมนักศึกษาให้เป็นคนมีความสามารถเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการ

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความประสงค์จะพัฒนารูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และรูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับสถาบันอาชีวศึกษาในการนำรูปแบบไปปรับใช้ในการปรับหลักสูตร ในการผสมกลมกลืนการเรียนและการทำงานเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างบุคลากรทางอาชีวศึกษาที่มีสมรรถนะเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
3. เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี โดยมีคุณสมบัติ เป็นสถานศึกษาที่มีการใช้ WIL ที่ประสบความสำเร็จ เป็นที่รู้จัก มีผลงานที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ โดยการสัมภาษณ์รองผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้ มีประสบการณ์ในการบริหารระดับกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มี 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 2.1 นำข้อมูลแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในขั้นตอนที่ 1 มาয়กร่างรูปแบบการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากนั้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม การใช้ภาษาและปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ โครงร่างวิทยานิพนธ์ ร่างรูปแบบฯ และประเด็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงของการนำรูปแบบการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ไปใช้ในสถานศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่าง 1 จำนวน 5 จังหวัดละ 2 สถานศึกษา แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 10 คน ครูผู้สอน จำนวน 10 คนและครุฑนิเทศ จำนวน 10 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูล คำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากสถานประกอบการที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) พบว่าวิธีการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการ 2) ด้านกระบวนการบริหาร 3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ 4) ด้านหลักสูตร 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

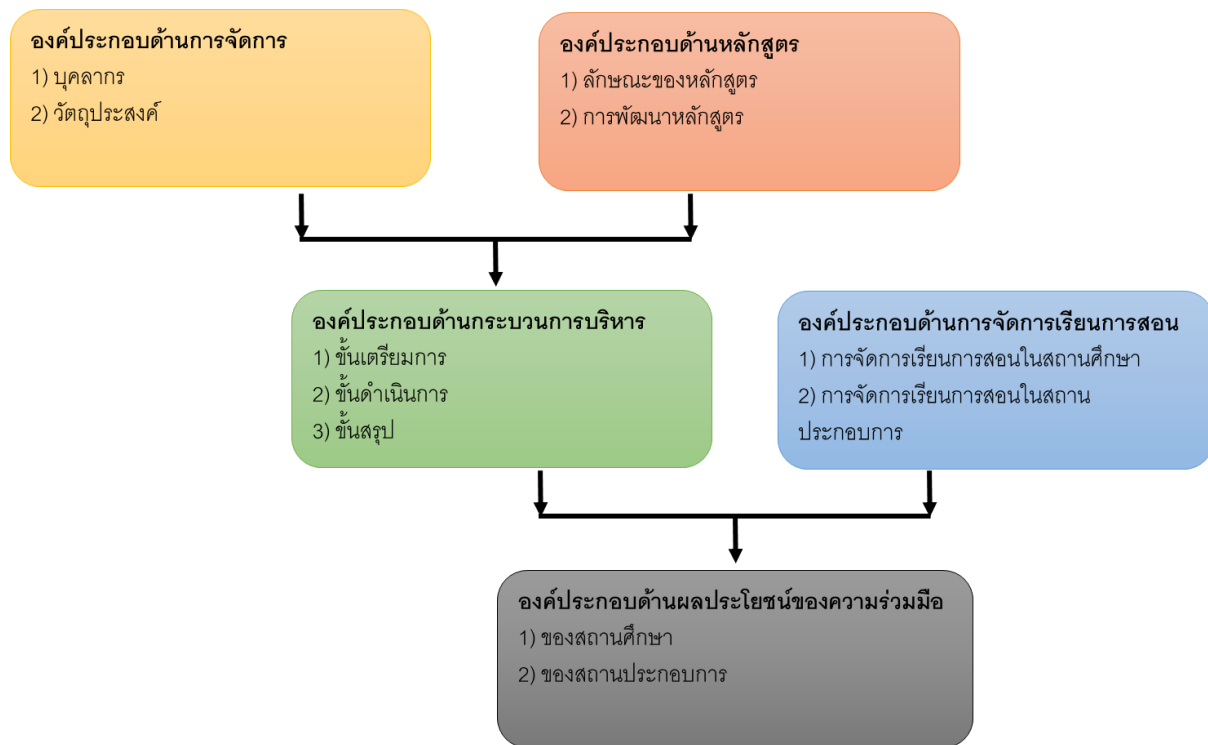


ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการ 2) ด้านกระบวนการบริหาร 3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ 4) ด้านหลักสูตร 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย 2) ด้านกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย 3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย 4) ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย และ 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย

3. วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่



รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดการ ประกอบด้วย

1.1 โครงสร้างคณะกรรมการ หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 3 ฝ่ายดังนี้

1.1.1 สถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นประธาน มีหน้าที่ กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับ WIL จัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจทีมงานทั้งหมด จัดบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับ WIL จัดสรรงบประมาณ และสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ 2) ครูนิเทศ กำกับติดตามดูแล และประเมินผลผู้เรียนในการฝึกอาชีพ 3) ครูพี่เลี้ยง มีหน้าที่ดูแลผู้เรียนในโรงงาน 4) ครูผู้สอน มีหน้าที่ จัดการเรียนรู้อย่างตรงตามหลักสูตรที่กำหนด และ 5) ผู้จัดการโครงการ มีหน้าที่บริหาร งาน การเงิน และบุคลากร

1.1.2 สถานประกอบการ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานประกอบการมอบหมายให้ผู้จัดการฝ่ายจัดเตรียม คู่มือ อุปกรณ์ สื่อ และเตรียมสถานที่จัดการสอนและการฝึก 2) ผู้จัดการฝ่ายบุคคล มีหน้าที่ จัดระเบียบเกี่ยวกับการฝึก กำหนดเวลาฝึก เวลาพัก กำหนดเบี้ยเลี้ยงระหว่างการฝึก และกำหนดเงื่อนไขการเลิกสัญญาการฝึก 3) ครูฝึก มีหน้าที่ให้ความเข้าใจในกระบวนการทำงาน 4) ผู้ช่วยครูฝึกคือ ผจก.ฝ่ายหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีหน้าที่ประสานงาน ระหว่าง สถานประกอบการ สถานศึกษา และผู้เรียน และ 5) ผู้ควบคุมการฝึก ประสานงานกับสถานศึกษาและรับผิดชอบการฝึกในสถานประกอบการ

1.1.3 องค์กรหรือผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ประกอบด้วย 1) ตัวแทนจากองค์กรวิชาชีพหรือสภาวิชาชีพ กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ 2) สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดออกใบรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงาน

เมื่อผ่านการทดสอบ 3) หน่วยงานประกันคุณภาพจาก สอศ. ตรวจสอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษา แต่ละระดับ และ4) ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย ประเมินผลการจัดการศึกษา

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน มีดังนี้

- 1.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ และตรงความต้องการสถานประกอบการ
- 1.2.2 ผู้เรียนมีความเข้าใจและเชี่ยวชาญในลักษณะงานของสถานประกอบการที่ฝึก
- 1.2.3 เพื่อให้ผู้เรียนมีงานทำหลังจบการศึกษา และสามารถปฏิบัติงานในสาขาวิชาที่ฝึกอาชีพได้ทันที
- 1.2.4 เพื่อให้ผู้เรียนมีเงินเดือนเริ่มต้นสูงกว่ามาตรฐานแรงงานทั่วไป
- 1.2.5 เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถเริ่มงานในตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการหรือผู้จัดการได้ทันที
- 1.2.6 เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้เรียน ครูฝึก และสถานประกอบการ

องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย

2.1 ชั้นเตรียมการ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาสำรวจความพร้อมในการจัดการศึกษา WIL 3) ผู้บริหารสถานศึกษา สำรวจความต้องการของสถานประกอบการ 4) ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมวางแผนการจัดทำโครงการ ร่วมกับคณะกรรมการโดยสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย ครูนิเทศก์ ครูฝึก ครูผู้สอนและผู้ควบคุมการฝึกเตรียมความพร้อมด้านหลักสูตรและแผนการสอน โดยมอบหมายให้ครูนิเทศก์และครูผู้สอนร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับสถานประกอบการ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) 6) สถานศึกษาประชาสัมพันธ์และแนะแนวเพื่อเชิญชวนผู้เรียน ให้เข้ามาสมัครเรียน และ7) สถานศึกษาและสถานประกอบการร่วมกันคัดเลือกผู้เรียน / ทำสัญญาการฝึกอาชีพ

2.2 ชั้นดำเนินการ ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการปฏิบัติตามแผนดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนการเรียนและแผนการฝึก 2) สถานศึกษาปฐมนิเทศผู้เรียน / ประชุมผู้ปกครอง เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการการจัดการศึกษา WIL 3) ผู้จัดการโครงการ ควบคุมดูแล ด้านงาน ด้านการเงิน และด้านบุคลากร 4) สถานศึกษา จัดส่งครูผู้สอนและผู้เรียนเข้าประจำสถานประกอบการ และ5) ครูนิเทศ และครูพี่เลี้ยงเข้านิเทศการเรียนการสอน/การฝึกอาชีพ ในสถานประกอบการ

2.3 ชั้นสรุป ประกอบด้วย 1) สถานศึกษาตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานจัดการศึกษา WIL โดย รายวิชาตามหลักสูตร ติดตามโดย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ทรงคุณวุฒิ และการฝึกอาชีพ ติดตามโดย ครูฝึก ผู้ช่วยครูฝึก ครูนิเทศและ ผู้ควบคุมการฝึก 2) หน่วยงานประกันคุณภาพของ สอศ. ตรวจสอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแต่ละระดับ 3) สถานศึกษาและสถานประกอบการ ร่วมกันตรวจสอบผลลัพธ์ทั้ง out put และout come 4) สถานศึกษาติดตามผู้สำเร็จการศึกษาทั้งจาก สถานประกอบการ และผู้ปกครอง และ5) ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและตัวแทนจากสถานประกอบการ ร่วมกัน สรุปผลการดำเนินงานและรายงานประจำปี

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลประโยชน์ของความร่วมมือ ประกอบด้วย

3.1 ผลประโยชน์จากความร่วมมือร่วมของสถานศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริง ผู้เรียนมีรายได้ระหว่างเรียน ผู้ปกครอง สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาได้ ผู้เรียนมีความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการทำงาน ผู้เรียนได้รับการฝึกให้มีความรับผิดชอบและมีวินัยต่อตนเองมากขึ้น ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

3.2 ผลประโยชน์จากความร่วมมือร่วมของสถานประกอบการ ได้แก่ สถานประกอบการสามารถวางแผนกำลังคนได้ สถานประกอบการได้แรงงานคุณภาพ มีทักษะตรงตามที่ต้องการ สถานประกอบการได้พนักงานที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ตรงในลักษณะงานของสถานประกอบการ สถานประกอบการสามารถพัฒนาบุคลากรได้ตรงตามความต้องการ สถานประกอบการ ลดเวลาและลดภาระค่าใช้จ่ายในการสรรหา สถานประกอบการได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษี และสถานประกอบการได้รับยกย่อง เชิดชูเกียรติ

องค์ประกอบที่ 4 ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย

4.1 ลักษณะของหลักสูตร ใช้หลักสูตรเดิมที่กำหนดโดย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จัดฝึกอาชีพในสถาน ประกอบการไม่น้อยกว่า 2 ภาคเรียนหรือ 1 ปีการศึกษาของหลักสูตร โดยลักษณะงานที่ฝึกอาชีพต้องสอดคล้องกับสาขาวิชาที่ผู้เรียนกำลังศึกษา ใช้หลักสูตรของ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ – ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 5 ปี และ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 2 ปี โดยหมวดวิชาทักษะชีวิต มุ่งเน้นทักษะการคิดและการตัดสินใจ และหมวดวิชาทักษะวิชาชีพ เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้รับทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติไปประยุกต์ใช้

4.2 การพัฒนาหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมาย โดยยึดตามความต้องการของสถานประกอบการ และสถานศึกษา กำหนดเส้นทางอาชีพในสายงานของสถานประกอบการ กำหนดสมรรถนะ ในแต่ละตำแหน่ง กำหนดสมรรถนะรายวิชาโดยปรับปรุงวิชาเดิมหรือพัฒนารายวิชาใหม่ ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและความต้องการสถานประกอบการ และประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

5.1 การจัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นไปตามจุดประสงค์สาขาวิชาและมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพของสาขาวิชาและสาขางาน โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ 1) กำหนดรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) กำหนดรูปแบบการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง 3) กำหนดรูปแบบการประเมินผลที่ตรงตามสภาพจริง การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นไปตามจุดประสงค์สาขาวิชาและมาตรฐาน การศึกษาวิชาชีพของสาขาวิชาและสาขางาน กำหนดให้ครูนิเทศไปนิเทศติดตามในสถานประกอบการไม่น้อย 2 ครั้งต่อ 1 ภาคเรียน การวัดผลและประเมินผล ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ 1) ผู้ประเมินประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูพี่เลี้ยง หัวหน้างานวัดผลและประเมินผล ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนสถานประกอบการ 2) ประเมินรายวิชา ตามหลักเกณฑ์ขั้นตอนของสถานศึกษาและสถานประกอบการ 3) ประเมินมาตรฐานวิชาชีพ ประเมินเมื่อลงทะเบียนครบตามโครงสร้างหลักสูตร และสรุปผลและดำเนินการตามขั้นตอนของสถานศึกษา

5.2 การจัดการเรียนการสอนภายในสถานประกอบการ จัดทำแผนการฝึกอาชีพ 1) กำหนดภาระงานที่ชัดเจน 2) กำหนดระดับการศึกษาของผู้เรียนให้สอดคล้องกับลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติ 3) กำหนดจำนวนผู้เรียน ให้เหมาะสมกับภาระงาน 4) กำหนดช่วงระยะเวลาการฝึกให้สอดคล้องกับสถานศึกษา 5) กำหนดสมรรถนะที่ต้องการพัฒนาให้เกิดจากสถานประกอบการ จัดการเรียนการสอนในสถานประกอบการ โดยสอน เก็บชั่วโมงเรียนให้ได้ครบถ้วนตามที่หลักสูตรกำหนด งานในช่วงกลางวันตามกะงานของสถานประกอบการ เรียนช่วงตอนเย็นหรือวันหยุดของสถานประกอบการ การนิเทศการฝึกอาชีพ การวัดผลและประเมินผล ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ 1) ผู้ประเมินประกอบด้วย ครูฝึก ผู้ควบคุมการฝึก ครูผู้สอน และครูพี่เลี้ยง 2) ประเมินสมรรถนะวิชาชีพตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับแผนการฝึกวิชาชีพ และสรุปคะแนน และดำเนินการตามขั้นตอนของสถานศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ 1.ด้านบุคลากร 2.ด้านวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Chomjai (2011) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบความร่วมมือการจัดการอาชีวศึกษาระบบไตรภาคี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบความร่วมมือการจัดการอาชีวศึกษาระบบไตรภาคีประกอบด้วยความร่วมมือ 4 ด้าน 1. ด้านนโยบายและบทบาทหน้าที่ 2.ด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการ 3. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 4. ด้านระดมทรัพยากร ซึ่งแต่ละด้านมีโอกาสดำเนินไปได้ของการนำรูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบไตรภาคีไปใช้ในระดับมาก

2) ด้านกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุป ซึ่ง สอดคล้องกับ Srichomphu (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลิต และ ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 2) รูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) คณะกรรมการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา บริหารงานระบบทวิภาคีในสถานศึกษา ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ 1.1) คณะกรรมการอาชีวศึกษาระบบ ทวิภาคี 1.2) หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 7 หน้าที่ 2) ขอบข่ายงานการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 8 ภารกิจ 3) กระบวนการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การนำหรือการสั่งการ การลงมือปฏิบัติ การควบคุมตรวจสอบและประเมิน และการปรับปรุงและพัฒนา 4) สมรรถนะทางวิชาชีพของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 3 สมรรถนะ และ 5) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 3.การประเมินรูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ ผลประโยชน์จากความร่วมมือในส่วน of สถานศึกษา และ ผลประโยชน์จากความร่วมมือในส่วน of สถานประกอบการ สอดคล้องกับ Srirakool (2014) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคายผลวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย พบว่า มีองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1.1) การวางแผน 1.2) การจัดหน่วยงาน 1.3) การจัดบุคลากร 1.4) การอำนวยความสะดวก 1.5) การประสานงาน 1.6) การรายงาน และ 1.7) การจัดงบประมาณ 2) ด้านหลักสูตร มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 2.1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2.2) คู่มือการเรียนการสอน 2.3) การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และ 2.4) การปรับปรุงหลักสูตร 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 3.1) วิธีการจัดการเรียนการสอน 3.2) วิธีการวัดผลและประเมินผล 3.3) เนื้อหาวิชา/สาระการเรียนรู้ 3.5) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 3.6) สภาพแวดล้อม

และบรรยากาศ 4) ด้านการฝึกงาน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 4.1) สถานศึกษา 4.2) สถานประกอบการ และ 5) ด้านความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 5.1) ความร่วมมือก่อนฝึกงาน 5.2) ความร่วมมือระหว่างฝึกงานในสถานประกอบการ และ 5.3 ความร่วมมือหลังฝึกงานในสถานประกอบการ

4) ด้านหลักสูตร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ ลักษณะของหลักสูตร และ การพัฒนาหลักสูตร สอดคล้องกับ Pholkhan,B. (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิทยาลัยสารพัดช่างมหาสารคาม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 28 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ด้านความร่วมมือ มี 4 ตัวชี้วัด 2) ด้านการจัดหลักสูตร มี 6 ตัวชี้วัด 3) ด้านสถานประกอบการ มี 6 ตัวชี้วัด 4) การบริหารจัดการ มี 3 ตัวชี้วัด 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน มี 6 ตัวชี้วัด และ 6) ด้านการวัดและประเมินผล มี 3 ตัวชี้วัด สอดคล้องกับ Sritrakool (2014) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย พบว่า มีองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1.1) การวางแผน 1.2) การจัดหน่วยงาน 1.3) การจัดบุคลากร 1.4) การอำนวยการ 1.5) การประสานงาน 1.6) การรายงาน และ 1.7) การจัดงบประมาณ 2) ด้านหลักสูตร มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 2.1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2.2) คู่มือการเรียนการสอน 2.3) การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และ 2.4) การปรับปรุงหลักสูตร 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 3.1) วิธีการจัดการเรียนการสอน 3.2) วิธีการวัดผลและประเมินผล 3.3) เนื้อหาวิชา/สาระการเรียนรู้ 3.5) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 3.6) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ 4) ด้านการฝึกงาน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 4.1) สถานศึกษา 4.2) สถานประกอบการ และ 5) ด้านความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 5.1) ความร่วมมือก่อนฝึกงาน 5.2) ความร่วมมือระหว่างฝึกงานในสถานประกอบการ และ 5.3 ความร่วมมือหลังฝึกงานในสถานประกอบการ

5) ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในสถานประกอบการ สอดคล้องกับ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ Poonsap (2018) จัดการศึกษาตามรูปแบบของ WIL (Work Integrated Learning) ก็ได้รับการนำมาปรับใช้ในโดยร่วมมือกับสถานประกอบการ บริษัทเบทาโกร จำกัด (มหาชน) “โครงการความร่วมมือการจัดการเรียนการสอนและวิจัยแบบบูรณาการกับการทำงาน (Work-integrated Learning: WIL) เป็นโครงการที่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษาได้ไปปฏิบัติงานจริงในเครือเบทาโกรควบคู่กับการเรียนการสอนในห้องเรียนและงานวิจัยอุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาจารย์และนักศึกษาสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์จริงภายใต้การแนะนำจากผู้ที่มีประสบการณ์ ซึ่งไม่สามารถหาได้ในห้องเรียนหรือห้องทดลอง และส่งผลให้อาจารย์และนักศึกษามีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมโดยรูปแบบการดำเนินงานถูกออกแบบมาอย่างเป็นระบบและหมุนเวียนได้

2. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการจัดการ มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการบริหาร มี 3 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 4 ด้านหลักสูตร มี 2 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบที่ 5 ด้านหลักสูตร มี 2 องค์ประกอบย่อย และผลการตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการ

การทำงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากผู้ทรงคุณวุฒิในภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสม สอดคล้องกับ Sritrakool (2014) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย พบว่า มีองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1.1) การวางแผน 1.2) การจัดหน่วยงาน 1.3) การจัดบุคลากร 1.4) การอำนวยความสะดวก 1.5) การประสานงาน 1.6) การรายงาน และ 1.7) การจัดงบประมาณ 2) ด้านหลักสูตร มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 2.1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2.2) คู่มือการเรียนการสอน 2.3) การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และ 2.4) การปรับปรุงหลักสูตร 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 3.1) วิธีการจัดการเรียนการสอน 3.2) วิธีการวัดผลและประเมินผล 3.3) เนื้อหาวิชา/สาระการเรียนรู้ 3.5) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 3.6) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ 4) ด้านการฝึกงาน มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 4.1) สถานศึกษา 4.2) สถานประกอบการ และ 5) ด้านความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 5.1) ความร่วมมือก่อนฝึกงาน 5.2) ความร่วมมือระหว่างฝึกงานในสถานประกอบการ และ 5.3 ความร่วมมือหลังฝึกงานในสถานประกอบการ

3. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการเรียนรู้อยู่กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง โดยภาพรวม พบว่า มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Srichomphu (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และ ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 2) รูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) คณะกรรมการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา บริหารงานระบบทวิภาคีในสถานศึกษา ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย คือ 1.1) คณะกรรมการอาชีวศึกษาระบบ ทวิภาคี 1.2) หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 7 หน้าที่ 2) ขอบข่ายงานการบริหารงาน อาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 8 ภารกิจ 3) กระบวนการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การนำหรือการสั่งการ การลงมือปฏิบัติ การควบคุมตรวจสอบและประเมิน และการปรับปรุงและพัฒนา 4) สมรรถนะทางวิชาชีพของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 3 สมรรถนะ และ 5) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี 3.การประเมินรูปแบบการบริหารงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

จากสถานการณ์แรงงานที่ขาดทักษะที่ตรงกับสถานประกอบการจึงทำให้เกิดการจ้างงานที่ได้รับค่าแรงต่ำกว่าวุฒิการศึกษา รวมถึงอัตราการว่างงานในกลุ่มช่างฝีมือ การจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวได้ตรงจุดมากขึ้น การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการ 2) ด้านกระบวนการบริหาร 3) ด้านผลประโยชน์จากความร่วมมือ 4) ด้านหลักสูตร 5) ด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ชัดเจนแล้วย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาฝีมือและทักษะของแรงงานได้ตรงความต้องการของสถานประกอบการและช่วยลดสถานการณ์การว่างงานและการจ่ายค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าวุฒิการศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา ไปศึกษาและประยุกต์ใช้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สถานศึกษาและสถานประกอบการ ควรนำผลจากการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา ไปศึกษาและประยุกต์ใช้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ สถานศึกษาและสถานประกอบการ ควรนำผลจากการศึกษารูปแบบ ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำผลจากการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานสำหรับสถานศึกษา ไปประยุกต์ใช้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานในสถานศึกษา

2.2 ควรมีการวิจัยและประเมินผลการนำรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้กับการทำงานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา



References

- Bangkok Business. (2016). *An In-Depth Look at the Quality of Vocational Education in Thailand to the Right Solution*. Retrieved 13 September 2017, from <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638574>
- Chomjai, T. (2011). *The Development of Collaborative Model for Tripartite Vocational Education System*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University.
- Pholkhan, B. (2018). *Development of a Bilateral Vocational Education Management System by Applying the Principles of Philosophy of Sufficiency Economics: A Case Study of Mahasarakham Polytechnic College*. (Doctoral Dissertation). Rajabhat Maha Sarakham University.
- Phonsakkul, P. (2007). *Budget Management Budget Process Model: School-Based Model in Elementary Schools under the Office of the Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University.
- Poonsap, A. (2018). *RMUTT. Lanna Joins Hands with Betagro to Create "WiL Students". Work*. Retrieved October 30, 2018, from <https://www.rmutl.ac.th/dsk/news/>
- Srichomphu, T. (2013). *The Model Development of Administration for Dual Vocational Training in Education Institutes under the Office Vocational Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University.
- Sritrakool, V. (2014). *The Development of Dual Vocational Training Education Management Nongkhai Technical College*. (Doctoral Dissertation). Udon Thani Rajabhat University.

การพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประเทศไทย*

Thailand's Labor Skills Development for Increased Competency

¹ประสงค์ ศิริมณฑล, สุปัตรา ยอดสุรางค์, วรสิทธิ์ เจริญพุด และ ชาวฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์

¹Pongsakorn Vongkaew, Supatra Yodsurang, Vorasit Chareonputch and Chawarit Chaosaengrat

¹สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์โกสุมพิสัย วิทยาเขตวังไกลกังวล

¹Faculty of Innovative Management at Innovation Management Collage

Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: presong.sir@rmutr.ac.th



บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความ มุ่งจะสำรวจสาเหตุหลักของการขาดแคลนแรงงาน และแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานของประเทศไทย ที่สัมพันธ์กับความสามารถการแข่งขันของประเทศไทย และนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาแรงงาน และการพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลัน จากกระแสระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส-19 ทำให้เกิดการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่

การศึกษาครั้งนี้ใช้การทบทวนวรรณกรรม จากแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการวิเคราะห์เนื้อหา สารของงานดังกล่าว เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหา

แนวทางการจัดการปัญหา ประกอบด้วย ควรมีการจัดการระบบการศึกษาในภาพรวมของประเทศให้ตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม การจัดการระบบการเรียนอาชีวศึกษาที่ควรใช้ระบบทวิภาคี เพื่อให้สามารถผลิตแรงงานที่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม ควรสร้างค่านิยมในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รัฐบาลต้องกำหนดกระบวนการทางด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองความต้องการของแรงงาน ควรจัดการให้มีการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาฝีมือแรงงานที่ตรงต่อความต้องการที่แท้จริงของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม โดยการเน้นทักษะที่เทคโนโลยีจะแทนที่ได้ยาก รวมทั้ง ทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การคิดอย่างมีเหตุผล และ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในภาคธุรกิจและของประเทศ

คำสำคัญ: การพัฒนาฝีมือแรงงาน; ขีดความสามารถการแข่งขัน; ประเทศไทย

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the underlying causes of labor shortages and the guidelines for developing Thailand's labor skills in connection to the country's competitiveness; and 2) to provide guidelines for managing labor problems and increasing labor skills in order to increase Thailand's competitiveness in

the face of rapid and sudden changes coming from the new economic trend caused by the Coronavirus 19 outbreak, which has resulted in a new way of life.

The study used a review of the literature on concepts, theories, and related research works. The collected data were analyzed in order to present guidelines for problem resolution.

From the study, it has been found that the guidelines for problem resolution are as follows: The educational system should be managed in response to the needs of business and industrial sectors; Dual vocational education should be used in vocational education to generate workers who meet the demands of the business and industrial sectors; Work-related social values should be encouraged; The government should establish the procedures of labor work and social welfare in response to labor needs; The promotion of integrated collaboration in the development of labor skills in response to the real demands of business and industrial sectors by emphasizing skills that cannot be replaced by technologies, such as teamwork, communication, rational thinking, and creative thinking, in order to increase the business sector's and the country's competitiveness.

Keywords: Development of Labor Skills; Competitiveness; Thailand

บทนำ

แรงงาน เป็นปัจจัยการผลิตและทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกระดับของระบบเศรษฐกิจ แรงงานมีอยู่ทุกภาคส่วนของภาคการผลิต ทั้งอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและบริการของประเทศ ดังนั้น ถ้าแรงงานในภาคการผลิตต่างๆ ของประเทศมีความรู้ความสามารถ มีทักษะและศักยภาพสูงจะส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตและประสิทธิผลต่อการผลิตให้สูงขึ้น มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพอย่างมากและทวีความรุนแรงมากขึ้น เป็นปัญหาทางโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนของประเทศในระยะยาว เนื่องจากการจัดการด้านแรงงานมีความซับซ้อน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันในหลายมิติ ทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และกลุ่มสถาบันทางสังคมที่หลากหลายทั้งภาครัฐ ผู้ประกอบการ และแรงงาน ดังนั้นทุกภาคส่วนของสังคม ต้องมีความเข้าใจในสาเหตุอย่างถ่องแท้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างของสภาพปัญหา เพื่อสามารถหาแนวทางแก้ไขได้อย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของ แรงงานไทยในอนาคตและคุณภาพชีวิตที่ดีของแรงงานของประเทศโดยรวม (Chanthaphong, 2011)

การขาดแคลนแรงงาน หมายถึง ภาวะที่อุปสงค์แรงงานมีมากกว่าอุปทานแรงงานภายใต้ค่าจ้างและเงื่อนไขการทำงาน ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ หรือ การขยายตัวของอุปสงค์ในตลาดแรงงานสูงกว่าการขยายตัวของอุปทาน นอกจากการขาดแคลนในเชิงปริมาณแล้วยังมีการขาดแคลนในเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ผู้ประกอบการไม่สามารถหาแรงงานที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการได้ เนื่องจากทักษะของแรงงานไม่ตรงต่อความต้องการ ภายใต้เงื่อนไขการทำงานหนึ่งๆ (Veneri, 1999)

ขณะที่ประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้ง แรงงานมีฝีมือและแรงงานไม่มีฝีมือต้องพึ่งพาแรงงานจากต่างประเทศ เป็นอุปสรรคที่ขัดขวาง การก้าวข้ามความเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่

ความเป็นประเทศที่มีรายได้สูงเนื่องจากการที่ไม่มีขีดความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะในภาคธุรกิจ เป็นผลมาจากการจัดการแรงงานและการพัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์จะสำรวจสาเหตุหลักของการขาดแคลนแรงงาน และแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานของประเทศไทย ที่สัมพันธ์กับความสามารถการแข่งขันของประเทศไทย จากการทบทวนวรรณกรรม และวิเคราะห์หาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการปัญหาแรงงาน และการพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ

สาเหตุหลักของการขาดแคลนแรงงาน และการพัฒนาฝีมือแรงงานของประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2562 ต่อเนื่อง พ.ศ. 2563 จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2564 ประเทศไทยประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลต้องสั่งให้มีการปิดประเทศ ห้ามการเดินทางเข้าและออกราชอาณาจักร ส่งผลต่ออุตสาหกรรมหลักที่เป็นอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้แก่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมส่งออก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานอย่างเข้มข้น เช่น อุตสาหกรรมอาหารทะเลส่งออกที่ต้องจ้างแรงงานไร้ฝีมือจากประเทศเพื่อนบ้าน และแรงงานฝีมือจากภายในและภายนอกประเทศ รวมถึงอุตสาหกรรมที่เน้นนวัตกรรมทางเทคโนโลยี เช่น อุตสาหกรรมปิโตรเคมี แต่ที่ส่งผลกระทบร้ายแรงที่สุดได้แก่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีอุตสาหกรรมประกอบขนาดใหญ่ได้แก่ โรงแรมและที่พัก อุตสาหกรรม ของฝาก และภัตตาคาร ตลอดจนผู้ประกอบการรายย่อยในด้านอาหารและกายาบำบัด ทำให้ตลาดแรงงานล่มสลายต่อมาเมื่อภาครัฐสามารถจัดการระบบงานสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นแม้ว่าจะต้องเผชิญปัญหาการเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เริ่มฟื้นตัวอย่างช้าๆ ขณะที่ตลาดแรงงานไทยที่ยังคงมีสถานะเปราะบาง เนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องเร่งปรับลดรายจ่ายลง เพื่อประคองธุรกิจให้อยู่รอดตามสถานะของตลาด

ในปี พ.ศ. 2564 แม้ว่า ตลาดแรงงานของไทยคงอยู่ในภาวะเปราะบางตามทิศทางเศรษฐกิจที่จะเริ่มฟื้นตัวและยังมีปัจจัยที่ไม่แน่นอนสูง เนื่องจากโรคระบาดโควิด-19 ยังคงมีการแพร่ระบาดอยู่ ส่งผลให้แรงงานไทย 3 รูปแบบหลัก คือ 1. แรงงานในตลาดแรงงานปัจจุบัน ได้แก่ (ก) แรงงานอายุ 45-50 ปีมีแนวโน้มที่จะถูกให้เข้าโครงการสมัครใจลาออก (Early Retire) เพิ่มมากขึ้น ขณะที่แรงงานที่อายุงาน 1 ปีเป็นเป้าหมายในการลดจำนวนคนของนายจ้าง เนื่องจากมองว่ามีประสบการณ์น้อยและจ่ายชดเชยต่ำ (ข) แรงงานที่ตกงานอาจกลายเป็นแรงงานที่ตกงานถาวร ในกรณีที่รัฐบาลไม่มีมาตรการใดๆ ในการบริหารจัดการ (ค) แรงงานใหม่ที่เตรียมเข้าสู่ตลาดแรงงาน ยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง โดยเฉพาะ นักเรียน นักศึกษา ที่จบการศึกษาและเข้าสู่ตลาดแรงงาน ในระยะเวลาช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ราว 5 แสนคน เมื่อรวมกับปี พ.ศ. 2563 ที่ยังไม่มีการทำงานประมาณ 4 แสนคน รวมสะสมประมาณ 9 แสนคน ในกรณีดังกล่าว บางส่วนอาจมีการจ้างเพิ่มในอุตสาหกรรมใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมดิจิทัล โดยอาจ เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2565 – 2566 แต่ปัญหายังมีนักเรียน นักศึกษาที่อยู่ระหว่างกำลังเรียนส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นสาขาที่ไม่ตรงความต้องการของตลาด ดังนั้น แรงงานปัจจุบันต้องเร่งแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะผู้ที่อายุ 40 ปีขึ้นไปต้องเร่งเพิ่มทักษะ หรือ มองหาอาชีพเสริมไว้สำรองในอนาคตส่วนการศึกษาก็ต้องเร่งปรับให้สอดคล้องกับโลกที่จะเปลี่ยนไป เพื่อให้แรงงานตรงต่อความต้องการตลาดในอนาคตเช่นกัน (Sorat, 2021)

จากการที่ภาวะการณ์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลต่อตลาดแรงงานไทยในปี พ.ศ. 2564 ที่ภาคธุรกิจเริ่มปรับเข้าสู่โหมดดิจิทัลเพื่อเตรียมรับมืออาชีพที่เปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นไปสู่การใช้นวัตกรรมทางปัญญาประดิษฐ์ทดแทนแรงงานเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับ

การที่เศรษฐกิจไทยใน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ได้รับผลกระทบอย่างหนักมาจากการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส-19 ที่แพร่ระบาดเป็นวงกว้าง ทั่วโลกและส่งผลกระทบต่อมายังภาคแรงงานอย่าง ชัดเจน โดยจากตัวเลขในไตรมาส 2 ของปี พ.ศ. 2564 มีแรงงานตกงานถึง 750,000 คน หรือคิดเป็นอัตราการว่างงาน 1.95% ต่อกำลังแรงงานรวม ถือเป็นอัตราที่สูงที่สุดในรอบ 11 ปี และยังมีแรงงานที่ต้องหยุดงานชั่วคราวสูงถึง 2.5 ล้านคน สูงสุดเป็นประวัติการณ์เช่นกัน ขณะที่ข้อมูลของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ระบุว่า แรงงานที่เคยมีงานทำกลับไม่มีงานทำอยู่ที่ 2.52 ล้านคน ช่วงไตรมาส 2 เพิ่มขึ้นถึง 4 เท่า และทั้งปีแรงงานไม่มีงานทำคาดว่าจะอยู่ราว 2-3 ล้านคน ส่วนปี พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา คาดว่าผลกระทบต่อแรงงานจะใกล้เคียงกับปี พ.ศ. 2563 เนื่องจากเศรษฐกิจยังคงมีความไม่แน่นอนสูงเหตุจากวัคซิ่นและยาที่เป็นความหวังในการป้องกันและรักษาโรคโคโรนาไวรัส-19 แม้จะมีข่าวดีเป็นระยะแต่ก็ยังไม่ชัดเจนนักและการที่จะกระจายไปยังประเทศต่างๆ ยังต้องอาศัยเวลา ภาพรวมเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2564 ที่ผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายคาดการณ์ว่า จะมีทิศทางที่พลิกกลับมาเป็นบวกได้จากภาพรวมเศรษฐกิจใน ปี พ.ศ. 2563 ยังคงไม่แน่นอน ส่งผลให้ตลาดแรงงานของไทยยังคงเปราะบาง เนื่องจากเศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพิงการท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างชาติที่โอกาสจะเข้ามาในไทยยังคงจะมีต่ำอยู่เพราะปัญหาจากการระงับการเดินทางระหว่างประเทศ เช่นเดียวกับการส่งออกยังคงมีปัจจัยเสี่ยงอีกมากในอนาคต รวมไปถึงธุรกิจขนาดกลางและย่อม (เอสเอ็มอี) ที่พบว่า มีบางส่วนไม่อาจเข้าถึงแหล่งเงินทุนทำให้เอสเอ็มอีเหล่านี้ จะไม่สามารถประกอบตัวเองไปได้จนผ่านพ้นปี พ.ศ 2564 แม้ว่าประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา 2 ทศวรรษไม่มีปัญหาการว่างงานเลย จนกระทั่งไตรมาส 2-3 ของปี พ.ศ. 2563 ผลกระทบชัดเจนขึ้นจากโรคโคโรนาไวรัส-19 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเปราะบางในตลาดแรงงานที่จะมีต่อเนื่องอย่างน้อยไป ตลอดปี พ.ศ. 2564 ปัญหาแรงงานเป็นโจทย์ใหญ่ที่หากไม่เร่งแก้ไขจะเป็นตัวบั่นทอนลดขีดความสามารถทางการแข่งขันของไทยในอนาคต (Sorat, 2021)

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และการก้าวพ้นประเทศรายได้ ปานกลางไปเป็นประเทศรายได้สูง ประเทศไทยมีอัตราการเติบโตของดัชนีมวลรวมรายได้ประชาชาติเฉลี่ยรายปี ในประเทศ (GDP) อยู่ที่ ที่ร้อยละ 3 และรายได้ประชาชาติต่อหัวอยู่ที่ 6,264.34 US dollar ประเทศไทยจึงได้รับการจัดอันดับอยู่ในประเทศรายได้ปานกลางตอนบน และเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่ติดอยู่กับระดับประเทศรายได้ปานกลางมายาวนานถึง 20 ปีแล้ว รัฐบาลไทยในยุค พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีความประสงค์จะนำประเทศไทยหลุดออกจากกับดัประเทศรายได้ปานกลางไปเป็นประเทศรายได้สูงในปี พ.ศ. 2569 มีความคิดเห็นว่าประเทศไทยต้องใช้เวลาน้อยกว่า 15 ปี ในการก้าวสู่การเป็นประเทศรายได้สูง และการจะหลุดออกจากกับดัประเทศรายได้ปานกลางได้นั้น จำเป็นต้องมีขีดความสามารถการแข่งขันที่สูงขึ้นในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมการผลิต ดังนั้น การยกระดับฝีมือแรงงานไทยเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อภาคธุรกิจ ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาแรงงานไทยให้มีทักษะฝีมือที่สูงขึ้นก็จะสามารถสร้างผลิตผลที่มีมูลค่าเพิ่มสูง รวมถึงได้รับค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น เมื่อรายได้เฉลี่ยของคนในประเทศเพิ่มสูงขึ้น ประเทศไทยก็จะสามารถก้าวข้ามกับดัประเทศรายได้ปานกลางได้ในที่สุด มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับฝีมือแรงงานไทยดังต่อไปนี้ 1. แก้ไขและพัฒนาระบบอาชีวศึกษาในประเทศไทย 2. การส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน และ 3. การพัฒนาทักษะในภาคบริการ (Piampongsan, 2021)

ปัญหาการที่แรงงานไม่สอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจ

ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในประเทศไทย มีลักษณะ เป็นการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพมากกว่าแรงงานไร้ฝีมือ จึงเป็นเหตุให้แรงงานที่เข้ามามีในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม มีคุณสมบัติไม่ตรงกับตำแหน่งงาน ทำให้ต้นทุนประสิทธิภาพการผลิต และความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจ นอกจากนั้น

ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพยังบั่นทอน ประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในภาพรวมอีกทอดหนึ่ง (Pholphirul, 2012) ปัญหาดังกล่าว ทวีความสำคัญอย่างมากสำหรับภาคอุตสาหกรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคอุตสาหกรรม ยังคงเป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศอย่างน้อยในระยะสั้น และระยะปานกลาง นอกจากนี้ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาตลาดแรงงานตึงตัวและการเข้าสู่สังคมสูงวัย ซึ่งเป็นปัจจัยหลักอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้กำลังคนที่เข้าสู่ภาคการผลิตมีจำนวนลดลง (Jitsuchon, 2012) ดังนั้น การจัดการปัญหาคุณภาพแรงงานไม่สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมจะมีส่วนช่วย บรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานสูงขึ้น แนวทางที่จะ แก้ปัญหาดังกล่าวเริ่มจากการพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะและขีดความสามารถการแข่งขันให้กับ แรงงานที่จะส่งผลต่อ ขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศด้วย

การวิเคราะห์การขาดแคลนแรงงาน และแรงงานฝีมือ ของประเทศไทย

ประการแรก ปัญหาในระบบของการศึกษาไทย จากการที่หลักสูตรการศึกษาที่ไม่มีมาตรฐาน ไม่สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดแรงงานได้ เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยไม่สามารถสร้างความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนได้ จึงมิได้ช่วยการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม (Wongpiromsan, 2020) ขณะที่ภาคธุรกิจ ไม่สามารถจ้างแรงงานที่ต้องการกับความเหมาะสมของการผลิต เพราะการขาดความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจกับภาครัฐส่งผลเชิงลบต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคธุรกิจ (Amornvivat, 2019)

ประการที่สอง ค่านิยมของสังคมไทย ที่มีค่านิยมว่า ผู้ที่เรียนสายอาชีพเป็นบุคลากรคนละระดับ กับผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสายวิชาการ ทำให้การเรียนในสายอาชีพไม่เป็นที่นิยมทำให้ ตลาดแรงงานขาดแคลนบุคลากรในสายอาชีพ ในขณะที่บัณฑิตที่จบการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ กลับมีแนวโน้มว่างงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Srinond, 2021)

ประการที่สาม ค่านิยมด้านการหางาน ที่ต้องการทำงานสบายและรายได้ดี ให้สมกับที่ตัวเองเรียนจบ มา ถ้าหากไม่สามารถหางานที่ต้องการได้ ก็เลือกที่จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป ทั้งที่ยังไม่มีประสบการณ์ใน การทำงาน โดยหวังแต่เพียงว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะทำให้หางานได้ง่ายขึ้น (Kraisith, 2016)

ประการที่สี่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการที่ผู้คนรุ่นใหม่ในสังคมไทยไม่นิยมการแต่งงานเพื่อมีบุตร สืบสกุล ทำให้อัตราส่วนระหว่างผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป กับอายุ 15 ปี อยู่ที่ระดับ 0.14 และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ภายใน 20 ปีข้างหน้า มีการพยากรณ์ว่า คนทำงานทุก 10 คน จะแบกภาระผู้เกษียณอายุ 3 คน การลดลงถึง การลดลงของแรงงานจากปัจจัยอายุ (Amornvivat, 2013)

ประการที่ห้า กระบวนการนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผลต่อแรงงานไทย ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เนื่องจาก รัฐบาลได้ใช้นโยบายการคลังเป็นหลักเพื่อช่วยเหลือแรงงานในสภาวะความผันผวนทางเศรษฐกิจในลักษณะ ประชาานิยมตามหลักการของเคนส์ (Waranyuwatana, 2008)

ประการที่หก จากการเกิดการแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส-19 การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ยืดเยื้อสร้างผลกระทบต่อแรงงานอย่างรุนแรง ข้อมูลล่าสุด ณ ไตรมาส 2 ปี 64 มี 1) ผู้ว่างงาน/เสมือน ว่างงานที่ทำไม่ถึง 4 ชม. ต่อวัน รวม 3 ล้านคน 2) ผู้ว่างงานระยะยาวเกิน 1 ปี 1.7 แสนคน มากกว่าช่วงก่อน โควิด 3 เท่าตัว และ 3) แรงงานที่ต้องกลับสู่ภูมิภาคมีมากถึง 1.6 ล้านคน สูงกว่าค่าเฉลี่ยในช่วงก่อนโควิด ที่ 5 แสนคนมาก นอกจากนี้คาดว่าในปี 63-65 รายได้จากการจ้างงานจะหายไปกว่า 2.6 ล้านล้านบาท นับเป็น “วิกฤตหุ้มนรายได้” ในระบบเศรษฐกิจ (Kapilkan, 2021)

ประการที่เจ็ด ปัญหาขีดความสามารถการแข่งขันระหว่างประเทศ ที่ไม่พัฒนาตามเป้าหมายอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยมีอันดับที่ดีขึ้น 1 อันดับจากปี พ.ศ. 2563 มาอยู่ในอันดับที่ 28 จากอันดับที่ 29 แม้ว่าผลลัพธ์ของการประเมินจะออกมาค่อนข้างดี แต่พบว่าปัญหาหลักของประเทศไทยอยู่ที่ด้านการค้าระหว่างประเทศที่มีอันดับลดลงจากอันดับที่ 5 เป็นอันดับที่ 21 ซึ่งเป็นผลมาจากการส่งออกขณะที่ภาคบริการที่พึ่งพาการท่องเที่ยวเป็นหลัก ประเด็นน่าสนใจที่ซ่อนอยู่ ได้แก่ การที่ไม่สามารถสร้างเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (Amnuaykanchanasith, 2021) และขีดความสามารถการแข่งขันเป็นตัวชี้วัดประการสำคัญในการที่จะเข้ามาลงทุนประกอบกิจการสถานะเศรษฐกิจภายในประเทศมีผลต่อการขาดความสามารถในการดึงดูดทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งแนวโน้มปัญหาการขาดแคลนแรงงานในระยะยาว (Srihong, 2017)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาฝีมือแรงงาน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานและปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรให้สูงขึ้น โดยวิธีการฝึกอบรม การให้การศึกษาและการพัฒนา (Nadler, 1989) กล่าวถึงขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ครอบคลุม 3 เรื่องด้วยกัน คือ

1. การฝึกอบรม (Training) เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้สำหรับงานปัจจุบัน มุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที หรือมีพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการขององค์กร การฝึกอบรมมีความเสี่ยงอยู่บ้างที่ผู้เข้ารับการอบรมไม่อาจทำงานได้ตามความมุ่งหวังขององค์กร อาจเป็นเพราะการจัดหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นขั้นตอนการทำงาน เทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้ หรือสภาพการแข่งขันผันแปรไปจากที่ได้คาดคะเนไว้
2. การศึกษา (Education) เป็นกระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อเตรียมบุคคลให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการขององค์กรในอนาคต การศึกษายังคงต้องเกี่ยวกับการทำงานอยู่ แต่จะแตกต่างไปจากการฝึกอบรม เนื่องจากเป็นการเตรียมเรื่องงานในอนาคตที่แตกต่างไปจากงานปัจจุบัน การศึกษาจึงเป็นการเตรียมบุคลากรเพื่อการเลื่อนขั้นตำแหน่ง (Promotion) หรือให้ทำงานในหน้าที่ใหม่
3. การพัฒนา (Development) เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่บุคลากรขององค์กร เป็นการช่วยเตรียมความพร้อมของบุคลากรสำหรับการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตและจุดหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรขององค์กร ช่วยให้บุคลากรขององค์กรได้เพิ่มพูนความรู้ ได้แสดงขีดความสามารถของตน ได้แสดงความคิดเห็นรวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความสามารถ ศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมา (Tianputh, 2004)

แนวความคิดเกี่ยวกับสมรรถนะและการพัฒนาสมรรถนะ

คำว่า “Competency” มีการนิยามจำกัดความไว้มากมายตาม ความเข้าใจและความเชื่อของแต่ละบุคคล หรือแต่ละสถาบัน ตั้งแต่แปลว่า ความสามารถ ขีดความสามารถ สมรรถนะ สมรรถภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยสมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และคุณลักษณะของบุคคล ซึ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่งที่เข้าทำการบรรจุได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Akaravorn, 2006) และเป็นคุณลักษณะส่วนลึกอยู่ภายในของบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างมีเหตุผลกับประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน และ/หรือผลการปฏิบัติงานที่สูงกว่าในการทำงานหรือในสถานการณ์หนึ่ง และได้รับรู้ว่า สมรรถนะ สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) สมรรถนะขั้นพื้นฐานได้ให้ หมายถึง ความรู้หรือ ทักษะพื้นฐานที่บุคคลจำเป็น

ต้องมีการทำงาน เช่น ความสามารถในการอ่าน ความรู้ในสินค้าที่ตนขายอยู่ประจำ เป็นต้น และ 2) สมรรถนะที่ทำให้บุคคลแตกต่างจากผู้อื่น ดังนั้น Competency หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลการทำงานสูงกว่ามาตรฐานหรือดีกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่ง Competency ในกลุ่มนี้จะมุ่งเน้นในการใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอื่นๆ รวมถึงค่านิยม แรงจูงใจ และทัศนคติ ที่จะช่วยให้เกิดผลสำเร็จที่ดีเลิศในงาน นอกจากนี้ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะสมรรถนะที่ส่งผลให้แสดงออกถึงพฤติกรรมในการทำงานที่โดดเด่น มีประสิทธิภาพ และได้ผลของการปฏิบัติงานตรงตามเป้าหมายหรือตามวัตถุประสงค์ขององค์กรว่าจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐาน คือ แรงจูงใจ อุปนิสัย เป็นคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคล ซึ่งจะแสดงออกมาในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง อาจรวมถึงทัศนคติ ค่านิยม ภาพลักษณ์ส่วนบุคคล (Self-Image) เป็นต้น สำหรับบทบาททางสังคม หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลต้องการสื่อให้ผู้อื่นในสังคมเห็นว่าตัวเขามีบทบาทต่อสังคมอย่างไรบ้าง ความรู้และหมายถึง ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการ แนวคิดต่างๆ ที่บุคคลจำเป็นต้องมีในสาขาวิชาชีพ และทักษะ (Skills) หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญหรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติ (Spencer, 1993) การพัฒนาฝีมือแรงงานจะต้องทำการพัฒนาทักษะในการทำงานให้เพิ่มมากขึ้น

แนวทางแก้ปัญหาการพัฒนาฝีมือแรงงานในประเทศไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน

แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการจัดการปัญหาด้านแรงงานและการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน ควรจะเริ่มจากการจัดการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการยกระดับฝีมือแรงงาน ในลักษณะ Reskilled and Up Skilled (Lieopairoj, 2020) เพื่อเพิ่มสมรรถนะของแรงงานฝีมือและนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนการจัดการการศึกษาของชาติในปัญหาหลักที่ไม่ตอบสนอง ความต้องการของภาคธุรกิจโดยเฉพาะการจัดการอาชีวศึกษาที่ด้อยทั้งคุณภาพและปริมาณ รวมถึงวัฒนธรรมองค์กรที่ไม่พึงประสงค์ของสถาบันอาชีวศึกษา และการพัฒนาดังกล่าวต้องสอดคล้องกับมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติ ที่เป็นข้อกำหนดทางวิชาการที่ใช้เป็นเกณฑ์วัดระดับความรู้ ทักษะ และเจตคติในการทำงานของผู้ประกอบอาชีพในสาขาต่างๆ ประกอบด้วย (1) ความรู้ (Knowledge) ซึ่งจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ในการทำงานได้อย่างถูกต้องตาม หลักวิชาการ (2) ทักษะ (Skills) เป็นการสะสมประสบการณ์จนเกิดความชำนาญ มีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานได้อย่างมีคุณภาพตามข้อกำหนด ถูกขั้นตอน และเสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ (3) เจตคติ (Attitude) จะต้องมีจิตสำนึกในการทำงานที่ดีประกอบด้วยจริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ การพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นการลงทุน เพื่อที่จะให้สินค้ามีคุณภาพและสามารถแข่งขันได้ในตลาด ปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ในอาเซียนเห็นความสำคัญที่จะต้องพัฒนาคุณภาพของแรงงานต่อภาระงานใหม่ที่เกิดขึ้น การพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นแนวทางที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ในการยกระดับจากประเทศที่รายได้ปานกลางให้มีรายได้ที่สูงขึ้น จากการที่เศรษฐกิจในประเทศอาเซียนมีการพลวัตสูงมากที่สุดในโลก เนื่องมาจากการเติบโตที่รวดเร็ว ทำให้หลายประเทศโดยเฉพาะประเทศไทย ขาดแคลนแรงงานฝีมือที่สามารถรองรับต่อภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ ขณะที่หน่วยงานที่ให้การอบรม เช่น วิทยาลัย อาชีวศึกษา หรือสถาบันฝึกอบรมฝีมือแรงงานมีปริมาณและคุณภาพ ไม่เพียงพอที่จะผลิตแรงงานฝีมือออกสู่ ตลาดแรงงานได้ (Watthanasuksin, 2019)

การพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นกระบวนการพัฒนายกระดับทักษะฝีมือแรงงานด้านศักยภาพและสมรรถนะการทำงาน เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านเทคโนโลยีตลอดจนเทคนิคการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการ หรือการประกอบธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ซึ่งสามารถกระทำได้ โดยตรง คือ การฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติ ให้เกิดทักษะความชำนาญ การดำเนินการดังกล่าว

(Upayokin, 2011) การพัฒนาฝีมือแรงงานต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของตลาดแรงงานท่ามกลางความไม่แน่นอนที่สูงขึ้น ทำให้หลายภาคส่วนเริ่มตระหนักถึงการพัฒนาทักษะเป็นวงกว้าง และผลักดันให้แรงงานต้องยกระดับ (Upskill) และปรับทักษะ (Reskill)

เพื่อรองรับผลกระทบจากการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของตลาดแรงงาน อาทิ โครงสร้างประชากรสูงอายุที่มากขึ้น (Aging Society) กระบวนการผลิตที่หันไปใช้เครื่องจักรแทนแรงงาน (Automation) ประกอบกับความไม่แน่นอนของภาวะเศรษฐกิจและสังคมในระยะข้างหน้าที่มีแนวโน้มสูงขึ้น อาทิ สงครามการค้าระหว่างสหรัฐฯ-จีน และวิกฤตโรคระบาด COVID-19 ที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อการจ้างงานและรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้ แรงงานจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทัน เช่น การยกระดับทักษะเดิม (Upskill) และเรียนรู้ทักษะใหม่ (Reskill) การพัฒนาทักษะการทำงานให้สอดคล้องกับลักษณะของงานประจำให้มากขึ้น (Sapana, 2020) ช่วยให้แรงงานสามารถทำงานได้ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เผชิญกับความไม่แน่นอนสูงได้ และช่วยยกระดับค่าจ้างผ่านกลไกของผลิตภาพแรงงานที่สูงขึ้น (Dearden, Jozef and Stijn, 2010)

ปัจจุบันการพัฒนาทักษะแรงงานถูกขับเคลื่อนจากทั้งรัฐและเอกชน โดยข้อมูลจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานพบว่า ในปี 2561 แรงงานได้รับการพัฒนาทักษะทั้งสิ้น 4.78 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของกำลังแรงงานนอกภาคเกษตร โดยแบ่งเป็นการพัฒนาทักษะผ่านการจัดอบรมของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานเฉลี่ยปีละ 2-3 แสนคน และเป็นการพัฒนาทักษะผ่านภาคเอกชน เฉลี่ยปีละ 4.3 ล้านคน

หน่วยงานที่รับผิดชอบสำหรับการพัฒนาฝีมือแรงงานในประเทศไทย

ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานที่มีหน่วยงานรับผิดชอบในการพัฒนาฝีมือแรงงานกระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย มีพันธกิจในการให้ความรู้และยกระดับฝีมือให้แก่แรงงานไทย เพื่อช่วยให้แรงงานไทยมีมาตรฐานฝีมือแรงงานเดียวกันทั่วประเทศ สามารถเปลี่ยนถ่ายและโยกย้ายไปยังภาค อุตสาหกรรมและภาคบริการได้อย่างราบรื่น รัฐบาลจึงมอบหมายให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน เป็นผู้รับผิดชอบหลักในจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงาน การส่งเสริมและจัดหลักสูตรอบรมและยกระดับฝีมือแรงงานไทย ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว และให้สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในด้านจัดทำมาตรฐานอาชีพให้ครอบคลุมทุกสาขาอาชีพ จัดทำวิธีการตรวจประเมิน จัดตั้งองค์กรรับรอง และทำการทดสอบสมรรถนะตามมาตรฐานอาชีพ พร้อมทั้งให้เอกสารรับรองยกระดับฝีมือให้แก่แรงงานไทย นอกจากนี้ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ยังได้ร่วมกับองค์กรเอกชน สถาบันการศึกษาทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ หลายหน่วยงานในลักษณะการทำความตกลงร่วมมือ เช่น การทำความร่วมมือการพัฒนาฝีมือแรงงานด้านเทคโนโลยีการเชื่อมต่ออัตโนมัติในอุตสาหกรรมปิโตรเลียม ระหว่างกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน (กพร.) และบริษัท ซิโนเปก อินเตอร์เนชันแนล ปิโตรเลียม เซอร์วิส คอร์ปอเรชั่น เพื่อจัดฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการเชื่อมต่ออัตโนมัติให้แก่แรงงานไทย 4 หลักสูตร ด้วยความร่วมมือจากบริษัท ซิโนเปก อินเตอร์เนชันแนล ปิโตรเลียม เซอร์วิส คอร์ปอเรชั่น ซึ่งเป็นบริษัทชั้นนำของโลกในเครือ Sinopec Group สาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินธุรกิจด้านวิศวกรรมปิโตรเลียมเดินท่อส่งก๊าซธรรมชาติในประเทศไทย ร่วมกับบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน

1. พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานไทย ด้วยการเปลี่ยนถ่ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปยังภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการได้อย่างราบรื่น รวมถึงการยกระดับฝีมือแรงงานในแต่ละภาคส่วนนั้น

จำเป็นต้องใช้ทักษะที่หลากหลาย ดังนั้น รัฐจึงควรสนับสนุนความหลากหลายทางอาชีพโดยเริ่มต้นจากการเปิดหลักสูตรอบรมที่หลากหลาย การมีแหล่งฝึกที่มีคุณภาพและเชื่อถือได้ หลักสูตรที่เปิดอบรมนั้นจะต้องมีความทันสมัย มีการเรียนรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างเข้มข้น พร้อมนำไปใช้งานได้จริง

2) สนับสนุนการศึกษา การศึกษาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาต่อยอดทั้งทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ดังนั้น การศึกษาที่มีคุณภาพดีจะส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น และ GDP ของประเทศสูงขึ้นอีกด้วย ดังนั้น ประเทศไทยควรส่งเสริมให้มีการผลิตบุคลากรสายวิศวกรรมและสายอาชีพสายช่างให้มีปริมาณมากขึ้นและมีคุณภาพสูง ขึ้นผ่านการลงทุนในเครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และมีจำนวนที่เพียงพอและเหมาะสมแก่การเรียนรู้และลงมือภาคปฏิบัติ เพื่อเพิ่มผลิตภาพหรือมูลค่าเพิ่มในภาคอุตสาหกรรม

3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การส่งเสริมและให้เงินอุดหนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเป็นรากฐานสำคัญที่จะก่อให้เกิดความคิด นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ ขึ้นสูง ส่งผลให้สินค้าและบริการในประเทศมีมูลค่าสูงขึ้น และเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ ตอบรับความต้องการของยุคสมัยในปัจจุบัน ทำให้รายได้ของประชาชนและ GDP ของประเทศเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ จะสามารถนำมาทดแทนแรงงานที่ขาดหายไป และแก้ปัญหาในระยะยาวเรื่องการขาดแคลนแรงงานของประเทศได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ปรับปรุงหลักสูตรและคุณภาพของการศึกษาหลักสูตรอาชีวศึกษาในประเทศไทย ให้ความสำคัญกับภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้จากตารางที่ 1 ซึ่งระบุถึงระยะเวลาในการเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จากแผนภาพพบว่า ระยะเวลาการเรียนภาคทฤษฎีมี สูงถึง 83.37% แต่การฝึกในภาคปฏิบัตินั้นมีอยู่เพียง 16.67% ซึ่งหากเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า ประเทศเหล่านั้นให้ความสำคัญกับการฝึกภาคปฏิบัติมากกว่าหรือเทียบเท่ากับการฝึกภาคทฤษฎี เนื่องจากการเรียนการสอนในสายอาชีวศึกษา จะเน้นแบบการนำไปปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้นักเรียนมีความสามารถและพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานหลังจบการศึกษา

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสัดส่วนการเรียนภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติในประเทศต่างๆ

ประเทศ	Classroom/Theory	On-The-Job Training
เยอรมนี	20-30 %	70-80%
ฟินแลนด์	20-30 %	70-80%
สิงคโปร์	50%	50%
มาเลเซีย	20-30 %	70-80%
ไทยแลนด์	83.37%	16.67%

แนวคิดการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานตามแบบ Reskilling and Upskilling

Reskilling หมายถึง พนักงานที่เรียนรู้ทักษะชุดใหม่เพื่อทำงานอื่น ในขณะที่ Upskilling หมายถึง พนักงานที่เรียนรู้ทักษะเพิ่มเติมเพื่อให้งานมีความพร้อมในการทำงานมากขึ้น ดังนั้น นี่คือการแตกต่างที่สำคัญระหว่างการพัฒนาทักษะใหม่และการยกระดับทักษะ กลยุทธ์ทั้งสองนี้ช่วยให้บริษัทต่างๆ พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการรักษาความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรม (Talent Guard, 2021)

การพัฒนาสมรรถนะแรงงานไทยเพื่อการก้าวทันเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง ผลจากรายงาน “The Future of Jobs Report 2018” ของ World Economic Forum ซึ่งสำรวจผู้ประกอบการทั่วโลกถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะแรงงานภายในปี 2565 พบว่า 54% ของแรงงานทั้งหมดต้องได้รับการพัฒนาทักษะ

ทั้งการ Reskill และ Upskill และ ในส่วนของประเทศไทยรายงานระบุว่า ผู้ประกอบการให้ความเห็นสอดคล้องกับภาพรวมทั่วโลก กล่าวคือประมาณครึ่งหนึ่งของแรงงานไทยต้องได้รับการพัฒนาทักษะทั้งด้าน “Technical Skill” โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงนวัตกรรม และความคิดเชิงสร้างสรรค์และความคิดริเริ่ม รวมถึง “Human skill” ที่สามารถเข้าใจจิตใจและอารมณ์ของผู้อื่นได้ ซึ่งหุ่นยนต์ไม่สามารถเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ได้

กระบวนการ นโยบายพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน

เพื่อให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานของไทยและตอบสนองนโยบายอุตสาหกรรม 4.0 ผ่าน มาตรการต่างๆ มีข้อเสนอแนะจากงานวิจัยว่า รัฐบาลควรดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อุตสาหกรรม หรือ Learning Factory โดยภายในศูนย์จะมีการพัฒนาทางด้าน Lean Automation System Integrator หรือ LASI ทั้งนี้รูปแบบการพัฒนาภายในศูนย์การเรียนรู้อุตสาหกรรมจะมีการนำแนวทางของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของอุตสาหกรรมการผลิตไทย รวมทั้งยังมีการเสนอแนวทางการรวมกลุ่มของแรงงานที่ผ่านการพัฒนาโดยจัดตั้ง Center of Robotic Excellence (CoRE) เป็นเครือข่ายความร่วมมือนาร่อง มีเป้าหมายภายใน 5 ปี จะพัฒนาระบบอัตโนมัติต้นแบบอย่างน้อย 150 ผลิตภัณฑ์ ถ่ายทอดเทคโนโลยีหุ่นยนต์ขั้นสูงให้แก่ผู้ประกอบการจำนวน 200 ราย และฝึกอบรมบุคลากรไม่น้อยกว่า 25,000 คน เพื่อการยกระดับอุตสาหกรรมอื่นๆ ของประเทศในภาพรวมโดยใช้แรงงานที่ผ่านการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานของไทยตอบสนองนโยบายอุตสาหกรรม 4.0 ทั้งนี้ ภาคอุตสาหกรรมควรใช้กลไกการพัฒนาดังกล่าวฯ ยกระดับแรงงานให้มีทักษะที่สูงขึ้น (Retain/Reskill) เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการเข้าสู่อุตสาหกรรม 4.0 ให้มีความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด (Triyangkulsri, 2019)

การวิเคราะห์ การพัฒนาฝีมือแรงงานในประเทศไทย

การพัฒนาฝีมือแรงงาน จัดเป็นวาระสำคัญของประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการให้มีความเติบโตอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจทางด้านการค้า การลงทุน การบริการ และเทคโนโลยี รวมถึงการเปลี่ยนกฎระเบียบการบริหารจัดการใหม่ การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ด้านสิทธิมนุษยชน การบริการการเคลื่อนย้ายทุนมนุษย์ให้มีความคล่องตัวมากขึ้น (Tantiwong, 2011)

การวิเคราะห์การเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ

จากงานวิจัยพบว่า ประเทศไทยประสบอุปสรรคสำคัญใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) การสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรม (2) การพัฒนาบุคลากร (3) ระบบโครงสร้างพื้นฐาน (4) การพัฒนากลุ่มอุตสาหกรรม (Cluster) และ (5) กฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรค ผลกระทบจากปัญหาด้านแรงงานมีผลกระทบต่อขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศเนื่องจากการวัดขีดความสามารถการแข่งขัน นั้นประกอบด้วยสมรรถนะทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพของภาครัฐ ประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ โครงสร้างพื้นฐาน สมรรถนะแรงงานเป็นตัวชี้วัดด้านประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ เพื่อจัดการกับปัญหาแรงงานขาดแคลนทั้งแรงงานฝีมือและไร้ฝีมือ (Jarukornsakul, 2021)

แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ

ปัจจัยหลักที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ประกอบด้วย (1) การศึกษาขั้นสูง และการฝึกอบรม (2) นวัตกรรม (3) โครงสร้างพื้นฐาน (4) ระดับการพัฒนาของธุรกิจ (5) สถาบัน (6) ประสิทธิภาพของตลาด (7) ประสิทธิภาพของตลาดแรงงาน และ (8) การพัฒนาตลาดเงินและในด้านที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน ได้แก่ ประสิทธิภาพของตลาดแรงงาน จากการที่ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับต่ำมาโดยตลอด จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพของแรงงานต่อค่าจ้างซึ่งประเทศไทยได้อันดับที่ต่ำ คือได้อันดับที่ 47 แสดงให้เห็นว่า แรงงานไทยยังมีประสิทธิภาพต่ำกว่ามาตรฐาน จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน ปรับปรุงปัจจัยการจัดการอย่างมืออาชีพ ซึ่งไทยได้อันดับที่ต่ำกว่ามาก โดยการว่าจ้างบุคลากรมืออาชีพมาเป็นผู้บริหารเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของบริษัท อีกปัจจัยที่ต้องปรับปรุงคือการรักษาและดึงดูดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ประเทศที่มีอันดับขีดความสามารถการแข่งขันสูงกว่าประเทศไทย มีบุคลากรที่เก่งในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม ประเทศไทยยังขาดบุคลากรเหล่านี้ที่จะช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ความชำนาญและความรู้ให้แก่บุคลากรของไทย ในการเพิ่มความรู้และทักษะในการทำงานจะส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของ (Jarukornsakul, 2021)

สรุป

การแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานฝีมือจะประสบความสำเร็จต้องเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ทั้งในการผลิตแรงงานใหม่ให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และพัฒนาแรงงานที่ทำงานอยู่แล้วโดยการยกระดับทักษะฝีมือให้สูงขึ้น มี Multi-Skills มีสมรรถนะสูงปรับตัวรองรับเทคโนโลยีได้ ทั้งนี้ รัฐต้องกำหนดนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการอบรมลูกจ้างของตนเอง โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี สถานประกอบการที่นำหลักสูตรฝึกอบรมของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานไปฝึกอบรม และนำค่าใช้จ่ายไปลดหย่อนภาษีได้ 2 เท่าหรือ 200% ซึ่งส่งผลให้มีการอบรมแรงงานในระบบ การจ้างงานปีละประมาณ 4,000,000 คน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการฝึกอบรมที่ไม่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม แม้ว่ากรมพัฒนาฝีมือแรงงานจะได้ดำเนินการแนะแนวและให้ความรู้ด้านความต้องการทักษะแรงงานของตลาดแรงงานในปัจจุบัน มีการดำเนินการทดสอบความสนใจในอาชีพ และการทดสอบความถนัดทางอาชีพ แต่ว่าการสมัครเข้าฝึกอาชีพของผู้เข้ารับการฝึกส่วนใหญ่จะสมัครเข้าฝึกอาชีพในสาขาที่นิยมในกลุ่มวัยรุ่น และสาขาที่อยู่ในกระแสนิยมมากกว่า อาทิเช่น สาขาช่างซ่อมคอมพิวเตอร์ สาขาช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ เป็นต้น โดยผู้เข้ารับการฝึกไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นในการนำไปใช้สำหรับ ประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงให้แก่ชีวิตเท่าที่ควร ในขณะที่ตลาดแรงงานกลับมีความต้องการการจ้างในสาขาอื่นๆ อาทิ สาขาช่างเชื่อมไฟฟ้า ซึ่งตลาดมีความต้องการในอัตราสูงมาก ทำให้เกิดปัญหาว่า ภายหลังจากการจบหลักสูตรการฝึกอาชีพแล้ว ผู้เคยเข้ารับการฝึกบางส่วนยังไม่มีงานทำและเมื่อไปสมัครทางบริษัท และองค์กรเอกชนหลายแห่งไม่รับเข้าทำงาน ด้วยเพราะผ่านการฝึกอาชีพไม่ตรงกับทักษะที่ตลาดต้องการ ดังนั้น รัฐบาลจะต้องกำหนดอาชีพที่จะรับเข้าทำการฝึกอบรมเพื่อรับใบประกอบวิชาชีพในสาขาที่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรมีการบูรณาการการทำงาน กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาฝีมือแรงงาน การทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติ ลดรอบระยะเวลาการทำงาน ใช้เทคโนโลยีช่วยในการปฏิบัติงาน และใช้กลไกคณะกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานฝึกอาชีพจังหวัด (กพร.ปจ.) การประกันคุณภาพ การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน เป็นแนวทางในการดำเนินงานและขับเคลื่อนภารกิจของสถาบันพัฒนาฝีมือ

พื้นที่ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จะช่วยใน 3 เรื่องสำคัญคือ (1) การกระจายโครงสร้างพื้นฐานให้เกิด การสะสมทุน ในพื้นที่ สร้างพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ เพื่อเป็นแหล่งรองรับการเติบโตของประเทศเพื่อนบ้าน ในอนาคต (2) การแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะแรงงานไร้ทักษะ ให้สามารถ ควบคุมและบริหารจัดการได้ง่ายขึ้น (3) การสร้างงานและโอกาสให้ SME ไทยในการขยายตลาดและการลงทุน ไปยัง ประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ทางด้านการปรับตัวของแรงงานและสถานประกอบการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงฉับพลันทางด้าน เทคโนโลยีและวิถีชีวิตแนวใหม่ สำหรับกลุ่มนักเรียน นักศึกษาที่จะเข้ามาเป็นแรงงานในอนาคต ภาครัฐ จำเป็นต้องทำให้หลักสูตรมีการปรับให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว นอกเหนือจากความรู้พื้นฐาน ด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีที่แรงงานจำเป็นต้องมีแล้ว การเน้นทักษะที่เทคโนโลยีจะแทนที่ได้ยาก รวมทั้ง ทักษะการทำงานเป็นทีม (Collaboration) การสื่อสาร (Communication) การคิดอย่างมีเหตุมีผล (Critical Thinking) และความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) นอกจากนี้ หลักสูตรควรสอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริง เช่น ควรสอนโปรแกรมที่จะต้องใช้ในการทำงาน หรือการเน้นประสบการณ์ในการทำงานจริง โดยมีความ ร่วมมือกับเอกชนเพื่อผลักดันการสร้างแรงงานจากความต้องการที่แท้จริง (Demand-driven) เช่น ระบบ การเรียนอาชีวศึกษาที่ควรเอาอย่างระบบทวิภาคี (Dual System of Education) ในเยอรมนี ที่มีการเรียนรู้ควบคู่ กับการทำงานจริง โดยเน้นสัดส่วนการเรียนรู้จากการทำงานจริงมากกว่าการเรียนรู้แต่ภาคทฤษฎี โดยมีการ ฝึกงานในโรงงานจริงด้วยเครื่องจักรที่ทันสมัย อย่างไรก็ตามที่ไทยไม่สามารถใช้รูปแบบอาชีวศึกษาแบบ ประเทศจีนหรือเกาหลีได้ เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเงินทุนในการปรับเปลี่ยนเครื่องจักรให้สอดคล้องกับ ภาคเอกชน ดังนั้น นโยบายดังกล่าวจึงต้องเน้นการขับเคลื่อนจากผู้ประกอบการ

การให้ความคุ้มครองทางสังคม ใช้บรรเทาผลกระทบให้กับแรงงานที่ถูกเลิกจ้างเท่านั้น การให้ความ คุ้มครองทางสังคมเป็นเครื่องมือขั้นสุดท้าย เพื่อช่วยเหลือระยะสั้นให้กับแรงงานที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทัน เช่น Government Jobs Guarantee โดยให้รัฐเป็นนายจ้างลำดับสุดท้าย ทำหน้าที่จ้างงานผู้ตกงาน โดยเฉพาะ การสร้างงานในอาชีพที่มีแรงงานไม่เพียงพอ เช่น การดูแลผู้สูงอายุหรือศิลปะ โดยจ่ายค่าจ้างให้สูงพอที่จะมี ชีวิตอยู่ได้ แต่ไม่สูงเกินไปที่จะเกิดการแย่งคนจากภาคเอกชน ซึ่งไทยยังไม่เคยมีมาตรการลักษณะนี้ จะมีเพียง มาตรการจ้างแรงงานทั่วไปที่ไม่ได้ระบุว่าจะต้องเป็นแรงงานที่ตกงาน หรือ Job-sharing schemes ใน เยอรมนีที่แรงงานสามารถต่อรอง กับผู้ประกอบการเพื่อให้ยังมียานทำต่อ แต่ยอมลดชั่วโมงการทำงานลง ชั่วโมงในช่วงเศรษฐกิจขาลง เนื่องจากมีสภาพแรงงานที่แข็งแกร่ง จึงสามารถต่อรองได้มาตรการพัฒนา ทักษะให้แก่ผู้ที่ตกงานเพื่อให้ สามารถกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานได้เร็ว

References

- Akaravorn, J. (2006). *Creating People to Create Works*. Bangkok: Tao Publishing House.
- Amornvivat, S. (2013). *Thailand's Labor Shortages Underline Deeper Problems*. Retrieved Jan 2, 2022, from: <https://www.scbeic.com/th/detail/product/753>>
- Amornvivat, S. (2019). *Firm Struggle for Mismatched Society*. Retrieved Jan 2, 2022, from: <https://shorturl/auYqz>
- Veneri, C. (1999). Can Occupational Labor Shortages Be Identified Using Available Data? *Monthly Labor Review*, 122(3), 15-21.
- Chanthaphong, S., & Angsriprasert, C. (2011). Thai Labor Shortage: Problems Cause and Solutions Integration. *Focused and Quick (FAQ)*, 57(3), 1-7.
- Danai, T. (1994). *Human Development Strategy: Challenges for Business Success*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Dearden, L., Reed, H., & Reenen, J. V. (2006). The Impact of Training on Productivity and Wages: Evidence from British Panel Data. *Oxford Bulletin of Economics & Statistics*, 68(4), 397-421.
- Education Council Secretariat National Education. (2017). *The National Scheme of Education B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. Bangkok: Prigwhan.
- Jozef, K., & Stijn, V. (2015). The Impact of Training on Productivity and Wages: Firm Level Evidence. *The Review of Economics and Statistics*, 97(2), 485-497.
- Kapilkan, M. (2021). *Column "Thinking Together"*, *Prachachat Business*. Retrieved March 4, 2022, from: <https://shorturl.asia/mk3n1>
- Kraisith, P. (2016). *Working Culture of Thai People*. Postdoctoral Study Thesis. Education Service Field. (Doctoral Dissertation). Graduate School Srinakharinwirot University Prasarnmit, Bangkok.
- Leepipatpaiboon, P., & Thongsri, N. (2018). *Industrial Robots and Its Impacts on Labor Market*. Retrieved March 16, 2020, from: <https://shorturl.asia/eFLU4>>
- Lieopairoj, S. (2020). *Reskilling, Upskilling: Challenges that Are Increasingly Necessary for the Human Race of the Future*. Bangkok: Siam Chapmanite Family.
- Lyle, M., Spencer, Jr., & Signe, M. S. (1993). *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York: Wiley.
- National Economic and Social Development Board. (2015). Thai Economic Performance in Q3 and Outlook for 2015-2016. Retrieved Jan 2, 2022, from: <https://shorturl.asia/vl7Mx>>
- Pholphirul, P. (2017). Educational Mismatches and Labor Market Outcomes: Evidence from both Vertical and Horizontal Mismatches in Thailand. *Emerald Publishing Limited*, 59(5), 534-546.
- Pholphirul, P. (2012). Labour Migration and the Economic Sustainability in Thailand. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 31(3), 59-83.



- Piampongsan, T. et al. (2018). *Upgrading Skill, Upgrading Thailand*. Bangkok: Future Innovative Thailand Institute: FIT.
- Prapatthong, U., & Phimphisut, C. (2015). The Study of Labor Demand and Skill Development in the Mekong Sub-Region. *MFU Connexion Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(2), 43.
- Sapana, A., Aaron De, S., Sébastien, L., & Angelika, R. (2020). *To Emerge Stronger from the COVID-19 Crisis, Companies Should Start Reskilling their Workforces Now*. Retrieved March 19, 2020, from: <https://shorturl.asia/kGXbE>>
- Srinond, M. (2006). *The Development of Indicators: Concepts and Theories*. Retrieved March 3, 2020, from: <https://shorturl.asia/uELWS>>
- Somchai, J. (2012). Thailand in Middle Income Trap. *TDRI Quarterly Review*. 27(2), 13-20.
- Sorat, T. (2021). A Labor Market in 2022. Retrieved Jan 2, 2022, from: <https://shorturl.asia/4Q6lR>>
- Sorat, T. (2021). *Labor Market Trends in 2021 When Thailand Remains with COVID-19*. Labor Market. Retrieved Jan 2, 2022, from: <https://shorturl.asia/Me5x6>>
- Talent Guard. (2021). *Reskilling and Upskilling: A Strategic Response to Changing Skill Demands*. Retrieved March 27, 2020, from: <https://shorturl.asia/IQJip>>
- Triyangkulsri, P. (2019). *Guidelines for the Development of Labor Competency for Industry 4.0 Policy*. Retrieved March 27, 2020, from: <https://shorturl.asia/gS3oH>>
- Varanyuwatana, S. (2008). *Economics Policy*. Retrieved March 13, 2020, from: <https://shorturl.asia/DSwGq>>
- Wuthiphan, T. (2011). *Projection of Future Labor Force Trends Classified by Range Age*. Bangkok: Labor Market Research Division.

การพัฒนาการเมืองท้องถิ่นด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ของภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย*

The Development of Local Politics Through the Participation Process of the People's Sector in a Democratic Way

สุพัฒพงศ์ แยมอิม

Suphatpong Yamim

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author. Email: Supatpong2525@gmail.com



บทคัดย่อ

บทความวิชาการต้องการศึกษาและอธิบายให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของการเมืองการปกครองท้องถิ่น โดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ด้วยกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย ตามรูปแบบในการพัฒนาการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย พร้อมกับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในการขับเคลื่อนงานประเทศในแผนพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของประเทศไทยนั้น ผู้เขียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบทบาทในการพัฒนาและการขับเคลื่อนพื้นที่เป็นตัวตั้งในชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมถึงการพัฒนามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และความสำคัญกับการพัฒนาแบบบนลงล่าง (Top-Down) และล่างขึ้นบน (Bottom-Up) โดยมีการเน้นสายงานไปตามรูปแบบตามกระบวนการที่ปฏิบัติจริง ๆ ตามสายบังคับการ เพื่อความเสมอภาคและถ่ายทอดวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของปัญหาและสภาพการเปลี่ยนแปลงข้อจำกัดของกลไกรัฐที่ไม่สามารถตอบปัญหาความต้องการ หรือการแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมและทันทั่วถึง สุดท้ายผู้เขียนเสนอแนะว่าการเมืองท้องถิ่นด้วยกระบวนการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตยสู่การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น โดยใช้ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมให้มีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ท้องถิ่นเป็นตัวแทนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการตื่นตัวจากประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การเมืองภาคประชาชน; การปกครองส่วนท้องถิ่น; การมีส่วนร่วมการพัฒนา; ชุมชนท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this research article is to investigate and explain the important role of local politics and government through the participatory process of the people's sector, as well as the development process through the participatory process of the people's sector in a democratic approach. The researcher focuses on the development of community, society, locality, politics, and people participation in mobilizing the country based on the 20-year

*Received May 6, 2021; Revised June 4, 2021; Accepted December 30, 2022

national strategy, as well as developing cooperation with both the private and public sectors. Top-down and bottom-up development has been implemented, with a focus on the line of work according to the process that has actual operations based on the line of command for equality as well as the transfer of people's ways of life in the face of problems and changing conditions caused by the limitations of the state mechanism, which cannot comprehensively and timely respond to or solve people's problems. Finally, the researcher suggests that local politics can be developed through a democratic participatory process of the people's sector, which can result in the development of community, society, and locality by involving people and civil society in developing local community. This is considered to be the true awakening of the people.

Keywords: People's Politics; Local Government; Participation in the Development; Local Community

บทนำ

การเมืองการปกครองท้องถิ่นด้วยกระบวนการพัฒนาโดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในรูปแบบในการพัฒนาของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย พร้อมกับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในการขับเคลื่อนงานประเทศในแผนพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของประเทศไทย ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน สังคม ชุมชน ท้องถิ่น การเมือง และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบทบาทในการพัฒนาและการขับเคลื่อนท้องถิ่นพื้นที่เป็นตัวตั้งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากอย่างแท้จริง รวมถึงการพัฒนามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเมืองการปกครองท้องถิ่นร่วมกัน หรือที่ทางภาคประชาชนและภาคประชาสังคม คือ รูปแบบการพัฒนาการศึกษาผลกระทบจากนโยบายรัฐต่อสิทธิ และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ความซับซ้อนของปัญหาและสภาพการเปลี่ยนแปลง ข้อจำกัดของกลไกรัฐ ที่ไม่สามารถตอบปัญหาความต้องการ แก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมและทันทั่วทั้งที่ได้ รวมถึงการขยายการพัฒนาการเมืองการรวมศูนย์อำนาจจากเดิมที่ส่วนกลางสู่การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น โดยใช้การเมืองภาคประชาชนและภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการใช้พื้นที่ตำบลในชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาการเมืองการปกครองท้องถิ่น หรือเรียกรูปแบบการพัฒนาท้องถิ่นแบบ (Top Down) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2018)

นอกจากนี้การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กร ทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทาง การเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรม สาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุก รูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ ประชาชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม Niyomvet, (2011)

การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม จะเห็นได้ว่าปัญหาและอุปสรรค คือการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนและผู้นำชุมชนเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิการมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญและสามารถใช้สิทธินั้นได้อย่างเต็มที่ถึงแม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้การใช้สิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นไปได้มากขึ้น แต่ถ้าหากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้กฎหมายอยู่การใช้สิทธิดังกล่าวก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ดังนั้น ประชาชนจึงจำเป็นที่จะต้องรับรู้ถึงสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและท้องถิ่นและเพื่อให้เป็นไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักการกระจายอำนาจและแนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่น (Participation of the People, 2015)

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่ผ่านมา มีการตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษการเมืองภาคประชาชน กับแนวทางการพัฒนามีบทบาทการขับเคลื่อนงานการทำงานเชิงพื้นที่ เน้นชุมชนและการเมืองท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้ชุมชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นพลวัตการเปลี่ยนแปลงในฐานะรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุนการเข้ามามีบทบาทการทำงานในโครงสร้างของชุมชน ท้องถิ่น จากนั้นจะอธิบายความสำคัญของการเมืองภาคประชาชนการมีส่วนร่วมต่อขบวนการพัฒนาการเมืองปกครองท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ชุมชน ท้องถิ่น ด้วยพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาคประชาชน ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอบทความเรื่องการเมืองการปกครองท้องถิ่นด้วยกระบวนการพัฒนาโดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนหลักประชาธิปไตยในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจะวิเคราะห์และนำเสนอในประเด็นของรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นในการบูรณาการหรือการสร้างองค์กรเครือข่ายชุมชนให้เกิดพัฒนาในส่วนต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วม เช่น การสร้างฉันทามติ การสร้างทัศนคติของสาธารณชน หรือการเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นต้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาคประชาชน

แนวทางการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นตามหลักสากล ซึ่งเป็นที่ยอมรับและมักถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาของระบบการปกครอง แบบรวมศูนย์อยู่ที่รัฐบาล รวมถึงหน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ แนวทางการปฏิรูปที่เน้นโครงสร้างและการกระจายอำนาจ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า โครงสร้างระบบราชการที่มุ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางของภาครัฐเป็นสำคัญจะทำให้การทำงานล่าช้าขาดประสิทธิภาพ และที่สำคัญจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างและการกระจายอำนาจให้ขยายไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

ดังนั้น ประเทศที่พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ดีมีการกำหนดให้กลุ่มภาคประชาชนในทุกๆ ระดับมีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมืองตามกฎหมายที่มีผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในทุกมิติของกระบวนการทางการเมือง ตามหลักสากลที่มีการพัฒนาการเมืองการปกครองมาแล้ว

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

(Bualam, 2002) นอกจากนี้ Supkampang, (2009) กล่าวอีกว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในรายงานการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ว่าหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสารการให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมนั้น

ดังนั้นแล้ว การมีส่วนร่วม (Participation) นั้นยังสรุปได้ว่า 1. การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่ 2. ร่วมกันคิดเรื่องสาเหตุปัญหาของชุมชน และลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดเป้าหมายที่สำคัญ 3. ร่วมมีวางแผนการดำเนินงาน 4. ให้ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ด้วยความรู้ความสามารถ 5. ร่วมติดตามและประเมินผลในการตรวจสอบปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหา 6. ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

พัฒนาการของการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำหรับประเทศไทย นับตั้งแต่ช่วงปี 2535 กระแสการกระจายอำนาจได้ถือเป็นตัวแปรสำคัญยิ่งในการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศ จนเกิดกระแสผลักดันให้เกิดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นในระดับตำบล ในปี 2537 ซึ่งต่อมา หลังการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ก็ได้ทำให้เกิด “ระบบการปกครองท้องถิ่น” ขึ้นในประเทศไทย อย่างสมบูรณ์ทางโครงสร้างและมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่รวมถึงกรุงเทพมหานครและพื้นที่ซึ่งมีการบริหารรูปแบบพิเศษขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบการปกครองของประเทศเพื่อทำหน้าที่จัดบริการสาธารณะให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ได้โดยง่ายรวมทั้งถูกคาดหวังว่าจะสามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจึงมีเหตุผลที่มานั้นเป็นความจำเป็นสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เหตุผลทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ทำให้เกิดการกระจุกตัวเกิดภาวะการณ์ความแตกต่างของระดับชั้นความเจริญที่ขยายตัว มากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น สาเหตุก็เนื่องมาจากความเจริญเติบโตก้าวหน้าทางด้านต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นอยู่รอบบริเวณศูนย์อำนาจในส่วนกลางเป็นหลักเท่านั้นทำให้ความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทวีความรุนแรงอย่างชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเหตุผลทางโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมจนเกิดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ

2. เหตุผลทางการเมือง ซึ่งเมื่ออำนาจอยู่ที่ส่วนกลางและเป็นผู้ตัดสินใจ การใช้ ทรัพยากรของแผ่นดินจากท้องถิ่นก็จะมีน้อยมาก ขณะที่หากมีการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้มีมากขึ้นก็จะสามารถลดความเข้มข้นของการแข่งขันอยู่ในพื้นที่เดียวได้จึงจำเป็นต้องมีการกระจายอำนาจเพื่อระดมคนที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

3. เหตุผลทางวัฒนธรรมจากการที่มีความแตกต่างหลากหลาย จึงจำเป็นต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมซึ่งสามารถทำได้ด้วยการลดอำนาจรัฐและเพิ่มอำนาจให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลตนเอง รวมทั้งกำกับดูแลอำนาจรัฐมากขึ้นถึงแม้ว่าเหตุและปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวจะก่อให้เกิดกระแสผลักดันการกระจายอำนาจการปกครองขึ้นในประเทศไทยมาอย่างยาวนานหลายทศวรรษ การปกครองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับองค์กรปกครองในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นก็ยังไม่ได้ถูกดำเนินการให้

เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมได้ โดยเฉพาะยังไม่ สามารถก่อให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานของท้องถิ่นหรือมิได้ทำให้เกิดการกระจาย เจ้าหน้าที่ลงไปในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจังแต่อย่างใด

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่จัดทำระเบียบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานเป็นการเฉพาะขึ้นมา เช่น ระเบียบคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงานว่าด้วยการรับฟังความเห็น และทำความเข้าใจกับประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพิจารณาออกใบอนุญาตประกอบกิจการผลิตไฟฟ้า พ.ศ. 2559 (ระเบียบ กกพ.) ซึ่งเป็นระเบียบที่ใช้ในกิจการเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าขนาดเล็กและเป็นพลังงานทางเลือก กล่าวได้ว่าระเบียบและแนวทางปฏิบัติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้นมีวัตถุประสงค์หลักที่เหมือนกันคือ เป็นช่องทางในการให้ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ เพื่อนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเหล่านั้นไปประกอบการพิจารณาการพัฒนาโครงการให้มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชน เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างรัฐ ชุมชน และผู้พัฒนาโครงการ ซึ่งหมายความว่า **“โครงการพัฒนาต่างๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อโครงการนั้นต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน”** เมื่อพิจารณาในด้านรูปแบบของการมีส่วนร่วม ที่กำหนดไว้ในระเบียบต่างๆ พบว่าการจัดประชุมที่เป็นทางการเป็นรูปแบบที่นิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่งในความจริงแล้วรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย และสุนทรียสนทนา สามารถระดมความคิดเห็นได้หลากหลาย และมีประสิทธิภาพมากกว่ารูปแบบการพัฒนาสังคม ส่วนนี้เป็นการนำความรู้สังคมวิทยาไปใช้ประโยชน์ การพัฒนาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ หรือตามแผนที่วางไว้ล่วงหน้าส่วนประกอบของโครงสร้างที่สำคัญมีสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นองค์การสังคมและส่วนที่เป็นสถาบันสังคม ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบ 4 ประการดังได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงพัฒนาทั้งองค์การและสถาบันสังคมทำให้ทุกคนในองค์การสังคมและกฎระเบียบหรือวัฒนธรรมมีความเจริญก้าวหน้าเป้าหมาย นักพัฒนาดำเนินการพัฒนาชุมชน หรือสังคมและทำการวิจัยการพัฒนามาร่วมกับประชาชนในชุมชน เพื่อพัฒนาทั้งตัวชาวบ้าน ครอบครัว และชุมชนพัฒนาแล้วเขาจะห่วงเพราะถือเป็นงานของเขาในเชิงวิชาการการพัฒนาสังคมนับเป็นการกระบวนการทางสังคม (social process) ที่สำคัญ เพราะการมีกระบวนการนี้ทำให้สังคมไม่อยู่นิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจากความไม่เจริญพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ครอบครัวมีความมั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็งและประชาชนที่ได้รับการพัฒนา มีความสุข

1. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาทางด้านการผลิต การจำหน่าย การแลกเปลี่ยน การลงทุน
2. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาทางด้านจิตใจแบบแผน พฤติกรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม
3. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยและประชาชนภายในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการนำความรู้สังคมวิทยาไปใช้ประโยชน์ การพัฒนาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการหรือตามแผนที่วางไว้ล่วงหน้าส่วนประกอบของโครงสร้างที่สำคัญมีสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นองค์การสังคมและส่วนที่เป็นสถาบันสังคม ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบ 4 ประการดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงพัฒนาทั้งองค์การ

และสถาบันสังคม ทำให้ทั้งคนในองค์กร สังคมและกฎระเบียบหรือวัฒนธรรมมีความเจริญก้าวหน้าเป้าหมาย นักพัฒนาดำเนินการพัฒนาชุมชนหรือสังคมและทำการวิจัยการพัฒนาร่วมกับประชาชนในชุมชน เพื่อพัฒนา ทั้งตัวชาวบ้าน ครอบครัว และชุมชนที่เขาอยู่ การดำเนินการพัฒนาโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจะทำให้ ชาวบ้านได้รู้และเข้าใจการทำงาน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของผลการพัฒนา แล้วเขาจะหวงแหนเพราะถือเป็น งานของเขา ในเชิงวิชาการ การพัฒนาสังคมนับเป็นการกระบวนการทางสังคม (social process) ที่สำคัญ เพราะการมีกระบวนการนี้ทำให้สังคมไม่อยู่นิ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจากความไม่เจริญพัฒนา ให้ เจริญก้าวหน้า ครอบครัวมีความมั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็งและประชาชนที่ได้รับการพัฒนามีความสุข และ ยังสามารถกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน และการระดมการแก้ไขเพื่อความเสมอภาคกัน

1. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาทางด้านการผลิต การจำหน่าย การแลกเปลี่ยน การลงทุน
2. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาทางด้านจิตใจแบบแผน พฤติกรรม รวมทั้งความสัมพันธ์ ของคนในสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม
3. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสร้างกระบวนการปกครองให้เป็น ประชาธิปไตยและประชาชนภายในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

บทบาทการเมืองภาคประชาชนและภาคประชาสังคมด้วยกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น

การเมืองภาคประชาชน คือ การเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะโดยตรง โดยไม่ผ่านทางตัวแทนของพรรคการเมือง หรือหน่วยงานราชการ การเมืองภาคประชาชนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ของการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งย้าแนวคิดที่ว่า "การเมืองไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง" การเมือง ภาคประชาชนเป็นคำจำกัดความโดย (Eowsriwong, 2003) นอกจากนี้ กระบวนการประชาสังคมเป็นเรื่อง สมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมเกลียวมากกว่าความแตกต่าง การเมืองภาคประชาสังคม มีความหมาย ใกล้เคียงกับความชุมชน แต่ความเป็นชุมชนนั้นเน้นในเรื่องการสร้างชนบทที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการภาค ประชาสังคมมีขนาดใหญ่กว่าเป็นชุมชน ลักษณะแบบนี้เป็นอารยะสังคมที่ครอบคลุมกระบวนการทางสังคม ทุกชนชั้น รวมถึงชั้นกลางในเมืองที่มีความผูกพันของผู้คนที่หลากหลายบนพื้นฐานแห่งความร่วมมือด้วยสำนึก ที่มีต่อความเป็นพลเมืองของประชาชนที่เข้ามามีบทบาทร่วมกัน Laothammatha, (1995) อีกทั้ง ยังมีบทบาท สำคัญในการจัดการเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้นมาเพื่อผลักดันการดำเนินงานของประชาชน ในรูปแบบกระบวนการหรือกิจกรรมที่มีความหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้นมาในรูปแบบ องค์กร กลุ่ม ชมรม สมาคม เพื่อที่จะต้องการเปลี่ยนสังคม ชุมชน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐและภาคเอกชน

ดังนั้นแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องมารวมออกแบบการเมืองสมัยใหม่ๆ การทำงานการเมืองแบบมีส่วนร่วม ของของทุกภาคส่วนในการพัฒนาชาติบ้านเมืองและต้องการพัฒนาประเทศไปพร้อมๆ กับการเมืองควบคู่กับ การพัฒนาการเมืองแบบมีส่วนร่วมร่วมกันจากประชาชนอย่างแท้จริงนั่นก็คือ การเมืองจากการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการออกแบบการทำงานร่วมกันในเชิงพื้นที่ คือ ชุมชน ตำบล เมือง จังหวัด จากการมีส่วนร่วม ของประชาชนฐานราก ในการออกแบบเป็นเครือข่ายทางการเมืองในการทำงานร่วมกันในการพัฒนาเชิงพื้นที่ ตำบล ชุมชน สู่ท้องถิ่นจัดการตนเองอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ยังต้องอาศัยขบวนการประชาสังคมแนวใหม่ เข้ามา เป็นเป้าประสงค์หลักในการเคลื่อนไหวภายใต้รากฐานของชุมชนที่สามารถเรียกร้องและรักษาระบบกฎเกณฑ์ที่ วางไว้อย่างมีศักยภาพเพื่อลดการสร้างกระบวนการใหม่ๆ ภายใต้ความขัดแย้งอื่นๆ ได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระจายอำนาจให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหาร การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบ ดังนั้น ถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการตัดสินใจในการดำเนินการต่างๆ ของท้องถิ่นแล้ว จะทำให้การบริการสาธารณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับทราบขั้นตอนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีผลให้การดำเนินการต่างๆ ของท้องถิ่นเป็นไปด้วยความโปร่งใส มีความเป็นธรรม ลดการทุจริต และความขัดแย้งในการทำงาน (Office of the National Commission for Decentralization, 2020)

การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองตนเอง หรือกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชนโดยคนในชุมชน โดยตั้งแต่ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา เป็นผลให้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ของการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย ก่อให้เกิดหน่วยปกครองในระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ยังมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล นับรวมจำนวนกว่าหมื่นแห่งทั่วประเทศเพื่อให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน ต่อมาภายหลังยังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่เพิ่มอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ (Sathitniramai, 2012) ทั้งนี้ ในการพิจารณาละเมิดเรื่องใด หากที่ประชุมเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนหรือเป็นเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน หรือเป็นเรื่องที่มีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือหนังสือสั่งการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุม ประชาคมชุมชน คณะกรรมการชุมชนอาจมีมติให้มีการประชุมประชาคมชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็น เรื่องดังกล่าวก็ได้

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นความจำเป็นดังจะเห็นได้ว่าการกำหนดให้ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นต้องเป็นตัวแทนของประชาชนซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกระบวนการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานและตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายให้การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด แก้ปัญหาได้รวดเร็ว สร้างความโปร่งใส รวมทั้งเป็นวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ความเป็นเจ้าของชุมชนและเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น ดังนั้น การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเกิดขึ้นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยนั่นเอง

แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประชาชน เข้ามามีบทบาทในการทำงานและการขับเคลื่อนการเมืองในเชิงพื้นที่มากขึ้นไม่ว่าทางชุมชนท้องถิ่น มี พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นเครื่องมือให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม เข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมและมีเวทีการทำงาน การพัฒนาการออกแบบ การเมืองภาคประชาชนร่วมกันเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นในการทำงานร่วมกัน

ซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำงานอย่างบูรณาการของประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานท้องถิ่น ท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากฐานราก จากการแสดงความคิดเห็น ในการร่วมกันออกแบบการทำงานร่วมกันในการทำงานการพัฒนา ทางการเมือง การปกครอง อย่างแท้จริง

ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคประชาชนในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาชน หรือภาคประชาสังคม (civil society movement) หรือภาคพลเมือง ดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญ คือพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (common good) เป็นพลังสำคัญ นัยโดยทั่วไปของ “พลเมือง”(citizen) กำหนดไว้ 2 ระดับคือ ระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานที่ว่าพลเมืองคือฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชน มีสิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย การกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวสังคมทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่างๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง แรงบันดาลใจของพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะพลเมืองจะเกิดจากความต้องการ 3 ประการ คือ

1. ความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต
2. ความต้องการแก้ปัญหาหรือทำให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของตนซึ่งรัฐหรือการเมืองในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้หรือไม่เคยแก้ไข
3. ความต้องการเยียวยาความสัมพันธ์ที่อ่อนแอของชุมชนและความส่อถอยทางการเมืองด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง 2 ระดับของการเป็นพลเมือง ด้วยสำนึกพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองเป็นดังนี้

- 3.1 การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักในอำนาจอธิปไตยของตนเอง
- 3.2 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักได้ว่าการทำหน้าที่ของตนอย่างต้นตัว รู้เท่าทันและใช้ปัญญาและมีส่วนร่วมคือการกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง (self-determination)
- 3.3 พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทนเป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุนและเกื้อกูลกัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานเชิงโครงสร้างโดยภาครัฐ เพื่อประโยชน์ต่อบ้านเมืองและสังคม ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม จึงเป็นของคู่กัน
- 3.4 การเป็นพลเมืองไม่มีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศใด แต่ในระบอบประชาธิปไตยเสรี (Liberal democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียมและสิทธิเสรีภาพระดับโลก พลเมืองจึงต้องตระหนักรู้ในระดับสากลร่วมด้วย การเมืองภาคพลเมืองในที่นี้จึงเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองตนเอง (self-government) มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตประเทศชาติ (self-determination) มีอำนาจในการถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไปโดยชอบธรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่น ท้องถิ่น จากฐานราก สู่ความเข้มแข็ง

ดังนั้น การพัฒนาแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง คือต้องการพัฒนาแบบ Top Down แสดงให้เห็นว่าการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นจะต้องมองเห็นความสำคัญทั้งในส่วนของการสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ที่มองแบบบนลงล่าง (Top-Down) และส่วนของทฤษฎีล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ที่เน้นในส่วนของผู้ปฏิบัติจริงๆ เหมือนดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าข้าราชการปฏิบัติการเป็นกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางระหว่างผู้บริหารกับประชาชนผู้รับบริการ จึงมีความสำคัญที่จะต้องมองปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็น 2 ส่วน ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้บริหาร ซึ่งเป็นการมองแบบบนลงล่าง (Top-Down) ตามแบบสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) คือต้องเป็นผู้ที่ต้องรับการถ่ายทอดนโยบายหรือแผนงานจากผู้บริหารเพื่อสามารถที่จะนำไปปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องและ มีประสิทธิภาพศึกษาผลกระทบ

จากนโยบายรัฐต่อสิทธิ การปลูกสร้างพลัง ปลูกกระแสการพัฒนาจากล่างสู่บนโดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง การสื่อสาร แสดงรูปธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เพื่อการเรียนรู้และขยายผล การสร้างพื้นที่กลาง ให้ทุกภาคส่วนมาเชื่อมร้อย และสนับสนุนการขับเคลื่อนงานร่วมกัน และการสร้างและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลงทุกระดับอย่างต่อเนื่อง และหลากหลายแนวทาง รวมทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ ตำบล จังหวัด ภูมิภาค ภูมิโนเวศน์ จัดระดับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ การกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จัดทำแผนและเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องกระแสการยอมรับของขบวนการองค์กรชุมชน รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง และเชื่อมโยงกันเป็น ขบวนการทั้งประเทศ ขบวนการพื้นที่รูปธรรมการจัดการตนเองของพื้นที่ และประเด็นงานความร่วมมือกับ ภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูป กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องและระบบการบริหาร ราชการแผ่นดิน และแผนงบประมาณเชิงพื้นที่ ที่ประชาชนมีความคิดความสามารถเพิ่มขึ้น องค์กรชุมชน เข้มแข็งมีความสามารถในการบริหารจัดการคุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้นและปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ โครงสร้างและนโยบายของรัฐ

สรุป

การเมืองภาคประชาชน คือรูปแบบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่จะมุ่งสนใจและให้ความสำคัญการพัฒนาและตัวแปรการขับเคลื่อนทางสังคมที่มีความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาและการเคลื่อนไหวทางการเมือง ภาคพลเมือง ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ในการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ทางสังคม รวมถึงบทบาททางสาธารณะและ การเมืองภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ที่เข้มแข็งก็จะนำพาสังคม ชุมชน และ องค์กร ที่จุดหมายปลายทางตามเป้าหมายในการพัฒนา การปฏิบัติการในการมีส่วนร่วมพื้นที่ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามระบอบวิถีระบอบประชาธิปไตยจากฐานรากสู่ชุมชน ท้องถิ่นจัดการตนเองที่เป็นประโยชน์และอำนาจการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนตามวิถีทางการเมือง บทบาทของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (โดยเฉพาะของชนชั้นล่าง) หรือสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากนับแต่ปี 2535 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม ในมิติของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็น รูปธรรมก็เป็นเช่นเดียวกัน ขบวนการประชาชนของไทยภายหลังการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของตนเองอย่างมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบอกกล่าวการจัดตั้ง องค์กรปฏิวัติทางชนชั้นแบบพรรคการเมืองในอดีตเพื่อยึดอำนาจรัฐ มาสู่ “การเมืองภาคประชาชน” ซึ่งมีการ จัดตั้งองค์กรแบบเครือข่าย (Network) ที่เชื่อมโยงกันอย่างหลวมๆ ผ่านประเด็นของความล้มเหลวจากการ พัฒนาของรัฐเป็นส่วนใหญ่ ไม่มุ่งยึดอำนาจรัฐ แต่เน้นการเมืองนอกรัฐสภา โดยใช้สิ่งที่เรียกว่า “การเมือง บนท้องถนน” หรือปฏิบัติการท้าทายซึ่งหน้า (Direct Action) เป็นยุทธวิธีหลัก และมักมีขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมนรูปแบบใหม่หรือ NSM เป็นตัวแบบหรือแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ยังต้องมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยต้องการพัฒนาแบบ แบบบนลงล่าง (Top-Down) และส่วนของทฤษฎีล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ที่เน้นในส่วนของผู้ปฏิบัติจริงๆ เพื่อการสร้างความมั่นใจในการ บริหารให้แก่มหาชนส่วน ซึ่งมีการบวนการดำเนินงานที่แตกต่างกันโดยลงสู่ภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้นแล้ว การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนด้วยแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง การเมืองท้องถิ่นด้วยกระบวนการพัฒนาโดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย นั้นจำเป็นต้องศึกษาผลกระทบจากนโยบายรัฐต่อสิทธิ การปลูกสร้างพลัง ปลูกกระแสการพัฒนาจากล่างสู่บน



โดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง การสื่อสาร แสดงรูปธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เพื่อการเรียนรู้และขยายผล การสร้างพื้นที่กลางให้ทุกภาคส่วนมาเชื่อมร้อยโยงกันเพื่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานร่วมกัน และการสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงทุกระดับอย่างต่อเนื่องในการสังเคราะห์หลากหลายแนวทางการพัฒนา การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ ตำบล จังหวัด ภูมิภาค จัดระดับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ของพื้นที่การกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งสู่ชุมชนท้องถิ่นโดยการภาคประชาชนต่อการ จัดการท้องถิ่นตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร ถึงการพัฒนาประสิทธิภาพส่วนบุคคล ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อยอดสำหรับผู้สนใจ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 หน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปใช้ด้านการปกครองเพื่อเป็นเป้าหมายเดียวกันต่อการไปสู่ประชาธิปไตย

1.2 ภาคประชาชนสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพฐานรากของตนเองเพื่อให้ประชาชนจัดการตนเองให้ดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองในยุคดิจิทัล

2.2 ศึกษาการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านนโยบายสาธารณะเพื่อความเป็นประชาธิปไตย

References

- Anak, L. (1995). *Two Nakhra Democracy: Guidelines for Political Economy Reform Democracy*. Bangkok: Torch Printing Project.
- _____. (1996). *Looking at the Thai Political Economy*. Bangkok: Torch Printing Project.
- Anurak, N. (2011). *Political Development and Public Participation*. (1st ed.). Bangkok: Printing Office, Senate Secretariat.
- Borwornsak, U. (2011). *Report of Studies on Public Participation in Public Policy Processes*. 2nd Edition. Bangkok: A. P. Graphic Company Limited Design and Printing.
- Apichat, S. (2012). *Constitution, Decentralization and Public Participation*. (1st ed.). Bangkok: October Printing House.
- Chairat, C. (2002). *New Social Movements*. (2nd ed.). Bangkok: Vipasa.
- Kanuengnijasri, B. (2002). *Guidelines for the Promotion of Participatory Democracy under the Constitution of the Kingdom of Thailand 1997: Problems, Obstacles and Solutions*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Krittiya, A. (1999). *Thai Civil Society Movement: Movement of Citizenship*. Nakhon Pathom: Research Project and Civil Society Development, Mahidol University.
- Nithi, E. (2003). *Culture and Way of Thinking*. Bangkok: Matichon.

- Office of the National Commission for Decentralization. (2020). *Rights of Public Participation*. Retrieved November 30, 2021, from <http://www.odloc.go.th/03/05/2020>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *National Strategy 2018 - 2037/Office of the Secretary of the National Strategy Committee. Office of the National Economic and Social Development Board*. 2nd Edition, Bangkok: Secretariat of the National Strategy Committee Office of the National Economic and Social Development Board.
- Oratai, K. (2009). *Confidant Guide to Public Participation for Local Administrators*. (1st ed.). Bangkok: Charansanitwong Printing.
- Participation of the People*. Retrieved November 13, 2020, from www.parliament.go.th/ewt/admin/ewt/.../article_20130607103810.ppt
- Pattama, S. (2009). *People's Participation in the Process of Public Policy*. 2nd Edition, Bangkok: Research and Development Office King Prajadhipok's Institute.
- Paiboon, W. (2014). *People's Politics*. Bangkok: Institute for Community Organization Development.
- Tirayut, B. (1993). *Strong Society*. Bangkok: Mangmit Publishing.
- Watchara, C. (2002). *The Development of Political Participation and Participatory Democracy and Pluralism: Civil Politics*. Retrieved May 12, 2021, from <http://www.parliament.go.th/05/05/2020>